FINISTÈRE ÉGLISE CATHOLIQUE

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé
Source : http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html

2011

Feiz·ha·Breiz

GENVER 1927

Gwell eo deski mabig bihan
Eget dastum madou d'ezan.

63vet BLOAVEZ

EIZ HA BREIZ

EO

KOSA

KAERA

HA MARC'HADMATA

KANNAD MIZIEK SKEUDENNET

A C'HELL KAOUT

AR VRETONED

Z HA BREIZ a gav dor zigor e kement risten e vez komzet ennan brezoneg.

r bloaz 1926

FEIZ HA BREIZ EN DEUS EMBANNET :

rijenn war Vreiz, gant E. ar Moal.
teliou d'ar Merc'hed, gant Tintin Anna.
zegennou, gant J. Buleon, J. M. Breurec, P. Thomas.
nnadurez kristen, gant an A. 'n Eskob A. Duparc, Y. Uguen, Ronan ar C'horr.
r Breiz ha Buheziou tud vras a Vreiz, gant G. P., J. Buleon, Anna Sevellec, Y. M. Coadou, F. Mevellec, Y. Uguen, Y. V. Perrot.
laskou ha Kenstrivadegou, gant Ch. Lemarié, J. A. Mary, L. Bleunven, L. ar Goff, Yann an Dantec, Jakez Dourmap, Anna Youenou, Hervé ar Bras, Marc'harid Gourlaouen.
ier, gant J. Kerrien, Y. Brochen, Y. Perquis, P. Guillou.
ou-c'hoari, gant Dir-na-dor.
lou ha Gwerziou, gant an Tad 'n Helgoualc'h, Paotr Treoure, Job ar Bayon, Jak ar Marechal, J. M. Breurec, Yvon Kerouedan, Kergroaz, Hal-Wyn, Ab-Sulio.
vailhou ha Romanchou, gant C.C.C., Mabig Breiz, Breizadig, Melegan, Loeiz ar Floc'h, Dir-na-dor.
liadennou war ar yez ha barnedigeziou war al levriou nevez, gant F. Vallée, Y. Uguen.
lennou ha skeudennou, gant L. ar Guennec, Janed Malivel, Yvon Floc'h, O. Pauvert.

TONED, SKIGNIT FEIZ HA BREIZ en dro d'eoc'h, ha sankit ar wirionez-man doun en ho spered : el lec'h ma vale ar brezoneg e vale Breiz ; el lec'h ma ne vale ket ken ar brezoneg, livirit ar pez a geroc'h, eno, ne 'z eus mui, eus Breiz, nemed ar skeud ha netra ken.

Setu aman an dek parrez a zo bet lennet ar muia a FEIZ HA BREIZOU enno edoug ar bloaz 1926 :

Sant Pabu	3 - Plougin	5 - Sant Divy	7 - Goulc'han	9 - Lannarvily
Kernilis	4 - Treouergad	6 - Lok-Brevaler	8 - Plougerne	10 - Ar Vourc'h Wenn

ıor d'ar parreziou-ze a zalc'h, daoust d'ar gwall avel, ker sounn ha ma reont, banniel Feiz ha Breiz en e zav ; enor d'ezo ha trugarez

Er Bloaz 1927

FEIZ HA BREIZ a vezo kalz kaeroc'h c'hoaz; kreski a raio eus an hanter; e vent a vezo an hini a voe roet d'ezan pa voe krouet, er bloaz 1865, hag a viras epad 19 vloaz.

Digor e vezo n'eo ket hepken *D'AR PEVAR BREUR*, da lavaret eo da vrezoneg Leon, da hini Treger, da hini Kerne ha da hini Gwened, met ivez da hini Bretoned Breiz-Uhel o deus ranket deski brezoneg, nann, siouaz, war barlenn o mammou, met el levriou; daoust da-ze, gwelet a reoc'h, e ouezont en em denna gantan brao bras, hag hep dale Breiziz a ouezo en em glevet eus an eil penn d'egile da Vreiz ha n'o devezo ken etrezo nemed eur feiz, eur yez, eur galon.

FEIZ HA BREIZ a raio *TRO VREIZ;* embann a raio, gant taolennou dispar, studiadennou war hon ilizou-meur, hor chapeliou, hor c'halvariou, hon tenzoriou a bep stumm hag a bep danvez; peadra a vezo gantan da ober eul levr evel ma n'eus ket bet moulet c'hoaz hini ebet ker kaer e brezoneg.

N'eo ket 40 skrivagner eo a skrivo ennan er Bloaz 1927, met 50, da nebeuta.

Daoust da-ze e vezo ker marc'had mat ha biskoaz.

Da gemeret en hor moulerez pe en hon tiez-gwerz, diouz an niverenn, ne gousto nemet 4 real hepken.

Da gemeret, diouz ar bloaz, pa ne gemerer nemed eun niverenn hepken, eo 13 lur ha 10 lur hepken, dre bez, pa gemerer da nebeuta 5 niverenn.

KOUMANANTIT DA FEIZ HA BREIZ

HIZIO KENTOC'H EGET WARC'HOAZ

O kas ar priz anezan hag hoc'h adres, dre ar post, d'an A. Georgelin, 4, rue du Château, Brest C/C 44.40, Rennes.

Kenavo, lennerien vat ha krenvroïz ker, ha bennoz Doue d'eoc'h.

Plougerne, d'an 8 a viz Kerzu 1926.

Y. V. PERROT,
Rener « Feiz ha Breiz ».

Ma karit ho pro evel ma livirit

LENNIT
SKIGNIT
HA MIRIT

Feiz ha Breiz

KANNAD MIZIEK AR VRETONED

Evel an holl draou kaer all,

Henman, evit kosaat, ne gollo tamm ebet e dalvoudegez.

Skridou a gavoc'h ennan ha ne vezont embannet nemet pennad er miz-man, pennad er miz-hont, evel roman nevez ar skivagner brudet Dir-na-Dor,

Dismantr Jerusalem
ha
Tro-Vreiz

Kemerit hen, eta, bep miz, ha goude beza e lennet, mirit hen e korn hoc'h armel ; divezatoc'h ho pugale vihan o do plijadur ouz e lenn. Lakit ar re n'hen anavezfent ket c'hoaz d'e gemeret. Da bep pobl eo lenn hag harpa he yez.

D'eomp ni, eta, Bretoned eo lenn hag harpa hor skridou brezonek.

LIBRAIRIE LE GOAZIOU
QUIMPER & MORLAIX

LEOR NEVEZ

an Oferen hag ar Gousperou
E LATIN HAG E BREZONEG
Gret gant an Aotrou UGUEN, Chaloni a Enor, Rener Kloerdi-Bihan Pont-Kroas

NOUVEAU PAROISSIEN LATIN BRETON
Le plus complet et le seul absolument à jour

Cette nouvelle édition a été augmentée et embellie. (1.000 pages dont 132 pages de musique, 80 gravures. Nouveau chapitre sur les sacrements, etc.)

	ÉDITIONS	
	tranche rouge	tranche dorée
Papier ordinaire, reliure toile	15 f. » »	18 f. » »
Papier fin, reliure toile.....	19 f. » »	24 f. » »

Quoique le prix en soit un peu relevé le « LEOR NEVEZ » *reste le meilleur marché des paroissiens donnant, au complet, les offices de tous les dimanches et des principales fêtes de l'année.*

Pour recevoir par poste le « **LEOR NEVEZ** », il suffit d'envoyer un mandat-poste à *M. LE GOAZIOU, libraire à Quimper*, en ajoutant au prix de l'édition choisie le montant du port : 1 f. 05 pour papier ordinaire ; 0 f. 90 pour papier fin.

TOALIT EVEZ MAT !
-N'ankounac'hait ket penaos an **DILHAJOU**
evit GOAZED, PAOTRED YAOUANK ha BUGALE
ar re Wella, ar re Gwella-Marc'had
-:- a vez gwerzet -:-

Aux ELEGANTS

80, ru Siam, **BREST** (Gwechall ti LIVENAIS)

Ti a fizians ha brudet mat

EUN DISKEN-BRIZ a 7 % a vez roet d'ar Familhou niverus ha d'ar zoudarded mac'hanet er brezel

GARAGE CENTRAL
DU RUSQUEC et C^ie^
17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou :
DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL
a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin
Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan
Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouelioù

RREBEURI. - Peziou-arrebeuri, ar re vraoa, ar re grenva, ar re gwella marc'had
a vez Kavet e ti **VICAIRE-LEVEC**
Marc'hadour-arrebeuri
105, straed Jean-Jaurès, (ar Ru-Baris gwechall) **BREST**
Dioualit mat : n° 105 a lavaran, ha neket eun ti all eo !
Medalenn-aour e Diskouezadeg « Arts Décoratifs » Paris 1925
Peziou-arrebeuri a bep seurd en akajou, kraon, dero. Stal vras evid an arrebeuri giz-Vreiz (gweleou houarn ha kouevr Gloan, matalasennou, unv, pallennou, melezouriou. Arrebeuri kerez gwarniset a-ratoz evid an id diwar ar maez. Kaset e vezint evit netra d'ho ti dre girri-dre-dan.

- - AU TIGRE ROYAL - -
FOULINENNOU HA KREC'HIN'
BREST - 37, Straed Siam, 37 - BREST R.C.38

EUN DIBAB BRAS A FOULINENNOU A BEB ORIN
AN TREUSFURMI, AN AOZA, EVIT BUR PRIZ DEREAT

Prena a reer ez kriz krec'hin lern, kaerelled-bras, gozed, koulinet, pudasked, hag hall.. ha paeet e vezont priziou mat.

'oennou SPECK en «EVERITE»
êt gant simant hag amiant, na dreuz ket an dour anezo, a vir uz ar riou koulz hag ouz an domder.
— PEURBADUS —
E pladennou a bep ment, betek 3^m^ 05. Es ha prim da staga, forz nt piou. — Teuler evez ouz ar varc'hadourez grêt henvel. — Ouspenn 2.000 prener, en o zouez *Ponts et chaussées, Marine Nationale, Poudrerie du Moulin-Blanc, usine des Produits chimiques*, c., bet zervijet en doare ar gwella.
E gwerz e Ti SPECK, 46, rue Jean-Jaurès - BREST
(*Gwechall ru Pariz, ez-êün d'ar ru Victor-Hugo*)
Gwerzer an « EVERITE » vit Breiz
Ti Speck a ro da c'houzout en deus ivez e gwerz
Kement 'zo ezomm 'vit sevel lojeïz :
Koad ân Nord, teol « mâchefer » ; raz, simant, pladennou « tôl » bep ment hag ha bep hed, betek 3^m^ 05. Kartons goudronet a c'hell ont betek 10 vloaz. — Livaj a bep liou, e boestou o pouèza être ha 10 lur, etc...
Koadach, emmenuzerach, dorojou, prenechou, etc., grêt diwar uzul.
SPECK a zav ivez tiez marc'had mat mein pe e teol « mâchefer », izel briz.

Staliou Neveziou Bras
Aux Galeries Saint-Martin

KOANTA NEVEZIOU
GWELLA PRIZIOU

Gwiskamanchou graet war vuzul evit gwazed
Daou gemener mat-tre

DREIST EVID AR MEZERACH DU HAG A LIOU
Evit an dud diwar ar maez

Klenvejou ar Gwad hag ar C'hroc'hen
ezema, psoriasis, acne, dobrou, gwad fall prederiet dre ar *Bannou Tre-moug*, an nerzusa louzou a anavezer.
Klenvejou Kan an Troaz, pareet dre an Tredan (électricité)
Prederiet e vez droug-ar-mammou, kollou gwenn, diwad.
Brec'hiou ha Serum, Holen Radium
D^r^ P. TESSONNIÈRE

Stal-labour karonserez. Dibrerez ha liverez
R. C. Brest 2529 Téléphone 25
Ti Frédéric LAURENT
23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE
An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*
Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.
Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU
Renet gant Y.-V. PERROT hag E. AR MOAL

MAB DOUE A ZO EN EM C'HRAET DEN

HA DEUET EO DA JOM EN HON TOUEZ

Nedeleg laouen
D'hon holl lennerien
Ha ra viro Breiz
He yez hag he Feiz

EMBANN AR ZUL FASK

Evel m'eo bet trugarezus a-walc'h
Hon Tad hag a zo en nenv
Evit rei d'eomp tro da gemeret perz
E dudiou Ginivelez Hor Zalver Jezuz-Krist
Evelse e kemennomp d'eoc'h
E tosta Resurreksion laouen an Doue
hag ar Zalver-se
D'an 13 a viz c'houevrer eman sul ar Septuajesim
Ha d'an 2 a viz meurz, merc'her al ludu,
kenta dervez ar C'horaïz
D'ar 17 a viz Ebrel hon devezo an dudi
Da ober gouel Pask santel Hon Aotrou Jezuz-Krist
Ar Yaou-Bask a vezo d'ar 26 a viz Mae
Sul bras ar Pantekost d'ar 5 a viz Mezeven
Ha Gouel Korf-Krist d'an 19 a viz mezeven
D'ar 27 a viz Du eman sul kenta Asvent
Hon Aotrou Jezuz-Krist
A dle beza meulet hag enoret
Eus an eil kantved d'egile
Evelse bezet graet.

(1) An embann-man a vez graet e eleiz a ilizou da zeiz gouel ar Rouaned, raktal goude ma vez bet kanet an Aviel, evit diskouez d'eomp gant pegement a breder e tleomp en em zantelaat a-benn ar Zul-Fask, brasa gouel a zo er bloaz ha kalonenn ar reliiion gristen.

Kan noz ar Pellgent

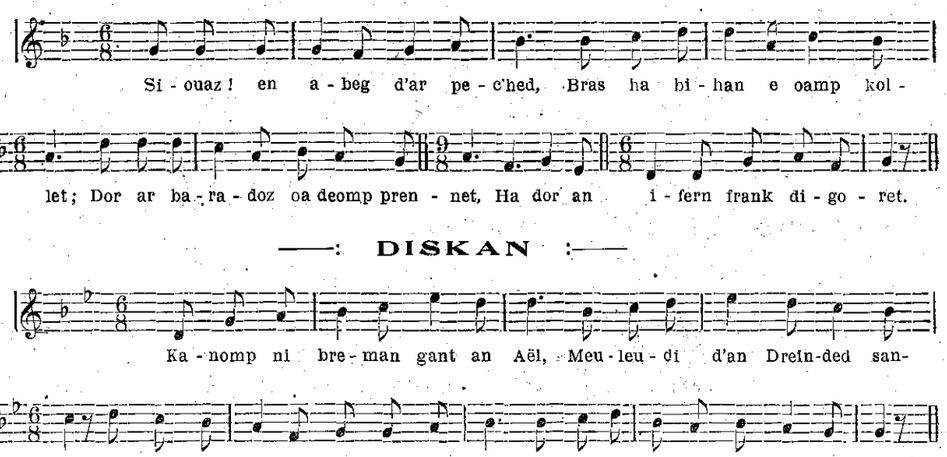

Diskan

Kanomp-ni breman, gand an Ael,
Meuleudi d'an Dreinded santel
Bennoz d'an Tad ha d'e Vab Penn-her
A deu da vezan hon Dasprener.

I

Siouaz! en abeg d'ar pec'hed
Bras ha bihan e oamp kollet;
Dor ar baradoz oa d'eomp prennet
Ha dor an ifern frank digoret.

II

Met Doue an Tad, dre druez,
A roas e Vab, eun dervez,
Gand e wad santel d'hon dasprenan,
Kollet e oamp holl, panevetan.

III

Tost da bevar mil bloaz oar bet
O c'hortoz eur verc'h da zonet
A vije glan a-walc'h da vezan
Mamm da Grouer an izelved-man.

IV

E kerig didrous Nazared
Ar Werc'hez Vari zo kavet;
Eur werc'hez dinamm, gouest da vezan
Mamm da Zasprener ar bed paour-man.

V

Dre c'halloud ar Spered santel,
— D'al m'eo deut an Tad d'her gervel, —
Eo an eil Person, hep neb anken,
E korf ar Werc'hez, en em c'hrêt den.

VI

Pa oa an eur en em gavet
Da c'henel ar Mab benniget
E kraou Betleem, hi her ganas
Poan ebet en holl ne ziwaskas.

VII

'Vel ma treuz an heol ar werenn
Pe nerz an tan al lienenn
Roue ar bed holl he deús ganet
Heb ober nep gaou ouz he gwerc'hded!

Imprimatur :
Kemper, d'an 13 *a viz Kerzu* 1926,
P. Joncour.
V. v.

Komzou ar c'han-man a zo tennet eus eul levr bet moulet e ti ar Blot, e Kemper, er bloaz 1823. Red eo bet evelato o c'hempenn, eun tammig, evit gellout o c'hana aesoc'h a-ze.

An toniou a zo bet tennet gand an A. Mayet, ograouer iliz-veur Kemper, eus eur skrid koz savet gant Per Barisy, person Inguiniel, eskopti Gwened, er bloaz 1710 ha miret e levr-di Kemper.

Pegeit a zo etre ar yen hag an tomm ?

I

— Da glask tapa petra 'r gounnar, da vihanan, eman Fransez, ozac'h meur maner Penn-ar-Stank o vont epad noz ar Pellgent ?

— Daoust hag o vont da redet ar c'had e vefe pe da labouseta ?

— E fuzuilh a zo gantan ouz e skoaz, met n'eus ki ebet ouz e heul; eur zae stamm tomm avat a zo warnan hag eur zae ler goude hag eur vantell vezer deo, c'hoaz, war gorre; gant dilhad evelse n'en do ket a riou.

War an hent bras eman an dud o vont d'ar pellgent, leterniou ganto; ;n'eo ket m'o defe ezomm anezo c'hoaz, rak skler eo al loar, met pa vo ar c'houlz da zizrei, al loar a vo aet da guzat; gwelet o deus Fransez Penn-ar-Stank o vont eus e di, an ti kenta, a-gleiz, pa vezer o vont er vourc'h, hag ar c'haera a zo er barrez. E fuzuilh a oa gantan ouz e skoaz ha diouz e welet oa anat e oa ar pinvidika den a oa e Lannevenog.

Na tomm, na yen,
Klouarig hepken,

e vez da dud a zo, a-wechou; met da Fanch e tlie beza tommedig, rak teir wiskamant e lec'h unan a oa gantan da stourm ouz ar riou, unan c'hloan, unan ler hag unan vezer ha war e zaouarn e oa eur manegou ler melen.

Setu a-hont, en eur bodadig gwez, an iliz gwenn-kann, ouz sklerder al loar; an nor-dal warnezi a zo digor a-hed he fenn, ha sklerijenn a deu anezi beteg ar porz-gwered; a-gas ez a an dud ebarz hag hini anezo n'eo nec'het o klask gouzout o vont da redet warlerc'h petra eman Fransez Penn-ar-Stank; ar c'hleier o deus sonet, en noz, en enor da c'hinivelez ar Mabig bihan hag int en em laket en hent; pa vo en em gavet an holl e vo serret an nor-dal ha mat e vo hen ober, rak er mez eo yen da zuilha. Daoust ha diemaomp. Setu a-hont ar re-man an Nevent hag ar re-man Penn-an-Dour. Goulou a zo ganto. Ma n'eo ket eun druez mont da zevi goulou pa 'z eo ker skler all al loar:

Ar re-man Penn-al-Lann o deus kavet, e Koulm an Trihent, eur vaouez koz ha n'edo ket he dilhad sul ganti; hounnez n'edo ket o vont d'ar Pellgent.

— Da belec'h an diaoul, eman o vont, ar wrac'h koz-se, er stuz m'ema-hi, d'an eur-man, en noz ?

— Hounnez eo Mari Baol hag he merc'h vihan a zo gwall glanv.

— Ha perak e tec'h diouti evelse, neuze, mar d'eo gwall glanv ?

— Piou a oar ? N'ho peus ket gwelet anezi o sellet ouz ho koulou gand an neuz da lavaret: c'houi a zo brao d'eoc'h; pa c'hellit forani traou evel ma rit.

— Marteze n'he deus ket a c'houlou ?

Breman n'eus nemet gouezeri ha lanneier. Duhont, en iliz, an holl a bed hag a gan:

Pa voe ganet Jezuz Hor Zalver
Mari, e vamm, her mailhuras,
E Bethleem en eur c'hraou dister,
Ha war ar plouz hen astennas.

Aman, ar meziou a zo skournet; trouz ebet gand an avel; ar stered, en eur grena, a daol o sklerder war ar bed.

Fransez Penn-ar-Stank a zo en em guzet a dre kein eur wezenn zero, eur wezenn goz ha n'eo ket kalz tefoc'h egetan kement all a zilhad en deus laket war e gein. Yaouank eo; tomm eo e c'hwad hag evet en deus eur banne sounn a flip; n'eman ket fall dindan e deir vantel ha chom a c'hell da c'hortoz; met o c'hortoz petra eman da vihanan?

Ar gedon a zo kuzet en douar hag hep ki, piou a vefe gouest, a gav d'eoc'h, d'o zenna ac'hano ? Al laboused a zo en em gludet en o neiziou. Warlerc'h petra, da vihanan, eman Fransez Penn-ar-Stang o redet, epad m'eman ar re all er Pellgent ?

Hed-a-hed ar c'hae a ra an dro d'e leve, Fransez a wel unan oc'h en em rinkla, hag a zoubl, bep an amzer, da zestum eun dra bennak; n'he deus ket a ezomm da zoubla kalz, ker kroummet ha ma 'z eo gand an oad: eur vaouez koz eo hag o keuneuta ema-hi; eun hordenn geuneud sec'h he deus dastumet.

Hep mar ebet, Fransez Penn-ar-Stank, ar pennher pinvidik, a zo teir vantell war e gein, unan c'hloan, unan ler hag unan vezer, en deus laket e noz Nedeleg da gourzi war ar vammig koz kez-se.

II

— A! M'ho tap, en taol-man, pelloc'h, Mari-Baol! N'eo ket re abred !

— Va Doue! va Doue, emaon maro!

—O! n'oc'h ket c'hoaz !

Kerkent, eun dourn pounner a gouez war vrec'h Mari-Baol; kement a aoun he deus bet o welet Fransez o tifourka eus a-dre kein ar wezenn m'eo kouezet d'an douar ar guchennig keuneud a oa ganti e pleg he zavanjer. Kement tamm he devoa dastumet a zo kouezet ha beza he devoa kaerik: peadra da domma he zi epad meur a nozvez.

— Petra, en hent-se eo e laerit d'in va c'heuneud dero, Mari, ha va c'heuneud lann ?

— N'em eus dastumet nemed ar skourrou sec'h, Aotrou!

— Va c'heneud a zo d'in, m'hel lavar d'eoc'h, sec'h ha glas.

— Yen eo du-man, Aotrou!

— Gwas a ze, gwas a ze! Va c'heuneud a zo d'in ha n'eo ket da zen all ebet eo.

— Va merc'h vihan a zo klanv ha me a garfe gellout digas gor enni.

— Gwas a ze, gwaz a ze, Mari-Baol; mont a reoc'h d'al lez-varn.

— N'he deus na pallenn, na mantell ebet.

— Mont a reoc'h d'al lez-varn, a lavaran d'eoc'h.

— N'hon eus eteo Nedeleg ebet !

— Kondaonet e vezoc'h, Mari-Baol.

— Teir mantell ho peus ha kant gwech miuoc'h a geuneud eget n'oc'h gouest da zevi ha goude ma chomfech kant vloaz all war an douar.

— Ker gwir ha ma 'z eus eun Doue en nenv e vezoc'h kondaonet gand ar barner, Mari-Baol, da veza bet o laerez aman, hizio.

— N'it ket da gomz eus a Zoue, d'in, gand a reoc'h, rak n'ho peus gwir ebet d'hen ober.

— Me 'm eus pep gwir, Mari Baol, me 'm eus pep gwir, pa 'z oun pinvidik ha c'houi, ker gwir ha ma 'z eus eun Doue en nenv, c'houi a zo laer.

Mari-Baol a zo kouezet d'an douar, war he daoulin, war he daoulin moaz, en erc'h yen, hag he daoulin, ha n'int ket nevez ken, o deus straket rak poan he deus breman ouz o flega hag ar pennher pinvidik a gred eo evit goulenn pardon outan eo ez eo kouezet ar gezez koz-ze d'an daoulin.

— Va Doue, va Doue, eme Vari-Baol, grit d'an den-man gouzout petra eo kaout riou, rak sur a-walc'h ne oar ket petra eo ar yenien.

Fransez Penn-ar-Stank petra ho peus? Daoust hag al loar eo a vefe o wenna d'eoc'h ho penn, evel ma ra ? Ha perag e finvit ho karvaniou evel ma rit, p'ho peus koaniet mat a-raok dont eus ar gêr ha pa 'z eus eun askoan eus ar c'henta ouz ho kortoz pa vezoc'h distro? met, met, met ho tent eo a stlak en ho kenou hag ho taouarn n'oc'h ket mestr d'ezo ken: krena a reont. Leun eo ho kof a win hag a draou mat; gwad ruz a zo en ho kwazied, gwad eun ozac'h yaouank tregont vloaz ha war an traou-ze holl ho peus teir vantell, eur vantell c'hloan, eur vantell ler hag eur vantell vezer; n'ouzoun ket petra a c'hoarvez ganeoc'h; met lavaret e vefe graet ho pefe riou.

Fransez Penn-ar-Stank a zo e-unan dirak e gae; lezet en deus Mari-Baol da vont, gant he hent, an daerou en he daoulagad, eun daer hepken pe ziou, rak ar re goz ne ouelont ket evel ar baotred yaouank; houman dreist holl hag a zo ker sec'h hag ar c'heuneud a zastume.

He c'heuneud a zo chomet war an erc'h hag he merc'h vihan he do riou ; riou en noz-man, da noz Nedeleg ; met n'he do ket kement a riou c'hoaz, sur a-walc'h, ha pennher Penn-ar-Stank a zo chomet da grena, da grena, dirak ar c'hae, el lec'h m'oa bet Mari-Baol o taoulina dirazan.

III

— Tavarnour, digas d'in eur banne gwin.

— Setu aze, setu aze Aotrou Penn-ar-Stank.

Hennez n'eo henvel ouz netra; digas hini gwelloc'h d'in hag a roio tommder d'am c'horf ha levenez d'am spered.

— Setu aze ar gwella a zo en ti.

— Ac'h! evel eun tamm skourn eo, o vont d'an traon. Tavarnour, digas d'in eur banne hini krenv, an hini a zo ar muia tan ennan.

— Setu aze hini a deir steredenn, hini blein; n'eus ket gwelloc'h egetan wardro aman.

— Ac'h! n'eus blaz netra gantan. Dour!

Fransez Penn-ar-Stank a zo aet d'ar ger. Dihunet en deus e baotr saout:

— Sell! sao ta, Perig, da ober eun tamm tan mat d'in. C'hoaz. C'hoaz.

— Leun eo an oaled.

— Taol ebarz c'hoaz; n'ez peus ket a ezomm da zamanti d'ar c'heuneud; aze n'eo ket keuneud eo a vank. Ne domm tamm ebet da dan.

— Mat, evit gor a-walc'h a deu dioutan, koulskoude.

— Chom a ran skournet. Taol an hordenn lann-se ebarz c'hoaz hag an daou pe dri damm dero koz-se, war gorre.

— Ken tomm hag eur fourn c'horet eo ho kampr.

— A gav d'it ! a gav d'it !

— Petra ho peus, mestr, petra ho peus ?

— Ar c'hoad-se, paotr paour, ne deu gor ebet diouto.

Fransez Penn-ar-Stank a zo aet d'e wele. Tri ballenn a zo warnan hag e c'houlenn eun all hag eun all c'hoaz.

— Digas d'in kement pallenn ha kement ballin a zo en ti.

— Setu aman pemp pallenn all ha c'houec'h ballin hag eun dorchenn blu war ar marc'had.

— Eun dorchenn blu ?

— Ya! hag unan domm ha meiz, mar deus unan.

— Mat, n'eo ket anat e vefe warnoun na pallenn, na torchenn, na netra.

Pennher Penn-ar-Stank a zo savet eus e vele hag en em laket eo d'en em wiska. Diou zae flanel, da genta, an eil war gorre eben, ha diou roched ha diou zae zindan, unan ler hag unan vezer, ha teir vantell vras war gorre. Kement hini her gwel en deus c'hoant da ziroll da c'hoarzin, ken esflammus all ha ma 'z eo fichet.

— Asa, asa, Fransez, perak oc'h aet da lakat kement all a zilhad hizio? ne dle chom netra ebet ken en hoc'h armel, sur a-walc'h.

— Kaer em eus lakat dilhad em eus riou atao. Riou am eus c'hoaz.

— Met savet eo an heol hag arabad e glemm, rak tomma a ra braoïk daoust m'emaer er goanv bras; sell pegen dillo e teuz an erc'h, diwar an toennou; riou ez peus; met ne vez ket a riou pa vezer giwsket evel ma 'z out te gwisket.

E zaouarn a gren heb ehan, e zent a stlak hep paouez; Fransez Penn-ar-Stank ne ouie ket c'hoaz petra eo kaout riou. Breman her goar.

IV

— Aman eo eman Mari Baol o chom?

— Nann! Pelloc'hik eo; a--hont, sellit, a-zehou, en toull mengleuz.

— Al lochenn zoul, goloet a c'hlasvez ha prest da goueza en he foull.

— Ya, eno eo.

Hag ar vaouez a zo bet o tiskouez an hent da Fransez Penn-ar-Stank a zonj enni he-unan:

— Pa vezer pinvidik ne anavezer ket an hent da vont da di ar beorien.

Hag he deus lavaret a vouez uhel:

— Petra ho peus, Aotrou ?

— Netra! Petra 'm bije, a gav d'eoc'h?

— Eur bern dilhad a zo war ho kein ha lavaret e vefe ho pefe riou ganto c'hoaz.

— Ya! riou am eus ha kaer em eus klask tomma d'in, n'oun ket evit dont a-benn; n'ouzoun ket petra a stourm ouzin.

Klask skei daou daol war dor Mari Baol en deus graet, met e lec'h daou en deus skoet tri, ker kropet eo e zaouarn.

— Digorit d'in, en han Doue, Mari-Baol.

Mari-Baol he deus digoret he dor ha Fransez Penn-ar-Stank a zo aet en ti. Krena 'reont o daou, hen gand ar riou, hi gand he aoun. Kuzet en eur c'horn eus he gwele kloz, ar verc'h vihan a gren gand an aoun ha gand ar riou.

— Petra glaskit? Lezet em eus ho keuneud ganeoc'h. Gwelet a rit, aman n'eus ket a dan nag a beadra d'hen ober. Aman n'eus nemed eur vaouez koz ha kabac'h hag eur verc'hig vihan glanv.

— Arabad d'eoc'h kaout aoun, Mari-Baol; ne deuan ket da glask trabas met da c'houlenn pardon ouzoc'h.

— Goulenn pardon ouzin? Met ar re binvidik n'eman ket ar c'hiz ganto da vont evelse da c'houlenn pardon ouz ar beorien.

— Eur vaouez vat oc'h, Mari-Baol, eus ar re wella. Ha c'houi ho peus gallourdou sebezus. En han ' Doue, sellit, va fardonit. Gwelet a rit, va dent a stlak em fenn ha va bizied a zo krog ar c'hlaz enno. Mantrus ar boan am eus gand ar riou ha n'oun ket boaz dioutan eveldoc'h.

— N'en eur voazer ket diouz ar boan, Aotrou. An diaoul a zo en ifern mill bell 'zo ha n'eo ket en em c'hraet dioutan c'hoaz.

— En em voaza a raer diouz pep tra, met me n'oun ket bet boaz da gaout riou, en doare-se.

— O! mat! neuze c'houi a en em voazo ivez. Ne vo ket diesoc'h d'eoc'h eget d'ar re all.

— N'it ket da lavaret traou en doare-se, da vihanan, Mari-Baol. Me n'ouzoun ket komz ouzoc'h ker brao ha ma tlefen hen ober. Ar re binvidik a c'hlaz ar beorien, pa zonjont an nebeuta. Met kemerit truez ouzin.

— Daoust ha truez ho peus bet ouz va merc'h vihan?

— Me n'eman ket va spered gant ho merc'h vihan, me a zo va spered ganen va-unan, rak riou am eus, skrijus!!

— Koad ho peus, Aotrou, da ober tan. Koad dero ha koad lann; n'eo ket an dra-se eo a vank wardro Penn-ar-Stank. C'houi ne vank netra ebet d'eoc'h, Aotrou Fransez, nemet paourentez.

— Kaer em eus devi koad; n'oun ket evid en em domman.

— Mantellou bras ho peus, mantellou tomm, re vezer, re ler ha re c'hloan.

— Kaer em eus lakat dilhad war va c'hein n'oun ket evid en em domman.

— Gwin ho peus, grit gwin tomm; chistr ho peus, grit flip hag e teuio gor ennoc'h.

— Nag ar gwin tomm nag ar flip ne vironf ket ouzin da grena.

— Mat, Aotrou kez, petra rin me d'eoc'h ken?

— Skoet e rankan beza ganeoc'h, Mari-Baol. Skoet, pa 'z oc'h bet kouezet, e kreiz an erc'h, war ho taoulin. Digasit louzou ar sko d'in ha me a roio d'eoc'h arc'hant, eur pez arc'hant.

— N'em eus ket ho skoet.

— Me a roio d'eoc'h eur pez aour, Mari-Baol, daou bez aour.

Roït d'in louzou ar sko, Mari-Baol, ma parein hag e roin d'eoc'h tri bez aour evidoc'h hag eur pez arc'hant evit ho merc'h vihan.

— Goulennit ouz an Aotrou Doue ho parea, Aotrou Fransez. Me n'oun nemed eur baourez kez!

— E pelec'h ez in d'e glask. Mari-Baol? Livirit d'in, e pelec'h her c'havin ?

— It da gaout ho kae, Aotrou Fransez, ar c'hae el lec'h m'edoc'h o kourzi, p'ho peus va c'havet, en noz tremen, epad ar Pellgent. Marteze enan eno c'hoaz p'eo gwir eman e pep lec'h.

— Mont a ran di da welet, dioc'htu.

Kenavo, Mari-Baol.

V

Hag eo aet gand ar straed beteg al lec'h m'he doa laosket Mari-Baol ar c'heuneud, a oa ganti, en he zavancher, da goueza war an erc'h.

— N'eus Doue ebet aman, e tu ebet!

Ha setu hen daoublega da zastum an hordenn geuneud sec'h, —e geuneud, — chomet a-zilerc'h Mari-Baol.

— Ar c'heuneud-se hag a zo d'in a c'hellin da gas ganen, da vihanan.

Her c'has a eure gantan hag e deuler a eure en tan, met ar c'hoad a fic'he hag a zue hag an tan n'oa ket dare d'ezan kregi ennan.

— Ar c'hoad-se ne dalv netra; mont a ran d'e gas da Vari-Baol hag, en dizro, marteze, e roio d'in louzou ar sko.

Kas a reas an hordenn geuneud da di Vari, war e gein; evel eur mevel, e tougas anezi.

— Setu aman hoc'h hordennad keuneud, Mari; me her ro d'eoc'h evit ma rooc'h d'in louzou ar sko ha ma parein pelloc'h.

— Pa vez c'hoant da rei eun dra bennak ne c'houlenner netra en dizro.

— Me her ro d'eoc'h, Mari, rak ne grog ket an tan ebarz.

— Pa vez c'hoant da rei eun dra bennak n'eo ket ar pez falla wardro an ti eo a glasker, met ar pep gwella.

Ar c'heuneud a zo taolet war an oaled hag eun tan kaer a zav diwarno.

— Setu aze keuneud hag a grog an tan enno, aman, dioc'htu ha ne fell ket d'ezo devi em c'her, n'ouzoun ket perak.

O welet an tan o sklerijenna an ti, eus he gwele, ar verc'h vihan he deus mousc'hoarzet. Hag o welet mousc'hoarz ar verc'h vihan ar vamm goz ivez he deus mousc'hoarzet.

Petra ho peus, Mari-Baol, petra ez peus, merc'h vihan? Perag e c'hoarzit ho tiou.

— Gor an tan eo a zo oc'h ober vad d'eomp.

— Oc'h ober vad d'eoc'h? A! Mari-Baol! Sellit mat ouzin 'ta; daonet, danvez eur zell a zo ennoun.

— Perak e sellfen ouzoc'h.

— Sellit 'ta! va daouarn ne grenont ket ken; va dent ne stlakont ket ken. Tomm eo d'in. Tomm eo d'in! nag a c'hras a gavan breman, pa 'z eus deuet gor ennoun; gor ha sklerder, em divrec'h, em divesker, em c'horf a-bez, em daoulagad hag em c'halon. Mari-Baol. Mari-Baol, dleour oun d'eoc'h eus an dra-ze. Perak ez eus kement-se a c'hor gant ho keuneud?

— N'eo ket va c'heuneud me int.

— Me o ro d'eoc'h.

— Mat! neuze eo dre m'ho peus o roet d'in eo.

— A! Mari-Baol, entent a ran, er wech-man. Breman e ouzon nag a gerse a c'heller kaout d'an amzer domm ha pegement a gemm a zo etre tomm ha yen. Ar re n'o deus ket a c'hoant e vefe skournet o buhez a dle ober aluzen d'ar beorien evit fuilha, evelse, laouenedigez a bep tu d'ezo.

— N'eo ket a-walc'h; rei an danvez a zo nebeud a dra.

— N'eo ket a-walc'h Mari-Baol? A! ya! entent a ran; n'eo ket a-walc'h rei, red eo en em rei; ar pez a dleer rei dreist-holl eo ar galon. Pa vez roet ar galon, n'eo netra rei an traou all warlerc'h.

Ha Fransez Penn-ar-Stank a dennas e deir vantell, an eil goude eben hag o lakas war gwele ar verc'hig klanv, evel pallennou da domma e izili skournet hag e tizroas d'ar ger, laouen evel ar Spered Santel; e garantez evid e nesa en doa laket gor da zont ennan.

Diwar H. BORDEAUX.

Gant Y. an ESKOB.

TRO VREIZ

Gwechall hon tud koz a gare mont da bardona war beziou ar seiz sant o deus savet seiz eskopti Breiz: sant Padern, sant Kaourintin, sant Paol, sant Tugdual, sant Brieg, sant Malo ha sant Samson. Karet a raent o fedi hag o meuli o seiz gwitibunan. Den ebet ne garie chom heb obér e dro Vreiz, eur wèch, da vihanan, en e vuhez.

Gwelet ez eus bet e bloaveziou diveza ar XIV^vet kantved, betek pemp mil den ha tregont, er memez bloavez, oc'h ober anezi war o zroad. Er bloaz 1410, Yann V, duk Breiz, o veza kouezet klanv gand ar vrec'h, e Roazon, a reas le da vont da bardona d'ar sant.

Siouaz, brezeliou kriz ha padus o deus graet d'ar Vretoned ankounac'haat hent o seiz iliz-veur. Mat eo deomp ober, a-spered da vihanan, ma n'omp ket evid ober ken, an dro a rae gwechall hon tadou hag a-raok staga ganti greomp ar bedennig-man da dadou hor Bro:

O seiz sant a Vreiz-Vihan, kaeran bleuniou hor gouenn,
Eus barr an nenv, heb ehan, selaouit hor goulenn,
Levenez ha karantez skuillit war zouar Breiz,
Mirit enni kudennet, hor yez koz hag hor Feiz.

Y. V. P.

Iliz-Veur Sant Kaourintin

An holl a oar istor sant Kaourintin kuzet e koad dôn Nevet war douar parrez Ploudiern beteg an devez ma voe galvet da veza kenta eskob Kemper gant kenta roue Bro Gerne: Gralon meur.

Ar roue a roas e di d'ar zant da zevel eun iliz. Ha war dachenn an ti ze e welomp, en devez hizio, savet uhel he fenn ganti, iliz-Veur Kemper, ar c'haera hini a zo dre Vreiz a-bez.

Pa voe laket, d'ar XV^vet kantved, an daou dour bras war an iliz-man, ne voe ket ankounac'haet kalon vat ar Roue. Labouret e voe eur maen-bras; tennet e voe dioutan eur marc'h hag eun den a-ramp warnan: ar Roue Gralon oa, gand e vaz rener en e zourn dehou hag ar gurunenn war e benn. Douget e voe war al leurenn a zo etre an daou dour; dindan treid ar marc'h e c'helled lenn eur rimadell c'hallek, skrivet, n'ouzomp ket gant piou, da ziskleria planedenn ar roue. Kement-man a welomp enni da ziveza: « al labour-man, graet gant ar gizell, war eur maen kalet ha nevez, a bado keit hag ar vein c'hrouan a zo oc'h ober an iliz. » Kez den! n'edo ket war c'hed, m'oarvat, eus Dispac'h bras ar bloaz 1789. Heman, en e gounnar diskiant ouz ar pennou kurunet a stlapas ar ar roue koz, diwar e dron, hag ar Gralon a weler breman a zo bet kizellet en XIX^vet kantved en amzer an A. 'n Eskob Sergent.

Iliz Kaourintin a dreuz ar c'hantvejou beteg an devez hizio

N'ouzomp seurd ebed diwarbenn an iliz-veur genta nag ar re a c'hellfe beza bet savet war he lerc'h epad seiz kant vloaz. Pa blanvas war ar vro ar vandenn vrini-mor ma oa an Normaned, eo aes awalc'h gouzout peseurd tôl a c'hoarvezas gant an iliz a oa en he sav neuze. Laeret ha devet e voe-hi gant pôtred « ar skrab ».

N'eus ano ebet eus an iliz a weler breman gant sant Kaourintin, da baëron, hag an Intron Varia, da vaeronez, a-raok an XIII^vet kantved. D'ar mareouze e voe staget an eil ouz eben iliz Kaourintin, ha chapel an Intron Varia. En hou-man eo e oa bet laket korf kont Kerne, Alan Kanhiart, er bloavez 1058. Chapel « ar Gonid », a vez graet c'hoaz anezi ha savet pe gresket eo bet gant Alan goude « Emgann Lokornan ». Eno eo e roas lamm da Alan V^vet eus an ano. Laouen e oa da veza gellet en em zizober eus an enebour-ze en doa tôlet e bao war e zouar ha graet d'ezan tec'het kwit da Vro-Zôz.

Er bloavez 1239 e stagas an dud da labourat war ar Zantual. Renald a oa neuze eskob e Kemper. Eur gall e oa evel ma tiskouez d'eomp e ano war rollou koz an Eskibien. Gwelet en doa du-ze, en e vro, splanderiou an ilizou hag an holl vansonerez, savet e giz ar C'hoded, ha c'hoant a oa deut d'ezan d'ober eun dra bennak da denna d'ezo en e iliz-veur. Ar goasa ' zo e varvas peus-prim hag e labour a chomas a-istribilh...

An eskob brudet Bertrand Rosmadeg eus Kemper a zo unan eus ar re a gasas an traou, ar muia, war raok. Ano an eskob-man a zo dalc'het c'hoaz war eur rû, eur straet eus ar ger ma welas enni sklerijenn an deiz evit ar wech kenta. Neo an iliz hag ar chapeliou-kroaz gant ar c'hloc'hdi pe ziaezez an touriou, setu aze ar pez a zo diwar dourn an Aotrou Rosmadeg.

Da genta en doa laket sevel e eskopti, stok ouz an iliz, e tu ar c'hreisteiz. Siouas, pa voe ano d'ober hou-man a-nevez n'en em gave ket penn an traon an iliz war eün gand ar penn an nec'h nemet pilat a vije graet talbenn an eskopti. Red e voe eta sevel an neo nevez eün hag eün wár dachenn an hini goz: setu aze perag n'eman ket ar santual eün hag eün gand an nor-dal. Meur a hini o deus kredet kaout eno eur skeudenn eus an Aotrou Krist tôlet e benn gantan war an tu kleiz pa varvas war ar groaz.

Kenta maen an touriou a voe laket d'ar 26 a viz gouere 1424, gant ton bras ha ton bras-tre. An

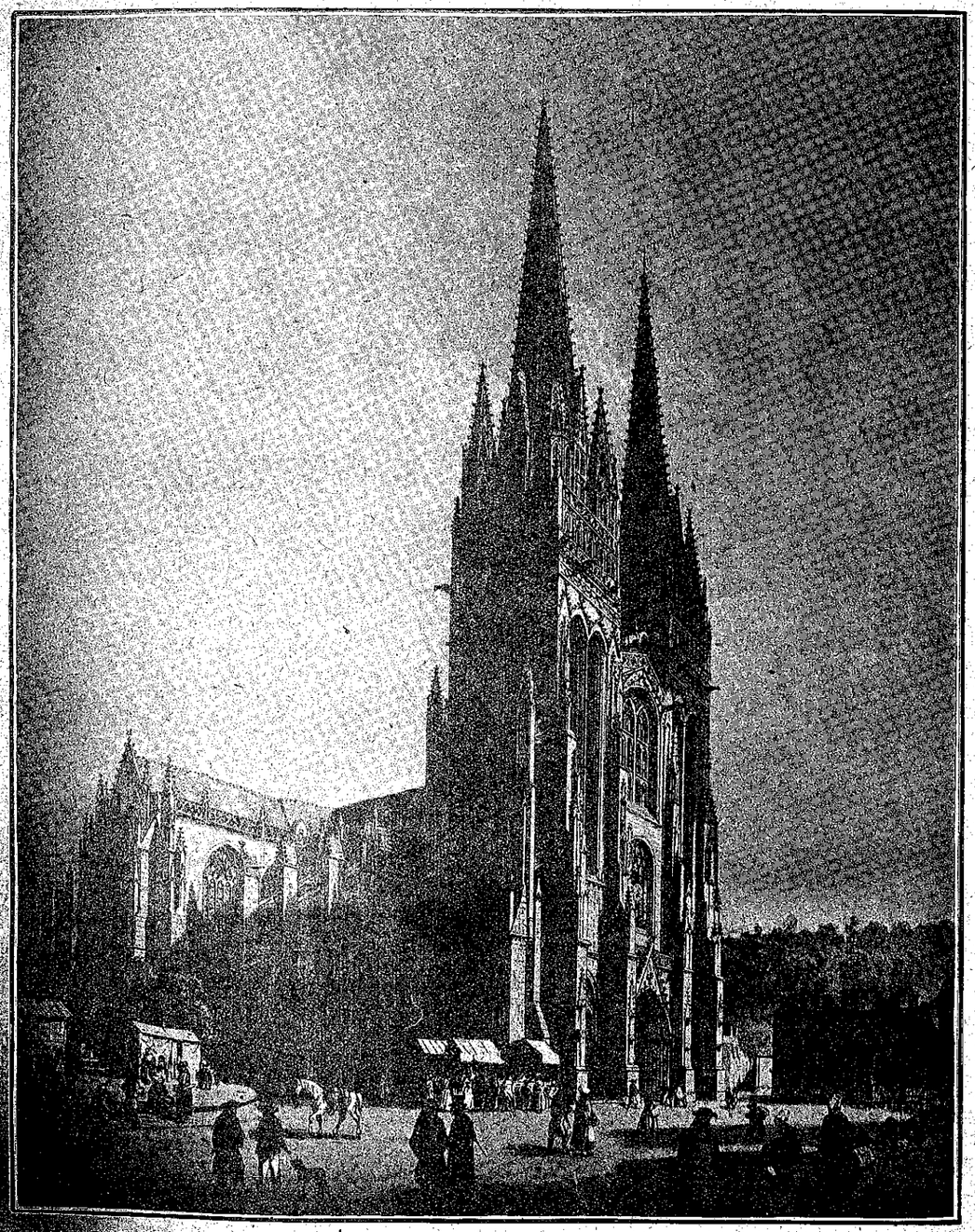

otrou Rosmadeg a reas an dra-ze dirag an dechentil Yann Eangeouez, otrou Lezarkoët e Ploneve-Porzay digaset eus a berz an Dug Yann V dalc'het er ger. Chomet eo ganomp anoiou eun nebeud micherourien hag o deus poaniet war an neo vras, dreist holl re Yann ha Laour Goarager, gwall botred da grenna ha da gempenn ar vein.

Er bloavez 1501, e oa eun « induljans vras » eus a berz an Tad santel ar Pab da c'hounit d'an dud vat a zigase aluzennou da echui an iliz-veur.

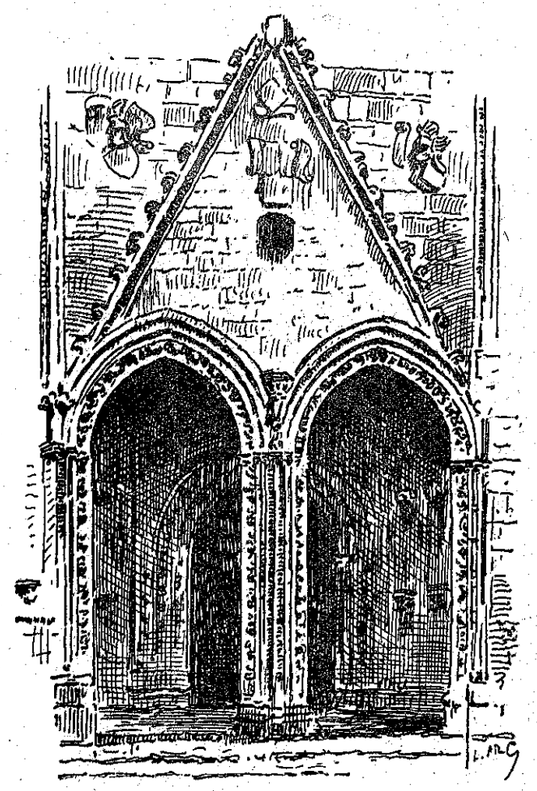

Dor tu an hanter-noz war an iliz veur

nad soudarded eus tu an Dispac'h a reas eur reuz spontus dre an iliz a-bez. Dibabet o doa evit o zaol gouel Kaourintin eün hag eün. Pa lavarin d'eoc'h e voe digoret ar beziou, brevet skeudennou an eskibien, stlapet o eskern war leurenn an iliz! Mont a rejont gant ar vouc'hal d'an aôteriou, d'ar c'hadorioukovez, da skabilli-bras ar Zantual. Dirag an nor-dal e oa bet graet eur pez mell kaouad-tan ha tôlet ebarz skeudennou ar Zent ha tôlennou a dalvoudegez vras.

Eur « sitoyan » a oa eno trec'h d'ar re all c'hoaz gand ar goumar a oa ennan: an DAGORN e ano. Digori a reas klozenn « ar bara zakr » kemeret a reas an « anaf santel » gant e zaquarn bilimus, hag e hadas en dro d'ezan an ostiou, eun tamm eus a bep tu. Goude an ailhon, a-wel d'an holl, a droazas el « lestr sakr » ar pez a zo mez gwelet ha lavaret.

Ar re falla eus ar Gompagnunez, divez a-walc'h goulskoude, a gavas e oa aet an Dagorn re bell kemend-se hag e pakas eun neubeud deveziou « toullbác'h ».

Relegou sant Kaourintin a voe douget d'ar « Champ de bataille » ha laket an tan warno dirag skeudenn « Marianna », « Doueez ar Frankiz! »

Eün neubeud miziou diwezatoc'h, eskob ar C'houarnamand evit ar « Finister » Expilly e ano, an hini a oa bet dibabet en iliz-veur da noz gouel an anaon 1791 e mesk an trouz hag an hopadeg, a gave e varo dindan ar « gountel vras » e kreiz ker Vrest.

Nebeud goude e voe savet war greiz « korf bras an iliz » eun tour beg lemm, graet gant koad, eur gwiskad plomm warnan. An tour-ze brudet dre ar vro a-bez, ken skip all ma oa, ne vije graet anezan nemed an... tour plomm. D'an deiz kenta a viz c'houevrer 1620 e kouezas ar gurun warnan, hag e krogas an tan ebarz. An dud skoet gand seurd tôl, a dôlas ar vec'h war an diaoul!

Hag e ieas ar gonchenn-man a-dreuz ar vro. « Gwelet e oa bet e kreiz eur barrad grizilh ha glao spontus, eur c'hoz diaoul glas gant eur mell lost glaz, o kraboti (1) en eun tôl kont gant an « tour beg lemm ». Prest goude e lamme ar flammou tan dioutan. »

Bez ' e oa eno 400 den o klask mouga an tan a ginnige devi koataj an iliz penn-da-benn. Ar veleien neuze a reas stlepel e kreiz an tan-gwall eun dorz vara klozet enni eun osti « *bet warni komzou ar Gorreou* ». An tan a dennas adreny krenn ha krenn ha ne voe devet nemed an « tour plomm ». Etouez al ludu e voe kavet goude an dorz en he fez, duet hepken eun tammig an c'hreun anezi.

II

Goasoc'h c'hoaz e voe graet d'an iliz veur d'an 12 a viz Kerzu 1793. « Sans culottes » Kemper, pôtred « o bragezeier hirr » pe gentoc'h eun dournadig divroïdi, skoazellet, sikouret gant eur vanden-

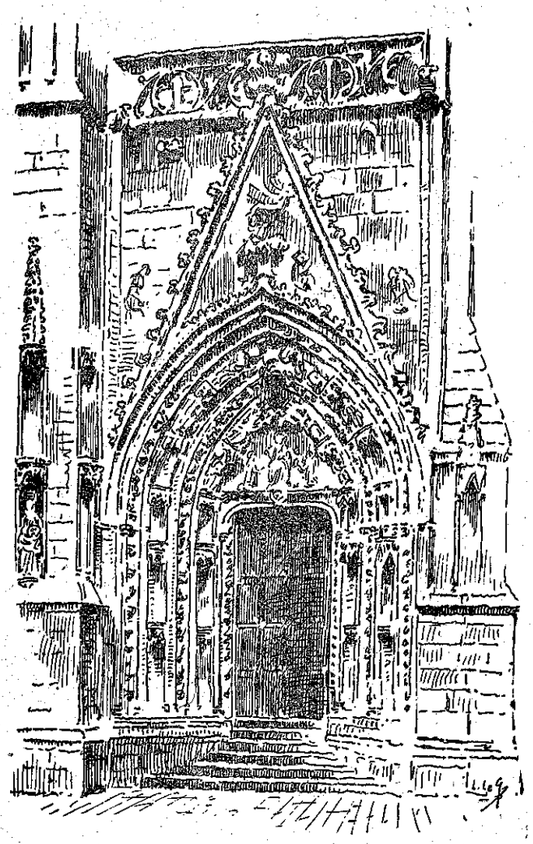

Dor santez Katell

(1) Kraboti, avancer en se cramponnant.

D'an amzeriou ma oa ar « c'honsuled » e penn Bro-C'hall, an iliz-veur a voe digaset en dro an Aotrou Doue enni. Siouas, ne voe ket diverket evit ganti evit digas anezi en dro da liou eun dra bennak.

Ar c'hrogad brasa a voe war an touriou evit achui o beg, kaset peuz uhelig abenn-neuze gant an dra-ze ar roujou chomet warlerc'h an Dispac'h Ar prenecher izel a oa stanket gant koz-staliou distum a rae tro an iliz. Kalz labour a voe ret laka

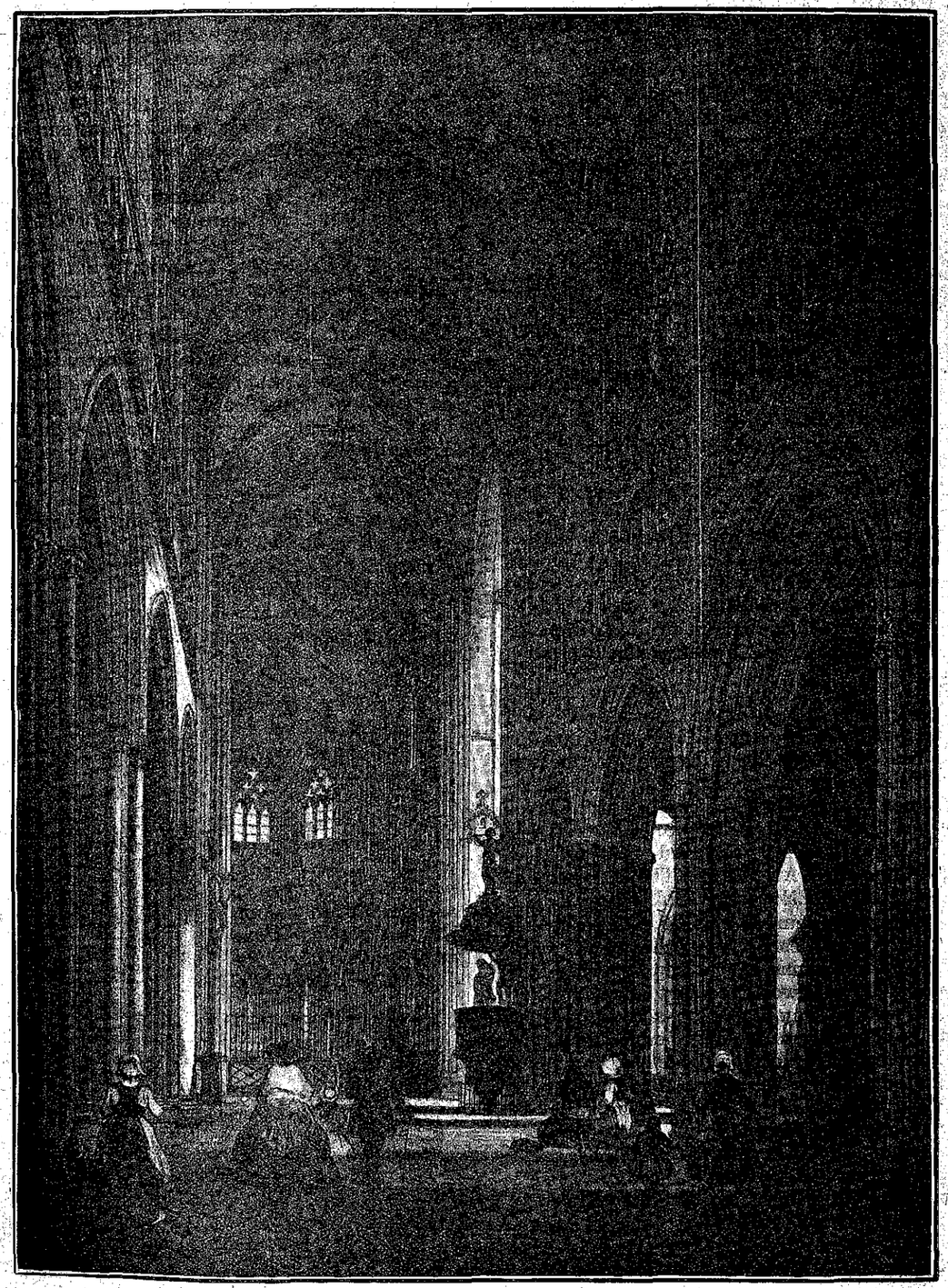

an otrou Bigot war skouer touriou Pont-e-Kroaz. An otrou n'Eskob Graveran, Eskob Kemper, ganet e Kraon, bet person bras ha Kannad e ker Vrest, a lakas maen kenta ar begou-se d'an devez

kenta a viz Mae 1854. — Evit paea mizou al labour vras-se, an Aotrou 'n Eskob a c'houlennas digant e zujidi eur gwenneg er bloaz epad 5 ploaz: *gwenneg sant Kaourintin*. Da viz Eost 1856 e oa ar boked e beg an tour.

Eun tôl kempenn diveza zo bet graet d'an iliz-veur en eur zevel eur sakristiri gaer, en eur nevezi eun tammig ar gwer koz hag en eur lâkat er Zantual an oter-vras alaouret.

Hizio an deiz, rouanez ilizou-meur Breiz-Izel, distag krenn eus an daou du, a zo perlezenn hag enor ker Gemper. An daou dour kanet gant ar barz *Brizeuk* eus Skaer,

... Comme avec majesté ses deux tours dentelées
S'élèvent fièrement du fond des deux vallées !...

a zo e giz bleuniou e beg eur wezenn uhel, o ficha bro goant Ster-Odet hag ar Park. Skeudenn divent an iliz o sevel eus a bell deus kreiz eur vojenn glasvez, a daol, war ar stankennou hag an tuchennou a ra kelc'h en dro d'ar gêr goz, dremm ha ton melkonius an amzer gwechall; 92 metr a hirder he deus; he zoenn a zo dibradet 25 metr diouz an douar ha begou he zouriou a zo 75 metr a-zioc'h leurenn ger.

Pa deuer d'he c'haout, diouz tu ar ster Odet, e tigouezer gant porched Santez Katell, harp ouz dor vras an Eskopti. Skeudenn ar zantez, gant he rod hag he c'hleze, a zo en tu kleiz d'ar porched. Azioc'h an nor e kaver eur werc'hez, elez ouz he ezansi. Tro-war-dro e c'heller lenn war skritellou, ger Breiz: A MA VIE, hini Aotroned Bodigneau e Klohars-Fouesnant: A: L'AVENTURE hag hini Aotroned ar Faou: EN: DIEU: M'ATTENDS.

Dor vras an iliz-veur eo an hini a zo etre an daou dour; eur prenestr, war gelc'h, a zo war he gorre ha teir renkennad sent a bep tu d'ezi; kaer eo kenan; met, evit gwelet iliz sant Kaourintin, eo red mont war blasenn Laenneg; ac'hano e welit anezi en he c'haera gant he mein ben, he diou renkennad prenecher, he zouriou dantelezet hag a deu da gemeret eur gened nevez hervez an amzer a gouez warno. War an nor gostez e weler skouejou, blonset gant morzoliou digristen an Dispac'h; hini Yann V, gand e c'her *A ma vie*, hag hini e bried Janed Frans a zo douget gand eur goulm. Izeloc'h edo hini Bertrand Rosmadeg, gand e c'her: En *bon espoir*, re aotroned Nevet e Plonevez-Porzay gand o ger: *Perac?* ha re all c'hoaz ha ne ouezer tet mat a-walc'h da biou e oant gand ar ger-man: Leal; A: MA: F (OY).

An hevelep skouejou a weler war borched ar c'hornog ha ne c'heller ket ken o anaout, ken rebeud, an eil diouz egile nemet dre o geriou.

III

Pa 'z ear e diabarz an iliz, dre ar porched-se, porched an nor-dal, e chomer estlammet o welet pegen tenval eo; bep an amzer, eur bann-heol a deu, dre ar gwer, da gas sklerder beteg er c'horniou tenvala ha neuze eo eun dudi gwelet pegement a binvidigez o deus dastumet, eno, ar Gerneviz, edoug ar c'hantvejou, en enor da abostol kenta o bro.

Greomp an dro anezi, mar kirit en eur jom eur pennadig da zellet ouz an traou kaera a zo ebarz. Kenta tra a gavomp, en tu kleiz, eo, e chapel ar maen-font, bez (gand skeudenn c'hourvezet) an eskob Raoul ar Moël, maro er bloaz 1501, hag, e kichen, eur zant Yann Vadezour e glanvaen (1) a oa gwechall e iliz Santez Thunvez Penmarc'h hag a dle beza bet digaset di eus a Vro-Zaoz. Uheloc'h, war eur werenn a liou eo taolennet burzud-an *tri berad gwad*, digouezet breman 'z eus pemp pe c'houec'h kant vloaz. War a leverer, eun den a Gemper, a-raok mont da ober eur valeadenn hir ha pell diouz ar ger, en doa fiziet eur bern aour en unan eus e wella mignoned. Pa zizroas d'ar ger ez eas da c'houlenn e dra, met ar mignon hen nac'has outan. Setu ma tigoras prosez hag al laer a voe pedet gand ar barner da zont da doui dirag ar groaz. Dont a eure d'al lezvarn ha dres p'edo o vont da doui setu hen ha goulenn ouz an hini en doa laeret derc'hel en e zourn eur pennadig, ar vaz teo a oa gantan.

Toui a eure dirag ar C'hrist en doa roet d'e vignon, ar pez en doa bet digantan, ar pez n'oa ket eur gaou, mat-a-walc'h, p'eo gwir en doa kleuzet ar penn-baz, da guzat enni, keit ha ma vije bet o toui, an aour a oa bet fiziet ennan. Met an Aotrou Doue ne blijas ket an taol yudaserez-se d'ezan. *Tri*

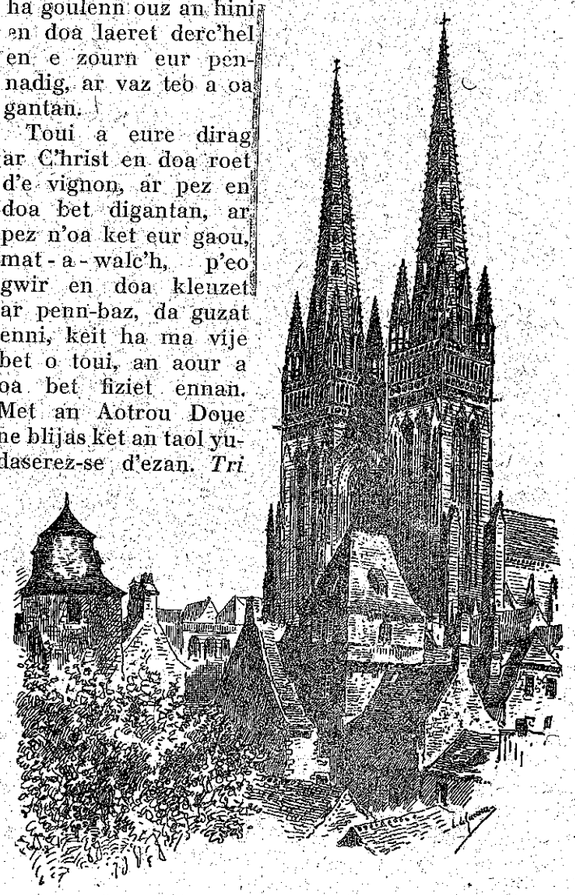

(1) Glanvaen: albâtre.

berad gwad a gouezas diouz treid Krist ar groaz, ar penn-baz a frailhas dre an hanter hag ar peziou aour a rodellas d'an douar; al laer a voe kastizet kalet, (Furig oa e hano war a leverer) hag an *tri berad gwad* a virer c'hoaz, war eul lienenn koulz ha penn ar C'hrist a en em gavas ar burzud-se gantan.

Uheloc'hik, e kaver prenecher a liou, sent Breiz, evel Gwennole, Ronan, Paol Aorelian, hag Yvon warno, ha bez marbr an A. Plœuc, eskob Kemper, maro er bloaz 1739. E chapel vras an Anaon e kaver skeudenn sant Gwennole, kenta abad Landevenneg hag hini sant Gwennegan, eil eskob Kemper. Prenestr bras ar chapel-ze a zo livet warnan sent brudeta Leon ha Kerne. E chapel sant Per ez eus eun aoter perlezennet hag he deus talvoudegez vras; eno e kaver ivez skeudenn Sant Erwan ha bez an A. Graveran; war ar prenestr a zo a-zioc'h ar bez e tiskouezer an A. Graveran o kinnig d'an Itron Varia ha da Zant Kaourintin touriou an iliz-veur peur-veget gantan.

Ar chapeliou-ze koulz hag ar re a deu goude a zo bet livet war o mogeriou taolennou kaer graet gant Yann-Dargent eus a Zant Servez. E chapel

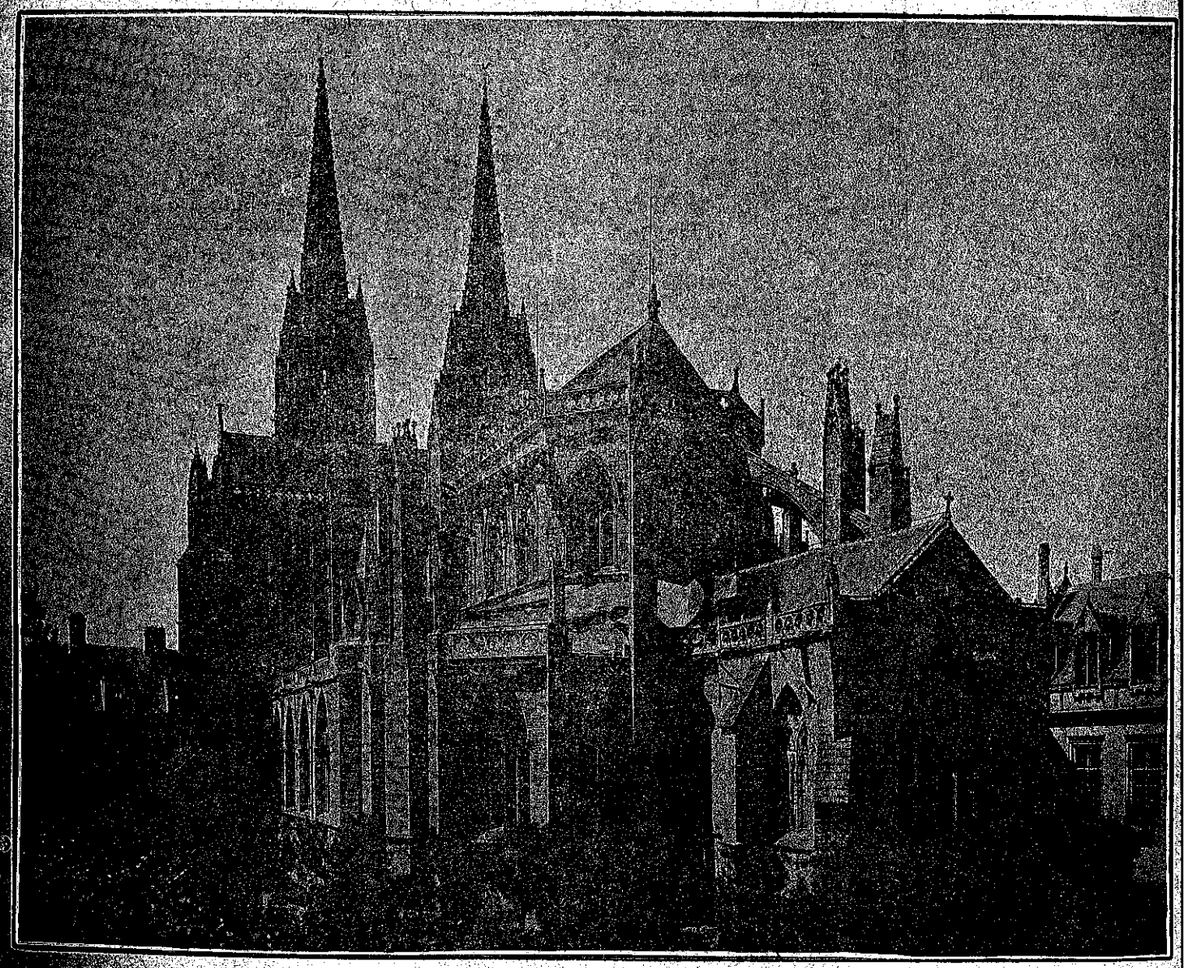

sant Roch eman bez an A. Valleau, maro er bloaz 1898; e hini sant Kaourintin e kaver eun askorn hras eus brec'h kenta eskop Kerne, bet kuzet er bloaz 1793, pa voe graet kement a freuz en iliz veur, gand eur c'halvez, e hano Daniel Sergent. Eno eman bez an A. Nouvel de la Flèche, maro er bloaz 1887 ha skeudennou sant Kaourintin hag e vignon sant Primel a zo livet ivez, war ar voger, o pedi o daou, e koad Nevet. E kichen dor ar sakreteri eo livet, en eun daolenn vras, an Tad Maner, gand eun ael o teski brezoneg d'ezan, dre vurzud, e Ty-Vamm-Doue. Pelloc'hik war ar gwer e welit sant Gwennole ha sant Melar. E chapel ar Rozera eman bez an Aotrou 'n Eskob Sergent a varvas er bloaz 1871. War brenestr ar Rosera, e weler e metalennou, livet gant ijin, ilizou ha chapeliou kaera an eskopti savet en enor d'ar Werc'hez.

Er chapel a zo, dres, a-drenv kein an aoter vras, — chapel I. V. an Trec'h, — e kaver beziou daou eskob: hini Even ar Forest hag hini Gasian Monceaux. Er gwer a liou, a zo a bep tu, e tiskouezer ar roue Gralon o rei e leveou da Zant Kaourintin hag Alan Kann-yar oc'h ober le d'ar Werc'hez a-

raok emgann Lokornan. Er prenestr a zo, dres, azioc'h an aoter, kaera hini marteze a zo en iliz, — e weler ar bastored o vont da welet ar Mabig Jezuz.

Harp eno, eman bez an eskob Rene al Louet (ganet e Loperhet), a weler, war gwer prenestr, o venniga Mikael an Nobletz hag an Tad Maner hag hini an eskob Hollsent Konan a Zant Luk, maro er bloaz 1790 hag a weler, war gwer ar prenestr, o kinnig d'ar Pab eur paper, ec'h en em zav ennan, a eneb al lezennou nevez a zo c'hoant da lakat beleien Frans da zenti outo.

IV

Pa gendalc'her, gand an dro, e kaver, en tu dehou, skeudenn ha klopenn sant Yann Diarc'hen, lezhanvet ar Zantik du, manac'h eus a Urz sant Fransez bet ganet e Sant Nouga er bloaz 1280 ha marvet e Kemper, er bloaz 1349. En em erbedi kalz a raer outan evit goulenn amzer gaer ha kaout an traou kollet.

Harp eno e kavit eur zantez Anna gand an Werc'hez en he c'hichen ha bez an eskob Jaffrez ar Marc'heg maro er bloaz 1383. Pelloc'hik bez an Aotrou 'n Eskop Lamarche, maro er bloaz 1892 hag hini an Aotrou Bertrand Rosmadec, an eskob a lakeas sevel al lodenn vrasa eus an iliz veur hag a varvas er bloaz 1445. Aman e kavit bez eur chaloni, Per ar Genkiz, a veve er bloaz 1415. Ar gwer ha taolennou ar mogeriou, dreist holl taolenn ar Mabig Jezuz o tec'het d'an Ejipt a zo kaer kenan.

Chapel ar Galon-Zakr a zo eün hag eün da hini an Anaon. He aoter onyx a zo danvez eur zell enni. Izeloc'h, taolenn ar veleien hag ar gloareged maro epad ar brezel, gant Mauris Denis hag aoter Itron Varia Lourd, dalc'h mat atao ar goulou ouz he sklerijenna hag an dud o pedi dirazi.

E chapel ar Vadalen, e weler diskenn Hor Zalver er bez; eno eman ivez bez an eskob Alan ar Maout, maro, er bloaz 1493, en doa goulennet beza sebeliet er c'horn-se, miret d'an dudou keiz klanv gand al lorgnez.

Pignomp breman, mar kirit, dre ar vali greiz da welet an aoter vras alaouret ha perlezennet. Greomp eur zell ouz ar prenecher a zo da uhela; gwer a liou ar XV^vet hag ar XVI^vet kant. War ar gwer-se e weler eleiz a zent, sant Anton, sant Jorj o stourm ouz an dragon, santez Jenovefa, sant Martin war e varc'h, sant Mikael o stourm ouz an diaoul, sant Laurans, sant Kaourintin, sant Herve, ar Werc'hez o vaga he Mabig hag all. War an holl gwer a liou-ze, koulz lavaret, hag a ra marteze, kaera tenzor an iliz-veur, e weler skeudennou ar re o deus o roet, marc'heien gant o dilhad houarn, itronezed gant o lostennou pinvidik, chalonied gant o dilhad-iliz.

Dre ar skouejou a gaver livet pe war saeiou houarn ar wazed pe war lostennou ar merc'hed e teuer a-benn da c'houzout piou int. Etouez an aotroned hag an itronezed ec'h anavezer tud chentil ar Yeuc'h; Plœuked Lezongar, aotroned Pratanras, e Penhars; aotroned Treanna, en Elliant, Bodigneau, e Klohars-Fouesnant, Tremic, e Ploneour-Lanvern, Kergelenenn, e Pouldergat, Pont-'n-Abad ha Kerloagen, e Plougonven. Anaout a raer, etouez an dud a iliz an eskibien, Bertrand Rosmadec hag Alan ar Maout ha meur a chaloni eus a diegeziou aotroned Treanna, Kergelenen, Pont 'n Abad, ar Groesker, Kerloagen, an Dresnay hag all.

Eur zell a c'heller da ober ivez war ar gador-brezeg a zo bet kizellet warni er bloaz 1679 meur a daolenn tennet diwar buhez sant Kaourintin.

Setu aze eur gwel, d'ar red, war an traou kaera a zo da welet en iliz sant Kaourintin. Deuet oar a-benn da guzat, braoïk, ar gaou a zo bet graet outi d'an Dispac'h. Sevel a ra, sounn he sav, evel eur vleunenn gaer, kizellet e mein galet ar vro, hag a lavar, da gement hini a dremen ebiou d'ezi, peger birvidik oa feiz Kerneviz ar XV^vet kantved.

A-raok mont er mêz, daoulinomp e kichen pilher diveza tu kleiz ar vali greiz; aoter ar seiz sant a oa harpet outan gwechall; a-raok kenderc'hel hon tro-Vreiz, pedomp eno, kalonek, el lec'h ma pedas kement hon tud koz, ma teuio ar Seiz Sant d'hon lakat da anaout, muioc'h-mui, ha da garet, gwelloc'h-gwell, ar vro gaer o deus gouezet dibab ha kempenn d'eomp ker brao ma kavomp enni, a-vreman, evel eun tanva eus ar baradoz.

G. M.

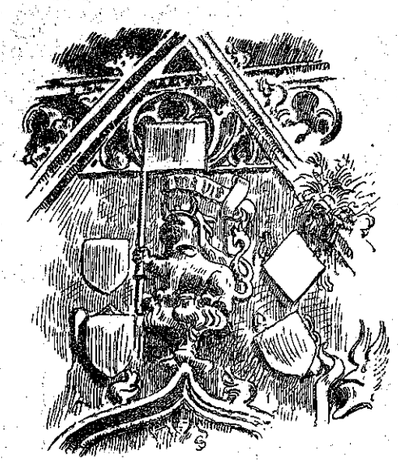

Leon Montfort a-zioc'h
unan eus doriou an iliz-veur

Kemennadurez an hini varo

Eur beleg eus a Vreiz-Veur eo a ro da anaout an draman gwelet gantan e-unan ha bet embannet, breman ez eus eun nebeud bloaveziou, war eur gazetenn vras eus a Londrez.

Me, emezan, a zo beleg e penn eur barrez vras, eleiz a dud enni. Daou veleg all a zo o rei an dourn d'in ; anaout a reomp an darn vrasa eus hor parrezioniz. Hon ti a zo stag ouz hor chapel hag unan pe unan ac'hanomp a vez prest, atao, noz deiz, da vont en hent, kerkent ha ma vezer galvet, da welet ar re glanv.

D'an 3 a viz du, eur zadornvez, em oa bet eur gwall zervez ha goude beza chomet da labourat ketek 10 eur ha kart diouz an noz, edon o peurlavaret va fedennou a-raok mont da gousket. Dres, neuze, setu ma klevis ar c'hloc'h o seni ha sonet oa gand unan hag en doa mall, anat oa, da gaout digor. Diskenn a ris, d'ar red, hag e kavis ar plac'h o komz gand eun itron, oajet eun tamm, met eur vaouez a-zoare, a c'houlenne, en han Doue, ma 'z aje raktal unan bennak eus ar veleien da welet unan klanv d'an ti-man 'n ti; (rei a eure niverenn an ti ha kement 'zo), da welet eun den yaouank hag a oa war e dremenvan. Goulenn a ris ouz an itron goz ha gedal a c'hellen an dervez warlerc'h — : O! nann, emezi, gant nerz, red eo d'eoc'h mont hizio ha kenta ma c'helloc'h.

Kemeret a ris va sklentenn hag e skrivis warni hano ar c'hlanvour ha niverenn an ti ma tlien e gaout. Endra ma skriven e lavaren d'an itron e vije bet mat beza deuet kentoc'h da gemenn d'in; daoust ma n'oa ket rok va geriou e welis raktal e raen poan d'ezi hag e kemeris eun ton all da gomz outi rak m'oarvat em oa kemeret hini eun den skuiz maro hag a zo gwelloc'h gantan en em deurel war e wele eget mont da redek noz.

— : A-raok ugent munut, emoun-me, e vezin e ti ho klanvour.

— : Trugarez d'eoc'h, eme an hini goz he doa doare da veza gwall enkrezet gant he den klanv, ha ra deurvezo gand an Aotrou Doue ho penniga da eur ho maro evid ar vad a rit d'in breman.

Hag e c'houlennis eur wech c'hoaz hano ar ru, niverenn an ti ha hano ar c'hlanvour, rak n'em oa anaoudegez ebet nag eus an hano-ze nag eus an hini a oa deuet d'am o'hlask: biskoaz n'em oa o gwelet em chapel.

Eur c'hart eur goude edon en hent. Yen oa an noz ha daoust m'edo ar zadorn e oa nebeud a dud war vale. Mogidell deo a oa. Goude beza baleet eur pennad ec'h en em gavis gand an ti ma tlien mont ennan ha me da zeni. Eur vaouez koz a deuas war an treujou:

— N'eus hini gwall glanv ebet aman?

— O! nann, Aotrou; n'eo ket aman eo; en ti-man n'eus den klanv ebet.

— Gwir? Koulskoude ez eus bet eun itron, du-man, bremaik, o lavaret d'in dont aman da welet eur c'hlanvour hag a oa tost da vervel. Me a deu eus ar chapel katolik hag ar vaouez a zo bet ouz va c'hlask he deus lavaret d'in ne oa ket a amzer da goll.

— Evid aman, m'hen asur d'eoc'h, eo yac'h an holl; n'eus na tud klanv, na tud toc'hor; met ne anavezan ket ar pez a dremen en ardremez, e ti hon amezeien; marteze e fazilt war niverenn an ti.

Ha me, nec'het pis, ha goulenn pardon ouz ar plac'h da veza deuet d'he direnka heb ezomm hag edon o vont da zistrei d'ar ger pa welis eun den yaouank o tont er mez eus eur gampr hag a oa eno he dor eün hag eün gant dor an ti; klevet en doa ac'hanoun o komz gand ar plac'h hag e teue da lavaret d'in pegen dies e kave e vijed aet d'am direnka ken divezat all, ha dre eun amzer evel an hini a oa, eur zadornvez da noz. Komz a eure ouzin en eun doare dereat kenan ha goude beza pedet ar plac'h d'en em denna e lavaras d'in:

— Va Zad, ha n'ho pefe ket ar vadelez da zont, er gampr-man, eur pennadig; tan a zo; deuit da ober eun tomma a-raok dizrei d'ar gêr.

Ha me, lavaret d'ezan, e berr gomzou, ar gevridi a oa bet roet d'in hag e vennen kemeret abeg en dud-se a deu da c'houlenn ar beleg, hep gouzout mat a-walc'h, e pelec'h emor ar c'hlanvour o deus c'hoant ez afed d'e weleti.

— N'eus ket a gatoliked, en ti-man, emeve, rak eun tammig e oan bet souezet o veza m'en doa roet d'in an hano a Dad.

— N'eus ket sur, avat, ha koulskoude e tlefe beza, rak me, va-unan, a dlefe beza katolik p'eo gwir oun bet badezet gand eur beleg katolik.

Ha me neuze ha staga da gomz gantan epad eun hanter eur diwar-benn traou ar zividigez. Dont a ris da c'houzout, evelse, ne veze wardro iliz ebet abaoe e zek vloaz ha n'en doa biskoaz laket e dreid en hor chapel. Ha me ha lavaret d'ezan petra vije dleet dezan ober hiviziken. Daoust ma ne veze ket ken wardro iliz ebet n'oa ket maro a-walc'h ar feiz ennan c'hoaz. Kovez a ris anezan ha me d'ar ger kel laouen ha tra.

Antronoz, kaer em oa gedal va faotr yaouank da zont d'am gwelet d'am zi, evel m'en doa lavaret, baotr yaouank ebet ne welis. — N'her c'havis ket ken nebeud, er chapel, nag en oferenn, nag er gousperou. Souezet e voen met ne damallis ket anezan da veza bet lezirek. Eur skoilh bennak all eo a dlie beza o viret outan.

D'al lun, abred, e blac'h koz a deuas, rannet he c'halon, da gemenn d'in en doa bet eur maro trumm. Ar c'helou-ze am sebezas. Kavet e oa bet maro, en e wele hag hervez ar medesin a voe galvet war e dro, e oa bet sammet gand ar remm-kalon, eun nebeud euriou hepken goude m'hon doa gellet en em welet.

Mont a ris da deuler dour benniget war e gorf a-raok e gas da vered gwalarn Londrez. An arched a oa e kreiz ar gampr. War vantell ar siminal e oa eun daolenn graet gand eol, hag e tigouezas gant va daoulagad koueza warnezi. Chom a ris sebezet ha seul-vui e sellen outi ha seul-vui e kreske va estlamm, rak ar pez a welen oa portred an itron goz a oa bet ouz va c'hlask da vont da welet « eun den yaouank hag a oa war e dremenvan ». Henvel mil oa ar portred ouz an hini am oa gwelet hag ar plac'h a lavaras d'in oa ar portred-se, portred mamm an den yaouank, eur vaouez kez hag a oa maro meur a vloaz a oa a-raok tremenvan he mabl... Hi, he-unan, an hini varo, eo a oa deuet da gemenn d'in mont da gaout he mab.

Nag a evez ne daol ket ar mammou war o bugale, zoken, ha dreist-holl, pa vezont aet d'ar bed all ha ma peger mat eo Doue e kenver ar pec'her.

Meulcudi d'Ezan ha trugarez, da virviken.

Evel-sè bezet graet.

MIKAEL AN NOBLETZ

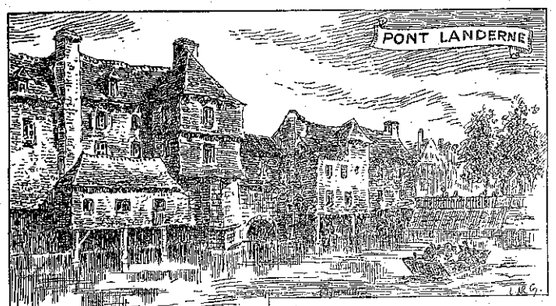

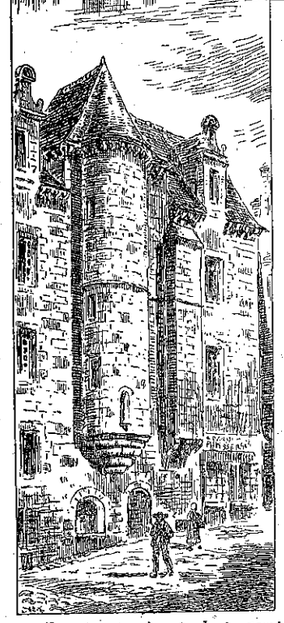

Mision Landerne 1613

Goude Konk-Leon, Mikael a zeuas da brezeg da Landerne a oa d'ar mareze, evel hirio, unan eus keriou brasa ha pinvidika bro Leon.

An deiz m'en em gavas, e voe tost d'ezan beza lazet. Eun den mezo, kollet gantan e benn, a yeas epad an noz en e gambr, eur c'hleze en e zourn, da glask e laza. Dihunet gand an trouz, ar misioner a c'hellas lammet er mez dre ar prenestr. Antronoz, evel pa ne vije c'hoarvezet netra, edo er gador brezeg hag e komze eneb an dispignou foll hag an dizurziou a zeu da heul. E Landerne, ar merc'hed, dreistholl, a oa en amzer-ze pennou skanv, a gare àn dilhad kaer hag a zispigne evid en em wisha kalz re a arc'hant; ne jome ket ganto peadra evit gouarn mat o ziegez hag ober aluzen d'ar paour. Ar misioner a lavaras d'ezo komzou yud: « Henvel oc'h, emezan, ouz ar vaot (1) a zoug war he c'hein he holl feadra. » Itrouniezed Landerne, skler eo, ne blijas ket d'ezo prezegenn ar misioner. Unan bennak a dennas he mad eus e c'hourdrouzou, met an darn vrasa a jomas hep mont mui d'e zelaou.

Neuze ec'h en em droas ouz an dud dister ha paour. Mont a rae dre ar ruinou ha leuriou-ker d'ober katekiz evel m'en doa gret e meur a lec'h all. An dud e zelaouas, met hep lakat o foa, da wellaat o buhez.

O welet ne veze ket taolet kalz evez ouz e gomzou, e sonjas displega an taolennou. P'eo gwir ne ziskenne ket ar wirionez dre an diskouarn, marteze e tiskennfe dre an daoulagad. Evit rei da gompren skianchou ar bed, ez eus taolennou a bep seurt. Perak ne vije ket ive a daolennou da zeski ar relijion?

Pell zo en doa sonjet en taolennou ha livet en doa meur a hini. Pep seurt traou a ziskoueze warno: en unan e veze gwelet parkeier labouret ha lanneier, gwez karget a frouez ha gwez sec'h pe hanter zec'h, hentchou ledan hag hentchou moan, eur ster vras gant dour skler ha poullou lous ha tenval, kestell, tiez plouz, touriou, ilizou, meneziou, traoniennou. Eun all a ziskoueze ar mor kounaret ha reier aman hag ahont, bagou bras, bagou bihan. — Eun all a oa kelc'het gant soudarded, tud oc'h argadi, re all oc'h en em zifenn. Ar misioner a gave en taolennou-ze kenteliou evid an dud diwar ar mez, ar vartoloded, ar zoudarded.

(1) baot : tortue

An daolenn genta a ziskouezas e Landerne a voe taolenn ar pemp dor: en tu uhela e veze gwelet levenez ar baradoz hag en traon poaniou an ifern; a-zehou, ar pemp dor a gas d'ar baradoz; hag a gleiz, ar pemp dor a gas d'an ifern. O tiskouez an doriou-ze, e kave tro da gomz eus ar vertuziou a gas d'ar baradoz, hag eus ar pec'hejou a gas d'an ifern.

Kaer en devoe poania, ne c'hellas ket dont a-benn eus tud Landerne. An darn vrasa anezo a zarras o diskouarn, o daoulagad, o c'halon ouz komzou ar misioner. Mac'harit an Nobletz hag an Tad Kintin a zeuaz d'e zikour. Eur wech an Tad Kintin hag hen a ycas, gand eur groaz en o dourn, en eur zal a oa enni tud o tansal. An danserien a voe suontet hag a gwitcas buan ar zâl.

Red eo lavaret, e Landerne e brezegennou hag e gatekiz a zougas nebeut a frouez. Meur a hini a voe gounezet da Zoue hag a zalc'has mat d'e aliou ha d'e genteliou, met an darn vras a jomas evel m'edont araok.

Mikael, o welet petra dremene, a reas evel ma lavare Hor Zalver d'e ebestel: « Ma ne zigemeront ket ac'hanoc'h en eur ger, it da eur gêr all. » Hag ez eas da eskopti Kemper.

Mikael en doa labouret e eskopti Treger, e eskopti Leon. Eus Landerne ez eas da eskopti Kerne. An aotrou 'n eskob, Gwillou Le Prestre, a roas aotre d'ezan d'ober misionou en holl barreziou eus e eskopti.

Dre Gemper eo e voulc'has e labour e Kerne. Kaout a reas eun ti e parrez Sant-Vaze. Bep sul ha bep gouel e kelenne an dud en iliz parrez, ha war ar zizun e teske ar c'hatekiz d'ar vugale e chapeliou ker. Evel n'oa ket c'hoaz a Leanezed eus a Urz santez Ursula d'ober katekiz d'ar merc'hed bihan, e kemennas d'e c'hoar Mac'harit ha da Franseza Troadek eus Konk dont da Gemper.

Evel a weler, Mikael an Nobletz a boanie meurbet da zeski katekiz d'ar vugale. Ma teufe a-nevez war an dour, e krogfe adarre el labour-ze, rak n'eus netra talvoudusoc'h. Morse ne ouezer re vat ar c'hatekiz. Hirio, evel er zeitekvet kantved, an dud a zo dizesk war o relijion. Mont a reont d'an oferenn, mont a reont da zakramanti, alies evid ober ar c'hiz. Goulennit diganto petra eo an oferenn, petra eo eur c'hristen, petra eo Jesus Krist, petra eo an Iliz, petra eo ar zakramanchou, ne ouezint ket lavaret d'eoc'h. Ar re a anavez o relijion eo ar re a zo bet peli amzer e skoliou kristen hag o deus desket bep bloaz penn da benn o c'hatekiz, pe c'hoaz ar re o deus digoret o c'hatekiz goude d'ar vugale vihan, hag ive ar re o deus ar beleg er gador da selaouet prezegennou zul, da vihana ma z'eo bet skler e brezegennou. Gwella en defe d'ober ar beleg ar gador, eo deffi d'an dud bep bloaz ar gwirioneziou a zo merket el levr katekiz, hag al levrigze a dlefe beza en ho holl diez kristen: ar re vras hag ar re vihan a dlefe e c'houzout a zindan envor.

J. U.

(*Da gendelc'her*).

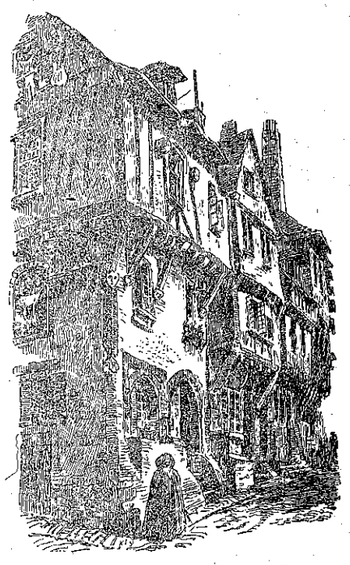

Tiez koz Landerne

DISMANTR JERUSALEM

KEVRENN GENTA

« Gwazed ar Mesias »

Ostaliri « Léon Juda »

Tremenet e oa ganto bez Rachel, e tu dehou d'an hent en doa o digaset eus Jeruzalem. Tostik-tost e oant da Vethleem. Chom a rejont a-zav o-daou ar breur hag ar c'hoar, da zellet ouz ar gêr, he ziez var an uhel chouchet evel eur bagad denvedigou dindan morenn ar zerr-noz.

— Eur c'hart eurvez kerzet c'hoaz, emezan. O beaj a oa bet hir, met gwelet a reent penn an hent. Eur pennad e vanas difiny ha dilavar. Souden e savas e zaouarn evel evit pedi; e zremm rouzet gant an heol a oa evel entanet hag e varo du a zaskrene ouz e helgez :

— O Bethleem, emezan, deut omp da glask diganit eur fin d'hon enkreziou! Lavar d'in penôs, en dro-man, ne vezimp ket tromplet ?

C'hoar, emezan, en eur drei ouz ar plac'h yaouank mut euz e gostez, skuiz divi out: azez eur pennad aman, araok pignat gant ar grec'henn.

Bezan he doa doare merc'hed ar Jude, gened ar Ouenn hag ar yaouankiz mesket war he zal. Dastum a reas endro d'ezi plegou he sae hir hag he gouel marellet hag ec'h azezas war eur maen-harz, e lez an hent.

— N'eo ket 'ta, eme he breur, eun taol lagad hepken war gavel ar Mesias a laka eur galon nevez da dridal en hon c'hreiz ?

— Ya, emezi, he zellou leun a zousder troet warzu kêr... Pebez hunvre! Bethleem! Ar Mesias! Ha n'eo ket eun hunvre eo ken !!

'N e zav en he c'hichen, e kemere peurs en he levenez.

— Arabad dale re bell kouhskoude, emezan, rak Jonathan a vo nec'het ma n'hon idevez ket skoet war e zor kent ma vo noz. Deomp, Lia, eur c'hrogig c'hoaz !

— Deomp, met eun tammik harp war da wrec'h, Azer, rak goude diskuiza, va divesker a zo deut pounner ouzin.

— Na lavarez ket va hano, emezan, rak aman, diouz klevet, ez eus diskouarn drek pep moger, diskouarn Herodez.

O klevet an hano-ze, ar plac'h a hursunas hag a roas eun taol sell endro d'ezi. War ρ fouezig, e krogjont da bignat gant an taroz, e tu-all d'an draonienn zoun o doa treuzet a-raok arruout gant an diou grec'hen m'eo savet warno Bethleem.

Lierzou leun a wez frouez, gwiniennou ha fiez dreistholl, nemet ar goany en doa o laket e noaz, a heuilhe daou du an hent dre ma savent. Ne zellent ket war o zro; ne rannent ger ivez, o c'houzout mat n'o doa ket a ezomm da gomz vit anaout, ar breur, sonjou ar c'hoar.

Dre ma tostaent, eur voubou a deue betek enno, evel ma vez gant eur bagad tud dastumet, en hevelep lec'h. Endro d'ezo, breman pa 'z int savet war an dorgenn, setu paotred ha merc'hed a beb oad, gwisket kalz anedre ruiou ar gêrig, pep hini o vont da glask e repu benn an noz. Da gredi eo e vefe bet marc'had pe foar e Bethleem hirio, hag emaent aze tud eus a-bell chomet da loja ha marc'hadourien chomet da zistalia.

Setu daou zen, da vihana, ha ne zeblantont ket bezan eus ar re o dije dastumet hirio kalz a beziou aour: eun ozac'h, marvat, hag e bried, houman azezet war eun azen, doare paour warno o-daou, seblant poaniet ivez war an den a zo krog e penn an azen hag her jach war e lerc'h, en eur deurel a bep tu, war an tiez leun a drouz, sellou trubuilhet. Ar vaouez ne daol evez ebet war gement a dremen endro d'ezi: eun doare ken sioul he deus ha ken kabask; eun dudi ken bras a bar war he dremm gwerc'h ha glan ma tro Lia a-gostez da zellet outi o vont gant ar ru, gorrek (war gein an azen. Pa 'z eo êt ebiou, e tro ouz he breur.

— Ha taolet ez peus plê ouz ar vaouez-ze ?

— Ya, emezan; daou Nazaredad, diouz o gwelet. Deut int ivez, dre urz impalaer Rom, da lakaat o hano en o c'hêr c'hinidik.

— Hag ez int neuze eus gwad David? Ar vaouez he deus kement a neun hag eur brinsez! Bleiner an azen a zeblant bezan gwall nec'het.

Azer ne respontas ket, rak e spered a oa dija gant traou all.

— Sell, emezan, sell aman ti Jonathan. Houman eo ostaliri « Leon Juda ». Aman hon deus da ziskenn.

Izeloc'h, e lavaras :

— Darn eus hor breudeur a rank bezan aze dija !

Lia a zavas he daoulagad war di Jonathan, eun ti brudet, eur maread a oa, en he hunvreou; henvel her c'havas ouz ar re all gant eur vali war c'horre hag eur gambr.

Dor an ostaliri a oa serret kloz, da vihana, an hini a oa dirazo. Azer a skoas da zigeri. 'N em zaludi a rejont, Jonathan hag ar veajourien, nemet e c'hortozjont d'hen ober ma voe serret kloz an nor warno. Jonathan hag Azer a astennas pep hini e zourn d'egile goude bezan hel laket war e galon hag a bokas neuze pep hini d'e zorn a-unan. An digemer a oa gret hag, e keit ma tec'he Lia da gaout kamchou ar merc'hed, an daou zen a bignas war al leurenn e lein an ti.

— Hag ez omp deut ped? eme ar Judeo yaouank.

Jonathan a grogas en e vrec'h.

— Breur, emezan, holl nerz ha spi Israel 'zo dastumet fenoz e ti Jonathan, dindan tôenn « Leon Juda ». Selaou hag e klevi. Eman aze Joram, niz ar Senedour bet laket d'ar maro gant Herodez; Joazar ha Teofil, êt kuit goude m'o doe sikouret diframma ha pulluc'ha an er (1) aour staget war dor an Templ.

— Ya, eme Azer, n'eo ket neuze e voe dêvet ezveo an doktored Judas ha Mathias ?

— Eo, eme Jonathan, diou ar maro en e gerc'hen. — Arabad komz re grenv, emezan, rak Herodez en deus daoulagad ha diskouarn e pep lec'h. Gwasket omp noz deiz gant ar spont rak ar maro, rak bemdez e sko, tu pe du. An hini a zo mestr warnomp a garje, araok mervel, eva hor gwad betek ar berad diveza. N'eus ken hano nemet a dud muntret, merzeriet gant e zoudarded gonez ha taolet o c'horfou d'ar chas da zispenn.

— Piou zo aze c'hoaz? eme Azer, eul luc'hedenn en e zaoulagad.

Jonathan a dennas eun huanadenn hir ha, dre e alan, e lavaras :

(1) er: aigle, e galleg.

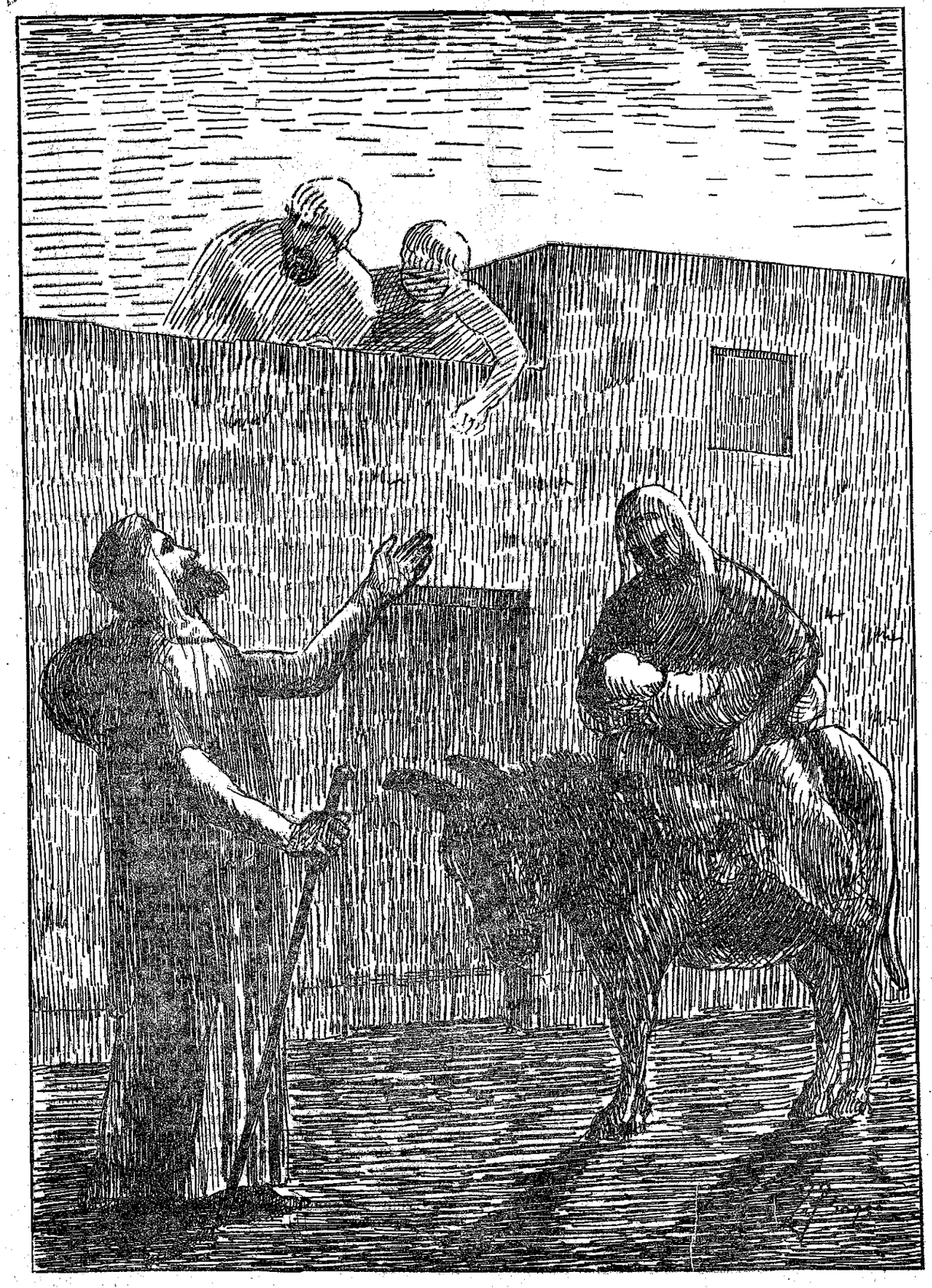

— Piou? Dek emaent, daouzek gaueomp hon daou ; vel daouzek mab Jacob, lezhanvet Israel! Deut int eus pep korn an harlu, eus ar Gnes hag an Ejipt, da welet sklêrijenn Jehovah o para hag e nerz o terri brec'h hon enebourien. Diredet int d'en em voda endro d'ar Mesias, pa deuio da adsevel rouantelez hon Tadou!...

Henoch a zo aze; heman a voe mouget e dad er bac'h dre m'en doa tamallet da Herodez e zizurziou pagan ; — Eliakim, kenderv hon Antigon; gellet en deus, betek hen, tec'het raok ar maro; — Sadoc, mignon Antipater, hag a vefe skoet gant Herodez dal m'en em ziskouezfe; — tri den yaouank, Abiud, Josias hag Amon, tec'het araok kasoni Herodez, anez e vijent bet dêvet gant an daou-ugent all eus o c'henseurted ; — Simeon, va c'henderv, en deus gellet, a-bouez koll e vadou, mâret e vuhez...

— O Doue Israel! Pelec'h emaout, pa lezez da bobl da c'houezi ar gwad dindan dourn eur pagan hudur !

Ar c'homzou-ze, strinket eus genou Azer, a strafilhas Jonathan, ma taolas war e dro, diaveaz ha diabarz, eur zellou spouronnet. Digeri a reas prim dor ar gambr, en e gichen, ha bounta e genseurt ebarz. Hen a chomas d'ober ged, diwar lein ar vali, o selaou hag o sellet piz e kreiz tenvalijenn an noz en em lede sioulik war ar mêziou. Netra ne deuas da rei da gredi d'ezan e oa bet en em gavet, war an taol, spierien Herodez da zastum o c'homzou, hag a oa o luska mont ivez er gambr, pa gredas d'ezan klevet tud o tont da gaout dor an ti. Darbet e voe d'ezan sempla, hag eur mared amzer e chomas evel pa n'en dije ken na brec'h na garr.

— Doue meur! emezan, o Jehovah! na lezit ket ar gwall-eur da goueza war « Leon Juda », pa 'z eo bodet aman ho servijerien, enebourien Herodez hag ar Romaned, dasprenerien o bro Israel, soudarded kadarn ho Mesias !

E skouarn war evez a glevas neuze komzou e toull an nor, komzou latin, hag e kredas d'ezan anaout mouezioù daou estranjour yaouank, unan kelt, egile roman, diskennet er beure-ze en e di; hir hent o doa grêt da zont da Vethleem e sell ouz donedigez ar Mesias. A forz dic'hougal gant evezted, e teuas a-benn d'o gwelout, hag e kredas neuze sevel e vouez d'o gervel.

— Gortozit, emezan, ma tigorin !

Pignat a rejont gantan d'an nec'h. N'o doa c'hoant ebet, emezint, da vont da ziskwiza; eun dra bennak o dalc'he dihun... Bet e oant, eun hanter-leo eus kêr, betek Tour ar Bastored, an « tour koummoulek » hag a lavar ar profet « e teuje an Aotrou betek ennan ». Gwelet o doa ar Bastored o 'n em c'houdori el lec'h-ze ha komzet ganto eus an hini e oant o klask e pep bro... Ambiorix a lavaras :

— Dizroomp di ! Me zant ez eus eur vouez ouz hor gervel daveto !

— Arabad chom pelloc'h war vale! eme Jonathan. Pep seurt tud a zo dre aman fenoz. Laeron Jeriko n'o do ket tremenet hep donet hirio wardro kêr. Taolit evez! Dismegans, gwall zoken, a c'hellfec'h da gaout eus o feurs...

Met troc'het e voe ar gomz d'ezan gant dor ar gambr o tigeri. Simeon hag Azer a deuas ermêz.

— Nann da, a lavare heman, evit eul lodenn vras eus an dud, an urz kaset gant Aogust n'eo nemet eur c'hoantâdenn diwanet e spered eun den holl-c'halloudeus laket ar bed holl war vale dre an henchou. An dra-ze n'hell ober nemet plijadur d'an ostizien, n'eo ket 'ta, Jonathan ?

Simeon eo a respontas :

— Ni, etrezomp, a oar ez eus kuzet kaeroc'h eget ze dindan eur seurt darvoud. Aogust n'eo ken nemet eur benveg etre daouarn eun all galloudusoc'h egetan.

— Piou zo galloudusoc'h eget Kezar ?

— Jehovah.

— Lakomp 'ta, eme Azer, e vefe bet aman renet dourn Aogust. Her c'hredi a ran ivez. Forz penôs, avat, e ranker anzao, da vihana, adalek ar bloaz-man, ar profesiou a gouezo en o foull ma ne deu ket ar Mesias diouganet ganto d'en em ziskouez d'hon daoulagad.

— Eo, Azer, en hor c'halonou, mui c'hoaz eget en hol leoriou, eo merket deiz e zonedigez!

— En em unani a ran ganit, Simeon; da c'houlenn ma teuio ar Mesias da rei he frankiz d'hon bro ha da stlepel diwar an tron saotret gantan; 35 vloaz 'zo, ar muntrer euzus hag hudur, Herodez !

— Hag ivez da adnevezi hor stad o lakaat al lealded hag ar garantez da vleunia c'hoaz en hon touez, rak c'houi 'oar, Azer, petra 'zo bet kiriek, e peb amzer, da wall-reuziou Israel, tudou fall ar bobl, torfejou ha lorc'hentez ar re c'halloudus.

Jehovah a zalc'he da boueza warnomp ken n'hon dije anzavet hon fec'hed ha stouet dirazan.

Azer a reas ouz Simeon eur zell disfizius.

— Gouzout a ran, emezan, eo bet atao da venoz te dishenvel diouz va hini. Da galon judeo a zo deut bouk ha laosk en ez kreiz, Simeon! N'ouzon ket pesort Mesias a c'hortozez, met klevet am eus ha kredi a ran e krogo peg e kleze David ha Jedeon, e vo krenv e vrec'h 'vel hini Simeon, hag e flastro d'an douar, dindan o faleziou alaouret, holl enebourien Israel.

Azer en doa distaget gant nerz ar geriou diweza, en eur zirei feulz warzu e vignon.

— Ni 'zo aman dastumet, emezan, eun darn eus « Gwazed ar Mesias », lavar d'in 'ta neuze da betra 'gav d'it omp galvet?

Jonathan, ha ne baoueze ket da vont ha da zont a bep tu d'al leurenn, a reas an tav.

— Gant na vezo ket, emezan, klevet ho komzou! En han' Doue, it er gambr pe komzit goustatoc'h!

Azer a yeas da harpa e gein ouz ar voger.

— Kalon eur zoudard a zo em c'hreiz! emezan. Va brec'h a vo d'an neb a c'halvo Israel d'an emgann. Ar « Mesias » diouganet en hol leoriou en deus hano « Leon Juda »...

— « Oan » hen galver ivez, eme Simeon. Salver e vo, nemet mac'h astenn e c'halloud war ar bed holl, d'ar bed holl ivez e rolo ar peoc'h hag ar zilvidigez !

Disklêriet en doa, en eur ger, e zonj penn-da-benn.

Mantret e vanas Azer, kement ma chomas ar gomz ennan. An daou estranjour o doa 'n em zellet ha Jonathan a zeblante en em c'houlen ha ne oa ket troet e spered gant e genderv.

— Ha n'ouzoc'h-hu ket, eme Simeon, adarre, n'emaomp ket ni hon-unan, Judevien, o c'hedal bezan salvet? Ar bed holl a c'halv ar Mesias! Gwelit an daou zen-man: eus a belec'h ha da betra int deut da vro ar Jude hag aman da Vethleem ?

Azer en doa adkavet ar gomz. E zellou a gouezas war an daou bagan.

— Ar re-ze, emezan, eo da vignoned nevez? Marvat, int deut aman eus lez Herodez? Ma karont eta ez aint da werza d'ezan « Gwazed ar Mesias ». Me a varvo gant levenez, evel va c'herent ha va breudeur. Gwell eo ganin ar maro gant enor eget eur vuhez saotret ha gwerzet da enebour va bro !

— Fazia rez, Azer, eme Simeon; va bro 'zo d'in nesoc'h eget biskoaz. N'eo ket dre garantez ouz Herodez, na dre spont, kennebeut, oun deut da zigemer eur gredenn dishenvel diouz da hini. Lennet em eus hon Leoriou gant daoulagad nevez digor hag am eus dizoloet ar wirionez kuzet enno.

— Ni n'eo ket digor eta hon daoulagad?

— Klev ar gomz-man hepken: « Me a lako enno holl an hevelep kalon; — Me a denno diouto o c'halon vaen hag a lako en o c'hreiz eur galon kig ha gwad. »

Azer a rebarbas :

— Den digalon ma 'z out! C'hoaz e klaskez en hol Leoriou sakr testeniou da guzat da dreitouraj !

Hag en eur drei kein, hen o tigeri dor ar gambr hag o vont ebarz.

Chomet e-unan, Simeon a daolas eur zell melkonius war ar gêrig o tanzen menel kousket e harz e dreid :

— O Bethleem, emezan, pegoulz eta e savo diouz da greiz an Hini a dle ren pobl Israel !

Jonathan, atao oc'h ober ged, a reas sin d'ezan da zelaou. Tud a oa adarre ouz an treujou... N'en doe ket amzer an ostiz d'ober eur zell ma 'n em gavas Ruben, e vab yaouank.

— Tad, emezhan, daou veajour a c'houlenn c'hoaz digor 'vit an noz.

— Pesort beajourien ?

— Me gred ez int paour, ha skwiz maro a rankont bezan, rak a bell e teuont, eus Nazareth. Eun tammig àzen a zo ganto hag a vransell diouz e zav. Truez am eus outo, tad !

Jonathan a reas eur c'hruz d'e ziskoaz. Simeon hag an daou estranjour a selaoue ar bugel o konta d'ezo pegen amgraüs, pegen tener hag habask e oa doare ar vaouez pignet war gein an aneval.

Eur vouez a zavas betek enno eus ar ru.

— Eun tamm repu, mar plij, 'vit an noz, forz e pe gorn eus ho ti. Va fried a zo skwiz ha prest da wilioudi!

O femp e teujont da gostez al leurenn hag e weljont, ouz eur bann loar o para, eun dôlenn hag a deneraas kalon pep hini anezo: an ezommeg, skwizder hag enkrez war e zremm, e zellou hag e zaouarn troet d'an nec'h 'trezek d'ezo, o c'hedal o respont... Nemet kalon an hostiz ne voe ket teneraet.

— It pelloc'h, emezan, n'am eus korn ebet d'ho tigemer !

— Tud eus a Nazaret, emezan, en eur zizrei, « Leon Juda » ne zigemer ket ar seurt-ze !

Eur goummoulenn a dremenas war al loar ha ne weljod ken netra, nemet klevet trouz treid an den ha re e aneval, gorrek, o loc'h.

Dir-na-Dor.

MESTR EO HAG E CHOMO

An Dispac'h bras (1793), en doa diskaret pe serret an ilizou, kaset ar c'hleier d'an teuz, prizoniet ha dibennet ar veleien, diverket ar zul hag ar gwener, abalamour da vouga ar relijion gatolik.

An Dispac'h a-vreman (1926), a lez an ilizou digor, a lez ar c'hleier e beg an touriou, ar veleien en o frespitoariou, a vir hanoiou ar zul hag ar gwener — ha, koulskoude, e ra muioc'h a zroug d'ar relijion eget ne reas an Dispac'h bras. N'eo ket serri an ilizou eo a dalvez, met dizrei an dud diouto; n'eo ket miret ouz ar c'hleier da zeni, met ober ma ne vezint ket selaouet ken; n'eo ket dibenna ar veleien, met tremen anezo evel tud hag a ra eur vicher, tud henvel ouz ar re all; n'eo ket diverka ar zul hag ar gwener eo a zo da ober, met ober anezo deiziou ha n'o do vertuz ebet dreist d'an deiziou all... N'eo ket ober brezel d'ar gristenien eo a zo d'ober, met mouga ar feiz en o c'hreiz; ha grêt eo, n'eus ket ken a gatoliked gwirion, nemet hiniennou. N'eo ket me a lavar ze; eun den hag a red Breiz ha Bro-C'hall abaoe pell zo, hag a wel, dre holl, peurvuian, ilizou digor, suliou miret, giziou kristen heuilhet gant tud ha n'int ket ken kristenien; n'o deus miret nemet an diavez, endra m'eo bet lezet ganto; — en o diabarz avat, e kredont traou hag a zo ar c'hontrol-beo eus ar pez a zalc'hont da ober c'hoaz, dre m'eman ar c'hiz.

Setu eta ar c'hemm a zo etre an daou zispac'h, an hini a-vreman hag an hini gwechall. Gwechall, kristenien heb iliz, hep beleg, hep sul, heb oferenn; — hirio, beleien, ilizou, oferennou; kristenien, avat, n'eus ket ken!... Da betra lavaret ez eus, pegwir n'o gweler ket! Em bro-me, ez eus eur gazetenn hag a zo andoniet en eur poull glogor bennak ha ne deu dioutan nemet breinadur ha flêr; an dra-ze zo ken divez ha ken divergont ma 'z eo awalc'h d'eun den onest, ne lavaran ket d'eur c'hristen, klevet hano anezi evit trei e benn gant heug; ac'hanta, en hon parreziou hag e vez gwelet enno an dud, da zul, stank awalc'h en oferenn, e kaver awechou dek, ugent, tregont penn-tiegez pe yaouankizou koumanantet d'ar gazetenn-ze, ha, goude bezan bet o selaou an oferenn, e lennont, d'abardaez, ar gazetenn-se er gêr!!

Ar skol laïk 'zo deut da vezan muioc'h-mui eul lec'h a zizouelez; ar vistri-skol o deus karg, kenta tra, da ziverka diwar dal ar vugale ar groaz grêt warnan gant ar beleg, da zeiz o badiziant; hennez eo kenta labour a dle ar mestr-skol pleal gantan.. Hogen, ped tiegez kristen a welit o kemer poan, o tiouered o bugale, o tigeri dispignou evit kas o bugale d'eur skol gristen, ma n'ez eus ket en o farrez? Hevelep tra, hogozik a-walc'h, evel gant ar gazetenn fall; ar vugale a yelo d'an iliz, d'ar zul, ha war ar pemdeiz, d'ar skol dizoue!

Tapout an daou du; arabad mont re bell war du ebet, setu spered ar re wellan eus ar gristenien a zo breman.

A belec'h e teu ze? Eus eur gredenn faoz hag a zo bet digaset d'eomp, breman zo hanter-kant vloaz, gant ar gwall avel a c'houeze diwar Vro-C'hall. « Le Cléricalisme, voilà l'ennemi! » eme ar Judeo Gambetta. Hogen, petra eo ar « cléricalisme »? — « Le prêtre à la sacristie! » eur youc'hadenn-all, a ro d'eomp da c'houzout petra a intenter dre ar « cléricalisme ». Hennez eo pec'hed ar beleg, pec'hed ar c'hatolik a glask bezan kristen ermêz eus an iliz; — a glask bezan kristen en e diegez, en e oberoù a sitoïan, er skol, en e zarempredou a bep sort. Hervez eul lodenn mantrus eus ar gatoliked a bleustr an iliz d'ar zul, a ra vijil d'ar gwener, a lavar o fedennou, zoken, boure ha noz, — ar relijion, ar beleg, Doue n'o deus ket d'en em ziskouez ermêz eus an iliz; eno eman lod ar beleg; va lod me, « civil », laïk, a zo en ti-kêr, evel lod ar mestr-skol a zo en e di-skol; lod ar penn-tiegez, en e diegez.

Setu eno katoliked ha n'ouzont ket ar gwirioneziou kenta eus o c'hatekiz, da lavaret eo, kement-man: *en deus Doue krouet an nenv hag an douar; — eman Doue dre holl, eman mestr war bep tra (ar C'hrist-roue); — en deus savet an Iliz ha roet d'ezi ar beli en deus e-unan war ar broïou ha war ar c'hevredigeziou*, nann evit urza, dre ar munut, pep tra enno, met evit lakaat ar spered kristen da zervichout evel da genta stur e daouarn an dud a ren anezo.

Doue, an Iliz, ar beleg o deus, a-bell pe a-dost, da welet war gement zo war an douar, war gement a dremen war an douar; — hounnez a dle bezan kredenn ar gwir gristen; — setu perak, ar groaz a dle bezan dre holl, er renk a enor, en Tiegez evel en Iliz, — er Skol evel en Iliz, — el Lez-varn, evel en Iliz; — er Gambr elec'h ma vez savet lezennou ar Vro, dre holl hag e pep lec'h... Ar re goz a lake anezi betek war an henchou, o vezan ma oant kristenien. — Hirio, e lezer ar c'halvariou, ar c'hroaziou da goueza en o foull... Da betra ar groaz war an hent? a lavaro an hini a gav souezus he gwelet war voger ar skol?

Koulskoude, varlerc'h komz an T. S. ar Pab, ni a c'hell kredi start kement-man: Pa garfomp, pe ne garfomp ket, ar C'hrist a vo mestr bepred! Ar wialenn a zo e zorn, eun Dispac'h all a zo e gôr..

An neb ne zent ket ouz ar stur,
Ouz ar garreg a ray sur!

BREIZADIG.

VAR DRO AR RE GLANV

Da biou e talvezo lenn ar c'huzuliou-man? D'an holl; d'ar wazed koulz ha d'ar merc'hed, rak mat eo e ouesfe pep hini entent ouz eun den klanv; koulskoude ar merc'hed a zo boasoc'h d'hen ober ha warno eo e fizian ar muia evit skoazella ar medesin, hag o skoazell ma 'z eo roet gant tud habask, eveziek, kempenn, hegarat ha laouen a ra alïes, evid ar pareans, kement ha kuzuliou ha louzeier ar medisin; red eo anzav e vez kavet, peurliesa, muioc'h a dud evelse etouez ar merc'hed eget etouez ar wazed.

Hag arabad beza souezet ma c'houlennan kement all a vertuziou ouz ar re a dle entent ouz ar re glanv rag ar boan a laka kalon an den da drei; ar re laouenna hag easa pa vezont yac'h a deu da veza trist, gwidreus, figus ha disent pa gouezont klanv. Petra a zo d'ober neuze? Beza dereat ha madelezus en o c'henver; diskouez d'ezo e kemerer truez outo hag e klasker dont war o sikour; kuzat an donjer a c'heller kaout o chom war o zro; kuzat an droug a c'heller kaout outo, ouz o c'hlevet a-wechou; miret outo da welet an enkrez a gemerer ganto ha klask, e pep tu, an doareou gwella da lakat muioc'h-mui a nerz hag a laouenedigez en o c'halon. Setu a-ze louzeier marc'had mat, louzeier hag a gavomp ennomp hon-unan ha n'eus ket gwelloc'h egeto alïes da barea ar c'hlanvour.

Gant ho kwella c'hoant koulskoude, ne reoc'h netra vat ma ne lakit ket a *urz* en o labour. Urz, en eur renka adalek ar mintin, en ho spered, kement tra ho pezo da ober edoug an deiz; urz, oc'h ober pep tra d'an eur; urz o kaout eur plas da bep tra hag o lakat kement tra a vo bet ganeoc'h en e blas pa n'ho pezo ket a ezomm anezan ken.

Urz? Ya red eo ha red eo ivez lakat *evez;* evez da vale didrouz; evez da gomz gouestad; evez o loc'h ar c'hlanvour; evez, en aoun da lakat d'ezan dour vero pe yen skourn; evez da rei d'ezan ar pez a zo red; evez ouspenn evit beza kempenn war al louzeier, al lienennou, an dilhad ha dispign ar pez a zo red ha netra ken. Lagad ha *skiant;* sellout a rankoc'h ouz ho klanvour ha derc'hel sonj eus ar pez ho pezo gwelet rak ar medesin a c'houlenno ouzoc'h e pe stad e vo bet ar c'hlanvour abaoe e weladenn ziveza; ha sioul eo bet? ha c'houezi en deus graet? Daoust ha n'en divije ket dislonket? hag e droaz, penaos eman? hag aet eo bet war ar veaz? hag e groz? ha kousket en deus? ha n'en deus ket en em glemmet?

Micher an hini a zo wardro eun den klanv, anat eo, n'eo ket eur vicher eo da jom pladet war eur gador, epad peder eur war nugent, o varvailhat pe oc'h eva kafe.

Setu aze darn eus ho teveriou e kenver ar re glanv; dev mou ho peus ivez e kenver ar medesin. Arabad eo d'eoc'h mont da ober muioc'h eged ar pez en deus gouc'hemennet, met arabad eo d'eoc'h ken nebeut mont da ober nebeutoc'h. Grit ar pez a c'houlenn ha netra ken. Grit hen d'ar poent merket; n'it ket, eus ho penn hoc'h unan, da rei d'ar c'hlanvour louzeier ha n'int ket bet kemennet na da jom hep rei d'ezan ar pez a zo bet kuzuliet. Arabad d'eoc'h kaout c'hoant da ziskouez re a spered gand aoun ne deufe da welet, dre eno, n'ho peus ket a-walc'h. Sentit outan, eün hag eün, met na zentit ket ouz ar re glanv o rei d'ezo traou hag a zo difennet outo; arabad eo mont da rei traou yen pa vez lavaret rei traou tomm; arabad rei boued pa 'z eus lavaret rei laez hepken; arabad lezel da zevel unan hag a zo gourc'hemennet d'ezan chom en e wele. Ar medesin a c'houlenn ouzoc'h her sikour ha nann c'hoariellat da ober ar medesin bihan hoc'h unan. Sentit eta ouz ar medesin; n'it ket da guzat netra outan; bezit war evez rak etre ho taouarn c'houi ivez ez eus eul lodenn eus buhez ar c'hlanvour. Ar medisin n'eo ket Doue eo; fazia a c'hell, evel pep den; ankounac'haat a c'hell a-wechou, eun dra bennak; e pe lec'h eman an hini n'her gra ket? Ma kav d'eoc'h eta n'ho peus ket ententet mât; ma kav d'eoc'h e fazi pe ec'h ankounac'ha eun dra bennak, goulennit sklerijenn outan. Ha gand a reoc'h n'it ket da veza teodou abegus; nag a bed a zo wardro ar re glanv ha n'int nemet glabouserezed: « Ma vije bet graet en hent man, e vije bet gwelloc'h; ar medesin all ne ra ket evelse! » Setu aze randonennerez ha n'int mat nemet da ziesaat spered ar c'hlanvour ha d'e lakat da goll ar fizians en deus en e vedesin hag el louzeier kemennet gantan. A-raok staga da entent ouz unan klanv e rankit gouzout ervat eo ar fizians en deus da barea al louzou a raio ar muia vad d'ezan. Ma n'ho peus ket ar vertuziou a zo red evit chom wardro eur c'hlanvour, ha ma kredit n'oc'h ket gouest d'o c'haout, arabad eo d'eoc'h kemeret ar vicher; met, mar her c'hemerit ha ma ouezit en em denna enni hervez ma kemennin d'eoc'h, me gred e valeoc'h war hent ar zantelez.

Koulskoude, ne vank ket a dud, a verc'hed dreistholl, hag a zo enno danvez diouallerezed re glanv; eur biijadur eo o gwelet war o zro ha plijadurusoe'h c'hoaz gwelet ar re glanv laouen ouz o c'haout en o serr. Kalz gwelloc'h c'hoaz ez afe an traou ganto, awechou, koulskoude, ma vijent harpet, a-zoare, gant tud all an ti ha dreist-holl ma ne vije ket enebet outo ken alïes. Nak a habaskted a rankont da gaout gand ar re glanv ha muioc'h c'hoaz gand ar re yac'h ha n'int mat nemet da zoroc'hat, da zispenn labour c'hraet, da rei kuzuliou ha da ober... netra.

Neuze eo e vefe mat d'ezo beza bouzar ha mut ha kas al labour en dro hervez m'eo bet kuzuliet d'ezo gand ar medesin ha netra ken. Digoll a gavint enno o-unan o c'houzout o deus graet ar pez a oa dleet hag o welet, pa bare ar re glanv, n'o deus ket kollet o foan nag o amzer. Hag evel ma ra ar beleg hag ar medesin ra zalc'hint piz ganto ar pez a welint hag ar pez a glevint. D'ar re o defe c'hoant gouzout re, e vefe mat d'ezo lavaret: « Daoust ha plijout a rafe d'eoc'h, ma vijec'h klanv, ez afen gand an daboulin, da ober tro kear, da gonta ar c'hlenved ho peus hag an dra-man hag an dra-hont ha ne 'z eus nemedoun-me hag ar medisin o c'houzout? »

Lavaret a raint d'int: « Nag a blegou mat evelato a c'houlennit diganeomp! »

Ya! a dra zur ha c'hoaz ne 'm eus ket diskouezet anezo holl d'eoc'h; n'em eus ket lavaret d'eoc'h eo red kaout eur yec'hed eus ar c'henta evit beza barrek da vont da ziouall tud klanv, rak eur vicher eo hag a zo skuizus kenan. Ho korf a vezo torret ouzoc'h a-raok

an noz; ho tivesker a horjello dindanoc'h; klevet a reoc'h ho penn, meur a wech, o voudal; n'ho pezo eur ebet evidoc'h hoc'h unan, nag evit dibri, nag evit kousket, nag evit diskuiza ha war ar marc'had marteze e tapoc'h ar c'hlenved emaoc'h o klask beza trec'h d'ezan: ne gavoc'h ket an digoll eus ho poan! Eo, a drugarez Doue; mousc'hoarz ar c'hlanvour, eur ger a drugarez hepken ha setu ankounac'haet ganeoc'h hoc'h holl drubuilhou. Ha tud an ti ne vezont ket atao war o zu fall; o bennoz ho pezo ivez koulz hag hini ar medesin. Ha ne gav ket d'eoc'h en devezo joa ouzoc'h pa welo ho peus sentet outan, pa en em gavo en eur gambr renket kaer, pa welo warnoc'h dilhad net, pa welo ec'h en em gempennit bemdez dent hag all, pa ouezo e walc'hit ho taouarn a-raok ha goude kregi e pep tra, e valeit didrous er gambr, hag e ouezit brao bras kaout ludu da c'holo ho tan ha beza laouen atao ouz ho klanvour zoken p'en em gav da ober dival d'eoc'h?

Eo 'ta! Ma 'z eus drein ouz ar bod roz ez eus bleuniou ivez.

AR MEDESIN.

KORNIG BREURIEZ AR BREZONEG

Selaou, bugelig Breiz !...

Feiz ha Breiz a zo kresket; kaeraet eo ive ha deuet da veza breman eur gelaouenn eus ar braoan evel ne oa ket bet gwelet c'hoaz skrivet en brezoneg...

Kelou mat n'eo ket 'ta, bugelig hag a lako da galon vreizad da dridal gant eur gwir levenez!

Met eun dra all hag ez an da zisplegan d'it — en kuz avat ha ne lari da zen! — a raio d'it muioc'h c'hoaz a blijadur. Selaou mat kement man!...

Rener *Feiz ha Breiz*, eun tammig pôtr dichek ha goenv koulskoude, m'hel lar d'it, en deus eur galon aour. Sonjet en deus e vijez laouen bras hag e raje vad d'it ive kaout bep miz en e gelaouenn eur skrid bennag gret evidout hepken. Ha n'eus ket pell e skrive d'in evelhen: « Beteg vreman, her gout a rez, *Arvorig* a oa kannad Breuriez ar Brezoneg. Adalek ar bla neve *Arvorig* a gouezo... Arabad koulskoude lezel bugaligou Breiz a goste; er c'hontrol eo: laret hon deus ez eo evite e labourjemp dreist holl er bla man... Sonjet em eus eta miret evito bep miz en *Feiz ha Breiz* eur c'hornig hag a vo hanvet « kornig Breuriez ar Brezoneg!.... »

Beza a zo eta etrezout, breizad yaouank, hag etre rener *Feiz ha Breiz* evel eur c'hontrad. Mar teu d'ezan, eun de, — daoust ma n'eo ket, pell ac'hane, eur potr dienvor — ankouat e c'her, te, n'eo ket 'ta, a digaso buhan e envor endro...

⁂

Hag er c'hornig-ze petra a vezo laket? Pesort doare skridou a vezo dibabet evidout?....

Setu aman berr ha berr.

Da gentan desket e vezo d'it beza gwelloc'h kristen, karout Doue, karout ar Werc'hez, karout Sent koz hon bro; beza fur ha sentus en Iliz, er skol, er ger...

D'an eil desket e vezo d'it beza gwelloc'h breizad: eno e teski lenn yez kaer bro da gavel; eno e weli penos e skriver ar brezoneg; eno e kavi pajennou kaeran ústor Breiz-Izel; eno e klevi komz eus giziou fur da dadou, eus o gwiskamanchou ive...

D'an trede eno e vezo desket d'it didui da amzer en eun doare plijus. Pedi ha labourat, n'eo nemet an hanter eus buhe ar bugel: c'hoari a zo an hanter all: Kaout a ri er c'hornig miret evidout istoriou brao kenan, c'hoariou a bep seurt, kenstrivadegou, divinadennou hag all.... priziou a c'halli gonid zoken ha priziou, her gout a rez dija marteze, hag e talv ar boan labourat evid o c'haout...

⁂

Bugelig Breiz, a bep tu d'it ez eus hirie tud fall hag a laka o holl ijin da «daga » da ene. Bemde e kavi war da hent kelennadurez difeiz, skridou hudur, skeudennou dizonest, giziou digristen, plijadurou direiz... Enebi a ranki dalc'hmat evit miret en da galonig c'hlan an diou garante he deus laket enni, pa oas war he barlenn, da vamm: karante Doue ha karante da vro...

Met yaouank ez out c'hoaz, dizesk ha dinerz. Sikour e peus azomm. Ni hon eus klasket evidout migoned leal, gwir difennourien prest, holl, da rei evidout o amzer, o foan, o gouiegez, o arc'hant... Savet hon eus evidout eur Vreuriez... Er miz a zeu e lenni aman he mennoziou, he reolennou.... Lenn anezo gant preder, ro anezo da lenn da vugale da oad.

Adalek hirie ro da ano d'ezi... Gra hec'h anaout endro d'it dre holl. Bez dija eun abostol bihan...

Red eo, ha selaou mat kement man ive, e teufe Breuriez ar Brezoneg da veza eur wezenn vras e vezo bodet dindanni, a-benn eun toulladig mizioù holl vugaligou Breiz, ken potred, ken merc'hed...

Hag hon zikour a ri, bugelig, da gas da benn hon mennoz ?... (1)

MIGNON AR VUGALE.

(1) Kement a sell ouz Breuriez ar Brezoneg, skridou, mennoziou, anoiou ar vugale a dle beza kaset d'an Ao 'n abad Cocaign, Institution St-Joseph, Lannion (Côtes-du-Nord).

Ar pez a vo c'hoant da welet skrivet en Kornig ar vugale er miz warlerc'h a ranko beza digoueet gantan a-benn ar 5 ar miz, da zivezatan.

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Petra eo *Breuriez-Veur ar Brezoneg?*

Diou gentel war *Dihunamb.*

War varc'h d'ar mor gant Synge (iwerzoniad), trôet e brezoneg gant Drezen ha moulet evit *Gwalarn*, moulerez 4, Straed ar C'hastell, Brest.

Diwar-benn Breiz-Tremor (Bro-Gembre). — 1° Eur pennad gand an Aotrou Loth en « Annales de Bretagne ». — 2° Diou gelaouenn nevez: *Y Ddraig Goch* hag *Ein Tir.*

Les Côtes-du-Nord, nouvelle Géographie départementale, gand E. Chaussis, enseller ar Skoliou.

A propos de nos exportations, gant Quilgars, war *La Bretagne intégrale*, Du 1926.

Kent staga gand ar bloaz nevez setu aman, e berr gomzou, evid ar re n'her gouzont ket, petra eo *Breuriez-Veur ar Brezoneg.*

Breuriez-Veur ar Brezoneg, savet e Roazon ar 15 a Vae 1913 hag anzavet gant Renerez Bro-C'hall ar c'henta a Veurz 1922, a zo anezi eur bodad Breiziz desket, d'ezo da vennad *harpa ar Yez dre an Emgleo hag ar Studi.* Der-c'hel a reont gant labour *Emgleo ar Srivagnerien.* O lavar-stur eo

War-raok bepred, a-stroll
Gant reiz, 'vit mad an holl.

Da rener o deus an aotrou Ernault, gouizieka den a zo war ar brezoneg; da eil-renerien an aotrounez abaded Uguen (Leon ha Kerne), Le Clerc (Treger) ha Guillevic (Gwened); n'em eus ket ezomm d'ober aman o meuleudi; da denzorier an aotrou de Carné (Barz an Arvor) a dleor kas d'ezan ar profou d'ar Vreuriez-Veur. Lakaet e vezint da embann levriou nevez.

Bet embannet bete vreman:

Conseils de l'Académie Bretonne aux Ecrivains bretons, tri levrig;

L'Enseignement du breton, gant Meven Mordiern;

Le français enseigné aux bretonnants, gant E. Ernault (1).

Evit dont eus ar wask e derou 1927:

Vocabulaire breton-français, gand an Aotrou Ernault (e ti Prudhomme, Sant-Brieg).

War ar stern:

Mojennou, 6 levr, gand an Aotrou Ernault;

Vocabulaire français-breton, gant F. Vallée;

hep konta labouriou all a bouez a zo bet embreget gand izili ar *Vreuriez-Veur* en o ferz o-unan.

Gouestlet eo ar bajennad viziek-man: — 1° da varn ar skridou nevez e sell d'ar *Yez lennek* ha d'ar *Spered-Bro;* — 2° da rei da anaout ar pez a vez graet evid *ar Yez* hag *ar Spered-Bro* er brôadeleziou bihan henvel ouz hon hini.

E-touez ar pennadou savet da c'houeliou *Bleun-Brug* daou a welan ha kentel enno diwar-benn ar Yez, war *Dihunamp* Gwengolo ha Du, unan gant Herrieu, egile gant Diberder, gouestlet o-daou *d'hor faziou bete vreman.*

Kenta *fazi*, — lakaet spis gant Herrieu — : *re nebeut a labour er-maes eus ar goueliou.* — Ag un tolp d'en aral ne veze meit deu pe tri hag e aséé gober un dra benak. Allas! e oemb peb-unan en é gornad él ur gelionen koéhet en un tasad chistr... »

Eil fazi, — diskleriet gant Diberder — : *Kenstrivadegou difrouez.*

---

(1) Goulenn al levriou-ze digand an Aotrou Drezen, rener *Emgleo Saint-Iltud*, 4, straed ar C'hastell, Brest.

Petra a voe kiriek d'an difrouezusted-se? — War va meno *an diouer a studi.* Anez studi ne vo biken e Breiz na Yez reiz na Lennegez.

War varc'h d'ar mor.

Enor da *Walarn* a zigor d'eomp war eun dro *hent ar Yez lennek* ha hini ar *studiou war Lennegez hor Gouenn.* Netra talvoudusoc'h en hent-se eget he zroidigeziou brezonek eus penoberou Lennegez Kelted Tremor. Eman o paouez embann unan eus ar penoberou-ze, *War varc'h d'ar mor*, bet savet en Iwerzon gant Synge ha lakaet e brezoneg gant Drezen.

Eun daolenn wirion eo, — ker gwirion ma skrijer outi, — eus buhez reuz-holl tud-a-vor Keltia. Prenet hon holl skrivagnerien al levr nevez, pleustrent-hen, prederient-hen evel eun taol-skouer dispar d'ezo! Setu aman diwar-benn ar yez hepken anezan eun nebeut eveziadennou.

Pa skriver *Gwerc'hez Vari* e tleer skriva ivez *Gwerc'hez vinniget* (e lec'h *binniget*); — *roched* a zo kentoc'h gourel: gwisket en deus *anezan;* — mat e ra *o lezel* « de laisser »; — klemm *war* (pe *gant*) ar boan; — *er* mintinman (*kentoc'h* eged *ar* mintin-man); — kuzat (pe *koach*) *ouz* se cacher de; — *skoacha* a zo eur ger all boaziet e Treger evid *en em damolodi;* — evid *izelvor* e kaver, e Treger ivez, eur ger mat: *dazre* pe *daere* « mer basse étale »; — *evel pa* eo an dro reiz e brezoneg da lavarout « comme si »; evit trei « comme si ne... pas » ober gand *evel pa na;* « pour que ne... pas » *evit na;* « s'il va » *mar da.*

Diwar-benn Bro-Gembre.

Studi ar Yez er Skoliou. — E diweza miverenn an « Annales de Bretagne » e kavor eur pennad hir gand an Aotrou Loth diwar-benn al labouriou savet war ar Yez e skoliou-meur Bro-Gembre. Pennasket n'eo ket ar skoliou-se evel m'emomp aman e Breiz (gant Paris « tour-tan » ar bed), ha ne labouront nemet frouezusoc'h a ze evid ar Vro.

Y Ddraig Goch. — Meneg a zo bet aman c'hoaz (*Korn-Boud* Gouhere 1926) eus ar gelaouenn vrôadel nevez a Gembre *Y Ddraig Goch*, mouez ar *Plaid Genedlaethol* (Kevrenn Vrôadel) he deus en em ouestlet d'ar Yez ha d'an Emrenerez. Derc'hel a ra d'ober hent ha da c'hounit tachenn. Eus 2.000 miverenn gwerzet e miz Here ez eo savet ar werz da 2.500 e miz Du hag e tle tizout 3.000 er miz-man. An niverennou-man a zo rôet gant *Baner ag Amzerau Cymru*, 25 a viz Du. « Emeur e gortoz, emezi, é savo niver al lennerien da 5.000 e 1927. »

D'en em astenn e sav *Y Ddraig Goch* « kelc'hiou » dre ar vro hag e voul levriouïgou-abostolerez (brochures de propagande). Tri a zo bet moulet ha skignet abaoe miz Here; re-all a zo war ar stern.

Eur c'holl e voe d'ar « *Plaid Genedlaethol* » maro an eskob anglikan Owen, c'hoarvezet e miz Du. Evel ma oa anezan eur C'hembread a ouenn hag a yez e rôe eun harp prizius d'ar Yez er skoliou evel penrener ar Strollad karget eus ar skoliou e Kembre. Ar skouer-vat a rôe ouspenn d'e gloer dre brezegenni e kembraeg.

Eur skoazell dispar d'ar stourm evid ar c'hembraeg er skoliou eo *Cymru 'r Plant*, eur gelaouennig kembraek evid ar vugale. Savet ez eus e miz Kerdu eun niverenn Nedeleg, enni 88 pajenn, skeudennou, ha pennadou gant skrivagnerien vrudet en em rôet d'ar vugale, en o fenn Winnie Parry.

Ein Tir. — Eur wir walenn a gastiz eo ar politikerez, du-hont evel aman, daoust na ra ket kement a reuz e Bro-Gembre. A drugarez dreist-holl d'an Aotrou Lloyd George eman ar wezenn villiget o vont da deurel, evid eur wech! eur frouezenn vat bennak. Stag eo Kevrenn ar Frankizelerien (Liberals) gand eur « groazadeg » d'ober dirouestla

hag adreiza stad an douarou e Breiz-Veur. Ha setu, e-kenver d'o c'helaouennou saoznek, o deus krouët eur gelaouenn *Ein Tir* (Hon Douar) e kembraeg penn-da-benn, 150.000 anezi lakaet war-skign e miz Here 200.000 e miz Du. Klemmou a zav Kembreïz (*Baner ag Amserau Cymru*, 11 Du 1926) dre ma verzont c'hoaz war ar gelaouenn nevez « liou ar saozneg » o veza m'oa trôet darn eus ar pennadou anezi diwar ar saozneg. Hag ar renerien ha klask tremen diouto dre lakaat o aked da beurliva *Ein Tir* en eur c'hembraeg rik d'ober o c'hoant d'ar re vilzina. Evel-se, o veza a-hend-all m'eo reiz mennad ar Frankizelerien diwar-benn stad an douar, e savo eus *Ein Tir* diou dalvoudegez war eun dro: ar genta evid ar verourien, eben evid ar Yez hag ar Vrôadelez.

N'heller ket, pa seller ouz levriou-studi hor skoliou Breiz, tremen hep kouna geriou Sokrates pa damalle d'ar Fals-fured (Sophistes) darc'haoui an anaoudegez er speredou « evel ma tarc'haouer dour en eur varrikenn ».

Pebez kemm, da skouer, ken evid ar stumm, ken evid ar spered, etre al levriou-skoliou gouestlet da « choukan » e penn hor bugale douaroniez-Vreiz al levr *Ein Gwlad* (Hon Bro) savet da vugale Vro-Gembre, e Yez hag e karantez o Bro, gand ar Barz Defynnog, pe c'hoaz al levriou savet d'ar Suediz vihan gand ar skrivagnerez vrudet Selma Lagerlof, bet aotreet d'ezi ar priz Nobel evit he levriou-bugale! An enor am eus bet d'he c'haout da genlabourerez da *Groaz ar Vretoned* gwechall. A-unan ganti e skrive ar Barz Gweltaz da vugale Vreiz pennadou diouz o spered ha trôet dreist-holl evid enaoui enno ar garantez d'o Mamm-vro vinniget.

Mar n'int ket graet tamm ebet diouz bugale-Vreiz, e c'hell koulskoude levriou-douaroniez ar « choukerien-gallegerien » beza a dalvoudegez d'eomp-ni, brogarourien, dre ma kaver enno eur bern diskleriaduriou a bouez dastumet e berr bajennou.

Er feur-ze e c'hellan erbedi levr nevez an Aotrou Chauchis *Géographie des Côtes-du-Nord*, hag hen divrezonek a-walc'h evel m'hel lavare an Aotrou Moal er miz tremenet. Talvoudek e vo d'eomp evel « levr da guzulia ». Eur c'hent-lennadur mat eo da studiadennou Quilgars ha Debeauvais (1) dre m'en deus gwelet ervat an Aotrou Chaussis *stad-war-ziskar hor Bro* hag he merket spis e-kenver micheriou, ijinerez ha merdeadurez. N'en deus ket merket avat, evel m'o deus graet Quilgars ha Debauvais, an hent da adsevel, — n'eus nemetan! — da lavarout eo an Emrenerez. Estr eged ar vuhez-spered: deskadurez, lennegez, ijinou-kaer, buhez-korf Breiz ivez: micheriou, ijinerez, kenwerz, n'oufe beza anezi da vat anez an Emrenerez.

Er *Bretagne Intégrale*, niverenn miz Du, eur pennad mat gant Quilgars « A propos de nos Exportations » hel laka anat eur wech ouspenn.

Ar Sekretour : F. VALLEE.

(1) Lenn dreist-holl al levrig *L'intérêt breton et l'avenir de la Bretagne* gant Debauvais, embannadur *Breiz Atao*.

DEOMP D'AR C'HATEKIZ, PAOTRED

En amzer-man, ma 'man ar bed war vranskell, hon buhez da zont en arvar, al lodenn vras eus an dud a deu d'en em c'houlen e pelec'h e vo kavet eur rikour, eun harp, eur skoazell krenv a-walc'h da viret outo da riskla er fôz.

Peadra da brederia, e fin ar bloaz, abalamour da sklêrijenna an hent a-benn ar bloaz nevez.

Evel ma lavare an abad Bergey, en eur pennad-skrid, hag en deus grêt brud, — ha dleet e oa, — n'eus ket da zibab etre dek hent, evel ma seblantfe diouz klevet an dud o kaozeal. Darn a lavar: chenchomp ar vinistred, hag an traou a en em gavo mat; — darn all a lavar eo red diskar ar republik. — Nann, me eun all, gant eur votadeg grêt mat, ni en em denno. — Votadeier? eme eun trede; ar pez zo ezomm eo adsevel ar « franc »; ar peurrest a deuio da heul.

Re verr e skoulm an holl respontchou-ze; hini anezo ne dap. E diazez pep emzao talvoudek ha padus, eman konsians an dud hag ar c'hredennou a zervij da lezenn ha da reolenn d'ezi... Hogen, n'eus konsians ebet ken! Pep hini a ra evel ma kar, ha den ne gav abeg en eun all, war zigarez e oberou fall pe e gomzou: « Grit evel ma plijo ganeoc'h; me a reio, d'am zro, ar pez a blijo d'in, ha peoc'h war an holl! » Setu eno an emgleo a zo hirio etre an dud; n'eus, evit gwir, nemet hennez!

Bezit sur, ac'hano ne c'hell dont nemet tabut, brezel, lazadeg, rak pa ra pep hini evel ma tro en e benn, an holl a vez grêt gaou outo.

Eul lezenn a zo red.

Pe seurt lezenn? Unan a-ziavêz, gant an archer o servichout da spontailh evit ma vo doujet? Lezenn a netra, hounnez. Diouz an diabarz e rank dont ar gourc'hemenn, konsians pep den eo a dle anaout hag anzav al lezenn, ma vo doujet keit ha keit gant an holl. Ac'hano, neuze, e teu urz, peoc'h hag eurusted.

Petra zo, avat, hag a c'hell ober da gonsians pep den digemer eul lezenn? Netra nemet ar gredenn gristen! Nann, netra, nemet ar gredenn gristen! Ar gredenn gristen, hag he deus he zalvoudegez vrasa 'barz ar respontman eus ar c'hatekiz: « Da betra eo laket an den war an douar? — *Da anaout, da garet ha da servicha Doue er bedman, evit bezan eürus gantan er bed all.*

A! C'houi a gomz d'in eus bro, tiegez, skol, unvaniez micher (pe « syndikat ») gouarnamant hag all. An traou ze holl, ma en em zonjan mat, n'o deus talvoudegez ebet evidon nemet endra ma sikouront ac'hanon d'ober va silvidigez va unan! Kement tra zo, forz petra, a zo enebour d'in, katolik, ma vir ouzin d'en em zavetei. Hag aman, en doare-ze, ar c'halvedigez eo alc'houez ar zilvidigez. Darn a chomo gant o c'herent, ha darn a ranko tec'het diouto, abalamour d'en em zavetei... Pep den a dle klask e pep tra harp d'ober e zilvidigez ha pa en devo kavet, tec'het diouz an traou all ha derc'hel gant ar pez e kav ennan nerz ha sklerijenn.

Forz pesort galvedigez hon dije, avat, ar vro ma vevomp enni a ro d'eomp tu pe a zizro ac'hanomp d'he heuilh; diouz ma vez gouarnet, hon c'has war an hent mat pe hon dizro diwarnan. Met p'eo gwir n'eus nemet eur c'halvedigez evit an holl, « karet ha servicha Doue abalamour da c'hounit ar bed all », ar vro a dle eta rei tu d'eomp da dizout, pep hini dre e hent, ar c'halvedigez-se?

Ar Vro eta ne dle kaout etouez he lezennou hini ebet hag a noazfe ouz an dra-ze! Ne dle ket lakat disparti etre ar relijion hag ar vro, rak an disparti-ze a gresk evit pep den an drubuilh hag ar boan a gave dija o vale war hent e zilvidigez. En aner e klasker eta rei da gredi o deus *ar gatoliked* digarez da chom evel etre daou zonj, evit ar pez a zell ar vro, bezan kristen pe amgristen, bezan kristen hirio ha varc'hoaz pe gedal da vezan, abalamour da zastum kentoc'h he holl bugale endro d'ezi... Seurt digareziou ne spletont ket, rak eur gwir Doue a zo, — eur gwir relijion a zo, ha ni, — mar hon deus feiz, — hon eus urz da dizout, en tu all d'ar bed-man, eun eürusted peurbadus, da lavaret eo, urz da lakaat e pep momed eus hor buhez, pep tra par, bro, tiegez, skol hag all d'hon zikour da dizout an eürusted-ze.

Gwella zervij da renta d'hon breudeur, Bretoned, n'eo ket eta gedal anezo, mar d'int digristen, war eun dachenn a ziavêz d'ar relijion, d'ober unaniez ganto, met diskouez d'ezo an hent dereat, an hini ma 'n em zarempred ennan Feiz ha Breiz, rak hennez hepken eo an hent asur evit ober e zilvidigez, ha pep den en deus e zilvidigez da ober; aze n'eus ket da lavaret nann.

E. A. M.

KELEIER AR MIZ

Eskibien nevez ar Chin

« Kasaüs eo, a lavare gwechall Beneat XV, en e lizer *Maximum illud*, gwelet broiou hag a zo sklerijenn ar feiz o para warno, meur a gant vloaz a zo, ha n'o deus ket c'hoaz a veleien a-walc'h evid ober o zreuz o-unan, pe m'o deus beleien, n'o deus ket a veleien barrek a-walc'h da veza laket e penn an eskoptiou ».

N'eo ket beleien hag zo diavezidi, met beleien hag a zo eus ar vro, eo a dleer kaout e pep lec'h; setu ar pez a embanne ivez Pi XI, d'an 28 a viz c'houvrer 1926, en e lizer *Rerum Ecclesiæ*.

Pep bro a dle kaout he beleien; pep bro a dle beza renet gant eskibien dibabet etouez he beleien; eskibien hag a anavezo dillo o zud hag a vezo barrek da gomz outo, brao bras, en o yez.

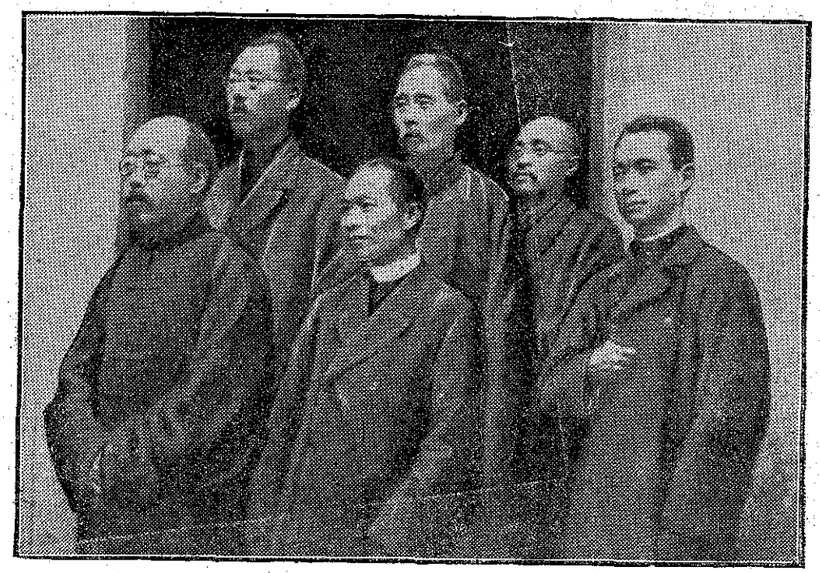

War laez an A. Louis Tcheng, eskob Fenyan; an A. Milchior Soun, eskob Lihsien; an A. Simon Tchou, eskob Haimen. En traon an A. Philippe Tchso, eskob Su-Ahn-Fou; an A. Odoric Tcheng, eskob Puchi; an A. Joseph Hou, eskob Taichou.

Ar visionerien, — da lavaret eo beleien ha n'int ket eus ar vro, — a zo mat, ya, da zigeri hent, met ne dleont ket kerzet dreizan; mat da hada, met ne dleont ket gedal eosti, mat da labourat, met arabad d'ezo gedal kaout netra en distro evid o labour.

Pi XI en deus graet kaeroc'h: e hanter miz du diveza c'houec'h beleg ginidik eus ar Chin, a zo bet graet eskibien anezo gantan e Rom, eun nevezenti vras eo an draze, hag a lakaio ar Feiz da vleunia kalz stankoc'h en vroze hag a zo koulz lavaret kement a ec'honder dindanni hag a zo gand an Europ a-bez.

An hini en deus labouret ar muia evit digas an nevezenti-ze eo an Aotrou Arc'heskob Guebriant, ginidik eus a Gastell Paol.

Ar c'houec'h eskob nevez a zo bet saludet e Rom e 29 yez dishenvel; an A. Roland Hersart de la Villemarqué de Cornouailles, eun ni bihan da dad Barzaz Breiz, eo en deus bet an enor d'o saludi e brezoneg.

Banniel Breuriez ar Brezoneg

Bugale Bro Leon a zo bet roet d'ezo, gant an Itron a Gersauzon, eus e Garanteg, hag an Itron a Roskoat, eus a Vrest, eur banniel da zougen e goueliou ar *Bleun-Brug*.

Douget e oa bet da genta, e ker Wengamp, warlene, Roscoad, alvokad e Brest.

Bleun-Brug Bro Leon a lavar d'an itronezed-man e wellan bennoz Doue.

Kenteliou Sant Fransez

Kelaouennou viziek gant skeudennou

Eur gelaouennig eus an re gaera a zo o paouez genel. Bugale Sant Fransez — hag e Breiz ez eus eleiz anezo, — he lenno gant plijadur.

Evit daou skoed er bloaz e vezo kaset d'eoc'h. Kas an arc'hant hag an adres d'an Tad Theodor Roussel, 28, Avenue de la Marne, Lorient. C/C 46.28 Nantes.

Merzerien miz Gwengolo 1792

D'ar 17 a viz Here diveza, 191 merzer, — bet merzeriet en amzer an Dispac'h, — a zo bet laket war roll an dud eurus: eun arc'heskob a oa anezo, an A. du Lau, eur breizad, arc'heskob Arl, daou eskob, an A. A. de la Rochefoucauld, eskibien Beauvais ha Saintes, 185 beleg, eur manac'h ha daou ofiser. Dek ha kant anezo a yoe fuzuilhet e kouent Karmez, en o zouez edo Glaoda Laporte, bet kure e Sant-Louis Brest, ha Visant Rousseau a Rosencoat, eus à Gastell-nevez ar Faou. Pevarzek ha tri ugent a voe lazet e Sant Firmin, hag en o zouez edo Ni-

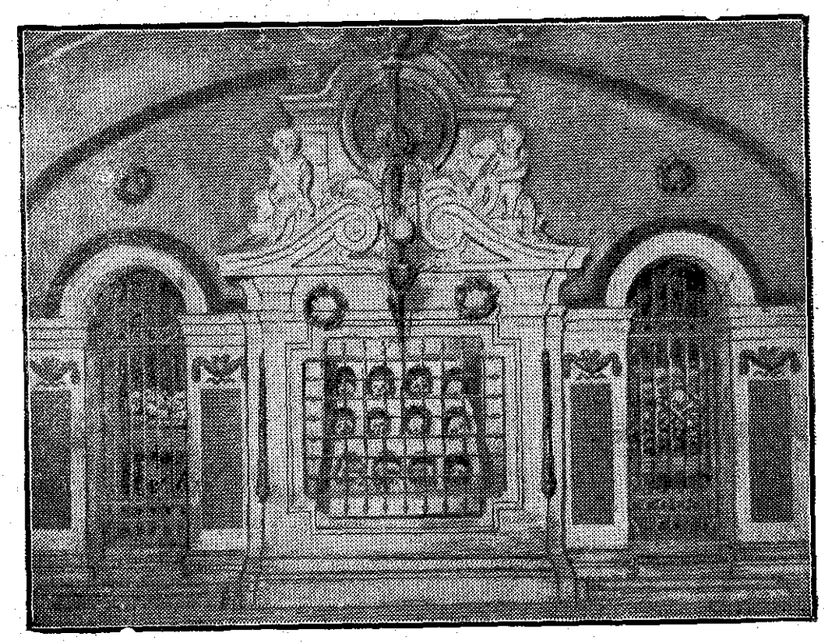

Relegou ar vezerien e Kouent Karmez

kolas Verron, eus a Gemperle. Tri war nugent a voe skoet e Sant Jerman, ha tri e La Force: unan eus an tri diveza-man oa Hyasent al Livec a Dresurin eus à Gemper.

Pedomp ar verzerien-ze a gavas gwelloc'h koll o buhez eget senti ouz lezennou kavet fall gand ar Pab da rei d'eomp nerz da stourm eveldo ouz al lezennou milliget a wask atao kristenien Frans.

ATAO WAR WELL

Feiz ha Breiz a deu da veza kaeroc'h kaera ha rak-se gwella derou mat a oufec'h da ober d'ho pugale ha d'ho kerent divroet eo lakaat kas d'ezo Feiz ha Breiz, bep miz, en eur gas d'e denzorier, an A. Georgelin, 4, rue du Château, Brest, C/C. 44.40 Rennes.

13 lur mar d'emaint e Breiz.

15 lur mar d'emaint e Frans.

20 lur mar d'emaint e diavêz bro.

Perak e za muioch-mui a dud da di

ALLAIN

BIJOUTERIE - PHOTOGRAPHIE

BREST - 60, Rue Jean-Macé - BREST

HAG E LANNILIS ?

Abalamour : 1° Eo guelloc'h marc'hat evit er magajennou braz (nebeutoc'h a frejou).
2° E vezint digemeret ag servichet mad gant Bretouned mad.
3° Eur c'hado kaer a vez roet war marc'had ar bizaouedou aour.
4° Mont a ra da denna poltred ar friko var al léac'h.
5° Reia ra tri Boltred : unan d'an dud nevez ouspen ar c'hado ag unan da bep hini euz ar renerien.
6° Eun agrandissament 30 cm. X 40 a ro d'an dud nevez o deuz prenet o aour en e di var marc'had eun doussen poltrejou euz an dud nevez.

Goulennit diouz ar re a zo bet - Ar guella testeni eo.

Braoa ha Gwella Marc'had

GWELEOU HA MATALASSENNOU

Plunv-weleou ha goubennerou

A gavoc'h e ti

L. LE BIAN

39-41, Plasenn Marcellin-Berthelot - BREST

Gloan a bep seurt eus ar Vro hag eus an diavaez-vro, reun, plunv, lien achou evit matalasennou, hag all.

Eno e vez komzet brezoneg — Ti a fizians

Hadou potach ha brouskou, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tïez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

13, Straed Siam — BREST

Téleg. AUDREN-GRAINES-BREST *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKETA
KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

(HERNACH) **Quincaillerie GUIAVARC'H**

48, straed Louis-Pasteur - BREST

Eun dibab bras a fourneziou hag a ziankachou-tiegez eus ar guella merkou

Kouëzerezed ha pothouarniou saoz

Binviachou labour-douar ha liorzerez

Binviou evit an holl vicheriou

SKLERIJENNEREZ - LETERNIOU KIRRI - PALLENNOU LINOLEUM

MALIOU - MALETENNOU - PALLENNOU

Stal-werza ha bureo : 48, straed Louis-Pasteur, 5, straed Suffren.
Adstaliou : 48, straed Louis-Pasteur, 2, 3, 4, 5, straed Suffren

Eguerzaman : Zinc ar **VIEILLE MONTAGNE**

C. REMY Téléph. 6-68

68 ha 132, rue Jean-Jaurès - **BREST**

Medalenn aour e Diskouezadeg « Arts Décoratifs 1925 »

Labouradeg Peziou-arrebeuri prenn-fetis

Arrebeuri giz-Vreiz, giz Loeiz XVI ha giz-vreman

Kambchou-gweleou - Saliou-dibri

Gweleou houarn ha kouevr, dilhad gwele, melezouriou
Gloan matalasennou, Pluny ha dunv

Priziou ar gwella marc'had

An dud diwar ar maez a vezo digemeret eus ar gwella.

- AUX -

DAMES DE FRANCE

95, 97, 99, Straed Siam, BREST

-:- BRASA STALIOU ER VRO -:-

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIEGEZ
ARREBEURI -:- TRAOUACHOU PARIZ

Ar wella marc'hadourez evid an izela priz

Breman :

C'hoariellou - Dezrou mat talvoudus

☞ **Tud an ti a oar Brezoneg**

Tanijenn ar c'houadurien nevez-c'hanet

ha Skalf ar Bronnou

a vez pareet naet gant ar

POMMADE HA POUDRE **NOELLINE**

e ti an apotikerien ha **Lab. Noëlline**, 75, straed Siam, Brest

Roït d'ho pugale

AR SIROP FERET

ar gwella evit KRENVAAT ha NETAAT ar goad

Ar Riskl diwar ar C'haleter-korf

P'en em gavit diaes ha d'eoc'h kof kalet ha gwiridik, penn pounner, kalon-losk, na glaskit ket pelloc'h. Klanv oc'h gand ar *C'haleter-korf*. Ho pouzellou n'o deus ket kaset er-maez an dilostachou a chome enno diwar goï boued hag emoc'h ampoezonet gand an dilostachou-ze.

D'o c'has er-maez kemer *Pilules Liberia*, unan pe ziou, ken mont d'ho kwele. Grat int gand an doureinou efedus eus ar plantennou ha n'eus war o lerc'h na guentr na drouk-kof ebet.

Kaleter-korf, tro-an-oad, red fall ar gwad, goï boued diaes, poanbenn, gwad fall a vez diarbennet ha pareet gand ar

PILULES LIBERIA

e Gwerz e ti an holl apotikerien. Stal-Fenn evid ar werz: 9, straed Carnot, Montroulez.

Ti kos L'OLLIÉROU - **L'Hostis et Jorde**, deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bonnak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atô ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

Gofelia dre vras an alar BRABANT dispar, ken anavezet

"L'Emietteuse"

e gwirionez Rouanez an eler

E. BELBÉOC'H, Ijinour
Tauzer-Mekaniker
e LANDERNE

Eun doare hepken hag hen ar c'h en... 50 85, 145 ha 155 kilogr.

Hadou evit Hada

F. HILY

Téléph. : 32 Landerne *Télég. : Hily-Landerne*
C. C. Nacned 9189 *R. C. Brest 1377*

16, Kae Leon - 1 ha 3, Straed ar C'henwerz

LANDERNE

GWIPAVAZ - PLOUGASTELL-DAOULAS

Gwerzerien ar merk-man

Azgoulennit-hen war an holl bakadou **HADOU**, dreist-holl boetrahoz, karotez gwen, ruz, melen, ruta, hag all.

AU SEMEUR

SKOL PIGIER

15 bis, Straed ar Maerdi — BREST

Kenta skol labour evid ar C'henwerz savet en Europ e 1850

Konchou - Kenwerz - Derc'hel levriou Kenwerz - Berr-skritur ha mekanik da-Skriva (Sténo et dactylographie
Kenteliou war an deiz d'an noz ha dre liziri

Goulen ar skrid... [illegible] ia-tur a vo rôet evit mann

PUBLICITÉ

Toutes les annonces sont faites à l'année.

Un seizième de page	100 fr.
Un huitième de page	175 fr.
Un quart de page	300 fr.
Une demi-page	550 fr.
Une page entière	1.000 fr.

I. — RESPONCHOU MIZ HERE

I. Ar boutou. — II. Ar veoc'h. — III. Eur maneg. — IV. Ar c'helien. — V. Ar mor.

RESPONCHOU MIZ DU

I. An hoged. — II. Eur skubellenn. — III. Aer, kaer, Laer. — IV. Ar moged.

	1	2	3	4	5	6	7
V.	+	+	+		×	×	×

1. Lakat Gweskle an toull 5 en toull 4.
2. — Tousog an toull 3 en toull 5.
3. — Tousog an toull 2 en toull 3.
4. — Gweskle an toull 4 en toull 2.
5. — Gweskle an toull 6 en toull 4.
6. — Gweskle an toull 7 en toull 6.
7. — Tousog an toull 5 en toull 7.
8. — Tousog an toull 3 en toull 5.
9. — Tousog an toull 1 en toull 3.
10. — Gweskle an toull 2 en toull 1.
11. — Gweskle an toull 4 en toull 2.
12. — Gweskle an toull 6 en toull 4.
13. — Gweskle an toull 5 en toull 6.
14. — Tousog an toull 3 en toull 5.
15. — Gweskle an toull 4 en toull 3.

III. — RESPONCHOU MIZ KERZU

I. An drezenn. — II. Askourn, skourn. III. Ar velfedenn. — IV. An trouz. — V. 35.

MAMM AR MARTOLOD

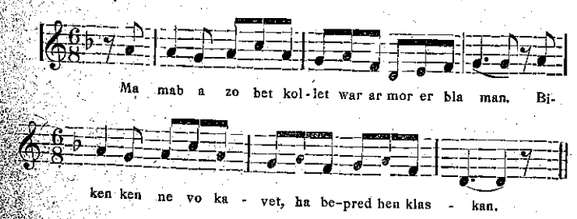

Ma mab a zo bet kollet war ar mor er bla-man;
Biken ken ne vo kavet, ha bepred hen klaskan.

Bep beure, e-tal an ôd, me ya 'vit hen kaouet
M'her goulenn ouz ar mor don: ar mor ne respont ket.

Me ya da gorn ar vered 'lec'h eo beziet ma zud;
M'her goulenn ouz an douar: an douar a chom mud.

Nag an mor nag an douar n'o deus d'in respontet.
O Doue! ne welin ken, ar mab am eus ganet!

C'houi, poa, Gwerc'hez truezus, korf ho mab da bokat,
Hag eur be ho poa ive 'n ho kichen d'hen lakat.

.....

Pa vin êt deus ar bed-man, ma c'herent, me ho ped,
Na zougit ket ma c'horf paour e-unan d'ar vered.

O! dougit ma c'horf d'ar mor, an de ma vin maro,
Eno, na hir ve an hent, hon daou ni 'n em gavo.

DIR-NA-DOR.

Leoriou Brezoneg

e gaver da brena e stal

EMGLEO SANT-ILTUD

4, ru ar C'hastel — BREST

Marvailhou ha Kontadennou

Christo, gand an ao. Gwillou	5 fr.	»»
E Korn an Oaled, gant an ao. Jezegou	6	»»
Eur zac'had marvailhou, gand Yvon Crocq	5	»»
Emgann Kergidu, gant Lan Inizan	6	»»
Pipi Gonto, gand E. ar Moal	5	»»
Bilzig, gand an ao. F. al Lay	5	»»
Jenovefa a Vraban, gant Kl. ar Prat	4	»»
Viktoria Konan zant Luk, gand an ao. Uguen	3	»»
Lizer an hini maro, gand an ao. J. Riou	2	»»
Sketla Segobrani (tri leor) ar pez	8	»»
Notennou diwar-benn ar Gelted koz (7 leorig) gant Meven-Mordrien hag Abherve, or pez	2	15
Ar Roc'h Toull, gant J. Kerrien	5	»»

Peziou c'hoari

Bilez hag e vestr, gand E ar Moal	2	50
Yan Landevenneg, gant Cornou ha J.-M. Perrot	3	»»
Santez Trifina, gand ao. Joanno	3	»»
An Aotrou Keriouaz, gand Alan Yann	2	»»
Nikolazig, gand an ao. Bayon	2	»»
Ar C'hornandoned, id.	1	25
Salaün ar Foll, id.	1	»»
Dragon Sant-Paol, gand J.-M. Perrot	2	»»
An Aotrou Kerlaban, id.	1	50
An hini goz o vont da denna he foltred, gand Dir-na-dor	1	»»
Ar Chiminaou, gand E. ar Moal	1	50
Yan an tachou koz, gand Alan Yann	1	»»
War warc'h d'ar mor	2	»»

Soniou, Kanaouennou ha leoriou all

Barzas-Breiz, gand de La Villemarqué	20	»»
Soniou Feiz-ha-Breiz (eil leor)	2	»»
Kanaouennou ar Bleun-Brug (pemp leor), ar pez	5	»»
Ar en deulin, J.-P. Calloc'h (Bleimor)	12	»»
Leor oferen, an ao. Uguen (goulenn ar priziou).		
Le Breton, en 40 leçons, Vallée	6	»»
Hymnes de la Fête des Morts, gant Pérennès	5	»»
An Drouiz meur Laouenan, gand Alan Yann	1	50
Va beaj Jerusalem, gand an ao. Leclerc	3	50

Pemzek dre gant ouspenn evid ar mizou kas.

E ST I

Feiz ha Breiz a zo pevar real ar pez

BREST, MOULEREZ AR SKRIDOU MAT, 4, STRAET AR C'HASTELL

AR MEROUR F. GEORGELIN

Feiz·ha·Breiz

C'HOUEVRER 1927

Gand ar brezoneg eus ar vro
Feiz hag onestiz a yelo.

LEVRDI AR GOAZIOU
Montroulez ha Quimper

Al « **LAROUSSE AGRICOLE** » a zo daou levr bras hag a zo dleet o c'haout e pep tiegez, war ar mêz, en deiz a hizio

Kaout a raer enno, renket, dre lizerenn, sklerijenn war gement tra a zell ouz al labour-douar.

1700 pajenn (ment 32×25) a zo enno ; 5000 pennad skrid ; 5216 skeudenn ; 40 taolenn a liou ; 102 taolenn e du.

An daou levr, eur golo kalet warno.

a zo 295 lur.

Petra gaver el « Larousse agricole »

Setu aman eun diverra dister hag ho lakaio da welet ar c'hleur eus ar pez a zo ennan.

AL LABOUR-DOUAR. — An douarou, penaos o gwellaat ; an teil, al ludu, an hajou, an ed, an avalou-douar hag all.

AL LIORZOU. — Al legumachou, ar gwez frouez, ar bleuniou hag all.

AL LABOURIOU WARDRO AN TI. — Al laez hag an amann ; ar fromaj ; ar chistr ; ar vilinerez hag all.

AR CHATAJEREZ. — Ar yer ; penaos o maga ha penaos gwellaat o gouennou ; ar gwella gouennou kezeg hag ar gwella gouennou saout ; ar gwenanerez.

AL LOUZAOUEREZ. — Klenvejou al loened hag an doare d'o louzaoui ha d'o farea. Al loened a ra gaou war ar mêz.

TRAOU MAT DA C'HOUZOUT. — Penaos muzula, doura ha dizec'ha eun dachenn. Penaos sevel tiez ha kreier yac'hus d'an dud ha d'al loened.

BINVIACHOU. — Binviachou dre dan hag all.

GWIRIOU AL LABOURER DOUAR. — Al lezennou a zell ar muia ouz an dud diwar ar mêz.

GOULENN, — *evit netra e vo kaset d'eoc'h*, — EUR BAPERENN, EUR SKOUER EUS AR PEZ MA VO AL LEVR, ouz Leordi ar Goaziou, rue St-François, Quimper, pe 1, Place Emile-Souvestre, Morlaix.

TOALIT EVEZ MAT !
N'ankounac'hait ket penaos an DILHAJOU
evit GOAZED, PAOTRED YAOUANK ha BUGALE
ar re Wella, ar re Gwella-Marc'had
-:- a vez gwerzet -:-
Aux ELEGANTS
80, ru Siam, BREST (Gwechall ti Livenais)

Ti a fizians ha brudet mat

EUN DISKEN-BRIZ a 7 % a vez roet d'ar Familhou niverus ha d'ar zoudarded mac'hanet er brezel

GARAGE CENTRAL
DU RUSQUEC et Cie
17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:
DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL
a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan
Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouelioù

Ti kos L'OLLIÉROU - **L'Hostis et Jorde**, deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa'ho pezo eun dra hennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atò ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niveruz.

- - AU TIGRE ROYAL - -
FOULINENNOU HA KREC'HIN
BREST - 37, Straed Siam, 37 - BREST R. C. 38

EUN DIBAB BRAS A FOULINENNOU A BEB ORIN
AN TREUSFURMI, AN AOZA, EVIT EUR PRIZ DEREAT

Prena a reer ez kriz krec'hin lern, kaerelled-bras, gozed, koulinet, pudasked, hag hall.. ha paeet e vezont priziou mat.

Toennou SPECK en « EVERITE »
grêt gant simant hag amiant, na dreuz ket an dour anezo, a vir ouz ar riou koulz hag ouz an domder.
— PEURBADUS —
E pladennou a bep ment, betek 3m 05. Es ha prim da staga, forz gant piou. — Teuler evez ouz ar varc'hadourez grêt henvel. —
Ouspenn 2.000 prener, en o zouez *Ponts et chaussées, Marine Nationale, Poudrerie du Moulin-Blanc, usine des Produits chimiques*, etc., bet zervijet en doare ar gwella.
E gwerz e Ti SPECK, 46, rue Jean-Jaurès - BREST
(Gwechall ru Pariz, ez-eün d'ar ru Victor-Hugo)
Gwerzer an « EVERITE » vit Breiz
Ti Speck a ro da c'houzout en deus ivez e gwerz
Kement 'zo ezomm 'vit sevel lojeiz :
Koad an Nord, teol « mâchefer » ; raz, simant, pladennou « tôl » a bep ment hag ha bep hed, betek 3m 05, Kartons goudronet a c'hell mont betek 10 vloaz. — Livaj a bep liou, e boestou o pouneza etre 2 ha 10 lur, etc...
Koadach, emmenuzerach, dorojou, prenechou, etc., grêt diwar vuzul.
SPECK a zav ivez tiez marc'had mat
e mein pe e teol « mâchefer », izel briz.

Staliou Neveziou Bras
Aux Galeries Saint-Martin

KOANTA NEVEZIOU
GWELLA PRIZIOU

Gwiskamanchou graet war vuzul evit gwazed
Daou gemener mat-tre

DREIST EVID AR MEZERACH DU HAG A LIOU
Evit an dud diwar ar maez

Klenvejou ar Gwad hag ar C'hroc'hen
Eczema, psoriasis, acne, debron, gwad fall prederiet dre ar *Bannou Tre-moug*, an nerzusa louzou a anavezer.
Klenvejou Kan an Troaz, pareet dre an Tredan (électricité)
Prederiet e vez droug-ar-mammou, kollou gwenn, diwad.
Brec'hiou ha Serum, Holen Radium
Dr P. TESSONNIÈRE
Brézoneg en ti 50, Straed Aiguillon - BREST *Brézoneg en ti*

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez
R. C. Brest 2529 Téléphone 25
Ti Frédéric LAURENT
23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE
An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*
Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.
Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU
Renet gant Y.-V. PERROT hag E. AR MOAL

TAOLENN AR MIZ

Diskleriadur. E. A. Moal, p. 25. — I. V. ar Goz Yeodet, Y. Cocaign, p. 27. — Tro-Vreiz, Kastell-Paol. G. P., p. 32. — Y.-P. Calloc'h. Dir-na-Dor, p. 37. — Mikael an Nobletz. J. U., p. 38. — Dismantr Jerusalem. Dir-na-Dor, p. 40. — Tri denzor ar Ramps Goulafrus. G. K. P., p. 42. — Al labour-douar. O Chevillotte, p. 44. — Ar re glanv *Ar Medisin*, p. 46. — Keleier ar miz, p. 47.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ C'HOUEVRER

2 *a viz C'houevrer.* — Gouel Itron Varia ar Goulou.
6 *a viz C'houevrer.* — Vvet sul goude ar Rouaned; oferenn ha gousperou ar zul-ze.
13 *a viz C'houevrer.* — Septuajezim; oferenn ha gousperou ar zul-ze.
20 *a viz C'houevrer.* — Sexajezim; oferenn ha gousperou ar ar zul-ze.
27 *a viz C'houevrer.* — Sul an Ened; oferenn ha gousperou ar ar zul-ze.

EN EUR GREGI GANT AR BLOAZ NEVEZ

DISKLÊRIADUR

Ar bloaz nevez, 1927, a zo galvet, diouz ar c'heleier a zigouez ganeomp, da rei eul lusk nevez d'ar *Bleun-Brug* ha d'e oberou.

Dija, *Feiz ha Breiz*, o chench evel pa vefe eur gelaouenn-all en e lec'h, o kreski e vent hag e skeudennou, — e briz ivez vel ' just, — a zo deut, en eur gammed, da dizout ar c'haeran kelaouennou a oufed da welout, zoken e Bro-C'hall. Ne gavfed ket trec'h d'ar pez ma en em ziskouez d'eomp gant niverenn miz genver! Gwaz d'an neb a vo dilerc'het ha n'he c'havo ket ken da brenan! Bloaveziadou *Feiz ha Breiz*, hiviziken, a vo red dernc'hel piz war bep niverenn anezo, pe e vezint skrapet diganeoc'h, ken kaer ha ma vezint, ken brao da lenn ivez, ken skouerius!

Met *Feiz ha Breiz*, forz pegen bras ha skeudennet eo deut da vezan, ne hell ket ober an holl labour vrezonek. Etre Treger, Leon, Kerne, e c'heller kontan, a dra zur, ouspenn *kant* kelaouenn c'hallek; hag ez-eün d'ezo, da zerc'hel beo ar brezoneg, eur gelaouenn viziek hepken, *Feiz ha Breiz!!* Gellout a c'hellfed lavaret, penaos ma chomfe beo hon yez, en doare-ze, eo dre vurzud e vefe, evel ma chomfe eur zac'h goullo en e zav, evel ma talc'hfe an ian da zêvi hep ma vefe dalc'het da deurel kopad-a-awlc'h ennan, evel ma chomfe eun den beo ebarz dioner a voued !

An wirionez eo penôs *Feiz ha Breiz* e-unan n'hell ket degasset ouz ar brezoneg da vont e dismantr, nemet hepken miret outan da vont re brim...

Pêtra 'la zo ezomm vit skoazella *Feiz ha Breiz*, mat miret d'ezan lennerien, o terc'hel etouez ar bobl ar c'hiz da lenn brezoneg? Eur gazetenn sizunveziek, brezonek penn-da-benn, skrivet en eun doare ken poblus ha *Feiz ha Breiz*.

Dija, ar « *Courrier du Finistère* », gant ar brezoneg a vez ennan, en deus bet miret ar c'hiz da lenn brezoneg e Leon ha Kerne; ar c'helaouennou brezonek o deus grêt o gounid diouz ze... Seul-vui ma vo miret lennerien d'ar brezoneg, dre gazetennou sunveziek, ec'h en em gavo, — ma n'eo ket raktal, diwezatoc'h, da vihanan, — lennerien nevez d'ar c'helaouennou miziek. Ar pez 'zo red, n'eo ket hepken pedi an dud, e galleg, da lenn brezoneg, met rei d'ezo ivez brezoneg da lenn, rak eur wech digustumet da vat, dilusk eo ha poanius o lakaat da adkregi.

Setu micher ar gazetenn poblus, a zigouez bep sizun hag a ginnig brezoneg hepken. Ma krog hounnez, ar c'helaouennou o devo hent grêt da zont war he lerc'h, ha hent frank.

Aesoch eo, me gred, lakaat da lenn brezoneg gouiziek eur Breton bet boazet diouz eur gazetenn vrezonek, eget ne vefe hen ober mar en dije paouezet krenn, hag e pep doare, da zarempredi e yez skrivet, ma en dije en em droet ouz ar galleg.

Eur gazetenn vrezonek poblus, forz e pe rannyez e vo skrivet, gant ma ne vezo ket re zalc'het gant giz pep rann-vro, a zo galvet da ober, en traon, eul labour ken talvoudus hag an hini a zo grêt, e krec'h, gant ar vrezonegerien gouiziek: miret a ra ouz ar yez da dec'het kwit, teurel a ra en tân keuneud, hini hag a grogo, ha hini founnus a-walc'h dre ma vez pourchaset bep sizun.

⁂

Met e Breiz ez eus diou lodenn. Evel ma skriv d'in eur mignon, red eo sellet outo o-diou.

« *L'idée d'un journal en langue bretonne est excellente. Ce journal sera parfait. Malheureusement, il n'atteindra pas la* Haute-Bretagne; or, *vous ne pouvez vous imaginer combien l'idée bretonne est vivace dans nos pays de langue fran-*

çaise. Il me semble que le Bleun-Brug *ne devrait pas se cantonner dans les étroites limites de la langue, car ce serait amoindrir le mouvement breton, au détriment des départements où l'esprit est le meilleur, les études historiques et linguistiques les plus développées, et dont l'un comprend même la vieille capitale de la nation bretonne. Quand aurons-nous,* chez nous, *un organe unique semant la bonne semence et entretenant la flamme sacrée chez tous les Bretons sans exception, organe bilingue ?...* »

Me a oar da biou, dreist-holl, e reio plijadur ar c'homzou-zé skrivet gant unan eus pennou-bras an emzao brezonek; met pell emaint ivez diouz ober displijadur d'in; anez n'am bije ket o moulet aman.

Esaet hon eus bet ha dilezet eo bet ganeomp ar gazetenn diouyeziek, abalamour m'eo eun dra vat hepken evid eun amzer hag abalamour ma ne vo ket, goude ugent vlâvez labour, miret ouz ar brezoneg ken da vont da get gant galleg ha brezoneg kenver-ouz-kenver, met gant brezoneg e-unan. Red eo d'eomp kaout kalon awalc'h, evel m'en doa bet an O. Vallée gwechall, — hag ez eus pell zo abaoe! — da lakat ar Vretoned dirak o yez he-unan-penn. Evidon,

Kazetenn diou-yeziek,
Kazetenn vezek.

A-du gant eur gelaouenn vrezonek penn-da-benn, ra lakin aman c'hoaz eul lizer digaset d'in gant eur misioner hag a anavez mat, hag abaoe pell zo, doare ar yez e Treger, Goelo, Kerne:

« *Breman, pa 'm eus lennet ho kalvadenn, (brezoneg ha galleg), ec'h intentan kalz gwelloc'h ho toare hag e lâran d'ac'h, gant muioc'h a nerz-kalon, bale war rôk gant ho menoz. Kaout a refet tud da vale a-gevret ganac'h. Poent bras eo d'imp mont evelse;* a-dôl, *rak koac'han ra ar brezoneg en eun doare euzus en hon zouez, ha ni, misionerien, ne reomp nemet harz an dud da ankouat muioc'h-mui yez o zud koz.*

Baleet eta hep skwizan, rak ezomm a zo da zi-c'hourdan an dud! »

War-ze, hon doa goulennet c'hoaz aliou all ha, d'ar fin, e oamp êt betek Ao. 'n Eskob Sant-Brieg. Setu ar respont en deus bet ar vadelez da zigemenn d'eomp:

Evêché
de
Saint-Brieuc et Tréguier

Saint-Brieuc, le 29 décembre 1926.

Cher Monsieur le Président,

ai eu le plaisir de vous le dire, rien ne e plus agréable que la nouvelle que undi dernier, m'annoncer, en compagnie de Monsieur l'abbé Brochen, de la fondation prochaine d'un hebdomadaire en langue bretonne.

Vous comblez un désir que j'ai cent fois entendu exprimer et qui était très vif, un peu partout, dans les arrondissements où l'on est resté fidèle à la langue des pères.

Votre programme est parfaitement compris et la liste des collaborateurs, dont vous avez bien voulu me donner les noms, est une garantie qu'il sera rempli à merveille.

Aussi, de tout cœur, je bénis « BREIZ » et lui souhaite longue vie et plein succès, et de tout cœur aussi, j'étends cette bénédiction à tous les bons ouvriers qui, avec vous, se dévoueront à cette feuille pour la défense des idées chrétiennes et la conservation de la langue et de toutes les saines traditions bretonnes.

Avec toute ma reconnaïssance, veuillez agréer, cher Monsieur le Président, l'assurance de mes plus respectueux et dévoués sentiments.

† FRANÇOIS-JEAN-MARIE,
Evêque de Saint-Brieuc et Tréguier.

***

Pesort kelennadurez da dennan eus an tri lizer-ze? Ha n'eo ket houman eo: Hon deus ezomm, e Breiz, eus *diou* gazetenn, gant ar *Feiz ha Breiz*, da vodan Breiz-Izeliz ha Breiz-Uheliz ampart war ar yez?

Ha n'eo ket houman c'hoaz: Eo dleet d'ar c'helaouennou-ze dibab pep hini he zachenn ha labourat warni, gant evez na noazfent, re en holl an eil ouz eben ?

Ha houman adarre: E tle holl vignoned ar Feiz hag ar Vro ober le, e penn ar bloaz-man, e roint dourn, DA GENTAN, D'O C'HAZETENNOU INT, da lavaret eo, d'ar re 'zo krouet EN O ZOUEZ, EVITO HA NANN EVIT TUD ALL; ma roint dourn d'ezo eta

dre o c'houmananchou,
dre o skridou,
dre an embann a raint evito.

An disklêriadur-man a oa dleet d'hon mignoned ha kenlabourerien, en eur m'eman tud ar *Bleun-Brug* o kroui, evit difenn Breiz, — klozan ar c'helc'h endro d'ezi, — eur gazetenn vrezonek hag eur gazetenn c'hallek.

Evit ma ne vo kavet abeg e nikun, ar gazetenn vrezonek a gemero lec'h *Arvorig* ha netra ken. Goude trugarekaat lennerien goz *Arvorig*, o fedan kalonek da vezan feal d'ar gazetenn, « Breiz » a zav diwar an hevelep gwrizienn gant *Arvorig*, gwrizienn ar Feiz hag ar Vro.

E.-A. MOAL.

ITRON VARIA AR GOZ-YEODET

e parrouz Ploulec'h

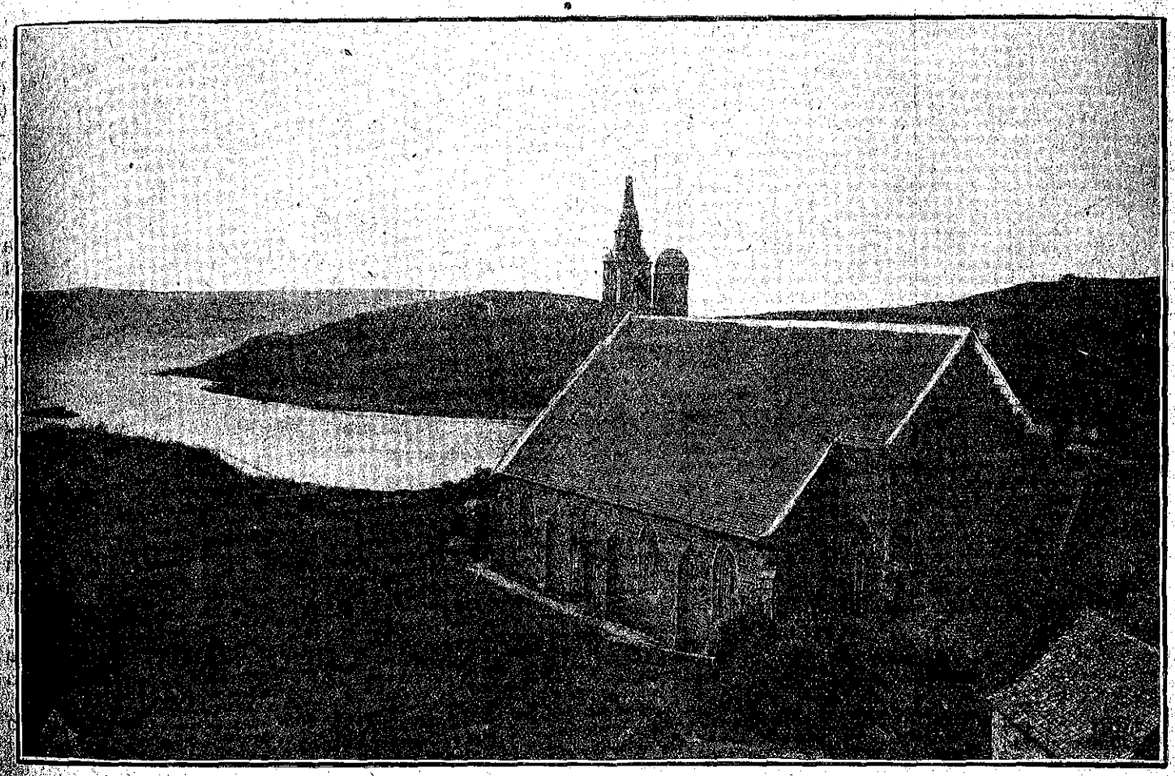

Chapel Itron Varia ar Yéodet

Salve sancta parens, enixa puerpera regem.

Hon bro Breiz-Izel, meur a wech hon eus hen skrivet aman, a zo bet gret gant ar Zent: hag ar feiz kristen a zo gwriennet ken doun e kalon ar Vretoned ma weler anezi o chom hirie c'hoaz birvidik da divrall daoust d'ar re a laka o holl ijin d'he diskar ha d'he laza agrenn.

Laret d'in, eme eur zant, ha karout a rer ar Werc'hez en eur vro ha me a laro d'ec'h ha kristen eo ar vro-ze.

Ha pelec'h muioc'h evit e Breiz eo enoret Mari? Pelec'h ez eus savet en hec'h enor muioc'h a ilizou, muioc'h a chapelou, muioc'h a skeudennou, muioc'h a feunteuniou ? Pelec'h e tireder gant muioc'h a brez d'he fardoniou brudet! Pelec'h e klever ar gristenien o laret, o kanan, o youc'hal ar gomz dispar kutuilhet breman a zo pemp kant vla war vuzellou ar foll Salaün ha skrivet goude en lizerennou aour war al lilienn diwanet war e vez dister e kreiz eur c'hoad didrous: Ave Maria!...

Alies e weler skrivet penos Bro-C'hall a zo rouantelez Mari « *Regnum Galliæ regnum Mariæ.* » Evidon me a skriv ive, heb aon da fazia, penos ez eo ken gwir all al lavar-man henvel: « *Regnum Brittaniæ, regnum Mariæ* » : « Rouantelez Breiz-Izel a zo rouantelez Mari.

***

Ar Vretoned koz a gare kement ar Werc'hez, m'o deus klasket, evit o rei d'ezi, an anoiou kaeran a oufed da gaout. Eul levr a bez a vefe ezomm evit komz eun nebeudig eus pep hini aneze.

Unan eus an anoiou-ze hag e tigas gouel an Nedeleg sonj d'imp anean n'eo ket anavezet nemeur hirie gant kalz a Vreiziz: Itron Varia ar Yeodet.

Ar ger « Yeodet » a zo eur ger brezonek penn da benn. Deuet eo eus ar ger « Gwillioudan » gret anezan goude « Gwioudan » « lakat er bed »; ar ger « Gwillioudet » pe « gwioudet » « a lar « hag he deus laket er bed, » e latin « parta, enixa. »

Itron Varia ar Yeodet a zo eta « Itron Varia ar Werc'hez Mamm. »

Pebez ano dispar! Ano diskennet eus an nenvou, ano hag a zo, bep wech m'hel larer, eun akt a feiz en Holl C'halloudek, ano hag ec'h anzave dreizan hon tud koz unan eus brassan burzudou en deus gret Doue en kenver eur grouadurez: beza Mamm ha Gwerc'hez war eun dro.

Nag eo frealzus evidomp, en eun de hag e klasker kement a bep tu distruja kement a digas da sonj eus an Otro Doue hag eus E C'halloud, kaout testeniou evel hennez eus feiz krenv hon tadou hag a oa — piou a gredfe laret ar c'hontrol? — ken speredek ha ni...

⁂

Ar Yeodet a zo eul lec'h dudius ha n'eo ket hep abeg en deus skrivet an Otro Moal en e levr Buez ar Zent ar c'homzou-man ken meulodius: « Ar pirc'hirin a bleustr evit ar wech kentan douar zantel ar Goz Yeodet, a wel eno unan eus ar c'haëran tolennou a oufe Breiz Izel dispakan dirak e zaoulagad.

« Ne oar da gentan ouz petra sellet pe ouz ar mor bras kompez, henvel ouz eur vantel c'hlas divent, eur voulouzen wenn war he zro ha steredennou arc'hant o lintran a vilierou war he gorre, pe ouz an douar, kosan tamm, marteze, en Breiz bet pleustret gant kristenien. »

Kalz a skrivagnerien o deus skrivet diwar-benn ar Yeodet pennadou hirr hirr met alies avat tenval tenval elec'h ne weler en neb lec'h eur berad sklerijenn.

Darn a lar e oa eno gwechall, war ar gourenezenn vihan, a welomp bepred hirie, eur ger, hec'h ano Lexobi, bet savet gant ar C'hallaoued koz ha bet kemeret da c'houde gant ar Romaned. Ar re man a lar e toug al lec'h-ze an ano a Goz-Yeodet o vean m'edo eur « vetus civitas » pe « cioutas » da laret eo « Ker goz ».

Darn all, hag ar re man ez afen kentoc'h a du gante o deus skrivet e oa er Yeodet gwechall arok Landreger penn-ker eskopti ar vro.

An eskob kentan a voe, er bla 69, an den Zantel Drenaluz, diskibl unan eus ar re a diskennas Jesus diwar ar groaz, Joseph Arimati. Drenaluz goude meur a vlavez labour a deuas a benn da lakat bruzuna falz doueou ar baganed hag a lakeas sevel er vro eun iliz ha kroaziou...

Tost da bemp kant vla goude, sant Tual a voe ive eskob ar « Goz-Yeodet ». Douaret da gentan e kichen Brest ha savet eno gantan manati Trebabu, Tual a deuas goude da vro an Domnone elec'h e oa roue eur c'henderv d'ezan, ar prins kristen Derok.

A-uz traonienn Trekor e savas eur manati neve elec'h e vevas, sioul ha didrous, en dro d'e venec'h karet beteg an de ma voe hanvet eskob er vro. Neuze e ieas d'ar Goz-Yeodet, endro da c'houec'h leo ac'hane dre an douar, met kalz tostoc'h dre vor...

Ar Yeodet a chomas penn-ker an eskopti betek ar bla 850. D'ar poent-ze e teuas an Normaned hag ar Zozon d'he distruj evel da distruj kalz a lec'hiou all dibabet gant ar Vretoned e kichen ar mor evit bevan enne. An eskob a ieas neuze da chom da Landreger elec'h e vevas beteg ar bla 1790. Er bla 1802, eskopti Treger a voe staget eus hini Sant-Brieg hag an eskob diwezan, an Otro « Le Mintier » a ieas da Londrez er bla 1791 hag a varvas eno er bla 1801.

⁂

Pep tra a ra kredi eo bet ar Goz-Yeodet chomlec'h eskibien ar vro. Eun dra a zo anat. Er Yeodet ez eus chomet roudou a bep seurt: mogerennou koz, feunteuniou bolziet kaer, eun hent ha n'hallfe den laret an oad en deus... Ouspenn, ar Yeodet a zo eul lec'h brao da zifenn, gant mor ha traoniennou tro-dro, hag an hent-ze hon deus komzet anean, o staga anezi ouz an douar bras.

A dra zur eta ar Yeodet he deus bet er vro eun dalvoudegez vras. Hirie ne larer ken e oa eno ar ger Lexobi. Evidon-me a gred kement ar gomz laret gant eur skrivagner bennag hag a lak anezi pell ac'hane: « Lexoviensem urbem in pago Neustriæ sitam... »

Er c'hontrol n'hon deus digarez ebet da lezel a goste ar gredenn o deus bevet eno kentan eskibien korn-bro Lanuon ha Landreger... Ar pez avat ez eo ar gwellan evidomp ober ez eo lezel an dud a ouieziegez da enklask diwar-benn amzer goz hon bro. Ni pa welimp e c'hallo o lavariou beza reiz ha gwir, a vezo prest bepred da laret « ya » war o lerc'h gant ar brasan doujans.

⁂

En de a hirie ne chom eus ar Yeodet nemet eun tokadig tiez bodet endro d'eur chapelig koant savet en enor d'ar Werc'hez-Mamm. Ar chapel a zo gwintet war eur grec'hen e weler diwarni ar mor oc'h en em ledan ker pell ha ma c'hall an daoulagad gwelet.., hag ac'hane ive, pa vez sklear an amzer, e weler an tour a zo enor Bro Leon: tour Itron Varia Kreizker...

An darnvuian eus potred ar Yeodet a zo martoloded... Holl e karont dreist pep tra « ho », Gwerc'hez koz... ha zoken, marteze an Otro Doue ne zeu eno nemet warlerc'h unan eus e grouadurien!... Ne gredan ket kouskoude ne garfe ket, Hen ive, ar vartoloded-ze hag o deus en « Mamm e Vab » eur fe eus ar c'hrenvan hag eviti eur garante tener. Ha neuze, bepred e chom gwir, na petra 'ta, ar goms a lare alies an den eürus « Grignion a Vontfort: « Eur gwir servijer da Vari n'aio biken da goll. »

Neus ket pell eur vaouez koz a gonte d'in, an dour en he daoulagad, penos he mab, tad a bevar bugel, a voe miret eus ar maro en eur c'houlenn sikour Itron Varia ar Yeodet.

Penos neuze ne garfent ket Mari, ho Itron, ho Mamm? Ar garante a denn ar garante: hag ive karout ar Werc'hez a zo karet Jesuz rak an hent gwellan da vont betek kalon ar Mab ez eo an hent a dremen dre galon ar Vamm: « Ad Jesum per Mariam ».

⁂

Chapel ar Yeodet a zo eta chomet en he sav, kaeroc'h evit biskoaz e kreiz an dismantrou stlabeet endro dezi. Ha beza eman el lec'h e oa ive an iliz koz?

Diaes eo her gouzout. Adgret eo bet meur a wech; « er bla 1858, eun tiegez kristen eus ar vro o veza roet prof a-walc'h e voe savet ar chapel a neve. »

En diavez ne 'z eus netra a gaer, netra da vihanan hag a c'hellje lakat chapel ar Yeodet e renk, chapeliou all eus ar vro kizellet ha dantelezet.

En diabarz ez eus miret kement tra gaer a oa er chapel goz. Al lein oter a zo en dero kizellet brao kenan.

Er c'hreiz anezan eman ar gwele, eman astennet ennan ar Werc'hez hag, en he c'hichen, ar Mabig Jesus.

Keun hon deus avat o welet breman war ar gwele elec'h ar palenn koz ken kaër, unan nevez hag en deus kalz nebeutoc'h a dalvoudegez.

Eur seurt skeudenn, rouez breman en Breiz, a diskouez d'imp e teu ar ger « Yeodet » eus ar ger « gwioudan » « lakat er bed » ha nann eus geriou all diwanet a dammou en spered tud gouiek c'hoant d'e dalc'hmat da veza desketoc'h evit ar re o deve pleustret en o raok war ar memez tachenn.

Ar pez hen diskouez c'hoaz ez eo ar prez o deus dalc'hmat laket ar gristenien, ar mammou dreistholl, da zond di da bedi ar Werc'hez.

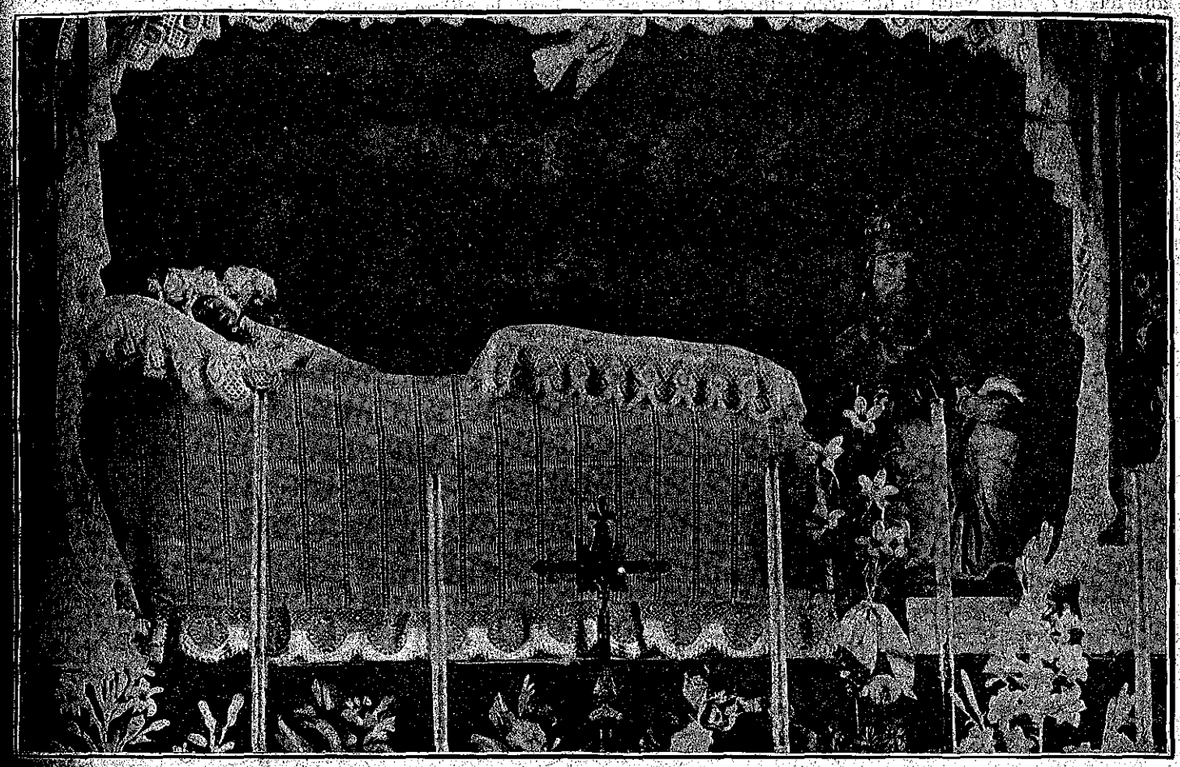

Ar Werc'hez en he gwele gand ar Mabig Jezuz (doare koz).

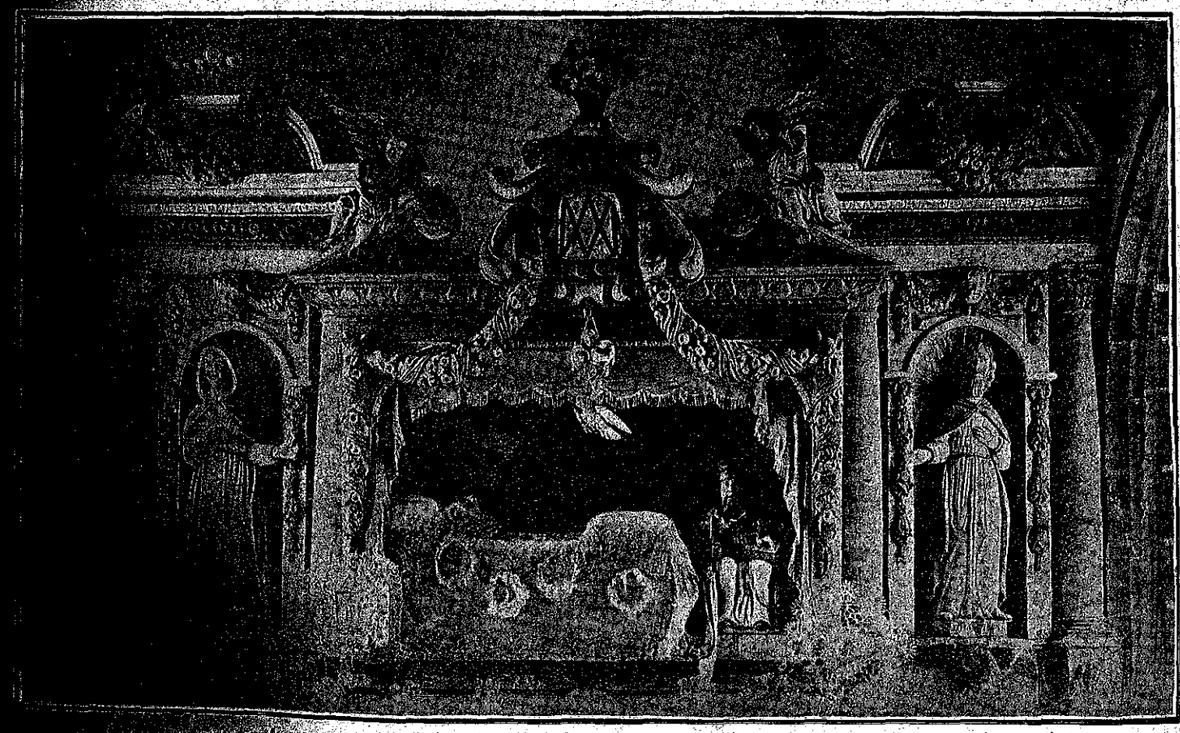

Ar Werc'hez en he gwele gand ar Mabig Jezuz (doare nevez)

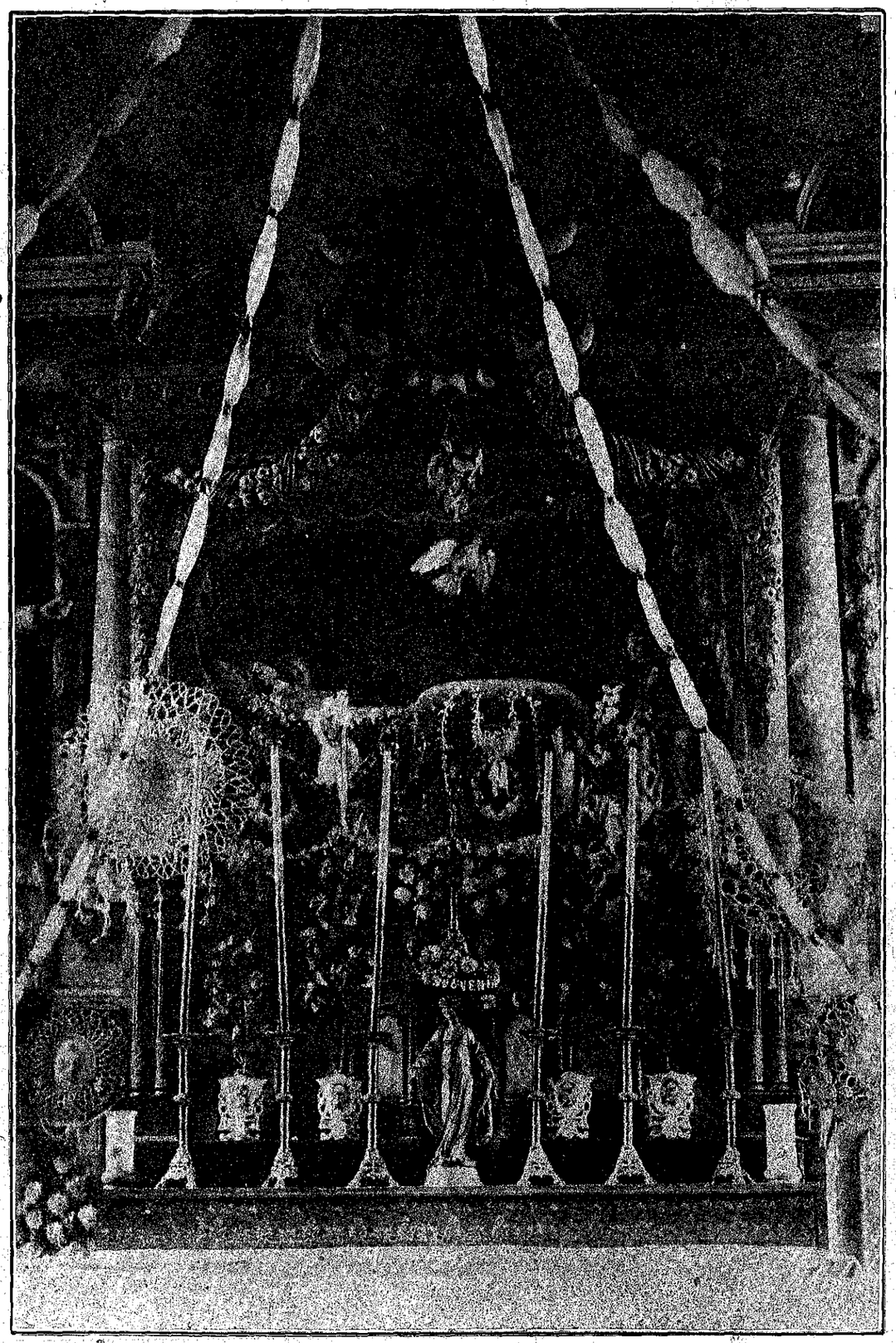

Ar Chapel fichet evit miz maë

Breman ez eus daou c'hant vla pe wardro ne oa war bouez diou, teir ha peder leo eus ar Yeodet, eun tiegez kristen ha ne yaje ket da bardonan da di ar « Vamm-Gwerc'hez » kouls pe gouls epad miz maë.

Miz maë a zo chomet, er Yeodet, eur miz a bedenn, eur miz a berc'hirinaj. Evel d'ar c'houlz ha ma oa gret ar chapel neve, e vez kanet breman c'hoaz, goude eun ehan hirr, eun oferen-bred, d'an 30 a viz ebrel, da hanter noz, ha bep sul e vez er chapel, pad ar miz, oferenn ha gousperou.

An Otro Savidan, person ar barrouz breman, hag en deus evit e Itron Varia eun doujans divent, en deus gret gwelloc'h c'hoaz: bemde e vez diou, teir, peder oferenn ha pemp a-wechou er Goz-Yeodet. Beleien kelenndi Lanuon a zired, galvet gant ar pastor karantezus, da ginnig er chapel ar zakrifis zantel. Int ive daoust ha n'o deus ket meur a drugare da laret d'ar Werc'hez, meur a c'houlenn da ober diganti evit ma refont d'ar 500 bugel fiziet enne ar vad a fell d'ê ober?...

Me ive am eus bet an eurvad da laret er bla man pemp pe c'houec'h gwech an oferenn er Yeodet. Hag eun dra deist holl am eus kavet kaer bras. Eur vaouez koz, oajet a 70 vla, a sav bemde a-benn pemp eur hanter hag a respont, stouet dalc'hmat war he daoulin e traon ar c'heur, an teir, ar peder pe ar pemp oferenn.

Skouer dispar! Daoust ha pedenn ar vaouez koz dianav na vefe ket a-walc'h evit tennan sellou madelezus Mari war ar chapel vihan, war ar re a bed enni ha war ar re a deu di da c'houlenn o mennad?...

Ar Yeodet a zo bet, a zo c'hoaz hag a deuio da vez muioc'h mui bepred eul lec'h devot ha daremprede gant kristenien Breiz Izel...

Ha n'efont ket d'ar Yeodet evel ma ia, epad a hanv, divroidi a-leiz da welet eun dra goz, eun dr rouez ha ne gaver nemet en eur « muse »...

Mont a refont evit pedi, evit goulenn digant a Werc'hez, o binnigan, binnigan o zud, hag ive, h dreist holl, binnigan hon bro Breiz evit ma savo ske dus a-neve... Er mare-man Normaned a c'hiz neve glask hon zagan ha distruj kement a gaër hon eus hon giziou, hon gwiskamanchou, hon yez, hon feiz.. Itron Varia ar Yeodet, zikourit ac'hanomp!...

Ar mammou a ielo muioc'h c'hoaz evit an holl duc all da fiziout er Werc'hez o bugale yaouank...

O! bugale Breiz Izel! Nag a enebourien a glask hirie laza en o c'halon karante Doue hag ar garant vro...

Mammou kristen bezit war evez!... Goulennit digant Mamm ar bugelig a welit er mare-man en Iliz astennet en eur c'hraou, beza war evez a-gevred ganec'h!

Mamm eo eveldoc'h ha me gred penôs unan eus an anoiou a dle plijout d'ezi ar muian ez eo an hini a digas d'ezi da sonj eus an de eürus e lakeas er bed Mab Doue, hon Zalver Jezuz Krist!...

Itron Varia Yeodet pedit evit Breiz, pedit evit ar Vretoned!...

YANN COCAIGN.

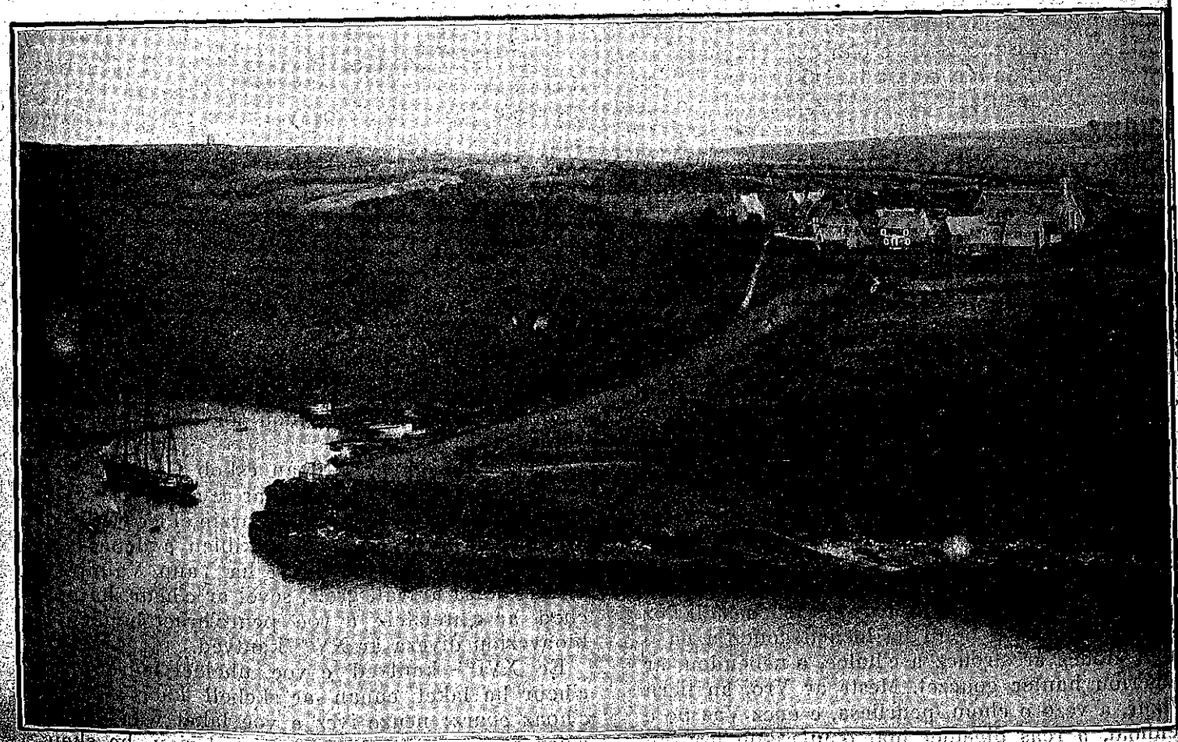

Ar « Yeodet » en dê a hirie

TRO VREIZ

II. — Iliz-Veur Kastell-Paol

Kastell
Zantel,

a lavare gwechall ar re goz, ha n'eo ket souez, rak pa weler ker-benn eskopti Leon en he c'haer, eus a Gersaudy, pa vezer o tont eus a Vontroulez, pe eus a Grec'h-Mikael, pa deuer eus a Zanteg, pe diwar veg Karanteg, eo henvel oùz eun iliz veur divent a ya eus an eil penn d'egile da gêr, hag a zo warni eun hanter dousenn douriou.

Eun dervez, e miz here, e oan oc'h en em gaout e Kastell-Paol; an noz a oa o tont; ker goz eskibien Leon a welet he ziez, he ilizou hag he zouriou o tua tamm ha tamm, endra ma taole c'hoaz an heol, adre kein, e vannou warnezo, eun dudi o gwelet o treuzi dantelèz mein tour Kreisker: kaera taolenn.

Gwechall, e Minihy sant Paol, — da lavaret eo e parrez Kastell, endra m'oa stag outi c'hoaz Roskoff ha Santeg, — e oa 36 iliz pe chapel disparti an eil diouz eben. Ouspenn an hanter anezo a zo diskaret gant ivinou an amzer, leziregez ar gristenien ha morzoliou an dispac'herien. A drugarez Doue, ma 'z eus aet meur a dra zantel d'an traon, ar pez a oa a gaera, e Kastell-Paol, an iliz-veur, a zo chomet en he sav: Ez eomp da ober eur gwel d'ezi.

En amzer m'edo H.-Z. Jezuz-Krist war an douar edo ar Romaned oc'h ober o mistri, er vro-man a hanvomp breman 'Breiz-Izel. Eur c'hastell o devoa savet o soudarded el lec'h m'eman breman iliz-veur Kastell-Paol. P'en em gavas e Leon, abostol bras ar vro, Paol Aurelian, wardro hanter ar VI^vet^ kantved, ar Romaned a oa tec'het; ar c'hastell koz a oa kouezet en e boull ha loened gouez a oa o chom etouez ar strouez a c'holoe, a-nebeudou, ar mogeriou hanter gouezet. Mestr ar Vro, an tiern Wizur, a veze o chom, peurliesa, e enez Vaz pe e Penhoat, a reas digemer mat d'an eskob breizad hag a roas d'ezan aotre da jom e Kastell koz ar Romaned. Sant Paol a zistrouezas hag a gempennas anezan hag a zavas ennan eur manati hag eun iliz. Pa varvas, wardro ar bloaz 550, e enez Vaz, e voe digaset e gorf da zebelia da iliz Kastell; an iliz kristen genta-ze savet gant sant Paol a voe diskaret gand an Normaned, wardro ar bloaz 857 ha ne jom anezi netra nemed eur maen kizellet a zo bet laket da ober rizenn uhela moger unan eus chapeliou tu ar c'hreisteiz.

An iliz veur a voe graet pa voe gellet kas an Normaned eus ar vro, a voe savet re en holl diwar zav, ha ne badas ket. E bloaveziou kenta an XIII^vet^ kantved e rankjod staga adarre gand eun iliz nevez. An eskob Derrien eo a lakeas en douar, er bloaz 1237, maen kenta an iliz a weler breman hag a droas anezi, evel m'eman ar c'hiz, an aoter e penn ar zav-heol hag an touriou e penn ar c'huzheol.

Beskonted Leon a zikouras kalz eskibien Kastell-Paol, da beurgas al labour da benn ha setu perag e voe roet d'ezo evid atao eur skabell, en iliz nevez, etouez re ar chalonied.

Eur marvailh a zo hag a red etouez an dud diwarbenn an touriou; endra m'edot ouz o sevel an diaoul a oa e Kleder; eur wech graet gantan eno ar pez en doa da ober e falvezas gantan dizrei adarre da Gastell; pa welas an touriou a oa savet war an iliz nevez ez eas e kounnar ruz hag e kemeras eur pez maen da stlepel outo d'o diskar, met ar maen, a drugarez Doue, ne c'hellas ket mont gwall bell hag a gouezas, hep beza graet droug ebet, en eur waremm, e Plougoulm, harp ouz maner koz Poulplancoat: roudou ivinou an diaoul a weler c'hoaz warnan.

Wardro ar bloaz 1310 an eskob Gwilhou Kersauzon a beurchreas porched ar re a c'hed ar vadiziant hag a zavas chapel sant Varzin el lec'h ma voe sebeliet, er bloaz 1337. An eskibien a deuas war e lerc'h, Gwilhou Rochefort ha Yann Validir, a lakeas bolza ar vali greiz, sevel ar c'heur, ha porched ar c'hreizteiz a voe peurc'hraet hepken e bloaveziou diveza ar XV^vet^ kantved.

Er XVI^vet^ kantved e voe uhelaet leurenn ar c'heur ha laket ennan ar skebell kaer a weler c'hoaz ebarz; neuze ivez e voe laket war an iliz gwer a liou, kresket niver he aoteriou, he skeudennou, he beziou, he zaolennou. An aoter vras, e marbr du, ne voe laket en iliz nemed er bloaz 1770.

Epad bloaveziou an Dispac'h, iliz-veur Kastell ne voe ket ker gwatalet hag hini Kemper; koulskoude, neuze eo e kollas, koulz lavaret holl he gwer a liou, dre ma oa skouejou warno hag a zisplije d'an Dispac'herien. An doueez « *Raison* » a voe enoret enni azalek an 9 a viz genver 1793, gant tud aet e belbi.

Avel an Dispac'h a gouezas, a drugarez Doue, hag an iliz-veur a voe kempennet a zoare dreistholl azalek ar bloaz 1840 ha laket da veza adarre kaer meurbed: siouaz, ma kavas he gened, ne gavas ket an hini a rae he buhez: he eskob.

Iliz-veur Kastell-Paol ma n'eo ket ker kaer da welet, en diavêz hag hini Kemper a zo eun dudi sellet outi pa 'z ear en he diabarz.

He zouriou o deus 50 metr uhelder hag a-zioc'h an nor-dal a zo etrezo ez eus eur pondale e pigne,

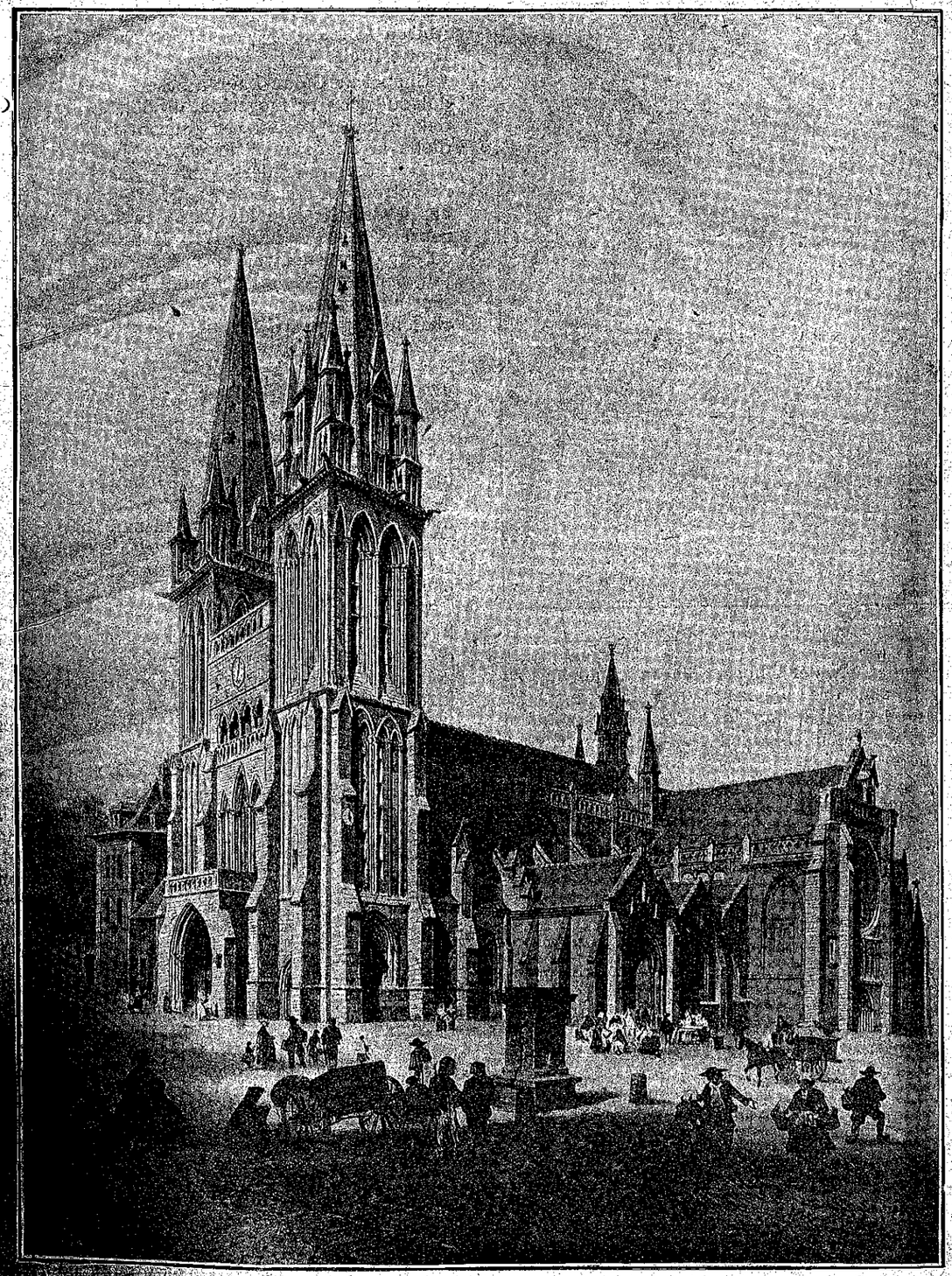

Iliz-veur Kastell-Paol

gwechall warnezan, an Aotrou 'n Eskob, d'ar goueliou bras, evit rei e vennoz d'ar bobl.

Etre an diou zor e kaver skeudenn sant Paol Aurelian o stolia œrouant Enez Vaz.

Porched bras tu ar c'hreisteiz a oa ennan gwechall skeudennou an daouzek abostol. War ar

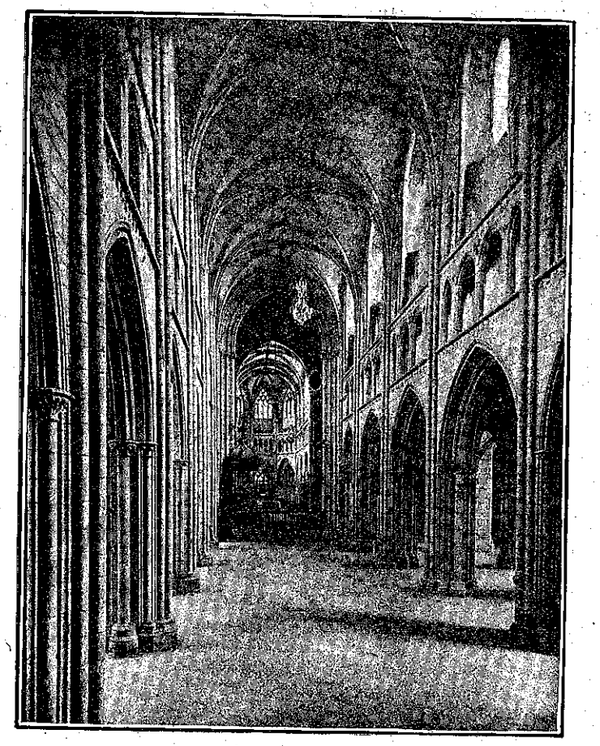

Diabarz iliz-veur Kastell-Paol

vein gizellet e weler c'hoaz redet ar c'had hag an ouc'h gouez; dre douez al loened-ze e weler œrouanted askellok hag eur pinsin dour benniget warnezan skoued aotroned Lok-Melar, e Gwiniventer.

Pa 'z aer en iliz, dre an nor-dal, a zo etre an touriou ez aer dre zindan kampr an ogrou a zo bet savet er XVII^vet kantved gand an eskob Herri Laval de Boisdauphin; chom a ra stag an daoulagad, da zellet ouz ar vali greiz a zo ker splann gant he filieri mein Kaen, a lavarfed a vefe uhel mantrus daoust ma n'o deus nemet c'houezek metr. Evid anaout pinvidigeziou iliz sant Paol greomp an dro d'ezi en eur staga da genta diouz an tu dehou.

Kaout a reomp dioc'htu, dindan an tour, a zo e tu ar c'hreisteiz, evel e Kemper, chapel an dud lor. Mont a c'hellent enni dre eun nor graet evito hepken hag en hent-se n'o devoa ket a ezomm d'en em douezia gand an dud all.

Pelloc'hik e kaver eur maen bez, bet kizellet en XII^vet kantved; kemeret eo bet epad pell amzer evit bez Konan Meriadeg, kenta roue Breiz, met, pa oar deut da c'houzout n'o devoa bet biskoaz ar Vretoned roue ebet eus an ano-ze, e oar deuet da gredi e c'helle beza maen-bez eun eskob hag a oa Konan e ano.

E chapel sant Varzin eman ar maen font. Eno e kichen, war dok eur pilier, e weler, kizellet brao eur c'had hag eur c'havrig oc'h en em ganna ha war begel eur volz eun œrouant o chaokat e lost. Eno ez eus eur prenestr gant gwer a liou koz taolennet warno an Oberou a drugarez gant skouejou aotroned Kerenec, e Kastell-Paol.

P'en em gaver e chapel-kroaz ar c'hreisteiz, e chomer sebezet da zellet ouz rozenn gaer ar prenestr bras a zo bet graet he gwer gand an A. Lobin, eus a Dours hag e kaver enni, hervez an Aotrou Abgrall « kaera taolenn war wer a zo bet livet e Breiz. »

Chapel ar Galon Zakr a zo enni teir daolenn a dalvoudegez; er mogeriou, dindan gwaregeier godek, e kaver beziou aes gouzont beziou piou int diouz ar skouejou a zo warno; bez ema hini ar chaloni Jerom Tredern, ginidik eus a Blougoulm; re aotroned Kersauson, eus a Wiclan ha Kerrom eus a Gastell; hini Mac'harit Brehand, itron Kerouzere, maro er bloaz 1713. Hounnez an itron-ze, eo, eun dervez ma wele ez ae keuneud, eus he c'hoajou, gand al laer, e lec'h mont da glask an archerien, a c'houlennas ouz eskob Kastell digas d'ezi eur chaloni hag en divije aotre da eskumunugi al laeron.

E kichen ar c'heur, ez eus eur prenestr gant gwer hag a zo bet livet er XVI^vet kantved ha dindan, bez Herri ar Scanff, aotrou Kergoat, e Gwiclan, hag a oa senechal Leon, er bloaz 1500; eur skrid latin a zo warnan, ar c'henteliou-man ennan: « N'eus fors piou out, eveldoun e varvi; chom a-zav, sell ha gouel; me a zo ar pez ma vezi: eur meutadig ludu. Ped evidoun, en han Doue; krignet oun aman gand ar prenved; evelse e tremen gloar ar bed ha kement den galloudus a zo, a en em gavo gantan ar pez a zo en em gavet ganen! »

War begel bolziou ar c'horn-ze eus an iliz e kaver skouejou an Aotroned o deus roet profou d'o sevel; anaout a raer skoued ar Bluskelleien, aotroned Maille, e Gwinevez, re ar Barbiered, markized Keryann, e sant Nouga, re ar Richarded, aotroned Pont-ar-C'hastell, e Plouider, re ar Chavigneed, eus ar Maine, a zo bet daou anezo eskibien e Leon, eus ar bloaz 1521 d'ar bloaz 1562. Uheloc'h, e chapel sant Roch e kaver skouejou aotrotroned Kerrom, aotroned Kerliviry e Kleder ha re ar Gernevez, e Kastell-Paol. Eno e kaver taolenn ar Rouaned o tont da welet ar Mabig Jezuz; livet eo bet war goad er XVI^vet kantved; ar c'hempenna a zo bet klasket ober d'ezi, a-nevez zo, ne dalv ket kalz a dra. Ar c'horn-ze eus an iliz-veur a zo tenval. Ouz speurenn ar c'heur e kaver aoteriou maen ha war unan anezo skeudenn an Itron Varia a Druez.

Skeudenn an Dreinded

Pelloc'h e kaver chapel santez Anna, hini sant Paol pe I. V. ar Seiz Glac'har, gant daou vez,

e weler, war ar gwaregeier zo a-uz d'ezo, skouejou Herri an Nevet hag e bried Izabel Ger-c'hoent e Kastell-Paol, dimezet er bloaz 1452. War leur an iliz e weler maen-bez eur chaloni, Fransez ar Vayer, eus a vaner Kerimel e Kastell-Paol. War ar volz eo livet taolenn an Dreinded : tri benn, tal ouz tal, o deus o zri tri fri, teir c'henou, teir elgez ha n'o deus etrezo nemet tri lagad; war ar seizennou a zo tro-war-dro e lenner: *Ma Doue* hag ar ger *Arabat* skrivet c'houec'h gwech dioc'h-

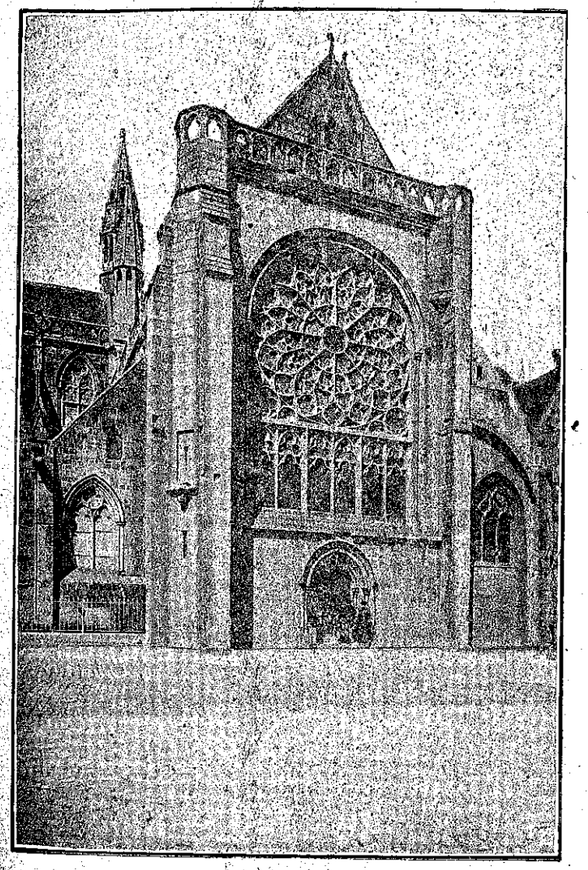

Rozenn prenestr bras tu ar c'hreizteiz

tu. Ar ger-ze a ranke beza ger Hamoned Penanru e weler o skoued war begel ar volz tosta. Eun daolenn vras graet e bloaveziou kenta an XVIII^vet kantved a ziskouez sant Paol o stlepel an œrouant er mor.

Ouz speurenn ar c'heur e kaver tri bez eskob, hini Gwillou Kersauzon, a varvas er bloaz 1237 goude beza savet chapel sant Varzin, a zo bet graet en XIX^vet kantved, met laket eo bet warnan, ger evit ger, skrid bez an XIII^vet kantved. An eil bez, bet renket a-nevez goude an Dispac'h, eo hini Rolland Neufville a voe eskob Leon epad hanter kant vloaz, adalek ar bloaz 1562 beteg ar bloaz 1613; miret a eure ouz fals lavariou Kalvin d'en em zila en e eskopti ha skigna a eure, dre an holl barreziou, an devosion da Jezuz-Krist, meulet ra vezo, e Sakramant an Aoter. An trede eo hini an eskob Fransez Visdelou, maro er bloaz 1671; eul labour kaer eo, kizellet e marbr gwenn, er bloaz 1711, gant Nicolas de la Colonge. Skouejou ar bez a zo bet torret, d'an Dispac'h, hag o veza ma oa eur skouedig bihan war walenn an eskob kez, evid e lemmel eo bet torret d'ezan, war eun dro, e walenn hag e viz. Begel bolz ar chapel-ze a zo warnan skoued ar Riouizien, aotroned Kerangouez e Kastell-Paol; o bez a zo dindan ar prenestr; warnan e weler Renan Rieux, eskob Leon, o tont, a-nevez, da azeza war e gador eskob, hen hag a oa bet harluet, eur pennad.

Ar chapel a zo a-dre kein an aoter vras eo chapel sant Joseph; en tu dehou enni e kaver bez ar chaloni Olier Richard, kuzulier e Parlamant Breiz (1), maro er bloaz 1539; e vreur Fransez, — a weler e vez breman e iliz Plouvian, gwechall edo e chapel Tariec, — eo a lakeas sevel ar bez-ze d'ezan. E chapel sant Joseph ivez ez eus eur maen da zerc'hel ano an A. Coetlosquet, eskob Limoj, goude beza bet kelenner tri roue, Loeiz XVI, Loeiz XVIII ha Charlez X maro e Pariz er bloaz 1784. Ganet e oa bet e maner Kerigou harp e Kastell. Eur maen all a zo eno o c'helei kalon an A. Leopold a Lezeleuc, eskob Autun, maro er bloaz 1873 ha ginidik ivez eus a Gastell.

Dirag ar chapel-ze, harp ouz speurenn ar c'heur, eman bez diveza eskob Kastell-Paol, an Aotrou Yann-Fransez de la Marche, eur breizad ginidig eus a Ergué-Gabéric, e kichen Kemper, madoberour bras eskopti Leon, maro, en harlu, e Londrez, er bloaz 1806. Digaset eo bet e relegou da Gastell-Paol, er bloaz 1868. Skeudennet eo bet, gand ar c'hizeller Cugnot, daoulinet war e vez, en e zourn al lizer a skrivas eus a Londrez da zispac'herien Kemper: « *Faites tomber les fers de mes prêtres prisonniers et je m'engage à traverser les mers pour aller me remettre à votre discrétion.* »

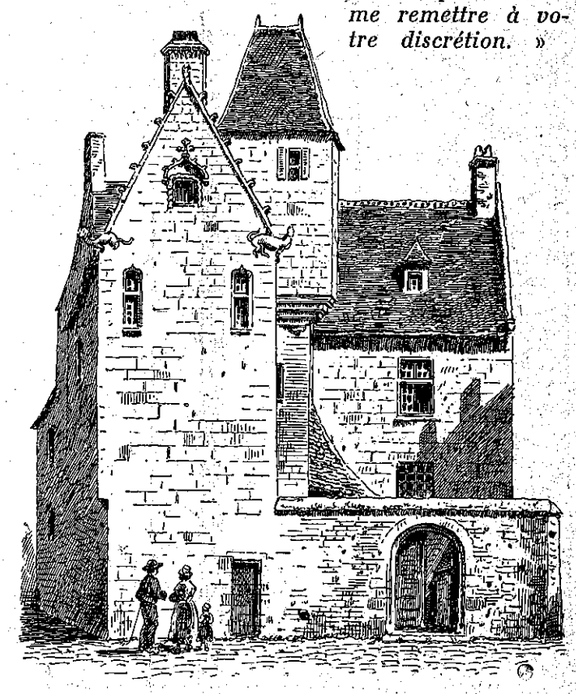

(1) E di a zo c'hoaz en e zav e Kastell-Paol, evel m'hen diso uez ar skeudenn-man.

O kendelc'her da ober an dro e kaver bez an eskob Renan Rieux, maro er Releg, er bloaz 1651. Ar c'hizeller a reas e vez a ziskouez, azezet en e gichen, eur manac'h bihan a zalc'h eul levr en e zaouarn hag a dlie beza Tad menec'h ar Releg, Julian Bien Assis, rak eun azezenn vat a zo laket d'ezan.

E kichen, eman chapel ar Rozera. A-zioc'h an aoter e weler eun daolenn goz a verk d'eomp ar pez m'oa ker Gastell-Paol e bloaveziou diveza ar XVII[vet] kantved. Dirag, dindan leur an iliz eman bez ar chaloni Hamon Kerguz; skoued an eskob Alan Kerazret, maro er bloaz 1419, a weler a-zioc'h dor ar c'heur. Eur relegouer koat a vir penn an A. Neboux de la Brosse, maro eskob e Kastell-Paol, er bloaz 1701.

Izeloc'h, eman an aoter e vez pedet ar mui dirazi, en iliz-veur, aoter relegou sant Paol. Ar relegouer a zo bet graet, war eur skouer, roet gant an A. Abgrall; ennan e virer penn sant Paol, gant darn eus eskern sant Herve, sant Laurans, ha sant Jaoua hag eun drean eus kurunenn spern Hor Zalver. Kloc'h sant Paol, an Hirglas, a zo harp ouz aoter ar relegou; sonet e vez war benn ar bardonerien d'an 12 a viz meurz ha d'ar zul kenta a viz gwengolo; ar zon eus ar c'hloc'h-ze a zo mat da bellât an droug penn hag an droug skouarn.

Dindan gwareg moger chapel sant Paol eman bez Maheved Kervoran e Taule ha dirag, re daou chaloni hag hini Mari Amis Picard, ganet e Gwiclan, a vevas epad seitek vloaz hep boued all ebed ken nemed an gommunion hag a varvas er bloaz 1652. He buhez, leun a vurzudou, a zo bet skrivet gand an Tad Maner. N'eo ket ankounac'haet c'hoaz e Kastell-Paol hag ar vugale vihan, evit ma teuio nerz d'ezo en o divesker, a vez laket da vale war he bez.

A-raok en em gaout gand ar chapel-kroaz e kavomp c'hoaz chapel aotroned Kerautred, e Plougoulm; gwelet a raer o skoued, — warnan eur Varivorgan o kribat he bleo, eur mellezour en he dourn, — ha bez unan anezo, Kristof Traonelorn, person Plougoulm, araok, ar bloaz 1500. Ar chapel-ze breman eo chapel an Aotroned Guebriant.

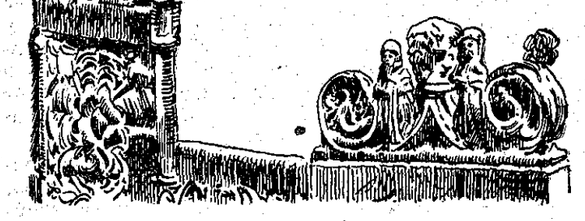

Unan eus skebell iliz-veur Kastell-Paol

Er chapel-kroaz ez eus eun aoter goat, kizellet kaer, hag a oa gwechall e chapel Tadou ar C'harmel. Red eo chom a-ze a-zav evid ober eun dro

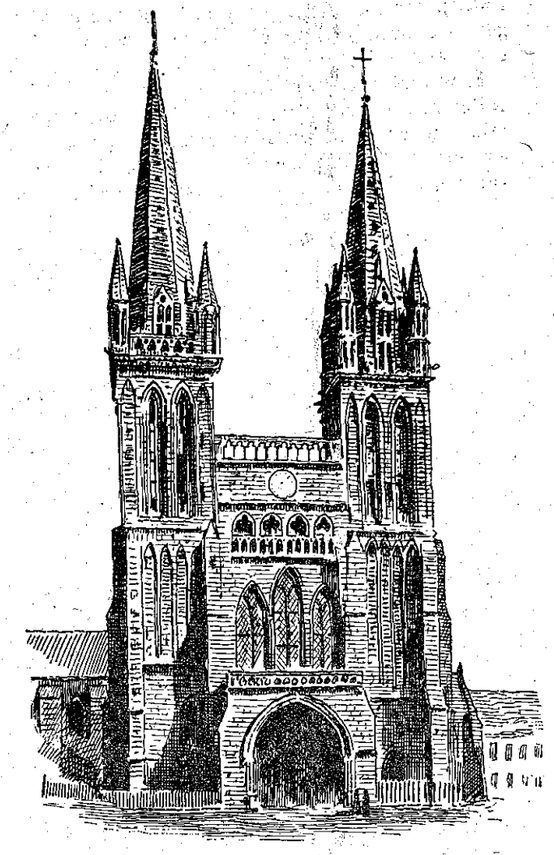

Iliz-veur Kastell-Paol

d'ar c'heur ha sellet ouz skebell dero ar chalonied a zo a-bep tu d'ezan. Ar skebell-ze a zo bet graet etre ar bloaz 1505 ha 1520. War unan e weler eun houad o c'hoari 'r biniou. An aoter vras, e marbr du, a zo eur wezenn balmez a-us d'ezi; e kroummel ar wezenn-ze e vez laket ar glozenn aour e virer enni ar zakramant, meulet ra vezo.

E traon an aoter-ze, eur maen marbr a ziskouez e pelec'h edo bez sant Paol, diazezour eskopti Leon. Ar skrid warnan a zo bet diverket, na petra 'ta, gand an Dispac'herien: adlaket eo bet adarre evel ma oa a-goz: Sepulcrum Sancti Pauli Civitatis Leonensium Pontificis et Patroni. Obiit anno DLXX (550).

Adre kein an aoter vras ez eus eun aoter vaen kosoc'h ha warni diou armel labouret kaer. War an aoter-ze e kaver skoued Hamon Barbier, abad Lok-Maze hag en doa kement a barreziou en e garg, pa varvas ma c'houlennas ar Pab o welet kement a barreziou diberson hag holl bersoned Breiz a oa maro en hevelep deiz. Penn ar chalonize hag a zo bet laket e zanvez da zevel kastell Keryann, e Sant Nouga, a weler etouez meur a hini all, war speurenn ar c'heur, en eur relegouer koad hag a zoug e ano.

Kendalc'homp hon tro ha diskennomp da vont da gaout an nor-dal; izeloc'h eged ar chapel-kroaz

e kavomp eur prenestr, warnan taolenn ar varn ziveza hag an disparti etre an denved hag ar bouc'hed. Pa voe graet invantor an iliz, er bloaz 1906, pôtred ar c'houarnamant a gavas mat terri ar gwer-ze evid gellout en em zila dre eno, en iliz, evel laeron.

Ker Gastell-Paol a c'hell beza lorc'h enni da veza gellet miret, en e zav, eur seurt tamm labour, testeni eus ar brud bras he deus bet en amzer dremenet; ra c'hello miret an tenzor kaer-ze, epad kantvejou ha kantvejou c'hoaz, ma c'hello bugale hor bugaligon vihan kaout an dudi d'her gwelet, evel m'her greas pardonerien Tro Vreiz an amzer goz, pa n'oa ket a ezomm c'hoaz da glemm, evel m'her grea A. Brizeuk, — o komz eus Konan Meriadeg a dremene neuze c'hoaz evit beza diazezour ker hag eus sant Paol abostol kenta ar feiz kristen e Leon, — pa skrive:

On a brisé son trone et vidé son cercueil
Et Pol n'a plus de fils siégeant sur son fauteuil.

G. P.

Y. P. GALLOC'H (Bleimor) (1)

En deiziou tremenet, e ti eur mignon, e tigouezas d'in en em gaout penn-oc'h-penn gant eun den hag en doa doare da vezan ar pez a hanver e galleg, eun « artiste »: bleo hir ha fuilhet, tog ledan, êr eun tamm berboellik, ar pez a zere ouz eun « artiste » ha netra ken. Va mignon a lavaras d'ezan:

— C'houi, ôtrou, hag a blij kement d'eoc'h an traou brezonek, ma karit, me a ya d'ho lakaat d'ober anaoudegez gant unan hag a zo, dre vicher, en o mesk bemdeiz. »

Ha setu ni kerkent e kaoz vras, an Ao. D... ha me.

— Anaout a rit, 'vel just, Y. P. Calloc'h? emezan. Siouaz! n'oun ket evit lenn e oberou e brezoneg, e galleg, avat, ec'h ouzon meur a damm anezo dre envor. Ha kerkent e stagas ganti ha da zisplega, ger 'vit ger, troïdigez unan eus ar peziou kaera a zo el levr: *Deuit, Spered-Santel!*

Dre ma komze, e zaoulagad a entane hag e vouez a grene.

— Pebez taolenn! emezan, n'eo ket 'ta? Penn ar Paour oc'h en em ziskouez ouz prenestr ar binvidien!... Kaerat, ledanat ha splannat barzoniez, hini Bleimor. Ha lennet ho peus komzou R. Bazin diwar e benn?

— Ha re des Cognets? emezan.

Hag hon daou e talc'hjomp er stumm-ze, eur pennadig gant meuleudi Calloc'h, ' vel eul litaniou war hon diweuz.

Da gloza, e lavaras d'in: « Red eo d'in, emezan, deski brezoneg! Deut oun da chom da Vreiz, — rak kreizteiziad ez oun, — ha breman, e renkan bezan eur Breizad gwirion. Ha c'houi c'hellfe rei d'in da anaout doare eur grammadeg?

Setu ni êt war ar grammadeg, evit distrei adarre, arôk en em gwitat; da Y. P. Calloc'h.

— Hag anaout a rit, emezan, Buhez ar barz, nevez moulet gant unan eus e vignoned vrasan, — gwellan hini en doa, a dra zur, rak hini ebet n'en deus grêt kemend all evitan, — *J. P. Calloc'h*, gant an D[r] Palaux, e gwerz e ti E. S. I., Brest? Setu eno eul levr hag a raio d'eoc'h da anaout ene ar barz e pep tro hag e pep pleg eus e vuhez. Lennit al leor-ze hag e reoc'h anaoudegez, war an hevelep tro, gant an hini a zo bet skouer an *Emzao brezonek* da zont, an hini en deus, da genta diskouezet en e oberou, ha n'eo ket hepken dre gomz, petra eo bezan Breton, hervez ar c'hiz gwirion, an hini a beb amzer bet ha da zont!

Kwitat a reas ac'hanon gant ar c'hoant kresket bras ennan d'ober anaoudegez dounoc'h gant Breiz, he barzed, he skrivagnierien, rak bezan int, emezan, en o skridou, ar pez m'eo, e Breiz, an natur en he zaolennou.

Laouen bras e oan en eur gimiadi diouz an Ao. D., rak netra ne ra d'in muioc'h a blijadur eget rei da anaout Y. P. Calloc'h, komz anezan, prezek evit embann e oberou.

Kaeran a zo bet grêt en doare-ze eo labour an D[r] Palaux. E levr eo dleet d'ezan en em gaout bepred e kichen « Ar en deulin ». Gant ar goulou-ze en dourn, dremm, skeudennadurez ar Barz en em ziskouez blouc'h ha peurachu diouz a bep tu hag e skridou o deus eur sked hag eun deneridigez dispar.

Sonj am eus c'hoaz, pa oan du-hont, war dachenn ar brezel, va mignon, an Ao. Coroller, — Doue d'e bardono! — a gasas d'in, skrivet gant an dourn, ar pez: *Deuit, Spered-Santel!...* Nag a wech e lennis hag e adlennis? Kredi rê d'in bezan o lenn diougan pe klemgan eur profed bras bennak eus ar re a c'hanas gwechall en Israel... E gwirionez vat, emezoun, Breiz he deus he frofeted ivez! Kentoc'h hel lavaran c'hoaz, breman pa 'm eus lennet leor an D[r] Palaux...

Eun dra bennak a vefe d'ober, hirio en deiz, gant al levr-ze hag oberou *Bleimor:* 'n em zervicha diouto o-daou evit ober prezegennou er skolajou, er patronajou, e pep lec'h ma kaver yaouankizou bodet, evit rei da danva d'ezo, gened ha dudi dispar barzonegou Calloc'h.

Gwechall, em eus sonj, eun den hag a anavezen en em blije o studia *Drouk-kinnig Nomenoe*, perlezenn ar *Barzas-Breiz;* e leor Calloc'h, ez eus perlezennou ken skedus ha hounnez; o studia vefe d'ober, o lakaat da lintri e pep stumm dirak daoulagad ar yaouankizou, kalonou bero ha kizidik, sperejou glan ha digoummoul... Pebez magadurez evito!

Evit ar bloaz nevez, tud yaouank a Vreiz-Izel, prenit holl an daou levr-ze da gantan hini Calloc'h ha, da lakaat en e gichen, evel eur goulou dirak eur skeudenn sakr, leor an D[r] Palaux e vignon.

DIR-NA-DOR.

(1) D[r] L. Palaux: Un barde breton: J.-P. Calloc'h. Emgleo St-Il. tud, 4, rue du Château, Brest. 15 francs.

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

Mikael an Nobletz a lavare eo henvel ene ar vugale ouz eun tamm koar; da eun tamm koar e c'heller rei pep stumm; warnan e c'heller skriva pep tra; e ene ar vugale ive e c'heller skriva ar pez a garer, an droug pe ar mad: ar mad, ar zantelez, ma poanier ganto d'o zrei ouz Doue; an droug, ar plegou fall, ma vezont lezet d'ober ar pez a zeu en o fenn, ma ne vezont ket hentchet hag harpet.

Boda a rae ar vugale e chapel santez Madalen, hag e tisplege d'ezo skler gwirioneziou ar relijion, hag e konte istoriou evit rei d'ezo gwelloc'h da gompren. Ar re a zeske mat o deze metalennou, kroaziou, skeudennou ha zoken madigou. Ar vugale o doa evitan eur garantez vras, ha p'e welent o tont, ez aent d'ar red d'e gaout.

An dud vras ne gomprenent ket talvoudegez an deskadurez kristen hag a glaske ober goap eus ar beleg a golle evelse e amzer gant bugale. P'e welent o tremen, e lavarent: « Setu adarre ar beleg foll o vont en hent ».

Ar vaouez a roe lojeiz d'ezan, o klevet petra lavare an dud, he devoe mez hag a zisklerias ne c'helle mui e zalc'her en he zi.

Met Mikael a gavas eun ti da brena e Douar an Dug, hag eno e chomas gand e c'hoar Mac'harit. E holl beadra a lakeas da brena an ti-ze. Red oa, evit gellout ober vad da dud Kemper.

Nebeut a Gemperiz a veze o selaou ar misioner en iliz. Evelato ar re baour, an dud dister a zeue hag a zente outan. Meur a hini a gavas d'ober eveldan fae war ar bed hag e blijadureziou.

Eur chaloni eus an iliz-veur hag eur beleg eus Sant-Vaze, an aotrou Bosser (pe Bocher) a voe a galon gantan. D'an aotrou Bosser e teskas an doare da lakat an dud da govez ha da gommunia alies.

Epad m'edo e Kemper, Mikael a brezegas ar C'horaiz da Leanezed Lok-Maria hag a zisplegas dirazo ar Stabat Mater. Mont a reas ive da veur a barrez eus a Gerne, evel ar Faou. Diredet a reas, ouspenn, da Blougerne, da Gerodern, da welet e vamm war he zremenvan. Houman a dremenas ar bloaveziou diveza eus he buhez evel eur zantez hag he devoe eur maro kaer meurbet.

E c'hoar Anna, a oa ive holl da Zoue, a en em dennas er vourc'h, goude maro he c'herent, e kichen an iliz. Bemdez e kleve an oferenn, hag e tremene he amzer o pedi, o lenn levriou santel, oc'h ober katekiz d'ar vugale, o welet ar re baour hag ar re glanv, hag e c'hellomp kredi e talvezas he fedennou hag he finijennou d'he breur epad e visionou.

Misionou e Konk-Kerne, Pont 'n'Abad, Goyen (Audierne)

Eus Kerodern, Mikael an Nobletz a yeas, da Gonk-Kerne, ha dre vor, a c'hellomp kredi. En em gaout a reas er gerze, eur zulvez, da eur ar Gousperou. War eün ez eas d'an iliz ha goude ar Gousperou, e pignas er gador da zisplega ar *Bater*. Komz a reas e berr gomzou eus misteriou brasa ar feiz. Soudarded a oa e Konk-Kerne d'ar poentze, rak Konk-Kerne a zo eur ger kelc'het gant mogeriou. Ar re a oa er Gousperou, pa glevjont ar prezeger, a yeas er mez eus an iliz; an darn vrasa eus ar vourc'hizien a reas evel ar zoudarded. « Pebez beleg ! emezo. Eman o klask deski d'eomp eur bedenn hon eus desket gand hor magerez! » Ar re a jomas en iliz a voe souezet muioc'h c'hoaz o klevet komz eus mister an Dreinded, mister an Inkarnasion. Ha goulskoude, sur a-walc'h, ma vije bet goulennet diganto displega petra eo ar misteriou-ze, e vijent bet nec'het.

Met lorc'hus evel ma oant, e c'hoantaent klevet prezegennou troet brao, a blij d'an diskouarn, met ne zeskent netra d'ar spered. Ha Mikael an Nobletz a voe kemeret ganto evid eur beleg diskiant.

Er mare-ze e teuas da Gonk-Kerne, da welet e c'hoar, eun itroun vras eus Leon, an itroun a Gerouartz. E c'hoar a oa o chom demdost da Gonk-Kerne. Komzet e veze a bep tu eus ar foll en doa prezeget d'ar zul a-raok.

An itroun a Gerouartz a c'houlennas e hano, ha pa glevas oa Mikael an Nobletz, e tisklerias a vouez uhel ec'h anaveze mat ar beleg-ze, eur beleg santel, en doa gret kalz vad dre e visionou e Leon a-raok dont e Kerne. Konta a reas diwar e benn meur a dra a ziskoueze oa santeh.

Souezet e voe an dud o klevet an itroun a Gerouartz, met n'ez ajont ket muioc'h evit-se, da zelaou ar misioner, hag heman a zilezas Konk-Kerne evit mont da Bont 'n Abad.

O tigouezout e Pont 'n Abad, e c'houlennas digand eur vaouez, an itroun a Bortmoreau, e pelec'h e veze kavet paper da brena, rak bemdez e tispigne kalz paper o studia hag o skriva. An itroun a respontas d'ezan gant rustoni, rak henvel oa ouz eur reder-bro, eur c'hlasker- bara. Met da c'houde e teuas keuz d'ezi, ha ne c'hellas ket chom hep lavaret d'he gwaz petra he doa gret. Ar gwaz, eur c'hristen mat, a lavaras: « Red eo komz ato gant madelez d'ar re baour, ha gant doujans d'ar veleien. » Hag an aotrou a gasas kerkent unan eus e vevelien da glask ar beleg paour, evit kinnig d'ezan eun nebeud gwenneien ha lavaret d'ezan e vije laouen oc'h e zikour bep tro m'en defe ezomm. Ar misioner a drugarekeas a greiz kalon, hag evit digoll an den mat-ze, e teskas d'ezan ha d'e familh karet gwelloc'h c'hoaz an aotrou Doue, sevel uheloc'h er zantelez.

Mikael a jomas eur pennadig amzer e Pon 'n Abad. An holl vugale a voe desket d'ezo o c'hatekiz; kovez a reas ive an darn vrasa eus ar re goz, Eus Pont 'n' Abad ez eas ive da Enez Tudi, a zo e kichen, hag e kavas eno tud a volontez vat, evel e Eusa ha Molenez, An dud paour-ze a lenve o klevet e brezegennou ha a c'houlenne kovez o fec'hejou.

Met, p'en em gavas e Goyen (Audierne), ez eas dishenvel an traou. Eno ez oa ive tud pinvidik, a c'houneze arc'hant oc'h ober kemm-werz. En dro genta ma pignas ar misioner er gador-brezeg, ez ajont er mez eus an iliz, evel pa vije bet an tan war o lerc'h; ne jomas nemed ar merc'hed. Mikael, droug ennan, a zisklerias da dud Goyen e vijent kastizet gant Doue, hag e vije lammet diganto ar madou-ze e stagent o c'halon outo. Hag e gwirionez, nebeut amzer goude, e koljont er mor al lodenn vrasa eus o bagou karget a varc'hadourez.

Ar misioner a ra eun dro e parreziou war ar mez e Kerne

Mikael a anaveze peur e tlie dilezel eur vro bennak evit mont d'eun all. Pa ne c'helle mui kemeret tamm boued ebet, e wele dre-ze oa galvet gant Doue da vont en eul lec'h all.

Gouzout a rae mat oa aesoc'h gounit kalon an dud war ar mez eget kalon tud ar c'heriou. An dud diwar ar mez a zelaou gant muioc'h a zoujans gwirioneziou an Aviel, gwelloc'h int da zenti ouz ar beleg, n'o deus ket kement a lorc'h, ha nebeutoc'h, peurliesa, ec'h en em roont d'an dizurziou. Lakat a reas eta en e benn mont d'ober eun dro dre barreziou Kerne, hag e prenas daou varc'h evit beachi, unan evid e zougen e-unan, eun all evit dougenn an taolennou. Met ne jomas ket pell an daou varc'h gantan. En eur vont gand e hent, e kavas pesketerien, ganto war o c'hein eur bec'h pesked, pounner meurbet. Leun a druez, e kinnigas d'ezo e zaou varc'h da gas ar pesked betek Kemper.

Met, epad an noz, unan eus an daou varc'h a voe debret gand ar bleizi, egile a voe lazet o koueza en eun toulldoun. Ar besketaerien, aon bras d'ezo, a zeuas d'en em daoler d'an daoulin dirak Mikael, da c'houlenn pardon, ha a gave d'ezo e rankfent paea eur yalc'had vrss a arc'hant. Peger souezet e voent o welet ne c'houlennas ar misioner gwenneg ebet diganto! Ne reas nemet mouzc'hoarzin ha lavaret d'ezo dont da zelaou e brezegennou. Kinnig a reas da Zoue ar pez a oa c'hoarvezet, ha kompren a reas n'eus ket ezomm a gezeg evit mont da brezeg an Aviel.

Supersitisionou, briz-kredennou war ar mez

Staga a reas d'e labour gant nerz-kalon, hag ec'h en em lakeas da gelenn al labourerien, da zeski d'ezo o c'hatekiz. Dizesk bras oant war ar relijion, ha dreist-holl, troet da gredi traou diskiant.

Setu aman eul lodenn eus ar superstisionou eus an amzer-ze. Gwelet e veze merc'hed o skuba ar chapel tosta d'o zi hag o teurel ar boultrenn er mez d'an avel, evit m'o defe o gwazed hag o bugale war vor avel vat da zistrei d'ar porz. Re all a gemere skeudennou ar zent er chapeliou hag a lavare e skofent warno a daoliou skourjez, ma ne zistrofe ket d'ar ger, buan ha yac'h, an dud edont o c'hedal. Hag e raent ar pez o doa lavaret. Skei a reant war ar skeudennou, pe c'hoaz e lakaent anezo en dour, pa n'o deze ket o goulenn.

Hiniennou a dole en o fark eun trebez pe eur gountell gamm evit difenn o loened ouz ar bleiz.

Pa veze maro unan bennak, e veze tolet er mez eus an ti kement banne dour a veze ebarz, gand aon na vefe beuzet ene an hini maro. D'an tantad, a-raok Gouel Yann, e veze laket mein en tan, evit ma c'hellfe eneou ar gerent maro dont d'en em domma.

An dud yaouank a zanse er chapeliou, a zo ker stank war ar mez e Kerne, hag ar c'hiz-ze da enori ar zent, eur c'hiz diskiant, a veze kavet mat gand an holl.

Evit saludi al loar nevez e veze lavaret eur *Bater* war an daoulin. D'an deiz kenta eus ar bloaz e veze kinniget eun tamm bara hag aman d'ar feunteuniou. Lod a daole kemo kement a dammou bara hag a oa a dud en ti, hag heivez ma chome an tammou war an dour, e lavarent e teufe ar maro da skei unan pe unan eus an ti.

Gwasoc'h c'hoaz. Meur a hini a ginnige traou d'an diaoul e-unan. Kredi a raent, evel heretiked eus an amzer goz, oa gret ar grouadurien vat gant Doue, hag ar re fall gand an diaoul. Evelse ar gwiniz, ar zegal a oa gret gant Doue, an ed du gand an diaoul Hag hiniennou, goude beza dastumet, en eur park, o ed du, a dole dournadou er foziou, en dro d'ar park, evit trugarekat an diaoul, tad an ed du. D'ar plac'h nevez, pa zimeze, e veze roet ive ed du da skuilh war he lerc'h dre ma z'ae.

Meska a raent gand o briz-kredennou traou santel, evel eun naved pedennou, eun naved oferennou. Pa veze klanv eul lien bennak, e kave d'ezo oa bet skoet gand o zad koz, maro pell a oa. Hag e lakeent eun naved oferennou evid an tad koz, evit na zeufe ket mui d'ober droug.

Bez ez oa ive sorserien, strobinellerien, a rae ar vicher da barea an dud hag al loened gant komzou, orbidou diaoulek, hag a c'houneze kalz arc'hant.

Mikael an Nobletz, evel a weler, en doa kalz labour d'ober evit dont a-benn da zisc'hwrizienna ar giziou diskiant a oa en em skignet e bro Gerne. En em erbedi a reas ouz sant Kaourintin, kenta eskob Kerne, evit beza trec'h d'ar falskredennou a jome c'hoaz er vro daouzek kant vloaz goude m'oa bet sklerijennet gand ar feiz kristen. Goulenn a reas digantan nerz a-walc'h evit gellout kas da benn e labour.

Digemeret mat e voe e pep lec'h, hag an dud e zelaoue gand evez a zeske o relijion, a zente ouz ar c'henteliou roet d'ezo; niverus e tiredent d'an ilizou da glevet ar misioner, hag ec'h anzavent o doa bevet betek neuze evel chatal; keuz a ziskouezent, hag o ger a roent da veva gwelloc'h en amzer da zont. Ar briz kredennou a voe dilezet, hag ar wir relijion a voe heuliet, ar zakramanchou resevet gant feiz ha karantez.

Ne anavezomp ket ar parreziou a Gerne a glevas mouez Mikael an Nobletz. Ar pez a c'houzomp eo e labouras e Kerne meur a vloaz, ha noz deiz, a skriv an Tad Maner.

Misionou e Kap-Sizun hag e Enez-Sizun

Mikael an Nobletz a brezege e perreziou ar C'hap, pa glevas ano eus Enez-Sun, dirak Beg-ar-Raz, diou leo bennak eus an douar bras; n'oa beleg ebet enni d'an amzerze, hag ar misioner en doa youl da vont da gaout an dudze, dilezet e kreiz ar mor bras.

Dies eo mont da Enez-Sun, rak alies e vez gwall-vor; reier a zo etre an enezenn hag an douar, hag ive evel eur ster vras, ar Raz, a red gant nerz ha kounnar, hag a zo risklus da dreuzi.

Rak-se e vez lavaret:

Biskoaz den ne dremenas ar Raz,
Hep n'en devije bet aon pe c'hlaz...
...Va Doue, va zikourit da dremen ar Raz,
Rak va bag zo bihan, hag ar mor a zo bras !

Enez-Sun a zo eun tammig enezenn, reier bras endro d'ezi, izel war c'horre ar mor, e riskl da veza lonket pa vez gwall amzer ha mare bras. Hirio eur voger vras ha ledan he difenn ouz an avel-kornok.

Pa vez freuzet ar voger, ar pez a c'hoarvez a-wechou, an dud ne vezont ket heb enkrez. An douar, ne gentoc'h an traez, a zo rannet e tachennou bihan. Peb hini a glask kaout e damm, evit lakat eun nebeut heiz pe avalou-douar, hag eo bet ken lodennet an douar, ma z'eus tachennou n'int ket brasoc'h eget eul liser.

E amzer Mikael an Nobletz potred Enez-Sun, lezhanvet diaoulou ar mor, a oa brudet dre o c'hrizder. O flijadur oa kaout pense, ha, war a gonter, ec'h elument goulou war ribl ar mor, war ar reier, evit lakat ar bagou bras da fazia gand o hent ha d'en em goll.

Me gred n'eo an dra-ze nemet geier, sorc'hennou. Ar pez zo gwir, eo e vez laouen, an dud a zo o chom e kichen ar mor, p'en em gav eun tamm pense en aod, gwin, koad pe draou all. Kredi a reont peurliesa eo an dra-ze d'ezo. Met ma z'eus meur a dra da rebech d'ezo, ez eus ive d'o meuli evid o hardisegez, o nerz-kalon, pa vez tud da zavetei. Piou a lavaro niver ar re a zo bet savetéet gand an Arvoriz, paotred Enez-Sun ha re all? Bep bloaz e vez klevet ano eus an taoliou kaer gret ganto.

Tud Enez-Sun a zo hirio pinvidik pe, da vihana, brao eo ar stal ganto. Kalz arc'hant a c'hounezont o pesketa. Er zeitekvet kantved oa dishenvel an traou, ne gavent ket evel hirio a werz d'o fesked, ha ne goueze ket kalz a arc'hant en o godellou. N'o doa ket an drederenn eus an heiz o doa ezomm evit beva. Evel n'oa ket c'hoaz a avalou-douar en hor bro d'ar poent-se, e lakaent panez en o zaehennou, hag e tebrent, gand o fesked, panez ha bara heiz poazet en oaled, dindan ludu bezin, rak bezin eo a zevent d'ober tan, ar pez a rae c'houez ha moged krenv en o ziez.

(*Da gendelc'her*). J. U.

DISMANTR JERUSALEM

Ar pemp den a chomas eur pennad dilavar, ken na davas er ru trouz treid an diavêzidi. Neuze, unan eus an daou estranjour, Ambiorix a lavaras goustadik e skouarn e vignon : « Deomp en dro! »

— An nozvez a zo kaer, emezan neuze da Jonathan; bale du-ze war ar mêzou a blijfe d'eomp, ouz sked al loar hag ar stered. N'eo ket re d'eomp lakaat an noz da astenn an deiz, ni hag a zo tremenedi en eur gêr ken brudet. N'ho pet ket aon na c'hoarvezfe droug ganeomp, na ganeoc'h ivez euz hor perz. Ni hon eus dilezet falz doueou ar Gres ha Rom evit azeuli Jehova, ho Touê.

— Grit hervez ho youl, eme Jonathan; taolit evez, koulskoude penôs bugale Israël n'int ket ken mistri en o bro hag eo dister ar c'halloud o deus da zifenn o mignoned.

— Ni en em zifennô, eme Domitillus, en eur vous-c'hoarzin; bezit diankrez! Ni a ouezo, en em zifenn, ma vez red.

Ganet oe ar Mesias, Alelulia!

— Kenavo 'ta, eme Jonathan; aman e vo beilhet epad an noz. Dor zigor a vezo, pa garoc'h.

An daou zen yaouank a ziskennas gand an diri, goude beza saludet an ostiz ha Simeon. Ruben a brennas an nor war o seuliou. E dad a gemennas d'ezan teurel evez na bignje den ken d'an nec'h keit ma vijent er gambr, e kichen, Simeon hag hen.

Ar gambr ez ejont enni a oa henvel, a ziabarz, ouz ar sinagogou o doa kustumet ar Judevien 'n em voda enno da lenn o leoriou sakr, abaoe an amzer ma oant bet prizoniet e Babilon ha dispartiet diouz an Templ. En eur penn, e oa eur c'houfr goloet gant eur pallenn moug ha warnan leor pe rollad parch al Lezenn; etre ar c'houfr hag ar voger e oa tud azezet war skebell hag ez-eün d'ezo, war skebell all, eun nebeudig tud all. War eun tamm pondale, e kreiz ar zal, e oa eur gador henvel ouz eur gador-brezek. Eun den baro du, oa en e zav enni hag a gomze. Tevel a reas ken n'o devoe an daou-man kavet peb a skabell.

— E oan o lavaret, emezan, pa welas an holl, war evez, adarre, penôs, pa oa deut hon breur Jonathan da chom aman, breman zo tri bloaz, n'eo ket hepken abalamour da vezan war nez da c'houzout pegoulz e savje steredenn hon Mesias, nag evit gellout diarbenn êzetoc'h taoliou yud Herodez, met abalamour da viret ha da guzat dre ar vro, a bep tu, an arc'hant hag an armou dastumet a-ziavêz bro gant hon breudeur eus ar Gres, an Ejipt, Babilon, Antioch, Smirn, rak e pep korn ar bed elec'h ma vez pedet hano Jehovah, hano Herodez ha hini ar Romaned a zo kasaet ha disprizet hag ar c'hri forz warlerc'h ar Zalver a deu da vezan têr ha krenv evel ar gurun, hirvoudus evel klemm an hini eo skalfet e staon gant ar zec'hed hag a c'halv heb ehan, glizenn an nenv d'hen distanan !...

Ar prezeger en doa savet d'an nec'h e zaoulagad leun a zaerou ; e zivrec'h a oa astennet gantan ha ken entanet e oa e zremm ma ne deue komz ebet ken war e vuzellou. Holl « Wazed ar Mesias » o doa savet o daouarn en eur c'halvadenn vero, hag ar bedenn-man a strinkas neuze, e gwirionez eus kalon pep hini anezo :

— Ra gouezo ar Gliz eus an oablou! Ra ziskenno ar Just eus barr an Nenvou !

Simeon eo en doa adlavaret pedenn ar profed ; met daoust d'ezi da veza ken birvidik war vuzellou an holl, n'he doa ket an hevelep talvoudegez e genou pep hini, hag Azer her gouie mat. Dizrei a reas eta kerkent war gomzou ar prezeger hag e c'houlennas :

— Kuziadellou 'zo grêt; hogen, dâ eo d'eomp holl gouzout pelec'h eman pep hini anezo; gouzout ivez etre daouarn piou en em gav an arc'hant?

Jonathan a oa e dro da bignat er gador-brezek, rak d'ezan e oa da respont:

— Breudeur, emezan, gellout a rafen disklêrian d'eoc'h ped gwech ha pegoulz ha gant piou ez eus bet degaset aman arc'hant hag armou, nemet eo gwell ganen lavaret berr ha berr eo gant lidou ar Pask eo bet, bep bloaz, kresket ar muian, hag a-bell, hon tenzor e pep stumm. Pep hini a zegase gantan e brof hag e kerz ar gouel, koulz en tiez 'vel dindan an teltou savet endro da gêr Jeruzalem, tud eus hor perz o dastume e kuz hag o c'hase, sioul ha dizeblant, d'al lec'hiou merket en arôk. E-mesk kemend- all a dud, kanvaled o vont hag o tont, ne veze ket taolet evez outo.

Ac'hanta, e tu-hont d'an ti-man hag en deus en e geoiou, toullet pell dindan an dosenn, klezeier ha skoedou, peadra da arman an holl gwazed a zo henoz e Bethleem, hag arc'hant da zamman meur a ganval, bez ez eus, e keoiou-all, armou c'hoaz ha ne c'houlennont nemet gwad d'o diverglan...

E traonienn Hinnom, e Bettir ivez, neb a furchfe kleuziou ar rec'hel a zizolofe gant spouron klezeier ha klezeier, evel pa vefe deut mein Juda d'en em drei en houarn evit argas an estranjour milliget!...

Kalon ar Judeo a gomze adarre. Da vouez skiltrus ar prezeger, an holl a zavas en o zav-sounn hag eur youc'hadenn, mouget kerkent gant dourn Jonathan, a gargas ar gambr evel eun taol trompilh.

— Vad a ra, emezan, diskargan e galon, met bezomp war evez; an enebour n'eman ket pell ac'han!... Koulskoude, kaer en deus Herôdez magan ha paean spierien, kaer en deus, hen e-unan, dont d'en em veskan gant ar bobl, deiz al lidou bras, 'vit furchal en he c'halon, biskoaz n'eo bet anavezet gantan hano « Gwazed ar Mesias ».

— Hen anaout a ray hepdale! eme Azer.

Ar c'henseurt en doa komzet kent, Henoch e hano, a c'houlennas neuze :

— Ma parfe fenoz steredenn ar Mesias, ma teufe e vouez da c'hervel e « Wazed », ha ni 'zo barrek da respont d'e c'halvadenn ?

— Koulz ebet gwelloc'h dibabet! eme Jonathan. Aogust en deus digaset d'eomp aman eur bagad soudarded, soudarded kadarn dre ma 'z int holl a wad David. Kentoc'h, evel ma lavaremp, dourn ar Mesias eo en deus poulzet impalaer ar bed, ar Mesias, an impalaer nevez eman e steredenn war nez lintri a-zioc'h hon pennou.

Klevit, emezan da Henoch; aze, e goudor Tour ar Bastored, ez eus eur bagad mesaerien, dihun noz-deiz, hag a vezo evidomp, pa garimp, kannaded dispar. Anaout a ran meur a hini anezo hag ec'h ouzon n'eus ket unan ha ne garfe rei e vuhez evit Mab David.

— Hag e rafent petra ?

— Ez afent da vrudan ar c'helou dre ar vro, ha da rei urz d'ar bobl d'en em zastum demdost d'al lec'hiou m'eman kuzet hon armou.

— Ha goude ?

— C'houi 'oar petra 'zo bet divizet pell 'zo. Kelc'hiet e vefe kerkent an tour Antonia ha palez Herodez ha laket d'ar maro bourreo hon tadou...

Simeon a oa o sevel evit komz, d'e dro, pa voe digoret an nor gant herr... An holl a lammas en o zav... Penn Ruben, strafilhet holl, en em ziskouezas war an treujou :

— Deuit!... Deuit eta!

Ar bugel a ziskoueze gant e viz eul lec'h warzu Tour ar Bastored :

— An tan! emezan; oh! na pebez sklêrijenn!!

Holl e oant deut d'an daou-lamm war bali an dôenn hag e troent sebezet o sellou etrezek al lec'h ma lavare ar bugel. Hogen, hini anezo ne wele netra. Eo, Simeon; hag eun dra bennak eus ar splannder a wele a dlee, paran war e zremm, liou sklêr ar c'hoar entanet warnan.

Ar re all, muioc'h-mui sabatuet, a droe, gwech warzu Ruben ha Simeon, gwech war drezek an Tour, ha ne ouent tamm petra da zonjal. Simeon a gavas ar gomz da genta :

— An Aotrou, emezan, a zo tost! Alleluia !

Ne oa ket rouez etouez ar Judevien gweledigeziou seurt gant hini an nozvez-ze. An holl a respontas en eun vouez: Alleluia! hag e c'houlennjont digant Simeon, oc'h en em stardan endro d'ezan, petra en doa gwelet :

— Gwelet em eus an nenv digor, rak n'helle bezan nemet eus an nenv ar splannder dispar he deus paret warnon... hag he deus beuzet va ene.

Ar geriou o doa poan o kaout toull da zont ermêz, e gorzailhenn stanket c'hoaz gant ar fromm.

— N'ho peuz klevet komz ebet ?

— N'am eus gwelet nemet eul luc'hedenn divent ha kaer...

— Ha breman ne welit ket ken ?

— Netra !

Na Ruben ivez ?

— Eun tan bennak e oa hennez, enaouet gant ar Bastored? eme Azer.

— Perak neuze, eme ar bugel, n'her gwelec'h c'houi ket ?

Henoch a lavare :

Skrivet eo: Hirio ar sklêrijenn a lintro warnomp.

Daoust ha deut eo an eur merket ?

Dindan bolz an noz skedus ha flour, eun êzenn c'hlan ha skanv a c'houeze, da vare, hag a zigase ganti barradou levenez ma sante pep hini e galon 'vel o teuzi en e greiz.

Den ne zonje ken dizrei d'ar gambr da beurober kont an arc'hant hag ar c'hlezeier dastumet evit ar Brezel meur. Moueziou ar brofeted koz, zoken, a oa tavet war o diweuz. Dilavar e c'hortozent, boemet gant eun dra bennak a vurzudus a oa endro d'ezo hep ma c'hellent hen tizout.

An nozvez, koulskoude, a dec'he a gammajou sioul hag ar c'hilhog a oa krog da ziougani brud ha safar an deiz. Perc'hen ostaliri « Leon Juda », hag e genseurted o devoa 'vel eur seurt kredenn o doa grêt, e berr amzer, eur gammed hag he doa laket, evito, brasoc'h eget ar bed, etre dec'h ha hirio. Setu perak ne voent ket gwall souezet o klevet gant an daou estranjour o tizrei, tiz warno, da gaout an ti, ar gomz estlammusman :

« Ganet eo ar « Mesias ! »

« Ganet eo ar Mesias ! » En eun taol-krenn, e santjont, gant ar gomz-ze hepken, ar gwad evel nevezet en o gwazied, o c'halon o lammat 'vel eur galon nevezflamm: « Ganet eo ar Mesias! » Pebez gêriou, gedet aboe 4.000 bloaz! Evel komzou ar grouidigez, e roont ar vuhez d'ar bed. D'ar bed? Da bobl Israel, da vihana! D'ezo ar Mesias-ze! Eus o gwad eo, hag evito e teu war an douar!... Penôs eo dre daou bagan ec'h anavezont ar c'helou ?

Domitillus hag Ambiorix n'int ket ken an hevelep tud. Kredi rafed emaint o paouez kwitaat tavarniou Bethleem.

— Ganet eo ar Mesias? A belec'h 'ec'h ouzoc'h kement-se?

— Ar Bastored o deus klevet ha gwelet hag o deus lavaret d'eomp!

Emaint o tont! Dre gêr a-bez e youc'hont ar c'helou!

— Deuit er gambr! eme Azer ha kontit d'eomp petra ho peus klevet!

Dastum a ra, a-zindan e dreid, rollad parch ar Skritur a oa krog ennan Simeon pa deuas Ruben d'o gervel, hag e c'houlenn diganto, en eur azezan, ar re all bodet, talarek war e dro.

— Petra ouzoc'h-hu?

— Wardro hanter-noz, eur sklêrijenn vurzudus he deus paret 'us da Dour ar Bastored... n'hell ket peurlavaret e c'her, ma teu Jonathan er gambr hag ouz e gostez eun den hanter-c'houez, gwisket gant truilhou ha krec'hen denved.

— Setu aman, emezan, unan hag en deus gwelet ha klevet !

DIR-NA-DOR.

Tri denzor ar Ramps Goulafrus

Gwechall goz, d'ar c'houlz ma komze al loened ha m'o doa ar yer dent, e veve e parrez Kommana eun intanvez kez n'he doa nemet eur mab hanvet Jalm. Eur garantez ken tener he doa evit he fôtr ma leze anezan d'ober e benn a-hed an deiz hep goulen sikour ebet digantan. Setu ma oa deut Jalm da veza brasa lank ar geriadenn; met dre ma kreske e kouste muioc'h-mui d'e vamm hag hep dale bouman a rankas gwerza, beb an tammig, kement tra he doa evit pourvei d'o ezommou. Ne jome mui ganti nemet eur vioc'h, hag ar bara o veza deut da vankout en ti, e voe red d'ezi en em zizober diouti. Goulenn a reas digant he mab mont da werza ar vioc'h da foar ar Releg.

Jalm a yeas, eurus, d'ober eur bale. En hent e tigouezas gand eur c'higer a zouge en e dog piz brao ha lugernus. Ar ginaouek a c'hoanteas kerkent o c'haout; devi a rae gand ar c'hoant d'o c'haout da c'hoari. O welet kement all, ar c'higer, eur pôtr fin, a lavaras da Jalm: « Ma kares rei d'in da goz beoc'h, me roïo d'it ma fiz brao holl ! » — « Ya! Ya! eme Jalm », en eur astenn nask ar veoc'h d'al laër fin, hag en eur lammat war ar piz a-lakeas en e dog. Eurus da veza grêt eun trok ken kaër, e redas buan-buan d'ar ger d'o diskouez d'e vamm. Mantret eus eur zotoni ken bras, ar paour kêz maouez a zavas droug enni hag a c'hourdrouzas kalz he mab, evid ar wech kenta eus he buhez, hag en he fennad droug, e stlapas ar piz dre ar prenestr el liorz. Siouaz, ne oa netra da zebri en ti, hag en nozvez-se, mamm ha mab a rankas mont d'o gwele hep koan.

Jalm a gave dies, rak gouzout a rae e oa manket. Buan e kouskas goulskoude. Antronoz pa zihunas, ar gambr a oa tenval ha dre ar prenestr a-vec'h ma teue eur bannig sklerijenn. Souezet holl, ar pôtr a redas d'ar prenestr hag e zigoras. Chom a reas sebezet o welet e oa gwriziennet ar piz daonet epad an noz, hag e oant savet, savet, savet ken uhel ma oa kuzet o fennou er c'houmoull.. ouspenn, an trojou skoulmet ha kemmesket o doa grêt evel eur skeul a zave beteg an nenv. Jalm a dripas gand ar c'hoant da bignat ganti. Hep dihuna e vamm, e yeas er mêz an ti hag e lakeas eun troad war ar genta baz, egile war an eil hag e kendalc'has evelse. Hag e pignas uheloc'h eget an doenn, goudeze uheloc'h eget ar gwez, goudeze uheloc'h eget kloc'hdi an iliz, goudeze uheloc'h eget Roc'h-Trevezel. Meur a wech an aon a begas ennnan hag e voe warnez diskenn. Met e c'hoant da welet traou, her poulze da genderc'hel e veach risklus. Erfin e yeas er c'houmoull, e treuzas anezo, e pignas kalz uheloc'h c'hoaz hag e sante e nerz o vont dioutan pa welas dreist e benn eur vro dianavezet a glaskas buan tizout.

Brevet gand ar skuizder, e c'hourvezas war ar geot hag e kouskas pell. Pa zihunas e oa deut an abardaez. « Poent eo d'in, emezan, klask eun ti da gousket, rak ma 'z eus loened gouez dre aman ha ma tigouezont ganen er maez e tebrint ac'hanon. Ouspenn, naon am eus abaoe dec'h da noz, hag an distera kreunn bara amann gand eur werennad chistr d'ober d'ezan diskenn a vefe deut, mat ». Bale a reas hep gwelet den ; hag abenn ar fin e welas eur maner bras, eur stumm is-

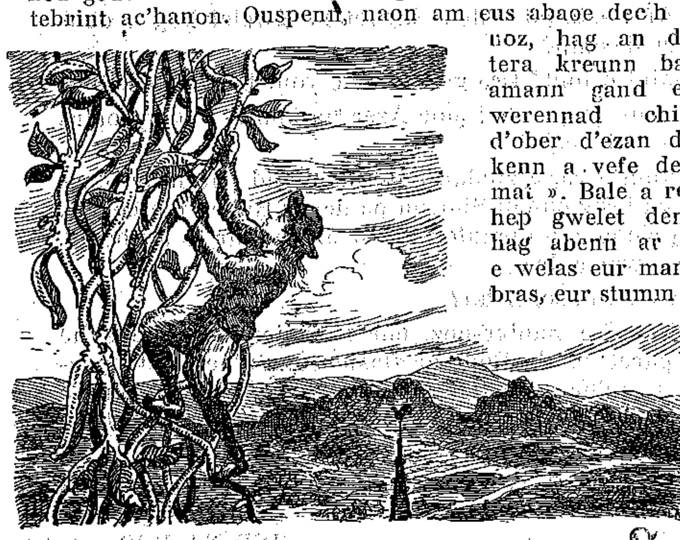

kis d'ezan. Eur sklerijenn a lugerne en unan eus ar prenestrou. Jalm a skoas war an nor-borz ; eur vaouez koz roufennet holl a deuas da zigori: « En han' Doue, emezan, roït d'in da zebri hag eur bec'h plouz da gousket ». « Met paour kez pôtrik, emezi, en em lakaât a rit en eur riskl bras en eur zont aman. Heman eo Kastell ma mab, ar ramps Goulafrus. Ma kav ac'hanoc'h en e di bremaïk pa zegouezo, e rayo ho rosta ez-veo, hag ho tebro penn-da-benn kig hag eskern, d'e goan ».

— Mamm-goz, eme Jalm, me ho ped, am lezit da loja aman an noz-man ha roït d'in eun dra bennnag da zebri, rak emaon o vervel gand an naon. C'houi am c'huzo en eun tu bennag, el lec'h n'am c'havo ket ar ramps. — Gwas a ze d'eoc'h ma vezit tapet, a c'hrosmolas ar wrac'h koz. Breman e ouezit ». Lakat a reas war an dôl bara, kig sall hag eur podad chistr. Jalm a zrebas hag a evas: santout a rae e nerz o tont en dro pa glevas a greiz holl an ostizez o c'hopal: « Diouallit! eman ma mab o tont? hag e vuntas anezan er fourn hag e sarras varnan buan; kerkent e tigouezas ar ramps en ti en eur lakât ar mogeriou da grena gant trouz e voutou bras houarnet. C'houesat a eure an êr hag e lavaras d'e vamm: « Souezus eo, me' zant aman c'houez kristen ». — « Hunvreal a res eme an hini goz. Azes aze kentoc'h ha debr da zoubenn. » — Hag e trempas e zoubenn en eur varikenn. Pa en doe ar ramps lonket holl, e skrabas e gof gant plijadur, e c'houllouas eun donnell win hag e tostaas ouz an tan da en nem domma. Ha goude e lavaras d'e vamm: « Mamm, degasit d'in ar c'henta eus ma zri zenzor, ma biniou strobineller, evit ma c'helliin, en em zidui a-rok mont d'am gwele ». An hini goz a zegas ar benveg goulennet ; ne reas nemet e gemer etre e zivrec'h hep c'houeza ennan, ha kerkent ar biniou a zonas toniou ken dudius ma santas Jalm e gorf o krena gand al levenez hag e dreid o fichal gand au drebon dansal, ha goulskoude e c'hellit kredi ne oa ket en e aes er fourn.

Abenn neubeut amzer, e klevas oc'h en em gemmeski gand ar zon dudius a zibrade anezan, roc'h henvel ouz blejadeg eun dousenn dirvi; neuze e kredas riskla e benn er-mez ar fourn. Ar ramps a gouske war eur gador hag a lezas d'ar poent-se da goueza d'an douar ar biniou strobineller a davas kerkent. Jalm a zellas en-dro d'ezan. An hini goz a oa êt kuit. Tapa 'reas ar biniou, digori a reas an nor didrous hag ec'h en em zilas er mêz. Al loar a bare kalz sklereoc'h eget war an douar pe' gwir e oa ar vroze kalz tostoc'h d'ezi. Ar sklerijenn skedus-se her sikouras da gaout hep poan e skeul-laz; hag ar biniou a-istribilh ouz e c'houzoug, e tiskennas ar buana ma c'hellas. Degouezet e lierz ar ger, e stokas d'an nor, e kavas e vamm nec'het atao war zav, e pokas d'ezi, e kontas d'ezi e veach boemus, e tiskouezas d'ezi ar preiz a zigase gantan hag e roas d'ezi da glevet eun nebeut eus ar c'haera soniou. « Abalamour d'ar biniou-ze, emezan, ne vezo ket da deoc'h labourat ken. Me 'velo d'ar pardoniou ha d'ar goueliou, me zono gantan, a lakaio an dud da zansal hag e leuniint d'in ma zog a wenneien! »

Jalm a grogas eta gand e vicher-soner; ar pez a zone a oe ken drant, ken skanv, ken kaer, ma kave ar merc'hed koz o-unan, ouz e zelaou, divesker o yaouankiz ha ma c'hereze deveziou mat: met buan e skuizas eus e vuhez baleer. Hag e sonje. « Petra c'hell beza daou denzor all ar ramps Goulafrus? Ha ma 'z afen da welet? ma pignfen adarre gand ar skeul? » Pa doullas kaoz d'e vamm en doa prenet d'ezi eur veoc'h all, houman a grias hag a reas kement ha ma c'hellas evit hen dizalia; met eur mab en doa hag a oa eur pennek, eus ar c'henta boazet d'ober atao e benn e-unan. Eur wech graet mat e zonj gantan, ec'h eu em stummas evit ma ne vije ket anavezet gant mamm ar ramps; trouc'ha a eure e vleo, lakât e eure eur chupen hag eur bragou kernevad ha frota a eure mouar ouz e zremm. Dic'hizet evelse, e pignas gand ar skeul hag e tigouezas a-nevez e bro an nenv. Mont a reas war-eün da gastell ar ramps hag e c'houlennas digor digand e vamm.

Da genta houman ne fellas ket d'ezi entent tra. « Nann, nann, emezi, gouzout 'ran re vat petra goust degemer rederien bro eveldoc'h-c'houi ! N'eus ket pell, em boa bet truez ouz eun hailhon eus ho ment-c'houi am fede da rei d'ezan bara ha lojeiz. Her maget am eus hag her c'huzet ouz va mab en dije [illegible] debret hag evit anaoudegez vat ez eo redet kuit en eur gas gantan ar c'henta eus e dri denzor, eur biniou strobineller a zone d'eomp soniou evel ma n'ho peus klevet biskoaz. « O! ar fallakr, eme Jalm. N'ho pezit aon ebet, intron vat. Ma tigouezan gantan, me a ziframmo digantan, a doliou dourn, ho penveg kaër evid hen renta d'eoc'h. — Poan 'ho po, emezi. Setu c'houec'h miz zo eman ma mab oc'h e glask dre holl. Ah! ma c'hellfe lakat e graban warnan, hen lakafe da rosta a-istribilh ouz ar ber. Deut 'ta, met arabad, en em ziskouez d'ar ramps, rak ne c'hell ket gouzanv ar gristenien hag ho plada a rafe dindan e zeul ». Rei a reas d'ezan bara, kig sall ha chistr, hag her c'huzat 'reas er forn.

Dem goude e tegouezas Goulafrus, skuiz kenan. « Ne 'm eus ket c'hoaz kavet ma laër, emezan; met kendalc'her a rin d'e glask epad kant vloaz ma 'z eo red. Dre chans, n'en deus kaset gantan nemet an disterra eus ma zri zenzor, hag an dra-ze am frealz eun tammig em zristidigez ». Skarza 'reas evel ar wech all e varrikennad soubenn, e donnell win; tostat 'reas ouz an tan hag e c'houlennas ; « Mamm, degasit d'in va yar zu, evit ma c'hoariin ganti a-rôk kousket ». An hini goz a zegasas ar yar hag hen lakeas war an dôl. Bep tro ma lavare ar ramps: « Ma yarig karet, dozv! » ar yar a zozve eur vi ; he mestr hen torre hag e koueze dioutan bern-ha-bern, peziou aour, braoïgou, mein presius, glaz, gwer, ru, melen, a lugerne ouz sklerijenn tan an oaled, hag ar ramps a en em zidue en eur o lakat da ruilh eus an eil dourn d'egile. Jalm war c'hed, drenv eur faout eus dor ar fourn, a zelle, a zelle. An hini goz ' oa aet kuit ; hep dale ar ramps ne finvas mui ; e benn a stouas war gein ar gador hag e seblantas moredi. Ar pôtr a c'hortozas kenna roc'has, a guiteas neuze e doull-kuz, a leunias e c'hodellou a aour hag a vraoïgou berniet war an dôl, a dapas peg er yar, a yeas er maez didrous, a ziskennas gand ar skeul pevar ha pevar. Digas a reas ar yar d'e vamm gant levenez hag e reas d'ezi dozvi dirazi en eur lavaret: « Ma yarik karet, dozv » eur vi leun eus an hevelep tenzoriou ma oa leun e c'hodellou anezo. — Dre an aneval presius-se, Jalm hag e vamm a deuas da veza ar pinvidika eus ar vro. Prena 'rejont kalz douarou hag e rejont sevel eur maner e Koad ar Roc'h, gant touriou, mogeriou uhel, liorzou leun a vleun hag a frouez hag a valiou kaer. Dre ma kreske, Jalm a gomprenas pegen treut 'oa bet e gelennadurez kenta; mez a deuas d'ezan eus e ziouiziegez, eus e zoareou rust, hag en devoe ar galon d'en em lakât er skol, da zarempredi tud fur ha savet mat, kentoc'h eget dispign arc'hant evit kaout plijadur. En eun nebeut bloaveziou e teuas da veza eur paotr yaouank disi, dereat ha seven a blije d'an holl hag a rae aluzennou kaer d'ar beorien. E vamm a lavare d'ezan alies: « Jalm, ma mab, poent eo d'eoc'h fortunia. Me gred e kavfec'h aes a-

walc'h da zimezi. Perak ne gemerfec'h ket pennherez Kerfornedik a vousc'houarz ato ouzin en eur dremen, pe merc'h Otrou Keravel, ar vrava 'zo er vro? » — « A-rôk fortunia, mamm, a responte Jalm, me fell d'int mont da gerc'hat trede tenzor ar ramps, pegwir oun deut a benn eus an daou genta. Beteg neuze, arabad komz d'in eus eur plac'h yaouank. Bez' c'hellan beza lazet gand ar ramps kounnaret hag e vefe doanius lezel aman eur plac'h en he daelou, pe eur wreg intanvez ker buan.

Eun deiz, e lakeas en e benn, adsevel gand ar skeul trojou en doa difennet diskarr, beteg an en tu all d'ar c'houmoull. A-rôk e oa en em zic'hizet, ha fiziout a rae war an amzer dremenet hag ar c'hemm digouezet gantan evit ma ne vije ket anavezet gant mamm ar ramps. Digouezout a reas hep rouestl e kichen ar maner; skei a reas war an nor hag e c'houlennas digor. An hini goz, a reas beg trenk muioc'h c'hoaz eget an diou wech kenta: « N'hon eus ket a chans o tigemeret ailhoned deut n'ouzer ket eus a belec'h. Unan anezo en deus laeret diwar ma mab e viniou strobineller, egile e yar a zozve viou burzudus. Piou oar n'ho peus-c'houi ket eur zonj henvel? Abaoe ma mab ne zigounnar ket: n'eus nemet gwel e drede tenzor a c'hellfe e zistana. Mar ho kavfe en e vaner, ho pruzunfe! » — Jalm en devoe kalz poan o c'hounid an hini goz. Dont a reas a-benn koulskoude. ' oa oc'h echui debri, pa rankas kuzat buan er forn. Goulafrus ' oa o tont en eur c'houeza hag en eur bec'hi.

— Kavet ho peus ho laeron, a c'houlennas ar vamm. — N'em eus ket c'hoaz, met o c'hlask a rin kement pa ma vezo ret, hag en deiz-se, me hen tou, uhela maen o zi a deuio da veza an izela, hag e vezo red lakât lunedou evit gwelet ar brasa tamm a lezin eus o c'horf! » Goude beza debret e zoubenn, hag evet e win, ar ramps a dosteas ouz an tan: « Mamm emezan, degasit d'in ma zrede tenzor, evit ma vezo frealzet ma c'halon o sellet outan ». An hini goz a yeas er maez, hag a deuas en dro gant eur plac'h yaouank gwisket e du, eur gened dispar d'ezi, met gand eun dremm doanius. — « Nozvez vat d'eoc'h, prinsez, eme ar ramps en eur zevel en e zav. Eurus oun ous ho kwelet met c'houi, perak e ouelit-hu dalc'h-mat? Ha n'emoc'h ket eurus aman etouez kemend all a denzoriou ?

Pa ho pezo asantet dimezi ganen, an holl draou-ze a vezo d'eoc'h, hag e vezoc'h al louenna plac'h a vezo. — « Siouaz, emezi, ne vezo eurusted ebet evidon keit ha m'am dalc'hoch aman, goude am beza lammet diouz lez ar rouc ma zad, gwelloc'h eo ganin mervel mil gwech kentoc'h eget beza gwreg eun amprevan eveldoc'h-c'houi, a zebr kig tud. Met gouzout a ran e tegaso Doue eun deiz, en den kalonek d'am diframma eus a dre ho skilfou ; an dra-ze hepken a zistan ma foan. — Pennek oc'h prinsez, eme C'houlafrus, met me a vezo ive kement ha c'houi. Chomomp sioul ; ar pez a c'houlennan diganeoc'h en abardaez-man, eo kemeret ma fenn war ho parlenn, ha kana d'in unan bennag eus ar zoniou dudius a ouezit, betek ma kouskin, rak skuiz-maro oun ». Ar paour kêz plac'h yaouank a azezas hep klemm; a gemeras war e daoulin penn teo skarbolet ha garo Goula-

frus hag a en em lakeas da vouskana eur zôn dous ha melkonius. Hep dale, ar ramps a zerras e zaoulagad hag e en em lakeas da roc'hal. Neuze ar brinsez en em dennas goustadik hag a lezas penn ar c'housker da gouezа war eun dorchenn. Sellet a rae en dro d'ezi gant dizesper, pa gouesaz he sell war zell Jalm en doa buntet dor ar fourn hag, eur biz gantan war e vuzellou evit rei d'ezi da entent chom hep lavaret grik, e teuas da gemer he dourn hag e yeas ganti etrezeg an nor. Houman siouaz a oa prennet, ha daoust d'ezan d'ober eus e wella, Jalm ne c'hellas ket he digori hep ober trouz. Eur wech er-maez e chachas gantan ar brinsez en eur redeg béteg ar skeul. A-boan oa digouezet warni an daou dec'hour ma klevjont eun trouz spontus ha garmou skrijus. Goulafrus eo a oa dihunet hag a rede war o lerc'h. Klask a reas diskenn ivé gand ar skeul; met re vresk ' oa evit harpa pouez ker pounner.; ar ronfl n'en doa ket diskennet dek pazenn ma torras ar skeul. Kouéza reas en eul lézel eur vleujadenn spontus hag e teuas d'en em vrevi war reier ar menez. Jalm hag e brinsez n'hen heuilhjont ket pa gouezas, rak traon ar skeul en doa harzet hag e c'helljont diskenn d'an douar hep kaout droug. Ar brinsez a oa maro he zud gand ar c'hlac'har, a asantas, a galon vat, beza gwreg he Salver. Eun eured kaer a voe graet. Tad ig ma zad kuniv a voe pedet, ha dreizan eo ec'h anavezomp a rumm da rumm en hor familh istor tri denzor ar ramps Goulafrus.

G. K. P.

Kenteliou war al labour-douar[1]

Kenta krevrenn : an douar hag ar binviachou

I. — AN DOUAR

Kement louzaouenn a welomp o sevel en dro d'eomp a gav, en douar ma teuont da ziouan ennan, ar vagadurez hag an dour o deus ezomm evit beva.

An douar ne c'hell ket beza douar mat evid an trevajou a zay ennan nemet tri dra a vefe ouz hen ober: pri, trêz ha raz.

Ma 'z eus oc'h ober an douar re a bri, diouz an trêz hag ar raz a zo ennan, an douar a zo douar pounner; ma 'z eus muioc'h a drez, eged a draou all, eo douar skanv; ma 'z eus muioc'h a raz eo douar razok. E Breiz n'eo ket stank an douar razok.

An tri seurt danvez a ya da ober eun tamm douar mat o deus pep hini e dalvoudegez: ar pri a ro korf d'an douar hag a laka anezan da zerc'hel dour a-walc'h epad ar zec'hor; an trez a vir outan da veza re galet en hanv ha re c'hleb er goanv; ar raz a vag an trevajou hag a zo mat da lakat an teil da vreina.

An douar fetis.

An douar fetis, pe mar d'eo gwell ganeoc'h an douar mat, eo an hini a zo ennan a-walc'h a bep danvez, pri, trez ha raz ; arabad e vefe re, a-walc'h ha netra ken ; ar gwiniz, an heiz, ar c'herc'h, ar rabez, ar panez, ar melchen hag all a blij an douar-ze d'ezo hag a ro ennan eostou founnus; melen-du eo e liou.

Al louzeier a zav ennan, heb ezomm d'o hada; kaout a raer ebarz melchen ar vro, melchen douar, geot Pariz, geot gall, teol, louzou an teil, treuz-geot, troell. Evit barn talvoudegez eur peziad douar, gwella tra a zo da ober eo sellet piz ouz al louzeier a zav ennan anezo o-unan.

An douar priek.

Pa vez re a bri en douar e vez diesoc'h da labourat kement e sanker ennan ha pa vez glao e chom an dour da boullada warnan. Er bloaveziou glebor an trevajou ennan a deu da vreina; an douar-ze, koulskoude, a zo mat evid ar gwiniz, ar panez hag ar melchen. Alies avat e vefe talvoudus ober foenneier sec'h gantan en eur hada ennan geot kemmesket evel a livirin pelloc'h.

An teil fresk ha plouzek eo an tremp gwella evid an douarou-ze.

An douar trezek.

Pa 'z eus re a drez en douar eo aes tre da labourat met en hanv e teu da veza evel ludu hag e varv an trevajou ennan gand ar zec'hed; an douar-ze a vez du.

Drez, lann, balan ha trichin logod a en em blij ennan. Ma kemerit eun dournad anezan e vruzuno dioc'htu etre ho taouarn. An douar skanv-ze ne blij ket d'ar gwiniz, na d'ar panez, na d'ar rabez, na d'ar melchen; an ed du avat, ar garotez, ar ruta, ar segal hag ar c'herc'h a deu brao bras ennan; fall eo an teil da vreina; red eo e drempa eta gant teil breinet mat.

An douar razek.

Dibaot eo kaout douar evelse e Breiz-Izel; fall eo alies, mat hepken da lakat melchen ruz-wenn (sainfoin) segal ha geot. Er broiou tomm, ar gwiniennou a deu brao bras en douar-ze hag a ro gwin mat.

II. — AR BINVIACHOU LABOUR

Evit kaout trevad, kenta tra a zo da ober eo arat an douar. Lavaromp eta eur ger bennak diwarbenn an eler.

Alar ar Vro.

An alar e labourer gantan e Breiz-Izel a zo eun alar eus ar re wella; skanv eo d'an dud ha d'al loened; ober a ra labour vat meurbed pa vez bleniet gand eun den gouest; heuliet gand eun tumper e ra eul labour dreist; ne dalv ket ar boan mont d'ar broiou all da glask eul labour graet gwelloc'h, rak n'am eus ket gwelet e nep lec'h.

A-wechou koulskoude e vez bresk tamm pe damm anezan; eun dra vat e vefe, a gredan, ober e dir an tammou anezan hag a zo e houarn garo (fonte).

Alar Brabant.

E Bro-Vrabant, er Beljik, eo bet ijinet an alar-ze, Eun alar mat eo; n'eo ket red beza koulz labourer ha gand an eler all evid ober labour vat gantan.

Gwella Brabant a gavan eo an hini en deus daou wignalar (1) hag e c'heller trei gantan an holl vommou diouz an hevelep tu, hep foz ebet.

(1) Ar c'henteliou-man, savet ma 'z int gand eun « ingénieur agronome » hag en deus graet e studi e skoliou brasa al labourerien zouar, a vezo talvoudus kenan d'an darn vrasa eus hol lennerien.

Y.-V. P.

(1) Gwignalar : versoir.

N'eo ket re skuizus an alar-ze nag evid an dud nag evid al loened. Daou loen hag a zo boaz a jach anezan hag a-walc'h eo eun den d'e vlenia.

Ne ra ket koulz labour hag alar ar vro heuliet gand eun tumper met gwelloc'h labour a ra eged alar ar vro e-unan.

Mat eo ar Brabant d'ober labour buan ha kempenn pa c'hoantaer trei hep douara.

Bez ez eus eur Brabant all hag a dro daou vomm war eun taol. En eur jench ar souc'h hag en eur lakat eur souc'h tumper, en e lec'h, e c'heller trei ha douara war an hevelep tro.

Me ne blij ket kalz an eler-ze d'in; re bounner ha re zistrantel int da ober labour doun.

Talvoudus eo, en eun tiegez mat, kaout, ouspenn an alar hag an tumper, eur brabant daou wignalar.

Ar freuziou pe an ogejou.

Gwell eo ganen ar freuziou houarn penn-da-benn; labour welloc'h a reont eged ar freuziou koat gant dent houarn. An ogejou pounner a ra labour welloc'h ha dounnoc'h eged an ogejou skanv. Koulskoude mat eo kaout daou re ogejou, eur re bounner hag eur re skanv.

An diframmerez.

Setu eur benveg (*extirpateur* e galleg) ha n'eus ket anezan c'hoaz e pep tiegez ha koulskoude eo talvoudus kenan. Hel lakat a raer da vruzuna ar pouloud warlerc'h an alar, ar pez a zo talvoudek kenan a-raok gounit rabez, karotez, ruta, gwiniz du hag all.

Implijet e vez goude an eost da zilasteza an douar, rak diframma a ra eus an douar, ne vez ket pell, ar gwriziou treuz-c'heot, troell hag all a vez devet goudeze gand an heol; douara a ra hajou al louzeier fall kouezet d'an douar epad an hanv; diouan a reont, met lazet e vezont dillo goudeze pa vez troet an douar.

Ar C'hran pe ar rollouer.

Talvoudus eo krana (pe rollouerat) an douar. Gwe laet e vez kalz an douarou skanv gand al labour-ze.

Goude pep gounidegez, eun taol kran a stard douar war an had a ziouan kalz gwelloc'h goudez aesoc'h eo ivez c'houennat an douarou kranet ra bruzunet gwelloc'h eo o gorre. Pa vezer o vedi douarou kranet e c'heller trouc'ha tostoc'h d'a douar ha dre-ze kaout muioc'h a golo.

Gwelloc'h eo ar c'hranou houarn pe houarn gar eged ar re e maen pe e koat. Koustout a reont keroc gwir eo, met n'int ket ker bresk hag o labour a z atao gwelloc'h rak an douar, pa vez kaotet, ne spe ket outó kement.

Eur c'hran all, ar « *c'hroskill* » (ger saosnek) pe a c'hran dantek, a zo mat kenan ivez da vruzuna a douar; evel rastellet e vez eur park kranet gand a benveg-se; eur souez eo!

Breman p'hon eus lavaret eur ger bennak diwar benn an douar hag ar binviachou d'e labourat e kom zimp, er wech kenta, eus an tu d'e wellaat, da lavare eo diwarbenn an tremp hag ar peuz-tremp (amende ments).

OLIER CHEVILLOTTE.

Tra vat da c'houzout. — *Kement hini en deu c'hoant da gaout sklerijenn, war ar pez a zell ou e diegez pe ouz al labour-douar, n'en deus neme skriva da :*

M. le Directeur du « Feiz ha Breiz »,
Plouguerneau, Finistère,

diskleria fraes e c'houlenn hag e adres ha lakat 4 dimbr a 10 gwenneg, en e lizer, evit mizou a respont.

VAR DRO AR RE GLANV

TI. — KAMPR. — GWELE

Goude koueza etre daouarn eur medesin dispar hag eun diouallerez eveziant, goude kemeret al louzeier gwella a c'heller kaout, ar c'hlanvour, — daoust d'ezan da veza eus ar gwad yac'h, — pe ne bareo ket pe e lakaio hir amzer d'hen ober, ma ne gav ket eun ti yac'hus, eur gampr kempenn hag eur gwele blot.

Eun ti yac'hus.

Morse, siouaz, a-raok sevel tiez nevez, ne vez goulenuet ali ar medesin. Hen, koulskoude a c'hellfe rei kuzuliou mat, war ar poent-se, koulz ha n'eus fors pe vansoner, diwarbenn an danvez da implija evid o sevel, diwarbenn al lec'h d'o sevel, an tu d'o zrei, an uhelder da rei d'o doriou, d'o frenecher, d'o zreuzou ha kant tra all. Ha pa nevezer an tiez koz ne gav ket d'eoc'h e vije mat ivez klevet e guzuliou?

Eur gampr kempenn.

Muioc'h-mui a gampreier a gaver breman en tiez war ar mez. En dra vat kenan int evid ar re yac'h ha gwelloc'h c'hoaz evid ar re glanv, rag an dud klanv a rankred o dispartia diouz an dud yac'h, abalamour d'ezo o unan da barea kentoc'h hag abalamour d'ar re yac'h da jom hep paka o c'hlenved. Ne livirin ket d'eoc'h an holl rebechou a c'heller da ober d'ar gweleou kloz, rak re a zo anezo. Eur ger hepken a ziskouezo d'eoc'h penaos int barnet gant ar vedesined: « Gwella kraou da zevel mikrobed, — da lavaret eo, da zevel an amprevaned munut-se a had ar c'hlenved dre ma 'z eont — eo ar gwele kloz: mat dreist eo da lakat ar re yac'h da glenvel ha da laza kentoc'h a-ze ar re glanv. »

En han Doue 'ta, evit brasa mad ar re glanv, ra vezo da nebeuta eur gampr, e pep ti, en tu ma par ar muia an heol, rak an heol eo gwella ha marc'hadmata louzou a zo; ra vezo eur prenestr bras pe zaou war ar gampr-se, da rei heol ha da rei aer. Stalafiou, e diavez ar prenest, a zo red kaout ivez evit miret ouz an heol pa vez re domm pe ouz ar glao pa vez re builh da zont er gampr. Mat e vo o c'haout pa lavaro ar medesin lezel ar prenecher digor noz-deiz. Met arabad lakat ridochou ouz ar prenecher na pallennou war leur ar gampr: an noasa ma vezo ar gampr eo ar gwella; aesoc'h eo da gempenn pa vez tud enni; aesoc'h eo da netaat goude ar c'hlenved.

Gant ma vezo er gampr eur gwele houarn, eun daol noz, eun daol vihan hag eun nebeud kadoriou eo ar pez a renker; arabad derc'hel enni nemed ar pez a zo red ha netra ken: an dilhad fank, er mêz; ar bouteier, ermêz; ar podou ha n'int ket rinset, er mêz; ar gwer, ar plajou hag al loaiou lous, er mêz; arabad e vefe an distera loustoni er gampr.

Mat eo kaout eur siminal er gampr, rak kampr eur c'hlanvour a rank beza klouar, tommoc'h eun tammig evid ar re goz hag ar vugaligou eged evid an dud en oad.

Bep mintin, ar gampr a vezo kempennet, a-zoare, ha renket an traou enni, gant nebeud a drouz ha nebeud a boultrenn. Red eo gouzout diboultrenna ha n'eus ket kalz a verc'hed hag a ouesfe hen ober. Evid en em gemeret d'hen ober ervat gwella o deus da ober, a-raok en em lakat da skuba, eo staga eun torch leiz war o skubellenn; evelse ar boultrenn a spego en torch ha ne vezo ket gwelet o nijellat e pevar c'horn ar gampr.

Goude ar skuba-ze e vezo digoret ar prenestr, eun tachadig, da nevezi an aer, met arabad avat, lezel an aer fresk da vont, war eün, beteg ar c'hlanvour. Ma 'z eus daou brenestr, war ar gampr, digorit ar pella diouz ar gwele ha ma n'eus nemed unan lakit eur speurenn bennak etre ar prenestr hag ar gwele da viret ouz aer yen ar mez da vont re a-flao war ar c'hlanvour. Arabad ivez, na petra 'ta, digeri en hevelep amzer an nor hag ar prenestr ha goude ma vefe tan bras er siminal. Eun tamm tan diouz ar beure a gaso an aer fall er mêz.

Evid an noz e ranker klask goulou hag alumetez. Red eo kaout eur goulou bihan hag a jomo beo epad an noz; unan bihan a lavaran, rak unan bras a vogedfe ar gampr hag a virfe ouz ar c'hlanvour da gousket; lakat eun dra bennak hag a viro ouz sklerder ar goulou da goueza war an den klanv.

Eur gwele blot.

Ar gwele? Ar gwele gwella da lakat tud klanv eo ar gwele houarn. Ar gwele-ze n'eo ket ledan; aes eo ober an dro d'ezan, hag evelse eo aes e gempenn, e ficha, e walc'hi hag e liva goude ar c'hlenved.

E traon ar gwele e c'heller staga eur gordenn hag a zikouro ar c'hlanvour da azeza pe da jom war e goanze. Ma kaver aesoc'h e c'heller ivez staga ar gordenn ouz an treust. Met arabad eo lakat ridoch ebet war ar gwele, na kalz, na ket. Hervez ar merc'hed, eur ridoch gwenn kann a zo brao d'an daoulagad ; hervez ar medesin ar ridochou, gwella ma 'z int da netra, eo da zastum poultrenn, da guzat gwiad-kivnid ha da vaga klenvejou.

Ha petra zo mat da gaout en eur gwele? Eur sommier, eur vatalasenn c'hloan pe bell. Ar pell a zo diaes da renka; pouloudenna a reont; met aes int da gaout, war ar mez; ne goustont ket ker hag e vez gellet o chench aliesoc'h ha ne vez ket kollet kalz a dra, pa ranker o devi goude ar c'hlenved.

War ar c'holc'hed pell lakit eul linsel wenn ha war houman, eun all e pevar bleg, spilhennet war ar genta gant spilhou war alc'houez. Eun trede linsel da c'helei ar c'hlanvour. Arabad klask linseliou re galet na re c'haro hag arabad lakat ar plegou hag ar gwriou da dosta d'an den klanv; lakit war ar c'hlanvour pallennou a-walc'h d'ezan da gaout tomm, met n'it ket da lakat re, en aoun ne vefe re domm en holl d'ezan. Arabad eo mouga ar c'hlanvour dindan eur bec'h dilhad nag e lezel en hanter noaz.

Ar medesin eo a lavaro d'eoc'h ped plueg da lakat dindan penn ar c'hlanvour rak e klenvejou a zo e ranker beza gourvezet a-blad hag e klenvejou all eo red beza azezet, koulz lavaret, er gwele. Goude beza lennet ar pennad-man, livirit d'in ha n'eo ket eur gwele-houarn eo an aesa d'eoc'h da gaout evit gellout senti, evel m'eo dleet, ouz ar c'huzuliou-man?

Ar Medesin.

KELEIER AR MIZ

Eskibien nevez ar Chin hag ar brezoneg

Hon Tad Santel Pi XI a zo troet kenan war ar broiou digristen, hag an holl a oar al Lizer-Meur en deus skrivet n'eus ket pell war ar misionou. En em zevel a ra ennan dreist-holl enep faltaziou ar re a fell d'ezo ober, eus ar gouennou tud du pe velen, sklavourien pe da vihana tud diwarlerc'hiet, tud eur renk izeloc'h eged Europiz. Evit diskouez n'eus gouenn ebet dreist ar re all, dre natur, evit diskouez ez eo an holl dud breudeur e Jezuz-Krist hag e tle ar feiz o gervel holl da Zoue, evit diskouez e tle an Aviel beza prezeget e kement yez a zo, e tle ar gristenien kaout beleien hag eskibien eus o bro, eo falvezet gant Vikel hor Zalver gervel da Rom c'houec'h beleg eus gouenn tud velen ar Chin hag o sakri eskibien, Hen E-unan en Iliz Veur Sant Per.

PI XI

En enor d'an eskibien nevez ez eus bet lidet, e Rom e Pariz, e Lourd, e Santez Anna, e Gwened hag e meur a lec'h all, forzig goueliou kaëroc'h an eil eged egile. Unan eus ar gouelioùze avat en deus evidomp-ni, katoliked Breiz-Izel, eun dalvoudegez dispar.

Ha setu perak.

D'ar 5 a viz du diveza, Skol-Veur S. Gregor e Rom he doa aozet, en enor da eskibien nevez ar Chin eur vodadeg vras kenan. Ar skol-ze, a zo ouz he heuilh eur 1400 skolaër bennak deuet eus kement korn a zo er bed da studia ar skianchou sakr e skeud Kador veur sant Per. Neuze, evit diskouez n'eus nemed eun Iliz, hag hi astennet eus an Amerik d'an Asi hag eus an Europ d'an Afrik, evit diskouez e c'hell pep broad-tud chom hec'h unan ha beza kristen evelato, ar renerien o doa lakaet e teufe studierien dibabet e skolachou ha kloerdiou pep bro, da zaludi an Eskibien nevez e yez o bro. Eur zalud n'oa ken avat ha nann eur brezegenn, rak an amzer merket da bep hini a oa striz kenan.

Adal ma klevas ano a gement-se, an Tad ar Floc'h, Rener bras kloerdi gall Rom, a yeas da gaout aozerien ar gouel evit goulenn eun dachennig ive evid ar yez desket gantan war burlenn e vamm (ganet eo e parrez Kerlaz). War bouez pedi hag aspedi, e voe selaouet. Ar Brezoneg en dije e dro e touez an 29 yez ma voe saludet enno an Eskibien (1).

— Aze, warlerc'h e kavot ar pennadig skrid brezonek a voe lennet gand an A. Roland a Gervarker, abad eus Eskopti Kemper, niz bihan d'ar Beskond Hersart a Gervarker, an den gouiziek-se anavezet dre ar bed holl evid al leor talvoudus savet gantan, e brezoneg, ar « Barzaz Breiz »..

Breiziz n'o deus ket dizonjet an dismegans taolet war o bro, n'eus ket c'hoaz gwall bell, gand eur ministr a c'hoantae lakaat o yez kaër e renk eur yez trefoet bennak. Hirio, sked eun gouel lidet war an ton bras gant holl gelennerien ha skolaërien kenta Skol Veur ar bed, ar strakadeg daouarn a darzas ken founnus da fin salud hor Breiz katolik da Eskibien ar Chin a ziskoufe, mar befe red, an pez a dleer sonjal eus lavarou diskiant eun den diouziek.

Breiz, hag a gont kement eus he bugale e mesk ar bagadou misionerien kalonek-se a ya bep bloaz da gas da bevar c'horn ar bed, kelou mat Aviel hor Zalver J.-K., a zo lorc'h enni da veza saludet, dre vouez unan eus he bugale, kenta eskibien eur ouenn he deus roet kement eus he gwad evit he digas da Zoue ha d'E Iliz.

Bennoz ha meuleudi d'an A. Kervarker, d'an T. Ar Floc'h ha d'ar re holl o deus poaniet evit rei da glevet, e Rom, ar yez-se, a zo bepred yez ar feiz hag an enor.

« Meulet ra vezo Jezuz Krist »

AOTRONEZ ESKIBIEN,

Ar Vretoned, dre va mouez dister, a zeu da renta enor d'eoc'h, gand o yez koz, kosoc'h c'hoaz eget yez ho pro.

Kantikou Breiz-Izel a zo bet kanet en ho pro gant beleien ha gand Eskibien aet d'eoc'h da ebestel eus bro Arvor.

P'eo gwir ar re-ze o deus kaset d'eoc'h sklerijenn an Aviel, pedit ma chomo start ar feiz en hon touez evit meuleudi Doue, hag evit ma vezo bepred ar Vretoned tud a feiz ha tud kalet!

Hor pevar den eureus

Buid embann ar gouel kenta a ray e eskopti d'ar 6 a viz c'hoevrer a zeu en enor d'ar verzerien bet merzeriet pemzek ploaz ha c'houec'h ugent a zo, — an A. Duparc a skriv evelhen buhez pevar den eurus eskopti Kemper ha Leon.

Hon eskopti a Gemper ha Leon en deus an enor da gaout pevar eus e vugale etouez ar verzerien. Komz a raimp anezo, dreist-holl gant aon na vefe roet d'eomp rebech ar Pab Sant Damaz: « **Hæc ecclesia moritur quæ martyrum suorum ob!iviscitur.** » Eun Iliz a varv pa zijonj he merzerien. »

Hor merzerien-ni a oa, o fevar, Tadou Jezuisted. Eun

(1) Red eo merka ne voe ket digemeret ar Provanseg e niver ar vezou a zaludas an Eskibien. An Euskareg a voe goulennet gand ar Spagnoled egiz o lod ; ne voe eta nemed ar brezoneg hag en devoe, gand ar galleg, an enor da zaludi en ano Bro C'hall Eskibien ar Chin.

enor evito. N'ez eus kement a gasoni eneb ar Jezuisted, nemet dre ma labouront kement evid an Iliz. Ar gouarnamanchou fur o deus doujans evito. An Iliz, en eur en em zizolber anezo en eur mare fall, nhe deus ket siouaet he enebourien, hag he deus kollet he gwella soudarded. Hogen, pa c'halvas anezo en dro, ar Pab a ouie e c'halve gwella servichourien an Aviel, hag e ebestel kaloneka.

Mibien Kompagnunez-Jezuz, hor pevar merzer a zo d'eomp evelato dre o ginivelez hag ivez dre m'o deus labouret er vro aman.

An Den-Eürus Glaoda LAPORTE, ganet e Brest, d'ar 6 a viz kerzu 1734, a zo bet dreist-holl eur beleg-parrez, daoust ma voe bet kaset da genta da skolaer gand e renerien. D'e 19 vloaz e oa er Gompagnunez; edo o teski ar rhetorik d'ar vugale e Orléans, er bloavez 1762, pa voe taolet ar Gompagnunez d'an traon, e Frans. Dont a reas da studia an theoloji da Gastell-Paol. Dindan bloaz e voe roet d'ezan an holl urziou, ha bloaz goude e voe beleget e miz gwengolo, e Kemper. Kaset e voe da Zant-Loeiz-Brest, ha karget eus « Breuriez ar Vicherourien ». Epad tri bloaz ez eas da greisteiz ar Frans, da Sant-Papoul, e kichen unan eus e c'hoarezed dimezet. Pa deuas endro e voe karget eus a skol ar vartoloded. Pa voe sarret ar skol-ze er bloaz 1786, e voe hanvet da veleg-sakrist e Sant-Loeiz, ha goude kure kenta. Nac'h a reas, evel e berson hag an darn vuia eus e genvreudeur, senti ouz Reolenn lark ar veleien. Ar person, an Ao. Floc'h, a renkas tec'hout da Vro-Zaoz. Dirak ar beleg touer, Glaoda Laporte en em gavas e-unan pastor gwirion ar barrez. Dre urz ar mear, e voe prizoniet e Karmez Brest gant 80 beleg all, d'an 28 a viz mezeven 1791. Lezet da vont kuit d'an 23 a wengolo ha kuzet e Gwitalmeze, edo warnez beza paket adarre e miz kerzu, pa gemeras hent Paris. D'ar 17 a viz Eost 1792, e voe tapet krog ennan. Prizoniet e kouent Karmez, e voe lazet eno d'an 2 a viz gwengolo 1792.

N'anavezomp ket doare e varo. Evel ar re-all, e tremenas dirak an torfetour Maillard, troet da varner, ha kerkent ma voe gwelet piou e oa, e voe lazet gant ar vuntrerien.

Mistri ar mare-ze ne bardonjont ket da C'hlaoda Laporte e nerz-kalon. E gasaat a c'helljont, met nann e zismegansi. Dirag ar gourdrouz, ar prizon, an dienez, ar gwall-gomzou e chomas bepred divrall. An oferenn hag ar brevier a voe a-walc'h evit e gennerzi. Pedi a rea evit an eneou pegwir ne c'halle ket labourat en o zouez. E Pariz zoken edo atao e zonj enno. Kas a rea d'e barrisioniz a Zant-Loeiz e wella aliou divar-benn ar verzerenti, o tisplega d'ezo fraes petra da ober e kenver ar veleien o doa touet; oc'h alia anezo da vont an aliesa ar gwella daved ar veleien fidel, o teski d'ezo penaos santelaat ar zul pa n'heller ket kaout oferenn, ha penaos kendelc'her da zerviha Doue petra benag n'o doa ket ken o beleien, evel kristenien ar misionou ne welont ket atao o misioner eur wech ar bloaz.

Eur beleg hag a zo atao evelse en e spered ar pez a zell ouz an eneou ha gloar an Aotrou Doue, a zo ennan danvez eur Person Ars.

Ar verzerenti e chapel Karmez a voe evit Glaoda Laporte ar gurunenn dleet d'e vuhez santel a veleg-parrez.

An Den-Eürus **Yasent al LIVEC A DREZURIN,** a oa bet tapet e Pariz, er memez ti gant Glaoda Laporte, ha kaset da brizon ar Force epad ma taolet e genvreur e prizon Karmez.

Kinnig a rafemp ar beleg santel-ze da skouer d'ar vistri-skol kristen. Ganet e Kemper d'ar 5 a viz mae 1726, ha badezet en iliz-veur, H. al Livec a oa ar c'hosa euz pemzek krouadur; mont a reas evel kloareg en urs ar Jezuisted e 1741. Kerkent hag ar bloavez 1743 e voe hanvet da vestr-skol e skolaich Amiens, ha goudeze e Paris hag e Gwened.

Kaset e voe da c'houde da Vrest, da gloerdi Aumonierien ar vartoloded. D'an ampoent, an Urz a oa taolet d'an traon e Bro-C'hall, hag ar beleg santel a c'houlennas mont da ober skol en eur vro bennag hag e vefe lezet enni ar frankiz gant an Urz; hanvet e voe da zeski ar skianchou da gloareged Fulda en Alamagn beteg an deiz ma voe torret, an Urz gant ar Pab eno ivez.

E gavout a reer neuze en hospital Tours, el lec'h ma chomas eun nebeud miziou evel aumonier; ha goudeze evel beleg libr e Kastell ar Bourdonnaye, e kichen Ploermel. Eno eskob Gwened a deuas d'e gerc'hat evit prezeg eur retred goazed.

Erfin e Pariz e voe hanvet da aumonier e kouent Ieanezed Urz Sant-Beneat, ha da govezour Prinsez Lamba.

Eur beleg hag a wel a-rack pep tra eneou ar vugale a zo gantan er skol, eur beleg hag a glask da genta, dre e genteliou, brasa gloar Doue, ar beleg-se a zo var hent ar zantelez, var an hent da veritout beza laket war roll ar Zent.

An Den Eürus al Livec a voe eur c'helenner dispar. E Pariz ne pa nemet meuleudiou da rei dezan evit e zeskadurez, e galon-vat, e vertuziou hag ar fizians o doa an dud ennan. Ne ouzomp netra muioc'h divar-benn e vuhez a vestr-skol; met a-walc'h eo. Eur beleg, zoken ma 'z eo karget da zeski d'an dud skianchou ar bed, a zo atao abostol. Komz a ra ouz ar goustians, kerkouls hag ouz ar spered hag ar galon.

Eur mestr kristen evelse hag a oar deski o dever d'e ziskibien, a dle ivez rei d'ezo ar skouer; ha ne warc'hato ket ma teu eun devez eur gouarnamant da rei d'ezan urziou a enep e goustians. Senti a ray atao kentoc'h ouz Doue eged ouz an dud ha pa rankfe evit se koll e vuhez.

Evelse e varvas an Den Eürus al Livec, e prizon ar Force. Ra zeuio e zakrifis da rei nerz-kalon d'hor mistri kristen evit delc'her start d'o spered a feiz ha da boulza ar gatoliked da c'hounit evit o skoliou ar frankiz hag an dienkrez.

An daou Zen Eürus **Visant ROUSSEAU A ROSENCOAT** ha **Nikolas VERRON,** o deus en em zantelaet dreist-holl o ren an eneou er c'houentchou hag er retrejou, d'ar mare m'edo an Dispac'h o lakaat ar venec'h hag al leanezed da zibab etre nac'h o feiz pe beza taolet d'ar maro.

Visant Rousseau a voe da genta mestr-kelenner.

Ganet e Kastell-Nevez ar Faou d'an 3 a viz gouere 1726, e reas e studi e skolaich ar Jezuisted e Kemper. Kloareg eus an Urs d'e 17 vloaz, e voe hanvet goudeze da vestr-skol e Arras, e Kemper hag e Nevers.

Goude beza bet epad bloaz e penn retrejou goazed, e Kemper, e teuas, pa voe torret an Urz, da veva gant e vamm d'ar C'hastell-Nevez, ha goudeze da di e vreur da Gemperle. Er bloavez 1774 edo rener kouent Ursulinezed Keraëz. An aotrou 'n Eskop a Zant-Luk a gave anezan eur beleg dispar e pep giz. E 1789 e voe hanvet da aumonier Seurezed ar Visitation, rue du Bac, e Pariz. Eno e vevas e peoc'h, pell diouz trouz ar bed, ha den ne zonje e deurel er prizon. Tapet e voe koulskoude, dre fazi, kaset da Garmez ha merzeriet ivez evel e genvreudeur.

Nikolas-Mari VERRON a voe ganet e Kemperle d'ar 17 a viz du 1740, ha badezet en iliz Sant-Kolomban.

D'e 17 vloaz e oa kloareg; d'e 19, mestr-kelenner e skolaich-bras Louis-le-Grand e Pariz. Pa voe torret e Urz, e voe karget eus kouent Santez-Aura. Sevel a reas eno an « Adorasion peurbadus ». Leanezed a veze nozdeiz oc'h adori ar Galon-Zakr e sakramant an Aoter. Kals prezegennou, kals retrejou a reas, o pourza al leanezed da gommunia alies ha da skigna en dro d'ezo an devosion da Galon dinamm ar Werc'hez Vari, ha da Galon-Zakr Jezuz.

An dud diroll hag ar Jansenisted a zavas holl a-enep d'ezan. Beleg rener e gouent, an ao. Grisel, a voe taolet er Bastill epad 18 miz; ne voe ket amzer gollet avad, rak gounid a eure da Jezuz-Krist ar re a oa ouz e ziwall. Epad an amzer-ze an Tad Verron a zifenne, e-unan, an Urs, hep ehana da zikour e leanezed d'en em zantelaat. Lavaret a rae d'ezo: « War an douar ar pez a zo an henvela ouz an Nenv, eo an adorasion hep distag ». En e ziveza prezegenn (d'ar c'henta a viz gouere 1792) e c'halle lavaret ne oa chomet morse an Hosti Sakr hep unan bennag d'he adori, ha kementse en despet da heskinerez an Dispac'h.

Daou viz ha daou zevez goude e oa merzeriet. Taolet e voe e prizon Sant-Firmin d'an 18 a viz eost, ha d'an 3 a wengolo e voe lazet dre gasoni evit ar feiz, d'an oad a 51 bloaz.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Boutejer, dilhajou, mezer, lien, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.

Ar varc'hadourez a brener a vezo kaset d'eoc'h d'ho hêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz Iliz Sant-Mikael **VREST.**

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez LE NORD

evit boc'h oll asuransou (ar vuez, an tan, an accidentou, hag all).

BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Victor-Hugo, BREST e korn ru Baris. *(Komzet e vez brezoneg).*

C. REMY Téléph. 6

68 ha 132, rue Jean-Jaurès - BRES

Medalenn aour e Diskouezadeg « Arts Décoratifs 1925 »

Labouradeg Peziou-arrebeuri prenn-fetis

Arrebeuri giz-Vreiz, giz Loeiz XVI ha giz-vrema

Kambchou-gweleou -- Saliou-dibri

Gweleou houarn ha kouevr, dilhad gwele, melezouriou

Gloan matalasennou, Pluny ha di

Priziou ar gwella marc'had

An dud diwar ar maez a vezo digemeret eus ar gwel

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da burraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, eskern fresk eo, bep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL,** al louzou galloudeg-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blenik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL,** aozet gand an D[r] en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

- AUX -

DAMES DE FRANCE

95, 97, 99, Straed Siam, BREST

-:- BRASA STALIOU ER VRO -:-

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIEGEZ

ARREBEURI -:- TRAOUACHOU PARIZ

Ar wella marc'hadourez evid an izela priz

Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset betek ti gant kerri dre dan.

Tud an ti a oar Brezoneg

Hadou potach ha brouskou, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tiez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

13, Straed Siam — BREST

Télég. AUDREN-GRAINES-BREST *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKETA

KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

(HERNACH) **Quincaillerie GUIAVARC'H**

48, straed Louis-Pasteur - BREST

Eun dibab bras a fourneziou hag a ziankachou-tiegez eus ar guella merkou

Kouëzerezed ha pothouarniou saoz

Binviachou labour-douar ha liorzerez

Binviou evit an holl vicherio

SKLERIJENNEREZ - LETERNIOU KIRRI - PALLENNOU LINOLEUM

MALIOU - MALETENNOU - PALLENNOU

Stal-werza ha bureo : 48, straed Louis-Pasteur, 5, straed Suffren.

Adstalioù : 46, straed Louis-Pasteur, 2, 3, 4, 5, straed Suffre

Eguerzaman : Zinc ar VIEILLE MONTAGNE

Tanijenn ar c'houadurien nevez-c'hane

ha Skalf ar Bronnou

a vez pareet naet gant ar

POMMADE HA POUDRE **NOELLINE**

e ti an apotikerien ha Lab. Noëlline, 75, straed Siam, Bre

li d'ar C'hounideien-douar

uzeier evid al loened o tougen hano MOREUL
anavezeta ha prizeta. Gwellaat a reont o stal da
n-loened Breiz.

UDRE PECTORALE MOREUL, 6 fr. 50. — Eul louzou
ar strakouilhon.
UDRE BALSAMIQUE MOREUL, 6 fr. 50. — Eul louzou
ka an troaz-ruz.
UDRE ARMORICAINE MOREUL, 6 fr. 50. — Da lakaat
ed da deurel o gwele.
UDRE CRAONNAISE MOREUL, 6 fr. 50. — Louzou ouz
ar moc'h.
UDRE SUISSE MOREUL, 6 fr. 50. — Louzou evit stanka
ll d'an ebeulien ha d'al leuou.
UDRE VERMIFUGE MOREUL, 6 fr. 50. — Louzou ouz
ved.
UDRE APERITIVE MOREUL, 6 fr. 50. — Louzou da rei
zibri.
UDRE AFRICAINE MOREUL, 6 fr. 50. — Louzou da la-
parezed da c'houlenn par.
UDRE OVARINE MOREUL, 6 fr. 50. — Da lakaat ar yer

NGUENT ROUGE MOREUL, 8 fr. — Mad da zevel c'houe-
; eul louzou eo ouz koenv an divesker.
INIMENT BRETON MOREUL, 8 fr. — Ouz ar c'hoenv-
, ar strakouilhon, strilhennou ha kaledennou an izili.
EPARATEUR MOREUL, 8 fr. — Ouz gouliou ar c'hro-
pennou-glin dibennet, diskoaz kignet hag all.
NTIPARASITAIRE MOREUL, 8 fr. — Ouz klenvejou ar
en : debron, daroued, rogn, laou.
REUVAGE MOREUL, 8 fr. — Ouz ar c'hoenv hag ar guen-
ar c'hezeg.
METEORIFUGE MOREUL, 8 fr. — Da barea ar c'hoenv
ar boued glas.
'ACRAPAUDINE MOREUL, 8 fr. — Louzou ouz an tou-
klenved treid ar c'hezeg.
e vez ouz an Troaz er *Grande Pharmacie Moreul*, Lan-

Diskenn bouzellou

Evit beza servichet mat, heb ezomm da baea re ger,
it, gant fizians, da di ar breizad mat ma 'z eo

H. LE ROY, bet loreet
e Pariz,

hag a zo o chom er **ru Jean-Jaurès, nº 139, Brest**
ar ru Bariz gwechall, harp en octroi

Kaout a reoc'h en e di a bep seurt gourizou evit gwazed, merc'hed ha bugale.

Lereier en deus ivez evit ar re a c'hell beza dieset gant gwazied o divesker.

Ober a ra ar pez a c'houlennner oulan hervez gourc'hemennou ar vedesined.

Roït d'ho pugale

AR SIROP FERET

ar gwella evit KRENVAAT ha NETAAT ar goad

Riskl diwar ar C'haleter-korf

m gavit diaes ha d'eoc'h kof kalet ha gwiridik, penn poun-
on-losk, na glaskit ket pelloc'h. Klanv oc'h gand ar *C'ha-
f*. Ho pouzellou n'o deus ket kaset er-maez an dilostachou
e enno diwar goï boued hag emoc'h ampoezonet gand an
nou-ze.
has er-maez kemer *Pilules Liberia*, unan pe ziou, ken mont
vele. Graet int gand an dourennou efedus eus ar plantен-
n'eus war o lerc'h na guentr na drouk-kof ebet.
r-korf, tro-an-oad, red fall ar gwad, goï boued diaes, poan-
wad fall a vez diarbennet ha pareet gand ar

PILULES LIBERIA

e ti an holl apotikerien. Stal-Fenn evid ar werz: 9, straed Montroulez.

dre vras an alar **BRABANT** dispar, ken anavezet

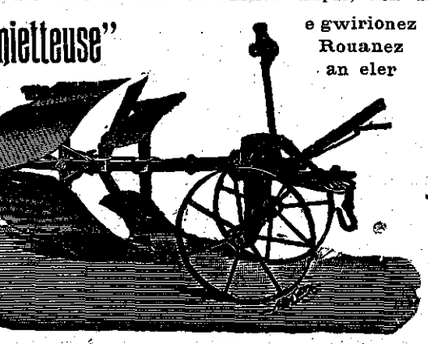

e gwirionez
Rouanez
an eler

E. BELBÉOC'H, Ijinour
Teuzer-Mekanik
e LANDERNE

hepken hag hen ar c'hrenva ; 120, 135, 145 ha 155 kilogr.

ARREBEURI. - Peziou-arrebeuri, ar re vraoa, ar re grenva, ar re gwella marc'had a vez Kavet e ti **VICAIRE-LEVEC**
Marc'hadour-arrebeuri
105, straed Jean-Jaurès, (ar Ru-Baris gwechall) **BREST**
Diouallit mat : nº 105 a lavaran, ha neket eun ti all eo !
Medalenn-aour e Diskouezadeg « Arts Décoratifs » Paris 1925

Peziou-arrebeuri a bep seurd en akajou, kraon, dero. Stal vras evid an arrebeuri giz-Vreiz. Gweleou houarn ha kouevr Gloan, matalasennou, pluny, pallennou, melezouriou. Arrebeuri kerez gwarniset a-ratoz evid an dud diwar ar maez. Kaset e vezint evit netra d'ho ti dre girri-dre-daou.

Hadou evit Hada

F. HILY

Téléph. : 32 Landerne — *Télég. : Hily-Landerne*
C. C. Naoned 9189 — *R. C. Brest 7377*

16, Kae Leon - 1 ha 3, Straed ar C'henwerz

LANDERNE

GWIPAVAZ - PLOUGASTELL-DAOULAS

Gwerzerien ar merk-man

Azgoulennit-hen war an holl bakadou **HADOU**, dreist-holl boetrabez, karotez gwen, ruz, melen, ruta, hag all.

AU SEMEUR

Marque Déposée

SKOL PIGIER

15 bis, Straed ar Maerdi — BREST
Kenta skol-labour evid ar C'henwerz savet en Europ e 1850

Konchou - Kenwerz - Derc'hel levriou Kenwerz - Berr-skritur ha mekanik-da-Skriva (Sténo et dactylographie)
Kentelliou war an deiz, d'an noz ha dre liziri

Goulen ar skrid-diskleriadur a vo rôet evit mann

DIVINADENNOU

I. — *GOUNIDEIEN DIVINADENNOU HERE, DU ha KERZU* 1926

a) 7 o deus bet 300 poent.

Breizad Atao, Sant-Nic.
Albert ar Bras, Poullbroen, Gwiniventer.
Clet Coz, q. m. Radio-télégraphiste, Station de la Mitre, au Mourillon, Toulon, Var.
Louis Diquelou, Plomeur.
Louis Floc'h, Plomeur.
Victor Gouriou, Sant Thonan.
Mari Madec, Traonlenn, Sant-Thegonnec.

b) 11 o deus bet 280 poent.

August Abarnou, Plouvian.
Mari Bramoullé, Sant-Divy.
Yvona Briant, Dreinded, Plouzane.
Yann Darchen, Kerdalec, Mahalon.
Perig an Dantec, Releac'h, Plouzeniel.
Digor d'in, Gwiskar.
Rene Jacolot, Gwipavas.
Goulven Jaouen, Kerledan, Gouesnou.
Mari Kerbrat, 29, Rue de Batz, Kastell-Paol.
Sebastian Ségalen, Plabenneg.
Gabriel Segalen, Krec'h ar Voudenn, Plabenneg.

c) 6 o deus bet 260 poent.

Mari 'r Bris, Gourin, Gouesnou.
M'ari Geffroy, Goulannou, Treflez.
Hekleo mignoned Feiz ha Breiz, Lannurvan.
Fr. M. Lesquivit, Sant-Visant, Pont-Kroaz.
Fr. M. Sparfel, Skolach Kastell-Paol.
Josephina Tonnard, Kerbrat Sant-Thegonneg.

d) 7 o deus bet 240 poent.

Yann Louis Aballea, Plouider.
Tanguy Creignou, Cleder.
Mari Deduyer, Lanneufred.
Franseza ar Gall, Bel-air izela, Plougastell.
Yann Madec, Reskrenn, Sant-Divy.
P. Pasquet, Skolach Kastell-Paol.
Maria Stella, Gwitalmeze.

II. — *DIVINADENNOU* 1927

Digeri a reomp adarre etre hon holl lennerien, bras ha bihan, koz ha yaouank, eur genstrivadeg divinadennou nevez a bado *c'houec'h miz* hag e stagimp outi 30 priz kaer = 20 luriad levriou nevez flamm d'ar c'henta; 5 skouejad d'an eil; peb a 10 luriad d'an trede, pevare ha pempvet ha peb a 20 realad d'ar 25 all.

Ar re a fell d'ezo gounid priziou arabad eo d'ezo chom miz ebet bep respont ha red eo d'ezo staga, na petra 'ta, adaleg ar miz kenta: anez e vezint re zivezat. Bep tri miz hepken e vezo digaset ar responchou d'eomp.

III. — *DIVINADENNOU MIZ C'HOUEVRER*

I. — Petra daol e zilhad pa deu 'r goanv
hag o gwisk, gant mall bras pa deu an hanv?
20 *p. ar r. Digaset gant Mari Bramoulle, Sant-Divy.*

II. — Piou a wel an deiz da gentan,
bep beure, pa vez o tarzan?
20 *p. ar r. Digaset gant Mari Bramoulle, Sant Divy.*

III. — Petra jom digor e c'henou
ken a deu e berc'hen d'e graou?
20 *p. ar r. Digaset gant Breizad Atao, Sant-Nic.*

IV. — Ha petra gas atao an den gantan,
Pa vez tomm e talv d'ezan da yenan,
Pa vez yen e talv d'ezan da domman?
20 *p. ar r. Digaset gant Fr. M. Sparfel, Skolach Kastell-Paol.*

V. — Peseurt kemm a zo etre eur beleg hag eur c'houer pa 'z eont da labourat?
20 *p. ar r. Digaset gant Biel ar Segalen, Plabenneg.*

Lennit mat. — Responchou divinadennou ar miz-man ne vezint digaset, o veza ma 'z eo ker ker ha ma 'z int an timbrjou, — nemet pa c'helloc'h degas, war an hevelep tro, responchou miz meurz ha miz ebrel.

Perak e za muioch-mui a dud da di

ALLAIN

BIJOUTERIE - PHOTOGRAPHIE
BREST - 60, Ru Jean-Macé - BREST

HAG E LANNILIS ?

Abalamour : 1º Eo guelloc'h marc'hat evit er magajennou braz (nebeutoc'h a frejou).
2º E vezint digemeret ag servichet mad gant Bretouned mad.
3º Eur c'hado kaer a vez roet war marc'had ar bizaouedou aour.
4º Mont a ra da denna poltred ar friko var al léac'h.
5º Reia ra tri Boltred : unan d'an dud nevez ouspen ar c'hado ag unan da bep hini euz ar renerien.
6º Eun agrandissament 30 cm. X 40 a ro d'an dud nevez o deuz prenet o aour en e di var marc'had eun doussen poltrejou euz an dud nevez.

Goulennit diouz ar re a zo bet - Ar guella testeni eo.

Braca ha Gwella Marc'had

GWELEOU HA MATALASENNOU

Pluny-weleou hag orillerou

A gavoc'h e ty

L. LE BIAN

39-41, Plasenn Marcellin-Berthelot - BREST

Gloan a bep seurt eus ar Vro hag eus ha zianveas-bro, reun, pluny, lienachou evit matalasennou, hag oll draou evit ann tiegez. — Meubl euz ar c'hennta.

Eno e vez komzet brezoneg — Ty a fizians

Klenved ar c'henou hag an dent

L. JÉZÉQUEL

Tenner dent
Loreet gant skoll-vedesinerez Paris

A denn an dent hep poan hag a laka dent nevez, war aour ha war gaoutchouk, hervez ar skoueriou diveza gwarantisa a ra e labour.

RESEO A RA :

Bep **Lun**, e **LESNEVEN,** Hôtel Le Roux, ha bep **Sadorn** e **BRASPARTS** hag er **FAOU**. — An aotrou JEZEQUEL a gomz brezoneg, ha bemdez, eus a 9 eur da 6 eur e c'heller mont d'e gaout, da **VREST,** 4, passage St-Martin. *Tél. 0-16*

PUBLICITÉ

Toutes les annonces sont faites à l'année.

Un seizième de page	100 fr.
Un huitième de page	175 fr.
Un quart de page	300 fr.
Une demi-page	550 fr.
Une page entière	1.000 fr.

La publicité est reçue à l'Imprimerie, 4, rue du Château, Brest.

LEVRDI AR GOAZIOU
Montroulez ha Quimper

« **LAROUSSE AGRICOLE** » a zo daou levr bras hag a zo dleet o c'haout e pep tiegez, war ar mêz, en deiz a hizio

Kaout a raer enno, renket, dre lizerenn, sklerijenn war gement a a zell ouz al labour-douar.

1700 pajenn (ment 32×25) a zo enno ; 5000 pennad skrid ; 216 skeudenn ; 40 taolenn a liou ; 102 taolenn e du.

An daou levr, eur golo kalet warno.
a zo 295 lur.

Petra gaver el « Larousse agricole »

Setu aman eun diverra dister hag ho lakaio da welet ar c'hleur is ar pez a zo ennan.

AL LABOUR-DOUAR. — An douarou, penaos o gwellaat ; an il, al ludu, an hajou, an ed, an avalou-douar hag all.

AL LIORZOU. — Al legumachou, ar gwez frouez, ar bleuniou ag all.

AL LABOURIOU WARDRO AN TI. — Al laez hag an amann ; r fromaj ; ar chistr ; ar vilinerez hag all.

AR CHATALEREZ. — Ar yer ; penaos o maga ha penaos gwellat o gouennou ; ar gwella gouennou kezeg hag ar gwella gouennou saout ; ar gwenanerez.

AL LOUZAOUEREZ. — Klenvejou al loened hag an doare d'o uzaoui ha d'o farea. Al loened a ra gaou war ar mêz.

TRAOU MAT DA C'HOUZOUT. — Penaos muzula, doura ha izec'ha eun dachenn. Penaos sevel tiez ha kreier yac'hus d'an ud ha d'al loened.

BINVIACHOU. — Binviachou dre dan hag all.

GWIRIOU AL LABOURER DOUAR. — Al lezennou a zell ar uia ouz an dud diwar ar mêz.

GOULENN, — *evit netra e vo kaset d'eoc'h*, — EUR BAPERENN, EUR SKOUER EUS AR PEZ MA VO AL LEVR, ouz Leori ar Goaziou, rue St-François, Quimper, pe 1, Place Emile-Souestre, Morlaix.

kos L'OLLIÉROU - L'Hostis et Jorde, deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e oc'h atô ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tacherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had t n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant familhou niverus.

oennou SPECK en « EVERITE »
t gant simant hag amiant, na dreuz ket an dour anezo, a vir : ar riou koulz hag ouz an domder.

— **PEURBADUS** —

: pladennou a bep ment, betek 3m 05. Es ha prim da staga, forz t piou. — Teuler evez ouz ar varc'hadourez grêt henvel. — uspenn 2.000 prener, en o zouez *Ponts et chaussées, Marine Nanale, Poudrerie du Moulin-Blanc, usine des Produits chimiques*, ., bet zervijet en doare ar gwella.

E gwerz e Ti SPECK, 46, rue Jean-Jaurès - BREST
(Gwechall ru Pariz, ez-eün d'ar ru Victor-Hugo)
Gwerzer an « EVERITE » vit Breiz
Ti Speck a ro da c'houzout en deus ivez e gwerz
Kement 'zo ezomm 'vit sevel lojeïz :
Koad an Nord, teol « mâchefer » ; raz, simant, pladennou « tôl » bep ment hag ha bep hed, betek 3m 05. Kartons goudronet a c'hell nt betek 10 vloaz. — Livaj a bep liou, e boestou o poueza etre ia 10 lur, etc...
Koadach, emmenuzerach, dorojou, prenechou, etc., grêt diwar zul.
SPECK a zav ivez tiez marc'had mat
nein pe e teol « mâchefer », izel briz.

Klenvejou ar Gwad hag ar C'hroc'hen
ema, psoriasis, acne, debron, gwad fall prederiet dre ar *Bannou Tre-moug*, an nerzusa louzou a anavezer.
Klenvejou Kan an Troaz, pareet dre an Tredan (électricité)
Prederiet e vez droug-ar-mammou, kollou gwenn, diwad.
Brec'hiou ha Serum, Holen Radium
Dr P. TESSONNIÈRE
zoneg en ti 50, Straed Aiguillon - BREST *Brezoneg en ti*

TOALIT EVEZ MAT !
N'ankounac'hait ket penaos an **DILHAJOU**
evit GOAZED, PAOTRED YAOUANK ha BUGALE
ar re Wella, ar re Gwella-Marc'had
-:- a vez gwerzet -:-
Aux ELEGANTS
80, ru Siam, BREST (Gwechall ti LIVENAIS)
Ti a fizians ha brudet mat
EUN DISKEN-BRIZ a 7 % a vez roet d'ar Familhou niverus ha d'ar zoudarded mac'hanet er brezel

GARAGE CENTRAL
DU RUSQUEC et Cie
17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51
Guerzerien ar merkou :
DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER
11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL
a c'heller gwelet ha prena raktal er stal
Stock Michelin
Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan
Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar goueliou

AU TIGRE ROYAL
FOULINENNOU HA KREC'HIN
BREST - 37, Straed Siam, 37 - BREST R. C. 38
EUN DIBAB BRAS A FOULINENNOU A BEB ORIN
AN TREUSFURMI, AN AOZA, EVIT EUR PRIZ DEREAT
Prena a reer ez kriz krec'hin lern, kaerelled-bras, gozed, koulinet, pudasked, hag hall.. ha paeet e vezont priziou mat.

Staliou Neveziou Bras
Aux Galeries Saint-Martin
KOANTA NEVEZIOU
GWELLA PRIZIOU
Gwiskamanchou graet war vuzul evit gwazed
Daou gemener mat-tre
DREIST EVID AR MEZERACH DU HAG A LIOU
Evit an dud diwar ar maez

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez
R. C. Brest 2529 Téléphone 25
Ti Frédéric LAURENT
23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE
An itron intanvez LAURENT ***war e lerc'h***
Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.
Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd, Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

63et BLOAVEZ. N° 3 MEURZ 1927.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU
Renet gant Y.-V. PERROT hag E. AR MOAL

TAOLENN AR MIZ

Pep hini e dra, DIR-NA-DOR, pajenn 49. — Nedeleg Pinot, J. U., p. 50. — Tro-Vreiz-Lanndreger, G. P., p. 51. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 56. — Na Baradoz nag ifern, TINTIN ANNA, p. 58. — Dismantr Jerusalem, DIR-NA-DOR, p. 60. — Pedog, DIR-NA-DOR, p. 62. — Kenstrivadegou Bleun-Brug 1927, E. AR MOAL, p. 65. — Pedennou, J.-L. L'HELGOUAC'H, p. 66. — Labour douar, O. CHEVILLOTTE, p. 67. — Wardro ar re glanv, *Ar Medesin*, p. 69. — Kornig ar vugale, *Mignon ar vugale*, p. 70. — Pajennad Breuriez-veur ar Brezoneg, F. VALLÉE, p. 71.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ MEURZ

6 *a viz Meurz*. — Sul kenta ar C'horaïz. — Oferenn ha gousperou ar zul-ze.
13 *a viz Meurz*. — Eil sul ar C'horaïz. — Oferenn ha gousperou ar zul-ze.
20 *a viz Meurz*. — Trede sul ar C'horaïz. — Oferenn ha gousperou ar zul-ze.
25 *a viz Meurz*. — Ar Werc'hez Vari kemennet e vezo Mamm da Zoue. — Gouel devosion.
27 *a viz Meurz*. — Pevare sul ar C'horaïz. — Oferenn ha gousperou ar zul-ze.

PEP HINI E DRA

Kazetennou a zo hag o deus moulet kement-man, evel eun dra bet sinet gant hor c'hannaded.

« *Les soussignés, sénateurs et députés des cinq départements formés par* l'ancienne province de Bretagne, *ayant appris que, dans les départements du Haut-Rhin et du Bas-Rhin, certains soutiennent que dans l'ancienne province de Bretagne règnerait un esprit fédéraliste ayant pour but de relâcher les liens qui la rattachent à la France, protestent avec indignation contre une telle affirmation; affirment, au nom des* 250.000 *Bretons qui sont morts pour que la France vive et que la chère Alsace revienne au foyer de la famille française, qu'aucune province n'est plus attachée que la Bretagne à la France à laquelle elle s'est volontairement donnée; malgré les dissentiments politiques qui peuvent séparer ses représentants, ils son tous unis dans le même amour et la même passion de l'Unité nationale* » (1).

Sklêr eo da welet, bemdez ez eus a bep seurt menoziou o redet etouez ar Vretoned diwarbenn an emzao. Heman an hini a zo merket aman, a c'heller lavaret eo ar pez a hanver e latin ar *statu quo* chom 'vel 'vel, chom evel m'emaer, en aoun da zistarda, da zistenna, zoken, al liammou hor stag ouz gouarnamant Pariz.

Hogen, ha gwir eo e c'heller kemeret evit eun dra zisleal ar pez a ra ar Vretoned a glask distenna al liammou a zo bet gwiet gant dispac'herien 93, liammou hag a vrev izili hon c'horf ha donêzonou hor spered, a voug buan e pep hini ac'hanomp, ar Breizad laket yac'h war an douar, koulskoude, gant mamm ha tad?

Penôs ta ? Met ne gomzer ket ken nêmet eus ober an distenna-ze ! N'eus kostezenn politik ebet ha ne gavfe ket abeg e doare gouarn an trede Republik! Digreizenna! distenna ! dishenvelekaat ! dichadenna ! Ar geriou-ze a zo hirio e genou an holl, ha ma n'em em glever ket c'hoaz war o zalvoudegez, n'eo ket dre ma ne vez ket grêt, bemdez taoliou-êsa 'vit gouzout penôs diazezan ar Frans a c'hiz nevez eman pep hini o c'hedal. Ni n'emaomp ket o klask en em ziframma a-grenn, digas d'ar gêr hor frankiz gwechall, ha lavaret da bep hini eus ar Stadou koz a zo oc'h-ober Bro-Frans hizio : « Grit eveldomp ! Chachit d'ho tu! En em zibabit! » Ken na vo diskolpet ar Frans kêz a beziou. Etre ar broiou-ze, ez eus eun ere na ne glaskimp ket biken hen terri ; hen adober ne lavaran ket.

Ne c'houlennomp nemet eun dra, ma en em gavo Alzas ha Breiz, ar Flandrez hag ar Savoa ha re all ganto da c'hellout en em anaout etrezo, *evel broiou*, ha da astenn an dourn an eil d'eben. Silvidigez pep bro a zigaso silvidigez ar Frans ivez, war ar marc'had.

An « *Unité nationale* », ententet evel ma lavar kannaded Breiz, a zo eun artikl eus Credo an Dispac'h, eur falz kredenn hag a gemer nann ar Frans, ma kirit, met Republik an Dispac'h evel eun doueez ha, dre zindan, eur benveg ijinus, mat da ganfarded a zo, da zastum kalz arc'hant, diboan ha diriskl diwar hor c'houst ni hag a zo deuet da veza gwan ha dinerz etre o daouarn, o vezan m'eo torret al liamm startan, an hini a vage ar muian nerz ennomp hag etrezomp.

Perak, dal ma sav komz ganeomp d'en em adstaga etrezomp, hervez spered, giziou hon bro, e tamaller d'eomp, kerkent, e klaskomp en em *zistaga* diouz Bro-Frans ? Met da gement bro a zo e Frans e c'heller tamall kemend-all, zoken en deiz ma en em gavfent *holl unanet etrezo!* Neuze eta e c'hell bezan eur Frans a-ziavêz da « *Unité nationale* » hor c'hannaded ? Ya, a dra zur ! Ha pegement kaeroc'h ha krenvoc'h! Eno an hini eman gwir vuhez ar Frans. Ar vuhez 'zo lusk a-ziabarz, vel ma ouzoc'h ; hogen, buhez ar Frans, hirio, n'eo nemet ar finv a-ziavêz roet d'ezi gant ar pez a hanver an « *Administration* ». Evel ma lavare, en deiziou-man, eur skrivagner, er gazetenn *La Croix*, ni ne gerzomp, ne finvomp ken nemet dre an ereou laket ouz hon treid, hag eman ar penn anezo holl etre daouarn an « *Administration* », e Pariz.

Setu eno an « *Unité nationale* » (ha skrivet-hi gant eun *U* bras, mar plij !) hervez ar spered a gaver e disklêriadur hor c'hannaded.

N'eo ket hounnez eo hon hini, rak n'eo ket magerez, met mougerez ar frankiz dleet d'eomp. D'ar Frans ar pez a zo d'ar Frans, met da Vreiz ivez ar pez a zo da Vreiz.

DIR-NA-DOR.

(1) Sinatur 24 senatour ha 43 depute a zo bet embannet da heul ar gemennadurez-ze evit rei muioc'h a bouez d'ezi.

An den eürus Nedeleg PINOT, beleg

dibennet e Angers d'an 21 a viz c'houevrer 1794

D'an 31 a viz here 1926, eun nebeut derveziou varlerc'h merzerien Paris, eo bet lakeet e renk an dud eürus eur merzer all Nedeleg Pinot, eus eskopti Angers, a bignas d'ar c'hilhotin gand e zilhad oferenna.

Ganet d'an 19 a viz kerzu 1747, e kêr Angers, e parrez Sant Martin, Nedeleg Pinot oa ar c'houezekvet krouadur da René Pinot, guyader eus e vicher. E ti e dud e teskas pedi ha karet Doue, e teskas labourat, beva eur vuhez kalet.

Kaset abred da skol ar barrez, e voe kelennet eno var ar c'hatekiz, ar galleg hag ar latin, ha meur a dra all. Ober a reas e Bask kenta, ha dizale e lakeas en e spered beza beleg evel e vreur kosa. Eus 1759 da 1765 ez eas, diouz ar mintin ha d'ar pardaez, da skolach an Oratorianed; war ar furnez e voe kelennet, er c'hloredi bihan, hag e miz du 1767 e voe degemeret er c'hloerdi bras.

E genver 1772 her c'havomp kure e Bousse, e 1776 e Sant-Jermen-Korze. Eus 1781 da 1788 ema aluzenner e klandi ar re n'eus pare ebet evito, e Angers, hag ouspenn ober e labour er c'hlanvdi, ez a da studia d'ar Skol-Veur, evit beza doktor er skiantchou sakr.

E miz gwenngolo 1788 eo hanvet da berson e parrez Sant-Albin eus Louroux-Béconnais, eur barrez vras, var ar maez, enni 14.000 dervez arat, ker bras hag ar re vrasa eus bro Gerne. E Leon n'eus hini ebet hag he defe 11.000 dervez arat. Ha d'ar mare-ze n'oa ket c'hoaz stank an hentchou bras: da vont d'an 50 keriadenn ha d'an 300 mereuri eus ar barrez n'oa nemet gwenojennou striz, leun a zour hag a fank er goanv. Eun tri mil den bennak a oa er barrez ha d'e zikour, an aotrou Pinot n'en doa nemet eur c'hure. N'e ket labour a vanke d'ezo.

An dud a oa tud a feiz hag a relijion. Evelato er vourc'h ez oa meur a hini gounezet gant paotred ar freuz hag an drailh, ha gouest d'en em zevel ouz an Iliz da heul ar re fall.

Ar person nevez a voe buan karet en e barrez. Eur beleg oa eus an dibab, desket bras, prezeger helavar, eur galon aour. E garantez a oa henvel ouz hini person Ars: kement en deze a veze roet d'ar re baour, ha matez ar presbital a ranke kuzat eun tamm bennak eus dilhad an aotrou person, rak anez, ne vije chomet netra gantan.

Setu deuet an Dispac'h, ar freuz bras. Gret eo al lezenn da zistaga Iliz Frans diouz Roum. Skler eo, an aotrou Pinot ne fell ket d'ezan toui d'al lezenn-ze; komz a ra encp d'ezi er gador-brezeg da ziskouez eo disleal, fallakr, savet eneb unvaniez an Iliz. Diskuilhet eo gand unan bennak, kaset da Angers ha koundaonet da jom, epad daou vloaz, eiz leo da vihana diouz e barrez.

Neuze, e 1791, e tigor evitan eur vuhez nevez, leun a enkrez hag a boan: mont a ra du-man du-hont, dre ar parkeier, ar gwenojennou, da welet an dud chomet fidel d'o feiz, d'o c'hennerza, d'o c'helenn, da rei d'ezo ar zakramanchou.

E mezeven 1793, soudarded ar Vande a dremenas dre barrez Louroux. War o lerc'h an aotrou Pinot a c'hellas distrei eun nebeudig amzer d'e barrez, rak ar re ruz o doa tec'het araok tud ar Vande. Mont a reas var eün d'e iliz, hag er gador-brezeg e tisplegas o deveriou d'an dud, e lavaras oa ret senti ouz ar Pab, dilezel ar veleien o doa touet d'al lezennou fall nevez savet.

Tud ar Vande, daoust d'o nerz-kalon, a zo trec'het, hag ar re fall a zistro adarre d'ober o mistri e Louroux evel e pep lec'h. An aotrou Pinot a dle en em guzat mat. Lezel a ra e varo da hirrât; kemeret a ra dilhad evel re an dud var ar mêz. Eur pennad mat e kav lojeiz er vourc'h en eun toull-kuz eus ti ar Barroult. En deiz e tremen e amzer o tiskuiza, o studia, o pedi; en noz e kovez, e ra prezegennou, e lavar an oferenn. Divezatoc'h e rank mont pell eus ar vourc'h da glask kuz, en tiez war ar mêz, hag eno c'hoaz e vezo bec'h varnan. Rak gouzout a rer e kendalc'h da labourat er barrez, hag ez eus klask d'ezan. Eun deiz, epad m'eman e ti Lelarge, e tigouez ar zoudarded. Met Lelarge en deus bet amzer d'e lakat en eur veol vras ha da ziskenn ar c'holoenn varni, hag ar zoudarded n'her c'havont ket. Eur wech all, e mereuri La Touche, e c'hell adarre beza kuzet ouz ar zoudarded dindan eur bern foenn e kraou ar zaout.

D'an 8 a c'houevrer 1794 ema e mereuri La Milanderie. Eun trubard, eur ganaz, kalvez eus e vicher, en deus e ziskuilhet. Kerkent e teu 50 soudard d'ar veureuri, hag an trubard d'o heul. Kaer o deus klask, ne gavont beleg ebet. D'ar fin, al letanant Robin, a zo e penn ar vandenn, a zav goloenn eun arc'h, met he lez kerkent da goueza, hag a azez varni hep lavaret ger. Met an diskuilher fallakr, ar c'halvez, en deus divinet petra glaske al letanant: « Kavet e peus ar c'hoz-beleg, emezan, ha n'ez peus ket c'hoant da anzav. » Hag e tosta e-unan ouz an arc'h. Met d'an ampoent, an aotrou person a zav eus e doull-kuz, troet ouz ar re a glask. Gret en doa vad, n'oa ket pell, d'an diskuilher; ne lavar d'ezan nemet ar geriou-man: « Penaos? Te eo? »

E zilhad da oferenna, e galir, a zo kavet ive ha kaset da Angers, d'al lez-varn, da rei testeni enep d'ezan.

E Angers, an aotrou Pinot a zo taolet er prizoun da c'hedal beza barnet ha koundaonet d'ar maro. Rak ker bras eo e dorfejou ma rank beza dibennet. Beza chomet er vro eneb al lezenn! Beza gret katekiz, beza lavaret an oferenn! beza roet ar zakramanchou! Peadra da veza koundaonet dek gwech!

En amzer-ze, 1794, amzer ar *spount*, an dud vat n'o doa da c'hedal nemet ar prizoun hag ar maro.

Pa zeuas tro an aotrou Pinot d'al lez-varn, ne voe ket pell an abadenn. Skler oa an traon. An aotrou Pinot en doa diskleriet ne felle ket d'ezan toui, en doa kendalc'het, eneb al lezenn, da oferená ha da rei ar zakramanchou. Ne glaske ket nac'h. « D'ar maro! » a lavaras ar varnerien. Ar beleg a voe laouen o klevet ar c'homzou-ze.

Neuze ar barner kenta, o klask ober goap, a c'houlennas digantan: « Ha plijout a rafe d'it mont d'ar maro gant da zilhad oferenna? » — « Ya sur, eme ar beleg, kementse a rafe d'in plijadur vras. »

— Mat, o gwiska a ri, ha gand an dilhad fentus-ze eo ez i d'ar maro.

Ar beleg a drugarekeas en eur vousc'hoarzin.

Div eur goude, var blasenn ar c'hilhotin, ec'h en em gave perscun Louroux-Béconnais, gand e zilhad oferenna, e zaouarn liammet a-dreny e gein. En eur vont d'ar maro, e lavaras: « Va Doue, C'hwi ho peus roet ho puhez evidon, gant pebez plijadur e roan ive d'eoc'h va hini!... Konta a rer e lavaras pedennou an oferenn: « *Introibo ad altare Dei* ». Ar pez a zo sur eo e finvè e vuzellou, e pede en eur bignat beteg ar c'hilhotin.

Ar pez a zo sur ive, eo e fazias ar barner o kredi o defe an dilhad oferenna lakeet an dud da c'hoarzin d'ar beleg.

Ne c'hoarzeñt ket, met gant doujans, hep lavaret ger, e sellent outan o vont gant kement a nerz-kalon da ginnig e c'houzoug da gountel ar c'hilhotin.

Pebez maro kaer! Evel m'en doa Hor Zalvet skuilhet e c'hwad evit savetei ar bed, ar beleg ive a skuilhe e hini evit savetei e vro, derc'hel e vro fidel da Zoue, d'an Iliz. Eus gwad ar veleien-ze ez eus diredet var hor bro eleiz a c'hrasou; o skouer a zo eur gentel evid ar re zo deuet var o lerc'h, hag eveldo dre an hent eün, gant Doue hag ar Pab.

J. U.

TRO VREIZ

III. — Iliz-Veur Landreger

Breman pevar pe bemp kant vloaz pa veze bet pardonerien Tro Vreiz o pedi, e iliz veur Kastell-Paol, dirak relegou kenta eskób Leon, e kendalc'hent o hent, laouen bras, o c'houzout ervat edont o vont d'en em gaout dizale gant bez ar zant muia karet e Breiz, sant Erwan, an hini e leverer anezan :

Ne 'z eus ket e Breiz, ne 'z eus ket unan,
Ne 'z eus ket eur zant, evel sant Erwan.

Ano sant Erwan, paeron an alvokaded, difennour an intanvezed hag an emzivaded, a lakaé hon tud koz da ankounac'haat, eun tamm, paeron iliz veur Landreger, an Aotrou bras sant Tugdual.

Eus kêr-benn Leon da gêr-benn Treger ez eus eur fustad hent; pardonerien Tro Vreiz a lakae pevar dervez d'hen ober, war o zroad. Tremen a raent dre Vontroulez, kêr binvidik gant he c'henwerz, lorc'h enni gand an tour uhel he devoa savet da I. V. ar Vur hag a oa, war he meno, par da hini Kreisker. Kendelc'her a raet dre Lanmeur, el lec'h ma tec'het eun tamm diouz an hent evit mont da zaludi ar Werc'hez Vari da Gernitron, ha da bedi sant Melar, en e iliz dindan zouar, kosa tamm labour kristen a zo e Breiz. Goude beza treuzet Plestin ha Sant Eflamm ec'h en em gaved gand ar mor. Gedal a raed ken na vezed en em gavet eun toullad mat, evit treuzi, a-strollad, al Leo-Drez, en aoun da veza c'houiliet gand al laeron a en em guze e koajou Roc'h-Hellas ha Lankarre ; saludi a raet kroaz an aod hag e lavaret: « N'eus ezomm ebet da gaout aoun rak ar mor, p'eo gwir ar groaz hor gwel. »

E Lannhuon, azezet ker braoik ha tra e tal he ster, etre he feder grec'henn goloet a goajou, e raet an ehan diveza; antronoz, pa veze an heol tost da vont da guzat, ar bardonerien a wele azioc'h eur roz eur chapel gand eun tour lemm war he gorre; ar re o deveze bet graet c'hoaz an dro a lavare: « D'eomp dillo ! emaomp tost; setu aman sant Mikael; Aman eo e chomas sant Tugdual, azav, — eun dervez m'edo o klask eul lec'h kaer da zevel ennan e vanati, — da zellet ouz ar vro goant a oa dirazan, Traon Treger, ha kember ar Jaudy hag ar Gindy; dizale e welimp kaeroc'h c'hoaz p'eo gwir e lec'h eun draonienn c'houez e welimp e iliz-veur hag e gêr. »

Eur pennadig goude ar bardonerien a jome azav da zaludi ker Landreger, azezet war he run, he zreid en dour mor, o starda he ziez uhel endro d'he iliz veur vurzudus a oa warnezi n'eo ket hepken daou dour evel ilizou meur all Breiz, met tri. Hag ez aent e kêr, e raent o diskenn e tiez menec'h pe leanezed, el lec'h ma n'o deveze peurliesa netra da baea hag antronoz pa vezent diskuizet e veze mall ganto mont da welet an iliz n'o deveze gellet gwelet nemed ar c'hleur anezi en derc'hent.

Greomp eveldo; met siouaz, ne welimp ket an traou kaer o deus gwelet, rak morzoliou digristen an Dispac'h o deus bruzunet ar pez a oa a binvidika e iliz sant Tugdual. Sant Erwan, e-unan, eo a lakeas sevel bali greiz an iliz-ze, evel m'eman breman, er bloaz 1296; ar c'heur a voe staget gantan goudeze, er bloaz 1339, ha « chapel an Duk », en tu kleiz, a voe savet gant Yann V, er bloaz 1420. Stumm eur groaz he deus an iliz-se; 75 metr he deus a hirder; e penn chapel kroaz an tu dehou ez eus eun tour a oa eur beg plomm warnan gwechall; abaoe an Dispac'h an tour ze a zo bet beget e maen: ar beg a zo uhel, skler a weler dreizan, met, daoust da-ze n'eo ket skanv a-walc'h da welet. An eil tour, tour an sanctus a zo a c'haoliad war an doenn etre ar c'heur hag ar vali greiz; eur beg sklent, eiz panell d'ezan, a zo war e c'horre. E penn chapel kroaz an tu kleiz ez eus eun trede tour, diou zolier d'ezan, hanvet tour Hasting, evit derc'hel ano unan eus mistri bras an Normaned a laeras manati Traon-Treger, en IX^vet ved hag a jomas ennan goudeze. An tour-ze, bet savet en XII^vet kantved eo pennad labour kosa an Iliz-

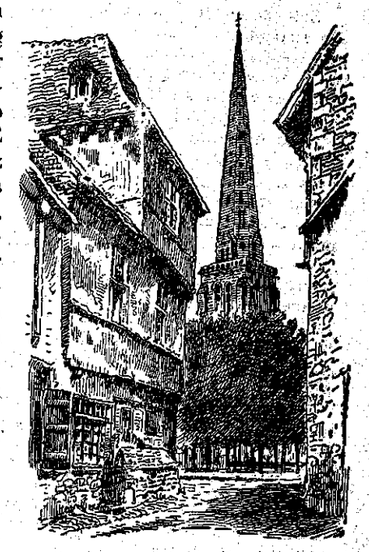

Tiez koz Landreger

veur hag a c'hell beza bet graet war ar pez a jome neuze eus a Gastell Hasting.

Diri bras a zo da vont da gaout an nor-dal a zo e penn ar c'huz-heol; a-zioc'h porched an nor-ze ez eus eur pondale hag eur prenestr bras gand eur rozenn gaer.

Dindan an tour a zo e tu ar c'hresteiz ez eus eun nor vras all hag a zo labouret ker kaer he gwaregeier ma 'z eo dies kaout he far. Uheloc'h eged an nor ha koulz lavaret kel ledan hag an tour ez eus eur prenestr uhel mantrus a oa bet laket warnan gwer a liou, eus ar re gaera, er bloaz 1468, gant

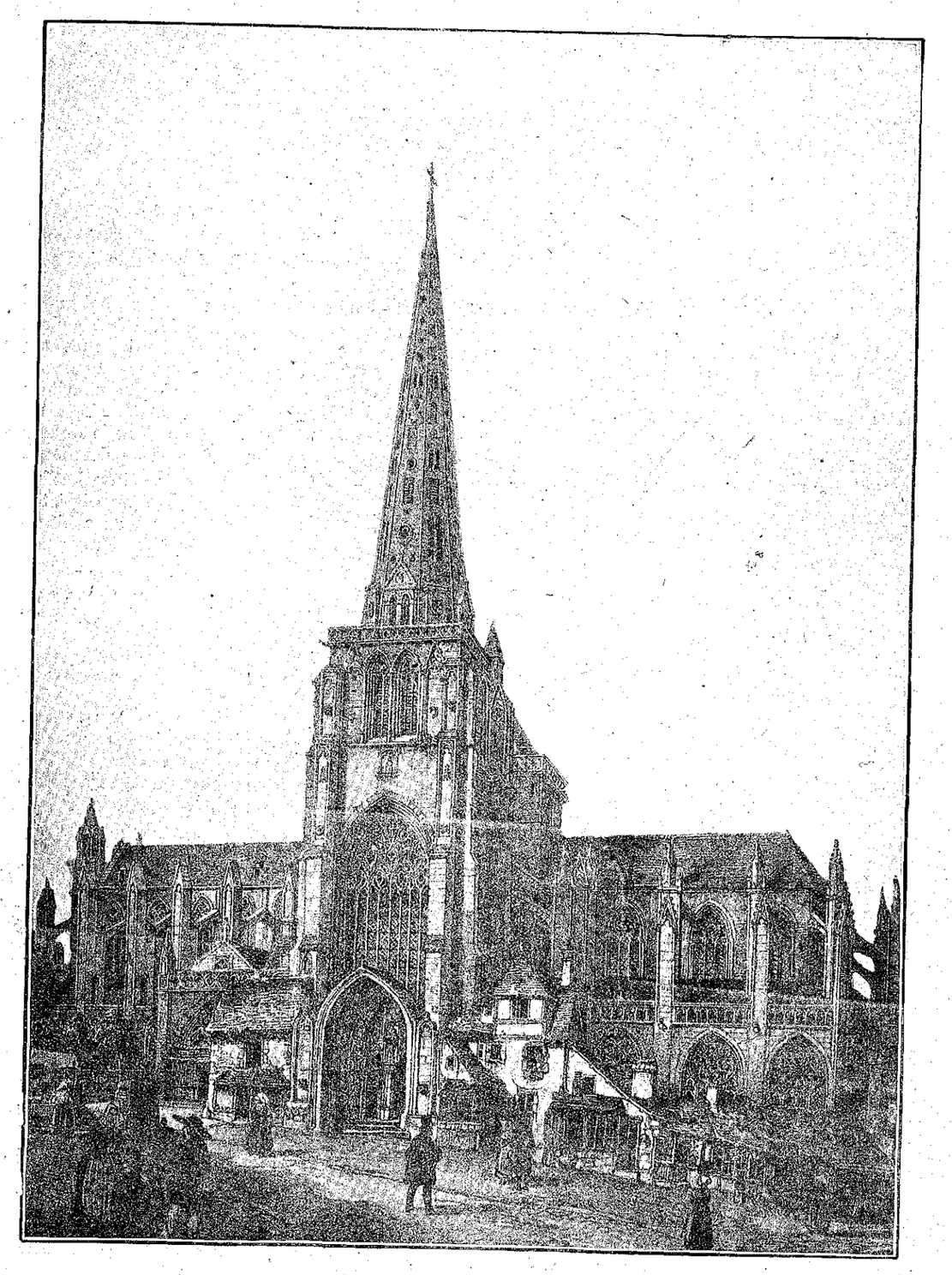

Iliz-veur Lanndreger

daou vreizad a ijin, Olier Lecoq ha Yann Lavenan, met torret int bet, siouaz, abaoe. Eun nor all a veze hanvet dor ar bobl a zo stanket breman hag eno eman chapel ar maen-font.

En tu all d'an iliz eman kloastr ar chalonied hag a-us d'ezan tour Hasting; evit kaout eur gwel war an amzer gwechall n'eus ken da ober nemed ober tro ar c'hloastr-se. Diou zor a zo da vont ennan eus an iliz: dor sant Yann, e weler war he gwareg, skoued an eskob Kristof ar C'hastell, eul leonad, ginidik eus a Dremazan, a lakeas ober ar c'hloastr etre ar bloaz 1461 ha 1468 ha dor sant Jerom a zo warni ivez skoued an hevelep eskob hag hini daou all a oa en e raok war gador sant Tugdual, Yann ar Ploeuc, ganet en Ty-meur, e Poullaouen ha Yann Coetquis, ganet e maner Kerneguez, e Sant Vaze Montroulez. Heman a voe eun eskob brudet a zifennas, a eneb an Duk e-unan, gwiriou e iliz ha frankizou e dud.

Pa 'z aer en iliz dre an nor-dal e tremener dindan solier an ogrou, a oa gwechall e abati Begar; kaout a raer en tu dehou, tri bez, skeudennou marc'heien gwisket e stumm ar XV^vet kantved war daou anezo ha war an trede hini eur chaloni, eur vaz en e zourn, da ziskouez e oa bet mestr-kaner. War ar pempvet pilier, eun daolenn a ziskouez sant Kaourintin azezet war eun tron gand ar geriou-man tro-war-dro: SANCTE : CORINTINI : ORA: PRO: NOBIS. An A. Ploeuc hag a oa ginidik eus a eskopti Kerne eo en deus gourc'hemennet lakat an daolenn-ze eno.

Endro d'ar c'heur e kaver eur renkennad chapeliou harp-en-harp evel e Kastell-Paol hag e Kemper. Er genta, chapel ar Rozera, ema bez aotroned Kerflaca; an eil eo hini ar Galon-Zakr; an trede hini Itron Varia 'r wir Zikour; en hounnez eo ema bez an eskob Kristof ar C'hastell maro er bloaz 1479, met ar skeudenn a oa war e vez a zo bet torret gant pôtred vat an Dispac'h; harp eno dindan eur pikol maen bras eo e voe kuzet, er bloaz 1793, relegou sant Erwan, re zant Tugdual ha zant Vaodez da viret outo da goueza etre daouarn an Dispac'herien. Ar chapeliou a deu goude n'eus ket kalz a dra da lavaret diwar o fenn; chapel sant Joseph, gwechall hini sant Varzin a zo bet sebeliet eskibien enni: Yann ar Perrier

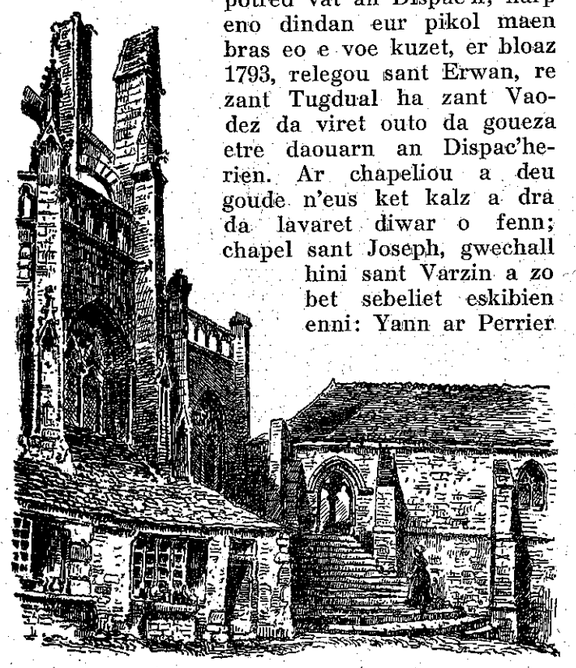

er Kloastr Lanndreger.

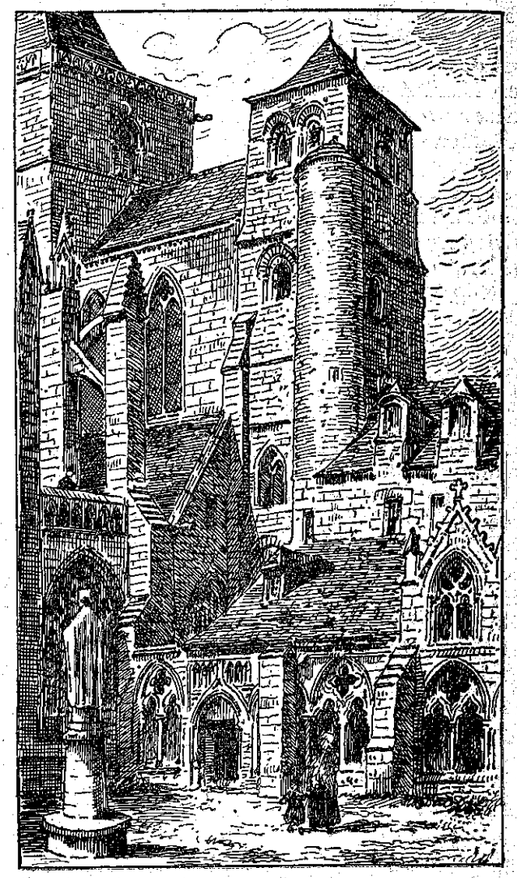

Tour Hasting

a renas goueliou kenta sant Erwan pa voe laket war roll ar zent, er bloaz 1347 ha Yann ar Ploeuc, maro er bloaz 1456; kalon Adrian Amboaz, maro er bloaz 1616, a oa miret er chapel-ze ivez. Met hiviziken netra n'her merk ha ne gaver eno ken nemet daou vaen-bez, skouedou aotroned Rumen Begaignon Plestin warnezo.

E chapel I. V. Menez Karmel ema bez aotroned ar Roc'h-Jagu, e Ploezal; e hini santez Anna ema bez ar chaloni Rolland a Droguindy, gand ar skridman: SI : PLET : A : DIEU : hag eo ger, troet e galleg, Aotroned ar C'hastell eus a Dremazan, : MAR: CAR: DOE, hag a c'heller da lenn c'hoaz war eur groaz e kichen boure'h Koat-Meal, e Leon. War leurenn ar chapel e weler kizellet eur marc'heg, gand e zilhad houarn, hag eo Yann a Droguindy, breur Rolland. Er chapel a deu goude e kaver eun aoter gaer en enor da zant Yann.

E chapel-kroaz tu an hanter noz, ez eus eur pinsin dour benniget, kizellet kaer, hag a dalv ar boan sellet outan. Eno eman dor ar sakreteri; it ebarz ha goulennit gwelet penn an Aotrou sant Erwan ha relegou sant Tugdual ha sant Vaodez; pedit dirag ar penn benniget-se, kaera releg a zo e Breiz.

Pa ziskenner e chapel an Duk e chomer sebezet da zellet ouz bez gwenn sant Erwan; ar vein a zo ouz e ober a vefe lavaret a daolfe sklerijenn diouto ker gwenn int etouez ar vein zu all a

zo a bep tu d'ezo ; ar bez kenta a oa bet graet gant mein gwenn evelse ivez; savet oa bet goude ar bloaz 1420 gand an duk Yann V, war lerc'h eul le en doa graet endra m'edo dalc'het er prizon gand aotroned Penteur. Da genta e lakeas sevel eur chapel ha goudeze e lakeas sevel ar bez ; bolz ar bez-se a oa goloet a arc'hant hag ar speurenn tro-war-dro a oa alaouret. Bez sant Erwan, a zigase, da Lanndreger, pardonerien a vil vern n'eo ket hepken eus a Vreiz, met ivez eus ar Frans, eus a Vro-Zaoz, eus ar Flandrez, eus ar Portugal, eus an Itali, ha zoken eus broiou pella ar Zav-heol. Ar bez kaer-ze a jomas en e zav betek an Dispac'h; er bloaz 1793 eun toullad soudarded divergont, truilhou eus a Bariz hag eus a Etamp, a gredas ober eun taol kaer o terri ar pez labour-ze, a daoliou morzol hag a daoliou fuzuilh; ar mear hag unan bennak eus e guzulierien deuet da glask o diarbenn a voe dare d'ezo beza lazet ganto.

Pa ehanas an dispac'herien da ober o reuz e voe savet da genta eur bezig nevez dister, e lec'h an hini koz; met ar bobl hag a garie sant Erwan ne blije ket ar bez-se d'ezi rak n'her c'have ket kaer a-walc'h. Kerkent ha ma voe hanvet da eskob e Sant Brieg ha Lanndreger, er bloavez 1884, an A. Bouche, ginidik eus a Rostrenen, a glaskas an tu da zevel da Dad ar Vro, eur bez nevez; an A. Goff, person Lanndreger, hag e gure, an A. Pon, lesanvet Laouenanig Sant Erwan, aozer, ar werz a vez kanet abaoe, bep bloaz, e pardon bras Lanndreger, a roas dourn d'ezan eus o gwella. Staga a rejod gand al labour er bloaz 1885; an A. Bouche, siouaz, ne welas

Maen-bez Yann a Dreguindy ha skouejou eskibien sebeliet e iliz-veur Lanndreger.

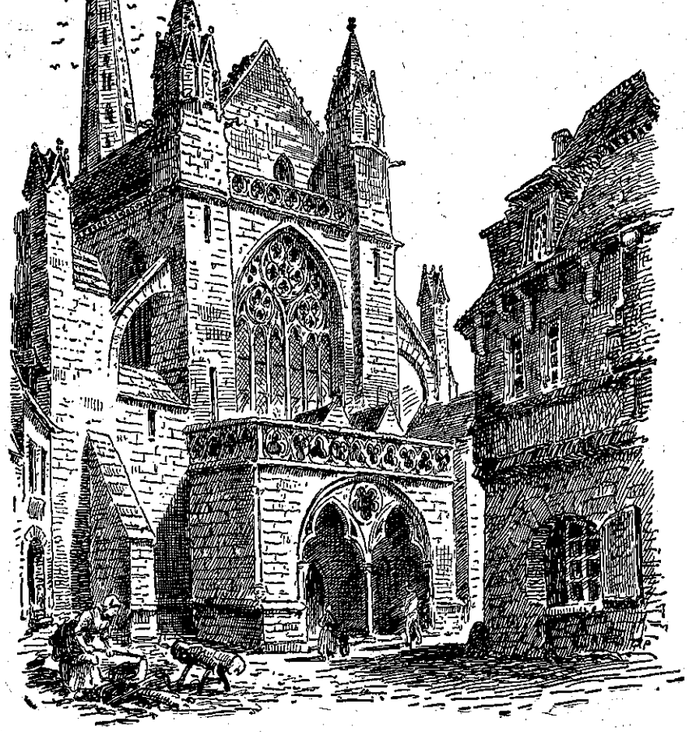

Or-dal iliz Lanndreger

ket ar bez nevez en e gaer; mervel a eure er bloaz 1888; met an A. Fallières, a deuas da eskob war e lerc'h, her greas; ar bez nevez a voe benniget, e kerz ar goueliou kaer savet en e enor d'ar 7, 8 ha 9 a viz gwengolo 1890, gand ar c'hardinal Place, arc'heskob Roazon holl eskibien Breiz war e dro.

War gorre ar bez eman skeudenn sant Erwan gourvezet, daou ael och harpa e benn d'ezan. Pevarzek skeudenn vihan a zo renket er c'hosteziou: en o zouez e kaver Katell Autret, eus a Blouyann, unan eus ar re genta a zo bet pareet gant sant Erwan, eur paour kez plac'h yaouank mac'hagnet ha daoubleget hag a voe pareet en eun taol trumm ha pareet ker mat ma timezas daou pe dri bloaz goudeze; Charlez Bleiz, a garie kalz sant Erwan; Tankred Heloury eus a Kervarzin, e dad hag Azou ar Genkiz, e vamm; Katell Heloury, e c'hoar; n'eo ket bet ankounac'haet zoken ar c'hoarier Riwal hag e wreg Pan-

toada a voe tennet eus an dienez gant sant Erwan o digemeras en e di, gand o fevar c'hrouadur, epad meur a vloaz. Pevarzek skeudenn all a zo laket e traon an pilieri a zo o tougen an doenn a-zioc'h ar bez ; en o zouez e kaver seiz sant Breiz : Kaourintin, Paol, Tugdual, Brieg, Samson, Malo, ha Patern. D'o heul eo bet laket Melani, paeron Roazon, Sklêr, paeron an Naoned, daou roue Breiz, Judikaël ha Salaün, hag ar manac'h brudet, Gweltas. — Unan hepken a zo bet ankounac'haet lakat e skeudenn e tal ar bez-ze hag eo Yann Kergoz, an hini a garas ar muia sant Erwan marteze, an hini a reas skol d'ezan, a vevas betek e zek vloaz ha pevar ugent hag a deuas, kabac'h ha bec'h d'ezan bale, da gomz, dirak ar re a rea an enklask abarz lakât Erwan Heloury war roll ar Zent, gant kement a galon diwarbenn mab Kervarzin ma lakeas da ouela kement hini her c'hlevas.

E chapel an Duk e kaver c'hoaz, estreget an tenzor-ze, bez diveza eskob Lanndreger an A. Le Mintier de Saint André a gemeras hent an harlu hag a varvas e Londrez, er bloaz 1801. E relegou a zo bet digaset, gand lid bras, da Lanndreger, er bloaz 1868. — Pa ziskenner etrezek an nor-dal, e kaver c'hoaz eur bez all, hini ar chaloni Yann Lantillac, arriagon (archidiacre) Plougastel er bloaz 1461. Eul leon a zo gourvezet e harz e dreid. Er c'heur ez eus bet sebeliet meur a eskob, evel Yann Calloet, bet ganet e Lannidy, e Plouignau ha maro er bloaz 1504, Champion de Cice, eus a vro Roazon, maro er bloaz 1635, Jegou Kervilio, bet ganet e kichen Rostrenen, maro er bloaz 1731, Fransez de la Fruglaye, bet ganet e Brieg, maro er bloaz 1745; Borgn Kervorvan, bet ganet, a greder e Pleyber-Krist, maro er bloaz 1761. Gwasa pez a zo, ne weler ket ken o beziou, rak abaoe ar bloaz 1826 ez eus graet warno, eul leurenn goat kistin. Ar c'heur, da vihanan, a vir atao e 46 skabell zero, eul labour eus ar re gaera bet graet, endra ma raet skebell Kastell Paol. War an diou genta e weler sant Tugdual o trec'hi an œrouant a strafuilhe Traon-Treger ha Sant Erwan o treuzi eur ster, eun ael o lakat an dour da dec'het, en e raok, evit digeri hent sec'h d'ezan. Al labourze o zo bet graet gant daou galvez eus a Landreger, Girard Dru ha Tugdual Kerguz.

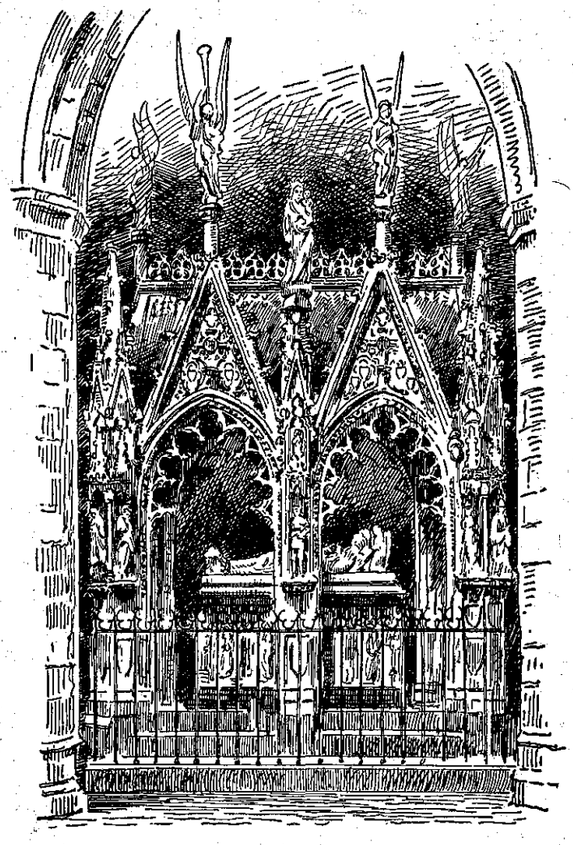

Bez sant Erwan

A-raok kuitaat an iliz-veur gwella a zo da ober eo pignat ar 100 derez a zo da bignat en tour bras; ac'hano, ez eus eur gwel kaer kenan; gwelet a raer kêr, tour ar Minihy, harp e Kervarzin, el lec'h m'eo bet ganet sant Erwan, tour sant Mikael, hini Tredarzec, hag hini ar Roc'h-Derrien ha pelloc'h ar mor bras o deus treuzet sent Bro Gemru, ha sent Iwerzon, ar zent koz-ze o deus luskellet kavell Breiz-Izel.

G. P.

MIKAEL AN NOBLETZ

Mikael an Nobletz e enez Sizun

Tud enez Sizun ne event gwin nemet pa zigase ar mor rrikennadou d'ezo; n'oant ket falloc'h evid an dra-ze ha za e oant tud krenv ha yac'h; adalek seiz pe eiz vloaz ar otred a veze noz deiz o pesketa, betek pemp pe ouec'h leo diouz ar ger, e kreiz ar c'herreg. Ar mer- ied a laboure an douar, rak n'oa ket a gezeg, a vale an z gand eur vilin dre nerz o divrec'h.

Mikael an Nobletz, heb aon ebet, a bignas en eur vag vont da Enez-Sizun. D'ar re a lavare d'ezan oa risklus veach, e responte: « Muioc'h a riskl zo c'hoaz o chom o fizïout e madelez Doue hag o lezel hep sikour eneou enet gant gwad Jesus-Krist. »

Kontet e voe d'ezan eun dra c'hoarvezet gand an aotrou Liskouet, eskob Kemper. Evit doare, an aotrou 'n eskob, uet da Gleden-Kap-Sizun, a gemennas da berson Enez- un dont d'e gaout, rak klemm a oa savet en e enep. Met enezourien a dreuzas ar Raz, gand o bagou, da gerc'hat o son. Evel ma ne roe ket an eskob o goulenn d'ezo oc'h tu, e kemerjont o c'hontilli bras, ar c'hontilli ma ouzellent ganto ar pesked, hag e lavarjont: « Ma na itit ket d'eomp hor beleg, ar mor bras am lonko, ma lakan ket ma c'hontell en ho pouzellou. »

Pe 'z eo gwir ar gontadenn-ze pe ne 'eo ket, ar pez zo r eo e voe digemeret Mikael an Nobletz e Sizun evel eun eus an nenv. E nep lec'h ne gavas muioc'h a volonte t, Eur brezegenn hag eur gentel katekiz a rae bemdez, goulenn a reas digand an dud kovez pec'hejou o buhez ll, Buan e teuas gwellaenn en eneou, hag an dud-ze, iz gwechall war a lavared, a voe tud habask, madele- s, kristenien eus an dibab.

Ar pez a rae poan d'ar misioner oa gwelet n'oa person et en enezenn. Petra a raint, pa vezo aet kuit?

Setu aman penos e renkas an traou. Bez ez oa en ene- n eun den, pesketaer evel ar re all, Fransez ar Su, di- r mat e spered, ha dreist-holl, eun den a benn, eur ristен evel ne weler ket alies. Deski a reas d'ezan e re- ion gwelloc'h c'hoaz eget d'ar re all, hag e lezas gantan riou santel da lenn, hag e lavaras d'ezan penos ober it dalc'her an dud war an hent mat.

Goude ma 'z eas kuit Mikael an Nobletz, Fransez ar Su voe hanvet da gabiten, da vestr, gand e genvroiz. Kregi eas en e garg hag e poanias kerkent da zalc'her tud an ezenn sentus ouz ar c'henteliou roet d'ezo. Gwella ma ellas e talc'has lec'h ar person. Bep sul e veze gret pro- ion, douget ar groaz, ar bannielou, kanet Litaniou ar erc'hez.

Da c'houde e veze kanet pedennou an oferenn: *Kyrie, oria, Credo,* ar ganerien rannet e daou rumm. Fransez Su a lavare peseurt gouliou a veze er zizun, an dei- u yun ha vijil. Goude kreisteiz e veze kanet ar Gous- rou ha lennet al liziri digaset gant Mikael an Nobletz. wechou Fransez a rae e-unan eur brezegenn war ar gouel. wener ar Groaz e vode an holl e kichen kroaz ar ve- l, hag e tisklerie ar Basion.

Evelse tud Enez Sizun a zalc'he mat d'o relijion, daoust a n'o doa beleg ebet, ha 25 vloaz da c'houde, an Tad mer hag e visionerien a gavas ar barrez e stad vat ; elato e lavarjont da eskob Kemper ne dlie ket beza le- ar barrez-ze hep beleg. An eskob a glaskas, met ne ga- s hini ebet da gas d'an enezenn. Ar veleien o doa poan veva er barrez; gwir o doa da gemeret eur pesk eus pep g a zistroe d'ar porz: setu eno o holl feadra; ar presbi- n'oa nemet eur c'hoz toull tenval.

An aotrou 'n eskob a lavaras e stagfe eun tamm leve z parrez Enez Sizun, evit ma vije aesoc'h d'ar person va. Beleg ebet ne voe kavet.

Neuze ar Jesuisted a zonjas e Fransez ar Su, diskibl kael an Nobletz, kabiten ha pastor an enezenn. Goude za kemeret kuzul digant Mikael, e c'houlennjont ouz ansez ar Su, ha plijout a rafe d'ezan beza beleg, evit tour e genvroiz. Respont a reas e vije laouen, e sonje dra-ze abaoe m'oa intanv, met n'en doa kredet lava- ger da zen, rak ne ouie ket a latin ha n'en em gave t santel a-walc'h evit beza beleg. Ar Jesuisted hen alias vont da vanati Landevennek da zeski gand ar venec'h n tamm latin hag ar skianchou sakr. Ne jomas ket pell e Landevennek, hag eun deiz e voe gwelet o tigouezont e Kemper, e ti ar Jesuisted, gwisket e martolod. Dont a rae da c'houlenn digand ar vikel vras aotre da reseo an Urziou Sakr. Ar Jesuisted a roas d'ezan eun tok hag eur vantell, evit ma vije gwisket dereat da vont dirak chalonied an iliz-veur. Ar re-man a c'houlennas digantan petra glaske. « Me eo Fransez ar Su, eus Enez-Sizun, el lec'h n'ez eus nag oferenn na beleg, hag e karfen beza beleget, evit rei ar zakramanchou d'am c'henvroiz. »

Ar chalonied a voe souezet o klevet an den-ze, tost da dri ugent vloaz, gwenn-kann e benn, o c'houlenn beza be- leget. « Peseurt micher ho poa? », emezo. « Pesketaer abaoe 45 vloaz. » — « Ha desket hoc'h eus al latin? »

— « Lennet em eus e daou levr latin gwechall, met n'am oa ket amzer da studia, rak abred oun bet laket da gregi er rouejou ».

Ar chalonied a c'hoarzas hag a lavaras d'ezan n'en doa netra gwelloc'h d'ober eget distrei d'e rouejou.

Dilezel a reas ar Chalonied, tenval e benn, glac'haret e galon, ha setu m'en em gavas gantan eur chaloni all, an Tad Pinsart, a c'houlennas digantan eus pelec'h e teue. Fransez a zisplegas d'ezan e istor. An Tad Pinsart, o we- let e youl d'ober vad d'e genvroiz, leun a druez outan hag ouz e barrez, e bedas da zont a-nevez gantan da gaout ar chalonied. « Enez Sizun, eme an Tad Pinsart, a zo pell zo hep person, hag, evit rei eur beleg d'ar barrez-ze, e c'hel- ler gelver d'an Urz eur martolod koz, ha goude ma ve dister e zeskadurez, p'e gwir n'en deus ken c'hoant ne- med ober vad d'e genvroiz. »

Gret e voe a-nevez goulennou ouz ar Su. Ar chalonied a lakeas etre e zaouarn eul levr oferenn hag e zigoras war ar bajenn a oa enni an Aviel a ziskouez d'eomp Hor Zal- ver o rei da zant Per alc'houeziou ar Baradoz. Fransez a lennas mat an Aviel, gand eur vouez skler. Unan eus ar chalonied a c'houlennas digantan ha komprenet en doa ar pez en doa lennet. Fransez a droas brao e brezoneg ar pez en doa lennet e latin, hep fazi ebet. « Pebez pesketaer! a lavaras ar chalonied souezet. Meur a veleg en hon eskopti ne ouzont ket kement hag hen. » Goulennet e voe digantan ive an doare d'en em gemeret gand ar bec'he- rien er gador-govez, hag e respontas mat adarre. Roet e voe d'ezan neuze aotre da vont da Gastell da reseo an Urziou Sakr, rak n'oa ket a eskob e Kemper er mare-ze.

Levenez a voe en enezenn pa zistroas ar c'habiten gand ar garg a berson. Evel m'en doa gwechall sturiet mat e vag, e sturias ive eus ar gwella e barrez. An Aotrou Louet, eskob Kemper, pa 'z eas d'ober an dro evid ar Gonfirma- sion, a ziskleries n'en doa kavet person ebet d'ober gwel- loc'h deveriou e garg eget Fransez ar Su.

Prezeg a rae bep sul ha bep gouel, hag araok pe goude ar Gousperou e rae katekiz hag e teske d'an dud kanti- kou e vestr, Mikael an Nobletz. Hag ar besketaerien a gane ar c'hantikou-ze war ar mor da c'houde.

Bemdez e veze kalz tud en oferenn. Ar vartoloded, araok kregi en o labour, a yea d'an iliz, ha diouz an noz, distro d'ar ger, ez aent adarre. Bep miz e kovesaent o fe- c'hejou. Hag e renas ar peoc'h en enezenn. An dud en em gare, en em gleve etrezo, a veve eürus.

Seiz vloaz e voe Fransez ar Su person en Enez Sizun. Gand aon na jomfe adarre ar barrez hep beleg goude e varo, e kasas unan eus e nized, danvez eur beleg ennan, da studia da Gemper, da skolaj ar Jesuisted, evid en em brepari d'an Urziou Sakr.

Pa varvas Fransez ar Su, goude beza gouarnet an ene- zenn evel kabiten ha person, an holl a lenvas, evel p'o dije kollet o zad.

An niz a grogas neuze er stur hag a voe person e lec'h e eontr.

Pell zo abaoe m'eo tremenet dre Enez-Sizun Mikael an Nobletz hag an Tad Maner, met n'e ket ankounac'haet c'hoaz ar c'henteliou o deus roet. Ar barrez a zo eur bar- rez kristen eus ar re wella. An iliz, eun iliz nevez, a vez ato leun a dud d'an oferenn diouz ar mintin ha d'ar pe- dennou diouz an noz. Da zul, an holl, gwazed ha merc'hed, an eil rumm goude egile, a gan a greiz kalon d'an ofe- renn ha d'ar gousperou, ma z'eo eun dudi o c'hlevet.

Mikael an Nobletz e Douarnenez (wardro ar bloaz 1618)

O tisrei eur Enez Sizun. Mikael a voe karget eur pennadig, gant aotrou 'n eskob Kemper, eus parrez Meilars, eur barrez vihan e kichen Pont-Kroaz, a oa neuze hep person ebet. Labourat a reas gwel- la ma c'hellas er barrez-ze.

Met ne jomas ket pell eno, rak prezeg a ranke e lec'h all ive. Edo o vont da Gemper da gennerza an diskibien en doa gounezet eno, hag epad an hent e pede ar Wer- c'hez da ziskouez d'ezan ar vro e c'hellfe enni labourat ar muia evit gloar Doue. Selaouet e voe e bedenn. Ar Wer- c'hez en em roas da welet d'ezan skedus holl, ha gant he biz e tiskouezas tour Ploare, tour uhel ha kaer, e kichen mor Douarnenez. « Galvet out, emezi da vont da labourat el lodenn-ze eus herez Sant Kaourintin. Bez leun a nerz- kalon en desped d'ar c'hroaziou e pezo da zougenn. Si- kouret e vezi. »

Kerkent ar misioner a droas kein da Gemper hag a ger- zas etrezeg ar vro nevez diskouezet d'ezan. Digouezout a reas e Ploare deiz Merc'her al Ludu. An iliz a oa leun a dud, pesketerien, labourerien douar, holl gwisket dister, ar pez a blijas d'ezan, rak ne gare ket gwelet en ilizou tud o tenna lorc'h eus an dilhad kaer a zougent. Mont a reas da gemeret al ludu e mesk an dud all. Deuet er meaz eus an iliz, e taolas e zaoulagad war Douarnenez, al lec'h ma tlie labourat ennan keit amzer.

D'ar poent-ze n'oa ket a barrez e Douarnenez. N'eus ket gwall bell c'hoaz abaoe m'eo bet distaget Douarnenez dioc'h Ploare.

Bez ez oa chapeliou aman hag a-hont met an iliz par- rez oa iliz Ploare.

Kalz bagou a oa neuze e Douarnenez evel hirio; pesketerien sardined a oa eleiz, ha dont a rae marc'hadourien eus a bell, eus ar Spagn, ar Portugal, an Itali, da brena pesked da Zouarnenez.

Mikael an Nobletz, goude beza resevet al ludu e iliz Ploare, a yeas da Gemper, d'ober eun dro er ger-ze. Distrei a reas evit mat da Zouarnenez da lun an Dreinded, ha kerkent e stagas d'al labour. Aotre a voe roet d'ezan gand an aotrou person, Yann Capitaine, en doa anavezet e Konk-Leon.

Div eur oa goude kreisteiz. Eur c'hloc'h a voe klevet o seni: kloc'h santez Helena, eur chapel e kichen ar mor. O veza n'oa en deiz-ze na gouel na netra, an dud a voe souezet, hag a gredas edo an tan-gwall en eun tu bennak.

Dont a rajont niverus d'ar chapel, da c'houzout petra a oa a nevez. « Aon hoc'h eus rag an tan, a lavaras d'ezo ar misioner. Met eun dra all zo hag a dlefe ober muioc'h a aon d'eoc'h: barnedigez Doue. Araok pep tra e rankit en em ziwall diouz tan an ifern .Evit-se e tleit deski ho relijion, beva santel, ober pinijenn. « Hag e roas kerkent d'ezo eun nebeut kenteliou evit diskouez penos beva e gwir gristenien.

An dud souezet, a zelaouas beteg ar fin, met, deuet er mez, ec'h en em lakjont gand ar misioner: « Sur awalc'h oa eur beleg foll! Dont evelse, e kreiz an deiz, da zirenka an dud, d'ober d'ezo dilezel o labour! Chê! Spontus oa! »

Unan bennag evelato a voe skoet e galon. Hag eur be- leg, Anton ar Pennek, a zavaz e vouez da zifenn Mikael an Nobletz. « N'e ket traou diskiant, emezan, met traou fur meurbet en deus lavaret d'eoc'h. »

An aotrou Pennek a oa eur beleg hep parrez, o chom e Douarnenez. Re droet oa gand ar gwin, hag a-wechou ec'h ewe re. Met leal oa. Skoet e voe gant prezegenn Mi- kael an Nobletz hag her pedas da zont d'e di da jom ha da gemeret e brejou. Souezet e voe c'hoaz muioc'h, pa welas pegen reizet oa war an debri hag an eva. Goune- zet e voe, hag ec'h en em roas d'ezan evel eun diskibl d'e vestr. Epad 25 vloaz e sikouras anezan d'ober katekiz ha da zeski ar pedennou d'ar re vihan ha d'ar re vras.

E Douarnenez an dud a oa dizesk bras war o relijion. Kalz n'oant ket gouest da lavaret ar Bater penn da benn: Ober a reant ar c'hiz, hag e teuent d'an oferenn, met hep gouzout pebez tra vras oa an oferenn. Mikael en em la- keas da zeski d'ezo ar misteriou a dleer da anaout evit beza salvet, hag e tisplege d'ezo ar Bater, an Ave, ar Gredo, ar Gonfiteor. E latin hag e brezoneg e rae d'an dud deski ar pedennou-ze.

E brezegennou da genta ne vezent ket prizet. An dud vras o doa evel mez o veza kemeret evit bugale, hag e klaskent ober goap eus ar misioner a hanvent ar *randoner.* P'e welent o pignat er gador, ez aent er maez. Mikael an Nobletz ne fall-galone ket evit-se. Bemdez ez ae da Zantez Helena hag e sone ar c'hloc'h da c'hervel an dud. Ma ne dostae den, e rede eus eun ti d'eun all da glask unan bennak. Eun deiz, goude beza sonet e gloc'h ha re- det du-man du-hont, ne gavas nemed eur vaouez, Janed Sevaer, da zont d'e zelaou. Prezeg a reas evelato epad tri c'hart-eur, hag en eur achui, e lavaras: « Mogeriou an iliz-man a roio testeni eun deiz am eus gret gwella ma c'hellan evit desti hent ar baradoz da dud Douar- nenez ».

Tud Douarnenez a reas evel m'o doa gret en o raok tud Konk: lezirek oant da glevet komzou Doue. Mat oant evel m'edont, a zonjent. Ra vefent lezet e peoc'h.

Met ne vezint ket lezet e peoc'h. Ar misioner a zo deuet en o zouez a zo eur Breton penn kalet a lavaro d'ezo ar wirionez, ha goude ma ve kasaüs d'o diskouarn. Kaer o dezo en em glemm, rei d'ezan an hano a *randoner, a zon- ser,* Mikael ne ehano ket.

Mont a rajont betek difenn ouz o merc'hed hag o bugale da vont da glevet Mikael. Met eun den brudet, Yann ar Moan hag e wreg, Klaodina Belleg, en em ziskleries a vouez uhel evid ar misioner hag a lavaras d'ar re all : « N'ho pezit ket aon da goll hoc'h amzer, ne vezot ket paouroc'h evit mont d'an oferenn ha da glevet ar breze- genn. Ni her goar. Ni zo bet o selaou ketekiz ha prezegen- nou Mikael ha goulskoude a zo pinvidikoc'h eget araok. N'en em lezit ket da veza distroet gand ar goaperien hag an teodou fall. »

An daou zen mat-ze a viras ouz o c'henvroiz da zilezel Mikael an Nobletz. Heman a gendalc'he e labour: bem- dez e prezege hag e rae katekiz e Santez Helena. A nebeu- dou e kreske niver an dud er chapel da glevet e breze- gennou, hag abenn daou vloaz en doa gounezet ar beder- vet lodenn eus tud Douarnenez.

(*Da gendelc'her*). J. U.

'enaos n'eus na baradoz nag ifern evit Janned Pennglaou

ınavezet mat em eus Janned Pennglaou: eur vaouez an ha du, lemm he lagad; o chom edo, tostik d'am c'her, r hent bras Landerne, en eun tiig bihan, troet ouz an ol; harp outan e kaved atao eur bern keuneut hag eur ın kolo. Eno e veve Janned gant he gwaz; disher oant koulskoude Janned a laboure atao ar pez ma c'helle; ed e save eus he gwele; divezat e veze o vont ebarz; uz an noz e kroge en nadoz hag e kempenne dilhad he ıi koz. Da zul, ez ae d'an oferenn ha d'ar gousperou; e ın ar laez an iliz e veze peurliesa; gwella kristenez ar rez oa... war he meno.

Lavaret traou eus an dud a rae a-wechou, met gand eun mm ken truezus m'ho pije kredet gwelet eur zantez h ober he finijenn.

An daou goz a en em gleve, madik a-walc'h, daoust d'o nkou. Per a gave mat eur banne ha gwelloc'h daou; n'oa eur mezvier, mar kirit, met pa gave tro, n'oa ket evid lech; n'eo ket o suna skourn ken nebeut eo e oa deuet e da ruzia; ma ne veze ket mezo aliesoc'h eo dre m'oa ıned tost d'he gwenneien; eno edo he fec'hed; ranna a e he c'halon, bep sul, o rei pevar real da Ber: eur gwen- g evid e gador, hag eun all da lakat e plad an Anaon; ad an triouec'h gwenneg all e ranke paea e vutun ha di- s d'ar ger daou wennegad c'hoalenn hag eur pakad alu- tez. D'ar mare-ze n'oa ket ker ker ar butun ha breman Per, deuet mat d'an holl, a gave an doare da gaout ban- ou digant henman digant hennont hag evelse ne rae ket lz a van evit klevet Janned o soroc'hat p'en em gave er r.

⁂

Er bloavez-ze, derc'hent sul an ened, edont o daou oc'h er eun tomma, goude o c'hoan; Janned a oa o kempenn reier ha Per, e gorn en e c'henou, a huanade bep an am- r o sellet ouz ar gwer a oa el listrier: sec'hed en devoa. An drouk-spered oc'h ober e dro a welas anezo; mont a as didrouz en ti ha p'edo harp ouz skouarn Per e lava- s: « Eur gwall vaouez az peuz! »

Per a droas e benn ha ne welas den.

— Piou en deus komzet ouzin? emezan.

— Me eo da vrasa mignon. Pet banne az peus evet diwar c'houst? Pet ali am eus roet d'it?

— Ma 'z eo gwir kement-se, me garfe da welet evit kaout ır banne all, rak ar re all, a zo aet d'an traon pell a zo ı prest oun da ziranva gand ar zec'hed.

An diaoul, e lec'h respont, a redas betek skouarn Jan- ed.

— Dalc'hit mat atao d'ho kwenneien, gant a reoc'h; en serr eman an eurusted.

Ha Janned a lezas ar geriou touellus da vont en he c'ha- n.

An daou bried a welas neuze, — ker gwir hag emaoun- e aman, — eur skeud etre an tan hag an daol; dre c'hal- ud an tan ar skeud a gemeras doare eur c'horf, hag hep ıle, e weljont etrezo eun den, eur peziad den, eun tok ern uhel war e benn, eur mousc'hoarz goapaüs war e vu- llou; astenn a reas e zourn da gregi en eun werenn:

— Gra eveldon, Per: yec'hedou, emezan, en eur lipat ır werennad win ruz evel gwad, gwin deuet e-unan er erenn, ha pebez gwin, c'houek ha krenv, gouest da zigas mmder en eur c'horf maro.

Kerkent ha m'hen tanveas, Per a stlakas e deod en e henou.

— Te, avat, paotr, a zo eun aotrou! Kaout a c'helles win pa geres? ha gwin eus an dibab!

— Ma 'z peus c'hoant da gaout ez po ivez; n'ez peus emed ober marc'had ouzin?

— Marc'had ouzit? ha petra rankin da rei?

— Da vignoniaez epad da vuhez ha goude da varo... eun dra ha ne res fors ebet anezan!

— Sko aze em dourn, va mignon, eme Ber, gwin em bezo bepred?

— Ken alïes gwech ma 'z pezo c'hoant da eva eur banne, e vezo leun da werenn.

An daou genseurt a varvailhe; Janned ne ranne ger, met a-benn eur pennad e kemeras perz en diviz.

— Ker barrek-se oc'h, Aotrou?

— Mestr oun war bep tra; ober a c'hellan pep tra, eme dad al lorc'hentez; beza e c'hellan beza bras, pa garan, kement hag ar wezenn elo a zo ouz kleuz ho park, ha bihan bihan, ker bihan hag ar vesken a zo war ho piz, moereb koz!

Janned a oa eur mennoz o trei en he spered.

— Ha kel ledan hag ar pod soubenn-man, ivez, emezi?

— Ya! Sellit!

An diaoul a en em c'houezas hag a en em vihanneas, be- tek beza henvel ouz ar pod-houarn.

Janned a c'hoarze, a greiz kalon.

— Ha ker moan hag eun neudenn ivez, emezi c'hoaz?

An diaoul a hojas e ziouvrec'h, a astennas e zivesker, hag a en em lakeas d'en em zisteraat, d'en em voanaat, d'en em danaoaat; Janned a c'hoarze atao hag a lavare.

— Alo! alo! moanoc'h, moanoc'h c'hoaz!

Pa gavas e oa aet tano a-walc'h, Janned, skanv evel an avel, a zavas war he zreid, a bakas peg e skouarn Satan ha buan, buan... e sank he nadoz, hag e stag anezan ouz e lost.

— Paouez 'ta, kiez koz, eme an diaoul; diskrog 'ta sorserez, hag ar milliget a bec'he evel ma raer en ifern.

— Pa 'z pezo diskroget eus ene va gwaz, eme ar wreg, met ac'han di, ne 'z peus netra da c'hedal; n'oun ket ker sot-se, evelato; gwelet em eus beg da gorn, Paolig!

Per a zelle outo o daou, sebezet holl, rak ne gomprene seurt.

Abenn fin an dro, e torras an neud ganto; an drouk- spered a zipadapas da vont kuit, kounnar ennan, kollet gantan an hanter euz e skouarn; Janned a daolas an han- tereun a oa chomet ganti d'ar c'hi hag al loen paour-man n'en devoa ket e lounket mat a-walc'h m'edo e c'harvel- lou gantan er vann, maro mik.

En eur vont eus an ti an diaoul a youc'he:

— Torret eo ar marc'had; dalc'h ganez ene da c'he- naouek a bried! ne vezin ket paouroc'h, rak ne dalv ket kalz a dra, met ouzit te avat, em eus droug.

Hag e kreiz eun taol kurun e teuzas!

⁂

Azalek an nozvez-ze, an daou goz n'oant ket gouest ken d'en em glevet; n'oa nemet buhez fall en ti; Per a rebeche da Janned he fisoni, rak n'en deveze gwenneg ebet ken diganti.

Janned a responte:

— Panefe d'in me e oas aet gant Paol Gorniok korf hag ene.

— Panefe d'it te, em bije bet gwin mat bemdez, eme Ber.

Sotoc'h sota ez ae Per gand ar banneou; sotoc'h sota ez ae Janned gand an arc'hant ; selaouet o devoa o daou mouez an enebour e lec'h stourm ouz o zechou fall.

Janned a deuas he c'halon d'en em galedi ar pez a c'hoarvez atao pa vez stag ouz madou an douar.

Pa gleve, e toull an nor, eur paour ezommek pe eun tre- meniad dianket e youc'he warno dichek: — Aman n'eus ket a aes da rei; aman ne vo ket digoret!

Bep bloaz, pa deue Job ar c'hloc'her da gesta e kunude abarz rei pemp gwenneg d'ezan: — Er barrez-man, emezi, n'eus nemet tud lezirek!

Pa vezet o kesta evid ar skoliou kristen e youc'he d'ar re a veze oc'h ober an dro: — It ac'halen! Me n'em eus ket a vugale da skolia! Me ne ran ket kalz a fors eus ar sko- liou!

Goude an eost, e teue an Aotrou Person; hennez a veze digemeret eur barr gwelloc'h; kinniget e veze d'ezan eun tamm kig sall hag eur banne gwin hag eur c'hroueriad gwi- niz nevez a veze taolet en e zac'h. O! Janned a ouie tremen diouz an dud pa garie.

Eun dro e teuas en ti eur beleg yaouank, poultrenn war e voutou, komzou mat war e vuzellou, eun den kaer ha baro d'ezan evel ma vez gand ar visionerien: — O klask eur gwenneg bennak evit Breuriez ar Feiz emaoun, eme- zan; ne c'oulennan ket kalz, eur gwenneg er zizun; dek real ha daou wenneg er bloaz, evit prena eneou da Zoue.

— Breuriez ar Feiz, eme Janned? Feiz am eus; mat da bedi oun ivez, met evit er Vreuriez-ze ne 'z in biken!

Hag e troas kein, didruez! Janned, Janned keuz ho pezo d'ho komzou.

⁂

Ar vuhez n'eo ket hirr; tremen a ra pep tra ha dillo. Per a dapas e varo deiz foar Landivisiau; aet oa d'ar foar gand eun ounner hag e teuas d'ar gêr, hanter vezo! kaer en de- voe skei war an nor, Janned ne zigoras ket; ar paotr koz a grogas ar riou ennan hag a varvas en e wele, tri dervez goudeze; a vec'h m'oa nouet gand e berson ma nijas ene Per, pell diouz e gorf ha setu hen, war eün, e kichen dor ar baradoz.

— Dao! Dao!

— Piou a zo? eme zant Per! Han! te eo filhor! N'eo ket re vrao, da baperou, paotr! re vat e kaves da vanne!

— O va faeron, bezit trugarezus em c'henver: eur vaouez hegas ha piz am boa, ne gredfec'h biken!

— Ya! ya! gouzout a ran, ar ouenn verc'hed-ze eo a zo penn abeg ma vez kement a engroez dre aman, rag truez em bevez ouz o gwazed!

— O sant bras! dellezout a reont.

— Mat! deus ebarz, dillo; kuzet e vezi ganen en eur c'horn, ha pa vezo aet an holl zent ha sentezed da gana gloar an Holl-C'halloudek e chomin d'ober eun tamm kem- penn d'it, rak hudur out; liou ar gwin a zo warnout ha c'houez ar c'hognag a zo ganez!

Evelse eo e c'hellas Per mont d'ar baradoz. Hon Tad kenta Adam en devoa laket ar bec'h war e wreg: « Aotrou Doue ar vaouez ho peus roet d'in eo a zo kiriek ma' en eus graet ar pez am eus graet! » hag abaoe ar wazed all a ra evel Adam.

⁂

Janned ne jomas ket pell warlerc'h he gwaz.

Eun dervez, diouz an noz, edo an Ankou o tremen ebiou an ti, e falc'h gantan war e skoaz, dies e benn pa n'en doa ket bet kalz a dro da skei ganti; gant troad e falc'h e sto- kas ouz an nor.

— Alo! Janned, samm da oberou mat ha deus ganen!

Janned dihunet a greiz he c'housk a gavas d'ezi edo al laer o tont warni; klask a eure dindan he fleonk da c'hou- zout hag atao edo he zenzor dindan he fenn, met evid an eil gwech e klevas.

— Janned! n'am eus ket a amzer da c'hedal!

— Pemp munut evit lakat urz en ti ha gorrenn ar re- man.

— En da gonsians eo e oa dleet d'it lakat urz a-raok hizio hag el lec'h ma 'z eomp n'eus ket ezomm a arc'hant!

Ha Janned a reas eul lamm er bed all...

...Pa zigoras he daoulagad er rouantelez all, he spered a oa eun tamm abafet. Kenta tra a welas oa eun diaoul azе- zet war genou eur puns, eur sac'had eneou daonet gantan; digeri a eure ar zac'h, hag evel mein en eun toull, e voe stlapet en ifern ar re o doa graet fae war justis Doue! Klemmou hag hirvoudou a zavas neuze eus ar puns. An diaoul a droas e benn ouz Janned dilavar gand ar spont. Houman kerkent a anavezas an hini a oa bet o klask touella Per.

— Petra res te aze? eme an drouk-Ael d'ezi, gand eur vouez euzus; merc'hed a-walc'h evelse a zo en ifern; hi- zio zoken em eus skubet, ebarz, eun toullad danserezed a oa ker skuiz o fringal ma n'int ket bet dies da baka; droug am eus ouz ar re a zo eveldout: atao o klask ober troiou kamm! da anaout a ran pell a zo; kerz pelloc'h da glask lojeiz!

Gwell a-ze, avat, a lavaras Janned ,outi he-unan, hag e pignas lorc'hus war hent ar baradoz.

— Dao! dao! me eo, Aotrou sant Per; me, Janned Penn- glaou, gwreg Per, ho filhor; me eo am eus lammet ene va hini koz eus a dre skilfou Satan; me a veze bep sul...

Ne c'hellas ket kas he c'homz da benn: an nor vras a droas war he mudurunou aour ha Janned a rankas dont war a-drenv ken trellet e oa he daoulagad gand ar skleri- jenn. Gwelet a reas neuze, en eur rodig-heol lugernus ar beleg yaouank a oa bet, eur wech, o c'houlenn aluzen di- ganti!...

Kouezet fall oa; sant Per n'edo ket er gêr; aet e oa war an douar da rei skoazell d'eur pesketour n'en doa ket gwe- let liou eur pesk, eur miz a oa; en em zikour a ranker ken etre tud eus an hevelep micher. A-raok diskenn, porzier ar baradoz en devoa fiziet e alc'houeziou e sant Fransez Xavier, eur mignon bras d'ezan.

— N'hoc'h anavezan ket, emezan da ene Janned, petra glaskit?

— O sant bras, mat oun bet da bedi, ha...

— Ar bedenn, heb an oberou mat, a zo re nebeut. Ha sant Fransez a gendalc'has: « Ho respont kalet, p'oun bet e tal ho tor, a zo chomet war va c'halon. — N'emaoun ket er Vreuriez-ze, a lavarec'h, — mat, it el lec'h ma keroc'h breman ivez, rak evid aman n'ho peus digor ebet da gaout.

Nec'hetoc'h eget biskoaz, Janned a daolas eur zell ouz an douar; gwelet a reas he c'horf en eun arched; edod ouz e gas d'ar vered; n'oa ket eur boutegad tud ouz e heul; an Aotrou Person a gane ar pedennou ha den ne responte outan, na kurust, na kaner, na kloc'her.

— Den n'en deus keuz d'in, a zonje Janned; fors e pe- lec'h ez an e vez serret an dorojou ouzin!

Klevet a reas neuze mouez he Barner.

— Kondaoni a ran Janned Pennglaou da zizrei war an douar ,en he farrez, evid ober he finijenn; mont a raio eus an eil ti d'egile ken na gavo unan bennak da ober aluzen en he ano; gwelet a raio, met ne vezo ket gwelet; klevet a raio, met ne vezo ket klevet; he foan a vezo bras ha pa- dus; diouz an dismegans e vuzulan atao ar binijenn.

Ha setu penaos n'eus na baradoz nag ifern eviti. Keme- rit truez outi kristenien; grit aluzen en he ano; ha c'houi tud piz, n'it ket da ober eveldi; grit vad gant ho tanvez; an arc'hant zo graet evit rei!

TINTIN ANNA.

DISMANTR JERUSALEM

Sellou an holl a droas warzu ar c'hrouadur krec'hennek ha truilhennek a oa deut er gambr, eur vaz en e zourn, hag en doa doare da vezan kollet e skiant vat.

— Petra a vad a c'hell eun amboubal seurt da heman disklêria d'eomp? a lavaras krenv a-walc'h Sadoc d'e amezeg Josias.

— Ha dre beseurt hent e teu d'eomp kelou eus ar Mesias? eme Azer; eur pagan, da genta, eur mesaer denved breman?

— Arsa, eme Jonathan, o sellout piz ouz ar pastor, hen anaout a ran! Heman eo Ben-Hur, an hini en doa marc'had da vezan kannad ganeomp!... A belec'h, emezan, en eur gregi start e brec'h ar pôtr, e teues te da vruda dre holl donedigez ar Mesias hep m'am boa digemennet d'it hen ober?

An holl a oa mall ganto klevout ar respont.

— Kefridi hon eus bet! emezan.

— Abeurs piou ?

Ar mesaer a reas eur zell-tro, a stardas e zaou zourn war e vaz hag a respontas gorrek, gant eun dremm tener ha mousc'hoarzus :

— E oamp o tiwall hon denved, demdost da Vethleem. A greiz holl, eun êl a zo en hor c'hichen hag en em gavomp e kreiz eur sklêrijenn gaer deut eus an neny. Aon bras hon doe. An êl a lavaras d'eomp: « N'ho pet ket aon, rak digas a ran d'eoc'h eur c'helou kaer hag a raio eur joa vras d'an holl bobl! Ganet eo d'eoc'h hirio, e kêr David, eur Zalver, a zo ar C'hrist, hon Aotrou. Setu aman diouz petra hen anavezoc'h; kaout a reoc'h eur bugel bihan mailhuret ha kousket en eur c'hraou » Ha kerkent en em gavas gant an êl eun niver bras a êlez all o kana meuleudi da Zoue en eur lavaret: Gloar da Zoue e barr an nenvou ha peoc'h war an douar d'an dud a volontèz vat.

Ar mesaer en doa disklêriet kement-man, en eur pennad, evel pa vije bet garanet ar geriou en e spered ha n'en doa nemet o dibuni dre ma teuent.

Selaouet e oa bet heb eur ger nag eun dic'houezadenn; ha pa baouezas, den ne gredas, eur pennad, ranna komz ebet war e lerc'h. Ken pouezus ha ken sklêr e oa danevell ar pastor denved ma ne grede hini hen dislavaret, ha koulskoude, n'helle ket bezan gwir eun dra ken iskis!...

— Dec'h e oa kalz tud e kêr, eme Abiud, goustadik da Azer; ar re-man o devo evet hag en em vezvet...

— Da gredi eo, eme Azer, rak o c'honchenn a zo stummet henvel ouz eun hunvre.

Jonathan a droas neuze ouz ar pastor :

— Lavar d'eomp c'hoaz, emezan, pelec'h ec'h eus kavet ar Mesias?

— Kavet hon eus eur bugel bihan mailhuret ha kousket en eur c'hraou.

— Ha penôs e c'hellit-hu kredi eo hennez hor Mesias?

— An El en deus disklêriet: Digas a ran d'eoc'h eur c'helou kaer hag a raio eur joa vras d'an holl bobl : Ganet zo d'eoc'h hirio, e kêr David, eur Zalver a zo ar C'hrist, hon Aotrou, ha setu diouz petra hen anavezoc'h: Kaout a reoc'h eur bugel bihan mailhuret ha kousket en eur c'hraou...

— N'eo ket nevez ar c'homzou-ze !

Ar mesaer ne respontas netra; e zellou a chome entanet hag e zremm a oa holl laouen.

— Evet en deus, anat eo! eme Zadoc.

— Nann, dibradet eo! eme Zimeon.

Hag hen da c'houlenn outan :

— Eur sklêrijenn ec'h eus gwelet ?

— Ya, a greiz holl, en em gavjomp e kreiz eur sklêrijenn gaer deut eus an nenv...

— Wardro peseurt koulz eus an noz?

Ar pastor ne respontas ket.

— A dra zur, eme Zimeon, ar sklêrijenn-ze eo an hini a baras aman wardro hanter-noz!

— Ha c'hoant ec'h eus hu, eme Azer, têr e vouez, da dei d'eomp da gredi sorc'hennou tud berboellik?

— Gwelet em eus eur sklêrijenn eveldo.

— Ha klevet ec'h eus kefridi an êl?

— Nann!

— N'ho poa ket evet a win evelto, anez ho pije gwelet ive ha klevet an êl!...

Hag e reas Azer eur c'hoarz goapaüs.

— Lakomp, emezan, eo ganet Mesias ar bastored ! Hon hini, avat, n'eo ket ganet c'hoaz...

Hag o trei ouz ar pôtr, e lavaras d'ezan:

— Arabad derc'hel da vrudan geier dre ar vro... Me a zifenn ouzit grons mont pelloc'h gant ar gôz-ze ! Eun hunvre ez peus grêt ha netra ken. Paour kêz! Ar Mesias, pa deurvezo en em ziskouez, n'eo ket en eur c'hraou e tiskenno ha n'eo ket d'it eo en em ziskouezo!!...

Kea eta da gaout da zenved ha mir da deod hivizi-ken !

Neuze ar mêsaer a respontas :

— Pe ouzoc'h pe ouz Doue e kavit-hu eo gwell senti? Ni n'hellomp ket tevel war ar pez hon deus gwelet ha klevet.

Souezet mik e chomas an holl Met Azer ez eas droug bras ennan :

— Paeet eo, piou oar, emezan, pe gant Herodez pe gant ar Romaned, evit brudan keleier faoz ha lakaat strafilh ha nec'hamant e spered ar bobl. Dalc'hit-hen aman ganeomp, ken na vo gouezet eun dra bennak a wir diwarbenn kement-man!

Ar pastor, avat, ken sioul ha ken skanv hag eun teûz, a oa tec'het 'benn neuze ha diskennet er ru; ha kerkent e voe klevet e vouez o prezek adarre ar Mesias nevez ganet.

Trec'het Azer, ha gant piou? Trei a reas ouz Jonathan hag e c'houlennas :

— Pelec'h eman an daou bagan, ma komzin ganto.

Domitillus hag Ambiorix a oa chomet war zao e kreiz al leurenn-lein hag o doa gwelet ar pastor o tec'het ha klevet e gomzou, dre zor ar gambr chomet dem-zigor. Kement a deue gantan a anavezent dija, hag int, paganed, a gave estlammus an digemer grêt gant e dud da ziouganer ar Mesias.

Int a oa dija êt start en o c'hredenn; bet e oant betek toull ar C'hraou, demdost eno, war gomz ar gannaded o doa kavet war o hent; gwelet o doa ar bugel en e vailhurou, alan eun azen o c'hôri tommder en e

izili gwan, hag anavezet o doa ar vaouez hag ar gwaz o doa goulennet lojeiz, da zerr-noz, e ti « Leon Juda »... O kaout kasaüs komz gant eun enebour d'o c'hredenn, e tiskennjont kerkent ha ma klevjont Azer o c'houlen diouz o doare.

Jonathan, p'o gwelas êt e-biou, a c'halvas e vab Ruben.

Hep gedal na vije goulennet netra outan, hen man a zisklerias d'ar red:

— Gwelet em eus anezo.

— Piou? emezint, en eur vouez.

— Ar vaouez hag he gwaz hag he Mab nevez ganet!

— Ar re a deuas e-berr da c'houlenn lojeiz? eme Jonathan.

— Int, end-eün !

— Setu dizoloet ar mister! eme Azer, goapaüs. War-c'hoaz e tizroint d'o bro hag e vezo ankounac'haet an darvoud-man, nemet hag eur ganaouenn a vefe grêt diwarbenn Mesias ar bastored!... Met piou 'ta, emezan, a argaso pelloc'h ar vesaerien-ze ?

Moueziou skiltr a dreuze an êr vintin hag a lavare a-unan, evel pa vije diskennet e kêrig Bethleem holl brofeted an amzer goz: Alleluia! Ganet eo ar Mesias !

Gwelediĝez Lia

En eur zevel, er beure-ze, Lia a gavas en he c'hampr, dispak dirak he daoulagad, ha da lakaat elec'h he hini, bet roc'hiennet ha chaoket gant pemp devez beaj, eur wiskamant nevez-flamm a Vethleemadez: ar zae c'hloan ruz ha glas, an diarôgenn broudet hag ar c'houef uhel stag outan ar gouel lin da ziskenn war an diskoaz ha betek an dargreiz. Met Lia ne baras ket he daoulagad na war an eil pez na war egile, na zoken war ar braoigou a lufre tro-dro d'ar c'houef e giz eur gurunenn. He spered a oa strafilhet holl gant an dôlenn souezus he doa gwelet en noz-ze hag he doa dalc'het anezi penn-da-benn, ne ouie pe dihun pe gousket, nemet e oa he c'halon beuzet en eur mor a levenez. Boemet e chom c'hoaz netra nemet gant ar zonj...

Evel ar goulou-deiz, da viz mae, eun nor vihan aour, en dremwell pell, a skedas diraki... An nor souden 'vel o tigeri, ha, war an treujou, daou zen, eur pôtr, eur vaouez. Eur pennadig, hag an nor a zigoras frankoc'h, ledanoc'h, ha daou zen en em ziskouezas adarre drek an daou genta, hag evelse, heb ehan ebet, e talc'hjont da zigouezout hag an oablou ganto da zigeri, bep ma teuent. En diarôk, an nor lugernus a yee war greski dre ma kreske ivez niver an digouezidi a en em arenke en daou du pelloc'h-pell penn kentan an diou renkenn an eil diouz egile bep ma en em astenne ar penn-all warzu dounder an nenvou.

A gantchou, a vilierou, o gwelas Lia o para evel stered, war varr an oabl, darn anezo muioc'h lugernus, hag a vilierou ivez e kredas, e keit-se, santout ar blâveziou o tremen ebiou d'ezi... Dirazi, breman, ar vali aour, gant ar bobl tud a bep tu, a en em golle du-ze, en dounder mezevennus an oablou... Met eun dra bennak a lavare d'ezi ne oa ket deut ar pep brasa, ar pep souezusa, penôs an heol ne oa ket savet c'hoaz... Pebez heol, pan eo ken kaer ar goulou-deiz! Piou ar prins skedus, krouadur pe Doue, a dle dont, goude bezan bet diambrouget gant kemend all a rummadou tud, gant kement-all a gantvejou? N'hell bezan nemet unan hag eman e ano, a bell amzer, stignet a-zioc'h traoniennou ar bed, ar Mesias... Hag ar re-man, piou int ken nemet e ziouganerien, adalek Adam hag Eva, Noe hag e vab Sem; — Abraham, Izaac, Jakob, Moïzez, David, Salomon, ar Brofeted.

Ar gredenn-ze a ya doun e spered Lia, eman tost ar Mesias, n'ez eus ken nemet eur goummoulenn etrezan hag ar bed, ez a e sklêrijenn da lintra, e c'halloud hag e c'hened da bara! Ha souden e' welas eur c'hraou, eun azen, eur bugel astennet war ar plouz; eur vaouez dister ; eur paour kêz micherour disteroc'h c'hoaz ! A dra zur he hunvre a zo troet en eun all ; n'eo ket an dôlenn-ze a dlee dont da gloza ar weledigez!... Pegen mantret e chom pa wel an testou, ar brofeted, an holl ziouganerien o stoui holl war eun dro troet warzu ar bugel-ze; pa wel an nenvou o splannan a-zioc'h e benn, êlez war nij a-zioc'h ar c'hraou hag eur muzik dudius, evel pa vefe mouez ar bedou o kanan: « Gloar! gloar! gloar en nenvou! » ha 'vel eun hekleo, an dud stouet war o daoulin o respont: Peoc'h! peoc'h! peoc'h en douar!...

Breman, ha hi dihun, an daerou a red war he diougod, daerou hag a zo kement a zousder enno 'vel a geuz hag a velkoni. Karout a raje askaout war he c'hiz an evurusted a gargas neuze he c'halon; 'n em welet c'hoaz dirak an dôlenn bet dispak re verr amzer diraki, pa deuas souden ar c'hraou, hag a oa du-ze pell meurbed, d'en em gaout er pal tostan, war hed he diouvrec'h astennet! Er momed-ze he doa klasket briata ar bugel hag en eur luska mont war e vete, he daoulagad a oa digoret, ar weledigez a oa tec'het.

Vel eun den sebezet e chom, gwisket ganti, hep her gouzout, an dilhajou kaer dibabet eviti... Ne oar ket ha diskenn a raio raktal; chom a ra eno etre diou zonj. pa zigor dor ar gambr hag eur plac'h a lavar d'ezi:

— Mestrez, ho preur a zo aman ouz ho koulenn.

(*Da gendelc'her*). DIR-NA-DOR.

PEDOG

Pez-c'hoari nevez e 2 arvest, evit pôtred yaouank

C'HOARIERIEN :

AN AOTROU PAOL, bourc'hiz pinvidik, 44 bloaz.
PEDOG, mevel koz an aotrou Paol ha keginer, 60 vloaz.
FANCH KROMM, mêrour an Ao. Paol, 50 vloaz.
YVONIG KROMM, fiilhor an Ao. Paol, 6 vloaz.
Ar pez a dremen en eur zal, e kichen ar gegin, e ti an Ao. Paol.

DIVIZ I

AO. PAOL — PEDOG

AO. PAOL, *o tont eur zerviedenn en e gerc'hen hag eur gazetenn 'n e zorn*

Klev 'ta, Pedog, petra lavar an tamm koz kazetenn-man! E savo brezel, en Europ, araok daou vloaz aman! (*O konta war e vizied*). Emaoun hirio an 29 a viz gwengolo, er bloaz 1913, neuze 'ta, a-raok an 29 a viz gwengolo 1915, eo e strakfe ar brezel!... Etre piou? Ne lavar ket, nemet eo red d'eomp, emezan, bezan war evez...

Sell an tamm koz paper! Pesort sôn 'zo gantan er beure-man! N'eo ket da gas seurt keleier d'in eo e paean anezan, marvat!

PEDOG, *dizeblant, o peilhat karotez*

Na c'houi 'zo trubuilhus ho spered, aotrou kêz! 'N em sonjit mat ha c'houi 'welo ez eus bemdez brezel endro d'eomp!

« Ar vuhez a zo eur gann », a lavare ar re goz... Dec'h, ne oa ket bet c'hoaz krog etre Jakou ha Cheun, hon amezeien?

Jakou a oa bet torret eun dant d'ezan en e benn gant e bried tener, ha Janed em eus gwelet er beure-man o vale gant eur pikol bos e korn he zal... Traou ar seurt ze a zo gwasoc'h eget ar pez a zo merket aze war ho kazetenn, rak aman ez eus ouspenn diougan brezel, aman ez eus brezel da vat.

AO. PAOL

Te c'hoarz, Pedog! Gwell a ze d'it, pa c'hellez kemeret pep tra dre farserez. Evelkent, sell aze hag en deus torret ma naon d'in! Savet e oan, just awalc'h, dibikous er beure-man: e oan ouz taol, o tanva, lipadenn ha lipadenn, ar banne kafe c'houek az poa aozet d'in d'am lein... Del! Setu kouezet va daoulagad war ar pennad-ze!... Setu chomet eo an tamm e toull va gouzoug ha kollet va devez plijadur!

PEDOG

Ha gwir? Truez am eus ouzoc'h! Ha n'ouzoc'h ket ar pez a lavare c'hoaz ar goz: « Ar paper a c'houzanv ar gaou koulz hag ar wirionez? » Ha n'ho peus ket eur c'hamarad skrivagner hag a lavare d'eoc'h aman, eun deiz bennak, penôs ar skrivagner a lake da veure, war o c'hazetennou, ar pez o dije hunvreet en noz? Heman en do hunvreet er brezel, ha setu!...

AO. PAOL

Na rez ket a c'hoap, Pedog! « Dre forz kana nouel, ec'h arru Nedeleg », a lavare ivez ar re goz. Hogen, abaoe eun nebeut miziou, e klever gwell alies komz a vrezel... Sonj d'it, ma savfe bec'h! Diouz ma vefe kont, me 'gollfe, marteze, va holl beadra! Nag a arc'hant am eus me kaset du-ze, d'ar Rusi! Ouspenn daou-c'hant mil lur!!

PEDOG

Diskouezit d'in ho kazetenn, m'he lakin da c'houeza va zan, ha bezit dinec'h hirio, warc'hoaz ha bemdez! Ne golloc'h ket hoc'h arc'hant, rak ne vezo ket a vrezel. An dud a vev evurus ha dizoursi ha ne glaskont ket en em laza.

Sonjit kentoc'h, aotrou; hirio eman gouel-Mikel; hirio e teuio, marvat, ho mêrour, Fanch Kromm, d'ho kwelet!

AO. PAOL

Ya, Pedog; gra eun tamm pred mat d'eomp 'benn kreizteiz. Pa n'am eus nemet eur mêrour, e rankan ober brao d'ezan. Eun dornad mat a voneiz a zigaso d'in!

PEDOG

Gortozit! N'oc'h ket krog enno c'hoaz! Ar verourien, en deiz a hirio, e vez ganto muioc'h a zigareziou eget a arc'hant.

AO. PAOL

Gwir eo, kalz a vugale en deus da zevel.

PEDOG

O! En deiz ma teu ar mêrour da baea e aotrou, en devez dalc'h-mad pe eur vioc'h klanv pe vugale da zevel. Warlene, ho poa lezet hanter-kant lur gantan, n'ouzon ket vit petra... Gwell eo bezan ho mêrour eget bezan ho keginer. Me zo pevarzek vloaz 'zo en ho servij, ha biskoaz, eus ho perz, hanter-kant lur gwerz-putun n'int kouezet em godell!

AO. PAOL

N'eo ket gwerz-butun e oa, Pedog; eul leue bihan en doa kollet, ha...

PEDOG *a-gostez*

Ya, hag e lost a voe tremenet d'eoc'h dre ho kenou! (*Uhel*) Er bloaz-man, c'houi 'roio kant lur d'ezan, ma karit, ha war greski bep bloaz... En doare-ze, c'houi eo a vo en e rest hepdale... Gwir eo, arc'hant a-walc'h ho peus du-ze, er Rusi... Ma ne zav ket a vrezel!

AO. PAOL

Eun tammig garo az kavan 'n ez komzou, Pedog!

PEDOG

Oh! me a vez kavet bepred garo va c'homzou, rak ar wirionez a lavaran!

AO. PAOL

Red eo bezan karantezus ouz an nesan, Pedog!

PEDOG

Piou a zo nesoc'h d'eoc'h egedoun? Me garje ne vijen ket bet ken nez; ar re zo henvel ouz Fanch Kromm a vez gwelet gwelloc'h... Petra vo grêt d'ezan d'e verenn?

AO. PAOL

Petra zo en ti?

PEDOG

Oh! Bez ez eus eur c'had, eur vorzed vaout, diou zousenn viou, eun hanter dousenn siliou, eur pez kilhog lart hag eul lechefread pastez kig moc'h. Bez ez eus c'hoaz...

AO PAOL, *spontet*

A-walc'h eo! A-walc'h eo! Ne zebro ket kement-se holl!

PEDOG

Pa n'ho peus nemet eur mêrour, marvat, eo red d'eoc'h ober brao d'ezan!

AO. PAOL

Gra da benn! Me ya d'ober eur valeadenn!

Mont a ra ermêz.

DIVIZ II

PEDOG

PEDOG, *é-unan, o pourchas 'traou 'benn pred*

Ober va fenn a rin sur, evel m'oun boaz, a drugarez Doue! Hag en deiz ne rin ket ken va fenn, me ouezo petra am bo da ober! Eur wech an amzer, e ranker lavaret d'ezan e begement evelse, abalamour da zerc'hel va zroad er pal. N'eus ket gwelloc'h eget ober trouz d'ar vistri, alies! Evelse e teuont d'ho toujan hag e c'hellit tennan diouto seurt a garit. Me zo sur, gant an deiz kenta 'r bloaz, da gaout breman hanter-kant lur evit ma dezrou mat! An tammou koz merourien-ze, war digarez m'e deus gwreg ha bugale, ha ma ouzont lakaat an dud da druezi war o stad, prest a-walc'h ne vije nemet evito...

(E keit ha ma komz, Fanch Kromm a zo deut en ti). Trei ra warlerc'h Pedog, hep kredi komz, en eur ober salud d'ezan. Pedog a ya hag a deu hag en em gav bepred da drei e gein. Eun dro bennak, e taol evez ouz Fanch, atao o saludi.

DIVIZ III

PEDOG — FANCH

PEDOG

Sell 'ta, Fanch? C'houi a oa deut en ti?

FANCH, *doujas*

Ya, me, aotrou Pedog! An nor am boa kavet digor!

PEDOG

Mat! mat! Da baean eo ez oc'h deuet.

FANCH

Ya; da lavaret eo,...

PEDOG, *garo*

Han? Da lavaret eo?... Da c'houlenn dale, marteze?

FANCH

Ma 'm bije bet gellet gwelet an aotrou!

PEDOG

An aotrou en deus ezomm eus e arc'hant! N'ouzoc'h ket ez a brezel da zevel en deiziou-man hag eman an aotrou o vont da goll kement gwenneg en deus! Hag e ray penôs neuze da vevan, mar chomit c'hoaz en e zle! C'houi n'ouzoc'h ket, tud diwar ar mêz, pegen koustus eo beva e kêr! C'houi ho peus yer...

FANCH

Ya, pa ne 'z eont ket gant al louarn!

PEDOG

C'houi ho peus saoud-leaz...

FANCH

Pa vez boed da rei d'ezo ha pa chomont war o mad.

PEDOG

C'houi ho peus moc'h lart...

FANCH

Er bloaz-man zo maro daou d'in!

PEDOG

Ganeoc'h eman an holl draou! Ha c'hoaz e falvezfe d'eoc'h miret ivez an arc'hant? Ha ni, gant petra e vevimp neuze?

FANCH

Salokras, aotrou Pedog, ma vije ho madelez...

PEDOG

Va madelez en em ziskouezo warlerc'h ho hini : arc'hant ho peus d'hor paean?

FANCH

Eun tammig a zo deut ganen...

PEDOG

Ha perak n'eo ket deut an tammig all?

FANCH, *trist*

Sonjit, aotrou Pedog, e pe stad emaoun-me du-man: va gwreg klanv, pemp bugel yaouank hag eun all nevez ganet, ha kollou loened epad ar bloaz...

PEDOG

Tud a wall-chans omp ni ganeoc'h, Fanch! Ennomp-ni, avat, ne zonjit ket... Me glev lavaret ez oc'h bet a-viskoaz eun termer hag eun digarezer!... C'houi rafe vad d'eoc'h gwelet an hucher gwech an amzer!

FANCH

Mar bez bolantez Doue, e kerzo ar chans a-du ganin, me ho paeo, **aotrou Pedog!** Mar gallan digeinan eun dro bennak, nemet ma pouezit re warnon, eo soublan dindan ar bec'h 'n hini a renkin ober, ha neuze...

PEDOG, *ter*

Ha neuze vo lakèt ar werz warnoc'h!!

FANCH, *o trei kein da vont kuit*

Marteze gant ar mestr e vin digemeret gwelloc'h eget gand ar mevel.

Mont a ra er mêz.

DIVIZ IV

PEDOG

PEDOG, *o vont hag o tont etre ar gegin hag ar zal*

Ma vijen bet me an aotrou ac'han, me am bije grêt eun dres d'ar seurt-ze!... E teu aman, bep bloaz, da gestal pa vez ar c'houlz da baean!... Ha c' hoaz e rankan me lakaat ar c'hilhog ouz ar ber d'ober friko d'an aotrou! « Eur verenn vat d'am mêrour, pegwir n'am beus nemet unan! » Eur pez kaer a hini, end-eun!... Eur wech bennak eo red sevel war veg e droad ha lakaat ar wirlonez elec'h m'eman! Pilet e vezimp ma ne reomp ket kement-ze. O tifenn stal en aotrou, e tifennan va hini ivez!

DIVIZ V

AN AOTROU PAOL — PEDOG

AN AO. PAOL, *o tont en ti*

'C'hanta, Pedog, pelec'h eman Fanch? Me grede d'in, o klevet trouz, e oa aman oc'h ober eur gaozeadenn ganit?

PEDOG

Nann, bet eo, nemet êt eo adarre en e dro!

AO. PAOL

Gant piou 'ta e oas o kaozeal?

PEDOG

Ganen va unan, aotrou!

AO. PAOL

Hag e lavares petra d'it da-unan?

PEDOG

Va feiz, a bep seurt traou!

AO. PAOL

Arabad d'in o c'hlevet?

PEDOG, *o tizrei krenn*

Eo, aotrou, o c'hlevet a reoc'h! Fanch a zo bet aman hag en deus nac'het paea e c'houel-mikêlez!

AO. PAOL, *o vousc'hoarzin*

Vid eur mêrour, an dra-ze zo grevus (*O sellet*). Gret az peus friko d'ezan, da vihana?

PEDOG

Diwar va friko-me n'en do ket a zroug-kof!

AO. PAOL

Gra eta ha hast buan, rak bremaïk en em gavo da zibri ganen!

PEDOG

Petra??

AO. PAOL

Arabat d'it bezan ken batorellet-ze! Kaeroc'h 'zo!

PEDOG

Han?

AO. PAOL

Me a ya d'am c'hoan da di Fanch fenoz ha te ne deuï ket.

PEDOG

Ne gomprenan sort!

AO. PAOL

Ac'hanta, da baeron ez an e-berr...

PEDOG

Da... da... di Fanch??

AO. PAOL

Ya da, ha va filhor a dalvezo e c'houel-mikêlez d'e dad, o vezan deut war an douar deiz gouel Mikêl. Ah! Setu erru e dad! — Arsa, Fanch, deuit en ti! Pedog a ya d'ober d'eomp eun tamm lip-e-bao seurt ma oar ober 'vit e wella mignoned, n'eo ket 'ta, Pedog?

(*Fanch a deu en ti — Pedog a dec'h d'e gegin 'n eur c'hrozmolat. — Ar ouel a gouez*).

Fin an arvest kenta.

DIR-NA-DOR.

KENSTRIVADEGOU BLEUN-BRUG 1927

I. — *Komz-plen.* — AN TOUR-TAN. — Lakomp e vefe savet eun tour-tan evit sklerijenna ar Breizad yaouank o klask tizout porz silvidigez e Vro. Pe seurt hent a ziskouezo d'ezan ar goullou-ze? Ha pe seurt reier, kuzet ha dizolo, en do da ev saat outo?

II. — *Barzoniez.* — Diviz rimet etre eur Breiz-Izelad hag eur Breiz-Uhelad.

III. — *Kenstrivadeg an A. Roudot.* — Ha n'eo ket mat unani micheriou ha kenwersou Breiz, e sell eus ar Vro?

Penaos en em gemeret?

E pelec'h ec'h en em gavfer gand an dra-ze?

IV. — *Kenstrivadeg Arzur de la Borderie.* — Taolenn eur barrez hag eman ar brezoneg o vervel enni.

Penaos eo c'hoarvezet ar gwall zarvoud-se?

Piou a zo da veza tamallet?

Penaos enebi?

V. — *Displegadeg.* — *Va c'halon a zo e Breiz-Izel* a gavoc'h aman warlerc'h.

VI. — *Kenstrivadeg Breuriez ar brezoneg* al lodenn *dre skrid* a vezo gret er skoliou krsten o do digoret o dor d'ar brezoneg da vare ar « *certificat d'étude* » pe e kerz ar bloaz goude beza en em glevet gant Penn-Rener ar Skoliou. Al lodenn *dre gomz* a vezo he zro ej gouel bras ar *Bleun-Brug*. An daou genta, paotr ha plac'h, a bep rann-vro, a deuio di hag e vo goulennet diganto:

a) Kana ar *pedennou diouz ar beure* evel m'emaint aman warlerc'h;

b) Lenn ha diskleria tallvoudegez ar geriou en eur bajenn vrezonek;

c) Respont war istor Breiz. (An danvez a vo moulet e Feiz ha Breiz miz ebrel).

VII. — *Kenstrivadeg ar brezegerez.* — E Paris, er bloaz 1789, eur breizad hanvet da gannad d'an « *Etats généraux* » a ra a-raok mont d'ar gampr, eur brezegenn d'e gensented Bretoned d'o fedi da zifenn gwiriou ar vro, rak gwelet a ra o tont war Vreiz a bep seurt kollou hag a bep seurt darvoudou ma vezont dilezet.

Rei a ra d'ezo da skouer, Ahez o tigeri sklujou Ker Iz, touellet ma oa gand an drouk-spered, hag o fed da deurel evez ouz an « nevezentierien » en aour da veza touellet ivez gand ar « menoziou nevez ».

VIII. — *Kenstrivadeg Y.-P. Calloc'h.* — Priz a 500 lur evid ar c'haera pez-c'hoari.

IX. — Kenstrivadeg ar c'han ha kenstrivadeg *Koulmig Arvor* a vo roet da anaout e *Feiz ha Breiz* miz Ebrel.

X. — *Priz ar skoliou.* — Ar *Bleun-Brug* a ginnig er bloaz-man, evit peb eskopti Brèiz-Izel, 500 lur briziou d'ar vistri o do tennet, e kerz ar bloaz, ar gwella gounid eus ar brezoneg, o do savet ar muia hag an desketa bugale war hor yez.

Lennit mat. — Ar pemp kenstrivadeg kenta o do peb a 50 lur briziou.

Evit kenstrivadeg ar brezegerez ez eus tri briz; unan a 200 lur roet gant *Feiz ha Breiz*, unan a 150 lur hag unan a 100 lur.

Skridou an holl genstrivadegou a rank beza en em' gavet gand an A. Moal, Rener ar Bleun-Brug, Coadou, dre Wengamp, a-benn ar 15 a viz Gouere da zivezata.

Goulen ar Bleun-Brug a zigouez er bloaz-man d'ar 15 a viz gwengolo hag a vo graet e Montroulez.

E. AR MOAL,

Rener meur ar Bleun-Brug.

VA C'HALON A ZO E BREIZ-IZEL

Me halon zo e Breiz-Izél
Ne vern 'men ma er horv-man,
Me horv skuih énon pez ezél.
Tro 'n dé, tro 'n noz e harman:
Me halon zo é Breiz-Izél
Me halon n'é ket aman.

Aman é teil er gér vras é kreska bleu er boén,
Poénieu ér peur divroet, débrein 'rant me spered:
Me halon e zo duzé ar dreuz en ti karet
Léh ma hunvréer é peah 'tal en or goudé koén.
Aman ar en énéanneu un avél yein e hud,
Peb unan ra aveiton, ne sella dén get dén:
Me halon e zo é bro en truhéyeu kristén,
Me halon e zo duzé émesk ré tuem mé zud.
Aman ' ma toul er péhed. El lonned ar me zro,
Mouéhieu en droug e gleùan ou hudadenneu lous:
Me halon e zo duzé én ilizieu didrous
Léh ma teulina grédus marteloded mem bro.
Aman ' ma strih ar un dén: Er rabinieu digor
Hirvoud ' ran d'en aod ken braù, 'n hé uiskemant lan-
El un énézen vihan drailhet get en tonneu, [neu
Me halon e zo duzé é chajelleu er mor!
Pél duzé pen er Gornog na mar karet monet,
En tural d'er mannéyeu ha d'en aodeu bourus,
Oh! hui e uélo marsé, dianvézour eurus,
Er vro léh 'ma me halon, er vro 'n dès men gannet.

. . . . . .

O énézenneu Hellas, énézenneu Hellas,
Ken pinùik hou liorheu ha peurbadèl hous héol,
Emesk en énezenneu brudet oh drest en oll
Ha telenneu eur mil barh dré er bed hou meulas.
Ha neoah mont devadoh n'em ès biskoah hoantet,
Béùein énoh ne rehen eit argant nag eit eur,
Rak me halon zo duzé, én énezegi peur
E gleùér mesk ou herreg yeh santel er Gelted.

Paris, 1913.

Va c'halon zo e Breiz-Izel
Ne vern p'lec'h 'man ar c'horf-man,
Va c'horf skuiz ennan peb ezel
Tro 'n deiz tro 'n noz e lenvan:
Va c'halon 'zo e Breiz-Izel
Va c'halon n'man ket aman.

Aman e teil ar ger vras e kresk bleuniou ar boan,
Poaniou ar paour divroet, debri 'reont va spered:
Va c'halon a zo du-ze, war dreuz an ti karet
Lec'h ma hunvreer e peoc'h, 'tal an nor goude koan
Aman war an eneou eun avel yen a yud
Peb unan ra evitan ha den ne zell ouz den
Va c'halon a zo e bro an trueziou kristen,
Va c'halon a zo du-ze e mesk re domm va zud.
Aman 'ma toull ar pec'hed. Vel loened war va zro
Moueziou an droug a glevan o yudadennou lous:
Va c'halon a zo du-ze en ilizou didrous
Lec'h ma taoulin, leun a feiz, martoloded va bro.
Aman 'ma striz war eun den: er ballou digor,
Hirvoudi ran d'an aod vrao 'n he gwiskamant lannou
Vel eun enezenn vihan drailhet gand an tonnou
Va c'halon a zo du-ze e karvaniou ar mor!
Pell du-ze penn ar C'hornog na mar karit monet
En tu all d'ar meneziou ha d'an aochou bourus
O! c'houi 'welo marteze, diaveziad eurus,
Ar vro lec'h 'ma va c'halon, ar vro 'n deus va ganet.

. . . . . .

O enezennou Hellas, enezennou Hellas,
Ken pinvidik ho liorzou ha perbadus hoc'h heol.
E mesk an enezennou brudet oc'h dreist an holl
Ha telennou eur mil barz, dre ar bed, o meulas.
Koulskoudé mont davedoc'h biskoaz n'em eus c'hoantaet
Bevan ennoc'h ne rafen 'vit arc'hant, na vit aour.
Rak va c'halon zo du-ze, en enezennou paour
E klever mesk o c'herreg yez santel ar Gelted.

Y. P. CALLOC'H.

PEDENNOU DIOUZ AR BEURE

Komzou J. L'Helgoualc'h,

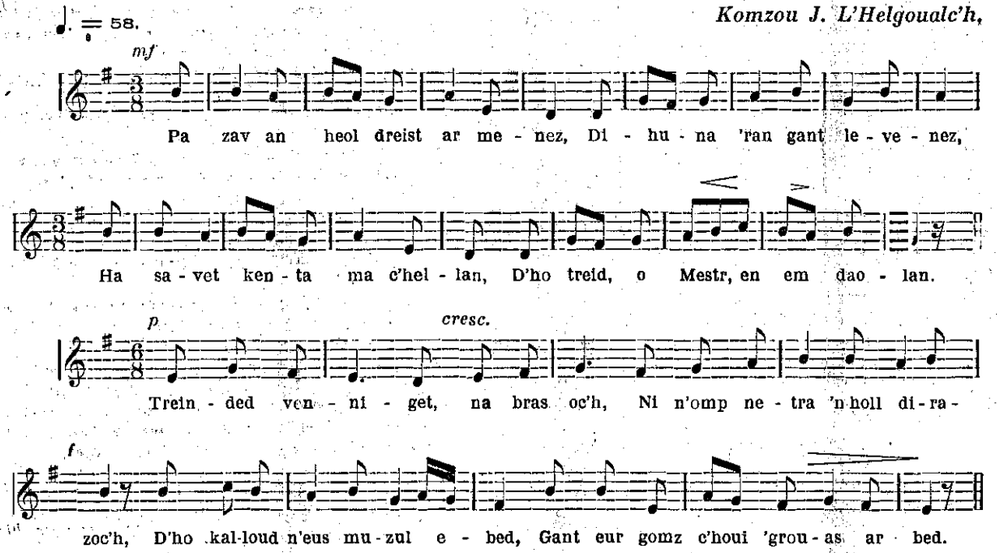

I

Pa zav an heol dreist ar menez
Dihuna 'ran gant levenez,
Ha savet kenta ma c'hellan,
D'ho treid, o Mestr, en em daolan.

II

Treinded venniget, na bras oc'h,
Ni n'omp netra 'n holl dirazoc'h,
D'ho kalloud n'eus muzul ebed,
Gant eur gomz c'houi grouas ar bed.

III

C'houi eo va Mestr ha va Roue,
C'houi eo va Zad, o va Doue,
War va daoulin, stouet va fenn
Ho meuli, ervat, a garfenn.

IV

Meuli a ran ho santelez
Evel ar Zent hag an Elez
A gren, en nenv, ouz ho meuli,
Me ' gren ivez va izili.

V

D'ho madelez, mil gwech bennoz,
Am diouallas a-hed an noz,
Ra zeuio adarre breman
D'am diouall epad an deiz-man.

VI

Mil bennoz d'ho Mab a roas
E wad evidomp war ar groaz,
A vag ouspenn war an aoter
Va ene dinerz ha dister.

VII

Em c'halon leun a wall youlou
Em eus lazet ho kwir c'houlou,
Er pri ez oun bet kouezet don,
Va gwalc'hit e mor ho pardon.

VIII

A-raok ma krogin el labour
Kabestrit mat va enebour
Ha ma klask d'in ober brezel
Astennit d'in ho tourn santel.

IX

Evel-se hen diarbennin
Hag, eun deiz, laouen e pignin
Tre d'ho Rouantelez a beoc'h,
El lec'h m'eo mat beva ganeoc'h.

Kenteliou war al labour-douar

I. — AR PEUSTREMPOU

An douarou ha n'int ket mat a c'heller o gwellaat ouz o feustrempa. Peustrempa a zo lakat trez en douarou re bounner ha pri melen en douarou re skanv : p'her graer, kement hag ober eo ret lakat hanter kant karrad peustremp e pep dervez arat; evel a welit, peustrempa a zo eul labour hag a deu da ger, dreist-holl, mar d'eman an trez pe ar pri melen pell diouz ar park; alïes a-walc'h e vez muioc'h a goll eged a c'hounid ouz hen ober hag ouspenn-ze an trez hag ar pri melen a zo paour e tremp ha disteraet e vez an douarou peustrempet ganto.

Koulskoude an douarou skanv a zo eun dra vat o feustrempa gant mannou an hentchou, rak kalz pri a zo en o zouez koulz ha kaoc'h kezeg ha traou all mat da drempa an douar; eun tremp hag eur peustremp eo ar mannou hag arabad eo o lezel da vont da goll.

Mar ho peus douarou skanv, tost d'eul lenn bennak, e vije mat d'eoc'h teurel warno lec'hid al lennze, rak, en e douez éz eus pri, deliou, gwriziou hag a bep seurt louzeier brein: koulz ha teil eo al lec'hid-ze.

Evid an douarou re bounner mat eo teurel warno trez-mor dreist holl ma 'z eus kalz kregin bruzunet en o zouez. Ar c'hregin a zo raz enno hag an dra-ze a zo eur peustremp emaomp o vont da gomz anezan breman.

Ar peustrem razek

E Breiz-Izel n'eus ket kalz a raz en douarou. An douar n'eus ket a raz a-walc'h ennan a zo evel eun douar maro; nag an teil, nag an tremp ne deuont ket da vreina ennan.

En douarou ha n'eus ket a raz e weler o sevel trichin-logod, broenn, esk, met dister e vez enno an eostou mat; pa weloc'h trichin-logod, en eun tamm douar, eo anat d'eoc'h en deus an douar-ze naon raz.

Ar raz n'eo ket eun tremp eo; lakat a ra an douar da zougen eostou founusoc'h met an eostou-ze evit kreski a ranko debri ha ret e vezo trempa d'ezo kement pe vuioc'h zoken gant gwir dremp a gomzimp anezan diwezatoc'h.

Ar peustrempou razek eo: ar raz, ar merl, an trez, ar pri razek hanvet « marne » e galleg.

Ar Raz

Ar raz a vez graet o poazat mein raz en eur fourn savet evit kement-se. Kavet e vez mein raz, e mengleuziou, e meur a vro; meur a zeurt a zo anezo; ar vein marbr a zo mein raz; gellet e vez ober raz gant kregin ar brennig hag ar bigorned all a gaver er mor.

Ar simant a zo graet gant mein raz hag a zo pri (argile) enno.

Mein raz all a zo hag e tenner anezo raz bev, hep dour, (chaux vivè), raz hag a deu da c'houeza d'an distera ma vez glebiet (chaux grasse), ha raz hag a deu da galedi en dour (chaux hydraulique).

Ar raz bev a zo henvel ouz mein galet; pa daoler dour warno e krog an tan enno hag ez eont e ludu; gwenn kann e vez al ludu-ze: raz douret eo al ludu-ze (chaux éteinte).

Ar raz douret koulz hag ar raz beo a zo mat da deurel war an douar.

Ar raz douret a vez kavet da brena e sier hag aes eo da fuilha.

Ar raz beo a ranker da vernia er park a verniou bihan evel ar berniou teil ha lezel anezan evelse epad eur miz; epad an amzer-ze ar glao hag ar gliz o deus e vruzunet ha graet anezan raz douret a vez aes e fuilh gand ar bal.

Mil lur raz, dre zervez arat, a zo eur peustremp eus ar gwella.

Ar Merl

Kavet e vez merl e kreiz ar mor e kichen an enezeier; e kichen Molenez, Benniget, Kemenez hag all.

Ar merl a zo kregin bruzunet ha dastumet gand ar mor e berniou divent.

Kalz raz a zo ennan rag ar c'hregin mor a zo graet gant raz glaouek (carbonate de chaux).

Trez ha traou didalvez all a zo ivez er merl; d'ober mat eo dleet lakat en douar diou wech muioc'h a verl eged a raz.

An trez

Kavet e vez en aochou a zo, evel er Minou, e Plouzane, eun trez graet gant kregin mor; koulz ha merl eo an trez-ze hag ober a c'heller gantan evel ma raer gand ar merl.

Ar pri-razek

Raz pe gentoc'h raz-glaouek mesket gant pri-melen setu aze petra eo ar pri-razek hanvet « marne » gand ar C'hallaoned; kavet e vez e Bro-C'hall met dibaot eo e gaout e Breiz-Izel; gwas-a-ze rak eur peustremp eus ar gwella eo evid an douarou skanv p'eo gwir ez eus pri ha raz ennan.

Ar plastr

Raz soufrek, setu aze petra eo ar plastr; mat dreist eo d'ar melchen, d'ar fa, d'ar piz hag all.

Tri c'hant lur blastr, dre zervez arat, a ra kalz vad d'eur parkad melchen.

Eun den en devoa skrivet en e velchenog ar geriouman, gant plastr: « An dra-man a zo bet plastret. » Pa voe bras ar melchen e oa aes lenn ar gomz-ze er park, ar pez a ziskoueze pegement a vad a ra ar plastr da drevajou a zo.

II. — AN TREMPOU

Breman ez an da gomz d'eoc'h eus an trempou da lavaret eo eus an traou hag a vag an trevajou.

Evel an dud hag ar chatal, al louzeier a zav er parkeier o deus ezomm meur a zeurt boued.

Eun den n'eo ket gouest da veva diwar batatez hepken; ezomm en deus da zebri, estreget an dra-ze, bara, kig ha traou all.

Al louzeier ivez o deus ezomm meur a zeurt boued: An tri dalvoudusa eo:
An azot
Ar fosfor
Ar potas.

Bez 'ez eus traou all hag a zo red d'ezo c'hoaz; darn anezo avat evel, ar soufr, a zo atao a-walc'h anezan en douar ha darn all, evel ar manganez, n'eo ket anavezet mat a-walc'h c'hoaz o zalvoudegez.

An azot

An azot a zo eun ezenn a lonkomp ken alïes gwech ha ma halanomp. An tri c'hart eus an aer a zo en dro d'eomp a zo azot; ar c'hart all a zo eun ezenn all hanvet aer-beo pe oxygène.

Ar ger azot a zo tennet eus ar gregach hag a dalv da lavaret eun dra «dies da douezia » hag hanvet mat eo

an azot evelse rak dies eo hen unani hag her c'hemmeska gant korfou all.

An azot dreizan e-unan, evel ezenn hepken, muia vad a ra da netra eo d'ar melchen, d'ar piz, d'ar fa ha d'al legumachou.

Evit trempa an douar eo red touezia an azot gant korfou all; eus an azot-ze unanet gant korfou all eo ez an da gomz d'eoc'h breman.

An azot soudek (nitrate de soude)

An azot soudek a vez kavet en Amerik, er Chili, e mengleuziou bras; er vro-ze ne vez banne glao ebet rak anez da-ze, an azot soudek a vije bet teuzet pell a zo; koulz lavaret eo henvel ouz c'hoalenn gwenn, 15 dre 100 a azot a zo ennan da lavaret eo ez eus 15 lur azot e 100 lur azot soudek.

An azot soufrek (sulfate d'ammoniaque)

An azot soufrek a gaver en tiez el lec'h ma vez graet ezenn da sklerijenna (gaz d'éclairage). Henvel a-walc'h ouz c'hoalenn gwenn eo ivez met muioc'h a azot a zo ennan eged an azot soudek: 20 dre 100 a zo ennan ha n'eus ket a ezomm kement anezan eta da drempa an douar.

Gwad dizec'het

Kavet e vez da brena e tiez ar gigerien: 13 dre 100 a azot a zo ennan. Mat eo eta da deurel war an douar.

Ar Sianamid

Ar sianamid a zo eul ludu du; etre 15 hag 20 dre 100 a azot a zo ennan; koulz eo hag an azot soufrek met diesoc'h eo da skuilh ker munut eo: breman e kaver sianamid greunennok hag a zo esoc'h da fuilha.

Trempou azotek all

Kavet e vez c'hoaz da brena tammou gloan koz hag a zo mat a-walc'h da drempa an douar; al ler koz avat ne dalvezont ket kalz a dra rak ne vreinont ket en douar; pa vezont bet laket er fourn da graza int gwelloc'hik, met zoken krazet o deus nebeut a-walc'h a dalvoudegez.

Abaoe eun nebeut bloaveziou e vez kavet da brena eul ludu azotek nevez an ure (urée); eul ludu mat eo met ne gaver ket kalz anezan c'hoaz.

Ar gwano a zo eun tremp azotek all, met p'eo gwir ez eus ennan fosfor ha potas e komzin anezan divezatoc'h.

Ar fosfor

Ar fosfor a zo eun dra hag a lugern en noz: fosfor a vez laket ouz an alumetez.

Da drempa an douarou e vez laket fosfor toueziet gant ezenn-veo (oxygène) hepken pe gant raz (fosfat raz).

Ar fosfat

Ar fosfat a vez kavet en douar; mengleuziou fosfat a zo e Bro-C'hall, en Aljeri, er Marok hag e meur a lec'h all. Malet e vez a-raok e werza d'an dud; eun tremp dister a-walc'h eo ha n'eo mat da deurel nemed war ar gwarennou pe al lannerier nevez labouret ha c'hoaz eo ret lakat kalz anezan, mil lur dre zervez arat; ne dalv ket ar boan avat koll fosfat war an douarou all.

Ar Super

Ar fosfat a c'heller da wellaat ouz e c'hlebia gant dour trenk soufrek (acide sulfurique) hag ouz e lezel da zec'ha goudeze. Dont a ra neuze da veza ar pez a hanver *super* da lavaret eo eur fosfat dreist dre ma 'z eo devet ennan ar vein galet ha ma c'hell evelse ar fosfor a zo ennan teuzi gwelloc'h. Eur sac'had super a dalv da nebeuta pemp sac'had fosfat.

Ar c'haoc'h-houarn

Gwechall ne veze graet netra gand ar vein houarn fosforek, rak an houarn graet gantan n'oa ket mat: re vresk e oa.

Breman e vez teuzet an houarn-ze gant raz ha setu aman petra zigouez: ar raz a gemer an holl fosfor hag an houarn a jom glan. Ar raz gand ar fosfor a gemer stumm mein galet kenan; bruzunet e vez ar vein-ze gant eun horz dir ha gwerzet d'ober tremp: an trempse eo ar c'haoc'h houarn.

An eskern malet hag al ludu du

Mat eo ar c'haoc'h houarn en douarou trenk, foenneier hag all rak kalz raz a zo ennan: an hanter eus e bouez a zo raz beo.

Mat a-walc'h eo an eskern malet evel tremp fosforek met ne gaver ket kalz anezan da brena.

Gand an eskern, pa vesker ganto dour trenk soufrek, e raer ar super-eskern a zo mat kenan ivez met keroc'h eo eged ar super all.

Gand eskern ivez eo e vez graet ar fosfat hanvet « phosphate précipité »; hennez, marteze, eo gwella tremp fosfatek a zo met dies eo e gaout da brena.

Al ludu du a zo graet gand eskern devet.

Gwechall e veze graet implij eus al ludu eskern-ze d'ober skur ha d'e c'hlanaat ha goudeze e veze gwerzet evel tremp. Breman e vez glanaet ar sukr ouz e zila dre lienachou ha ne vez ket kavet mui a wir ludu du.

Al ludu a werzer breman evel ludu du n'eo nemet fosfat livet e du ha ne dalv koulz lavaret netra.

Tremp potasek

Kavet e vez en douar, en Alzas hag en Alamagn, dreist holl, c'hoalenn potasek. Tri c'hoalenn potasek a zo: 1) ar *c'ha'nit* pe ar *silvinit* hag a zo c'hoalenn mor en e douez ha traou all; nebeud a botas a zo ennan: 15 pe 20 dre 100.

2) Ar potas klorek (chlorure de potasse) hag a zo ennan 50 dre 100 a botas.

3) Ar potas soufrek (sulfate de potasse) 50 dre 100 a botas ennan ivez. Keroc'h eo ar potas soufrek eged an hini klorek ha rak-se gwella a zo da ober eo prena potas klorek. Ar plant butun hepken a rank kaout potas soufrek rak pa vezont trempet gant potas klorek ne vezont ket koulz da zevi.

C'hoalenn potasek a vez kavet ivez da brena en tiez-fourn da zevi bizin: ker mat eo ar c'hoalenn-ze hag ar re all.

Al ludu-ti a zo kalz potas ennan hag evelse eo eun tremp mat.

Divezatoc'h e livirin d'eoc'h penaos implija an holl luduou-ze. Lavaromp dioc'htu n'eo ket a-walc'h lakat en douar unan hepken anezo rag an eostou a vezo atao diouz ar vagadurez a ra ar muia diouer d'ezo. Hounnez eo lezenn an nebeuta. (Loi du minimum). Ma n'eus ket a fosfor a-walc'h en douar ha goude m'ho pije teir gwech re a azot hag a botas e vezo dister hoc'h eostou.

An trevajou ivez a c'houlenn darn muioc'h eus an dra-man ha darn muioc'h eus an dra-hont; red eo gouzout trempa diouz pep trevad ha diouz pep douar.

Eus an dra-ze ivez e livirin ano d'eoc'h er miziou a zeu.

OLIER CHEVILLOTTE.

VAR DRO AR RE GLANV

Ar gwele hag an traou reta e kampr eur c'hlanvour

Ar re glanv ne garont ket chom re hir gourvezet pe azezet war ar memez tu; alies e c'houlennont sevel pe ziskenn ar pleonkou dindan o fenn; an diskoaziou hag ar c'hroazlez a dle en em harpa warno. An hini a zo o tiouall evit chench tu d'ar pleonkou her graio gand eun dourn endra ma finvo ar c'hlanvour gand an dourn all. Gand evez ha gant habaskter her sikouro da drei evel m'en deus c'hoant.

P'en em gav an den klanv da ober dindannan eo ret e lemmel eus a douez e lousdoni kenta ma c'heller. Kement-se a zo aes ma 'z eus laket da dosta d'ezan eul linsel pleget etre pevar bleg rak neuze n'eus nemet tenna hounnez da ober. Al linsel fresk da lakat en he lec'h a vezo flammet, tommet ha pleget evel eun accordeon pe rodellet evel eun anduilhenn. Prest e vezo araok ma vo tennet an hini fank, en aoun da goll amha da skuiza ar c'hlanvour; dibradit ar c'hlanvour, ma 'z oc'h daou oc'h entent outan, o kroazia ho taouarn dindan plegou e zaoulin hag e kreiz e gein. Mar d'emaoc'h hoc'h unan goulennit ouz ar c'hlanvour dibrada eun tamm e gorf bras diouz ar gwele oc'h en em harpa war e skoaziou ha war e zeuliou. Ruzit neuze al linsel lous, eus penn an nec'h ar gwele d'ar penn en traon ha lakit an hini fresk en he lec'h. Diouallit ne vefe plegou el linsel ha ma 'z eus eur pennad a zo m'eman ar c'hlanvour war e wele, taolit poultr talk warnezi; gand an dra-ze ne deuio ket ker buan d'en em gignat; ar poultr-ze a zo gwelloc'h eget bleud gwiniz rak ar bleud toueziet gand ar c'houezenn pe an troaz a deu da drenka, da ober yod, da bouloudenna. Mirit ivez ne 'z afe tammou bara pe draou all dindan ar c'hlanvour, rak kignadennou an diadrenv a zo dies da barea.

Ma vez kailharet ar gwele re alies e vefe mat lakat etre linsel ha golc'hed pe etre an diou linsel eun tamm kaoutchoug pe « doile cirée », a zo aes da gempenn ha da zec'ha hag a vir ouz an dour da dreuzi ar c'holc'hed.

Hervez ma lavaro d'eoc'h ar medesin, ar c'hlanvour a vezo en e wele pe c'hourvezet, pe war e c'hoanzez; bez e c'hello, hervez ma vezo gourc'hemennet d'ezan. chom war e gostez, trei ha dizrei. Peurliesa e vezo gourvezet, e zivesker astennet, pe gammet m'en deus c'hoant da ziskuiza. Evit ma tiskuizo gwelloc'h e zivesker kammet, e vo gellet lakat eur pleonk dindan plegou an daoulin. Penn ar laez ar gwele a zo mat d'ezan beza uheloc'h eged ar penn an traon. Ar c'hontrol a dle beza graet pa vez eun torr er c'harr pe er vorzed ha poueziou ouz an treid da astenn an divesker.

A-wechou all ar medesin a c'houlenn ouzoc'h evid ar c'hlanvour eur gwele kalet kenan: an dra-ze a zo aes da ober, n'eus nemet lakat golo eur c'houfr etre ar sommier hag ar c'hlolc'hed. M'ho peus aoun e kouesfe ar c'hlanvour eus e wele lakit eur plankenn pe zaou, a bep tu. D'ar vugale, m'ho peus aoun ec'h en em daolfent eus o gwele e kreiz o zerzien pe e kreiz o hunvre e vefe mat ivez ober an dra-ze.

Eur c'hondre pell pe, gwelloc'h c'hoaz, unan gomm a vezo en ti, ma 'z eo hirr ar c'hlenved pe ma 'z eo re dreut ar c'hlanvour pe ma kailhar re e wele, evit miret outan da zont da gignat. Laket e vezo da azeza war ar c'hondre-ze ha neuze ne gigno ket warned tost kement. Ar c'hondre, na petra 'ta, a vezo kempennet ha fuilhet poultr warnan. Kenta kignadenn a vo gwelet a vo red he diskleria d'ar medesin.

Pa deuio ar c'hlanvour da rinkla e traon e wele, pe er c'hosteziou, savit anezan gant habaskder. Renkit ar pleonkou da genta ha goulennit outan en em zikour, ma c'hell, en eur lakat e vrec'h en dro d'ho kouzoug ha c'houi a grogo ennan gand eur vrec'h endro d'e gein hag eben dindan e zaoulin. Evelse eo aes dibrada eun den ha goude ma vefe pounner.

Ma klemm ar c'hlanvour gand ar riou d'e dreid, lakit, en e wele, dour tomm en eur voutailh bri, pe en eur voutailh bet o lakat bier pe limonad. Gwelloc'h eo an dra-ze eget tomma eur maen rag ar vein ne bad ket pell ar c'hor enno ha gouest int, ma 'z int re domm, en holl, da lakat an tan er gwele pe da zevi treid ar c'hlanvour. An dour, er boutailhou, ne zevo ket ar c'hlanvour ma kirit o gelei mat gant tammou gloan koz.

Petra zo mat c'hoaz da gaout war dro ar re glanv?

Eun houad, da lavaret eo eul labous pri da rei d'ezo da eva hag e vijent gourvezet war leur o c'hein pe war o c'hostez pe ma ne c'hellfent ket en em zikour tamm ebet da eva.

Eur pod kroz da zastum kroz ar c'hlanvour; ar c'hroz-ze a zo spegus; eur pod kroz houarn eo a vije ar gwella; aes e vije da c'houllonderi ha da gempenn. Ar medesin a lavaro d'eoc'h petra da lakat ennan da laza an amprevaned a zo er c'hroz. Ma n'ho peus netra all kempennit hen gant ludu ha bemdez taolit ennan dour vero ha stlapit, en tan bras an dour louz hag al ludu. Goloit ar pod kroz gant paper teo pe eun tamm houarn da viret ouz ar c'helien da vont wardro ar c'hroz.

Evid ar re a rank mont war veaz ha n'int ket evit dont er maez eus o gwele eo red kaout eur pod plat; unan houarn a zo gwelloc'h eged unan pri, met arabad eo mont da c'hoari e gempenn heb eun tammik skubellenn graet evid an dra-ze hag hep teurel ennan dour vero. Ar c'hlanvour goude ma vezo bet war ar veaz a vezo netaet gant paper pe ouat ha taolet poultr outan, met it dres d'ezan en aoun d'e c'hlaza hag en aoun da zaotri ar gwele. Kasit raktal al lousdoni er maez, pell eus an ti, en eun toull en douar, ha diouz ma lavaro ar medesin d'eoc'h, taolit warno raz pe gresil.

Hag evid ar re n'int ket gwall glanv hag a rank chom war o gwele, gwella tra o deus da ober evit kaout berroc'h o amzer eo kemeret Feiz ha Breiz pe unan pe unan eus al levriou brezonek ker kaer, a gaver da brena e ti E. S. I. 4, ru ar C'hastell, e Brest.

Ar Medesin.

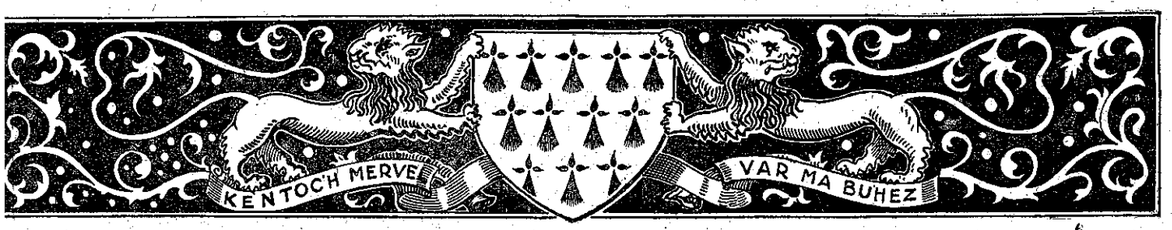

KORNIG AR VUGALE

Petra eo Breuriez ar Brezoneg (1).

Breuriez ar Brezoneg a zo eur grevredigez savet er bloaz 1912, dindan paëroniaj Santez Anna ha Sant Erwan evit miret e-touez bugale Breiz-Izel, ken potred, ken merc'hed, gwiriou, giziou, yez ha feiz hon tud koz.

1°) *Ar gwiriou.*

Re alies, en Breiz, ar bugel n'anevez netra nag eus istor e vro nag eus istor e ouenn. Meur a wech zoken, er skoliou laïk e tesker d'ezan diotachou euzus: Breiz bro diler-c'het... Breizis n'ouzont netra... hag all...

Ped, e-touez ar vugale, a oar penos eo bet a-hed ar c'hantvejou doare ha stad o bro? Ped a oar da be boent e voe staget Breiz Izel ouz Bro C'hall?... Rouez eo ar re a oar nat petra int, petra a dalvezont, petra o deus gret o zadou, petra a c'hallfent int o-unan ober, eun deiz, ma karfent...

Red eo e ouesfe ar bugel breizad penos en deus eur vro, lishenvel diouz Bro-C'hall, penos ar vro-ze a zo gwasket gant eun enebour krenv, laeret d'ezi gantan hec'h holl frankizou, penos ar vro-ze e fell d'ezi hirie adkaout he spered hag he frankiz kousto da gousto...

Red eo e ouesfe penos e-leiz a Vretoned o deus, neus cet pell c'hoaz, roet d'ar Frans o foan, o nerz, o gwad... ha penos ar Frans ne sonj ken er gwad skuilhet hag a wask, dre lezennou hudur, ar re a oa dec'h he difennourien...

Ya! red eo e ouesfe kement-se... evit ma c'hallo eun deiz, pa vezo deut e dro unani e vouez gant hini e vreudeur evit laret d'ar Frans derc'hel sonj eus « gwiriou Breiz-Izel. »

2°) *Ar giziou.*

Nag edont kaër ha fur giziou hon tadou koz!...

Ar zent, hag o deus gret Breiz Izel, o devoa hadet giziou talvoudus evit mad an ene hag evit mad ar c'horf...

Siouaz ar giziou-ze, hag e komzimp diouto aman dizale, a ya ermez tamm ha tamm... hag en eur drei kein da gement en deus, a-hed ar c'hantvejou, gret nerz ha brud vat o zud koz, ar Vretoned a ziskenn a vihanig elec'h en em zevel...

Ar gwiskamanchou ive n'int ken ar gwiskamanchou koz... Ar Vretoned, evel ma vijent re ziot evit kaout eur wiskamant d'ezò o unan, a fell d'ezo breman en em wiska hervez « mod Paris »...

Poent eo eta diskouez d'ar Vretoned e faziont a-grenn, ha deski d'ar bugel karout giziou, gwiskamanchou e vro hag o miret dalc'hmat o vezan ma 'z int kaër, o vezan ma tereont ouz Spered Breiz-Izel, o vezan ma sikouront derc'hel en he sav ar feiz...

3°) *Ar yez.*

« Te, yez koz, eo buhe Breiz » a skrive eus ar brezoneg ar-barz Fanch an Uhel, ha Bleimor a lare: « An dra ar muian red, an dra a dleer kregi dreizan ez eo ar yez. Ma vez kollet ar yez, Breiz a vò war he zremenvan ha na vo nemet eur c'horn-bro henvel ouz ar re-all. »

Aboe m'eo staget Breiz ouz Frans, ar brezoneg, daoust d'ar brezel a zo bet gret d'ezan a chom beo bepred. War wellaat, zoken, ez eo aet, eur pennadig a zo, ha war wellaat eo red ez afe c'hoaz: seul vui e vezo krenv he yez, seul vui ive eur vro a vo plomm en he sav hag e vo, gant doujans, selaouet he mouez...

Hag ar yez penos e vo miret, penos e vo krenvaet? Penos?... En eur zeski anezi d'ar vugale er ger, en iliz, er skol...

Skoliou a zo dija elec'h e pleustrer a du vat war ar brezoneg (1). Anaout a ran eur barrouz, a zo enni eur c'hure kalonek, breizad penn-kil-ha troad, hag a ra, bep sizun, epad eun eur, skol vrezonek d'ar botred hag eun all d'ar merc'hed.

Ar vugale a blij kalz d'ezo ar skol vrezonek... Evel al labourer ha ne gar ket chom bepred er memez park gant an hevelep labour, ar bugel ive a blij d'ezan eun tamm nevezenti.

Bezit dinec'h! ar vistri, ar vestrezed, ar gerent n'en em glemmont ket! Er c'hontrol eo! An eur a roont n'eo ket eun eur gollet nag evit deski ar galleg, nag evit digeri spered ar bugel, nag evit lakat anezan da veza furoc'h ha muioc'h doujus nag evit kreski en e galon karantez Doue hag ar garantez-vro.

O! ma vefe kont evelse dre-holl! Pebez kammed vras a rafe kerkent ar brezoneg, an emzao breizek, an emzao kristen!!!... Breuriez ar Brezoneg a zikouro ober ar gammed-se!...

4°) *Ar feiz.*

Savet evit difenn gwiriou, giziou ha yez Breiz Izel, Breuriez ar Brezoneg a glask, dreist an holl draou-ze pe gentoc'h *dre an holl draou-ze*, adlakat da skedi en hon bro ar feiz.

Evidomp-ni hag a zo skrivet doun en hon c'halonou komzou kaër ar c'hantik: « Katolik ha Breizad bepred » eun dra hepken a gont: *arruout eun deiz er baradoz.* An den a zo kroget evit anavezout, karout ha zervija Doue er bed-man ha, *dre-ze beza evurus gantan er bed all.*

Klask rei d'ar Vretoned an nenvou, klask lakat er c'halonou an alc'houéz a zigor doriou ar baradoz, karantez Doue, a zo eta, d'am meno, eun doare dispar da labourat evit ar Vro, evit an Emzao breizek...

« Breiz a zavo, a lare Calloc'h, met hepken ma toujomp, hep mez, gant ano Breiz, eun ano all; Doue. »

Feiz ha Breiz a zo daou c'her dimezet an eil gant egile ha na vo biken gallet o dispartia rak Breiz na chomo Breiz nemet e-keit ha ma vo miret, birvidik, e-touez ar Vretoned, ar feiz.

Ar feiz-ze, siouaz! a welomp o nebeutat dre-holl. Evit hec'h adsevel ar stumm wellan eo kregi er vugale.

Eneb d'an dud dizoue, eneb d'ar vistri ha d'ar vestrezed laïk hag a laz tamm ha tamm ar feiz e kalon ar bugel, eneb d'an armou a bep seurt, hon deus komzet anezo dija, levriou fall, kelaouennou hudur, soniou mezus, dansou, ebatou... kavet gant an diaoul hag e vevelien evit koll ar yaouankiz; eneb d'ar gaou, en eur ger, ni a fell d'imp e renfe a nevez ar gwir, da laret eo ar feiz.

Breuriez ar Brezoneg a zo gret evit-se da gentan hervez komz an Aviel: « Klaskit rouantelez Doue hag an traou all a vezo roët d'ec'h war ar marc'had. (Sant Vaze VI-33).)

Enni marteze darn eus ar vugale a gavo an hent kaëran a c'hall an den dibab war an douar, hent ar c'hloerdi pe hent ar gouent; enni da vihanan holl vugale Breiz Izel a zesko beza bepred, epad o buhez, kristenien dispont ha Bretoned leal!...

Mignon ar Vugale.

(1) Ar pennad-man n'eo nemet eun tammig diverran eus eul levrig skrivet diwar-benn ar Vreuriez ze gant an O. Cocaign. Her goulenn 4, ru ar C'hastell, Brest, 15, ru ar Gapusined, Gwengamp, pe digant an ôzer, Institution St-Joseph, Lannion. Pevar real hep ken.

(1) Kloerdi bihan Pont-Kroaz, renet gant an aotro chaloni Uguen, a zo eur skouer evit ar skoliou all. Ra vezo heuilhet gant kalz...

En kelendi Gwengamp, ar skol vrezonek, renet gant an otro Ollivier, a gerz gwelloc'h evit biskoaz... Eur si o aer d'an otro Ollivier eo en deus bet er bloaz tremen, en Gwened, priz kentan konkour Breuriez ar Brezoneg.

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Da reiza en diweza pajennad: pajenn 22, 3° dilinenna, linennou kenta, lenn « Pebez kemm... etre al levriou... gouestlet da « choukan » e penn ar vugale... hag al levr... » Ar ger *hag* a zo bet lamet kuit.

Kenteliou sant Fransez, kelaouenn viziek gant skeudennou, rener P. Th. Roussel, 28, Avenue de la Marne, Lorient. Kas d'ezan ar c'houmananchou (daou skoed) C/C 46-28 Naoned.

La Vie de Salaün qu'ils nommèrent Le Fou suivie du Conte de l'*Ame qui a faim*, version française avec une introduction de l'auteur, gant Tanguy Malmanche, Paris, Perrin. Priz: 12 f.

L'Enseignement du Latin à l'Ecole presbytérale et dans les classes de Sixième et de Cinquième, gand an aotrou Chaloni Hidrio, Rener Deskadurez an Eskopti, Sant-Brieg, Prudhomme. Priz: 2,50.

Ar Varn ziweza, dournskrid.

Keleier a Vro-Gembre.

***

Ra vo meulet ha trugarekaet en hano Breiz P. Th. Roussel evit beza savet e brezoneg e gelaouennig koant *Kenteliou sant Fransez !*

Gwaz a ze, n'eo ket skrivet,... evit c'hoaz, rak fiziout a reomp e wellaio war ar poent-se,... en eur yez unvan a-walc'h. Ac'hano e sav

1° gwall-skouer d'ar skrivagnerien ha gaou *ouz ar brezoneg* a rank beza skrivet reiz hag unvan evit gallout beva ha kroui eul lennegez;

2° dre heulia an hent-se e ra gaou ivez ar skrivagnerien *outo o-unan*. Pa vez reizet an diavaez, da lavarout eo kement a zell ouz an doare-skriva hag ar yezadur, e vez dieubocc'h d'ar skrivagnerien pledi gand an diabarz, da lavarout eo gand ar menoziou;

3° gaou a reont ouspenn *ouz al lenner*, mil boan d'ezan oc'h en em zibab e-touez an holl bennadou dizunvan-ze;

4° gaou ivez *ouz al lizerenner* (compositeur) a goll amzer hag a ra, a zo gwaz, mankou e-leiz gand ar geriou henvel a wel skrivet ken dishenvel (mankou hag *a goust ker* o divanka): *guelet* ha *gwelet* (heman a zo reiz), *gwap* ha *goab* (heman reiz), *oll* hag *holl* (reiz), *c'hwi* ha *c'houi* (reiz), *kweza* ha *koueza* (reiz), *kaër* ha *kaer* (reiz. Merka disrann eo kefridi an daou-boent (evel er galleg *maïs* e-kenver *mais*), hag e *kaer* ne zisranner ket an daou zon), hag all.

Goulennet ar Rener hag e genlabourerien al levriouïgou « Conseils de l'Académie aux Ecrivains bretons » a vo talvoudek d'ezo d'en em hencha war an unvani.

***

Er 5ᵉᵗ pajenn eus *Kenteliou sant Fransez* eur fazi diwarbenn ar ger « Trekor ». N'en deus mann d'ober gant « tri-c'horn » evel ma kav d'ar skrivagner. Kenveriet eo bet ouz hano koz « Périgueux » *Petrucorion* « peder rann-arme », dre ma c'helle ar boblad-se lakaat war droad peder armead. Hano koz Treger a dalvezfe, en hevelep doare, « teir armead ». Eur martezead n'eo ken.

***

Kement-hini a bleustr e Breiz gand ar yez hag al lennegez o deus dalc'het koun eus *Gurvan*, eur pez-c'hoari dispar, ar brava hini, moarvat, bet savet e brezoneg biskoaz. Eman an oberour, an aotrou Tanguy Malmanche, o paouez embann el levr a venegomp troïdegeziou galek eus *Buhez Salaün* ha *Marvailh an Ene naonek* ha, war « La Revue des Jeunes » (10-25 a Gerdu 1926), eun diviz, trôet e galleg ivez, diwar *ar Baganed.*

An aotrou Malmanche en deus studiet piz hor pezioù-c'hoari koz. Merket en deus en e genskrid da *Vuhez Salaün* eun dra a gaved enno hag a zo kenan diouz hor spered-Breiz: eun dro-natur d'an hunvre ha da neuz veurdezus ar personou hag an darvoudou. An dro-ze eo a welomp, displeget dispar, e *Gurvan*. Keit ha m'heller merzout dre e droïdegeziou e tle e beziou all beza kaer-dreist ivez. En hano Breiz e c'houlennomp digantan m'o embanno e brezoneg evid e genvroïz.

***

Savet eo bet al levrig l'*Enseignement du latin à l'Ecole presbytérale* a-ratoz d'ar veleien diwar ar maez evid o hencha en o c'henteliou latin d'ar Vretoned vihan a grog en o studi-veleg. Aman dreist-holl, anat eo, eman a bouez kemer ar berra hag ar gwella hent da herzel ouz an digalon, ar c'holl-amzer hag ar mizou. Hogen setu aman an hent a erbed d'eomp al levr nevez: 1° Diazeza holl studi al latin war ar galleg. Ger ebet gantan eus ar brezoneg, yez kenta eun darn vat eus ar skolidi vihan. — 2° Ober hag adober, hag ober c'hoaz gand an dispennadur (analyse): « Des analyses! encore des analyses! toujours des analyses! »

An dispennadur, her gouzout a ran, a zo ar voull gantan breman. Aman e welan eur paotrig a heulian en e studi, kerkent ha roët d'ezan e bennad latin da drei, hep ma kemero zoken an amzer d'e lenn, o staga d'e zispenn dre eur seurt c'hoari *puzzle*. Dont a reont evel-se da veizout al latin, d'hen tanva ha d'hen mestronia ne zeuont ket ken aes-se! Rak eun dra pouezus-dreist e latin, p'en em skeud ennan ijin, nerz ha buhez ar yez, eo an urziadur-geriou, ha kement-se end-eeun a zianzaver dre re-ober gand an dispennadur (1).

Dre ar brezoneg eo ez aed gwechall d'al latin. Kavet en deus an aotrou Ernault eun darn eus al levr brezoneg-latin a dalveze d'ar studi-ze. En abeg d'e stumm-kendastum (synthétique) hel laka par d'an hen-yezou, e c'heil hor brezoneg, daoust n'eo ket diwar ar wrizienn latin evel ar galleg, ober d'al latin eur pont aesoc'h hag emzavoc'h eged ar galleg, dreist-holl da Vretoned a ouenn hag a yez.

War « Sizunvez » an Eskopti e lennan eur pennad diwar-benn al lec'hig a asanter rei d'ar brezoneg er skoliou, *da skoazell deskadurez ar galleg.* Pell emomp c'hoaz diouz kaout hor mennad: ma vo anzavet d'ar yez HE GWIR da veva ha da veza desket *evitl hec'h-unan.*

***

En deiz-all e voe fiziet ennoun a-berz eur mignon, mestr-skol e bro-Dreger, eun dourn-skrid koz diwar-benn ar *Varn ziweza.* Eun doare prezegenn rimet eo gand eur c'hent-lavar hag eur « boked » da beurgloza, eil-skrivet, war a henvel, diwar eur skrid all kosoc'h.

(1) « C'est évidemment à l'abus, ou tout au moins au souci unique du mot-à-mot grammatical, qu'est dû l'embarras des élèves à trouver, dans leurs thèmes ou dissertations, un ordre de mots vraiment latin ». Crouzet, *Grammaire latine simple et complète*, p. 129. — Diwar-benn ar vreskaduiez eus diazezou an dispennadur lenn Vendryès, *Le Langage*, p. 107 : « Notre grammaire a été bâtie aux XVIIe et XVIIIe siècles sur le modèle du grec ancien ou du latin ; elle en est restée faussée. Nous l'appuyons encore sur une nomenclature qui ne cadre pas avec les faits et donne une idée inexacte de la structure grammaticale de notre langue ». Lenn en o fez ar pennadou « Les catégories grammaticales » ha « Différentes espèces de mots ».

Setu aman istor va dourn-skrid. Eur pennad 'zo e tigoueze va mignon en eun ti war ar maez. Kavet e oa bet war lein eun armel eur bern kaierou mogedet, labour eun tad-koz bennak a gare e Yez hag en doa lakaet e nozveziou d'o skriva. Edod o paouez stlepel an tenzor-ze en tan ha ne vane anezan nemet va dourn-skrid! Hag a draou prizius a zo aet da get evel-se: *Buhez sent Breiz* gant sant Ewan, « Bibl » vrezonek an Dukez Anna, *Buhez koz sant Gwenole*, *Salmou David* Milin, *Oberou* Combeau, hag all !

⁂

Keleier a Vro-Gembre.

Setu aman dioc'h *Y Darian* (30 a Gerdu, 1926) ar mennadou-labour a zo bet digemeret evid ar bloaz nevez-man gand an *Undeb Cenedlaethol y Cymdeithasau cymreig*, a aozas, a-du gand an aotrou Mocaer, an diweza kendalc'h keltiek e Kemper:

1° Ober diouz skouer Iwerzoniz a glask unani er striv evid ar Yez hag ar Spered-bro an *Tiegez*, ar *Skol* hag an *Iliz*.

2° Sevel eun enklask piz diwar-benn ar c'hembraeg er skoliou: Ped eur a rôer d'ezan bep sizun?... Pe zanveziou-studi a rôer da yez ar Vro ? (Pouezet e vo dreist-holl evit ma vo kenteliet ha goulennatet ar vugale *e yez ar Vro* diwar-benn *Istor ar Vro*). — Pe levriou kembraek a zo er skoliou ? (Pouezet e vo war al levriou a *gelennadurez kristen e yez ar Vro*).

Evesaet e vo ouspenn ouz an doare ma tesker d'ar vugale lenn ar c'hembraeg evit ma vo digemeret dre-holl ar gwella doare.

Setu, a-hend-all, ar pouezusa keleier diwar *Y Ddraig Goch* :

1° Da stourm ouz ar pellsonerez diorjal (téléphonie sans fil) saoznek en deus an aotrou Ellis Davies, kannad, goulennet er Gambr en hano e genvroïz, ma vo savet e Kembre eur greizenn a bellsonerez evit Kembre, o pellseni yez kembraek, prezegennou kembraek ha sonadegou kembraek. Saozon ar Gambr, na petra 'ta! o deus c'hoarzet goab d'ar goulenn-ze fleun o genou bras.

2° Da glask skuba diwar o bro ar politikerien en em ouestlet da gevrennou-politikerez Bro-Zaoz he deus ar Gevrenn Vrôadel (a embann *Y Ddraig Goch*) lakaet war ar renk, e moueziadeg (élection) Llandderfel, e miz Du, unan eus hec'h izili, an aotrou Charles Lloyd Jones. Korbellet eo bet dre m'o doa en em unanet en e eneb an daou genstriver all. Hogen ez eus fizians e teuor da vat en dro genta.

3° Kelou a Vro-Skos. — O veza n'he deus ket c'hoaz a gelaouenn d'ezi hec'h-unan, e kas Kevrenn Vrôadel Bro-Skos he « fajennad » d'an *Draig Goch*. Dre bajennad miz Kerdu ec'h anavezomp stad Bro-Skos e-kenver an Emrenerez. Eman ar spered-bro, ha d'ezan beza bet mouget epad hir-amzer gand ar politikerez estren, o tihuni tamm-ha-tamm.

Levr *Buhez ar Zent* Marigo nevezet evid an eil gwech gand an aotrou abad Madec, e gwerz e ti Derrien, Brest.

Heuliet en deus Marigo gwall-roudou ar C'hallaoued a glaskas, diwar diwez ar XV^et kantved, mouga ar brezoneg dre c'hallekaat ar Gelennadurez kristen. — Sellout, er « Petite histoire littéraire du Dialecte breton de Vannes » gand an aotrou abad Goff, pajenn 5, ouz geriennou ar Gredo vrezonek kent ha goude ar mestaol-ze (1). — An aotrou abad Madec n'en deus ket kredet peur-reiza Marigo ha kement ger en e levr a denn d'ar Gelennadurez kristen a deu gantan e galleg brezonekaet. Ouspenn-ze, en e vuheziou Sent Breiz, ez eus re nebeut a studi. Sebezus, dreist-holl, klevout komz eus sent Breiz « genidik a Vro-Zaoz » hag « o tont d'ar Frans » en eur mare n'oa c'hoaz nag eus ar Frans nag a Vro-Zaoz.

(1) Er XV^et kantved *Spirit Glan, gouzavas, daçorhas, gourehas, holgaloedus, de varn* ; e 1631 *Speret Santel, anduret, resuscitel, montet, ol puissant, de iugeou...*

Breiz, kazetenn savet evit difenn ar Fe hag ar Vro, rener E. Ar Moal, bureo 27 bali Charner, Sant-Brieg.

Kenta niverenn *Breiz* a zo deut beteg ennomp hag e kasomp d'an tadou-paeron anezi, a-unan gant hon trugarekaat, hor gwella hetou d'ezo ha d'o filhorez. Nemet :

1° Arabat, e skeud « mont d'ar Bobl » komz da Vreiziz en eur yez trefoet, gallekaet ha direiz. Pell diouz o dedenna, o heugi hag o fellaat eo a rafed.

2° Goude gwinta war tallbenn an ti hano santel hor mamm-vro « Breiz », ne dleer ket tremen hep diskleria krenn ha fraez emeur war zav evid adc'honit HE GWIR d'hor Yez vrôadel.

Fizians a zo ez ay *Breiz* war wellaat he stumm ha war grenvaat he mouez.

Breuriez ar Brezoneg kloerdi Kemper.

Trugarez ha gourc'hemennou ! Nemet :

1° Diski ober gand an daou-boent (tréma) a verk disrann (evel er ger *didroïdell*) ha na dleer ket ober gantan e geriou evel *mae, kaer* e lec'h n'eus ket a zisrann etre ar vogalennou.

2° War zigarez yez-pobl (ha neket « yez poblus ») (1) arabat dilezel studi ar yez skrivet a rank beza *reiz* hag *unvan*.

3° Dlead pep gwir-Vreizad eo karout e vamm-vro Vreiz ha rei dourn d'he harpa ha da zifenn he Yez hag he Spered a zo breman en argoll.

Bro-Gembre. — *Cylchlythyr Undeb yr Eglwsi Efengylaidd* (Lizer-kelc'h Unvaniez Ilizou an Aviel).

Poueza a ra al lizer-man war an dlead da zifenn ar Yez hag ar Spered-bro a zo breman en argoll e Kembre evel e Breiz : « Kollet ganto ar Yez setu e savo hor bugale krenn dianaoudek eus o Spered-bro, eus o Lennegez (littérature), eus o hengouniou (traditions), eus kement a ra buhez hag enor o Gouenn ! Gwasa 'zo, gand ar Yez ez a ivez ar c'hreansou hag ar vuhezegez vat... »

Alia a reer :

1° Da zevel kenseurterezou brezonegerien yaouank dibabet, o tougen eun arouez (insigne), hag a roy ar skouervat dre harpa ha difenn ar Yez hag ar Spered-bro.

2° Da rei da goun d'ar gerent, en iliz hag emaez an iliz, e tleont derc'hel start da Yez ar Vro evel *Yez an Oaled*.

3° Da ober bepred war-dro ar bodadegou (eisteddfodau) e kembraeg kuit a zaozneg.

4° Da zevel e pep lec'h, a-emgleo gant renerien an Deskadurez, klasou kembraek, ma vo desket enno ar c'hembraeg *evitan e-unan*.

Diouz an diweza keleier (*Y Ddraig Goch* Genver) e kerz mat an Emzav e Kembre. E Bro-Skos e c'hounez ivez tachenn.

Lenn e diweza niverenn *Arvorig* kenteliou (mat-tre) brezonek-gallek an aotrou abad Bozec.

Er miz a zeu e vo kavet aman eun dra bennak diwarbenn ar *Consortium breton* ha *La Villemarqué, sa vie et ses œuvres*.

Ar Sekretour, F. VALLÉE.

(1) *Poblus* a dalv da lavarout « mat da zegas pobl », en enep da *ziboblus* « a bella, a nebeuta pobl » : Ar bloaveziou diweza a zo bet poblus da Vro-C'hall ha gwall ziboblus da Vreiz.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon
Bouteier, dilhajou, mezer, lïen, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.
Ar varc'hadourez a brenoi a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.
TI LE CORRE
an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST**.

Entreprises J. Ploué - J. Collière
36, rue de Siam BREST **J. PLOUÉ** 57, rue de Traverse BREST
Déménagements - Camionnage - Transit - Transports
Cadres - Wagons - Autos Capitonnés
R. C. Brest, 600 Ad. Tél. Ploué-Brest Tél. 0-58

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL**, al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL**, aozet gand an D^r en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez*, ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne*.

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou
Hadou dibadet eus ar gwella tïez
TI A. HUON
Savet e 1840
L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H
17, Straed Siam — BREST
Téleg. AUDREN-GRAINES-BREST *Téléph. 5-35*
BINVIOU - PESKETA
KERDIN - SIFELL A BEP SEURD
Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnonez **LE NOR**
evit boc'h holl asuransou (ar vuez, an tan, a hag all).
BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Victor-Hugo, e korn ru Baris. (*Komzet e yez bre*

C. REMY Té
68 ha 132, rue Jean-Jaurès - B
Medalenn aour e Diskouezadeg « Arts Décoratifs 1925 »
Labouradeg Peziou-arrebeuri prenn-fe
Arrebeuri giz-Vreiz, giz Loeiz XVI ha giz
Kambchou-gweleou -- Saliou-dib
Gweleou hoüarn ha kouevr, dilhad gwele, melezouriou
Gloan matalasennou, Plun
Priziou ar gwella marc'had
An dud diwar ar maez a vezo digemeret eus a

- AUX -
DAMES DE FRANC
95, 97, 99, Straed Siam, BREST
-:- BRASA STALIOU ER VRO
NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIEG
ARREBEURI -:- TRAOUACHOU PA
Ar wella marc'hadourez evid an izel
Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset
ti gant kirri dre dan:
Tud an ti a oar Brezoneg

(HERNACH) Quincaillerie GUIAVA
48, straed Louis-Pasteur - BRE
Eun dibab bras a fourneziou hag a ziankachou-
eus ar guella merkou
Kouëzerezed ha pothouarniou sa
Binviachou labour-douar ha liorzerez
Binviou evid an holl
SKLERIJENNEREZ - LETERNIOU KIRRI - PALLENNOU LI
MALIOU - MALETENNOU - PALLENN
Stal-werza ha bureo : 48, straed Louis-Pasteur, 5, straed Suffren.
Adstaliou : 46, straed Louis-Pasteur, 2, 3, 4, 5,
E gwerz aman : Zinc ar VIEILLE MONTA

Tanijenn ar c'houadurien nevez-c
ha Skalf ar Bronnou
a vez pareet naet gand ar
POMMADE HA POUDRE **NOELLIN**
e ti an apotikerien ha Lab. Noëlline, 75 straed Si

EVRDI AR GOAZIOU
Montroulez ha Quimper

« LAROUSSE AGRICOLE » a zo daou levr bras ig a zo dleet o c'haout e pep tiegez, war ar mêz, en deiz a hizio

ut a raer enno, renket, dre lizerenn, sklerijenn war gement zell ouz al labour-douar.

pajenn (ment 32×25) a zo enno ; 5000 pennad skrid ; keudenn ; 40 taolenn a liou ; 102 taolenn e du.

An daou levr, eur golo kalet warno.

a zo 295 lur.

Petra gaver el « Larousse agricole »

aman eun diverra dister hag ho lakaio da welet ar c'hleur pez a zo ennan.

LABOUR-DOUAR. — An douarou, penaos o gwellaat ; an l ludu, an hajou, an ed, an avalou-douar hag all.

LIORZOU. — Al legumachou, ar gwez frouez, ar bleuniou ll.

LABOURIOU WARDRO AN TI. — Al laez hag an amann ; maj ; ar chistr ; ar vilinerez hag all.

CHATALEREZ. — Ar yer ; penaos o maga ha penaos gwel- gouennou ; ar gwella gouennou kezeg hag ar gwella gouen- aout ; ar gwenanerez.

LOUZAOUEREZ. — Klenvejou al loened hag an doare d'o oui ha d'o farea. Al loened a ra gaou war ar mêz.

AOU MAT DA C'HOUZOUT. — Penaos muzula; doura ha ha eun dachenn. Penaos sevel tiez ha kreier yac'hus d'an ia d'al loened.

IVIACHOU. — Binviachou dre dan hag all.

TRIOU AL LABOURER DOUAR. — Al lezennou a zell ar ouz an dud diwar ar mêz.

ULENN, — *evit netra e vo kaset d'eoc'h*, — EUR BAPE- N, EUR SKOUER EUS AR PEZ MA VO AL LEVR, ouz Leor- Goaziou, rue St-François, Quimper, pé 1, Place Emile-Sou- e, Morlaix.

Ti kos L'OLLIÉROU - **L'Hostis et Jorde**, deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h ató ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha ta- vancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'eus forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL
DU RUSQUEC et Cie
17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:
DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL
a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan
Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouéliou

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez
R. C. Brest 2529 Téléphone 25
Ti Frédéric LAURENT
23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE
An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*
Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.
Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

Na brenit ket arrebeuri araok beza bizitet ar

Stal-labour vras war an Arrebeuri
giz-Vreiz, giz-vreman, giz Loeiz XVI ha giz koz

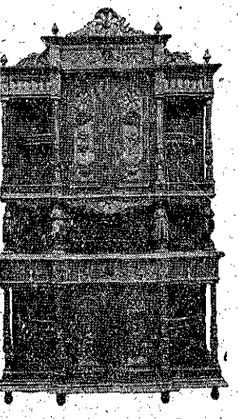

Ti Loeiz QUEMENEUR
Kizeller-koad Breizad
Savet e 1905

Eun dibab bras a gamchou-gweleou, — Saliou dibri a bep doare.

Arrebeuri evid a dud a ziwar ar maez.

Hor staliou gwerza ha diskouez a zo 215 ru Jean Jaurès
(diskenn ar c'har-tram « au Rat goutteux - Quatre-Moulins »)
e **KERBER (Sant-Per-Kilbignon)** *tost da Vrest.*

éléph. 8-03 Brest. **Tud an ti a oar brezoneg.**

Red-mat eo d'eoc'h dont da welet !
Kaset e vezo ho prenadennou d'eoc'h dre tumporell-dre-dan.

FEIZ HA BREIZ
KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU
Renet gant Y.-V. PERROT.

TAOLENN AR MIZ

Gand ar Pab atao, *Feiz ha Breiz*, p. 73. — Tro Vreiz, G. P., p. 74. — Klemmou an Aotrou Doue, p. 78. — Ebre kreisteiz ha teir eur, p. 79. — Savet eo eus a varo da veo, p. 80. — Dismantr Jerusalem, DIR-NA-DOR, p. 81. — Ar Gwennilied, *Barzaz-Breiz*, p. 83. — An tri Breur, G. M. p. 84. — Mikael an Nobletz, J. U. p. 86. — Kenteliou war al labour-douar, O. CHEVILLOTTE, p. 88. — Wardro ar glany, Ar Medisin, p. 90. — Kornig ar vugale, p. 91. — Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg, p. 92.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ EBREL

3 *a viz Ebrel.* — Sul ar Basion.
10*a viz Ebrel.* — Sul ar Bleuniou.
17 *a viz Ebrel.* — Sul bras Pask H. Z. J. K.
18*a viz Ebrel.* — Lun Fask. Gouel devosion.
19 *a viz Ebrel.* — Meurz Fask. Gouel devosion.
24 *a viz Ebrel.* — Sul ar c'hasimodo. — oferenn ar zul-ze ha gousperou kenta sant Mark, avieler.

GAND AR PAB ATAO

An Iliz katolik a zo bet fiziet enni gand he Mestr ar garg da brezeg an Aviel d'ar bed holl: « It, prèzegit, badezit, en hano an Tad hag ar Mab hag ar Spered-Santel. It heb aon ebet. Me a zo bet trec'h d'ar bed... Me a zo ganeoc'h betek fin ar bed. » Ha da Ber, ar Pab kenta, Mor Zalver a lavaras; « Me am eus pedet evidot, evit ma ne deuio ket da feiz da goll he nerz, ha te d'az tro a gennerzo da vreudeur... D'it e roan alc'houeziou an Nenv. Kement az pezo digoret war an douar a vezo digoret en Nenv; kement az pezo klozet war an douar a jomo klozet en Nenv... Te a gaso an denved hag an danvadezed war ar peuri mat. »

Ar Pab Pi XI

Ar Pab eo ar penn en Iliz. Karget eo da c'houarn. En eun tiegez ar vugale a dle senti ouz o zad En Iliz ar gristenien a dle senti ouz ar Pab. — Karget eo da gelenn; sklerijennet gand ar Spered-Santel, ne c'hell ket fazia pa lavar d'ar gristenien e pelec'h eman ar wirionez, e pelec'h ez eus rikl evid an eneou.

Ar Pab, Rener an Iliz, difenner an Aviel, a dle rei da glevet kelennadurez ar Mestr, Jezuz Krist Ne c'hell ket lavaret traou dishenvel dioc'h ar pez a zo en Aviel, ha bep gwech ma wel eo ankouna- c'haet gant eur rumm gristenien kelennadurez an Aviel, e sav e vouez evit reiza hag eüna an traou.

Embanna ha diskleria a ra ar gwirioneziou peurbadus a ro sklerijenn d'ar bed, a ziskouez e hent d'an den e kreiz tenvalijenn an douar-man.

Ar c'hristen pa vez e-unan, pa vez gant re all, en e di, en e barkeier, e pep lec'h, pa ra marc'ha- jou, pa'z a da voti, a dle ato en em ziskouez kris- ten, senti ouz al lezenn gristen, dilezel kement a zo difennet ganti. E venoziou, e c'hoantegeziou a dle beza dereat, santel, e oberou a dle beza rei- zet gand ar garantez. Kement a zo disleal, divalo, eneb ar gwir, ar garantez, a zo difennet gand al lezenn gristen.

Ar gristenien a dle kemeret skouer war o Mestr, Hor Zalver Jezuz Krist, klask beza muia ma c'hellint henvel outan, en em zi- zober eus ar plegou fall, ar siou fall a vir ouz buhez Jezuz Krist da greski enno.

An Illiz ne ehan ha ne ehano da brezeg ar gwirioneziou-ze. He de- ver eo, hag he dever a raio.

Evid ar pez a zell ouz furm ar c'houarnamant, renerez ar bro- iou, ar Pab, koulz hag an Iliz, a lez an dud eus pep bro d'ober evel a garont. Pe e vo en eur vro eur roue, eun impalaer pe eur repu- blik, ar Pab a c'hello en em glevet ganto. Ne c'houlenno nemet eun dra: ma vo leal ar c'houarna- mant, ma klasko mad ar vro, ma lezo frankiz gand an Iliz he deus gwelet o tremen meur a roue, meur a impalaer, meur a repu- blik, hag a welo c'hoaz. M'he dije en em staget ouz rouanteleziou an douar-man, e vije bet riskl eviti pa vezent diskaret.

An Iliz a zo distag dioc'h rouanteleziou, ha gou- arnamanchou an douar. Ar pez a glask, eo savetei an eneou, ha setu petra a ra he nerz. Karget da zes- ki d'an dud hent an Nenv, da lavaret petra zo mat, petra zo fall, an Iliz, harpet war Jezus Krist, a bado betek fin ar bed.

Selaouomp atao he mouez. En em vodomp start endro d'ar Pab, greomp skouarn vouzar ouz ar geier fallakr a vez skignet en e eneb

Karomp ar Pab; den ne gar ar Pab hep karet ar wirionez, hag, evel a lavare sant Kadok, den ne gar ar wirionez hep karet al lealded; den ne gar al lealded hep karet Doue; den ne gar Doue hep kaout eienenn pep levenez. ***FEIZ HA BREIZ.***

TRO VREIZ

IV. — Iliz-Veur Sant-Brieg

Goude beza pedet sant Tugdual ha sant Erwan, iliz veur Landreger, pardonerien Tro-Vreiz o loa da zibab etre daou hent da vont da Zant Brieg; kemeret a raent, na petra 'ta, an hini a gave 'ezo e veze an nebeuta laeron war e dro. Gwech pignent, dre an tu kleiz d'ar Yeodi, betek ar Roc'h; gwelet a raent, ar Minihy, el lec'h m'oa bet adezet sant Erwan ha maner Kervarzin, el lec'h n'oa bet ganet. Er Roc'h, — el lec'h ma kavent nogeriou hanter gouezet ar c'hastell m'oa bet tre-'het dirazan ha prizoniet Charlez Bleiz, er bloaz 1347, — e treuzent ar Yeodi; en em gaout a raent e Peurit-ar-Roc'h, e Ploezal, e Pontreo, a-c'haoliad war an Treo, — eur sterig vihan hag a en em daol er mor dirak enezenn Briat, — ha dem-goude e Lanon (1).

Gwech ivez, e lec'h kemeret an hent-se, e kemerent eun hent kosoc'h; treuzi a raent ar Yeodi, e Pont-Kanada, hag ez aent war eün da baka Lezardreo; ac'hano e raent o hent dre Blourivo, — el lec'h m'oa bet flastret an Normaned, en IX^vet kantved, war lanneier Toull-ar-C'houiled, — dre Yvnias, Lanle, — el lec'h ma oa bet savet eun ospital

(1) Lanon : Lanvollon.

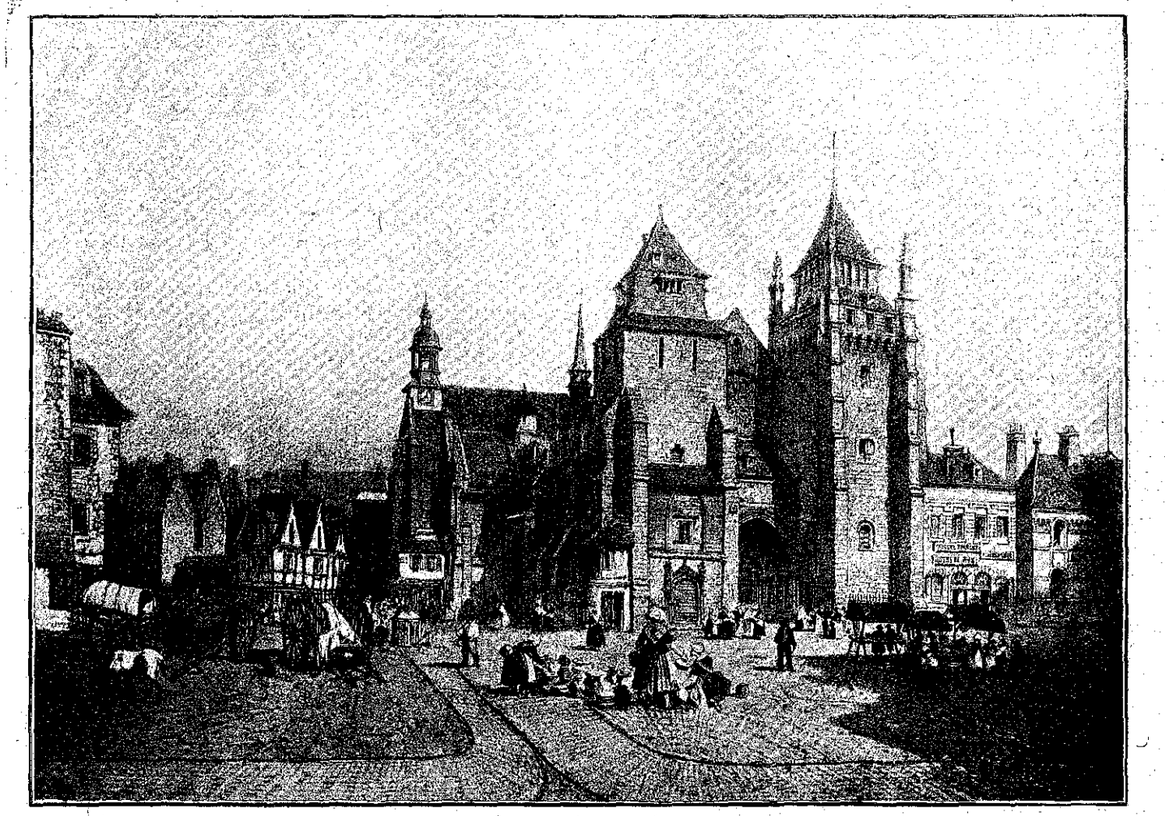

Iliz sant Brieg wardro ar bloaz 1860.

gand ar venec'h ruz, en XI^vet kantved hag eun iliz, war stumm iliz ar bez santel, e Jerusalem — hag ec'h en em gavent e Lanon. Ac'hano, ez aent war eün, dre Dregomeur ha Trevelar, da Zant Brieg, azezet ker brao ha tra, war gern eun dorgenn, etre traonienn ar Goued hag ar Gouedik, demdost d'ar mor bras.

E bloaveziou diveza ar V^vet kantved, sant Brieg a deuas eus a Vreiz-veur, d'an Arvor, da brezeg ar feiz; ober a reas e ziskenn e aber ar Goued gant pevar ha pevar ugent diskib; heb ezomm da vont pell ac'hano e kavas Rioual, mestr bras ar vro, a roas d'ezan, laouen, eun tamm douar da zevel warnan e vanati.

Ar zant hag e ziskibien a stagas d'al labour; diskar a rejont gwez; sevel a rejont tiez; trei a rejont an douar; dastum a rejont eostou kaer; hada a rejont ive komzou Doue, dre ar vro; tud a deuas da jom en o serr hag a zavas o ziez en dro d'o manati; en hent-se eo ez eo bet savet, a-nebeudou, ker Sant-Brieg. Nomine, roue Breiz, er bloaz 848 eo a reas eun eskopti eus a abati sant Brieg.

An Iliz-veur, savet el lec'h m'edo a-raok iliz ar venec'h, e viret enni bez sant Brieg, n'eo ket ker kaer hag ilizou meur all Breiz.

Graet eo, war ar gwak, ha darn eus he mogeriou a dle beza diazezet war beuliou. Sant Gwilherm, eskob sant-Brieg, — 1220-1234, — eo a lakeas

Pa'z aer a-drenv kein iliz sant Brieg

ober ar pep kosa a zo enni; meur a gant vloaz a voe laket d'he sevel; er bloaz 1705 e rankjod ober a-nevez ar vali greiz a oa o vont da goueza en he foull.

An iliz veur-ze n'he deus ket a douriou uhel evel re Gemper, Kastell-Paol ha Lanndreger; he zouriou izel ha teo a zo henveloc'h ouz touriou eur c'hastell eged ouz touriou eun iliz hag e gwirionez, meur a wech keriz o deus gellet en em guzat hag

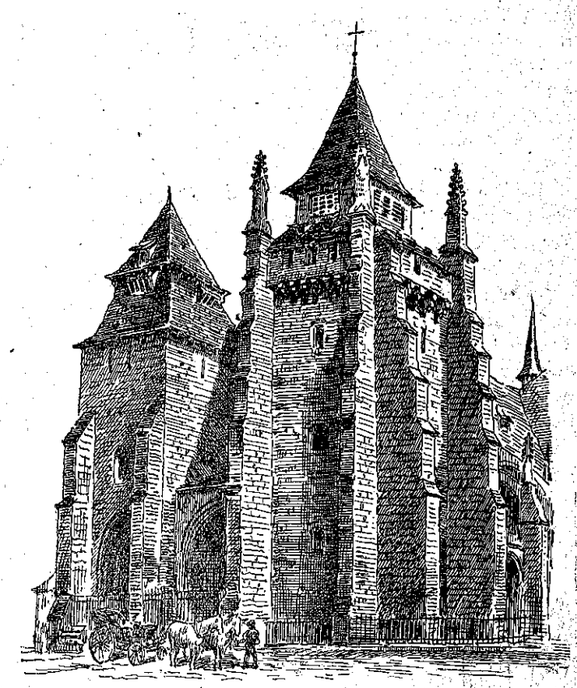

Touriou iliz veur sant Brieg.

en em zifenn enno. Er bloaz 1375, Olier Glisson, oc'h enebi ouz an Duk, a stourmas outan oc'h en em guzat en iliz veur. Er bloaz 1394, o veza en em zavet a-nevez a-eneb Yann IV, Klisson a deuas da ober freuz da Zant-Brieg; keriz a en em guzas en o iliz veur; met a-benn pemzek dez e voe red d'ezo plega rag Olier gant e venviachou brezel en doa graet frailhou bras en daou dour; ar frailhou-ze, daoust d'ar c'hempenna a zo bet graet abaoe d'ar mogeriou, a zo chomet anat atao.

Epad brezeliou *Ar re Unanet* an iliz veur a voe gret ar skrab warni, er bloaz 1592, gand eun armead Spagnoled; daou c'hant vloaz goude, an Dispac'h a reas muioc'h a zroug d'ezi c'hoaz; he listri sakr a voe laeret; he sent hag he zaolennou a voe devet; var an aoter vras eun doueez « Raison » a voe kinniget ezans d'ezi; iliz koz sant Brieg (1) ha sant Gwilherm, laeret ha saotret gand an dispac'herien a voe graet eur c'hraou kezeg hag eur c'hraou zaout anezi betek emgleo ar bloaz 1802.

Abaoe eo bet kempennet, e c'hellit kredi, ha n'eo ket dizoare da welet, gant he zouriou hag a verk, daoust m'int chomet da vega, eman eno ti meur ar bedenn.

(1) En 1794, le District de Saint-Brieuc décida de « purger la « ci-devant cathédrale des attributs de la superstition et de « brûler les tableaux propres à perpétuer le fanatisme et le « retour de la secte chrétienne. » On y inaugura le culte de la Raison et celui de l'Être suprême. »

E diabarz an iliz, ar pez a sko da genta al lagad eo bez sant Gwilherm, ar goulou o skedi en dro d'ezan, dalc'mat. Gwilherm a deuas er bed, e Sant-Alban, diou leo hanter diouz Lamball, er bloaz 1184; hen eo a lakeas en douar maen kenta an iliz veur a welomp c'hoaz; mervel a eure er bloaz 1234, hep beza gellet dont a-benn eus e labour, met lavaret en doa e peurc'hraje e iliz-veur, *ez-vev pe ez-varo,* ha derc'hel a reas d'e c'her, rak kement a vurzudou a c'hoarvezas war e vez ma lakeas Innosant IV e ano war roll ar Zent er bloaz 1247; gant profou ar bardonerien a deuas d'e bedi e c'hellas an hini a gemeras e garg a eskob war e lerc'h, peurober ar vali el lec'h m'oa bet sebeliet. O lenn enklask ar prosez graet evit e lakat war roll ar zent e welomp e roas ar gwelet da eleiz a re zall, ar c'hlevet da eleiz a re vouzar, ar c'homz da eleiz a re vut, ar c'herzet da eleiz a re zounnet, ar pare da eleiz a glanvourien hag ar vuhez zoken da veur a hini maro.

Keur an iliz veur a zo bet graet er XIV^vet^ kantved; war vegeliou ar volz e weler skoued Guy a Vonfort, eskob er bloaz 1335. Adrenv kein an aoter vras, eharz treid sant Stephan e weler skeudennet, en eun tu, diou c'had, en o neiz, hag en tu all, eun azenez hag he hini bihan o peuri, peb a

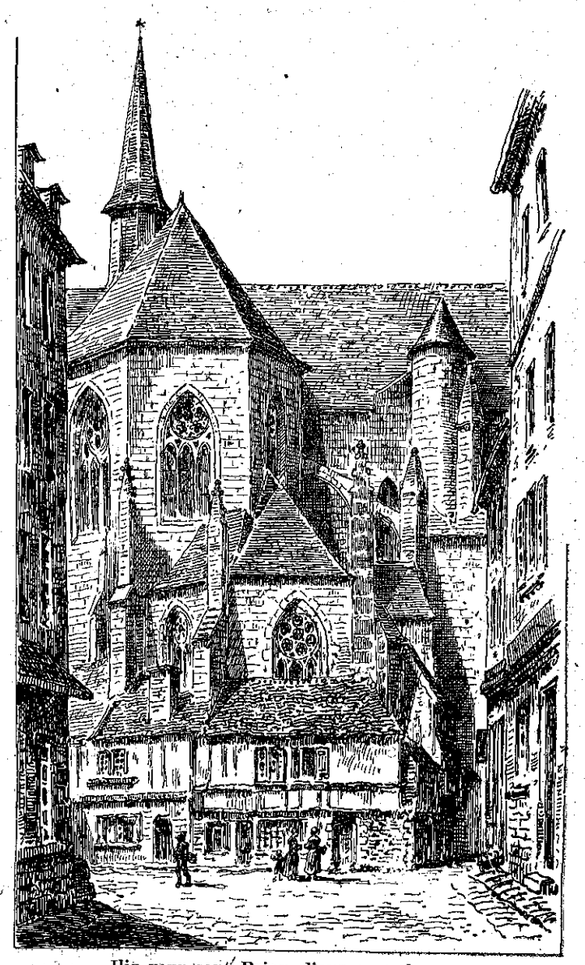

Iliz veur sant Brieg, diouz an a-drenv.

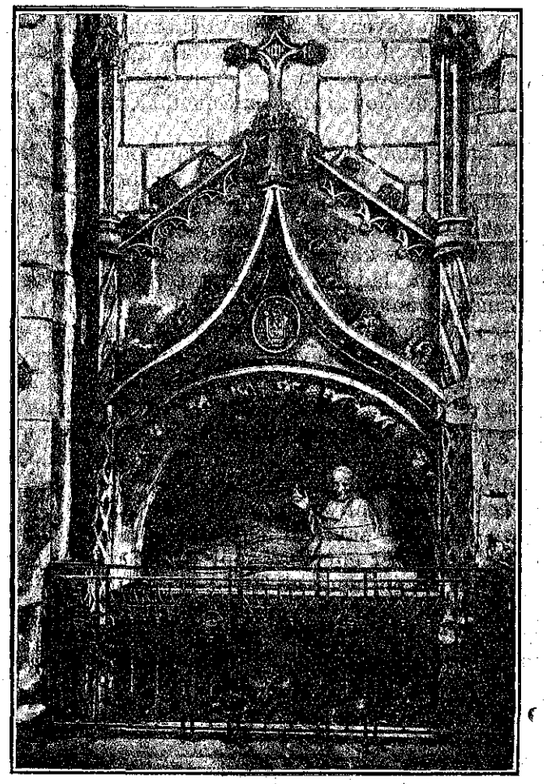

Bez an A. de la Romagère 1817-1841.

gloc'hig ouz o gouzoug. An eskob Jaffrez Rohan, a zavas, vardro ar bloaz 1375, eur chapel d'an Intron Varia — N.-D. de la cherche — a-drenv kein an aoter vras, hag a lakeas ober eur volz war ar chapeliou kroaz e weler warni c'hoaz e skouejou. En dro d'ar c'heur e kaver eur chapel all d'ar Werchez, — N.-D. de la Blanche, — savet er bloaz 1329 gant Blanche d'Avaugour, c'hoar an Aotrou d'Avaugour, a oa neuze eskob e Sant-Brieg; chapeliou all c'hoaz a zo eno hag a zo bet savet wardro ar bloaz 1480 gand an eskob Kristof Penmarc'h eus a Zant Fregant; e skouejou a weler c'hoaz war ar volz.

E tu ar c'hresteiz, en traon d'ar chapel kroaz, eman chapel ar Zakramant a zo enni bez sant Gwilherm; Yann Prijant, ginidik, a greder, eus a vaner Krec'hkelenn, e Gwikourvest, eskob e Kastell-Paol hag hanvet goudeze da vont da Zant-Brieg, er bloaz 1450, eo a reas sevel ar chapel-ze; gwelet a rear e skoued a-zioc'h an nor a zigor war an dereziou da vont da leordi ar chalonied. Olier ar C'hastell, leonad eveldan, ginidik eus a Landunvez, hag eskob war e lerc'h, a zo e skouejou ivez war vein-vegel ar volz. Kein an aoter a zo bet kizellet, er bloaz 1706 gand ar c'hizeller brudet Corlay eus a Gastellaudren ha kalz a zo hag a lavar eo e gaera pez-labour; ar pez a ziskouezer ennan eo an Ael Gabriel o tont da gemenn d'ar Werc'hez Vari e vezo mamm da Zoue. E chapel ar Spered Glan eman ar maen-font. Bali greiz an iliz, a zo bet adsavet en XVIII^vet^ gand eun eskob ginidik eus an Auvergn, Louis Fretat de Boissieu; dister ha paour eo da welet, sur a-walc'h, e skoaz ar

c'heur; met an eskob a en em ziezas c'hoaz kalz evit he sevel hag anez ma voe brokus, en e genver, komt Toulous, a oa neuze gouarner Breiz, birviken ne vije deuet a-benn da baea e labourerien.

Sant Gwilherm, maro d'an 29 a viz gouere 1234 a voe laket war roll ar zent d'ar 15 a viz ebrel 1247. Hen eo kenta breizad, bet embannet e zantelez gand ar Pab; e vez koz a oa bet savet er bloaz 1470; e vez nevez a zo bet savet en amzer an Aotrou 'n eskob Fallières ; warnan e weler, daoust pegen uhel ha peger stank eo an dreilh a ra an dro d'ezan, an eskob santel, gourvezet, hag e zaouarn kroaziet

Eur maen-bez all, gant eur skeudenn warnan, a gaver eno c'hoaz hag eo hini an A. 'n eskob Andre Le Porc de la Porte, maro er bloaz 1632 ha bet sebeliet, da genta, e ti an Ursulinezed; digaset eo bet eno er bloaz 1833 ha laket war bez an Aotroned Boisgelin. An eskob touer Jacob, maro er bloaz 1801, a zo harp, en nor, a zo da vont er c'heur, pa 'z aer ennan diouz an tu kleiz; eur maen marbr du, hep ano ebet, a zo warnan; gourvezet eo bet eno harp ouz relegou unan a oa bet eskob en e raok, an A. Thepault ar Breignou, bet ganet e Montroulez, er bloaz 1703 ha maro er bloaz 1766. An A. Caffarelli, a voe eskob warlerc'h an A. Jacob, a zo bet sebeliet e bez an A. Denis de la Barde, eun eskob all maro er bloaz 1675.

Oc'h ober tro an iliz veur e kaver c'hoaz bez an A. 'n eskob Mathias Le Groing de la Romagère, ginidik eus a eskopti Moulins ha maro er bloaz 1841. Ar bez-ze a zo bet graet gand ar c'hizeller brudet Oge. An. A. de la Romagère a oa bet en amzer an Dispac'h, o verzeria pell hag hir amzer, war goz listri Rochefort.

Kaout a rear bez an A. Le Mée 1841-1858 a gempennas e iliz hag a zavas eur c'hloerdi nevez, laeret, siouaz, abaoe; bez an A. David, — eur gall, eus a Lyon, mignon bras ar Varzed, 1862-1882 — hag a zo bet skeudennet warnan ker brao e benn, leun a vadelez hag a spered, gand Chapuis.

Ar gador-brezeg a zo eus ar XVII^vet^; armel an ogrou a zo kosoc'h hag a zo bet kizellet gant kalz a ijin. Etouez an taolennou kaera da welet e c'heller lakat ar *c'hinivelez* livet gant Jouvenet ha daou balenn broudet er « Gobelins », aviel ar c'hantener diskleriet war unan anezo.

Ma ne vir ket an iliz veur bez sant Brieg, — a zo bet dismantret abred, da gredi eo, — e vir, da vihanan, eun nebeud eus e relegou; ar re a rea Trovreiz a bede kalonek dirazo hag a-raok mont pelloc'h e tiskennent betek Itron Varia ar Feunteuniou savet a-zioc'h eienenn Porz-Aurel, el lec'h m'en doa sant Brieg, raktal m'oa digouezet er vro, savet e genta Peniti. Eur feunteun gaer a oa eno gwechall, savet e mein kizellet ker kaer hag hini ar Folgoat; an dispac'h a zo tremenet hag ar pez a zo chomet eus e zilerch a zo blonset; daoust daze e weler c'hoaz, war ar vein, lern, puchet aman hag ahont ha gwesklevi e sav skourrou eus o genou a ra, ker brao ha tra, an dro d'ar wareg savet a-zioc'h mellezour an dour.

G. P.

KLEMMOU AN AOTROU DOUE (1)

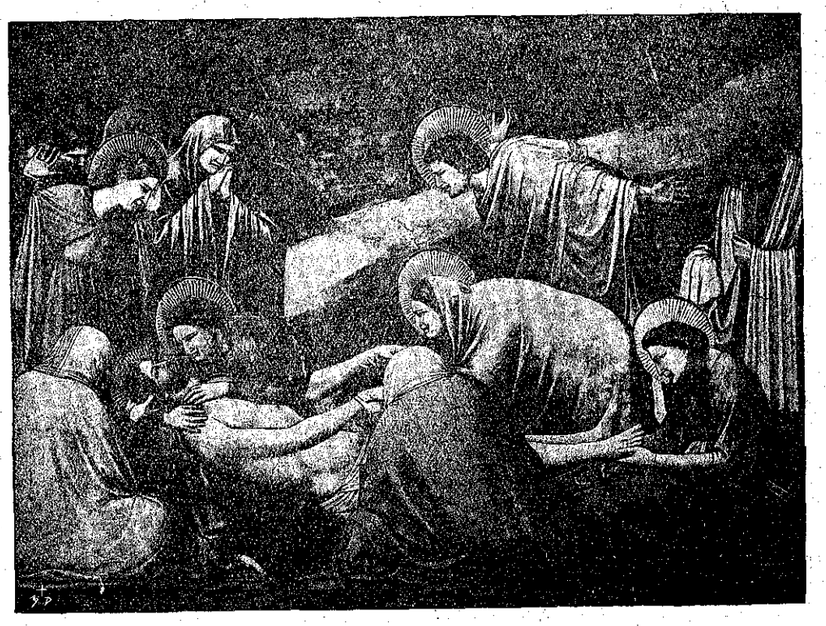

AR GOUELVAN WAR GORF AN AOTROU KRIST
(Diwar eun daolen graet e Padoua gant Giotto wardro ar bloaz 1305)

O va fobl, petra 'm eus me graet d'it, ha penaos em eus gellet da zoania kement-se ?

Lavar d'in. Da ziframmet am eus eus an Ejypt, daoust hag an dra-ze eo en divije graet d'it kempenn eur groaz evidoun ?

Doue santel,
Santel ha krenv,
Santel ha divarv, ho pet truez ouzomp.

Epad daou ugent vloaz em eus da vleinet er gouezeri ha da vaget gant bara an menv; goudeze out bet kaset ganen en eur vro hag e oa enni douar eus ar gwella ; daoust hag evit beza bet ker mat-ze en da genver eo ez peus kempennet eur groaz d'az Salver ?

Doue santel,
Santel ha krenv,
Santel ha divarv, ho pet truez ouzomp.

Petra a oa dleet d'in da ober c'hoaz evidout ha n'em befe ket graet? Da laket em eus en douar, evel ar gaera eus va gwiniennou ha ne peus roet d'in, en dizro, nemet c'houervoni, rak da derri va sec'hed ne peus kavet ken tra da rei d'in nemet gwin trenk ha gand eun taol goaf e peus toullet kalon da Zalver.

Doue santel,
Santel ha krenv,
Santel ha divarv, ho pet truez ouzomp.

Dre garantez evidout em eus skoet an Ejypt hag he bugale kenta ganet; te ez peus va stlejet d'ar maro goude beza va skourjezet.

O va fobl, petra 'm eus me graet d'it, ha penaos em eus gellet da zoania kement-se ? Lavar d'in.

Me 'm eus da dennet eus an Ejypt ha deuzet Pharaon er mor ruz ha te ez peus va stlapet etre daouarn ar veleien vras.

O va fobl.

Dirazout em eus digoret ar mor ha te gand eur goaf e peus digoret va c'hostez.

O va fobl.

Me 'm eus baleet araozout, en eur goumoulenn ha te ez peus va stlejet da Lez-varn Pilat.

O va fobl.

Me 'm eus da vaget gant bara an menv, er gouezeri, ha te peus roet stavadou d'in ha taoliou skourjez.

O va fobl.

Me 'm eus torret da zec'hed d'it gant dour skler o tont eus ar garreg ha pa oan diranvet gand ar zec'hed e peus roet d'in bestil ha gwin trenk.

O va fobl.

Evid ober vad d'it em eus diskaret rouaned Kanaan ha te e peus skoet war va fenn gand eur gorzenn.

O va fobl.

Me 'm eus roet d'it gwalenn ar rouaned ha te peus laket war va fenn eur gurunenn spern.

O va fobl.

Me 'm eus laket va holl galloud d'az tibrada a-zioc'h an holl ha te peus va laket da istribilha ouz post-kroug ar groaz.

O va fobl petra 'm eus me graet d'it ha penaos em eus gellet da zoania kement-se-? Lavar d'in !

(1) Ar c'hlemmou-man a vez kanet, e latin, da Wener ar Groaz, e kalz illizou, endra ma vezer o rei ar grouz da bokat d'an dud.

ETRE KREISTEIZ HA TEIR EUR

Digouezet war ar C'halvar, Jezuz a voe diframmet digantan e zilhad ha noaz, evel eur prenvig douar, ec'h en em astennas war ar groaz; evit m'en divije nebeutoc'h da c'houzanv e voe kinniget d'ezan eur banne myr-win; e danva a eure, met, en aoun da goll e anaoudegez, ne falvezas ket gantan hen eva. Tachou bras a dreuzas e zaouarn hag e dreid; ar wezenn ruz hen douge a voe dibradet ha laket, gant he frouez, da zevel er vann; an daou laer a voe savet o c'hroaziou, harp en e hini, evit lakaat komz Isaias da zont da wir: « Ar Mesias a vo laket war an hevelep renk gand an dorfetourien. »

Hag hen a oa e kreiz: e kreiz etre daou loen, gwechall, e Bethleem, war ar c'holo, e wele kenta; e kreiz etre daou laer, breman, e tal Jerusalem, war ar groaz, e wele diveza.

Na pebez gwel estlammus an hini a welet eno. Kreisteiz bennak e c'helle beza; an heol en e wir wella a golle tamm ha tamm e sklerijen evel ma vije eur faltaenn warnan.

Ken habask ha tra Jezuz a lavaras : « Va zad, pardonit d'ezo, rak ne ouezont ket petra reont ! » (1)

O Madelez sebezus ! pedi a ra n'eo ket hepken evid ar zoudarded o devoa e staget ouz ar groaz, met ivez evid ar Juzevien ha tud fall an holl gantvejou tremenet ha da zont ha n'int ket evit gouzanv ar gwel hepken anezan.

A-zioc'h e benn eur skritell, e hebreeg, e yez e-unan, e gregach, yez anavezet gant kalz hag e latin, yez tud Romi a rae o mistri er vro, a roe da c'houzout piou e oa hal perag e varve: Jezuz Nazared, Roue ar Juzevien.

Ar vourrevien a jome e tal ar groaz; chom a dlient e-harz ar c'hroaziou ken na vije maro o zorfetourien en aoun ne deuje unan bennak d'o diskrouga a-raok o zremenvan; hervez lezenn Rom, dilhad ar re a veze laket d'ar maro a oa d'ezo; pevar e oant; en em lakat a rejont da ranna ken etrezo dilhad Jezuz ha re an daou laer, met Hor Zalver en doa eur zae, hep gwri, graet d'ezan gand ic vamm, ha ne c'helled ket ober tammou anezi hep he c'holl war net; tennet e voe d'ar plouz benr da welet gant piou ez aje.

Endra ma ranne ar zoudarded ar pez a oa kouezet ganto, e boutin, e oa eno hiniennou, etouez ar bobl munut hag a daole dismegans war Jezuz: « Te, emezo, eo an hini a lavare e oas gouest, war da veno, da ziskar Templ Doue ha d'e zevel a-nevez e tri dervez; en em denn a c'halese breman 'ta meuze, mar d'out mab Doue!... (2)

An darn vrasa eus an dud kouls-koude a jome sioul, sebezet; an dra-ze a lakae pennou bras kêr da youc'hal gwasa ma c'hellent, en eur heja o diskoaz: « Saveteet en deus ar re all ha n'eo ket evid en em zavetei e-unan! Mar d'eo ar Mesias, evel ma lavar ha Roue Israel, n'en deus ken da ober breman nemet diskenn eus ar groaz ha neuze ni a gredo enan; laket en deus e fizians e Doue; mar d'eo karet gantan, ra deuio 'ta d'hen temna ac'han p'eo gwir e lavare: eM eo Mab Doue » (3).

(1) Lukas XXIII. 34.
(2) Maze XXVII. 40.
(3) Maze XXVII. 43.

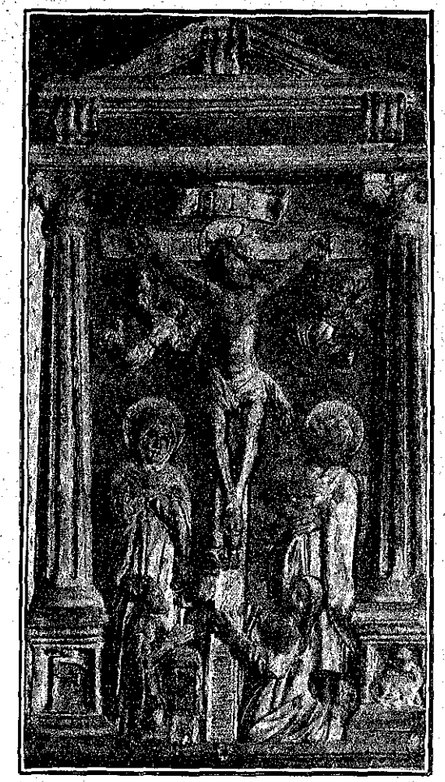

Ar zoudarded o-unan a c'hoarze d'ezan: « Mar d'out Roue ar Juzevien diskenn ac'halese buan! » hag e kinnigent d'ezan da eva.

Al laer kleiz zoken a youc'he: « Mar d'out ar C'hrist, en em denn ac'halese breman ta ha ni d'az heul! » (4) Met an hini dehou a gémere truez outan hag a lavare: « Aotrou, n'am ankounac'haït ket pa vezoc'h digouezet en ho rouantelez » (5).

Ha Jezuz a lavaras d'ezan: « Hizio en ed-eun e vezi ganen em baradoz » (6). Setu penaos e c'hellas al laer dehou, laer betek penn, evel m'hel lavar ker brao sant Augustin, laerez zoken e varadoz.

An denvalijenn a greske; an dud strafuilhet o welet penaos e troe an amzer a en em denne; e harz e dreid koulskoude, Jezuz a c'helle gwelet e vamm, Mari Madalen, ha Yann, an abostol muia karet hag e lavaras d'e vamm o tiskouez d'ezi Yann: « Maouez, setu aze da vab » ha da Yann o tiskouez d'ezan e vamm : « setu aze da vamm » (7). Adalek neuze an denvalijenn a waseas hag a vennas ivez golei ene Jezuz: «Va Doue, va Doue, emezan, perag ho peus c'houi va dilezet! » (8) ha dem goude her c'hlevjod o lavaret: «O! ma me 'meus sec'hed! » (9) E gwirionez, dre ma kollent o gwad sec'hed ar re veze staget ouz ar groaz a greske kement m'o lakea da vervel; o klevet ar glemmadenn-ze, ar zoudarded a lakeas eun tamm spoue bet soubet en eur banne gwin trenk e beg eur skourr hag hen tosteas ouz genou Jezuz. Henman hen tanvas hag a lavaras kerkent: « Ema graet ganen pep tra ! » (10). Distaga a eure eur youc'hadenn vras ha goude ar c'homzou-man: « Va zad etre ho touarn e c'hourc'hemenan va ene ! » (11) e lezas e benn, hag en doa dalc'het sounn betek neuze da gougeza hag e tennas eun huanadenn all: tremenet oa.

Noz du oa war menez Kalvar, e Jerusalem, er Jude ha dre holl ha n'oa nemet teir eur. Pallenn bras an Templ a en em rogas dre an hanter; an douar a grenas; ar vein a frailhas; tud santel maro pell a oa a en em ziskouezas e Jerusalem; Juzevien kleiz a grene gand o enkrez hag a skoe war o c'halon; ar c'hantener e-unan o tiskenn eus ar C'halvar e ker a lavare: « Hep mar ebet, an den-man a oa didamall ! » (12).

Ar bed a-bez a oa e kanv da vab ar baradoz.

(4) Lukas XXIII. 39.
(5) Lukas XXIII. 42.
(6) Lukas XXIII. 43.
(7) Yann XIX. 26. 27.
(8) Maze. XXVII. 46.
(9) Yann. XIX. 28.
(10) Yann. XIX. 30.
(11) Lukas. XXIII. 46.
(12) Lukas. XXIII. 47.

LEONIZ, da zul ar C'hasimodo a-zeu eo eman bodadeg vras ar Gatoliked, e* FOLGOAT, *n'hen ankounac'haït ket !

Savet eo eus a varo da veo, Alleluia !

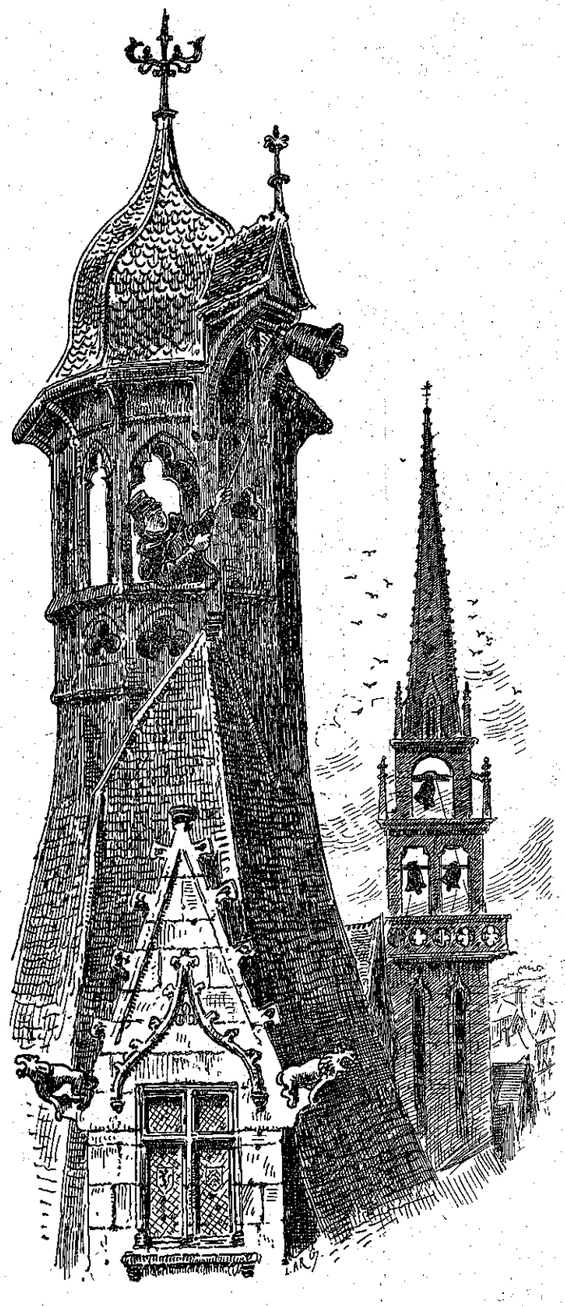

Abaoe ar gwener da noz edo gourvezet, dindan ar roc'h, etouez ar c'houez vat. Joseph ha Nikodem a oa deuet a-benn da lemmel an tachou eus e dreid hag eus e zaouarn; douget o devoa, war o diskoaz, betek al liorz, ar c'horf leun a c'houliou, a c'hwad, a boultrenn hag a c'houezenn. Dirag an Itron Varia, kalonek ha glac'haret, gant skoazell ar Merc'hed Santel, o devoa diskoulmet ha kribet ar bleo hirr speget gand ar gwad ha klozet an daoulagad; gant dour ar puns ha gand o daerou o devoa gwalc'het ar c'horf hag e lienet en eul linsel nevez a oa fuilhet warni kant lur myr hag aloes; goude beza rodellet eur maen braz da stanka dor ar ar bez, ez ajont kuit, diouz an abardaez, ken doaniet holl, ma vennent koueza,, pa zigoueze gand o zreid steki, hep gouzout d'ezo, ouz mein rodell ar wenojenn.

D'ar zadorn, deiz bras Pask ar Juzevien, ne deuas den wardro ar bez, met antronoz, d'ar zul, kerkent ha sav-heol, abred, abred, Mari Madalen, Mari mamm Jakez ha Salome a gerze etrezek al liorz, enkrez en o c'halon, daerou en o daoulagad. Podadou c'houez vat ganto, etre o daouarn, da valzami Jezuz. Met eun Ael, ker gwenn e zilhad hag an erc'h, a lavaras d'ezo: « Jezuz, an hini a glaskit, n'eman ket aman, savet eo a varo da veo, evel m'en doa lavaret; en ho raok e vezo er Galile hag eno her gweloc'h, alleluia, alleluia. »

Trec'h eo bet Jezuz da fallagriez an dud; kaer o deuz bet ober d'ezan gwasan ma c'hellent n'int ket bet evitan: trec'h eo bet d'ezo: Gwener ar groaz eo bet o dervez; ar Zul Fask eo dervez Jezuz. Da genver an deiz-se, nag a galonou a drid dre garantez evitan; an douar e-unan a wisk e zilhad kaera da gana e veuleudi; ar pez a zo glas, n'eo ket bet biskoaz ker glas ; ar pez a zo alaouret, n'eo ket biskoaz ken alaouret; ar pez a zo skler, n'eo ket biskoaz ker skler; dre holl eman ar c'han, hag ar c'hleier, o seni eus an eil tour d'egile, a ro da c'houzout d'an holl eman Jezuz o sevel eus a varo da veo e eleiz a eneou kristen, Alleluia, Alleuia!

Naontek kant vloaz a zo m'eman an dud fall oc'h ober gwasa ma c'hellont da Jezuz; atao e kaver Judazed d'her gwerza, dre eur pok; Pilated, d'her c'has d'ar maro, en aoun da goll o c'hargou; mevelien da skei gantan diwar e voc'h, evid plijout d'o mistri; ailhoned, a vil vern, da dufal war e benn; skribed ha pharisianed, aotroned dre zindan, o lakat pennadou er bobl d'e stleja d'ar maro!

Kaer o devezo ne vezint ket evitan; pa gav d'ezo eman er bez evid atao eman a-zioc'h o fenn beo huhezek o sellet outo hep m'o gwelfent.

Gwener ar groaz eo deiz ar gwir flastret dindan an treid; sul Fask eo gouel ar gwir trec'h d'ar bed!

Kleier sklintin Pask, sonit pell ha sonit kaer, da laouennaat an dud hag ar boblou a zo er gwask: an Aotrou Krist a zo savet eus e voz, Alleluia ! Alleluia !

Ya! e gwirionez, savet eo, Alleluia, Alleuia!

DISMANTR JERUSALEM

Lia ne oa tamm he sonj gant he breur. Met kerkent, e savas ar goulenn-man en he spered : « Petra a lavaro va breur eus va gweledigez ? » Hag e teuas ermêz eus he c'hambr, he c'halon o lammet en he c'hreiz. Azer a dostaas outi hag he briatas gant teneredigez.

— Ah ! seblant vat, emezan ; mar dout ken yac'h ha ken diskwiz evel m'eo lufr ha fresk da viskamant !

— Diskuiz oun ! emezi.

— Doare nec'het a gavan 'zo warnout, evelato... Daoust hag eur c'helou fall bennak ec'h eus bet... ?

Sonj Herodez a deue d'ezan.

Kelou ebet ! emezi ; n'am eus gwelet na klevet den, abaoe m'oun bet en em daolet da gousket, dec'h da noz !

— Trouz ebet n'en deus da zihunet er beure-man? emezan, sederaet.

— Trouz ebet !

— Brudou Bethleem, koulskoude, n'o deus ket tavet epad an noz, hag er beure-man... N'ec'h euste ket klevet, emezan, ez eus ganet eur Mesias ?

He gwelet a reas neuze o chench liou hag o chom mantret holl, divalvennet he daoulagad, spouron ha levenez mesket war he dremm, demdigor he genou, evel da gomz, hep ma ranne gir.

— Oh ! emezan, arabad d'it bezan ken strafilhet se ! Me lavar ez eus ganet unan, met marteze ez eus ganet daou !

Hag en em lakas da c'hoarzin.

Lia a gasas he dourn d'he daoulagad hag a guzas he dremm. Daerou puilh, ne ouie eus a belec'h, oa savet d'ezi en eun taol, ma redent adreuz d'he bizied. Komz Azer en doa evel distanket warno hag o doa, piou oar ? en em zastumet e kerz an noz, ha breman ne oa ket ken evit o miret. Mezek an tamm anezi, dre ma c'helle an holl he gwelet o ouela, e reas sin da Azer da zont ganti en he c'hambr.

Pesort nevezenti 'zo ganez ? emezan, gant eur vouez enkrezet bras. Ober a reas sin d'ezan da c'hedal ken m'he dije gellet stankan war he daelou. Chomet 'n e zav en he c'hichen, hen a zelle talarek outi ha ne ouie petra da zonjal. Goude eur pennad, he gwelas, evelkent, o trei outan adarre.

— Ah ! emezi, gant eur mousc'hoarz henvel ouz eur barr-heol goude eur gaouad glao, peseurt talvoudegez he deus a wechou eur gomz hepken ! — Ober a reas eur pôz: N'ouzout ket, emezi, petra 'zo c'hoarvezet ganen fenoz ?

— Te a lavare d'in n'az poa grêt nemet eun hun ?

— Gwir eo, met va hun a zo bet kentoc'h eun hunvre, pe, evit lavaret gwell, eur weledigez eo am eus bet... Gwelet em meus... ar Mesias nevez ganet...

He mouez a grenas o tistaga an tri ger diweza.

D'e dro, Azer a chomas dilavar.

— Ha kement a levenez, emezi, am eus gouzanvet epad va nozvez, ma 'm eus ranket gouela, raktal pa 'm eus klevet, ha netra ken, an hano anezan, gouela gant keuz ha gant estlamm !... Ha te lavar 'z eus brud eo ganet ?

Gwelet em eus eus ar Mesias nevez ganet

Ne respontas ket nemet goulenn diganti :

— Kont d'in da weledigez !

N he c'hoaze, he daouarn kroaziet, en em lakas hi neuze da zisklêrian d'ezan an hunvre burzudus, he sellou êün en he raok, evel ma dremenje dirazi a-nevez, ar pez a zezrevele. Azer a zelaoue hag a zelle iyez outi.

A-nebeudou, he dremm a deuas da splannaat, evel pa vije bet eur goulou o paran en he diabarz; he c'homzou a deuas da vezan entanet hag a gouezas stank eus he genou. Ha neuze souden, ec'h estennas he diouvrec'h, 'vel m'he devoa grêt, e dibenn he hunvre, hag, elec'h ar gomz, he daelou eo a strinkas adarre henvel ouz eur barrad arne.

Mantret holl, sebezet, evit gwir, Azer ne gave ket eur ger da respont. Neuze 'ta, he devoa gwelet ha klevet en he c'houskar pez o doa klevet ar vesaerien hag ar pez o doa gwelet gant daoulagad digor ha dihun mat. Hag aman, n'helle ket bezan roud ebet a zourn Herodez nag a hini ar Romaned.

E gwirionez, nevezenti ez eus en eun tu bennak, nemet spered Azer en em zav, holl a-bez, a-eneb d'an diouganou-man hag a denn da rei da gredi e vefe ganet fenoz war ar plouz, en eur c'hraou, ar Mesias gedet aboue pevar mil bloâz. Dasprener pobl Israel ha Roue ar bed holl ! !... Nann ! nann ! pell pell dioutan, seurt sorc'hennou, tra ha n'hell diouan nemet e spered merc'hed ha pastored !

Gant eur jestr têr hag eur vouez c'haro, e ra da Lia sevel diouz he c'hoaze :

— Deus, emezan, me a ya da ziskouez d'it da Vesias !...

Ambiorix ha Domitillus, heuget ma oant, war an

taol, gant diskredoni Jonathan hag e vignoned, o doa en em dennet, en eur ziviz, ermêz a gêr. Breman, o c'halonou a oa enkrezet meurbed. Ezomm o doa da zizrei, etrezo o-daou, war an holl desteniou o doa grêt d'ezo kuitaat o c'herent ha kêr Rom, treuzi ar mor, hedan aochou ar Grês, redek dre holl an Ejypt, evit klevet, dre c'henou ar gwizieka hag ar fura etouez ar poblou, o c'hredenn diwarbenn amzer da zont ar bed.

Ar C'helt Ambiorix en doa, da gentan, lavaret, kenavo d'e Arvorig, gant ar c'hoant-se, dastum skiant, furnez, anaout ar Wirionez, en eur glask roudou ar Zant, ar Roue, ar Prins bras diouganet ha gedet dre holl. Dont a reas da Rom, kreizenn ha sklerijenn ar bed, en ali kaout eno eur c'helou bennak anezan ; hag eun deiz, Domitillus hag hen, azezet kichen ha kichen dirak kador eur filozof brudet, o 'n em zantout douget an eil daved egile, a reas anaoudegez hag a deuas hep dale da vezan mignoned. O-daou war an dro, en em rojont da azeuli Jehovah, Doue ar Juzevien, hag e trojont kein da Jupiter, Appolo, hag an doueou all. Poulzet neuze gant an hevelep youl, e oant êt da redek henchou ar bed, an henchou-ze bet digoret gant dourn ar Romaned ha frankiz, drezo, da vale e pep bro eus an douar.

Studiet o doa, e Rom, ar zeblanchou a roe da gredi e oa eur rummad nevez a gantvejou o vont da zigeri hag eur ouenn dud heb he far o vont da ziskenn war an douar. Klevet o doa eus genou Virjilius, koulz lavaret, pebez krouadur, a dlee dont da gloza an amzer c'haro galvet « oad an houarn » ha da lakaat da ren oad aour an evurusted hag ar peoc'h... Gouzout a reent e oa tavet an diouganou, ken stank betek neuze, evel pa vije war nez dont an Hini a oa bet keit diouganet... En kement bro e oant tremenet, seblanchou all a oa deut da grenvaat o c'hredenn ha da greski o fizians. Brud a oa e pep lec'h e tlee eur Zalver genel en eur vro vihan ha dister, warzu ar zao-heol, ha leoriou ar Juzevien e oa skrivet frêz enno ano ar gêr a dlee servijout d'ezan da gavell...

Pebez levenez evit an daou glasker pa en em gavjont dirak kêrig Bethleem, an hini o doa lennet he ano pa ziougane ar profed pelec'h e c'hanje ar Mesias. Eur bobl dister, eur gêr dister, hag er gêr-ze, eul lec'h disteroc'h c'hoaz, daoust ha gwir e vefe e tere ouz ar Zant, ar Prins, ar Zalver, kemend-all a baourentez ? Hag ar Juzevien, ar re a oa bet dibabet da rei ar vuhez d'ar Mesias, a responte ne oa nemet sorc'henn diboell kement a dec'he digant ar menoz o doa krouet en o spered hag a rê gant ar Mesias eur roue, Roue ar rouaned ha trec'hour an holl drec'hourien. Hogen, piou a oar, gwelloc'h egeto, petra 'zo skrivet en o leoriou sakr ? Kerzet o deus bet, a-viskoaz, ouz ar goulou, pa oa ar re all en denvalijenn ; piou a c'hellfe enebi outo ha dont aze, en o c'hêr, d'ar mare ma tle o sperejou bezan beuzet er sklêrijenn, dont da lavaret d'ezo : « Fazia a rit ! Ar gwir Mesias n'eo tamm ebet an hini a c'hortozit ! Me, ar pagan a zisprizit, ma ne garit na dibri gantan, na stoka outan penn ho piz, me eo an hini a anavez ar wirionez hag he disklêrio d'eoc'h ? »

Ambiorix ha Domitillus, pa grede d'ezo bezan arru er pal, a zant evit ar wech kentan, arvar ha difizians o 'n em zilan en o c'hreiz, el lec'h ha d'an eur ma sonje ganto bezan karget a levenez hag a fizians !

— Ha koulskoude, eme Domitillus, penôs e kavithu an dra-man : E Rom, ez eus eun impalaer, hag e pleg ar bed holl dindanan, eun doue hag e stou holl bennou ar grouadurien dirazan, ha setu e vijemp deut ni aman da glask eun all henvel outan ? Daoust hag eur Mestr henvel ouz Aogust hon deus ni mall da gaout ?...

— Dizroomp ! eme Ambiorix ; dizroomp daveto, ha neuze, klaskomp anezo betek poull o c'halon, rak aman, e gwirionez, red eo d'eomp... « neun pe veuzi! »

DIR-NA-DOR.

Ar Breizad

Da c'hiziou e dud koz, start beteg ar maro;
Didrouz hag amzerier, dic'hoant da welet bro;
Dijal hag hep ezomm, pinvidik gant netra;
Gand an nebeud en deus e ra vad d'an nesa;
Kalet ouz ar poaniou, ampart e pep labour,
Ar Breizad ve divlamm, ma n'evfe nemet dour.

Kervennic.

AR GWENNILIED

Ter ha laouen.

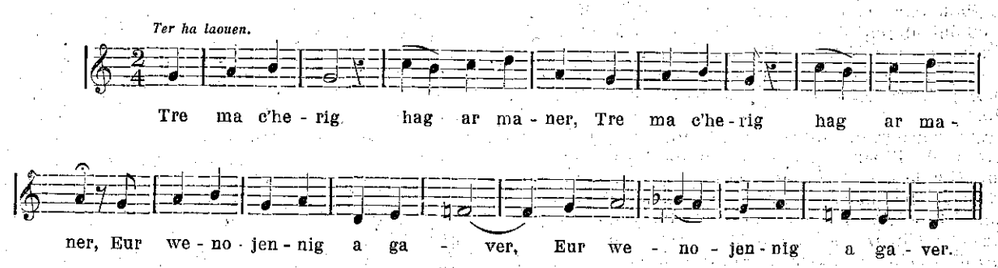

Tre ma c'herig hag ar maner
Eur wenojennig a gaver;

E kaver eur wenojenn wenn
Zo enni eur wezenn spern-gwenn;

Hag hi karget a vokedou
Hag a blij da vab an aotrou.

Me garfe beza bleun spern-gwenn
Ma ven tapet gand e zourn gwenn.

Ma ven tapet gand e zourn gwenn
Gwennoc'h eget bleun ar spern-gwenn

Me garfe beza bleun spern-gwern
Ma ven laket war e varlenn.

Mont a ra kuit diganeomp ni
Pa deu ar goanv barz an ti;

Mont a ra kuit trezek Bro-C'hall
'Vel ar gwennili o nijal.

Pa zistro an nevez amzer
E tistro adarre d'ar ger.

Pa zav ar bleun spern er prajou
Hag ar bleun kerc'h barz ar parkou;

Ha pa gan ar pinterigou
Kerkoulz hag ar sidanigou;

Dont a ra da heul ar festou
Dont a ra c'hoaz d'ar pardoniou.

Me garfe gwel't e peb amzer
Bleuniou ha festou 'barz ar ger.

Ha gwelet ar gwennilied
O nijal, dre aman, bepred;

M'o gwelfe, laouen, o nijal
Bepred e beg hor chiminal.

Barzaz Breiz.

AN TRI BREUR

Gwechall goz, en amzer ma ne oa c'hoaz Douarnenez nemet eur c'hoz tamm keriadenn, ha ne oa bet laket gwechebed gwez fao bras koad Neved d'ober bouteier koad, e veve tri breur war barrez Ploare. Yaouank oant o zri, hag o zri oant kalonek, paour-râl ive siouas ! En eur c'hoz penn-ti e kichen Coatanezre e oant o chom. Mont a raent d'ober deveziou d'ar verourien tro-war-dro hag e giz-se e teuent abenn da gaout eun draïg bennag, awalc'h da 'n em ziskrapa eus a dre krabanou an naonegez.

Eun devez, ar c'hosa a lavaras d'an daou all : « Ma breudeur ker, ha n'oc'h ket aet skwiz o tougenn sac'h ar vizer er vro aman ? Kaer hon do en em laza, ne deuimp ket morse a-benn, me gred, d'ober c'hoari vat ebed: biken n'hellimp na prena, na fermi eun tamm douar d'eomp da en em denna. Ma rafec'h diouzin, ni glaskfe peg e lec'h all. Gouest omp, ne spontomp ket rag al labour : ni rayo ne vern peseurd micher gant ma ne vo riskl ebed evit hon eneou, ha ma vimp paet mat. »

Laromp 'ta kenavo da Bloare, ha troc'homp kwit a benn arc'hoas. Piou oar, ha ne gavimp ket a lug (1) dioustu.

« Ne c'houlennomp ket gwelloc'h » a respontas an daou all... Ne ket an tôl kenta d'eomp da zrebi seurd sonjou. Ne vimp morse reuzeudikoc'h eged aman. D'eomp kwit eta hep kerse, gant fizians da zistrei pinvidikoc'h eget hizio.

En devez warlerc'h, mintin mat, setu an tri breur d'an oferenn da Bloare ha d'ar vered da bedi war bez o zud koz. Goude e fustjont, eus kostez Kemper, ar penn baz en o dourn ha sac'h ar bara war o skoaz. Diskenn a rejont gant ôd ar Riz : eur zell diveza da bleg-mor Douarnenez glasoc'h c'hoaz eged an oabl ha setu hon tri den da vat gant krec'henn Kerlaz... Eur wech aet ebiou ar vorc'h, e kavjont war o hend eun den chentil baro louet, gwisket eus ar c'haera, eur c'hadenn aour dispar en dro d'e c'houzoug, a ramp war eur pez mell marc'h du.

— Ha da belec'h emoc'h o vont egiz-se, ma fôtred?

— Ni zo o vont da Gemper, otrou, a respontas an hini kosa, ha kalz pelloc'h c'hoaz, da c'hounit hon bara. Tri breur omp ha ne spontomp ket rag al labour. — Marteze c'houi ho pefe eun dra bennak da rei d'eomp d'ober.

— E c'hellfe beza, ma mignoned, a laras an denchentil goude beza 'n em zonjet eur boutadig, ha c'hoarzet en e varo louet. — Me eo otrou ar c'hastell-koz, gwelet a rit ma maner du-ze war beg an duchenn. Deuit d'am heul, ha ni glasko ober ar marc'had.

(1) lug : peg, krog.

Ober a reas d'ezo mont gant eur vali hirr gwez dero beteg ar maner. Goude e kasas anezo er zal izel, e tiskennas d'ezo peb a vanne gwin mad, ec'h azezas ganto hag e lavaras :

« Setu aman ar pez am eus da ginnig d'eoc'h. Eun dra eston hag e vioc'h souezet ganti. Met n'eus forz. Evelse e vo an traou. — C'hoant ho peus da jom ganinme epad eur bloaz. N'ho po netra d'ober nemet debri, eva ha kousket. C'houi ho po pep hini ho kamp e kichenn tri dour ar maner. N'helloc'h na mont ermez anezo na komz ouz den. Digaset e vo d'eoc'h da zibri, da eva traou, ar pez a garoc'h. N'ho po nemet eul labour d'ober, n'eo ket diaez, met bemdez e ranko beza graet. Setu aman : pa zono an anjelus deus ar mintin, d'ar c'hreisteiz ha d'an abardaez c'houi zigoro ho prenestr hag a hopo, te ar c'hosa: *NI ZO TRI BREUR;* te, an eil: EVIT E ARC'HANT, ha te, ar yaouanka. *Grit justis d'omp.* Ma teufe ne vern piou ac'hanoc'h d'ankounac'hat eur wech hebken da lavaret an tri bôs-ze, me ho kaso dioustu diwar ma zro. Met ma rit mat ho labour, pep hini ac'hanoc'h en do en eur vont kwit ac'han pep a *gant skoued aour.* Ma 'z a d'oc'h, skoit aze, ha graet ar marc'had! »

Sapaturi a rae an tri breur gant seurd divizou, met gounezet e oant gant ar zonj da jom keit all da ziskwiza ha dreist holl gant ar c'hoant da gaout ar c'hant skoued : eur yalc'had ma oa unan, evit paour kêz truilhou eveldo;

n'ouzon dare hag e ouient konta betek kemend-se... Graet e oa ar marc'had eta... Laket e oant pep hini en e gambr: Bez e oa enni eur gwele mat, eur gador vourret, eur chiminal, eun dôl, ha fei! kemend a c'holler kaout ezomm! Dre ar prenestr, e welent ar mor! Menez-Hom, tuchenn Lokornan ha bro gaer ar Porzay. Da genta, e kavent diaes beza dispartiet ha chom hep komz ouz den rag ar c'heginer hag al lakez a zerviche anezo ne rannent ket eur ger ganto.

Bourrat a raent avat en o gweleou blod, kalz aesoc'h eget o g olc'hed pell gwechall. Lamma a raent gant ar meujou fin hag ar gwin koz a gase kwit founnus blaz ar yod, ar bara segal ha dour skler Ploare.

Deus o fenestr e heuilhent eus o gwella an oferenn a vije laret bep sul e chapel ar maner. Dre chom pell awalc'h da gousket e kavent eul louzou ouz an hirnez hag an deveziou hag ar miziou a droe buan a-walc'h.

A benn ar fin e voe echu ar bloaz. An ôtrou a bignas neuze da gaout an tri breur, a roas d'ezo o c'hant skoued hep laret grik, o lakas da ziskenn hag o c'hasas d'ar porz. Pa oant n'em gavet an eil gant egile, e reas sin d'ezo da dec'het kwit hag e tistroas d'ar maner.

Laouen bras da 'n em welet adarre, an tri breur a n'em vriatas en dra ma c'hellent, met siouas ! pebez tôl, pa c'homjont an eil dirag egile ha nikun anezo gouest da laret seurd. Ne ouient mui komz! Netra ne deue war o muzellou evit diskleria o sonj, nemed an teir gomz hopet ken alïez gwech.

Glac'haret braz eus o gwall blanedenn, ha deut da gomprenn e oant bet tapet brao gant otrou ar C'hastel-Koz, an tri breur a valeas egiz-se beteg Lokornan. Merenn a voe ganto eno en ostaleri a zo e korn an iliz kaer eman enni bez Sant Ronan, eur bez douget gant Eled ha fichet gant herminigou an dukez Anna.

An ostiz a oa eun den chichent, laouen ha teodek. Digemer vat a reas d'hon tri gwaz. Ar c'hosa en dije karet laret: « Digasit d'eomp da zebri. » Netra ne deuas er mêz nemet atao ar memez sôn: « Ni zo tri breur. » — « Oh! an dra-ze zo anat mat, a respontas an ostiz ; kavet em

bije an dra-ze ma unan kemend all e tennit an eil d'egile Ha 'choui a garfe merenni aman? » — « Evit e arc'hant a lavaras an eil. » — « A c'houi c'houlenn diganen hag em zi, e roer d'ar prener evit e wennerien. M'hen assur d'eoc'h: c'houi a welo hoc'h unan. »

— « Grit d'omp... » a grogas an trede. — « eun tamm boued mat, a echuas an ostiz. Arabat kaout aon. Kerzit ouz tôl ha m'hen tou ne 'z eoc'h ket kwit nemet leun ho kof ha laouen ho penn. »

Hag e gwirionez, roet e voe d'ezo eur pred, eus seurd ne gaver ket bemdez. Aëset eun tammig, o welet e c'hellent roi eun dra benag da entent daoust da bep tra, an tri breur a skoas etrezeg Kemper en dro... Noz a oa, pa oant erru e ker. Setu int-i da glask eun ostaleri tost d'an nor, En eur vont gant ru « ar Bara poazet » e klevjont skrijadennou dirazo. Daoulammi a reas hon tri den ha petra a weljont? tra spountus! eur gwas da vat oc'h ober e stal d'unan all lip ha lip. Tapa a rejont peg en torfetour met hen man a rinsas diouz o daouarn ha kwit... ma ouie mont. Da belec'h breman mont d'e glask?

Neuze e chomjont d'ober war dro ar paour kez den a golle gwad, oll e wad. Abenn eur pennadig an tri breur ne oant nemet gwad, daouarn, ha dilhad. Met setu an amezeien dosta o tiredet, hag an archerien war o lerc'h. O welet an tri baotr yaouank en dro d'ar paour kez, maro awalc'h, an dud a dôlas ar bec'h warno. Sur, int o doa lazet an den-se... Gwad a oa warno — arc'hant a voe kavet en o chakot, kalz re evit tri botr diwar-mêz, dister tre da welet. — An archerien a gredas e oa bet laeret an arc'hant-se diwar an den lazet, ha setu an tri baour kêz, ha n'oant gouest da lavaret seurt, destumet ha kaset d'an toull tenval da dremen an noz.

Eun nosvez poanius evito, e c'hellit kredi! Petra a vije graet anezo ? Peseurd fin en dije an dra man ? Konfort ebet eus a neblec'h, nemet er bedenn.

An devez warlec'h deus ar mintin, pevar areher a deuas d'o c'herc'hat hag e oant kaset dirag al Lez-Varn a oa neuze en eur zall e kouent koz menec'h sant Fransez elec'h eman hizio ar c'hoc'hu. Eno e oa eur barner koz bleo hirr, daoulagad louarn, fri kromm leun a vutun, lunedou bras warnan, eul lostenn-krotet ha lugernus. Azezet e oa war eur gador peuz uhel. Lavaret a reas d'an tri bôtr yaouank chom en o sav, dirazan.

— Piou oc'h c'houi?... emezan.

— Ni zo tri breur, a respountas ar c'hosa

Mat. An dra-ze zo anat, ha perak ho peus lazet ar paour kez marc'hadour-ze ?

— Evit e arc'hant, a zistagas an eil.

— Setu aze eun den didro hag eün da vihanan. N'em beus ket goulennet an dra-ze diganoc'h. Met pegwir ec'h anzavit ho torfed, c'houi a dle gouzout petra peus da gaout. Ar groug, ma mignoned vat, ar groug!...

— Grit d'omp justis, a hopas an trede en eur lenva koulz lavaret.

— Justiz! me gred ya. Bez' ho po ha ne vo ket pell. Setu aman ma barnedigez: « Barnet oc'h ho tri da veza istribilhet uhel ha krouget berr. Allo: kasit anezo en dro d'an toull du ha klaskit ar beleg da zont da renka o stal d'ezo da vont d'an tu all. Krouget e vint en arbadaëzman war dachenn Sant Kaorintin. N'eus nemet digas ar c'hoad hag ar c'herdin. »

Setu an tri breur paour klozet adarre.

Lenva a raent, ha lammat a raent e divrec'h an eil egile! Met siouas ne oant ket zoken evit n'em gonforti e giz ebet hag an dra-ze oa da lakat war gont fallagriez an ôtrou baro louet... — Hep dale e teuas eur beleg d'o c'haout. Ar beleg-se oa beleg ar prizon. Boazet eus an dorfetourien, ne voe ket pell evit gwelet ne oa ket ar botred yaouank eus gouenn an ailhoned vras. Eun « tôlfysik » bennag pe eur c'hlenved iskis, a ranke beza o terc'hel anezo gant ar memez rimadell atao. A hend all, nikun anezo ne ouie skriva; tu ebed da 'n em entent!

Ar beleg a lavaras d'ezo: « Ma mignoned, na n'em chalit ket egiz-se, met lakit ho fizianz e Doue. Gwelet a ran 'z eus aman eun dra guzet, eun istor trubuilhus bennak. Mont a ran da zisplega ho stad da eur mignon d'in-me hag a zo eur medisin bras. Marteze e oar an tu da lakat ho teod da vont eün en dro egiz teod ar re all. Ezomm bras ho peus eus-se evit savetei ho puhez. Da c'hortoz, dalc'hit mat ho penn ha kontit warnon. »

Hag hen er mez. Nadoz an orolach a reas kalz hend hep ma teuas endro, ha pa zigoras an nor evit ar wech kenta ne oa nemet evit digas en toull ar bourreo, gwisket e rüz penn da benn. E vevel a oa d'e heul. Staga a rejont o daouarn d'an tri gêz, ha kas a rejont anezo er mez eus ar prizon. Koad ar groug a oa savet, ar skeul harp outan. E kichen edo kador uhel ar barner. Tud a oa leiz an dachenn hag e unan eus touriou an iliz-veur son an tremen az ae en dro, o c'houlenn pedennou digant kristenien ker evit an tri ene warnez mont dirak Doue.

Ne dalve mui ar boan sonjal kaout sikour digant ar beleg egiz m'en doa laret. E oa ar barner o vont da azeza war e gador, evit kemenn d'ar bourreo ober e labour, pa voe gwelet eun den o vont dre dreuz an dud: ar beleg a zirede gant eur vured en e zorn. Ar berr halan a oa gantan.

« Otrou Barner, emezan, ha plijout a rafe d'eoc'h ma lezel da roi eun tammig konfort d'an tri baour kez en eur ginnig d'ezo da lonka an evaj man, a rayo nerz d'ezo beteg an eur diveza.

— « Grit, aotrou, eme ar barner, met hastit founnus rak n'eo ket mat derc'hel an dud barnet da zellet egiz-se keit ha keit all ouz kordenn ar groug. Pep hini eus an tri breur a lonkas e lodenn evaj ruz ha c'houero. Raktal, e santjont an traou o labourat yac'h en o diabarz, o zeod a zistagas en eun tôl krenn hag e stagjont o zri da lhopal mesk ha mesk e oant divlamm, e oa graet vil d'ezo... ha kemend so.

« Ni n'hon eus netra da n'em rebech ! » Ar barner zo kouezet fall ! « N'eo ket ni hon eus lazet an den-ze... An Aotrou gwall-bez zo penn-kôz eus tout an dra-man... Da eo torri ar varnedigez... Leskit ac'hanomp kwit... Saveteit ac'hanomp. »

Ha setu e kreiz holl an hini kosa o teurel e zell ouz an dud eno, a hopas a bouez-penn: « Sell aze eman an torfetour gwirion ; oh ! ar pez fallakr. Deut e oa d'hor gwelet o vervel en e lec'h. Tapit hen.

Ha du-ze setu Otrou ar c'hastell koz war e varc'h da vat ouz hor selaou hag o c'hoarzin goap. Pebez den kriz! dont da welet hor c'hrouga hag hen penn kôz... Ha c'hoaz ne lare netra. Ha c'hoaz en dije lezet laza tri den divlamm. Justiz! Justiz! Poent eo! »

Souezet bras e oa an holl. Tapet e oa peg dija en torfetour gwirion, epad ma lamme eun nebeud bourc'hizien dispont gant kabestr marc'h an den chentil fallakr da viret outan da skara kwit. Ar barner a zistroaz d'al Lez-varn hag a roas urz d'an tri breur da zont en dro dirazan gant an daou all: an otrou hag an torfetour. An tôl-man ar re yaouank a c'hellas displega o stal ken aes ha tra. Furchet e voe e zilhad d'an torfetour ha kavet e voe warnan eur gontel beg lemm, gwad outi. Abenn ar fin e voe gouezet e oa an torfetour eus memez bro hag ar marc'hadour lazet. Gwelet e oant bet asamblez en devez arôk. An trubard a anzavas e unan e dôl lazerez hag ar barner he c'hasaz da boueza butun e penn ar gordenn bet laket da stribilha ar re all.

« Evidoc'h, otrou ar c'hastell-koz, a laras gronz tre ar barner d'an denchentil, n'ho pefe ket laeret bezh laket da vralla ouz ar gordenn ive, p'ho peus bet ar galon da zont da welet krouga an dud keiz man, c'houi gouest gant eur gomz da zavetei anezo o zri. Panevet re ho ti ha re ho kouenn e vijec'h aet gant an torfetour all. Ne 'z eoc'h ket breman da danva an toull tenval... met kemend-se dâ eo d'eoc'h disoll ar botred yaouank-man eus ar zac'had enkrez ho peus laket war o spered...

C'houi baeo da bep hini n'eo ket kant skoued met pemp kant pez aour. Aman e vo laket prenn warnoc'h ken n'ho po laket an arc'hant-se dirazon etre daouarn an tri breur. Pa garoc'h c'houi laro d'ho merour bras digas ar yalc'had. »

Ret mat senti Daou zevez goude ar re yaouank a oa an arc'hant ganto en o daouarn. Ar barner a aias anezo da chom hep distroi da Bloare: re dost oa otrou ar c'hastell-koz ha ne vije ket bet pell evit klask tag. An tri breur a lavaras bennoz. Doue d'ezan evit e aliou fur hag a veas gant o hend. E bro gaer Fouesnant e savjont o chiminal, hag eno e kavjont eur verouri vrao da brena. Tamm ebed goude, pep hini anezo a zibabas peb a bennherez pinvidik ha fur hag e voe galvet ar zonerien.

Kalz vugale a voe eus an dimeziou hag egiz-se a rumm da rumm ar gonchenn vurzuduz-man zo bet digaset bre beteg ennomp.

G. M.

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

Mikael an Nobletz e Douarnenez

AN EKZAMIN KATEKIZ

Evit tizout muioc'h a dud, Mikael, goude beza kalz pedet ha pleustret, en em glevas gand an aotrou person, Yann Capitaine, diwarbenn an doare wella da c'hounit tud Douarnenez ha d'ober d'ezo deski o relijion... Lavarit d'ezo eme ar misioner, e rankint hiviziken, dindan boan da jom hep tostât ouz ar zakramanchou, respont d'ar goulennou a vezo gret d'ezo var ar relijion. Ne vo goulennet diganto nemet ar pez a dle pep kristen anaout : ar misteriou brasa eus ar relijion, gourc'hemennou Doue ha re an Iliz, ar pedennou e latin hag e brezoneg. »

An aotrou person a reas evel ma c'houlennet digantan hag a zisklerias er gador-brezeg e rankfe an holl, evit tostat ouz ar zakramanchou, mont d'an ekzamin var ar c'hatekiz ha kaout eun testeni da verka oant desket a-walc'h Hag e kargas Mikael, an aotrou Pennek hag eur beleg all d'ober ar goulennou en eksamin.

An dud a oa vel sebezet, pa voe gwelet Mikael o pignat er gador varlerc'h an aotrou person. « N'e ket dies, emezan, ar pez a c'houlenner diganeoc'h. Gand eun tammig poan e teuot buan da zeski misteriou ar relijion hag ar pedennou. Ha neuze, selaouit, me ho sikouro. Bep sul ha gouel e vezin diouz ar mintin e iliz Ploare ha d'ar pardaeź e chapel santez Helena. Ouspenn-ze, er chapel-ze e rin skol diou wech bemdez, diouz ar mintin ha diouz an noz. Kompren a rit ne c'helle ket an aotrou person ober dishenvel dioc'h ma ra. Eur c'hristen a dle anaout e relijion. »

Prezegenn Mikael a roas fizians d'an dud, ha ne voe ket kalz o klask enebi. Dont a rajont d'ar skol gatekiz, ha niverus zoken, eus kêr hag ar meziou. Kement a deue, ma rankas ar misioner klask an tu da veza sikouret, ha setu aman penos ec'h en em gemeras. Ranna a rae an dud, ar merc'hed, ar gwazed, e bandennou bihan, pemp pe c'houec'h, hag e lavare d'ezo deski eur gentel pe eur bedenn. Hen a zisplege buan ar gentel dirazo, hag a lavare: « Breman lavarit ken etrezoc'h war va lerc'h, ha bremaik e teuin da welet ha gouzout a rit. » Hag ez ae buan d'eur vandenn all.

Goude ar brezegenn diouz ar mintin, e c'halve ar re zesketa, e tisplege d'ezo eur gentel, ha d'ar pardaez, e rae outo goulennou dirag an holl; ar respontchou a deue brao: « Gwellit, eme ar misioner, n'eo ket dies deski ar relijion. »

A-wechou, e kemere kement a dud hag a oa a c'houlennou en eur gentel. Pep hini a zeske mat eur goulenn hag eur respont ha da c'houde o deske d'ar re all.

Mikael ne gemere tamm chan. P'en deze fin en iliz pe e chapel santez Helena, ez ae da glask an dud. Pa wele pesketaerien o kempenn o roulejou, e kerze d'o c'haout hag e rae d'ezo katekiz epad ma kendalc'hent o labour. Mont a rae dre an tiez da c'houlenn ha dont a rae an holl d'ar skol gatekiz ar re vras, ar re vihan, ar zervicherien. Hiniennou a lavare a-wechou oa re bounner o spered evit deski kement a draou « Nann, nann, eme Vikael; spered a walc'h hoc'h eus d'ober ho marc'hajou, da baka pesked, da gempenn rouejou; n'e ket diesoc'h deski hent ar zilvidigez. »

Met setu aman eur c'hoari all. Ar besketourien hag an dud dister divar ar maez, goude beza grozmolet eun tammig, o doa sentet ouz o ferson. Met an dud vras, ar vourc'hizien pinvidik ne fellas ket d'ezo plega na dont d'an ekzamin, ha goulskoude o doa kement a ezomm hag ar re all. Ober a rajont zoken eur prosez d'an aotrou person dirak Barner an eskopti, o tamall d'ezan digas giziou nevez n'oant anavezet e nep lec'h all... Petra? emezo. Gervel d'an ekzamin tud dimezet, tud koz zoken, evel ma vez galvet ar vugale! » Hag e c'houlennent e vefe torret al lezenn douget gand an aotrou person.

Enebourien Mikael a yeas pelloc'h c'hoaz. Lavaret a rajont e veze kemeret arc'hant en ekzamin ha ne vezet gret goulenn ebet ouz an dud a roe kalz arc'hant.

An aotrou person ha Mikael an Nobletz a yeas da Gemper da gaout ar Barner. N'o devoe ket a boan o tiskouez n'oa nemet geier ha fallagriez gand ar re o zamalle da gemeret arc'hant digand an dud. Hag evid an ekzamin, an aotrou pedson a zisklerias e tlie, evel pastor, rei deskadurez d'an denved fiziet ennan, ha n'en doa kavet netra gwelloc'h eget an ekzamin katekiz. Ar re binvidik, evel ar re baour, a dlie, emezan, deski o relijion, rak kement ha muioc'h a amzer o doa. E nebeut amzer tud Douarnenez o doa gwellaet en eun doare souezus o deskadurez kristen, ha n'oa netra all d'ober nemet kenderc'hel.

Ar Barner a gavas mat komzou an aotrou person, hag a lavaras d'ezan kenderc'hel.

Meur a berson all eus ar vro a reas evel e Douarnenez, hag er c'hiz-ze o farresioniz a zeskas en eur bloaz muioc'h eget n'o dije gret a-hent-all epad o buhez.

Mac'harit an Nobletz e Douarnenez

Petra c'hell ober merc'hed kristen.

Enebourien ar misioner a jome leun a gounnar. Unan anezo, eun noter, Liminik e hano, a zeuas eun deiz d'e di, eur c'hleze en e zourn, da glask e laza. Eur wech all ez eas d'an iliz m'edo enni Mikael o prezeg, gant mennoziou fall adarre, met souezet e chomas o welet, a-us da benn ar prezeger, eun ael o tiskenn eus an Nenv hag o pignat a-nevez evel da gerc'hat sklerijenn Doue d'ar beleg. Kerkent e teuas keuz d'ezan hag e c'houlennas pardon dirag an holl.

Eun demezell a Romini a gemeras mein leun he zavancher da stlapa var ar misioner pa vije o tremen. Met koueza a reas klanv ; he c'hlenved a badas bloaz hanter, hag e teuas da c'houlenn kuzul digant Mikael he alias da vont da Gemper da gaout eur medesin brudet. Met, e lec'h gwellât, e fallae bemdez. Neuze Mikael a lavaras e pedfe eviti, hag antronoz e voe pare.

Pevar haillhon fall o doa gret o zonj d'en em zizober eus ar prezeger o stlapa anezan er mor p'e welfent var ar ribl.Met ne gavjont tro ebet da gregi ennan. Eun all, eur bourc'hiz, Tudek Jouin, kounnaret ive ouz Mikael hag a zifenme alies ouz e wreg mont d'ar prezegennou, a yeas eur wech evelato d'e glevet, evit gouzout petra lavare. Gwelet a reas ive eun ael gwisket e gwenn a zehou d'ar beleg. Skoet e spered, e kontas an dra-ze d'an hailhoned fall, hag holl e teujont da veza mignoned d'an hini a glaskent laza.

Mikael a gendalc'he e labour gwella ma c'helle, heb aon rak netra. Met kaer en doa ober, ne c'helle ket ober a-walc'h, hag e c'halvas d'e zikour e c'hoar Mac'harit, chomet e Konk-Leon. Houman, ato santel, he doa kavet var he hent eun den yaouank, fur ha santel ive, he goulennas da bried. Mac'harit, hep davaret ger na da Vikael na d'he c'herent all a reas eur bromesa a briedelez, fizialns d'ezi e c'hellfe sikour gwelloc'h ar beorien gant madou he fried a oa pinvidik. Oad awalc'h o doa o daou, hag o doa gret o zonj da veza eureujet e Brest dizale.

Er c'houls-ze eo e tigouezas gant Mac'harit lizer he breur. Emichans e kavas dies reseo al lizer er mare-ze, met senti a reas hag e teuas da Zouarnenez. He breur, n'en doa goulskoude klevet netra gant den, a c'houlennas diganti he gwalenn-dimezi. Mac'harit, souezet ha mezek ive, a stouas he fenn, a roas he gwalenn, a c'houlennas pardon hag a brometas ne zistrofe mui da Gonk. Ar bromesa a briedelez a voe torret.

Ar brieddez a zo eun dra vat. Met eur stad all a zo, santeloc'h : chom gwerc'h, da labourat gwelloc'h evit gloar Doue ha silvidigez an eneou. Mac'harit an Nobletz he doa gwechall gret he zonj da veva er stad-ze. En taolman e kasas he zonj da benn, ha goude eur pennad, gand aotre he breur, e reas le da jom bepred gwerc'hez, d'en em voestla da Zoue. Ren a reas eur vuhez kalet, eur vuhez a binijenn. Evit ti n'he doa nemet eun tamm kraou, ne zebre nemet boued dister, bara heiz gand eun tamm yod hag eur banne lez. En em wiska a reas evel merc'hed Douarnenez, var he c'horf e touge eur gouriz reun ha teir gwech ar zizun ec'h en em skourjeze. Ha kennerzet dre ar bedenn hag ar binijenn, ec'h en em lakeas a-zevri d'ober katekiz evel m'he doa gret e lec'h all, ha buan e c'hounezas tud Douarnenez. Digeri a reas eur skol evid ar merc'hed bihan evit deski d'ezo ar c'hatekiz da heul an traou all. Ar mammou a famillh a zeue d'he gwelet, hag e kave an tu da rei d'ezo kenteliou fur var o deveriou ha var ar relijion.

Evit distrei ar yaouankiz dioc'h an dansou, e vodas, eur zulvez, meur a blac'h yaouank endro d'ezi, ha ganto e tansas, e kanas, e c'hoarias d'ar c'hartou, nann gand arc'hant, met gant spilfhou. D'ar pardaez, araok o lezel da vont kuit, e roas da bep hini eun aval. Ar plac'hed yaouank a voe laouen bras eus o dervez, hag a gomzas endro d'ezo eus an demezell an Nobletz, eun demezell eus ar re wella. Ar plac'hed yaouank a gendalc'has da zont niverus d'he c'haout da zul. Abenn an trede sul, Mac'harit a lavaras d'he c'hamaradezed, goude eur pennad c'hoari : « Me zo o vont da ziskouez d'eoc'h breman eun dra n'och eus ket gwelet c'hoaz ». Hag o c'hasas da zellet ouz an taolennou merket varno finveziou diveza an den. « Sellit mat, emezi : aman e welot petra a c'hoarvez gand an den. Tremen a ra pep tra. Ar vuhez a zo berr ; ar maro a sko an holl, goude ar vuhez-man e vezer eürus pe wall-eürus da viken. Me a anavez an doare da gaout eur plas mat er bed all, hag e fell d'in he deski d'eoc'h ».

Komz a reas evel ma ouie ober, hag e lec'h beza inouet, ar plac'hed yaouank o devoa plijadur hag a zisklerias e teufent a-nevez d'he zelaou. Digas a rajont ganto o c'herent, hag holl e voent laouen o klevet kelennadurez Mac'harit an Nobletz. An dansou a voe a-nebeudou dilezet e Douarnenez ha tro var dro.

N'oa ket a-walc'h evit Mac'harit an Nobletz. C'hoantat a reas sevel ar plac'hed-ze uhel er zantelez. Eun dervez e kemeras seiz pe eiz anezo, ar re a gave gouest da gompren, hag o c'hasas en eur c'halatez tenval, eno, o veza aet en eul lec'h distro, ec'h en em skourjezas ker kalet, ma oa spontet he c'hamaradezed. Goude ar gentel-ze, e lavaras d'ezo : « En ifern ez eus poaniou kriz da c'houzanv d'ar re a varvo e stad a bec'hed marvel, hag er Purkator ive d'ar re n'o deus ket peurbaet o dle da justis Doue. Ret eo ober pinijenn er bed-man pe er bed all. Dilezit eta plijadurcziou foll ar bed, ha grit pinijenn evit beza salvet ». Gounezet e voent gand he c'homzou hag e kemerjont ar Groaz. Dilezel a rajont o gwalinier, o dantelez, o dilhad brao evid o rei d'an ilizou.

Mac'harit an Nobletz a gavas d'he zikour meur a vaouez all, ha dreist-holl teir intanvez, Domnat Rolland, Klaodina Beleg hag Anna Geraudren.

Ar genta, Domnat Rolland, a oa greg Tudek Jouin, an hini oa difennet outi mont da zelaou prezegennou Mikael. Deuet da veza intanvez, ec'h en em lakeas d'ober katekiz. Ne ouie netra p'en em gavas ar misioner e Douarnenez, nag he Fater, na misteriou ar feiz, en desped d'he 43 vloaz. Met e skol Mikael e teuas e nebeut amzer da veza desket bras, desket evel eur beleg, war ar relijion. Bemdez e rae katekiz d'ar vugale ; da zul ha da c'houel e tisplege d'an dud vras an taolennou. Mont a rae da welet ar re glanv, hag e lakae digas d'ezo o zakramanchou ; var o zremenvan e veze en o c'hichen.

Klaodina ar Beleg a oa eur varc'hadourez pinvidik a-walc'h, met eun tammig lorc'hus evel peurliesa ar vourc'hizien a c'hounit kalz arc'hant. Karout a rae an dilhad brao. He zi a rene mat, met ne zonje ket kalz en ne silvidigez. Ne anaveze ket he relijion. Digemeret a reas ar misioner en he zi, e kichen ar Por-Ru. Ac'hano Mikael a gave tro alies da bignat e bagou ar besketaerien evit komz ganto hag o c'helenn. O klevet Mikael, o welet peger santel oa, Klaodina a voe souezet hag a c'hoanteas anaout mat ar relijion gristen. Ar sklerijenn a ziskennas en he spered, ha buan e teuas da veza desket a-walc'h evit gellout ober skol d'ar re all. O veza ma anaveze kalz tud, e reas muioc'h a vad. A vandennou e teuent d'he c'hlevet o tisplega an taolennou. Ne veze ket kavet a diez bras a-walc'h evit digemeret an holl, hag e veze ret boda an dud el liorzou pe var ar plasennou.

Gwelloc'h c'hoaz. An diou intanvez a yeas d'ober katekiz tro var dro, betek pemzek leo diouz Douarnenez. Ar pardoniou, neuze evel hirio siouaz ! a veze re alies stlabezet gant c'hoariou divalo. Goude an ofisou, goude ar brosesion, e veze dansou, hag ar vesventi o tont da heul, e veze gret kalz pec'hejou en deiz ma vije ret beza santel. Klaodina ar Beleg a yeas d'ar pardoniou, nann hepken evit pedi, met dreist pep tra evit kaout tro da skigna deskadurez kristen. Pa vezc goulennet diganti petra a oa a nevez, e responte he doa kelcier a briz da lavaret. Hag e tisplege an taolennou, hag o stage ouz eur voger pe eun dervenn goz pe en eul lab bennak. Da genta e c'halve ar merc'hed dirag eur beleg a rae goulennou outi, hag hi a zisplege ar pez a oa merket var an taolennou. An danserien a dostae d'o zro hag a gleve kenteliou talvoudus meurbet.

En eur vont hag en eur zont he doa gwelet e korn an hentchou kroaziou diskaret. Eur zorserez eus ar vro he doa lavaret d'an dud ez oa tenzoriou kuzet dindanno, hag an dud o doa toullet da glask aour ha diskaret ar c'hroaziou. Klaodina a lakeas sevel a-nevez meur a hini anezo, kement ha ma c'hellas.

Klask a rae kement a c'helle talvezout da c'hloar Doue ha da zilvidigez an eneou. Pemp yalc'h he doa evid he oberou mat ; unan evid ar beorien, ar re all evit mad ar relijion. Bep sizun e lakee eun oferenn evid ar roue, da c'houlenn ar c'hras d'ezan da c'houarn gant furnez ar vro ; eun oferenn en enor da zant Mikael Arc'hel ha d'an elez mat; eun oferenn en enor da zant Jozef. Eur yalc'h a voe miret evit gellout loja ha beva ar relijiuzed a deufe da labourat da Zouarnenez.

Daoust d'ar pez a rae evid ar relijion, an intanvez santel ne zileze ket he famillh nag he c'hemm-werz. Sevel a rae he bugale e doujans Doue, leal oa en he marc'hajou, hag an traou a droe mat eviti.

J. U.

Kenteliou war al labour-douar

Ar gwano.

En enezeier ar Mor Habask (Océan pacifique) e vez kavet berniou bras divent a gaoc'h laboused-mor; en enezeier-ze koulz hag e broiou an azot soudek ne vez ket a c'hlao; ar c'haoc'h laboused a en em vir hag a en em zizec'h hag a ra neuze ar pez a c'halver ar gwano: n'eus nemed e vala hag e lakat e sier da ober.

Kaout a raer er gwano, pa vez mat,
14 % a azot
12 % a fosfor.

Eun tremp pinvidik bras eo, evel a weler, ar gwano met breman ne gaver tamm gwano gwirion ebet ken da brenan, koulz lavaret; ar berniou gwano ken uhel ha meneziou a zo rinset, an darn vrasa anezo, ha n'eo ket souez, rak abaoe ar bloaz 1840 emaer o pigosat warnezo; n'eus ket a wano gwirion ken koulz lavaret hag ar pez a zo a vez gwerzet kalz re ger.

Al ludu mesket.

Pa n'eus ket ken a wir gwano e werzer eur fals-gwano graet o touezia meur a zeurt ludu; ar gwano-ze n'eo ket fall, mar kirit; met re ger eo ha gwella en deus al labourer-douar d'ober eo ober e-unan e dremp; n'eo ket dies; diskargit war eul leurenn si-mant:

eur sac'hat azot soufrek (20 % azot ennan.)
Daou zac'had super (14 % a fosfor ebarz.)
Eur zac'had silvinit (20 % a botas ennan.)

Toueziit mat anezo gand eur bal ha gand ho poutou koad net, grit eur bresa d'ezo d'o diboulouda hag eman graet ganeoc'h ho ludu nevez; pevar zac'had ludu mesket ho pezo hag e vezo enno:

5 % a azot
7 % a fosfor
5 % a botas.

Eul ludu ho pezo evelse koulz hag an hini a vez gwerzet gand ar varc'hadourien-ludu ha ne gousto ket kèr ker d'eoc'h, na tost.

Tremp ar vro.

N'eo ket ret atao mont a-bell da glask tremp, a drugarez Doue; kaout a raer er vro hag ar re wella eo
an teil loened,
ar bizin,
an teil tud,
ar c'haoc'h dizec'het,
skubachou ar c'heriou.

Gwelloc'h eo an trempou-se eged al luduou rak kaout a raer enno, ouspenn azot, fosfor ha potas, douar du trenk, (acide humique), henvel ouz an hini a jom el lec'h ma vez bet taolet deliou da vreina, hag a ra kalz vad d'an douarou.

An teil.

An teil a vez graet gand ar pez a gouez diouz ar chatal, teo ha tano, toueziet gand ar c'holo pe an traou all a zo bet laket da c'houzaña dindanno. An teil lann pe valan pe vrug a zo pinvidikoc'h e azot eged an teil kolo, met pelloc'h e vez o vreina; an teil radenn a vez keit all; met pinvidik tre eo e potas.

Peurliesa e laker an holl deilhou, en eur bern hag eun dra vat eo, rak an teil kezeg a zo re sec'h hag an teil saout re c'hleb; ouz o zouezia eo e raer an teil gwella.

Tennet e vez alïes an teil eus a zindan ar c'hezeg hag eun dra vat eo; koulskoude, ma red mat an dour hanvoez, eur wech tennet an abon, e c'heller lezel, er c'heliou, a-bouez ober eun tamm heja d'ezo, ar c'holo hanter vrein: souploc'h e vezo d'al loened ha teil gwelloc'h a vezo graet.

Evid ar zaout avat gwella a zo d'ober eo lezel an teil dindanno, goude beza tennet ar pep brasa eus ar c'haoc'h; ar re a lavar ar c'hontrol, n'o deus gwelet saout nemet war al levriou. An teil chomet er c'hraou, eur miz pe zaou, (arabad e lezel evelato da zevel ken uhel ma stoko kerniel ar zaout ouz an treustou), a zo kalz gwelloc'h. Ma 'z eus kolo a-walc'h ne vo kollet berad dour hanvoez ebet; an teil en devezo e evet ha pa vezo deuet ar c'houlz e vezo graet ar garzadenn ha kaset an teil war eün d'ar park; evelse e vezo kalz nebeutoc'h a labour.

Mat e kavan kas an teil d'ar park dioc'htu m'eo tennet eus ar c'hraou; koulskoude n'heller ket atao hen ober ha setu perak eo red kaout e pep merouri eul lec'h da vernia an teil hag eus al lec'h-se ez an da gomz d'eoc'h breman.

Leur an teil.

Alïes e raer leur an teil e simant; darn a zo koulskoude hag a ra o leur-deil gant pri melen ha mein toueziet ha mac'het mat gand an treid; mein gompez a laker goudeze, var gorre: padus kenan eo al leuriou graet evelse; kalz gwelloc'h e vezo c'hoaz al leur ma kerer hen ober gant raz ha pri melen o lakat tri boutegad pri melen da douezia gand eur boutegad raz.

Ober a c'heller eun toull da lakat an teil, met re boanius eo e denna ac'hano; gwelloc'h eo e vernia war eul leur graet dres evid an dra-ze.

Setu aman stumm eul leur deil.

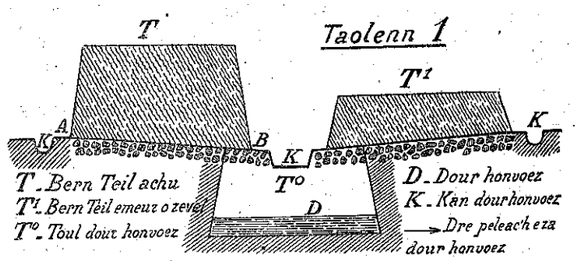

Gwelet a raer warni daou vern, T ha T^1. Ar bern T a zo achu; ar bern T^1 a zo eur bern all emaer ouz e zevel; epad ma vezo ar bern T^1 o sevel ar bern T a vezo o vreina. Al leur e A a zo uheloc'h eged e B evit ma tivero an dour hanvoez diouz ar bern da vont er c'han K a lakaio anezan da goueza er fourn-zour, da lavaret eo en toull T° a zo dindan al leur.

War an daolenn 2 e weler al leur evel ma vefed o sellet outi a-uheloc'h egeti. Tro-war-dro d'ar berniou teil T ha T^1 e weler birou hag a ziskouez dre belec'h ez a an dour hanvoez.

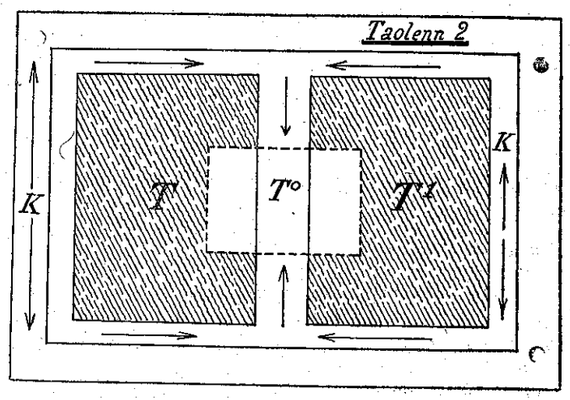

An teil koz hag an teil nevez.

Pehini eo ar gwella?

Evit her gouzout eo red teurel evez ouz an douar hag ouz ar pez a c'hounezer ebarz. Pa vez lezet pell e bern, an teil a goll kalz eus e nerz; an azot, dreist-holl, a ya kuit; ha setu perak pa vez douar gouest da c'houzanv teil fresk, teil koloek, gwella 'zo da ober eo rei eur gwiskad d'ezan ha douara, ar buanna ar gwella.

Douarou all a zo, douarou skanv, nebeud a raz enno ranker lakat e teil breinet mat.

Pa vezo red derc'hel an teil e bern e vezo ranket entent mat outan. Teil louet, war a leverer, a baoura an tiek; netra gwiroc'h, rak al enno a loued, evid en em vaga, en deus ezomm azot; azot all c'hoaz a ya kuit, hag a zav evel ezenn, diouz ar bern teil: hennez eo an azot hydrogenek. Pa dremenit e kichen eur bern teil ho peus klevet holl c'houez krenv an azot.

Penaos miret ouz an teil da loueda ha da goll e azot ?

Red eo da genta kempenn mat al leurenn, moustra an teil, tu ha tu; en hanv, pa vez sec'hor, eo red teurel dour, pe gentoc'h dour hanvoez warnan, rak an teil gleb ne deu ket da louedi. Aes eo ober an dra-ze pa vez tost toull an dour hanvoez d'ar bern teil, evel m'eman war al leur a zo uheloc'h. Kaout a raer da brenan riboulou (pompes) dour-hanvoez hag aes e vez ganto doura ar bern.

Ar riboulou-ze e c'heller karga ganto ivez an tonellou da gas an dour-hanvoez d'ar parkeier.

Lavaret hon eus ez eüs en teil douar du trenk (acide humique) talvoudus kenan evid an douar. Kaout a reer ouspenn en eur bern teil graet mat, gant teil chatal maget mat a-walc'h:

5 dre vil a azot
4 — a fosfor.
5 — a botas.

An teil eo an tremp gwella; ar gwella hag an talvoudusa; daoust da ze arabad e vefe ober gantan hepken; re baour eo e fosfor hag eun dra vad eo lakât gantan trempou all, dreist-holl trempou fosforek.

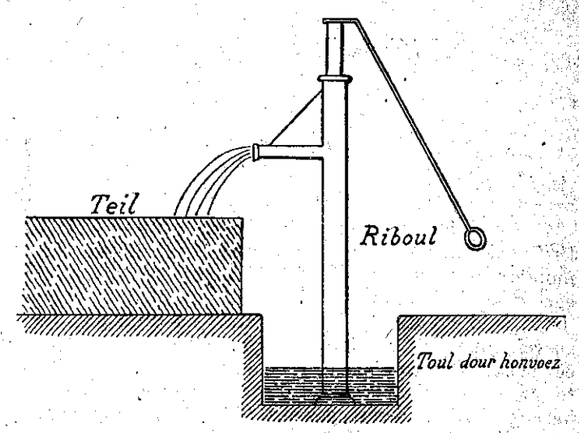

Mat eo an teil evid an holl drevajou; koulskoude n'e vo ket laket a deil d'ar gwiniz du rak re a golo ha re nebeut a c'hreun a vefe gantan.

Arabad lakat re a deil ken nebeud d'ar gwinizou rak stoket e vefent pell a-raok ma vefent dare.

Eun dra eus ar gwella eo lakat an teil d'ar boued chatal, d'ar rabez, d'ar panez, d'an irvin hag all; an ed a deuio goude ar bouejou-ze a vezo gounezet hep teillat d'ezo; a-walc'h e vezo rei d'ezo eun tamm ludu.

Koulskoude pa vez teil a-walc'h ha pa ouezer dibab, da hada, ed ha ne stokont ket — hag e komzimp anezo divezatoc'h, — e c'heller teilat d'ezo.

Pemzek karrad teil, a zaou vil lur pep hini, dre zervez arat a zo a-walc'h da drempa mat an douar evit tri bloaz.

Lavaret hon eus e koll buan an teil kalz eus eus azot, ar dra wella a zo ennan; her c'holl a ra, er c'hreier, a-raok ma vez tennet an teil er mêz; an azot hydrogenek a goll evelse a vez klevet ar c'houez anezan, diouz ar beure, dreist-holl, pa zigorer an noriou war ar c'hreier.

Klasket eo bet an tu da viret an azot-se, hag á dalv aour, etouez an teil; teurel a zo bet graet war an teil traou d'hen tapa evel houarn soufrek, plastr ha douar sec'h eus ar c'haeou koz. An houarn soufrek (sulfate de fer) a zo red lakat kalz anezan hag a goust ker; an teil ne vez ket koulz. Gwelloc'h eo ar plastr, met ker; eo ivez hag an teil re blastrek n'eo ket ker mat. An douar sec'h taolet war an teil a zo mat; ne goust ket ker ha miret a ra ouz an azot hydrogenek da vont er vann; penaoz an dra-ze? N'her gouezer ket, met evelse eo eman an traou. Rak-se 'ta eo eun dra vat lakat, dindan ar chatal, war ar c'holo, eun nebeut karigelladou douar sec'h.

Eur gwiskad a bemp santimetr a zouar sec'h war eur bern teil a viro ivez ouz an azot da vont kuit.

OLIER CHEVILLOTTE.

WAR DRO AR RE GLANV

An thermometr.

Ouspenn an traou-ze, — sellit ouz pennad Feiz ha Breiz miz meurz, — eo mat kaout e pep ti eun thermometr da vuzula an derzien. War ar mêz eo retoc'h eged e nep lec'h all, rak ma ne vez ket goulennet ar medesin evid an distera poan arabad eo gina evit her gervel ma weler en deus terzien hag an thermometr eo hen diskouezo d'eoc'h. N'eo ket dies gouzout diou-tan ha pa vo bet diskouezet d'eoc'h eur wech e vezoc'h barrek d'en em denna gantan. Chiffrou a zo warnan: 34 an izela; 42 pe 43 an uhela. Linenn ar 37 a zo ledannoc'hik eged ar re all hag alïes e vez moulet e liou ruz; hounnez eo linenn ar yec'hed ha, bep wech, a-raok ober implij eus ar benveg-se e ranker lakat ar merkur a zo en e greiz da ziskenn, da nebeuta betek 37, ouz e heja en dra ma talc'her peg ennan dre ar penn uhela. Pa vez diskennet ar merkur da 37 pe ize-loc'h e c'heller lakat penn moana an thermometr pe dindan kazel ar c'hlanvour, pe en e c'henou pe e goueled e vouzellou epad dek munut pe wardro. Ma en deus terzien ar merkur a zavo hag a jomo a-zav anezan e-unan. Arabad eo heja ar benveg a-raok beza gwelet war be linenn eo chomet ar merkur a-zav. Ma 'z eo chomet war 38, n'eus ket kalz a derzien; 39 a zo eun tamm brao; 40 a zo kenan; 41 hag ouspenn a zo terzien vras. Dindan ar gazel n'eo ket aes kemeret tommder an den, rak an thermometr ne jom ket en e blas na tost a-walc'h d'ar c'hroc'hen epad dek munut, met ma ne gaver ket aes evid eun dra pe eun all hel lakat e goueled ar bouzellou, e c'heller lakat din-dan ar gazel; kerkoulz e vezo eno c'hoaz hag e nep lec'h all; d'ar vugale koulskoude e ranker atao mu-zula o zerzien o lakat an thermometr d'ezo en o dia-drenv. Diou wech bemdez e vezo kemeret terzien ar c'hlanvour, diouz ar beure ha wardro pemp eur diouz an abardaez. Diouz an abardaez, peurliesa, e vez uhe-loc'h eget diouz ar beure. Mat eo skriva, war eun tamm paper, uhelder an derzien d'hen diskouez d'ar medesin pa deu d'an ti. Bep tro ma vezo bet graet im-plij eus an thermometr e vezo kempennet gant dour yen ha savon pe gand eun tamm ouat ha dour-Ko-logn.

Kenta tra d'ober d'ar c'hlanvour.

Kenta tra a zo do ober pa vez eun den klanv èn ti eo ficha d'ezan eur gwele gant dilhad fresk; goudeze, gwalc'hi ar c'hlanvour, penn kil ha troad gant dour c'hlouar ha savon ha gand alkool pe zour Kologn; la-kat dilhad fresk d'ezan goude beza o zommet, ouz red, hag ober eur c'hriba d'e vleo; ar c'hlanvour a gavo gras beza kempennet evelse hag ar medesin pa deuio n'en do ket a ezomm da ober kement a rebe-chou.

Ar pez a dle beza graet-bemdez.

Bemdez eo red d'an diouallerez kempenn ar c'hlan-vour, gwalc'hi d'ezan e benn hag e zaouarn; dirouès-tla e vleo; rei d'ezan eur palouer ha savon da gem-penn e zent gant dour bet bervet ha yen; eur meutad « bicarbonate de soude » en eur werennad zour evit rinsat e c'henou goude ar gwalc'herez-ze. Setu aze eun dra hag a vez ankounac'haet ober e meur a lec'h, ha koulskoude netra ne zisplij kement d'ar c'hlanvour evel ar vlazenn fall a ro e c'henou d'al laez d'an tiza-niou ha d'al louzeier.

Ma rank ar c'hlanvour chom re hir war e gein e vezo kempennet d'ezan e gein gand eur banne dour Kologn hag eun tamm lien, sec'het ha fuilhet poultr warnan.

A-raok an noz an diouallerez a gaso er mêz eus ar gampr an traou n'eus ezomm ebet anezo hag a renko an traou a zo ezomm anezo. En hent-se pa deuio an noz n'he devezo ket a ezomm da veza o redet aman hag a-hont, dre an dereziou, da ober trouz ha da vi-ret ouz ar c'hlanvour da gousket, gwasa tra a oufe da ober, rak ar c'housket eo ar gwella louzou a zo ha ne vez ket kavet da brena e apotikerez ebet!

Neuze 'ta e renko, a-raok an noz, al louzeier, an evachou, ar c'heuneud pe ar glaou evid an tan, ar goulou, an alumetez, ar c'hastolorennou, ar c'hleuzer-alkool evit tomma an traou, ar pod plat, ar voutailh-bri evid ar gwele gant dour tomm.

An noz a zo hir ha doanius d'ar re glanv; an dioual-lerez a ranko beza divorfil ha kaout skouarn ha la-gad mat da c'hellout, dal ma tigouezo, lavaret d'ar medesin penaos e vo bet tremenet an noz gand ar c'hlanvour.

Pa en em gavo ar medesin e kavo paper an derzien merket; pod ar c'hroz, hini an troaz hag hini ar fank laket a gostez; kountet e vezo d'ezan penaos e vezo bet an deiz hag an noz; kavet e vezo er gambr eul loa, en torch lien fin, d'ezan da lakat war gorf ar c'hlanvour da zelaou trouz e skevent hag e galon, eun torch all da zec'ha e zaouarn ha, dour ha savon d'o gwalc'hi goude ma vo bet o krabanata an den klanv.

Hag arabad eo ankounac'hata netra eus ar pez a zo bet gourc'hemennet gand ar medesin da ober d'ar c'hlanvour; arabad ankounac'haat pegoulz ha penaos rei al louzeier pe seurt a ranker da rei d'ezan da eva ha da zibri. Kuzuliou ar medesin ne vezont ket henvel atao, evel ma ne vez ket henvel atao ar c'hlenvejou.

Ar medesin.

KORNIG AR VUGALE

Bugale ! Bugale !

Penos e vo gret da dizout ar vugale evit ma teuint e Breuriez ar Brezoneg ?

Pa vez savet eun ti, ne vez ket savet peurvuian evit kaout ar blijadur da vernia mein an eil war egile met ivez evit loja eun tiegez bennag.

Breuriez ar Brezoneg, savet breman, n'eo ket bet gret evit gallout skriva war roll ar Breuriezou, eur vreuriez nevez... Savet eo evit ma vo dastumet enni e-leiz a vu-gale, holl vugale Breiz-Izel ma vefe gallet.

Al labour-ze ne vo ket aes, a dra zur, zoken evit boda bugale ar skoliou kristen. Petra vern ! Ne vez netra hep poan hag al labour en devez koustet ar mùian d'an den, en devez ive an dalvoudegez vrasan dirak daoulagad an Aotrou Doue.

Evit hen kas da benn, Breuriez ar Brezoneg a c'houi-lenn zikour diganeoc'h holl, lennerien ger : diganeoc'h, Aotroned Beleien hag a zo ken bras ho kalloud ; diga-neoc'h mistri ha mestrezed kristen hag a glask mad ho pugale ; diganeoc'h holl, Bretoned kalonek, n'eus forz piou oc'h, n'eus forz en pe barrouz, bras pe vihan, ku-zet pe anavezet, emaoc'h o chom.

C'houi hag hoc'h eus en ho yaouankiz, pe breman c'hoaz marteze, bet ar c'hoant da ober eun dra bennag evid an Aotrou Doue, setu evidoc'h eun digouez mat evel ma ne gavoc'h ken, da zervicha war eun dro Doue hag ho pro Breiz-Izel.

Ezomm hon defe da gaout e pep parrez unan hag a deurvezfe skrivan deomp, klask bugale, sikour renerien ar Vreuriez, en eur ger, beza er barrouz-ze rener *Breu-riez ar Brezoneg* (1).

Goût a ran ne blij mui da Vreiziz en em ziskouez.. Ar re vat a vez bepred izel a galon. Aman, avat, eo arabad chom d'en em zonjal. Digasit d'imp raktal, ar re ac'hanoc'h, o deus bolante vat, hoc'h ano hag hoc'h adres; ni, neuze, a gaso d'ec'h kelou hag a lâro d'eoc'h reiz ha sklêr kement ho po da ober.

Na lezit ket hep difenn na zikour bugale ho parrouz, pegwir e zo savet breman eur Vreuriez evito. Ar vad a refet evelse a vo divent, dreist holl mar gallit digas d'imp niverus, anoiou bugale hag a zo er skoliou laïk.

Breuriez ar Brezoneg hag ar skol

Ar re o do ar vadelez d'hor sikour a glevo, en eur gre-gi gant al labour dreist holl, bep seurt rêzoniou, evel am eus klevet ma-unan alïes a wech.

Unan a lâro: « Me a gas ma bugel d'ar skol da zeski gal-leg ; brezoneg a-walc'h a ouezo bepred : galleg eo en deus ezomm da c'houzout ! »

— Ho ! ya ! ya ! ar bugel a vez kaset d'ar skol da zes-ki galleg ; met, eun dra anat eo hirio — hag an dud goui-ziek n'am dislavarint ket war gement-se — ar bugel breton a zesk buanoc'h ha gwelloc'h ar galleg ma tesk anezan dre ar brezoneg : « Ar brezoneg eo alc'houez hor spered evel m'eo ar galleg alc'houez spered ar C'hallaoued. »

— « Kement-se a zo brao, a lâro unan all, met em far-rouz n'eus nemet mistri ha mestrezed ha ne ouezont ger brezoneg ebet ».

— Ya ! Siouaz, evelse eman kont e meur a lec'h. Penôs ne vefe ket, pegwir ar vistri hag ar vestrezed a zo hirio oc'h ober skol d'ar vugale n'o deus kavet den war o hent evit deski d'ezo ar brezoneg ?

Breuriez ar Brezoneg aman c'hoaz a reizo pep tra. En eur rei da anaout d'ar bugel breton kement a zellé ouz Breiz, en eur zeski d'ezan lenn ha skriva yez kaer e dud koz, hon Breuriez a raio labour ar vistri. Hag ouspenn, en doare-ze e tanzeo abenn diwezatoc'h meur a hini eus bugale ar Vreuriez a zalc'ho, fizianz hon deus, gant o stu-di — mistri ha mestrezed hag a c'hallo deski ar brezoneg d'ar vugale a vo fiziet ennô, pegwir i o-unan o do, epad o yaouankiz, desket mat anezan.

— « Breman, avat, a lâro eun all c'hoaz, ma vez er bar-rouz mistri ha mestrezed skol hag a zesk brezoneg d'ar vugale, ne welan ket da betra e servij lakat ar re-man e *Breuriez ar Brezoneg* ».

C'houi, kenvroad ker, a gomz evel eun doktor ; ma le-zit da laret d'eoc'h, koulskoude, penôs er skoliou elec'h e vo desket d'ar bugel ar gallek dre ar brezoneg, ne vo ket bepred desket d'ezan pere eo gwiriou, Breiz-Izel, pere eo he giziou, pere eo he soniou, petra eo ar Vretoned, petra a roont da Vro Frans, petra a c'houlennont diganti...

Ha neuze, zoken ma vez desket an traou-ze holl d'ezan er skol, ar bugel ne gollo nag e arc'hant nag e boan o tont e *Breuriez ar Brezoneg*, rak houman a heuilho ane-zan betek e bemzek vlâ, evel m'hel lavarimp dizafe.

Alïes, war ar mêz dreist holl, ar bugel ne vez ket kaset ken d'ar skol goude e zaouzek vlâ. Ezomm a vez anezan; ar bourk a vez re bell ; ne zesk ket a-walc'h ! Digareziou a vez kavet, hag ar bugel a chom er gêr. Petra c'hoarvez neuze ?

Da gentan, meur a wech, pa vez deut ermêz ar skol, ar bugel a zilez pep studi... ha pa ya da zoudard, ne oar ken, koulz lâret, na lenn na skrivan. Kement-man n'eo ket eun hunvre. Kavet em eus war ma hent meur a hini...

D'an eil, goudé beza labouret epad ar zun er parkou pe war e vicher, ar bugel, arru den yaouank, a fell d'ezan, d'ar zul goude an oferenn, mont, pa ne vez ket pôtr ar ger, d'ar bourk pe marteze en kêr d'ober eur valeadenn, da zansal, da zeski kalz a zroug.

Breuriez ar Brezoneg, gant he c'henstrivadigou (1) ni-verus, gant he lennadegou, gant he c'helaouenn (2) a raio d'ar bugel lenn ha skrivan bepred hag, elec'h ankou-nac'haat, e telc'ho da zeski atao, ma vez aketus da heuilh an aliou ha da ober an deveriou roet d'ezan.

Ar goueliou gret d'ar zul a zalc'ho anezan tost d'ar ger hag a ziduo e spered en eur ziskuiza e gorf hag en eur rei d'e ene eun tammig magadurez.

Ar c'houer hag ar marc'hadou lunedou

Eun den diwar ar mez en doa tolet evez ne oa o tougen lunedou nemed an dud desket. Eun deiz e sonjas, hen ive, mont e ker da brenan eur re evitan.

En eun gavet en-ti ar marc'hadour, heman a lakeas d'ezan war e fri eur re lunedou en eur laret d'ezan lenn war an daolenn stag ouz ar voger.

Ar c'houer a astennas e c'houzoug hag a sellas piz. Ker-kent e lavaras :

— « Ne welan netra gant ar c'hoz gwer man !

Ar marc'hadour a roas d'ezan eur re-all, eur re all c'hoaz ha pemp pe c'houec'h re goude. Skuiz d'ar fin e c'houlenn nas rust digant ar prener :

— Ne welit netra c'hoaz ?

— Nann avat, netra.

— Met gouzout a rit lenn koulskoude?

— Lenn? eme hon. c'houer goapaüs. N'ouzon ket da. M'her gouesfen n'am bije ezomm ebet eus lunedou!...

Grêt gand eur skolaer eus Lannuon.

Mignon ar vugale.

(1) Kalz a gureed, kalz a vistri hag a vestrezed skol a zo krog dija. Trugarez d'ezo ! Ra vezo heuilhet dre-holl o skouer !

(1) Concours.
(2) Diwarbenn kelaouenn bugale *Breuriez ar Brezoneg* e komzimp er miz a zeu.

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Le Consortium Breton, « Ar C'hevre Breizek », kelaouenn-gelc'h evid ober gand hor Bro unan binvidik... Yez ha lennegez vrezonek. Rener J. de Saisy; merour Jaffrennou, Karhaez, C/C 106 95 Raozon.

⁂

Er bloaz 1907 en em gaven en Iwerzon hag e welis e-kerz eun diskouezadeg o doa savet e Dublin, al labour dispar a oa bet graet gant Horace Plunkett hag espernourien (économistes) Iwerzon « evid ober eus o bro unan binvidik » (1).

Laouen e voe ganen klevout eman an Aotrou De Saisy o staga gand an hevelep kefridi evit Breiz. E vennadou displeget e kenta niverenn ar « Consortium » a zo uhel ha reiz. Anat eo d'ezan e tle an Emzav beza diazezet *war ar Vro,* ha neket war ar politikerez. E tle beza en e benn tud ar Vro, enaouet ganid ar spered-bro hag ar garantez-vro, ha neket politikerien sujet da renerien o c'hevrennou e Paris, hag o labourat e sell da vennadou politikel ar c'hevrennou-ze nemet-ken, ha tamm ebet e sell eus Amzer-da zont Breiz.

An aotrou de Saisy a verk mat-tre ivez en e daolennvennadou roll an Istor hag ar Yez da ziazezou an Emzav. An Istor, aes her gouzout, a dleo beza *brôadel,* o kerzout er roudenn digoret d'ezan gant Laborderie ha Loth. Hag, ouspenn, evel m'hel lavar reiz-tre an aotrou De Saisy, *espernel,* o tiskleria piz doare hor mecheriou gwechall ha breman. An Aotrounez Choleau, Quilgarz ha Debauvais o deus boulc'het mat an ero en hent diweza-man (2).

⁂

Ar prederiour (philosophe) brudet Bacon, en e *Nevez-Atlantis,* en doa diskouezet pebez frouez a c'helle dont d'eur vro eus unvanadur ar Ouiziegez hag ar mecheriou. E gentel ne reas ket nemeur a berz e Bro-Zaoz, daoust da « Genseurterez roueel Londrez » beza diouanet diwarni, war a leverer. An Alamaned, evel m'her merk ervat Wells en e « Esquisse d'une histoire Universelle », eo o deus gouezet, dreist da holl boblou an Europ, ober o mad eus kelenn an *Nevez-Atlantis.* Dre unani Ouiziegez ha Mechererez ez int deut e berr-amzer d'an uhela begenn, dreist-holl en ijinerezou a strilhouriez (industries chimiques) (3).

Eman e meno an Aotrou De Saisy ober diouz kentel Bacon. Gervel a ra war e dro tud a ouiziegez. A drugarez Doue, ar ouizieien gouest n'eus ket diouer anezo war zouar Breiz! Hanvomp an aotrounez Kerforn ha Picquenard o deus studiet piz o-daou war binvidigeziou meinek hor Bro, hag an aotrou Daniel, eus Skol-veur Roazon evel an aotrou Kerforn, a zo o paouez diskouez splann e c'heller adplanta e Breiz ar gwiniegou, — a oa bet diwriziennet gwechall gand ar C'hallaoued, — ha kaout diouto gwin evel kent.

⁂

Heta a reomp pep berz-mat d'an Aotrou De Saisy en e Emzav Espernel ma tle an holl Vreiziz rei d'ezan harp o nerz, o spered hag o danvez.

Nemet, en eur gloza kenta niverenn ar « Consortium », em eus eur zouezenn. War ar bajennad gouestlet d' « ar pez a dle ar vrezonegerien da lenn » meneg ebet a labouriou *Gwalarn!* Ha *Gwalarn* o kerzout er c'henta penn en hent an araokaat lennegel!... N'ankounac'homp ket e tle an daou Emzav, espernel ha lennegel, mont keit-ha-keit, harp an eil war egile, kuit a zisrann hag a zizunvaniez.

(1) O veza ma save Bro-Zaoz eun harz etrezo hag an douar-bras, kenta preder Iwerzoniz e voe treuzi an harz-se. Enklaskou a renjont diwarbenn stad espernel (situation économique) poblou an Europ ma c'hellent kemer skouer diouto. Daoust d'ar wall-reverzi degasct abaoe gand ar brezel, e c'heller c'hoaz temna kentel eus al levr *Report of the Recess Committee,* Dublin, Nolan, 1906.

(2) Lenn dreist-holl « L'Intérêt breton et l'Avenir de la Bretagne » gant Débauvais, e bureo « Breiz Atao ».

(3) Lenn *L'Allemagne au travail* gant Victor Cambon (Paris, Roger), p. 45 (strilhouriez), ar pennadou IX (Karl Zeiss), XI an Aradurez), XIV (al Livaduriou), hag all ; ha *Les derniers progrès de l'Allemagne* gant an hevelep hini (Paris, Roger), dreist-holl, en drede kevrenn, ar pennad V (ar « Badische Anilin »).

La Villemarqué, sa vie et ses œuvres (Kermarker, e vuhez hag e oberou) gand unan eus e vibien, Paris, Champion, 1926.

Setu aman, dibabet a douez kalz a draou el levr-man, hag i brao da lenn hogen a nebeutoc'h a bouez evidomp, skoueriou ha kenteliou a dleomp lakaat doun en ho spered:

1° — Diwar-benn ar *Barzaz-Breiz* ha tenzor hon hengouniou-pobl (traditions poulaires). — Diskleria a ra al levr nevez penaos e voe kuntuilhet kanennou ar *Barzaz-Breiz* diwar diweuz ar ganerien. Skoueriou a ro ouspenn, — re rouez ha re verr, — eus ar c'hempenn a rae Kermarker d'ezo. Daoust d'ar faziennou en deus gallet ober er c'hempenn-ze, talvoudek kenan eo e zastum, seul dalvoudekoc'h ma tec'h prim-ha-prim hon hen-werziou a-ziwar koun ar bobl gand ar skoliou lazus d'ar Yez ha d'ar Spered-bro. Hastomp — 1° — moula an dastumadou all diembann pe peuz-diembann evel hini Penguern; — 2° peurzastum ar pez a van c'hoaz a hengouniou-pobl: danavellou, gwerziou ha toniou.

⁂

2° — Ouspenn dastum tenzor hon hen-werziou en deus Kermarker, da heul Ar Gonideg, digoret an hent da yez reiz hag unvan hol Lennegez-da-zont. Hen eo, goude maro Ar Gonideg, a embannas ar pep pouezus a eus e oberou: ar Geriaduriou hag ar Bibl. War eun dro e tiskoueze talvoudegez studi ar brezoneg-krenn hag e tigore an hent da labouriou hor Rener gouiziek, an Aotrou Ernault. A-du gant Lady Guest e studie war ar c'hembraeg-krenn a zo bet pleustret dispar abaoe gand hor c'henvrôad brudet, an aotrou Loth. E-keit ha ma rôe evel-se lusk d'ar studiou e skoulme an darempredou etre Breiz ha Kembre. D'ar pep desketa ac'hanomp ober diouz e skouer dre vont doun e studi ar Yez ha deski eveltan ar c'hembraeg ! Aesteriou hon eus evit se breman gant hor Skol-veur Roazon.

⁂

3° — Merket em eus aman c'hoaz n'hell ket Yez ar Gelted, ha hi didrec'hus a-hend-hall, — herzel ouz mestaol ar Gelennadurez kristen graet e yez ha diouz doare estren. Evel-se eo e voe lazet ar c'herneweg ha lakaet ar gouezeleg en argoll. Gwell eget nikun Kermarker her gouie. Hag, evel m'oa anezan eur c'hristen eus an dibab, eur zant a zen, e teuas a-benn da drei a-du gantan an Aotrou eskob David a anzavas da vat gwiriou ar Yez hag ar Vrôadelez er Gelennadurez hag en e holl Oberou kristen. Eun amzer venniget e voe an eskobelez-se p'en em harpe ar vuhez kristen a-bez, neket hepken war ar Yez, hogen ouspenn war Aouen ar Varzed m'oa, e gwirionez, an eskob er penn anezo hag e rôent da veuli Doue hag ar Zent ar pep gwella eus o ene (4).

⁂

Evel an'her gweler, hag al levr nevez hel laka spis-mat, den er bed n'en deus graet gwelloc'h labour evit Breiz eget Kermarker. Meneg a zo, — war ar c'henta « Consortium », — da zevel d'ezan eur maen-envor. Netra dleetoc'h! Mat e ve d'am meno degas koun war eun dro er savadur-koun eus Ar Gonideg hg an Aotrou eskob David.

Embannet e vo hebdale gant hor Rener, an Aotrou Ernault, war ar *Revue Celtique* eur studiadenn diwarbenn brezoneg G. a Gerampuill ha, war *Les Annales de Bretagne,* eur pennad da genderc'hel gand an hini a oa bet savet da Ziougan Gwinklan gand an Aot. Largilière, marvet abaoe.

Unvaniez Arvor (Fédération Régionaliste) a zav eur priz d'ar skol he devo ar gwella desket lenn ar brezoneg da vugale Vreiz. Da gleyout muioc'h skriva da Loeiz Herrieu, Sekretour ar Gevrenn Vrezonek, 10, rue du Gaz, Lorient.

(4) Sellout ouz ar *Parrozian* latin ha brezoneg (Roazon, Vatar, 1874), ennan an holl salmou, himnou hag all trôet e brezoneg rimet. Aet eo al levr-ze da get evel ar *Bibl,* ha kollet, kouls lavaret, an holl frouez eus ar strivadenn-ze.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon
Bouteier, dilhajou, mezer, lien, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.
Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.
TI LE CORRE
an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz liz Sant-Mikael **VREST**.

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE
36, rue de Siam BREST **J. PLOUÉ** 57, rue de Traverse BREST
Déménagements - Camionnage - Transit - Transports
Cadres - Wagons - Autos Capitonnés
R. C. Brest, 600 Ad. Tél. Ploué-Brest Tél. 0-38

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL,** al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus savetaet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL,** aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou
Hadou dibadet eus ar gwella tïez
TI A. HUON
Savet e 1840
L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H
13, Straed Siam — BREST
Téleg. AUDREN-GRAINES-BREST *Téléph. 5-35*
BINVIOU - PESKETA
KERDIN - SIFELL A BEP SEURD
Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez **LE NO**
evit boc'h holl asuransou (ar voez, an tan hag all).
BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Victor-Hu e korn ru Baris. (*Komzit e vrezoneg*)

Staliou Neveziou Bras
Aux Galeries Saint-M
KOANTA NEVEZIOU
GWELLA PR
Gwiskamanchou graet war vuzul ev
Daou gemener mat-tre
DREIST EVID AR MEZERACH DU HA
Evit an dud diwar ar maez

- AUX -
DAMES DE FRAN
95, 97, 99, Straed Siam, BREST
-:- BRASA STALIOU ER VRO
NEVEZIOU -:- DIANKACHOU TI
ARREBEURI -:- TRAOUACHOU P
Ar wella marc'hadourez evid an iz
Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset ti gant kirri dre dan.
Tud an ti a oar Brezoneg

(HERNACH) **Quincaillerie GUIAV**
48, straed Louis-Pasteur - BR
Eun dibab bras a fourneziou hag a ziankacho
eus ar guella merkou
Kouëzerezed ha pothouarniou
Binviachou labour-douar ha liorzerez
Binviou evid an holl
SKLERIJENNEREZ - LETERNIOU KIRRI - PALLENNOU
MALIOU - MALETENNOU - PALLE
Stal-werza ha bureo : 48, straed Louis-Pasteur, 5, straed Suffren.
Adstaliou : 46, straed Louis-Pasteur, 2, 3, 4
E gwerz aman : Zinc ar VIEILLE MON

Tanijenn ar c'houadurien nevez-
ha Skalf ar Bronnou
a vez pareet naet gand ar
POMMADE HA POUDRE **NOELLIN**
e ti an apotikerien ha Lab. Noëlline, 75 straed

Na brenit ket arrebeuri araok beza bizitet ar

tal-labour vras war an Arrebeuri

giz-Vreiz, giz-vreman, giz Loeiz XVI ha giz koz

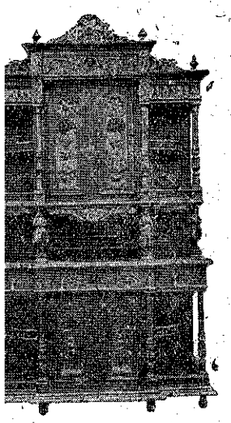

Ti Loeiz QUEMENEUR

Kizeller-koad Breizad

Savet e 1905

Eun dibab bras a gamchou-gweleou, — Saliou dibri a bep doare.

Arrebeuri evid a dud a ziwar ar maez.

Hor staliou gwerza ha diskouez a zo 215 ru Jean Jaurès

(diskenn ar c'har-tram « au Rat goutteux - Quatre-Moulins »)

e **KERBER (Sant-Per-Kilbignon)** *tost da Vrest.*

ph. 8-03 **Brest.** **Tud an ti a oar brezoneg.**

☞ **Red-mat eo d'eoc'h dont da welet !** ☜

Kaset e vezo ho prenadennou d'eoc'h dre tumporell-dre-dan.

RAIRIE LE GOAZIOU

QUIMPER & MORLAIX

EOR NEVEZ

ı Oferen hag ar Gousperou .

E LATIN HAG E BREZONEG

t an Aotrou UGUEN, Chaloni a Enor, Rener Kloerdi-Bihan Pont-Kroas

)UVEAU PAROISSIEN LATIN BRETON

us complet et le seul absolument à jour

ıouvelle édition a été augmentée et embellie.
pages dont 132 pages de musique, 80 gravures.
ouveau chapitre sur les sacrements, etc.)

	ÉDITIONS	
	tranche rouge	tranche dorée
r ordinaire, reliure toile	15 f. » »	18 f. » »
r fin, reliure toile.....	19 f. » »	24 f. » »

ıe le prix en soit un peu relevé le « LEOR VEZ » *reste le meilleur marché des paroissiens ıant, au complet, les offices de tous les dimanet des principales fêtes de l'année.*

recevoir par poste le « **LEOR NEVEZ** », d'envoyer un mandat-poste à *M. LE GOAZIOU*, e à *Quimper*, en ajoutant au prix de l'édition le montant du port : 1 f. 05 pour papier ordi-0 f. 90 pour papier fin.

Ti kos L'OLLIÉROU - **L'Hostis et Jorde**, deut war e lerc'h

18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h ató ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchoueıou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niveruz.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et Cie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:

DONNET-ZEDEL -:- DELAGE

CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL

a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zût hag ar gouelioıu

---

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez

R. C. Brest 2529 Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itroı intanvez LAURENT ***war e lerc'h***

Dreist evid ar gweturiou skanv war roıou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Roıou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Roıou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da roıou kelc'hiet-gom.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

TAOLENN AR MIZ

Doue da genta ! Breiz goude ! E. AR MOAL, p. 93. — Tro Vreiz, G. P., p. 94. — Pedog, DIR-NA-DOR, p. 98. — Ar C'hornandoned diveza, M.-A. ABGRALL, p. 103. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 106. — Wardro ar re glanv, *Ar medisin*, p. 109. — Kenteliou war al labourdouar, O. CHEVILLOTTE, p. 110. — Kement-se atao eo, Y.-V. PERROT, p. 111. — Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg, F. VALLÉE, p. 112.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ MAE

1 *a viz Mae* — Eil sul goude Pask. Ober a raer, en iliz, gouel sant Philip ha sant Jakez, Ebestel.
8 *a viz Mae.* — Trede sul goude Pask. Ober a c'heller en iliz, gouel sant Joseph, patron an Iliz pe c'houel santez Janed Ark, Gwerc'hez, eil patronez ar Frans.
15 *a viz Mae.* — Pevare sul goude Pask. Oferenn ha gousperou ar zul-ze.
22 *a viz Mae.* — Pempvet sul goude Pask. Oferenn ha gousperou ar zul-ze.
26 *a viz Mae.* — Ar Yaou-Bask. Gouel berz.
29 *a viz Mae.* — Ar zul warlerc'h ar Yaou-Bask. Oferenn ar zul-ze. Gousperou kenta santez Janed Ark.

Doue da genta ! Breiz goude !

Ar relijion gatolik, henvel ouz an Hini her savas, eo an *alpha* hag an *omega*, ar penn diwezan hag ar penn kentan eus kement a zo, da lavaret eo, n'eus netra hag a c'hellfed sevel hepdi.

Hogen, pep tra, en hon amzer, a glask en em zizober diouti pe, da vihana, en em zevel uheloc'h egeti.

Ar re a glask en em zizober diouti eo an dud dizoue a-grenn hag a zo niverus ; met kalz brasoc'h eo c'hoaz niver ar re a zo katoliked, emezint, nemet e lakontârok ar relijion tra pe dra, evel ar politik, pe ar vro, pe ar vicher, pe draou all.

Ar bed a yafe da goll, ma chomfe ar sperejou ebarz ar gredenn-ze ha ma teufent da vont var arôk ganti, rak digouezout a rafent neuze en hevelep pal gant ar gomunisted, da lavaret eo, e lakfent pep tra dreist ar relijion, beteg he mouga krenn hag he skarza diouz ar vuhez 'vel eun dra divaldoud.

Setu eta an Iliz katolik, hag eo « sklerijenn ar bed » ha « hôlenn an douar », o sevel hirio, d'he zro, evit kemeret ar renk dleet d'ezi hag a glasker nac'h outi e ken lies a zoare. N'eo ket abalamour d'ezi hec'h unan e sav, met abalamour d'ar bed, en deus ezomm anezi ha n'hall ober e c'hounid diouti nemet pa vez hi splann hag uhel en he renk.

Ar gomz-man: Ar relijion a dle bezan er penn kentan hag er penn diwezan e pep tra, — hounnez, trompilhet, koulz lavaret, dre bevar c'horn ar bed, he deus laket ar sperejou war zao, laket eur mesk bras en o zouez. Penôs ta? Ober d'ar politik plega d'ar relijion, d'ar veleien! D'ar c'hevredigeziou a bep seurt, plega o menoz d'ar relijion, d'ar veleien ! Ez eomp da zizrei n'ouzer ped kant vloaz war a drenv, d'an amzer ma ne oa frankiz ebet, ma ne oa buhez wirion ebet, d'ar C'hrenn-amzer!...

Ez eomp da nac'h spered hon amzer-ni, ar spered « moderne »!!

Siouaz! hevelep rebechou a gav krog re alies, harpet ma vezont war eun deskadurez faoz diboell. Pa fell da Zoue kemeret e renk a Vestr war bep tra, kristenien a zo a rebarb: Aze, hag aman, hag a-hont n'ho peus man da welet !

Hag eno 'n hini eman o zachenn int, an hini o deus dibabet, dispartiet, laket a-gostez evel eun dra ha n'o deus ket a berz ennan na Doue nag ar relijion. Eleiz a dachennou evelse a gaver hirio, dre ma valeer: tachenn ar *skol*; eno eo ar Skiant (la science) he deus kemeret renk Doue; — ar *Vro* zo deut da vezan eun douecz all hag a zo barrek ive anezi hec'h-unan... Ha ne lennen ket, en deiziou-man, edot o koll Breiz, ouz he lakaat dindan dourn an Eskibien? Da lavaret eo, lakaat e Breiz ar gwirioneziou kristen da gentan, a zo koll ar vro? Daoust eta hag an Iliz a c'hell nac'h ez eus eur Vreiz ha nac'h eo mat e teufe ar ger-ze da glask beza ouspenn eur ger goullo ? Daoust ha n'eo ket a-berz eskibien ha beleien, hag eus o ferz HEPKEN, e c'hell hirio ar vro, hep komz eus ar relijion, — ar Vro, evel yez, istor, pinvidigez, kregi da advevan ?

Kemeromp hepken ar skol, diazez an amzer da zont. Me c'houlenn ouzoc'h holl, tamallerien, sevel eur skol, unan hepken, a-ziavêz d'an Iliz katolik, a-ziavêz d'ar gouarnamant, — vel just, — ha klask bugale da gentelia enni... Skol ar Vro? Pesort skol hounnez ha ne vefe enni kredenn-all nemet ar gredenn en eur Vreiz distag, diliamm diouz pep menoz relijius ? Eur skol vrezonek dizoue ?

Gant ar skol gristen e vo salvet Breiz en deiz ma en em gavo katoliked gwriziennet war an dro en o c'hreiz karantez Doue ha hini o bro hag a lavaro : « Ya, ar skol-man 'zo skol Doue, *da gentan* ; — met skol Breiz eo goude !

Anzavit eta eo red lakaat Doue er penn kentan, ha neuze e vezo roet d'eoc'h ar renk warlerc'h !

Ar skoliou-ze a zo bet savet evit rei da anaout Doue da vugale ar Vretoned ; ma n'hen anzavit ket, a belec'h e vezo gallet digemer enno ho koulenn c'houi ?

A wac'h eo! Ni 'zo eus ar re a anavez hag a gred komzou an Aviel, houman, dreist-holl : « Klaskit rouantélez Doue da genta, hag ar peurrest a deuio d'eoc'h war ar marc'had... »

***

N'eus ket a zaou hent da zalvi hor Bro ; n'eus nemet unan, hag eo hennez eo, rak hennez hepken a zalc'h kont eus daou dra, an talvoudusan 'vit pep den a boell, ar peoc'h da veva er bed-man hag ar c'hras da gaout digemer mat er bed-all.

E. ar MOAL.

TRO VREIZ

V. — Iliz-Veur Sant-Malo

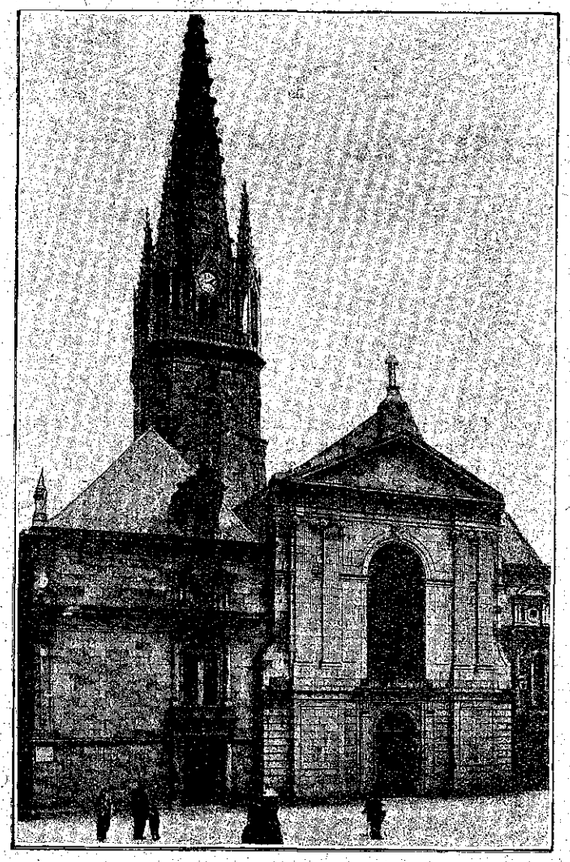

Diavêz iliz-veur Sant-Malo

Eus a Zant Brieg, pardonerien Tro-Vreiz, gwechall, a gemere penn an hent da vont da Zant Malo, eur gêrig vihan, savet war eur garreg truiet bemdez gand ar mor, gwaskedet gant mogeriou uhel ha ledan ha brudet gant he martoloded a oa hep par e Breiz.

E Yffiniag e treuzent lost aot Sant Brieg hag e Sant Rene e lezent hent bras Lamball da Roazon evit trouc'ha berroc'h. Tremen a raent chaoser lenn ar Pont-Nevez, el lec'h m'edo milinou an Duk, Sant Alban, Matignon; e Itron Varia ar Gwildo e kavent eur vag da dreuzi ar ster Arguenon; ar bardonerien baour a veze treizet evit netra hag harp en treiz e kavent eur manati el lec'h ma vezent digemeret ha graet gwella ma c'helled d'ezo. Teurel a raent eur zell, o vont ebiou d'ezan, war gastell ar Gwildo el lec'h m'oa bet prizoniet ar paourkêz Jili Breiz gand e vreur, an duk Fransez.

Goudeze e treuzent Ploubalay ha koajou Pontual, el lec'h m'oa bet sant Tugdual o chom hag e tigouezent e Dinard; ac'hano, eur wech treuzet ganto aber ar Rans, edont dioc'htu e Sant Malo; eur zell a daolent war ar pez a jome eur a iliz koz Alet hag e tizent an ero da lavaret eo ar riblennad trêz ha reier a stage enezenn Sant Malo ouz an douar bras; skuiz

Diabarz iliz-veur Sant-Malo

a-walc'h e vezent pa zigouezent eno, e c'hellit kredi; met digollet mat e vezent, eus o foan, kement all a draou kaer a gavent e penn o hent.

Er VI^vet kantved kêr Sant Malo n'oa ano ebet anezi c'hoaz; ne oa, el lec'h ma tlied he sevel divezatoc'h, nemed eur garreg, peniti an den santel Aaron en he c'hreiz ha lochennou peskétourien, tro-war-dro; eur pennad amzer goude, ar manac'h Malo, diskib da Zant Brandan, a ziskennas dre eno; sevel a eure eur manati war roc'h Aaron, ha Judikael, roue Breiz, a roas ar roc'h-se d'ezan, a leve. Iliz-veur kenta ar c'horn-douar-ze a oa bet savet e Alet; diskaret e oa bet er bloaz 811 gant soudarded c'hall an impalaer Charlez Veur; adsavet gant Helocas, eskob Alet, e voe diskaret, a-nevez, gand an Normanned ha savet evid an trede gwech wardro ar bloaz 1108. Er bloaz 1141, Yann ar Chatillon anvet da eskob e Alet, a gasas e iliz veur da Zant Malo, eur wech m'en doa gellet dont a-benn da lakaat menec'h sant Beneat Noirmoutier da werza d'ezan ar gêr-ze. Klask a eure sevel eno eun iliz veur gaer, en enor da Zant Visant: al labour-ze ne voe ket graet hep poan; ar c'heur a oa war eun uhelenn met ar chapeliou tro-war-dro a oa en eun izelenn, p'eo gwir e ranked diskenn triouec'h derez evit en em gaout enno. Yann ar Chatillon a varvas evel eur zant er bloaz 1163. En dro d'e vez, evel en dro da vez ar verzerien e voe laket eun dreilh ha setu perag e voe lezanvet, eil diazezour kêr Sant Malo, Sant Yann an Dreilh. An iliz veur a zo bet kendalc'het ha nevezet, meur a wech abaoe, met daoust da-ze e chom enni c'hoaz meur a damm hag a zo bet gwelet gant pardonerien ar XV^vet kantved pa deuent di da bedi dirag relegou Sant Malo pe war bez an den eurus Yann ar Chatillon.

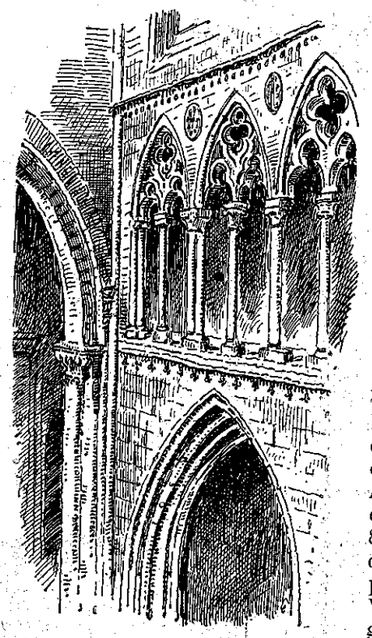

An hent a ra tro ar c'heur a-zioc'h ar gwaregeier

Pa zeller outi, diouz an diavêz, iliz-veur Sant Malo, — ha n'he deus nemed eun tour, hag a zo gwaskedet tu-ha-tu gant tiez re dost d'ezi, — ne ra ket kement a zudi d'al lagad ar gwel anezi evel ma ra ar gwel eus a hini Kemper pe eus a hini Kastell-Paol. An tal, a zo bet savet en XVIII^vet kantved, gant mein c'hlas, en amzer an Aotrou 'n Eskob des Laurents, hag a zo dishenvel bras, dre e liou, diouz lodennou all an iliz graet gant mein rous. E moger tu dehou an iliz eman ar porched bras hag e kichen eun nor lezanvet an *nor voulouz*. E moger an tu kleiz, eman *dor Sant Malo* pe *zor an eskob*, dre ma ne dremene drezi nemed an eskob hag e dud. Demdost eman feunteun sant Yann. Gwechall, pevar war nugent kurust an iliz-veur a veze eno o kerc'hat dour evid ezommou an iliz; d'ar zadorn Fask ez aent da gas dour meur da diez pinvidika ker hag e tastument evelse meur a wenneg. E kichen dereziou ar c'lhoastr eman dor ar C'hoc'hu, lesanvet ivez dor ar Volz; drezi eo ez ae en iliz ar re a oa o chom e kloz ar chalonied, da lavaret eo, er c'horn-ze eus kêr klozet tu ha tu gand eun dreilh houarn el lec'h m'edo tiez kaer ha liorzou bihan ar chalonied.

C'houec'h derez a zo da ziskenn e bali greiz an iliz; e-harz pep pilier e oa gwechall eun aoter perc'hennet gand eur vreuriez bennak; aoter ar pilier tosta da chapel ar Werc'hez a oa d'ar barrez; savet oa en enor da Zant Malo hag ar re a rae o Zro Vreiz a deue di da zaoulina. A bep tu d'ar vali-ze e kaver taolennou: war unan anezo e weler Sant Malo o prezeg ar feiz da dud Alet; war eun all her gweler oc'h ober e ziskenn war garrek Aaron. Eun daolenn all, Hor Zalver diskennet eus ar Groaz, a oa gwechall e chapel ar c'hastell. E kostezenn zehou an iliz, kostezenn Sant Julian, e weler, war gwer a liou, taolenn ar purgator, aoter ar Galon Zakr, gant daou ael eus ar re gaera, hag e kichen dor ar sakreteri eun daolenn, e tiskouezer warni penaos e vez graet eul lestr nevez, a zo bet livet gant Breuriez ar Gilvizien ha kinniget d'an iliz-veur. E kostezenn Sant Kom, da lavaret eo e tu kleiz an iliz, eman ar maen-font; dre zor an tu-ze eo e teue an dud en iliz hag ar re n'o devoa ket a eas da baea o c'hador a jome en o sav, en he c'hichen.

E chapel-kroaz an tu dehou, savet er XVII^vet kantved eman aoter ar Werc'hez; skeudenn an Itron Varia a oa gwechall en unan eus pinvidika tiez Sant Malo; evit he diouall diouz taoliou morzol an Dispac'herien eo bet kuzet eur pennad dindan zouar. War eun daolenn goz, stag ouz ar

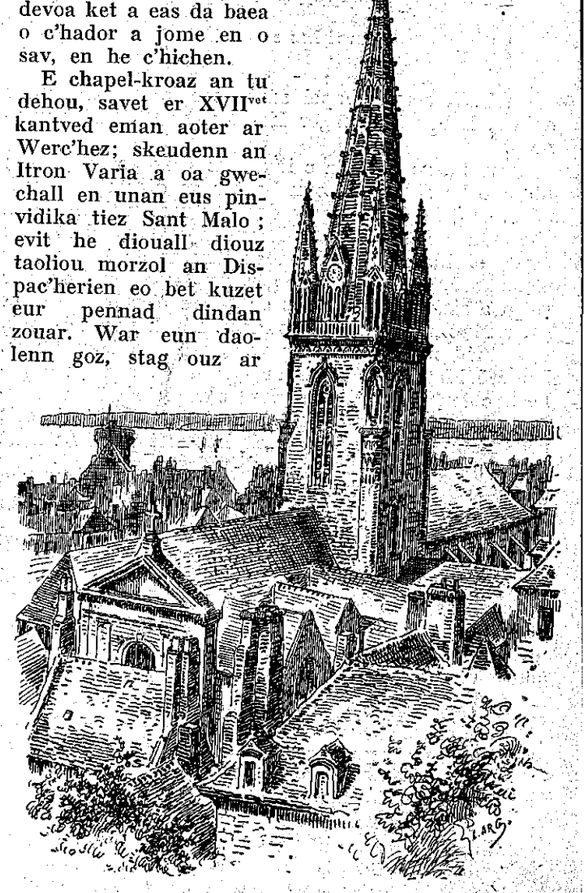

Tour Sant-Malo

voger, e weler ar gristenien trec'h d'ar vuzulmaned, e Lepant, er bloaz 1571. Eleiz a vartoloded eus à Zant Malo a oa bet er brezel-ze.

Eun ti koz e Sant-Malo

Uheloc'h eman chapel sant Joseph, gant he gwer a liou, buhez tad mager Hor Zalver diskleriet warnezo.

Ar pez a zo a vraoa e iliz Sant Malo eo ar c'heur; uhel eo ha skler hag eun hent a zo digoret, a-zioc'h ar gwaregeier da ober an dro d'ezan. An darn vrasa anezan a zo bet savet gant Raoul Limoelan, eskob Sant Malo, er bloaz 1310. P'en em lakeas ar Zaozon, er bloaz 1695, da denna, war gêr, gand o c'hanoliou, eur voled a ziskaras unan eus ar gwaregeier ha n'eo ket bet renket mat a-walc'h goudeze. Dirak an daol-Fask, eur skrid moulet eno, er vein, war goulenn an A. Honoré Mercier, ministr ar C'hanada, a verk e pelec'h e teuas Jak Cartier hag e vartoloded da zaoulina, da zul ar Pantekost, 16 a viz mae 1535, evit pedi Doue d'o benniga a-raok kemeret penn an hent a dlie o c'has d'ar C'hanada. Skinier ar c'heur hag ar gador-brezeg a zo bet graet er bloaz 1451. An eskob Yann Lespervier a roas daou c'hant skoued aour evid ar pez labour-ze hag ar chalonied a lakeas kizella warnan o armou. Dindan an aoter vras eman skeudenn ha relegou an den eurus Yann ar Chatillon, met an aoter-ze a zo savet en enor da Zant Visant a oa perc'hennet gand ar chalonied ne lezent an Eskob da oferenn outi nemet d'ar goueliou bras. Pilieri stel an aoter vras ha skeudennou marbr gwenn ar Feiz,

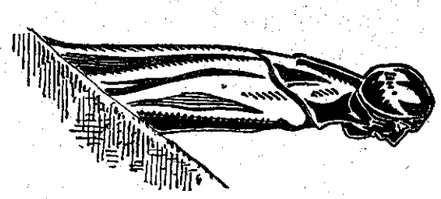

Penn unan eus kaniou iliz Sant-Malo

sant Maur ha sant Beneat kizellet gand an italian brudet Schiaffino, a deu eus a vanati menec'h Sant Beneat. Ar Feiz a zo, en he dourn, eur glozenn el lec'h ma veze miret ar Zakramant meulet ra vezo.

Ar chapeliou a ra an dro d'ar c'heur a oa izel kenan, gwechall; uhelaet eo bet o leurenn ha setu aze perak eo kuzet en douar eul lodenn vat eus ar pilieri. En tu kleiz eman aoter sant Charl hag aoter sant Yann, el lec'h ma veze milinerien an Ero o klevet an oferenn abred, diouz ar beure, hag oc'h ober o fask. Ar vilinerien-ze n'o doa ket kalz a vrud vat ha lavaret a raet anezo e kosteziou Sant Malo ar pez a lavaret eus o c'henvreudeur e Breiz-Izel :

Miliner, laer ar bleud
a vo daonet beteg e veud
hag e veud an daoneta
eo 'n hini 'ya er zac'h da genta.

Dindan aoter santez Anna eman relegou sant Selestin, roet gant Pi VII d'an A. Courtois de Pressigny, diveza eskob Sant Malo; ar merc'hed yaouank a bed sant Selestin evit kaout peb a bried.

E penn warlaez an iliz eman bez an A. Huchet, « ar person bras » a renas ar barrez epad hanter kant vloaz eus a 1838 da 1878 hag a lakeas e boan da gaeraat ha da nevezi e iliz.

Meur a eskob a zo bet sebeliet en iliz-veur met o beziou a zo bet digoret gant tud fallakr an Dispac'h a yeas betek laeres ar gwaliner arc'hant hag aour diwar bizied ar re varo hag ar plom eus o archedou. Gwelet a raer c'hoaz, evelato, maen bez gwenn an A. des Laurents, maro er bloaz 1785. Jak Cartier maro er bloaz 1557 a zo e relegou en iliz koulz ha re eleiz a ofiserien hag a zoudarded bet lazet e stourmad Sant Cast, er bloaz 1758.

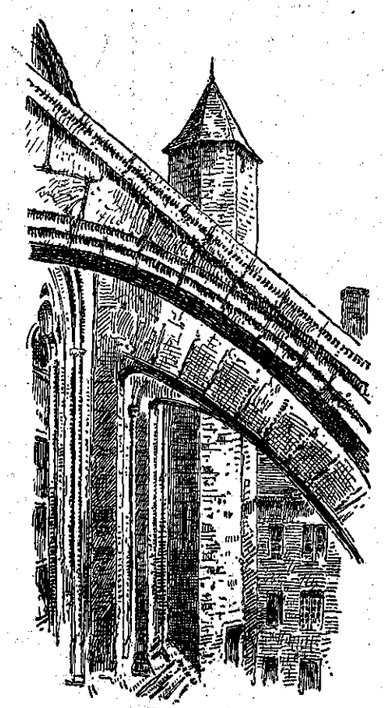

Eun tourig
eus a iliz San-Malo

An tour a zo bet savet er XV^vet kantved, met n'eo ket bet beget nemed er bloaz 1859, goude m'en doa an impalaer Napoleon III roet prof a-walc'h evit hen

ober. Mear Sant Malo a deuas a-benn, er bloaz 1793, da viret ne voe kaset d'an teuz ar c'hloc'h bras bet graet er bloaz 1750 o rei da gredi d'an dispac'herien e oa red he c'haout abenn gouel an doueez « *Raison* » ; met ne c'hellas ket savetei Noguette, eur c'hloc'h all, deuet eus a Rio-de-Janeiro gant Duguay-Trouin ha roet e prof da iliz e vadiziant.

A-raok mont kuit eo red pignat daou c'hant derez an tour da ober eur zell ouz ker, he ziez hag he chiminalou harp-en-harp, kilhet gant he moger ledan hag uhel ha gourizet gand ar mor glas. Gwelet a raer, war eur garreg, ar Be bras, el lec'h m'eo sebeliet Chateaubriand ha pelloc'h enezenn Sezambr el lec'h m'edo peniti sant Brandan.

Ac'hano e welit touriou, Parame, sant Ideuc, sant Coulomb, sant Melar, sant Servan Kastell Malo, sant Jouan hag a-hed ar Rans, Pleurtuit, Pleudihen, sant Suliac; en tu all d'an aber, e tu ar c'huz-heol, Dinard, sant Enogat, sant Luner, sant Briag, parreziou holl hag a zoug anoiou sent an amzer goz a deuas di, eus a Vreiz Veur, da brezeg ar Feiz kristen, er V^vet kantved. Pella ma c'heller gwelet e kaver beg Frehel. Pa zeller e tu an hanter noz, e weler ao-chou an Normandi ha, pa vez sklêr an amzer, enezenn Jersey.

Dioualler an iliz-veur a zo e di en tour hag uhelik zoken diouz an douar; en ti ze e vevas unan eus brudeta bugale Sant Malo: an Tad Ollivier prezeger Itron Varia Baris, a oa e dad kére ha kloc'her hag a c'helle lavaret, gant gwirionez, e oa ganet a gérent a renk uhel.

G. P.

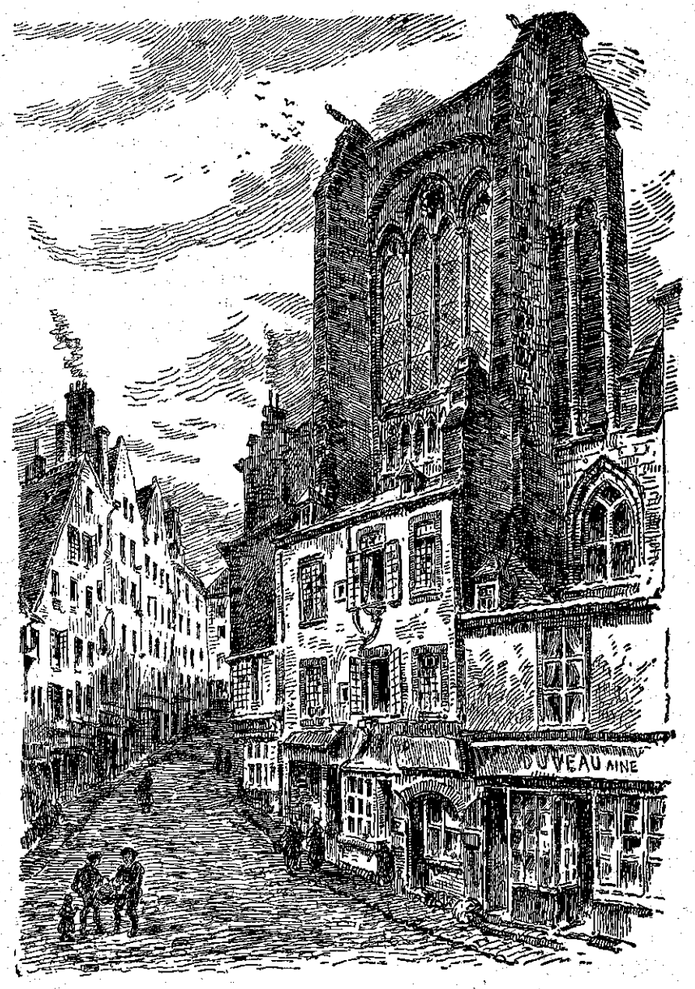

An hent dre zindan iliz Sant-Malo

PEDOG

II ARVEST

An arvest a dremen en eur gegin, strujet paour ha dirapar an traou enni.

DIVIZ I

Ao. Paol, *o peilhat patatez.*

Daoust ha pelec'h eman Pedog ? O ouelan, en eur c'horn bennak, michans ? Abaoe m'oun aet da baour Pedog 'zo deuet da veza trist evel Doue Pleuveur !... Paour kez den ! N'eo ket evit gouzanv ar baourentez ! Na mont diganin ne gred ket ! C'hoant en deus d'am zikour da zibri va diwezan tamm bara, daoust pegen bihan ha pegen treut e vefe ! Evelkent, kalz a garantez en deus evidon ! E gof a lavar d'ezan mont kuit da glask gwell, hag e galon a zalc'h anezan bepred em c'hichen... Paour kêz Pedog !

(*Kanan 'ra goude tevel eur pennad*)

Gwechall pa zihunen, diwezat, er beure,
Ma lein a veze d'in digaset 'n em gwele,
Met breman, pa 'm eus naon, me a rank, va-unan,
Sevel da bourchas koad ha da c'houezan an tân ;
Mar chom en e wele, a dra zur e yuno
An aotro, an aotro !

Gwechall me oa dinec'h, forz pegoulz 'n em gaven
An holl draou endro d'in lufr ha flour a welen,
Ha breman, mar fell d'in kaout ma zraou kempenn,
Piou a rank diouto distaga ar boultrenn?
Piou 'rank kemer ar broust da vrousta e votou ?
An aotro, an aotro !

Gwechall, pa 'm oa mevel ha matez 'barz ma zi,
Me n'een ket ouz taol heb eur : Monsieur est servi !
Me a oa maget mat gant boued druz ha lipous ;
Breman, piou rank bemdez, gant eun tavanjer lous,
Hag ar gontel 'n e zorn, peilhat e damm pato ?
An aotro, an aotro !

Pa 'z een, gwechall, e ker, n' valeen ket war droad,
Eur wetur am douge ha daou a gezeg mat;
Manieget va daouarn, er ru me gerze sounn,
Saludet, bep kammed, gant holl dud ar c'hanton;
Piou 'ya breman war droad d'ober e varc'hajou ?
An aotro, an aotro !

Gwechall, pa oan pinvik, me 'm oa mignoned stank,
Ma zi, d'o digemer, ne veze ket re frank ;
Breman, pan on deut paour, 'n o zouez n'eus ket unan
A garfe e enor azeza 'tal ma zan ;
Ne garont diskouez ken nemet seul o botou
D'an aotrou! d'an aotrou!

DIVIZ II

Ao. PAOL — PEDOG, *o tont ebarz trist ha gourdrouzus*

Brao eo d'ec'h kana, aotrou! An amann, ar c'hig, ar bara, an avalou douar a gan ive!

Ao Paol, *laouen*

Pep tra a gan, Padog ! N'eus nemedout-te ha ne ganes ket !

Pedog

Pec'hed eo ober goap, ken trist all ha m'eo deuet hor stad da veza.

Ao. Paol

Aanout a ran ar zôn-ze, Pedog ; lez ac'hanon da ganan va hini !
Gwechall, pa oan pinvik, me 'm oa mignoned stank;
Ma zi, d'o digemer ne veze ket re frank ;
Breman, p'oun aet da baour, n' o zouez n'eus ket unan...

Pedog

Tavit, aotrou ! poan-galon a rit d'in !

Ao. Paol

Gwir eo ; te, da vihanan, a zo chomet feal d'in, ha n'ankounac'hain ket an dra-ze, ma teuan c'hoaz da vezan pinvidik !

Pedog

Pinvidik, aotrou ?... Debret eo, 'var bouez kant lur, holl arc'hant ho kwetur hag ho kezeg ; hag ar bara a ya bepred war geraat, ar patatez hag ar c'hig-sall ive ! Kement a zo ne reont nemet mont war grec'h, war grec'h, war grec'h !... (*O sevel e ziouvrec'h*).

Ao. Paol

Ha ni, Pedog, a zalc'h da vont war draon, war draon, war draon! (*o tiskenn e ziouvrec'h*).

Pedog

Gwir mat eo, aotrou, daoust d'eoc'h da c'hoarzin ! Ho pragou 'zo difons, koulz ha va hini !

Ao. Paol

Gwasa 'zo, ar yalc'h a zo ive ! Petra raimp-ni, Pedog, 'vit fonsa ar yalc'h hag ar bragou ?

Pedog

N'ho peus ken netra da werza, aotrou !

Ao. Paol

Eo, Pedog, hon mêreri ! Hounnez a dalv eur yalc'had vat ! Fanch Kromm, epad ar brezel hag abaoe, en deus dastumet enni fors arc'hant ; me glev lavaret en deus bilhiji e fons an armel, leun eur zac'h.

Pedog, *'vel o tihuni, droug ennan*

Gounezet diwar hor c'houst, aotrou ! Ar re-ze eo an interest diwar an arc'hant ho poa lezet gantan, goude ar brezel n'oc'h eus ket a zonj? Pa oac'h bet paeron eno ? Abaoe, en deus kerzet brao ar chans gantan ! Ac'hano en deus digeinet, ya pa oac'h c'houi o tougen e zamm evitan !

Daoust hag hen zo deuet abaoe d'ho sikour da zougen ho hini ? Han ? Lavaret ze d'in ? Ne oa ket awalc'h d'eoc'h lezel e ouel-mikêlez gantan, bet oc'h er brezel, epad pevar bloaz, o tifenn d'ezan e dud, e draou...

Ao. Paol

...Ha va re ivez, Pedog !

Pedog, *gant herr*

...e dud, e draou, e vugale ; dispignet du-ze lod eus ho peadra, kollet ar peurrest gant ar vrò c'hagn-ze a rêr Rusi anezi ! Hogen, muioc'h gagn eo c'hoaz, ar seurt gant ho mêrer... N'ez eus chomet ganeoc'h nemet an tamm ti-man, al liorz hag ar pez a zo enno, — ya, pa ' meus miret anezo d'eoc'h epad pevar bloaz, gant va foan ! Ya, me ! n'eo ket Fanch Kromm, sur, pan n'eo ket tostaet eur wech aman, nemet evit klevet hano ho rejimant !

Ao. Paol

Te a oa bet kriz evitan, Pedog !... Met bep bloaz, deiz Gouel-Mikêl, e tigase d'in pemp kant skoed hag eleiz a bokou digant va filhor...

Pedog

Pemp kant skoed !... Vit eur vêreri a 50 devez arat hag a dalv breman dek mil lur ! ! Ha ne zonj ket d'eoc'h e tlefe ar seurt tud-ze bezan laket eur pennad en disheol da zeski d'ezo bezan eun tamm muioc'h eveziek ouz o nesan ? !...

Ao. Paol, *o vousc'hoarzin*

Gwechall, pa oa paour, te, Pedog, a oa prest da lakaat ar werz warnan...

Pedog, *hep chilaou*

Ya! Ya! ho lezel a ra, brao mat, dibourvez a bep tra ha ne zonj ket eo dleet d'eoc'h kement a zo eno, rak eman o viret ouzoc'h, chouec'h vloaz so, ouspenn 30.000 lur... hep kontan ar bloavez ho poa lezet gantan hag eo barrek breman da renta d'eoc'h, ma karfe... ma en dije an distera anaoudegez vat hag eul liardad onestiz ! !

Nann ! nann ! Eun dourn en deus, da gemer ! Egile n'her gweler ket ! !... Met
Kemer hep rei
A lak ar garantez da drei !

Ao. Paol

Paour kêz Pedog ! Da betra tamall an dud ken divergont-se ! ! Ar rod eo he deus troet ha ni, hag a oa war lein a zo êt dindan, hag ar re a oa diudan a zo deut war lein. Pep hini d'e dro !

Pedog, *droug bras ennan*

Pep hini d'e dro ! !... C'hanta... ya !... pep hini d'e dro ! !... Met bezint neuze, d'o zro, ken mat evidoc'h ha ma 'z oc'h bet c'houi mat evito ! ! Mar deo o zro da vezan pinvidik, o zro zo ivez da vezan anaoudek ha da zonjal er re 'zo bet gwechall madelezus en o c'henver!

Pep hini d'e dro?...

Ah! ya!! Pa zonjan, ez a va gwad e dour! E kerz ar pevar bloaz brezel, nag abaoe, ha setu an eil bloavez, biskoaz eur munut, tra n'ez eus digouezet aman a-berz an den-ze! Bep sadorn, e tremenent aze, o vont d'ar marc'had, gant karradou moc'h, gant saout lart, gant paneradou amann, gant kargou patatez... Biskoaz n'eo dizroet o sellou warzu aman, nag o vont nag o tont! Me gred e sonj d'ezo ez omp maro en droman !

A! na pegen gwir lavar ar re goz!
Ar paour, pa binvidika,
Gant an diaoul ez a !

Ao. Paol, *o vousc'hoarzin.*

Arabad d'eomp mont ivez !

Pedog

... Ma werzit ho mêreri, n'it ket d'her rei d'an denze! Na pa lakfe enni daou gement hag eun all!... Me garje her gwelet o kouezan gant eur mestr henvel outan hag a lakfe d'ezan e vêreri, n'eo ket pemzek kant lur, met pemzek mil lur !

Ao. Paol

Te 'zo eur gwall zen, Pedog!

Pedog

Gwerzit-hi keran ma c'helloc'h! En doare-ze, e ranko resteurel d'eoc'h bepred eun dra bennak!

Ao. Paol, *dichek.*

N'en deus netra da resteurel d'in!

Pedog, *ruz e benn*

'C'hanta mat! Mervel a reoc'h gant an naon! Ha gwell a ze!! Gwell a ze!!! Evidon-me, ne chomin ket pelloc'h aman da yun! Da zibri patatez dre an dour.

Ao. Paol

Pa gari, Pedog, ez i da glask da vad elec'h all. Ha me a gano, kaeroc'h a ze.

Gwechall, pa oan pinvik, me 'm oa mignoned stank,
Va zi, d'o digemer ne veze ket re frank.
Breman, pan on deut paour, 'n o zouez n'eus ket unan
A garfe e enor azeza 'tal va zan;
Ne garont diskouez ken nemet seul o botou,
D'an aotrou! d'an aotrou!

Pedog, *o torchan e zaoulagad, a denn ar gontel digant an Ao. Paol, hag en em lak da beilhat pato, hep ranna ger, e benn pleget.*

Me ouie a-walc'h e oa gwell ganez patatez dre an dour diganen-me eget patatez rostet en amann e ti eun all !

Pedog, *o sevel e benn*

Ya ! Nemet e rankoc'h senti ouzin !!

Ao. Paol, *hag a oa o tenna e davanjer.*

Brao ! brao ! Neuze eo te a ya breman da vestr ? Koulz eo d'in neuze miret va zavanjer!!

Pedog, *ruz e benn adarre.*

Poent eo d'in mont da vestr !!... D'ober d'eoc'h plêdal, eun dro bennak, gant ho mad hoc'h-unan ! Lakaat ho mêreri e gwerz, 'c'hanta ya! met arabad he rei evit nebeutoc'h eget daou c'hant mil lur! Hag hanter-kant mil ouspenn evit Fanch Kromm!

Ao. Paol

Ma lavarez d'in ober droug, n'hellin ket senti ouzit!

Pedog, *têr*

Sentit ouzin, pe me yelo kwit?

Ao. Paol, *war e blen.*

Lez ac'hanon, Pedog, d'ober d'it c'hoaz eun tamm kentel... araok ma 'z i da vestr.
Te 'lavare breman souden, ha gwir eo, peurvuian.
Ar paour, pa binvidika,
Gant an diaoul ez a.

Ne fell ket d'eomp ober eveltan, ha mont ivez gant an diaoul, war zigarez ez omp êt da baour!... Red eo d'eomp chom mat ha trugarezus, ha laouen bepred, evel ma oamp gwechall, pa hon doa madou dreist kont. Kement-se, evit diskouez n'eo ket an arc'hant a zo mestr d'eomp, met ni eo a zo mestr d'an arc'hant; n'eo ket an arc'hant en deus grêt biskoaz hon levenez, met hor c'houstians vat hag hon lealded.

Ar pinvidik, 'vitan da vont da baour a lak an onestiz a-rôk an aour.

Ha koulskoude, Pedog, ar wirionez a zo ganez ivez: arabad eo ober hon fae re en holl war an arc'hant ; ezomm ez eus anezan... Bez dinec'h, avat, ha kred ar pez a lavaran d'it: An hini n'eo ket mevel gant an arc'hant, an arc'hant a deu da vezan mevel gantan!...

PEDOG

Anzao a rankan, aotrou, n'oun ket mat da rei kenteliou d'eoc'h! Chomit mestr eta, ha roit d'in va zavancher — Me a ya da vont da labourat d'al liorz, ma kirit... Ahendall, beteg ne werzoc'h ket ho mêreri da Fanch Kromm, grit a geroc'h! An den-ze, avat, ne fell ket d'in gwelet e dreid aman ken !!!...

(*Mont a ra ermêz*).

DIVIZ III

AO. PAOL, *eur pennad en e zonj e-unan.*

Setu gounezet unan, da vihanan !...

Me 'garjê vije bet aman, endro d'in, eur bodad tud barrek d'am intent penn-da-benn hag em bije lavaret d'ezo kement-man :

Barz ar bed, diouz m'eo troet hirio, eo red en em gemer, e pep tra, dre habaskded ha dre onestiz... Pedog a lavare e oa ker ar patatez. An onestiz a zo keroc'h c'hoaz, — nemet na lavaret a rafec'h n'he deuz talvoudegez ebet, pegwir den ne c'houlenn diouti ken.

Koulskoude, n'eus nemeti hag a c'hellfe digas ar vuhez vat war he c'hiz... ma ne vez ket karet gant den, dreist-holl, gant ar binvidien nevez hag a zo pinvidik, al lodenn vras anezo, dre forz gwerzan onestiz, bezomp onest, da vihana, ni ar beorien nevez! Deskomp d'ar re binvidik, dre hon skouer, penôs an arc'hant a zo nebeut a dra...

A! setu eun tôl kaer, avat! Arru Fanch Kromm ! Deiz araok gouel Mikêl? Ne oan ket ouz e c'hedal ac'han da warc'hoaz!...

DIVIZ IV

AO. PAOL. — FANCH KROMM. — PIERIG

AO. PAOL

Sell 'ta, Fanch! Choui 'zo deuet?

FANCH

Me va-unan... aotrou! — Pierig, roït eur pok d'ho paeron !

AO. PAOL, *o pokat da Bierig.*

Poan ec'h eus o tistaga ar ger-ze, n'eo ket gwir? a! êt oun ermêz a aotrou, paour kez Fanch! Poan en deus, Pierig oc'h anaout e baeron! n'eo ket ta ez eus chenchamant dilhad ganen! Met ganet 'zo ive! Me az kwel, — a drugarez Doue, — kalz gwelloc'h stummet eget gwechall. Setu aze! Ar brezel en deus grêt ar burzudou-ze! Me a oa pinvidik hag a zo êt da baour; te, war a glevan, a zo deut da vezan eur c'hrokant! Gwell a ze! gwell a ze! Azez da gonta d'in da gaoz!

FANCH, *prim.*

Me lavaro d'eoc'h ma c'haoz en daou c'her; deut on da adgoulenn diganeoc'h ho mêreri !

AO. PAOL

Tri bloaz 'zo d'ober c'hoaz, n'eo ket 'ta ?

FANCH

Ya, tri bloaz !

AO. PAOL

Perak e teues ken prim all da c'houlenn da vêreri?

FANCH, *nec'het.*

En aoun ne yafe gant eun all !

AO. PAOL

Bez dinec'h war ze !

FANCH

N'eus fors, pa vo grêt lizer, e vin sur diouti !

AO. PAOL

Arabat lavaret n'eo ket gwir !

FANCH

Evel just, ar priz nevez a zo... Setu aman! Eus a 500, ez in da dri mil skoued, ha kresk adalek warc'hoaz.

AO. PAOL, *sbezet*

Petra lavares ?

FANCH, *gant-pouez*

Tri mil skoed, ya, aotrou, ha kresk adalek warc'hoaz ; da lavaret eo, 'zo deut ganin hirio, da rei d'eoc'h, evit ma gouel-mikêlez 'vid ar bloaz, tri mil skoued elec'h pemp kant skoued.

AO. PAOL, *o kroazian e ziouvrec'h*

Arsa, Fanch Kromm, gwechall e oas eun den a boell hag a ouie dibab e gomzou...

FANCH, *o vousc'hoarzin*

Penôs, aotrou, ne gavit ket ar re-ze komzou dibabet mat ?

AO. PAOL

Petra lavar da wreg war ze ?

FANCH

Va gwreg, kammed ebet, n'am dislavar !... Setu aman eta eus he ferz hag eus va hini c'houec'h bilhed a vil lur ha paper-timbr d'ober al lizer nevez, ma kavit mat !

AO. PAOL, *goude eur pôz.*

Eun den out, Fanch!... ne oan ket e sonj goulenn kement-all diganet, nag adalek breman, dreist-holl!...

FANCH

Ni a vezo c'hoaz dleour d'eoc'h, n'eo ket gwir Pierig ?

PIERIG, *o vousc'hoarzin.*

Ya, va zad !

AO. PAOL, *o kemer ar paotrig war e zaoulin*

Heman, ar pabor bihan-man, a zo bet kiriek da gement a vurzudou!... N'eo ket gwir ?

PIERIG, *o vousc'hoarzin.*

Ya, va faeron !

AO. PAOL

Breman souden e teuot d'ho pred ! Pedog a deuio da zonj d'ezan eus e frikoiou gwechall...

FANCH

Pelec'h 'ta eman Pedog ?

AO. PAOL

El liorz, o labourat... (*o c'hoarzin*) N'eman ket kalz a-du ganet !

FANCH

N'eo ket bet biskoaz! A! Set' han o tonet! Ma karit tec'het ho taou, ez eomp da gaout eun tamm ebad!

AO. PAOL

Eo da !

(*Mont a ra an Ao. Paol ha Pierig da guz*).

DIVIZ V

FANCH. — PEDOG, *diarc'henn lezet gantan e voutou bras e toull an nor.*
Fanch, troet e gein, a lenn eur paper bennak, pa deu Pedog er gegin. Ober a ra heman eur zell souezet; pa anavez Fanch, gwisket nevez-flamm, eur chupenn groc'hen gantan, e teu bihan hag abaf.
Mont a ra da zaludi Fanch, hep kredi komz. Fanch a dro e gein bep tro, en eul lenn e baper, evel ma ne welfe ket Pedog.

PEDOG, *o komz erfin.*

Aotrou... Kromm !

FANCH, *treut.*

A! eun dro bennak e vezi gwelet? Er siklud-man, ne gaver den nepred! Eman da aotrou war vale ?

PEDOG, *bihan*

E oan aze breman souden! Me a ya d'her c'herc'hat raktal !

FANCH

Arabad! arabad! N'hellan ket chom pelloc'h! Lavar d'ezan, klevet a rez, eman e doennou o vont da goueza en o foull ha n'en do gwenneg ebet diganen ken na vezint bet laket kempenn d'in ha disc'hlao.

PEDOG, *trubuilhet.*

Ken fall-ze int !

FANCH

Da adsevel ematent penn-da-benn! Gant e ouel-mikêlez, marteze e harpo anezo eur bloaz bennak c'hoaz!

PEDOG, *trist*

Ya, met aman 'zo da harpa ivez, aotrou Kromm! Ni a rank beva ivez !!

FANCH, *têr bras*

Me a rank beza lojet, me, va zud ha va loened! War ze, n'eus ket da chipotal! Ma ne vez ket laket disc'hlao va zoennou, araok eur miz, me 'zigaso tud al lezenn d'ober eun dro, hag e vo gwelet pegement e kousto ze d'eoc'h !

PEDOG, *enkrezet bras*

En han' Doue aotrou Kromm, bezit truez ouz va mestr, en deus kement a boan o veva er mare-man ! Gouzout a rit, eo bet rivinet gant ar brezel, ha c'houi a zo bet...

FANCH

Ha me, diouz da glevet, a zo pinvidikaet ? C'hanta mat! Me a bresto arc'hant d'it, ma kerez! Nemet war diez pe douar... Lavar 'ze d'az mestr! Mont a ran, war ze, da gaout eun advokad da c'houzout petra 'm eus d'ober... Kenavo !

(*Mont a ra ermêz*).

DIVIZ VI

PEDOG, *e-unan.*

Aïou allas !! En dro-man ez omp rivinet neat !! Ha gant piou ? Gant an den 'zo bet grêt ar braoa d'ezan en ti-man !

Pa zonjan ped pred am eus me roet da Fanchig Kromm pa veze, n'eus ket keit ze c'hoaz, prest da zua gant an naon !

Met n'eo ket Fanchig Kromm eo ken! Arc'hant a zo en e c'hodell hag eur chupenn groc'henn war e gein! Et eo da vourc'hiz hag, evel ar re all, en deus kemeret an diaoul d'her ren...

A! pegement e fazie ar paour kez aotrou! Me a ouie ervat piou e oa Fanch Kromm! N'eo ket gant madelezou e teuer a-benn eus an dud! Rei tu d'êzo d'ho kwaska a rit, ha netra ken! Breman ez eus chenchet penn d'al lezenn. Renta ar vad evit an droug. — Allas! ma rentfed ar vad evid ar vad, da vihana! Nann, hirio al lezenn a ren dre holl eo houman: Renta an droug evid ar vad !!

Eur gentel d'an aotrou hag a gousto ker d'ezan... ha d'in! Setu ma vo red d'eomp breman tremen hep dibri nag eva abalamour da zevel lojeiz nevez d'an aotrou Kromm! A! fallât a ra ar bed evelkent !!

Penôs e rin-me da zigemenn d'am mestr eur seurt kelou ?

Eman o tont en eur gana !... Paour kêz den ! Breman souden e kollo e zôn !...

DIVIZ VII

PEDOG. — AO. PAOL

AO. PAOL

Setu me grêt ganen eun tamm tro vale, kement hag aveli va fenn. Ar c'hoummoul du a dec'h gant an avel.

PEDOG, *trist kenan.*

Neuze c'houi 'c'hello dizrei c'hoaz breman souden !

AO. PAOL

Me gred eo gwasaet d'it, Pedog! Petra? Et eo c'hoaz ar patatez war grec'h ?...

(*Pedog, o krusa e ziouskoaz, ne respont ket.*)
Gwasoc'h zo? Ar butun?...

PEDOG

Gwasoc'h 'zo ! En dro-man eo kouezet ar fourn war hon bara! N'hon eus ken d'ober nemet gwennan hon baz ! — Siouaz ya, aotrou ! Ne oa ket bras ho leuriad ken; er wech-man, avat, e vezo peurzournet!

Ao. Paol

N'intentan netra 'n ez parabolennou!

Pedog

Freilh Fanch Kromm a rosto anezi e berr amzer !

Ao. Paol

Freilh Fanch Kromm ??

Pedog

Ar seurt-se n'eo ket brao mont da boazat ganto? Lavaret am oa d'eoc'h bezan war evez ! Breman eo re ziwezat !

Ao. Paol

Re ziwezat... da betra ?

Pedog

Betek hen, am oa gellet akwita, hag an eil dourn pourchas d'egile... Breman, avat...

Ao. Paol

Arsa ! Pegeit am lezi da c'hedal, va biz 'n em genou ?

Pedog

Ma feiz, bet eo aze breman souden, ha spinet e zremm ha du e zellou, ha komz a rea ouzin 'vel da denna va dent d'in !...

Ao. Paol

Piou ?

Pedog

Ho Fanch Kromm !!

Ao. Paol, *o vousc'hoarzin.*

Pesort nevezenti a oa gantan ?

Pedog

Dic'hoarzin a reot, aotrou ! Klevit eta ! Deut e oa da baea !

Ao. Paol

Mat se !

Pedog, *goapaüs ha trenk.*

Ya, gant eur yalc'h c'houllo hag eun dourn serret !! A ! hennez 'zo eun orin anezan ! Ho houel-mikêlez a yelo gantan da adsevel ho lojeiz. A ! en dro-man eo êt hon stal da stalig !!... Ma karit, koulskoude, hen hag en deus fors arc'hant, a bresto d'eoc'h !

Ao. Paol, *o tispaka mil luriou.*

Sell ! kaeroc'h eget presta en deus grêt ! Ar re-ze a zo d'eomp evit hor gouel-mikêlez hag hiviziken hon do kemend-all bep bloaz !

Pedog a chom saouzanet.

Gwelet a rez petra dalv bezan kun hag hegarat, madelezus, pa c'heller ? Gwelloc'h eo mel eget gwin-êgr da baka kelien ; ha pelloc'h ez a an den gant e dog en e zourn eget gant e vaz !

Ma vijes bet ar perc'hen aman, Pedog, Fanch Kromm, elêc'h rei kresk, en dije grêt koll d'it. Kea breman da gerc'hat peadra d'ober d'eomp eul lein vat d'eur mêrer ar seurt-se ! Fanch n'eman ket pell ac'halen !

DIVIZ VIII

AN HEVELEP RE. — FANCH. — PIERIG

Fanch, *da Bedog, oc'h astenn an dorn d'ezan.*

Eun tamm dant am oa miret ouzit, Pedog, abaoe eun deiz all henvel ouz heman ! En deiz-ze e oa an tôn hag ar zôn ganêt ! Met

Lies a amzer a wel an den,
An eil dishenvel diouz eben !

Pedog, *laouen.*

'N em zislavaret a rankan penn-da-benn, hag e ran! Ha koulskoude, ganin 'man ar wirionez bepred, rak ar seurt ganet ha gand an aotrou n'en em stokont ket d'ar zul, en oferenn bred.

DIWEZ.

DIR-NA-DOR.

***Er miz a zeu e kavoc'h aman sklerijenn war Gouel ar Bleun-Brug a zigouez er bloaz-man, e* Montroulez**, *d'ar 15 a viz Gwengolo.*

Ar C'hornandoned diveza

Eun deiz, sant Per a oa o vont da ober eur c'housk, goude merenn, e porched ar Baradoz, pa glevas skei daou ze dri daol war an nor e giz pa vijed bet o lopa warni gant eun horz da bilat lann. Mont a reas, eun tammig droug ennan, da zellet a-dreuz ar barinnier houarn a stanke toull an drav vihan graet en nor vras, hag e welas eur vaouez koz daou-bleget oll, roufennet he dremm evel eun aval daou vloaz, dilhad pilpouz rous ganti, eur c'houef du war he fenn a goueze al lost anezan betek hanter he c'hein, hag eur boutou koad en he zreid; gand ar re-man, sur a-walc'h, eo he devoa skoet war an nor.

— Petra glaskit? eme zant Per, rok an tamm anezan.

— Aotrou Sant Per benniget (anavezet he devoa anezan dioc'tu abalamour m'oa disto e benn), me eo Fant an Taouarc'h, eus kichen Menez-Are, a zo bet e-doug va buhez eur vesaered denved. Deuet oun d'ar Baradoz da c'houlenn eur c'hougnig, hag ouspenn-ze, me garfe ober eur pennad diviz ganeoc'h mar ho pefe eun tammig amzer. A drugarez Doue, gwelet a ran e komzit brao ar brezoneg. Nag aon am oa ne c'helljac'h ket komz ouzin, rak, me, aotrou sant Per benniget, n'oun ket bet er skol ha n'ouzon tamm galleg ebet.

Sant Per a zirollas da c'hoarzin.

— Bezit dinec'h, maeronez, emezan, aman e komzer an holl yezou, hag eun tachad a zo zoken, ne glevan kouls lavaret nemet brezoneg, er Baradoz. Deuit 'ta er porched, aman e vezo goudoroc'h d'eomp.

Sant Per a zigoras an nor, a azezas en e gadôr, ha Fant war eur skaon, en e gichen :

Lavaret a rean d'eoc'h 'ta, Fant, e komzer ar brezoneg er Baradoz, alies, alies, brema. Eur pennadig a zo e oa deuet ar c'helou betek-aman, e oa eur guchennad Vretoned, digalon ha lorc'hus, ha war zigarez ma ouient eun tammig galleg, a lavare o fedennou hag o c'hatekiz, d'o bugaligou, e galleg ivez, mar plij ; ar vugaligou baour a zraillhe o fedennou hep gouzout petra lavarent. Pa glevas santez Anna an dra-ze e tirollas da ouela, evel a ra ar mammou koz pa vez graet droug d'o bugaligou. Evit frealzi he c'halon, hor Zalver a lavaras d'ezi : « Ehanit da ouela, mamm goz, yez kaer ho Pretoned ne vezo morse kollet e Breiz ; ma tinac'h unan bennak anezi, aman da vihanan, er Baradoz, ne vezo morse dilezet. Ha kentoc'h eget gwelet Breiziz oc'h ankounac'haat o brezoneg, me gasfe va aelez d'hen deski d'ar vugaligou en o c'havel. Abaoe an deiz-se e klever dalc'h-mad an nenvou o fregerni gant toniou ha soniou Breiz-Izel.

Fant, kroaziet he divrec'h ganti, a zelaoue gant dudi komzou porzier ar Baradoz.

Pa oa achu gantan, sant Per a lavaras :

— Breman, Fant, eo deuet ho tro. Petra hoc'h eus da lavaret d'in ?

— C'hoant am oa da lavaret d'eoc'h, abostol santel, ez eus c'hoaz kornandoned e Breiz-Izel. Va mamm-goz, Doue r'he fardono ! am eus klevet o lavaret, meur a wech, ne vez mui gwelet er vro, na paotred ar zabat, na kornandoned, abaoe ma vez kanet ar Gredo en oferenn-bred. Mat, sant Per benniget, m'em eus o gwelet, e traon Menez-Are, du-ze, e-kichen chapel sant Kadou, war dreuzou ar japel zoken, ha sant Kadou ne rea van, e-giz pa vije a-unan ganto. Setu aze eur c'hoz sant avad !

Sant Per a jomas nec'het bras o klevet kemend-all. N'oa ezomm ebet da veza war varr, koulskoude : Fant an Taouarc'h a lavare, sur, ar wirionez, eun ene ken eün ha ker glan ! Ha neuze, ne lavarer morse a c'hevier e-kichen dor ar Baradoz.

— Biskoaz n'em eus klevet kemend-all, a lavaras-hen en eur skrabat e benn. Kornandoned e Breiz-Izel !... e kichen chapel eur zant ! !... Gortozit, maeronez, ma welin e pelec'h eman an dra-ze... !

Digeri a reas eun armel a oa eno ; kemeret a reas eul levr bras, bras, merket warnan an holl vroiou eus ar bed hag an traou a zo enno. Goude beza laket e lunedou aour e troas an deliennou teo eus al levr, ken na gavas an hini a oa merket warnezi : BREIZ-IZEL.

— C'houi lavar, n'eo ket 'ta ? e Menez-Are !... Chapel Sant Kadou !...

— Ya, ya, sant Per ; zoken oun bet epad ouspenn hanter kant vloaz o tiwall an denved eno. Na ped gwech, va Doue, n'o deus ket ar C'hornandoned divalo-ze laeret denvedigou diganen...

Sant Per a glaske atao; a-benn eur pennad mat a amzer e lakeas e viz war eur roudenn c'hlas a oa roudou eur groaz warnezi.

— Asa, eo evelato, emezan; kavet eo ganen chapel Sant Kadou !

Hag e lavaras d'eun ael a oa eno o c'hedal :

— Kasit an ene mat-se d'hor Zalver ha livirit d'ezan en deus graet kalz vad d'ar relijion zantel.

An ael a reas eur c'houezadenn ha kerkent dor aour ar Baradoz a zigoras, ha Fant, pa welas peger kaer ha pegen dudius e oa an holl draou ebarz, a reas eur gammed war he c'hiz, ne grede ket mont er Baradoz; sellet a rea oc'h he boutou koad. Penaos mont gant eur boutou ken teo ha ker pounner war leur-zi aour ar Baradoz ? Sant Per a lavaras d'ezi :

— N'ho pezet aon ebet, Fant ; ne vezoc'h ket ar genta o vont aze gant eur boutou koad.

Neuze ar vaouez kêz, hardisaet, a yeas ebarz. Kerkent ha ma oa aet dreist an treuzou he dillad holl, he boutou zoken, a deuas da veza skedus evel an aour, hag ar c'holo a deue eun tammig ermez eus he boutou a oa lugernus evel bannou heol. Pa oa aet Fant, er Baradoz, sant Per a skoas eun taol gant e alc'houez war ar skaon, ha kerkent eun arc'hael kaer meurbed en em gavas en e gichen. Azariaz e oa, an arc'hael a veze kaset peurliesa da ober ar c'hevrediou a veze c'hoant da ober buan.

— Sellit, a lavaras d'ezan ar zant ; gwelet a rit aze eur roudenn c'hlas, eur groaz warnezi. Ac'hanta, aze ema chapel Sant Kadou, e kichen Menez-Are, e Breiz-Izel. Eno, war a glevan, ez eus c'hoaz kornandoned ; it da welet. Skrivit war an delienn baper wenn-ma kement a weloc'h hag a glevoc'h, ma c'hellin lavaret d'an Aotrou Doue ar wirionez penn-da-benn.

O veza saludet sant Per, an arc'hael a zispakas e ziouaskell lugernus ha ne voe ket pell oc'h erruout a-us da vro Vreiz-Izel.

P'edo digouezet tostik-tost, e chomas eun tachad da chana war eur goumoulenn o sellet ouz an douar ha na pebez tra iskis a welas, va Doue !... En eul lanneg, en-dro d'eur chapel, ha betek war dreujou ar chapel zoken, eur bagad loenedigou blevek, kerniel war o fenn, a zanse, a c'haloupe, a zaoulamme, a youc'he ; ha gant eun danvad paour tapet ganto e c'hoarient, o teuler anezan eus an eil d'egile, evel ma ra paotred Plougasnou pa vezont o c'hoari terri koz podou da zul ar C'hasimodo. An danvad paour a vleje hag e c'hloan a nije gant an avel evel pluennou erc'h.

Ar c'hornandoned a youc'he bepred hag a gane :

Sant Kadou zo eur zantig mat,
Patati, patatat,
Mignon eo d'ar c'hornandoned
Patatit, patataned.

An arc'hael paour a skrije o klevet kemend all, hag o welet eur seurt tra heuzus ; dispaka a reas koulskoude e baper, ha gant e bluenn aour e skrivas :

— En hano an Doue teir gwech santel, me, Azariaz, Arc'hael eus ar Baradoz, dre eun nosvez kaer steredennet, em eus gwelet, en eul lanneg, dirak chapel sant Kadou, sperejou daonet oc'h ober c'hoariou iskis ; teurel a raent en ear eun danvad, evel a ra aeledigou ar Baradoz pa vezont o c'hoari bilibotan, hag en eur youc'hal e kanent soniou en enor da zant Kadou.

Pa voe echu e skrid gant an arc'hael e tispakas adarre e ziouaskell, hag e teuas betek an douar, sioulik. Skeud e ziouaskell lugernus a spontas ar c'hornandoned, ken na laoskjont eur youc'hadeg, evel pa vije bet tri c'hant kaz o viaoual, hag ez ejont kuit evel pa vijent aet en douar.

An arc'hael a jomas a-zav dirak ar chapel. A zioc'h an nor, en eur c'hustod, e weled skeudenn sant Kadou, e maen Kerzanton, eur vantell vnen, ivez, war e gein, ha hi kizellet kaer meurbed.

An arc'hael a zavas é zaoulagad da zellet oc'h skeudenn ar zant, hag e voe souezet maro p welet nezan o ouela, ken dourek zoken, ma tivere an daerou betek an douar.

— Perak, eme gannad an nenvou, e ouelit iu evel-se ?

—Ael santel, eme ar zant, me a zo, pell bras a zo o c'hedal ma teuy unan bennak da rei skoazell d'in. Na laouen ez oun ouz ho kwelet !...

—Asa, eme an ael, o klask ober goap eo emaoc'h 'm eus aon ! Laoskit hoc'h ormidou, me ho ped, ha va selaouit. Me eo Azariaz, Arc'hael, digaset aman gant Doue evit gouzout ar wirionez. Livirit d'in eta, war-eün, penaos ha perak e vez aze bemnoz an diaoulou bihan am eus gwelet bremaik.

Ar zant a laoskas eur glemmaden druezus.

— Buan, buan, eme an arc'hael; hor Zalver a zo ouz va gortoz, hag ar Baradoz, evel a ouzoc'h, a zo pell ac'han,

— Ra vezoc'h benniget, ael santel !... eme ar zant.

— Arc'hael... eme Azariaz, arc'hael eo ez oun !

Hag e tispakas e baper aour.

Goude beza huanadet, sant Kadou a lavaras :

— Brema ez eus wardro daou c'hant vloaz, dre eun nosvez zu hag arnevok, e klevis, dreist trouz an avel pennfollet, eun trouz-all krenvoc'h ha skiltrusoc'h, henvel ouz eur glemmadenn spontus, hag en dro d'in war al lanneg, e welis o koueza, evel eur barrad kazarc'h, loenedigou bihan, du ha blevek ; me lakae e oant lapoused noz. Unan anezo a deuas d'am c'haout hag a lavaras d'in :— Ni eo ar c'hornandoned diveza ; kas a reer ac'hanomp eus a bep lec'h, zoken eus à Vreiz el lec'h ez omp bet ganet. Breur, hol lez da veva, aman, ez kichen ; bez truez ouz ar c'hornandoned keiz... — Me a zavas va baz, eur 'vaz vrao, a oa neuze em dourn. Siouaz ! uzet ha krinet, torret eo bet zoken gant an amzer. Gant va baz e ris, en ear, sin ar groaz, o youc'hal a-bouez penn : — It kuit, sperejou fall ; en hano hor Zalver, it kuit ! — Kerkent an holl loenedigou ze a dec'has evel skubet gant eur barr-avel. Klevet a ris c'hoaz youc'hadeg ha malloziou epad eur pennadig...

— C'houi, eme an arc'hael, a lavar e oant aet kuit; penaos 'ta edont i aze bremaik ?

— Mont a ran da lavaret d'eoc'h, ael santel, eme sant Kadou gant eur vouez gorrek. Gouzout a rit, m'oar vat, ez eus deut er vro eun dispac'h, eur reveulzi eus ar gwasa; serviche rien Doue hag ar veleien a veze lazet, an ilizou serret, skeudennou ar zent zoken a veze torret o fennou outo. D'in-me ne voe graet droug ebet, abalamour d'am mantell a gaved kaer kenan, evit doare. Dont a rejod eur vintinvez d'am c'herc'hat, laket e voen war va c'hein en eur c'harr, ha kaset da Gemper, el lec'h ma 'z oa mennoz, dioc'h ma kleven, d'am lakaat en eun ti bras 'zo eno da c'horren an traou koz o deus talvoudegez, evit ma 'z afe d'o gwelet an dud o defe c'hoant.

Noz e oa pa zigouezis eno, ha da c'hedal an deiz e voen laket, en eur park, tostik da gêr. E c'hellit kredi, n'edon ket war va zu eno ; ne raen nemet hirvoudi warlerc'h va japel, ar menez a garien kement, hag an dud vat a deue bemdez d'am fedi. An noz a zeuas eta, noz kaer ha dudius ; bolz an neñv a oa steredennet, evel eur parkad balan karget a vleun melen. Va Doue, ael benniget, m'am bije bet diouaskell eveldoc'h e c'hellit kredi ne vijen ket chomet eno.

Sant Kadou gez a grene e vouez ; anat e oa en devoa aon.

— Buan ! Buan ! hastit afo ! eme an arc'hael.

— ...Edon o vuela, glac'haret holl, pa glevis, wardro an hanter-noz, eun trouz henvel oc'h an hini am oa klevet aman, eun nosvez, daou c'hant vloaz a zo ; an oabl a deuas da demvlaat, hag e klevis moueziou iskis o yudal hag o viaoual. Ar c'hornandoned eo a oa o tont. Deuet e oant d'am c'hichen ; lammet, nijal a raent en-dro d'in. Neuze e teuas d'in eur mennoz. Klevet em oa ar re goz o lavaret n'eo ket ar c'hornandoned ken drouk ha ma kreder peurvuia ; va mamm-goz he devoa kontet d'in an troiou-kamm o devoa graet, meur a wech, evit ober vad d'an dud keiz.

Hag e c'halvis anezo...

An arc'hael a skrijas gant heuz o klevet kemend-all :

— Penaos, emezan, hoc'h eus gallet, c'houi eur zant, gervel kornandoned war ho tro ?

— Ya, ya, sur, gervel a ris ar c'hornandoned. O va Zalver Jezuz, koueza rejont warnoun evel eur barr arnev; krena 'ran c'hoaz pa zonjan...

Hag an eal, eun tamm droug santel ennan, a lavare :

— Difre, difre ! Lez an troidellou hag an digareziou.

— Aon am oa, ha ne ouien petra da ober. C'hoaz ma vije bet va baz ganen ! Met, siouaz ! unan anezo a zellas piz ouzin hag a youc'has : — Sant Kadou eo ! Sant Kadou eo ! Hi ! hi ! hi ! Hag an toullad traou hudur da yudal eveltan : — Sant Kadou, eo ! Hi ! hi ! hi ! hi !

Hag e lamment evel diaoulou...

— Ya, sur, kornandoned vat, me eo sant Kadou ; ma karfec'h va c'has d'am japel, du-hont, e kichen Menez-Are, n'ho pefe ket a geuz a-c'houdevez.

— Petra roï d'eomp ?

— Me bedo Doue evidoc'h.

— Hi ! hi ! hi !... Leuskel a ri ac'hnaomp da veva el lanneg, eno ez kichen ?

— Gouzout a rit ervat, kornandoned keiz, me n'hellan ket rei d'eoc'h ar gwir-ze.

— Hi ! hi ! hi ! n'hell ket leuskel ac'hanomp, emezan...

— Sell, sell, eme unan, n'ema ket e vaz gantan...

— ...N'ema ket e vaz gantan ! eme ar re all war e lerc'h en eur vouez. Ha kerkent am dibradont, war-bouez o skilfou, uhel, uhel en ear. Digouezet e oant etre ar meneziou, el lec'h ma 'z eus eun toull doun, leun a zour lous, hag a vez graet, Toull-an-diaoull anezan; den ne dremen morse ebiou eno heb ober sin ar groaz. Mat, a-zioc'h an toull-ze eo e voen kaset ganto. Hag e kanent :

Paratata, Paratati !
E Toull-an-diaoul ez i !
Paratati, Paratata !
E Toul-an-diaoul ez a !

Ken trubuilhet e oan ma ne ouien mui petra raen ; ne ouien ket petra lavaren. Va Doue, arc'hael santel, me... me... me gav d'in em oa lavaret e rojen d'ezo ar pez a c'houlennent, e lezjen anezo aman, el lanneg... Ya, kredi ran, met lavaret a ran d'eoc'h, ne ouien ket petra raen...

An arc'hael a grizas e dal ; eur zell du a reas oc'h ar zant paour. Heman a welas an dra-ze, hag a hastas lavaret:

— Manket oun bet, her gouzout a ran ; keuz am eus. Petra fell d'eoc'h? Graet eo an taol! Ha neuze, Aotrou arc'hael, va c'hredit, me a anavez mat ar c'hornandoned ; n'int ket ker fall ha ma leverer...

— ...A-walc'h, eme an arc'hael ; Doue a varno !

Dastum a reas e baper, hag o tispaka e ziouaskell e nijas buan d'ar Baradoz.

P zigouezas en nenv, tenval e benn, e roas e baper da

zant Per. Heman a oa prez bras warnezan. Eur maread brao a eneou a oa oc'h e c'hedal, ha kalz anezo a oa du evel huzel ar siminal ; hag ar porzier koz a c'hrosmole :

— Boued an diaoul ! Boued an ifern !.....

Lenn a reas kerkent ha ma c'hellas ar skrid en devoa bet digant an arc'heal. Mat, mat, oa. Sant Kadou a oa kablus ; hogen, sant Per gêz n'en doa ket ankounac'haet en devoa pec'het ivez e-unan. He setu-hen nec'het, ken nec'het ha ma c'heller beza. Sevel a reas e benn d'an nec'h, evel evit klask sklerijenn ; hag e welas eun ene o tont ; chilgammat a rea mantrus o vont er-mez eus ar Baradoz :

— Hola ! eme ar porzier koz, da belec'h ez it 'ta evelse, hep goulenn va aotre ?

Fant kêz e oa. Chom a reas a-zav, hag e lavaras:

—Edon o vont da welet va denved ; aon am eus na ve aet meur a hini anezo gant ar c'hornandoned. Sell 'ta, pa deu em spered, hag hoc'h arc'hael, dizro eo ?

— Ya, sur, eme zant Per ; ma oufec'h pegen nec'het oun-me gant ar c'hornandoned daonet se !

— Ho kredi a-walc'h a ran, abostol santel ; loenedigou divalo eo ar re-ze. Ma vijen bet sant Per, me oar avad petra 'm bije graet.

— Livirit d'in 'ta, Fantig, livirit d'in 'ta buan !

— M'em bije o dastumet holl en eur gaoued, hag o laket en eur c'horn bennak eus ar Baradoz da ober pliadur d'an aeledigou bihan dinamm a zo aze ; n'eo ket ma vefent inouet bugaligou an Aotrou Doue, met, sellit, pa ne c'hellint mui ober droug, ar c'hornandoned a zanso, a lammo, hag a gano en eun doare ken iskis, ma vo, sur a-walc'h, kalz ebat ganto !

Sant Per a zizavas, gant e zourn, ar bouchadig bleo gwenn a yoa c'hoaz a-zioc'h e dal :

— Eun ali mat eo, a gredan, demezell Fantig. Mont a ran da welet an Aotrou Doue.

Hor Zalver en deus stad ouz kement tra n'eo ket drouk, hag e kavas mat kenan ar pez a lavare d'ezan sant Per :

— It, emezan, da gaout va zad-mager, ne jomo ket hep rei d'eoc'h eur gaoued.

Sant Josef a yoa dres o tigouezout er Baradoz, bet oc'h ober eun dro e Breiz-Izel. Bloaz a oa, da zadorn ar Basion, sakrist Kastell-Paol, o voucha skeudennou ar zent, a zegouezas gantan terri skouarn dragon sant Paol gant e skeul. Sant Josef en doa klevet santez Anna ha sant Paol Aorelian o koms etrezo diwar-benn, an dra-ze ; hag e kemeras e venviou, eun nosvez, hag, hep gouzout da zen, ez oa bet o tresa ar skouarn dorret. Pa voe lavaret d'ezan petra oa c'hoant a raje, e stagas buan d'al labour. Ne voe ket pell evit beza graet ; livet hag alaouret e voe ivez, ha ker kaer e oa ma 'z oa eun dudi sellet outi.

Sant Per ken nebeut, n'en doa ket ankounac'haet e vicher goz. Lakaat a reas ober eur rouéd bras, bras, henvel ouz ar re a veze gantan gwechall o pesketa.

Eun nosvez m'edo ar c'hornandoned en o gwella o c'hoari hag o youc'hal en-dro d'ar japel, sant Kadou a oa o ouela pa welas an nenv o tigeri, hag eun dra henvel oc'h eur goumoulen leun a doullou o koueza war an dachenn, ha buan, evel eur barr-avel o rafla an holl gornandoned, hag o sevel ganto warzu ar Baradoz.

Abaoe n'eus ket bet gwelet a gornandoned e Breiz-Izel. (1)

Mari-Anna ABGRALL.

(1) Ar marvailh-man, ano ebet warnan, a zo bet laket, gwechall, gant Glaoda ar Prat da gloza e *Nosveziou an Arvor*.

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

An intanvez Anna Geraudren oa evell brec'h zehou Klaodina ar Beleg. Eur wech bemdez ez ae dre ger da glask ar beorien hag ar re glanv o doa ezomm da veza sikouret, da c'houlenn ive hag unan bennak a oa maro. Kas a rae sikour d'an dud ezommek, chom a rae e kichen ar re a oa var o zremenvan, hag e sebelie ar re varo. E tiez ar re baour e roe an dourn evit skuba an ti, aoza boued, kanna an dilhad, lakat urz e pep tra. Setu penos Mikael a zeske da verc'hed a veve er bed ober eul labour henvel ouz hini ar veleien, Pesketaerien Douarnenez, o veza alies war ar mor, n'o doa ket a amzer da zeski o relijion, Talvoudus oa eta deski mat ar merc'hed, evit ma rafent d'o zro katekiz d'o bugale ha d'o gwazed, ma vefe an tiez e gwirionez kristen.

Evit beza direbech ha gellout kenderc'hel al labour boulc'het, ar misioner a gasas ar merc'hed desket gantan da Gemper, da welet an aotrou 'n eskob. An aotrou 'n eskob, Gwilhou Le Prestre, a reas goulennou ouz Glaodina ar Beleg ha Domnat Rolland. Ar re-man a respontas mat mat, hag a zisklerias ive ker mat all an taolennou degaset. « Kendalc'hit. eme an aotrou 'n eskob, met er mez eus an iliz ; en iliz e c'hellot respont d'ar beleg a raio goulennou ouzoc'h divarbenn an taolennou ».

Hag an deskadurez kristen a gendalc'has da veza skignet e Douarnenez.

Petra oa taolennou Mikael an Nobletz

Mikael an Nobletz, desket bras var an holl skianchou a lakeas liva evitan taolennou merket varno pep seurt traou, evit rei aesoc'h da gompren d'an dud gwirioneziou ar relijion. Evel m'en deus lavaret ar pab sant Gregor ar Meur, an taolennou, skeudennou, a zo levr ar re ne ouzont ket lenn. Diskouezit da vugale eur groaz pa zeskit d'ezo mister ar Redampsion: o welet skeudenn Jezuz-Krist toullet d'ezan gant tachou e zaouarn, e dreid, kurunet e benn gant spern, e komprenint kalz gwelloc'h ha buanoc'h petra en deus gouzanvet Hor Zalver evidomp.

Setu petra ijinas Mikael an Nobletz evit deski ar bobl. Ne rae nemet ar pez en doa gwelet en ilizou: ar gwer a liou var ar prenestr a ziskouez d'eomp Hor Zalver, ar Werc'hez, ar zent hag a zesk d'hor spered kalz traou.

An taolennou, varno eur galon, a vez diskouezet hirio er misionou, n'int nemet eul lodenn vihan eus taolennou Mikael an Nobletz. Ouspenn daou ugent en doa. Setu aman hanoiou lod anezo: Pemp dor Salomon; ar Marc'heg kristen; ar Groaz pe Hent an Nenv; ar C'huzuliou; Skeudenn ar bed; Babylon; Buhez Hor Zalver hag ar Werc'hez ; ar Zakramant; ar Mab prodig; an Ifern; ar seiz vertuz eneb ar seiz pec'hed marvel, etc., etc.

E kartenn ar Groaz e weler eur groaz gand ar c'homzou-man: « *Qui vult venire post me.* An neb a fell d'ezan dont var va lerc'h a dle en em zilezel e-unan, kregi en e groaz ha dont evelse 'ganen. » Troad ar groaz a ro sanket er maen-badez, rak dre ar Vadiziant e teuomp da veza bugale da Zoue ha d'an Iliz, e troomp kein da Zatan, d'ar bed, d'ar c'hig, evit kregi er groaz. Tri hent a ya eus ar Groaz: unan a gleiz, bras ha ledan, eo an hent a gas da goll. Eun den a zo var an hent-se, o vale e kreiz ar bleuniou. Kredi a ra e c'heller mont d'an Nenv hep poania. Eur vad bennak a ra, met hep feiz na karantez, klask a ra dreist-holl meuleudi an dud. En em garet e-unan a ra, troet eo ouz traou an douar-man ha tec'hel a ra muioc'h mui bemdez diouz an hent eün, an hent a gas d'ar zilvidigez. Er penn kenta edo e kreiz ar bleuniou, met dre ma z'a, e kav muio'h mui a zrez hag a spern.

Eun hent, a zehou, a ya var eün, striz ha dies. Ar c'hristen mat a gerz dre an hent-se, e groaz gantan var e ziouskoaz evel Hor Zalver. Sikouret eo gand e El mirer hag ar grasou a zeu d'ezan, hag e kav skanv e groaz da zougenn. Kelenn a ra ar re all dre e gomzou hag e skoueriou, hag e tigouez e-harz treid Hor Zalver a astenn d'ezan e zourn hag hen digemer e palez an Tad eus an Nenv skeudennet gand eun ti kaer hag uhel; er prenester eman ar zent a zell laouen ouz o c'henvreur nevez hag a gas d'ezan meuleudi.

Distag diouz ar Groaz, setu aman eun hent all, ledanoc'h c'hoaz eget an hini heuliet gand ar c'hristen laosk. Heman eo hent ar baganed hag an heretiked. En traon, eur pagan a zo oc'h adori e fals-doue; uheloc'h eur ministr protestant, gant Levr ar Skritur Sakr en e zourn, a zo o teski geier d'ar bobl. O daou, kaset gand an diaoul, ez eont da dan an ifern.

Taolenn ar Marc'heg kristen. Setu aman penos e vezê displeget: ar marc'heg war e loan a zo skeudenn ar c'hristen en hent evit mont d'ar Baradoz. An hernez, ar stern, a verk ar reolenn, al lezenn gristen. An dibr eo ar binijenn; ar gentrou, an nerz-kalon, ar ranjennou, ar glanded; ar weskenn, ar yun. An harnez houarn a zo var bruched ar marc'heg ha leun a lagadennou eo ar garantez gand he holl gourc'hemennou. An tok-houarn a verk ar zonj eus ar zilvidigez; ar goaf, an trec'h var an enebourien.

Taolenn ar marc'heg reder-bro. Kollet eo divar an hent mat; kemeret en deus hent an droug hag ar plijadureziou, hag e tigouez e ker vras Babylon, seiz tour var he mogeriou; ar seiz tour-ze eo ar seiz pec'hed kapital. Tremen a ra e amzer e kastell Roue an Hudurnez ha Rouanez ar Binvidigez, o deus teir verc'h: Gourmandiz, Avaristed, Ourgouilh. O magerez eo al Leziregez. Eur c'hi bihan a zo er palez, Tremen-Amzer e hano. Ar marc'heg a ziskenn beteg e c'houzoug e fank ar pec'hed. Met evelato skoet eo abenn ar fin gant gras Doue, ha keuz a zav en e galon. Pedi a ra, Doue en deus truez outan hag a zigas d'ezan grasou nevez. Kouleza a ra klanv. Pareet eo gant eun ael a zizolo d'ezan e bec'hejou hag e gas da gastell ar Binijenn, savet var eur menez uhel ha dies pignat varnan. Gant gras Doue oc'h e zikour e c'hell pignat. Eun itron e kichen an nor, Kontrision, a ziskouez d'ezan eun aer o vont etre daou vaen da jench kroc'hen. Dor ar palez a zo hanvet Gwirionez hag an alc'houez Trugarez.

Ar marc'heg, hentchet gant gras Doue, a c'houlenn e pelec'h eman Santelez o chom, hag a red varlerc'h Karantez Doue. Uhel uhel e sav en hent-se, hag an daolenn a ziskouez petra zo d'ober evit tostât evelse ouz Doue.

Re hir e vefe komz euz holl daolennou Mikael an Nobletz. Pep seurt traou a oa varno, traou evit kelenn ar besketerien, an dud divar ar mez, an holl. Istor an amzer goz hag an amzer o tremen, an Testamant koz hag an Testamant nevez, an holl vicherou, micher ar medesin, an apotiker a zune ar c'hlanvour, an holl c'hiziou ha siou fall a veze diskouezet, an holl c'hiziou mat meulet. Penos e tle eur gwir kristen sevel diouz ar mintin, kinnig e zervez da Zoue, santellat e labour, tec'het diouz an droug, gouzanv ar poaniou, pep tra a veze desket dre an taolennou.

Hag ar gwirioneziou desket evelse, dre an taolennou, a ziskenne dounnoc'h er spered hag a veze dalc'het koun anezo pelloc'h. Kement-man a zo anavezet mat gand ar re a zo o deus klevet displega an taolennou epad eur mision bennak.

Kantikou Mikael an Nobletz

Ar c'hantikou a ra vad d'an ene, frealzi a reont ar galon, nerz a roont d'ar c'hristen da gerzout dre an hent mat.

Mikael an Nobletz a anaveze mat kement-se, hag, evel ma lavar d'eomp an Tad Maner, skriva a reas meur a gantig evit displega ar relijion gristen hag ar gwirioneziou skeudennet en taolennou. Kanet e vezent war doniou anavezet. Petra int deuet da veza ? Marteze ez eus eun tamm bennak anezo c'hoaz er c'hantikou a ganer hirio.

Eun c'hantik d'ar Werc'hez a zo deuet beteg ennomp. Setu aman tri goublad anezan:

1

Me am eus choazet eur Vestrez
Eun Itroun hag eur Rouanez,
Ma c'halon a zo ravisset
O kontempli en he gened.

2

C'hwi eo, o Itroun Varia,
D'eoc'h en em suplian ar muia,
Pedit ho kwir Vab a druez
D'ober em andret trugarez.

16

Pec'her abuzet, sonj breman
Peger berr eo gloar ar bed-man;
Gloar ar bed-man ne d'eo netra,
Nemet tremen ebiou ne ra.

N'oa ket brezoneg eus ar re wella, met henvel ouz ar brezoneg a veze skrivet en amzer-ze gand an dud desket. Geriou latin ha gallek livet e brezoneg, setu petra lakaent en o skridou.

Forz a ze. Ar c'hantikou a vez kanet hirio, evel kantik ar Galon Zakr ha kalz re all, a zo brezoneg fall enno ive, ha goulskoude e vezont kanet a greiz kalon gand an dud, hag e reont vad.

Kantikou Mikael a veze kanet e Douarnenez ha tro war dro. Ar merc'hed a rae katekiz o deske dar vugale, hag ar re-man o c'hane gant plijadur. Klaodina ar Beleg, evit deski gourc'hemennou Doue da labourerien Ploare, a yeas da gaout an aotrou Person hag a lavaras d'ezan: « Aotrou person, roit aotre d'in da zigas bep sul daou baotr da gana gourc'hemennou Doue en iliz parrez, pa vezo leun a dud, hag a nebeudou an holl a ouezo o gourc'hemennou. » Evel ma c'houlennas e voe graet. An dud a gave brao ar c'hntikou hag o c'hane gant plijadur. An diskan dreist-holl a zeskent buan, hag e veze klevet kana var ar mor, er parkeier, kantikou Mikael an Nobletz. « Sant Jerom, eme an Tad Maner, a skriv pegement a blijadur en deus bet en Douar Zantel o klevet kana bemdez kantikou en enor d'an Dreinded, d'ar Werc'hez, d'an Elez ha d'ar Zent. Petra en devije lavaret o klevet nannn en Douar Zantel, met en eun douar goloet gwechall a spern, kana meuleudi Doue, var an douar, var ar mor, en deiz hag en noz? » Ar mesaer o tiwall e zenved, ar vamm o luskat pe o neza, ar micherour, al labourer, ar pesketaer, an holl a gane kantikou, ma oa eun dudi o c'hlevet.

Mennoziou santel a jome evelse er sperejou ha tud Douarnenez a wellae bemdez; ar feiz, ar garantez, an holl vertuziou a greske en o zouez.

Mikael an Nobletz, tamallet e Kemper, en em zifenn gant nerz.

Re vat ez ae an traou e Douarnenez, re a dud a veze wardro Mikael an Nobletz. Kement a labour a rae e-unan ha dek all. Gand eun den eveldan n'oa ezomm person ebet e Ploare.

An aotrou Capitaine, person Ploare, goude beza bet d genta a du gant Mikael, a deuas a-nebeudou da veza kloua en e genver. Kredi a c'heller e savas eun tamm gwariz en e galon.

Gwir en doa da lavaret d'ar misioner evelhen: « A walc'h ho peus labouret breman em farrez; it bremañ da labourat en eul lec'h all bennak. » Ha Mikael en dij gret e bakadenn ha dilezet Douarnenez.

N'e ket evelse e reas an aotrou person. Er gador-bre zeg e reas d'ezan gwall rebechou. Mikael a rankas, epad eur pennad amzer, mont da lavaret an oferenn da Boul david. Ne voe ket a-walc'h evid an aotrou person. Ta mall a reas d'an aotrou 'n eskob ar giziou nevez digase gand ar misioner, ha dreist-holl ar c'hiz da fiziout e merc'hed ar garg d'ober katekiz ha da zisplega an taolennou, rak ar merc'hed, hervez ma skriv sant Paol, a dle tevel en ilizou.

O welet tamall eur c'hiz he doa digaset kement a vad en dud ha desket d'ezo o relijion, Mikael a grogas en e bluenn hag a skrivas d'an aotrou Kerguelen, vikel vras ha barner an eskopti, eul lizer troet kaer meurbet hag a gase da netra ar rebechou gret d'ezan. Hir eo al Lizer. Ne roomp nemed an diverra;

« Aotrou ha Tad doujet e Doue,

Evit respont d'ar rebechou gret d'in, den all ebet, a zonj d'in, ne c'helle gwelloc'h egedon lakat var eün dirag ho taoulagad an traou evel m'emaint.

Evit ma tiskenfe gwelloc'h gwirioneziou ar relijion e spered an dud, em eus gret dirazo goulennou ouz diou Intanvez santel. Ar re-man a responte da genta. Neuze e raen goulennou ouz ar re all ive, e lavaren d'ezo respont d'o zro evel m'o doa gret ar merc'hed...

Da c'houde, gant gras Doue, em eus ijinet taolennou, livet varno pep seurt traou talvoudus evit sikour deski ar relijion. An intanvezed santel o deus, var va lerc'h, displeget an taolennou-ze d'an dud.

Ne gav ket d'in o dije evelse gret netra fall. Sant Pol a zifenn ouz ar merc'hed komz ha kelenn en iliz, ne zifenn ket outo respont d'ar goulennou gret outo gand eur beleg. — Ma tisplegont an taolennou en o ziez, en o liorzou pe en eul lec'h all bennak er mez eus an iliz, ne gav ket d'in ez eus rebechou d'ober d'ezo. Ar skeudennou, evel ma lavar ar pab sant Gregor, a zo levr ar re ne ouzont ket lenn. Talvezout a reont da sklerijenna ar spered...

Pobl Israel a voe gwechall kelennet gant Debora, Judith ha re all. Er penn kenta eus an Iliz e welomp merc'hed santel o sikour an Ebestel ha prezegerien an Aviel.

Ha divezatoc'h santez Katell a Aleksandri, santez Katell a Zienn, santez Thereza, a zo bet sklerijennet d'ezo o spered gant Doue hag o deus roet da glevet kenteliou fur meurbet...

An doktored, leun a lorc'h gand o deskadurez, ne dizont ket deski d'an dud mister an Dreinded, mister an Inkarnasion, deveriou ar c'hristen, ar pedennou. An darn vrasa eus ar re a zo e karg a dro o daoulagad var an arc'hant da c'hounit, nebeut var o deveriou... Ha deuet eo da veza gwir komzou ar Profed Jeremi: « Gwelet e vezo ar vugale vihan o c'houlenn bara, ha den da rei d'ezo. » Ar vugale vihan o deus goulennet digand an doktored, digand o fersoned, bara an ene, an deskadurez kristen ha kalz eus an doktored o deus hep truez troet o c'hein evit mont da glask o flijadur.

En o lec'h Doue en deus lakeet e kalon diou intanvez santel youl da zeski d'ar re all ar pez o deus desket o-unan dre an taolennou... Diskouezet o deus o zaolennou da aotrou 'n eskob Kemper en deus o aliet da gender-c'hel... N'e ket hirio hepken e tilez Doue an doktored, an dud vras ha galloudus evit dibaba tud dister hag ober dreizo traou kaer. Sant Pol a lavare evelse ive er penn kenta eus an Iliz: « N'e ket, emezan, var an dud fur ha savet uhel en deus Doue tolet e zaoulagad, met var an dud distera, evit trec'hi ar re c'halloudus...

D'ar veleien eo da gelenn, skler eo. Met, pa vez ret, re all a c'hell o sikour, tud lik ha zoken merc'hed. D'ar beleg eo da vadezi, met pa vez eur bugel e riskl da vervel, eun den lik, eur vaouez zoken, a c'hell hag a dle badezi. D'ar beleg eo da zarra o genou d'an heretiked, met pa ne vez beleg ebet var al lec'h, eun den lik hag eur vaouez zoken a c'hell hen ober, evel ma welomp e istor an Iliz...

Kement-se a lavaran ive evid ar misteriou a ranker da anaout evit beza salvet. An darn vrasa eus ar bersoned ne reont nemet kana an oferenn hag an ofisou ha kemeret an arc'hant dleet d'ezo. Ma c'hoanta unan bennak anezo rei kelennadurez d'ar bobl, kerkent eman ar re all o kaout abeg ennan...

Ar merc'hed santel, en eur zeski o relijion d'o c'henvroiz gant sikour an taolennou, o deus gret vad bras da galz a dud. Dimezelled a renk uhel o deus dilezet o familhou evid en em lakat dindan an intanvezed santel-ze, deski ganto an taolennou hag o displega da c'houde da re all...

Giziou nevez eo ar re-ze, a vez lavaret. Met, d'ezo da veza nevez, int bet talvoudus bras.

N'eus ket pell eo bet ijinet ar c'hartennou evid ar vartoloded da ziskouez d'ezo o hent var ar mor, da verka e pelec'h eman ar c'herreg hag al lec'hiou risklus. Traou nevez int ive, ha goulskoude e reont vad d'ar vartoloded...

Risklus eo, a lavar lod, lezel ar merc'hed da gelenn ar re all war ar relijion. Met, ha n'eus ket muioc'h a riskl o lezel eur barrez a-bez hep deskadurez epad meur a vloaz? Ar re a zo karget da gelenn ar bobl ne gelennont ket pe en em ro da draou all. Ha n'e ket gwelloc'h, hervez ma lavar sant Jerom, kaout eur riskl bennak eget beza sur d'en em goll?

Arabat kredi eo eur riskl bras hag eur skouer fall lezel merc'hed da zisplega an taolennou. Ne lakan ket an taolennou etre daouarn n'eus forz piou, met hepken etre daouarn intanvezed santel o deus bet bennoz hag aotre an aotrou 'n eskob a Gemper. Hag ober a reont o labour brao ha gand ar brasa evez...

An aotroned eskibien a lez breman Leanezed da gelenn merc'hed ha paotrezed da zul ha da c'houel. Hon intanvezed a ra eveldo ha gant nebeutoc'h a riskl. Rak al leanezed n'o deus en o c'hichen beleg ebet d'o difazia ma vefe ret. Me, avat, ne lezan morse ar merc'hed da zisplega an taolennou dirak kalz tud, nemet eur beleg bennak a vefe en o c'hichen. Ar beleg a ra goulennou, hag ar merc'hed a respont. Ma fazïont, e vezont difaziet. Al leanezed a c'hell komz evel ma karont; ar merc'hed a gargan eus an taolennou n'o deus ket da gomz eus traou uhel ha dies, met deski a reont an doare da lavaret ar chapeled, da glask ar pec'hejou a vez gret an aliesa, da dec'het diouz ar pec'hed, da zic'hrizienna ar plegou fall, d'ober brezel d'ar wall-youlou, da zenti mat ouz gourc'hemennou Doue ha re an Iliz, ouz kenteliou an Aviel, da veva eur vuhez santel evit kaout eur maro santel... Kaer a zo bet klask, ne gav ket d'in e vije bet kavet netra da rebech d'an diou intanvez-ze er gelennadurez a roont d'an dud...

An doktor bras, sant Thomaz Akin, a lavar ez eus pevar seurd kelennadurez; da genta, evit gounit ar baganed hag ar bec'herien; d'an eil, evit diskouez petra zo da gredi, penos reseo ar zakramanchou: an dra-ze eo labour ar beleg; d'an trede, penos beva e gwir gristenien: hennez eo labour ar paeroned e kenver o filhored; ar pevare, displega ar gwirioneziou uhela eus ar relijion gristen; labour an eskibien.

Ar seurd kenta, gounit ar bec'herien hag ar baganed, a zere ouz an holl, gwazed ha merc'hed. An holl a dle poania da zavetei o breudeur...

An doktor-ze a lavar c'hoaz e c'hell eur vaouez kelenn ar re a zo endro d'ezi, hag he deus evit-se a-wechou digant Doue grasou bras a furnez...

An holl draou-ze eo o deus va douget da c'houlenn digant merc'hed va zikour da rei kelennadurez kristen. Goulennet em eus kuzul digand an Tadou eus a Urz sant Fransez hag ar Jezuisted, digand an Tad Kintin, Dominikad. Kavet o deus mat ar pez a raen. An aotrou 'n Eskob ive en deus roet d'in e aotre...

Ho pedi a ran da rei d'in hoc'h ali. Me a zento ouzoc'h. Ma teufvezit va aotrea, e vo diskouezet evelse n'eo na fall, na risklus, ar pez a ran. Ma tisplij d'eoc'h va labour, n'em bezo tamm poan ebet o tilezel ar pez am eus komanset...

Evid achui, e tisklerian e fell d'in senti ouz ar re o deus da welet varnon, an eskibien, persoued ar parrezïou e labouran enno. M'o deus rebechou d'ober d'in war meur a dra, n'o dezo ket da rebech d'in beza bet dizentus en o c'henver. »

Ar vikel vras a voe skoet e spered gand al lizer-ze ker fur ker poellek, ken nerzus ive, a ziskoueze ker skler oa Mikael an Nobletz den an aotrou Doue, ne glaske nemet mad an eneou.

Skriva a reas d'ar misioner da lavaret d'ezan kender-c'hel e labour, hag e prometas ober gwella ma c'helfe evit tenerât spered an aotrou person.

Hag, e gwirionez, an aotrou Capitaine a lezas Mikael e peoc'h epad eun nebeut amzer.

Ar pez a c'houlenne Mikael an Nobletz a zo breman, nann hepken aotreet, met aliet gand ar veleien hag an eskibien, ha da zul, en oferenn-bred, e lavarer eur *Bater* hag eun *Ave Maria* evid an dud vat a ra katekiz d'ar vugale epad ar bloaz. Seul vuioc'h a vezo a dud o teski katekiz d'ar re all, seul welloc'h ez aio an traou.

J. U.

WAR DRO AR RE GLANV

Magadur ar glanvourien

Goulennet em eus digant diouallerezed ar glanvourien kaout habaskder hag ijin: hizio e livirin d'ezo eo mat e vefent keginerezed a-zoare, rak n'eo ket awalc'h gouzout aoza boued ordinal; ar re glanv a rank kaout alïes boued dishenvel diouz an dud yac'h hag ouspenn, peurliesa, e vezont figusoc'h eged ar re all: eun dra, hag a blijo d'ezo hizio, a zisplijo warc'hoaz. Eun dra hag o deus goulennet ne vezo ket sellet outan pa vezo aozet. Ha neuze arabad e vezo rei nemet dres ar boued a vezo bet kemennet gand ar medesin: an dra-ze ha netra ken ha d'an eur hag en doare merket. An hini a zo o tiouall ar c'hlanvour a lavaro d'ar medesin ha kemeret en deus e voued gant plijadur pe gant donjer, ha ma tislonk, petra zislonk ha pegoulz, ma c'houlenn boueta, ma 'n deus poan gand e voued hag all.

An hini a zo o tiouall a rank eta beza eun diouallerez vat, eur vaouez kempenn hag eveziant, rag an doare da aoza ar boued ha d'e ginnig d'ar c'hlanvour a ra kalz. Traou a zo da rei ez-tomm, darn all da rei ez-yen, met na re domm en holl, na re yen en holl, nemet skourn e vije koulskoude.

A-wechou e ranker rei kement-man, kement-man eus eun dra hag a-wechou nebeutoc'h. Eveise an dour klouar n'eo mat da netra nemet da lakat an dud da zislonka; ar c'hafe gwella ma 'z eo ez tomm; ar champagn a vez roet ez-yen; ne vezo er boued na re a c'hoalen, na re a bebr, na re a zukr hag a-wechou, end-eeun, ne vezo tamm ma 'z eo gourc'hemennet kement-se gand ar medesin.

Ar pez a zo red eo prena traou eus ar gwella danvez a zo; re a dud a weler o prena traou marc'had mat hag a ra muioc'h a zroug eged a vad.

Evit digas c'hoant dibri d'ar c'hlanvour eo red servicha e voued d'ezan e listri hag a vezo dibikous. Podou al lez ha gwer an evachou a vezo rinset alïes ha goloet gant paper a-eneb ar c'hellien hag ar boultrenn. Paper gwenn pe lien war an daol noz hag en dro da c'houzoug ar c'hlanvour pa vezo o tibri a zigaso c'hoant d'ezan da gemeret eun dra bennak.

Ped pred bemdez a c'heller da rei ? War gement-se c'hoaz grit ar pez a lavaro d'eoc'h ar medesin : na re, na re nebeut, na re alïes ; evelse ne fazioc'h ket.

A-wechou ivez e rankoc'h rei e voued d'ar c'hlanvour pe e zikour d'her c'hemeret. Gant evez ha goustad e rankoc'h mont d'ezan hervez ma vezo gourvezet pe azezet : n'it ket da rei d'ezan loaiadou re leun ; gedit ma vezo diskennet al loaiad kenta a-raok rei d'ezan eun all ; taolit evez da skuilh ebiou ; ma 'z eo gourvezet e rooc'h d'ezan da eva ha da zibri gand al « labous ».

Goude pep pred roït d'ar c'hlanvour eur banne dour gand eur meutad bicarbonate de soude ebarz da rinsat e c'henou ; an dour-ze ne vezo ket lounket met taolet kuit.

A-wechou e vezo gourc'hemennet rei skourn da zuna pe da lounka d'ar c'hlanvour ; ar skourn a vezo roet a dammou bihan ; mat kenan eo ouz ar c'hoant disteurel, ouz an dislonka, an diwada, ar boan-c'houzoug. Met ar skourn-ze a deuzo buan ma vez dalc'het er gampr. Ar skourn a vez kavet da brena a dammou bras. Evit derc'hel ar skourn, pell en e bez, ar gweleo hen lakat e touez flanell, el lec'h yena a zo en ti. ne vezo kemeret anezan nemet tammou munut, bep wech ma vezo ezomm. Evit diskolpa tammou bihan dioutan, ar gwella eo sanka ennan eun dra vegog, eur gountell pe eur spilhenn vras met arabad morse klask e zistamma o skei warnan gand eur morzol. Divezatoc'h e tiskleriin d'eoc'h penaos ober implij eus ar skourn, pa vez gourc'hemennet hel lakaat war eul lec'h pe lec'h eus ar c'horf.

Ne 'm eus ket a ezomm da zeski d'eoc'h penaos divounta eur voutailhad champagn, met ar pez am eus da lavaret d'eoc'h eo he bounta, a-nevez, raktal goude m'ho pezo kemeret eur banne anezi, he diouall diouz an heol ha diouz ar c'hor ouz he lakat en eur zailhad dour yen.

Ne 'm eus ket a ezomm da zeski d'eoc'h ken nebeut penaos ober kafe ; koulskoude e rankan diskleria ez eus nebeud a verc'hed o c'houzout ober an tizaniou evel m'eo dleet. Re alïes e vezont graet kalz re abred a-raok ma vez ezomm anezo hag e vez graet kalz re en hevelep tro. Ar gwella eo ober pa vez red ha bep tro ar pez a zo red ha netra ken. An tizaniou a vezo silet war eun tamm lien net kenan pe gand eur sil, bihan an toullou ennan. Da rei blaz d'ezo e vo gellet lakat ebarz sukr pe sirop kemennet gand ar medesin, pe vel. N'eus tizan ebet anavezatoc'h eged an tizan tilleul ; ne verver ket an tilleul, dour vero eo a vez taolet warno hag a jomo war an deliou pemp munut bennak. Evelse ivez e vezo graet an tizan kaol garo, an tizan gramamilh hag all ; evid ar gramamilh (bokedou tro 'n heol) teir delienn evid eur volennadig a zo a-walc'h. An the a vezo graet er memez doare, met mat e vezo ober an the en eur pod hag a vezo bet klouaraet a-raok gant dour tomm. Eul loaiadig vihan a dhe evid eur werennad a zo tra a-walc'h.

An tizan heiz, er c'hontrol, a vez graet en eur lakat an heiz en dour da virvi. An tizan treuzyeot a vez graet en hevelep doare : Eul loaiadig treuzyeot trouc'het munut en eul litrad dour ; hel lezel da virvi eun hanter eur ha sila goudeze.

Eun dra all, lez-vi (lait de poule, e galleg) a vez gourc'hemennet alïes d'ar re glanv hag a vez graet evelhen : en eur volenn lakit eur meïen vi fresk ; toueziit hen gand eul loaiad sukr ha taolit warnan eur volennadig zour vero ; taolit ebarz goudeze eul loaiad dour oranjez hag ho pezo eun dra da blijout d'ar c'hlanvour.

Mat eo ivez gouzout ober tizan legumach hag a vez roet alïes d'ar re vihan : en eul litrad dour lakit diou batatezenn, diou c'harotezenn, diou bourenn, diou irvinenn ha diou loaiad piz bihan pe fa-bresil hag eur meutad c'hoalen. Lezit an dra-ze da virvi epad teir eur ha silit. Goudeze lakit ennan eul loaiad bleud riz hag hen lezit da virvi epad eun hanter eur. An tizan-ze a dle beza dalc'het en eul lec'h yen ha nevezet bemdez, da lavaret eo e ranker ober hini fresk bemdez.

Eun dra hag a blij kenan d'ar c'hlanvour hag a gaver breman e pep tiegez eo al limonad ; met arabad evelato rei anezan dreist muzul.

Ar Medesin.

Kenteliou war al labour-douar

Ar bizin

Setu aze eun tremp all, mat kenan, evid ar re a zo o chom e kichen ar mor. Daou seurt bizin a zo, ar bizin glaz hag ar bizin sec'h.

Ar bizin glas a vez skuilhet war an douarou dal ma teu eus ar mor.

Ar bizin sec'h a vez ledet war an tevennou da ze-c'ha ha berniet goudeze da c'hortoz ma vez ezomm anezan.

Ne c'heller tenna talvoudegez eus ar bizin glas nemet pa vezer tost d'ar mor, rak pounner eo ha da re ger e teu pa ranker mont pell d'e gerc'hat ; koulskoude e kavoc'h meur a hini hag a lavaro d'eoc'h eo gwelloc'h ar bizin glas eged ar bizin sec'h.

Meur a zeurt bizin a gaver er mor :

An tali penn,
An tali moan, pe dali-ebrel,
Ar c'halkot pe ar melken,
Ar friz,
Ar morspern,
Ar melez glas,
Ar glandour,
An turkach,
Ar skantilh,
An talbot,
Ar skalfant,
Ar c'herruz,
Ar c'horre pe ar pour, lasou hirr ha rinklus ;

Ar c'hoilhed, henvel ouz trichin, ar bizin a zo da dosta d'ar vri.

Gwella bizin a zo eo an tali; ar c'horre eo ar falla ; ar morspern, ken nebeut, ne dalv ket kalz a dra ; epad ar bloaz e c'heller dastum ar bizin torr, war an aod ; ar bizin du a vez trouc'het gant filsier e miz ebrel pe e miz mae. Kement hini a zo en eur barrez hag he deus aot a c'hell mont d'ar bizin du d'an deiziou merket gant ar mear adalek sav-heol, betek kuzheol. Tri garrad bizin sec'h ha tregont karrad bizin glas, dre zervez arat, a zo eun tremp mat. Buanoc'h e vrein ar bizin eged an teil. An teil a zrusa an douar epad tri bloaz ; ar bizin n'her gra nemed epad daou vloaz.

Devet e vez ar bizin d'ober soud ; ar soud-se, eur wech ma vez bet gwalc'het, da denna anezan ar yod, ar brom hag ar c'hoalenn potasek, a vez gwerzet goudeze da drempa an douarou. Ne jom tamm azot ebet ennan ken ; met fosfor ha potas avat a jom ;eun tremp mat a-walc'h eo eta pa ne vez ket gwerzet re ger.

Fank ar c'heriou bras

Fank an dud, er c'heriou bras, a zo eun tremp, eus ar gwella, ha ne vez ket gwerzet ker, peurliesa ; koulskoude heugus eo krabanata al loustoni-ze ha risklus a-walc'h, a-wechou, dre ma c'heller tapa dioutan ar c'hlenved tomm ha klenvejou spegus all.

Ferniel a zo, e meur a gêr, da zizec'ha ar c'haoc'hse ha neuze ne vez ket ken donjerus da fuilha war an douar. Kaout a raer ennan :

1,5 a azot dre gant ;
3 a fosfor dre gant.
2 a botas dre gant.

Mil lur anezan, dre zervez arat, n'eo ket re fall.

Loustoniou all ar c'heriou, skubachou an tiez, ar staliou, ar c'hreier, an hentchou, a vez kirri bras ouz o dastum bemdez. Kaout a raer en o zouez paper, tammou lien, kaoc'h kezeg, begadou ler, kroc'hen patatez, eskern, legumach hag all.

Flerius eo an holl draou-ze, met eun tremp mat, koulz ha teil, a reont. Danjerus a-walc'h eo ivez koulskoude ober implij anezo, rak klenvejou a c'hellfed da dapa diouto, buan a-walc'h, evel diwar ar c'haoc'h ; eun dra all a zo, etouez al loustoni-ze ez eus tammou gwer, tammou houarn lemm, hag a zo gouest da ober gaou ouz ar chatal.

E keriou a zo e vez malet ar skubachou-se ; en hentse, da vihanan, ne jom ket a wer nag a houarn en o zouez gouest da ober droug.

III. — AL LOUZOU DOUARET EZ-C'HLAS

I. — Al louzeier a zav en hor parkeier a zo renket a-strolladou hag unan eus ar strolladou-ze a zo lezanvet « *légumineuses* » pe « *papillonacées* », gand ar C'hallaoued, dre ma 'z eus kalz legumach er strolladze ha dre m'o deus o bleun stumm eur valafenn ; hel lezenvel a rafen kentoc'h « melchenok » dre ma 'z eo ar melchen al louzaouenn he deus ar muia talvoudegez er strollad-se e kaver ennan ivez ar fa, ar piz, ar piz logod, ar fa munut ha meur a louzaouenn all.

Pa ziframmer eus an douar eur velchenenn, pe eur favenn, e weler war o gwriziou koumbanchou louet kement ha penn eur spilhenn : ar c'houmbanchou-se n'int netra nemet magerezed amprevaned munut pe vikrobed. An amprevaned-se a en em vag diouz azot an ear; re a zastumont zoken hag ar pez a jom eus o dilerc'h a vezo kemeret gand al louzaouenn e vevont warni.

A velchenenn eta a roio he gwriziou d'an amprevaned munut d'en em spega outo ; rei a raio d'ezo ouspenn an nebeut fosfor ha potas o deus ezomm hag, en dizro, he devezo azot diganto.

Setu aze perag n'eus ket a ezomm da rei tremp azotek na d'ar melchen, na d'ar piz, na d'ar fa hag all.

Kaeroc'h a zo, mikrobed ar velchenog a zastum re a azot evito hag evid ar melchen hag ar pez a zo a re a jom en douar ; evelse ar melchen a dremp an douar gant o azot hag an trevachou a deuio goude ar melchen ne vezo ezomm da rei d'ezo nemet fosfor ha potas.

II. — En eur c'hounit melchen ez eus tu eta da bin-vidikaat an douar e azot ; met paouraet e vezo e fosfor hag e potas. Tu a zo da rei d'an douar azot, fosfor ha potas en eur zouara trevajou ennan ez-c'hlas.

An hevelep tremp-se a zo mat da rei

1°. — d'an douarou pell eus ar gêr, ha dies kas teil enno.

2°. — d'an douarou fall ha ne dalvezfe ket o eostou an teil a vefe taolet d'ezo.

3de. — d'an douarou re skanv ha ne ra ket kalz a vad an teil d'ezo.

4re. — ha zoken d'an douarou mat pa n'eus ket a deil a-walc'h en eun tiegez da rei d'ezo.

Olier CHEVILLOTTE.

Kement=se atao eo !

Klevet a ran kalz tud oc'h ober meuleudi Breiz hag oc'h embann nerz-kalon ar Vretoned en tu-man hag en tu-hont ; e gwirionez, pa vez diavezidi, war al lec'h, e lavaran atao eveldo ; met pa vezomp kenetrezomp evel m'emaomp aman e Feiz-ha-Breiz, e c'hellomp anzav an traou evel m'emaint ha nann evel ma tlefent beza.

Mat, selaouit, ne 'm eus ket a aoun o lavaret d'eoc'h, an traou, e Breiz, ne d'eont ket ha n'int ket tost da vont koulz ha ma tlefent mont.

Gourizet gant he mor glas, Breiz a zo kaer da welet, ma kirit ; glasvezi a ra ; bleunia a ra ; eostou puilh a vo en he mêziou hag en he aochou ; doare he deus da gaout buhez; ya, en he c'horf, diwar gorre, met oc'h ober Breiz ez eus estreged eur c'horf, ez eus eun ene hag an ene-ze eo ar brezoneg. Eur Vreiz, ha ne vo ket klevet a vrezoneg e genou he zud, ne vo Breiz ebet ken. Ar madou all o deus o zalvoudegez, met evel m'en deus ar spered muioc'h a dalvoudegez eged ar c'horf, evelse ivez ar brezoneg e-unan en deus muioc'h a dalvoudegez eged holl vadou all an douar a c'hell beza e Breiz.

Gwelet a ran e tispigner, en dro d'eomp, mil luriou ha mil luriou, bep bloaz, evit gwellaat gouennou hor chatal. N'eo ket ma vefe fall an dra-ze met koulskoude petra dalv holl gezeg Breiz e-skoaz eur yez evel ar brezoneg eman hon tadou hag hor mammou ouz e gomz, den ne oar abaoe pet mil bloaz hag a zo ker c'houek, ker flour, ker skler, pa vez klevet o koueza eus genou unan hag a oar e anaout evel ma tle pep den anaout yez ar vro m'eo bet laket da c'henel enni gand an Aotrou Doue.

Petra vez graet e Breiz evid ar brezoneg ?

Netra, pe goulz lavaret netra !

Ha 500.000 lur er bloaz a vez dispignet gantan ?

Ne gredan ket.

Bez ez eus unanig bennak hag a voulo eun tamm brezoneg, eur wech an amzer, ma kavont tro da c'hounit gantan.

Ha bez 'ez eus ivez tud o karet ar brezoneg evitan e-unan ?

Ya, met mar d'int bet hadet stank int diouanet rouez.

Breiz a zo eur vro hag e vez komzet enni diou pe deir yez dishenvel war gement-se eo henvel a-walc'h ouz ar Suiz. Er Suiz ez eus 80 kazetenn katolik hag en o zouez 20 hag a vez moulet bemdez ; etouez an 20 kazetenn pemdeziek-se 15 a zo savet en alamaneg, 4 e galleg, 1 en italianeg. Hag ez eus ped milion a gatoliked eno a gav d'eoc'h ? Daou war 3.315.443 den. E Breiz ez eus 3.062.840 den, da lavaret eo ez eus kement a gatoliked o komz brezoneg hag a zo er Suiz o komz alamaneg. Hag o deus ar Vretoned-se ped kazetenn pemdeziek e brezoneg ?

Nao pe zek, da vihanan ?

Nann, hini !

Hag o deus ar Vretoned-se ped kazetenn sizunvez e brezoneg ?

Ugent pe dregont, da vihanan ?

Nann, hini! (1)

Da vihanan, betek-hen n'hon devoa hini met pennad a zo emaomp a-zevri o klask sevel unan e Dreger. An A. Moal, hor c'henlabourer mat, hep d zel a-grenn Feiz ha Briez, a roio hiviziken ar pep br eus e amzer da « *Vreiz* », — an ano-ze eo ano ar zetenn sizunveziek emaer o paouez kroui e Sant Br — hag a vo evit Treger ar pez e vefe evit Leon « *C'hourrier. du Finistère* » penn-da-benn e bre neg (1).

Ar gazetenn-se evit beva hag en em skigna a ra beza harpet.

Ha kaout a raio an harp-se en hon touez ?

Ya, ma karomp dihuna ha sevel eun tamm war h treid.

Ar Vretoned a zo evel eur bobl fallgalonet. Koue int ken izel ma 'z int deuet da gredi n'int ket gou d'en em zevel ken : — Pa lavar, eme R. Heinon, estren d'ezo « kerz » e kerzont; pa lavar « lamm e lammont; pa lavar « chom a-sav » e chomont a-sa

Breiz a zo eur vro krignet gand ar skoliou dizo ha divrezonek. Ne vez ket kaset an hanter eus ar V toned vihan d'ar skoliou kristen, penaos e teuint, vezint bras, da garet kazetennou kristen; ne vez k desket lenn brezoneg d'ezo er skoliou, penaos e ka fent ar c'hazetennou brezonek?

Ma fell d'eomp eta e vevfe hor c'hazetennou, eo r d'eomp lakat Doue e skoliou Breiz hag ar brezoneg huel: amzer da zont Breiz, koulskoude, eo he bugal skol ha setu perak e tleomp youc'hal, heb ehan, k na vezimp selaouet : ni fell d'eomp e vefe desket d'h bugale, karet, komz, lenn ha skriva hor brezoneg, skol ! Hor gwir eo ! N'heller ket hen nac'h ouzom Eur gazetenn vrezonek sizunveziek a zo e Breiz, pe loc'h ; n'eo ket kalz a dra, sur a-walc'h, met kement atao eo, ha bennoz Doue a leveromp, a-greiz kalo da gement hini a roio an dourn d'ezi da astenn h buhez.

Y.-V. PERROT.

(1) Ne c'heller ket rei al lez-han a gazetenn vrezonek da gaz tennou hag a zo an daou fars anezo e galleg. N'hon eus e brezone betek-hen, nemet *Feiz ha Breiz*, Liziri Breuriez ar Feiz, Dihunam Gwalarn, Kannad ar Galon-Zakr, Kentelíou Sant Fransez, pem pe c'houec'h Hekleo parreziek, kelaouennou holl ha ne vezont mou let nemet bep miz pe bep tri miz hag o deus an darn vrasa anez kement a boan o veva hag al louzeier a zlouan e mêziou ha a gouez warno nag eur bann-heol nag eur herad gliz! Eun druez eo

(2) Ar re o deus c'hoant d'he c'haout ra gasint 5 skoed evid a bloaz d'an A. Miard, 27, Bali Charner, Sant-Brieg. C/C 10890, Rennes

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Livr Pedenneu, Overen ha Gospereu groeit é latin hag é brehoneg get en DD. Guillevic ha Priellec, e ti Lafolye, Gwened.

Barnet e vezo ganeomp e sell hepken d'ar *Yez* ha d'ar *Vrôadelez*.

Meur a wech c'hoaz hon eus diskleriet aman e lazer ar yezou keltiek, hag i didrec'hus a-hend-all, pa ziframmer diouto ar Gelennadurez kristen. Evel-se eo e voe lazet ar c'herneweg ha lakaet ar gouezeleg en argoll. E mare stagedigez Breiz ouz Bro-C'hall e voe klasket rei d'ar brezoneg taol ar maro en doare-ze. Pa n'helled ket hen ober, Breiziz oc'h enebi kalonek, ez ejod dre eur gammdro : c'houennet e voe eus ar gelennadurez kristen ar geriou brezoneg reiz ha lakaet en o lec'h geriou gallek damwisket e yez ar Vro.

Ar Gentel-ze eus hon Istor a ziskouez d'eomp hon dlead a vrogarourien e-kenver al levriou a Gelennadurez kristen:

1° Harpa start a dleomp an holl levriou gouestlet d'ar Gelennadurez kristen *e brezoneg*.

2° E-touez al levriou brezonek-se e tleomp dougen dourn dreist-holl d'ar re a zaskor d'ar Yez tenzor he geriou diwar-benn ene ha kredenn, da lavarout eo ar pep talvoudusa, ar pep enorusa eus he geriadur, bet laeret gwechall diouti.

⁂

Kenta dellid al levr nevez eo eta ma 'z eus anezan eul levr a Gelennadurez kristen skrivet penn-da-benn e brezoneg. Eul levr peurglok eo, a zo gwell! Eur souez, eur bamm an holl zanvez o deus gallet an oberourien dastum en e 850 pajenn !

Eun eil dellid, — unan dreist, — eo m'o deus graet diouz skouer an Eskob David a ris meneg anezi er miz diweza: galvet o deus Aouen ar Varzed da rei lusk ha kaerder d'ar bedenn. Kavet e vo en o levr an himnou hag ar c'hanennou-iliz anavezeta trôet eus ar gwella e barzoniez vrezonek.

Eun trede dellid eo an evez o deus lakaet da berc'herinerezou, breuriezou, keeladuriou ha skeudennou santel Breiz. E gwirionez e verv en o c'halon, a-gevret gant karantez Doue, eur wir garantez hag eur gwir c'hred d'o Bro. (1)

⁂

Breman, pa zeuomp d'hon eil mennad: daskor d'ar Yez he zenzor a c'heriou uhel bet laeret diouti, doanius ganeomp n'hellomp ket rei d'al « Livr Pedenneu » kerkouls meuleudi.

Gwir eo ez eus bet gwisket da berziou mat pe fall mabden hanoiou brezonek a seurd gant *brasoni, hudurniez, buanegez, glanded, izelegez,* e lec'h *orgouilh, luksur, koler, purete, humilite* a lenner breman el levriou a yez Leon. Hogen nag a faziou a-hend-all! Da skouer, an doare ma c'houenner a-benvest-kaer, a-benn-kefridi, piz ha pervez, an holl c'heriou brezonek diwar zeveradurez (dérivation). Degemer a vo graet d'ar ger *kavout*. Na gomzit ket, avat, eus *kavadenn, kavadenni, kavadenner, kavidigez,* hag all. Pec'hed e ve rei bod d'ezo! E lec'h *kavadenn* pe *kavadenni* pe *kavidigez ar wir Groaz* e vo lavaret *ar wir Groaz kavet*. Hag evelse : *Ar Werc'hez savet... ar Werc'hez kinniget...,* e lec'h *savidigez* pe *pignidigez ar Werc'hez, kinnidigez ar Werc'hez ; ar Werc'hez a ya da welet santez Elisabeth* e lec'h *emweladenn ar Werc'hez ha santez Elisabeth*.

A-ouenn eo d'eur yez yac'h teurel deveraduriou evel d'eur wezenn teurel deliou ha blenchou. Dre ziframma e zeveraduriou-natur diouz hor brezoneg é lakeer anezan d'eur c'hef noaz. d'eur sec'henn didenv ha difrouez e lec'h al lansenn leun a dénv, glazvez-holl ha frouezus ma tle beza. A zo gwaz, beteg ene ar Bobl vreizat a dizer dre an taol-ze (2).

⁂

Eun dra hag a ray diaes d'al lenner eo hanoiou ar Zent. Hiniennou a zo bet miret en o gwisk brezonek: Andreo, Tual, Kaourantin, Geltaz, Padarn, hag all. Hogen, perak drouk-wiska re-all, — beteg re zent ar vro, — e galleg : *Melaine, Patris, Fransùez a Amboez, Brijit, Guillam* e lec'h *Melani, Patrik Franseza Amboaz, Berc'hed, Gwilherm?* — Meus aon, dre m'eo re bell Gwened diouz Montroulez e lec'h e keeler Melani, diouz Gwengamp m'eman en e iliz skeudenn Franseza, diouz Kerne e lec'h ma kaner gwerz Berc'hed, hag all... Eur gentel d'eomp evit sevel darempredou etrezomp! Hag ober eun eskemm a c'heriou a bep rann-vro evel m'her merke ker reiz an aotrou abad Brochen en e ziweza niverenn a « Vreiz ». Ma vefe darempredou etrezomp ha Gwened ne welfemp ket euzadennou evel *empeleur, enemized, limaj, martir, ordiner, diakr* e lec'h *impalaer, enebourien, skeudenn, merzer, boutin, avieler*. Diouz hon tu e rafemp diouz skouer Gwenediz a heuilh holl a-unvan reolennou o yezadurourien, e keit ha n'eus c'hoaz ganeomp o skriva reiz nemet teir c'helaouenn hepken: *Feiz ha Breiz, Gwalarn* ha *Breiz Atao*.

Da gloza ec'h erbedomp start al *Livr Pedenneu*. Eul lec'h a enor a rôan d'ezan em armel-levriou etre *Parrosian* an Eskob David ha *Llyfr Gweddi* an Tad Jones, enno ivez troïdigeziou barzek eus ar c'hanennou-iliz. Darempredou a vo evel-se etre an teir yez: Gwened, Kembre ha Leon, da vihana em armel, dre douez va levriou,.. da c'hortoz gwell!

⁂

Tonkadur Bugale Tuireann, addispleget diwar an iwerzoneg gant Roparz Hemon ha moulet evit « *Gwalarn* », Moulerez ar *C'hourrier,* straed ar C'hastell, Brest.

Setu aman o tont eus ar wask trede levr « Levraoueg Gwalarn ». Ar c'henta eo *Ar Roc'h-toull* gant J. Kerrien, eur romant pep tra ennan, danvez, doare, lec'h, personou, tennet a Vreiz-Izel hag enaouet gant hec'h ene. An eil eo *War varc'h d'ar mor,* eur pez-c'hoari skrivet gant Synge, an oberour iwerzoniad brudet ha trôet e brezoneg gant Drezen.

Embannadur nevez al « Levraoueg », *Tonkadur Bugale Tuireann,* a denn hor sellou ouz hon hen-lennegez keltiek a zo bet miret beteg ennomp e danevellou-meur Iwerzon (3). An darvoudou displeget a dremen en amzer ar ragistor. Arpersonou, Nuada, Lug, Cian, hag all, a zo anezo hen-doueed ar Gelted. Skrivet en eur yez reiz ha pinvidik, ha hi fraez hag aes war eun dro, e ro troïdigez Roparz Hemon eur gwir-danva eus hon hen-danevellou. Tizet en deus, dreist-oll, mirout d'e zispleg tro lemm, berr ha beo an iwerzoneg.

An holl Vretoned desket a zo dleet d'ezo lenn al levrman. Da heul e vo embannet hep dale pell eun droïdigez eus ar *Mabinogion* gand Abeozen.

⁂

Gwalarn, Niv. 9, Trede bloaveziad. Nevez-Amzer 1927, moulet e ti-moulerez ar *C'hourrier,* straed ar C'hastell, Brest.

Diwar an niverenn-man ez eo nevesaet stumm *Gwalarn*. A vent eo breman gant levriou al « Levraoueg », aesoc'h a ze hel lakaat ouz o heul en armel-levriou hag her mirout. Da lenn, dreist-holl: eur pennad-digeri gant Roparz Hemon diwar-benn hor stad e Breiz ; eur pez-c'hoari bihan kaer-tre gand an hevelep hini ; eun droïdigez eus « Kondle », unan eus pajennadou brava lennegez Iwerzon, gand Abeozen; pennadou ha troïdigeziou, en o zouez hini derou « Prometheus Ereet » Aeschylos gant Drezen. « Ouspenn ugent gwech dioustu, eme d'in eur mignon, am eus lennet an droïdigez-se, dre ma kavan enni ton uhel ha di dro ar barz gresian, e lec'h an ton c'houezet, sklokus ha goullo a ro d'ezan an troïdegeziou gallek. »

Alia a reomp an holl Vretoned desket da gas o rakprenadur da embannaduriou « Gwalarn ».

Ar Sekretour : F. VALLEE.

---

(1) Eur pennadig (pajenn 263) a denn da rei da dadou da Vreiziz ar C'halianed romanaet a voe avielet gant sant Marzin ; en eur pennad all eman gwall-gemmesket, evel a ratoz, Kembreïz ha Saozon.... Pennadou bet skrivet, moarvat, evit tremen diouz ar re n'anzavont ket hor Brôadelez.

(2) Lenn war ar *Revue Celtique,* Kevrenn XLIII, 1-2, pajenn 190, pennad an aotrou Vendriès a-zivout Bibl an Eskob Morgan. Kentelius kenan eo ar pennad-ze d'eomp e sell d'ar Gelennadurez kristen *o toarea war eun dro yez hag ene eur bobl*. Renerien Bro-Gembre o deus a-viskoaz meizet hag heuliet o dlead war ar poent-se kant gwech gwell eget ma reomp !

(3) Lenn *L'Épopée Irlandaise* gant G. Dottin, Paris, La Renaissance du livre.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Bouteier, dilhajou, mezer, lien, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.

Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST**.

Goulennit e ti ar marc'hadour ar Zoavon e galleg « Le Plus Chic ». Hennez eo ar gwella !

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE

36, rue de Siam BREST — **J. PLOUÉ** — 57, rue de Traverse BREST

Déménagements - Camionnage - Transit - Transports

Cadres - Wagons - Autos Capitonnés

R. C. Brest, 600 — Ad. Tél. Ploué-Brest — Tél. 0-38

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez "LE NO

evit boc'h holl asuransou (ar vuez, an... hag all).

BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Victo... e korn ru Baris. (*Komzeit e...*)

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL,** al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL,** aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

Staliou Neveziou Bras

Aux Galeries Saint-M...

KOANTA NEVEZIOU GWELLA P...

Gwiskamanchou graet war vuzul ev...

Daou gemener mat-tre

DREIST EVID AR MEZERACH DU HA...

Evit an dud diwar ar maez

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tiez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

13, Straed Siam — BREST

Télég. AUDREN-GRAINES-BREST — *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKETA

KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti — **TI A FIZIANS** — R. C. Brest 49

- AUX -

DAMES DE FRAN...

95, 97, 99, Straed Siam, BREST

-:- BRASA STALIOU ER VRO...

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIE...

ARREBEURI -:- TRAOUACHOU P...

Ar wella marc'hadourez evid an ize...

Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset ti gant kirri dre dan.

Tud an ti a oar Brezoneg

Pommad ha **Bleud** a bare Ruz...

Ar Pomma...

SPINAC

Priz pep louzou

Kaset e vez gand ar 20 real.

STAL-VRAS

GRANDE PHAR...

Foucher et Le Mon...

75, Ru Siam, Bre...

Na brenit ket arrebeuri araok beza bizitet ar

Stal-labour vras war an Arrebeuri

giz-Vreiz, giz-vreman, giz Loeiz XVI ha giz koz

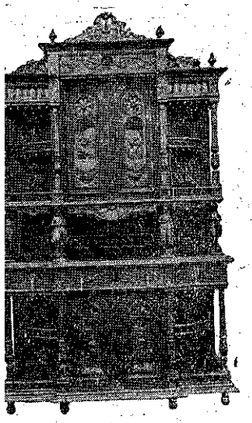

Ti Loeiz QUEMENEUR

Kizeller-koad Breizad

Savet e 1905

Eun dibab bras a gamchou-gweleou, — Saliou dibri a bep doare.

Arrebeuri evid a dud a ziwar ar maez.

Hor staliou gwerza ha diskouez a zo 215 ru Jean Jaurès

(diskenn ar c'har-tram « au Rat goutteux - Quatre-Moulins »)

e **KERBER (Sant-Per-Kilbignon)** *tost da Vrest.*

Tud an ti a oar brezoneg.

léph. 8-03 Brest.

Red-mat eo d'eoc'h dont da welet !

Kaset e vezo ho prenadennou d'eoc'h dre tumporell-dre-dan.

angars agricoles métalliques

pentes métalliques
Ponts en fer
Tour

Serrurerie d'Art
Toutes pièces forgées et estampées.

J. BERTHOMIER

Constructeur

90, rue Jean-Jaurès, BREST Tél. 2-75

rnetures de magasins
siennes en fer
Grilles articulées
nte-charges et monte-plats
sentant de la Maison Jaquesnet et Mesnet, Paris.

Silos métalliques
à fourrages « Gautier »
Représentant des Ateliers et Fonderies Gustin fils, Paris.

Tous projets et devis gratuits sur demande.

Quincaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

Louis BERTHELOT

SUCCESSEUR

102, rue Jean Jaurès et rue Saint-Martin

hone. 1-86 **BREST** (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

Grand choix d'appareils de Chauffage
ticles de Ménage - Éclairage - Articles de Bâtiment
Toiles cirées et Nappes

***Ti kos L'OLLIÉROU* - L'Hostis et Jorde,** deut war e lerc'h

18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atô ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et Cie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:

DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL

a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h way an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouliou

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez

R. C. Brest 2529 Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*

Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

63et BLOAVEZ. N° 6 MEZEVEN 1927.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

TAOLENN AR MIZ

Dastumit ar bruzun, Y. V. PERROT, p. 113. — Tro Vreiz, G. P., p. 114. — Moueziou ar bed all, Tintin Anna, p. 118. — Dismantr Jerusalem, D. N. D., p. 121. — Merk ar sklavaj, E. A. M., p. 124. — Koll a digoll, T. A., p. 125. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 126. — Al labour douar, O. CHEVILLOTTE, p. 128. — Wardro ar re glanv, *Ar medisin*, p. 130. — Keleier, p. 131. — Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg, F. VALLÉE, p. 132.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ MEZEVEN

5 *a viz Mezeven.* — Ar Zul gwenn pe zul bras ar Pantekost.
6 *a viz Mezeven.* — Al lun gwenn pe lun ar Pantekost. Da verc'her, da wener ha da zadorn ar zizun wenn e tigouez ar pevare amzer.
12 *a viz Mezeven.* — Sul an Dreinded.
16 *a viz Mezeven.* — Gouel Korf Krist. Berz en darn vrasa eus ar broiou, ar gouel-man ne vez lidet en hor bro nemed er zul warlerc'h e zigouezidigez.
19 *a viz Mezeven.* — En hor bro e lider hizio, en ilizou, gouel Korf Krist, pe c'houel ar Zakramant.
24 *a viz Mezeven.* — Ginivelez sant Yann Vadezour; Gouel Nedeleg an hanv.
26 *a viz Mezeven.* — Lida a raer hizio, en ilizou, gouel Kalon Zakr H. Z. J. K.

DASTUMIT AR BRUZUN !

Eun dervez, Hor Zalver, o welet tud ouz e heul, klanv gand an naon, a gemeras truez outo hag a lakas pemp bara an naon, a gemeras truez outo hag a lakas pemp en eun doare ken estlammus, ma c'hellas maga ganto pemp mil den, hep konta ar merc'hed hag ar vugale.

Goude ar pred burzudus-ze, Jezuz a lavaras d'e ebestel: — Dastumit an tammou a jom dre a-ze, en acun ne 'z afent da goll. (*S. Yann VI.* 12).

O dastum a rejont hag e leunjont ganto daouzek boutog gand ar pez a jome, eus ar pemp torz vara hag an daou besk, eus a zilerc'h ar re a oa bet o tibri.

Hen, n'en deus ezomm ebet da veza piz, met c'hoant rei d'e Ebestel, eun hevelep gourc'hemenn?

Hn, n'en deus ezomm ebet da veza piz, met c'hoant rei d'eomp eur gentel eo en devoa, evit deski d'eomp beza kempenn war ar madou a vez o treuzeuler etre hon daouarn. N'omp ket gouest da ober eur c'hreunenn-ed hon-unan, na lezomp ket eta eur c'hreunenn-ed da vont da goll.

Piz ha kempenn war madou ar c'horf, bezomp piz ha kempenn, ivez, war madou ar spered. Eur pred bras, — pred ar sperejou hennez, — a zo bet aozet gant hon tud koz ha gand an Aot. Doue. Milierou ha milierou Bretoned a zo bet azezet ouz taol, hag eno e oa brezoneg ganto, leiz o genou, hag e welet o sperejou goudeze oc'h en em zibrada laouen diouz an douar hag e oant barrek, gand ar pred-se, da ober o zreuz, brao bras, eus o c'havell-badiziant d'o c'havell-bez.

Ni, Bretoned an XXvet kantved a zo en em gavet, war an divezadou; debret e oa ar pred meur; savet e oa an dud diouz taol, met c'hoant em bije, daoust da-ze, da youc'hal d'am c'henvroïz, eus an eil penn d'egile da Vreiz — : Dastumomp ar bruzun a jom, rak arabad eo ez afe netra da goll, da lavaret eo, dastumomp kement ger a zo en hor yez hag a zo kouezet d'an douar ha n'int anavezet nemed en eur barrez pe ziou bag a-wechou zoken gand eun den pe zaou. Geriou int hag a zo bet talvezet d'hon tud koz da vaga o spered; dastumomp i holl gwitibunan; pec'hed eo d'comp o lezel da vont da goll; gand ar bruzunachou-ze c'hoaz e vo gellet ober eur pred kaer d'ar re a deuio war hol lerc'h.

Epad meur a vloaz hon eus dastumet aman, e *Feiz ha Breiz*, berniou divinadennou; ne jom hini ebet ken, m'oar vat, eus hon dilerc'h, hag a dalvesfe ar boan ; o fennaouet hon eus holl; peadra a vezo da ober eul levr kaer ganto.

Karout a rafen breman lakaat ar re yaouank, pe ar re goz, a ro an dourn d'eomp, — ha ne vo hini a re ebet morse, — da zastum ,en dro d'ezo, ar geriou brezonek ha n'o deus ket gwelet moulet, gwech ebet, el levriou, evit ma c'hellimp dont a-benn da gaout, e brezoneg, eur geriadur (1) ker pinvidik hag hor yez. Meur a c'heriadur a zo bet graet betek-hen (2) met nag a c'heriou a jom aman hag a-hont ha n'int ket bet renket enno biskoaz!

En deiziou-man e kleven ano eus a c'hlao ar *vengaouenn*, da lavaret eo ar glao habask-se a gouez etre mac ha mezeven, e eiz dervez diveza miz mae hag e eiz dervez kenta mezeven ha n'eus glao all ebet hag a rafe kement a vad hag hen d'an douar; mat, ar wech kenta oa d'in da glevet ar ger-ze. — Klaskit hen el levriou, n'her c'havoc'h ket, ha meur a gant ha meur a vil a zo eveldan, geriou brezonek c'houek hag a zo kouezet d'an douar hag a zo mall o dastum en aoun ne 'z afent da goll.

Setu aman penaos e karfen e vefe graet an dastumadenn-ze: bep miz *Feiz ha Breiz* a lavaro war betra en em drei evit klask ar geriou rouez; enklask pep miz a vo dishenvel diouz enklaskou ar miziou all; ne lezimp netra eus hon dilerc'h; ar miz-man a vo *miz ar bleuniou;* dastumit eta ar bleuniou bihan a gavit, er meziou ha war an tevennou, en dro d'eoc'h, ha n'int ket nemeur anavezet; lakit i da zec'ha en eul levr bennak; pa vezint dizec'het, stagit-i war baperennou gwenn ha lakit o anoiou en traon, en eur rei da anaout daou pe dri den hag o anavez dindan an anoiou-ze. Na petra 'ta, lakit ivez, war ho labour, hoc'h ano, hini ho keriadenn hag hini ho parrez.

Tri miz a roimp d'eoc'h da zastum anoiou ar bleuniou. An tri a roio an dastumadennou kaera o devezo peb a briz hag o devezo graet eul labour, vat evid o bro ha talvoudus evit he amzer da zont.

Lennerien ger, dastumomp hor bruzunachou, bezomp piz ha kempenn war madou hor spered, evel war madou hor c'horf: eur gourc'hemenn Doue eo!

Y. V. PERROT.

(1) Geriadur : dictionnaire.

(2) An A. Ernault a zo o paouez moula unan brezoneg ha galleg hag a vo e gwerz, en deiziou a zo.

Roparz Hemon a zo o lakat moula eun all ; her goulenn en-a-raok, o kas an ano d'an A. Drezen, 4, ru ar C'hastell, Brest.

TRO VREIZ

VI. — Dol

Ar pennad hent berra o doa pardonerien Tro-Vreiz da ober evit mont eus eun iliz-veur d'eben oa an hini a raent evit mont eus a Zant Malo da Zol. Pa ne veze ket re fall nag an amzer, nag an hentchou, e c'helled hen ober, en eun dervez, rak ne oa nemet seiz leo etre an diou iliz.

Hor pardonerien a dreuze Sant Servan hag a gerze, eur pennadik brao, hed-a-hed ar Rans, dre eun draonienn goant leun a reier, a gestell, a japeliou hag a diez, liou an eurusted warno; e Sant Jouan e tec'hent diouz ar ster hag e kemerent hent ar Gouesnier. Eur wech tremenet ganto ar voa bet digand an impalaer Charlez Veur p'oa deuet e Breiz da ober brezel d'ar baganed.

Lavaret a raent d'ezo ivez petra 'oa bet Sant Samson: eur manac'h eus a Vreiz-Veur a deuas er VI^vet kantved da ober e ziskenn e aber ar Gwioult gand eun toullad Bretoned o tec'het eveldan diouz Bro Goz o Zadou; n'oa netraïk m'oa digouezet er vro ma en em gavas gant Privatus, eun aotrou bras ha pinvidik a oa klanv e vaouez gand al lorgnez ha perc'hennet e verc'h gand an Drouk-Spered. Samson a bareas an diou gezez; dre e bedennou ha Privatus evit diskouez d'ezan e anaoudegez vat a roas d'ezan douar, ar pez a gare, da zevel eur manati.

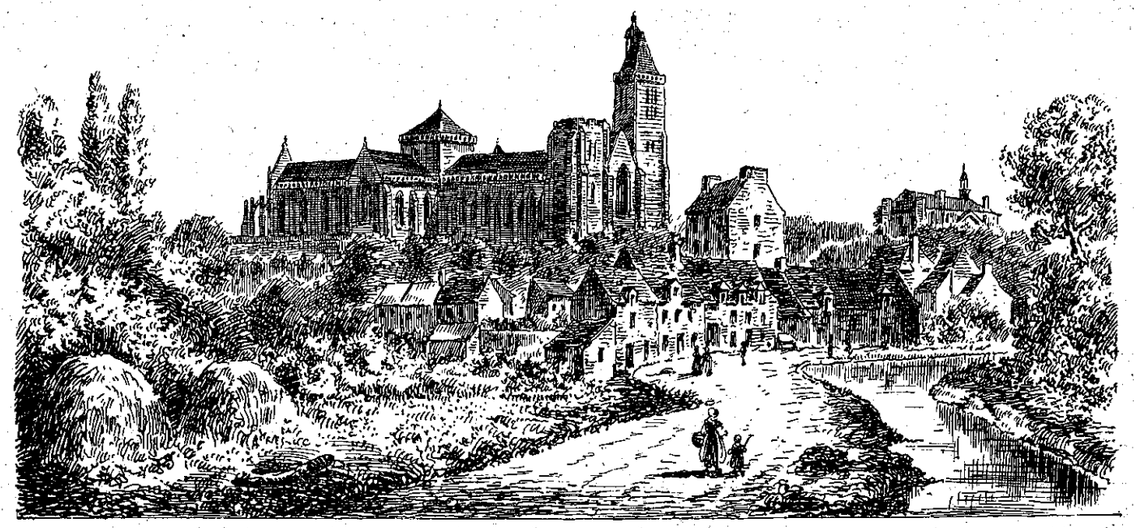

Iliz veur Dol wardro 1830.

vourc'h-se e rankent treuzi geunieier Dol, eur boaead douar fall bet goloet meur a wech gand ar mor a veuzas hag a ziskaras ar gwez her goloe hag e kaver tammou anezo c'hoaz pa 'z aer, dre eno, da drouc'ha taouarc'h. Eur vogèr a nao leo hed a vir breman ouz ar mor da zont da veuzi ar boaead douar-ze ne gaved nemed elestr ennan gwechall hag a zo graet anezan 40.000 dervez douar labour eus ar c'henta.

Breman ez eus 500 vloaz, ar geunieier n'oant ket labouret c'hoaz; eun tamm chaoser a oa graet d'o zremen evel eur poent a-dreuz an elestr hag ar c'hrenegellou.

Ar bardounerien a dremene, en o dourn kleiz, ebiou Menez Dol, eur grec'henn hag a oa war he gorre eur chapel da Zant Mikel. Goude beza treuzet eur c'houer, ar Gwioult, ec'h en em gaved e Dol a weled he iliz-veur, mil bell a-raok beza en he c'hichen.

Pa c'houlenne an diavezidi ouz Doliz perak e oa tougn unan eus o zouriou, ar re-man a lavare d'ezo e oa bet tougnet gand eun taol kleze en deAn den santel a zavas e di e-kichen eur puns koz hanter stanket ha goloet a zrez; eleiz a gristenien a deuas da jom en e zerr ha sètu penaos eo bet savet kerig Dol.

Samson a brezegas ar feiz, dre ar vro; labourat a eure an douar hag hel lakat a eure da rei eostou mat; harpa a eure ivez zoken ar prins Judual a-eneb an den kris Konomor, deuet, dre laer, da veza roue an Domnone; klask a eure tud d'e zifenn hag ar re-man a gannas hag a lazas Konomor, er Releg, e traon Menez Are, er bloaz 554.

Judual, dre anaoudegez vat, a lakeas henvel*e vignon santel da eskob hag a stagas ouz e eskopti meur a dammig leve fuilhet aman hag a-hont eus an eil penn d'egile d'an Domnone.

Ker Dol a zo bet ano anezi alïes en hon istor, adalek amzer Nominoe a voe kurunet roue Breiz en he iliz-veur, hag a reas eun arc'heskopti eus he eskopti betek amzer Dispac'herien rus 1793. Pevarzek gwech bennak eo bet laket ar seziz warni ha pa glaske an Normaned pe ar C'hallaoued trabas ouzomp, Dol a oa evel eur c'hastell-krenv a

stanke an hent outo d'en em skigna e Breiz-Izel.

Arc'heskopti Dol a voe savet er bloaz 848, gant hor roue bras Nominoe, evit miret ouz arc'heskibien c'hall Tours da gaout eun dra bennak da we-

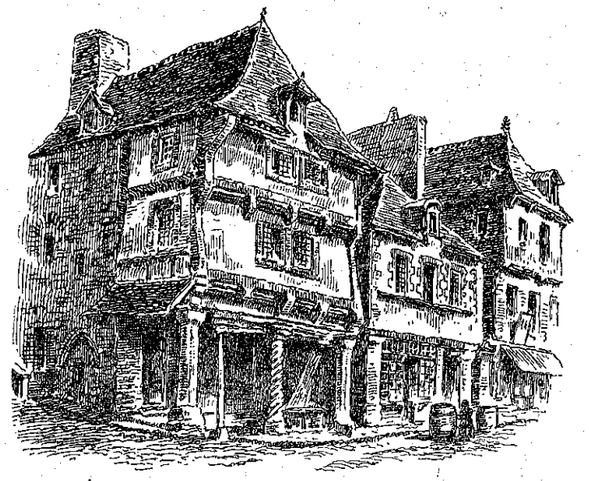

Tiez koz e Dol.

let war eskibien Breiz, da lavaret eo war eskibien Gwened, Kemper, Kastell-Paol, Lanndreger, Sant Brieg ha Sant Malo. Daoust pegement e pouezas tud Frans, en e eneb, e Rom, an arc'heskopti-ze a badas tri c'hant-hanter kant vloaz: adalek ar bloaz 848 beteg ar bloaz 1199, eskob Dol a voe arc'heskob Breiz ha gwir en devoa da zougen ar pallium.

Epad an Dispac'h, er bloaz 1793, soudarded ar Vande, o vont da C'hranville a gemeras Dol; ar Re C'hlaz, bleinet gant Kleber, Westermann ha Marceau, a deuas da glask trabas outo, mèt keuz o devoe d'o zaol, rak kannet e voent ha tec'het a rankjont d'ar red, betek Roazon.

Iliz-veur Dol, gant hini an Naoned hag hini Kemper, eo teir iliz-veur kaera Breiz. An darn vrasa anezi a zo bet savet a-nevez, en XIII^vet kantved, war ar pez a jome eus eun iliz kosoc'h bet devet er bloaz 1203 gant Yann-hep-douar, Roue Bro-Zaoz. Peurc'hraet eo bet er c'hantvejou warlerc'h betek ar XVI^vet kantved.

Kant metr a-hed he deus; tri dour a zo warni, unan e kreiz an doenn, etre ar c'heur hag ar vali greiz ha daou en traon, unan a bep tu d'an nordal. An nevesa eus an daou dour-man a zo bet graet gand an eskob Thomas James — ginidik eus a Zant Albin an Hilliber, — a lakeas e ober, goude m'oa bet ar Fransizien o skrabat hag o laerez kement tra a oa diouz o doare e Dol, en iliz-veur koulz hag e holl diez ker, er bloaz 1487.

Tu iliz-veur Dol troet ouz an hanter-noz n'eus anezan nemet mogeriou uhel ha tenval stag c'hoaz ouz ar pez a jom eus ar mogeriou koz a rae gwechall an dro da gêr. An tu troet ouz ar c'hresteiz eo ar c'haera; daou borched a zo warnan: ar porched brasa, — porched an eskob, — a oa, etre e waregeier, skeudennou sent eus ar re vraoa: dispac'herien 1793 o deus o zorret a daoliou morzol. Ar porched bihana a zo ennan, etre an diou zor, eur peulvaen goloet a galonennou, bet savet gant

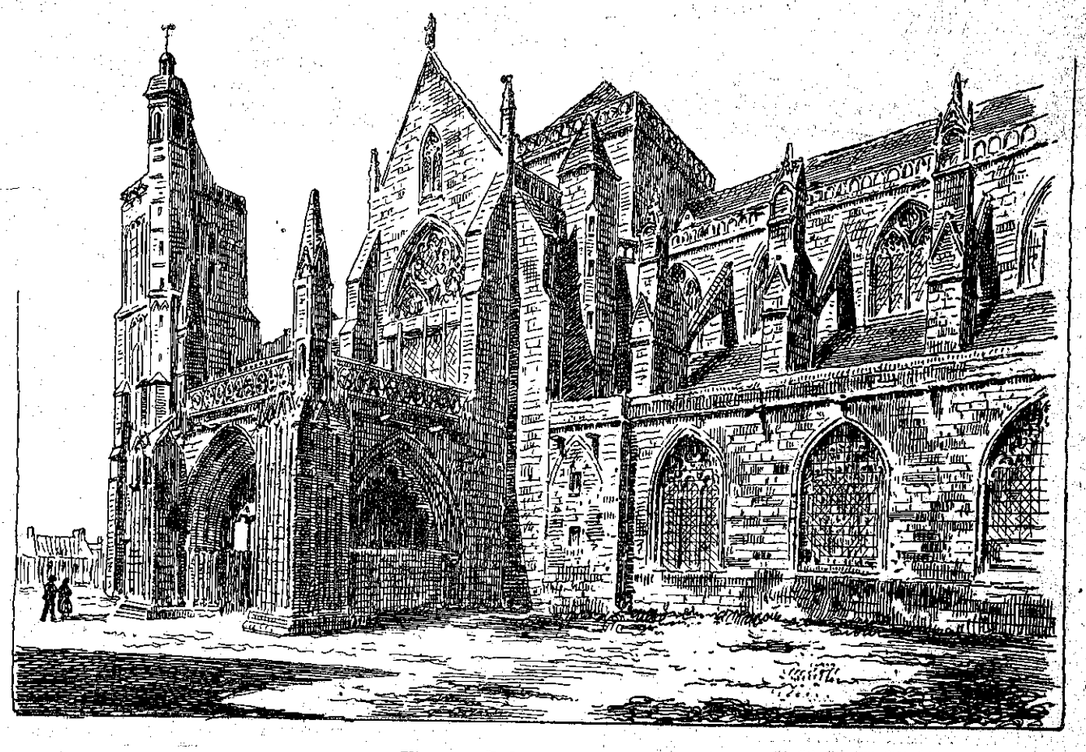

Iliz-veur Dol e tu ar c'hresteiz.

Stephan Cœur a voe eskob e Dol eus ar bloaz 1405 da 1429.

Kaer da welet, diouz an diavêz, an iliz a zo kaeroc'h da welet c'hoaz diouz an diabarz: dibradet eo he zoenn ha daou hent, an eil war gorre egile, a zo graet en he mogeriou, a zioc'h ar gwaregeier da ober an dro enni, dre an diabarz. Ar prenestr bras a zo adrenv kein an aoter vras a zo warnan c'hoaz ar gwer a liou bet graet evitan en XIII^vet kantved; n'eo ket da lavaret e ve gwer a liou kalz kosoc'h egeto e nep lec'h, dre ar bed kristen. Buhez Sant Samson eo a zo livet war ar gwer-ze: gwelet a raer ar zant o tont eus a Vreiz-Veur da Vreiz vihan hag an diaoul o c'houeza en dra c'hell war ar mor ha war goueliou al lestr da lakat henman da bensea. Sent all, a ouenn vreizat ivez, bet eskibien e Dol a zo skeudennet war ar prenestr-ze evel sant Magloar, sant Budok, sant Leucher, sant Thivisiau, ha sant Genevaus. E penn uhela ar prenestr e weler taolenn ar Varn ziveza. Er c'heur ez eus skebell labouret kaer ha kador an eskob, skouejou bras warni, ne dle ket beza kalz e nep lec'h kaeroc'h egeti.

Pilieri bras ar vali greiz a zo eur pilier bihan a bep tu d'ezo ha disparti diouto : eur varrenn houarn hepken beb an amzer a zo ouz o staga ouz ar pilieri bras.

Adrenv kein kador an eskob ez eus eur vaz, gand eur groummell, bras divent, evel e Kastel-Paol, adrenv an aoter vras; e penn ar groummell-ze e veze gorrennet gwechall ar Zakramant meulet ra vezo pa n'oa ket deuet ar c'hiz c'hoaz da gaout armeliou war an aoteriou.

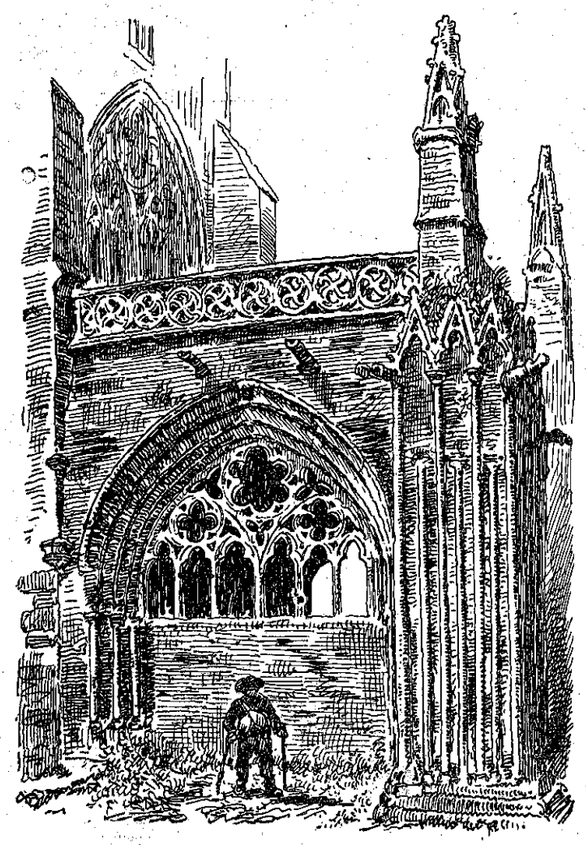

Porched iliz-veur Dol.

Ar chapel a zo adrenv an aoter vras eo chapel sant Samson; gwasa pez a zo n'ema mui enni bez kenta eskop Dol, unan eus Tadou hor broadelez. An dud kollet o skiant ganto a veze digaset di da c'houlenn o fareans hag endra ma vezed o lavaret an oferenn evito e vezent klozet adrenv ar gloued a weler c'hoaz en tu kleiz.

Pedi a c'heller evelato c'hoaz dirag eun darn eus relegou sant Samson ha sant Magloar a virer e daou relegouer koat alaouret. Skridou a zo hag a verk ez eus bet sebeliet dre eno darn eus an eskibien a c'houarnas iliz Dol er XVII^vet hag en XVIII^vet kantved. Gwelet a raer c'hoaz maen-bez unan anezo hini an Aotrou de Revol ha skrid-bez an Aotrou Dondel, eil diveza eskop Dol, maro er bloaz 1776. An Aotrou de Herçe, diveza eskop Dol, a zo bet fuzuilhet e Gwened, gant ar Re C'hlaz, d'an 3 a viz gouere 1795. E relegou a zo e Chartreuz Alre.

E chapel-kroaz tu an hanter noz ez eus eur maen-bez kaer savet gant daou gizeller brudet eus a Florans, Anton ha Yann Just war relegou Thomas James, bet eskob pevar bloaz e Kastell-Paol, hag eur bloaz war nugent e Dol ha marvet, en e iliz-veur, deiz gwener ar groaz 1503, en dra m'edot o tiskleria ar Basion. Daou ni d'ezan, Yann James, Chaloni eus a iliz Dol hag e vreur Fransez, eo a lakeas sevel ar bez kaer-ze d'ezan; gwelet a raer c'hoaz o fennou unan e pep penn eus ar bez, eur gurunennad zeliou en dro d'ezo. An dispac'herien n'o deus ket gellet miret da derri skeudenn an eskob a oa gourvezet war ar bez, ha diou skeudenn vihanoc'h, an Nerz hag ar Justis, a oa harpet outan. Ma ne vije ket bet deuet betek ennomp bez Fransez II a zo c'hoaz en e bez, a drugarez Doue, en iliz an Naoned, hini Thomas James, d'oust pegement a c'haou a zo bet graet outan eo a vije bet kaera bez a zo e Breiz.

Daou pe dri brenestr a zo enno c'hoaz tammou gwer livet eus an amzer goz.

Eur pinsin e marbr rus, laoueri mein kizellet kaer , hag eun armel ograou eus ar XVII^vet kantved setu aze petra gaver c'hoaz a vraoa en iliz-ze hag a zo muioc'h a envoriou enni, en deiz a hizio, eged a denzoriou.

Pardonerien Tro Vreiz o deus gwelet enni traou kaer ha n'eus meneg ebet anezo ken; da vihana, an iliz he-unan, a zo chomet evel m'edo breman ez eus pevar pe bemp kant vloaz, ha pa bigner war he zoenn e weler diwarni ar pez a welas hon tud koz: geuniou ha krec'h serz Menez Dol.

Ne 'z aed ket eus Dol, hep beza klevet ano eus unan eus an eskibien brudeta a azezas war gador sant Samson; Budog.

Mab oa d'an Itron Azenor, eur brinsez eus uhela gwad a oa e Breiz, hag a oa bet stlapet, hag hi dougerez, dre fallagriez he mamm gaer, war ar mor ,en eur vag, hep rouenv, na gouel ebet. War ar vag-se, sturiet, gant eun ael, e eskell digor kaer, eo e c'hanas eur mab a dlie beza divezatoc'h eur zant bras: ar pez a ziskouez penaos Doue ne zilez morse ar re a laka o fizians ennan.

Eur vag war vor a welis pell, — Aotrou, —
eur wreg enni gant he bugel,
eur bugelig ouz he bronn wenn,
'vel eur goulm ouz ribl eur grogenn.

Deus e geinig noas e poke, — poke, —
Ha d'ezan ker kaer e kane:
Toutouik, lala, va mabig,
Toutouik, lala, 'ta, paourik!

Mar ve da dad ha da welfe, — va mab —
Ganez-te fouge en defe!
Met siouaz! n'az kwelo nepred,
Da dad, paourik, a zo kollet! —

G. P..

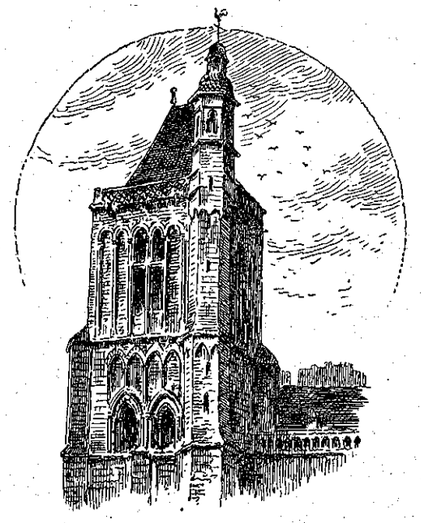

Beg unan eus touriou Dol.

MOUEZIOU AR BED ALL

Ar re ac'hanoc'h, lennerien vat, hag o deus klevet, en dro d'ezo, marvailhou, e stumm ar re a lennint, aman, warlerc'h, a vije eun dra vat d'ezo o dastum hag o digas, pa dizint, da Rener Feiz ha Breiz a embanno, aman, ar re gaera a vezo digaset d'ezan. Met, evit m'o devezo muioc'h a dalvoudegez, ar marvailhou a zustumoc'h evelse, en dro d'eoc'h, ho pedan da lakaat, gwella ma c'helloc'h, piou aet d'ar bed all a zo bet **gwelet;** Pelec'h, pegoulz, **ha** gant piou **eo bet gwelet ha** petra **en deus lavaret.**

Livirit ar pez ho peus klevet pe welet ha netra ken.

Gwelet a rit, ervat, n'eo ket traou diouanet en ho spered eo a c'heder diganeoc'h, met traou hag ho peus gwelet ha klevet pe welet ha klevet gant tud hag a vev en ho serr pe a zo bet anavezet ganeoc'h pe gand unan bennak en dro d'eoc'h.

Kredi a ran, a-bouez klask, e teuoc'h a-benn da gutuilh meur a dra gaer hag a ziskouezo pegen tano eo ar speurenn a zisparti ar bed-man diouz ar bed-all.

Y. V. P.

An Aotrou Doue a ro, a-wechou, d'an dud a zo aet da Anaon, aotre da gemeret furm ar c'horf o devoa p'edont war an douar, evit beza gwelet hag anavezet gand ar re m'o deus c'hoant d'en em ziskouez d'ezo! Kement-se a c'hoarvezas e iliz-veur Kastell-Paol pa voe paket Oliva enni hag e Lanndreger p'oa aet Mari di, da bardona, war bez sant Erwan hag e maner Ker..., lakomp Kerlann, mar kirit, hag e meur a lec'h all.

I. — Ar pez a welas Oliva e iliz Kastell-Paol.

Selaouit petra 'm eus me klevet, warlerc'h Oliva, (1) eur vaouez ken troet da bedi, ma ne veze morse inouet en iliz. E Kastell-Paol edo o chom; kemenerez oa, ha diouz an noz, pa veze echu he dervez, ne vanke ket da vont d'an iliz-veur da ober he fedennou ha da zaoulina dirak skeudenn Itron Varia wir-zikour, a weler breman harp ouz dor ar zakreteri hag a oa neuze el lec'h m'eman breman aoter relegou sant Paol.

Ar pez ez an da lavaret a dremenas wardro ar bloaz 1850: eun dervez, — tenvaloc'h oa an amzer en deiz-ze eged en deiziou all, — pa deuas ar c'hloc'her, da ober tro an iliz, ne welas ket Oliva hanter guzet adrenv he filier, hag hen, boaz d'he gwelet atao en hevelep plas, a zonjas, difazi, e oa klanv.

Oliva, gand aotre Doue, ne glevas ket trouz e voutou, war ar vein, hag e voe mantret o klevet trouz an alc'houeziou o trei er potailhou pounner. Eur gridienn a grogas enni: « Siouaz! emezi, tapet oun ebarz; chom a rankin aman da dremen an noz, met n'eo ket da d'in kaout aoun p'emaoun e ti Doue! » Hag e stagas adarre da bedi evid an Anaon. Abenn eun eur pe ziou, daoust d'he mennoz ha d'he devosion, ec'h en em roas da gousket; Doue hepken a oar pegeit e padas he c'housk, met dihunet e voe, a daol krenn, gant kloc'h ar sakreteri o seni; eul lamm a reas war he c'hador: « An oferenn genta, emezi, poent eo divorfila! »

Gwelet a reas, neuze, eur beleg o tont warzu enni, e zilhad oferenna gantan; chom a reas a-zav e kichen an aoter a oa da dosta d'ezi; plega a reas e c'hlin a-raok sevel an derez da lakaat ar c'halur war an aoter hag e teuas d'an traon da zeraoui e oferenn. Stoui a eure e benn hag e lavaras ker fraes ha tra : « *Introibo ad altare Dei!* »

Sellet a reas adrenv e gein hag, evid an eil gwech, e lavaras: « Introibo ad altare Dei! » Trei a reas e benn adarre, evel ma vije bet o c'hedal ar c'hurust d'e respont.

Oliva ne ouie ket petra da zonjal; n'oa den ebet wardro an iliz, trouz ebet nemet taoliou he c'halon a skoe ter, gand an euz. D'an ampoent e klevas horolach an tour o seni hanter noz; skournet gant he spount ne grede ket finval. Goude eun huanadenn hir ha klemmus, ar beleg dianaf a lavaras, evid an trede gwech: « *Introibo ad altare Dei!* » ha pa ne deue respont ebet ez eas en dro en eur hirvoudi. Oliva gèz a ententas gantan: « O va Doue! pegeit? pegeit c'hoaz? »

Kredi a c'hellit, ar vaouez devot ne gouskas ket ken en nozvez-ze. Strafuilhet net gand ar pez he devoa gwelet ha klevet ne ehane ket da bedi, met en iliz goullo ha sioul e kave d'ezi e kleve atao an hekleo o lavaret hag oc'h aslavaret: « *Introibo ad altare Dei!* » Hag e lavare outi he-unan: « Daoust pegeit e pado c'hoaz an noz-man! »

Pa voe sonet kloc'h an Angelus e teuas ar veleien en iliz hag Oliva a yeas raktal da gounta an nevezenti d'he zad-kovesour (1): « Eun hunvre eo, a gredan, emezan; met kendalc'hit da bedi evid an Anaon! »

Hogen, kaer he devoa pedi, ar zonj-ze ne'z ae ket diwar he spered. En noz, p'oa deuet an denvalijenn hag ar zioulder, e seblante d'ezi atao klevet ar beleg ankeniet o c'houlenn skoazell: « N'eus ket da c'hina, emezi, eun dervez, deski a rankin respount an oferenn hag e tremenin eun nozvez all, en iliz, ma'm eus nerz a-walc'h d'hen ober! » Met pa c'houlennas aotre he c'hovesour da zeveni he mennoz, henman a lavaras d'ezi: « Nann! nann! gwelloc'h eo d'eoc'h pedi er gêr! »

Heb hen anzav ouz den, ar c'hure bras a yeas, diouz an noz, d'an iliz, wardro dek eur, eur pennad mat goude m'oa bet ar sakrist oc'h ober e dro. Mont ha dont a reas, en eur lavaret e japeled ha... n'eo ket gevier eo, p'edo hanter noz o seni, e welas ivez eur beleg, eun dremm gwall zoanius d'ezan, o tont da oferenna. Klevet a reas anezan o lavaret diou wech: « Introibo ad altare Dei ».

(1) He ano oa Oliva Jointrer, a gav d'in ; plac'h oa gant va zad kuny ; unan eus va moerebezed, an dimezell a Goatgoureden, maro breman dek vloaz, hen anavezas mat ha ganti eo em eus klevet ar marvailh a skrivan aman.

(1) An A. J. F. Boizard, ginidik eus a Vontroulez, beleget er bloaz 1836 hag en em gavet, da gure e Kastell-Paol, er bloaz 1838.

Neuze, buan buan e respontas: « *Ad Deum qui lœtificat juventûtem meam.* »

An Aotrou Boizard n'oa ket re faro pa stagas, met a-nebeudou, e wele ar beleg paour o laouenaat ha pa deuas mare ar Gorreou e teuzas dirazan ha n'her gwelas ken, met a-raok fin an noz e klevas tost d'e skouarn ar c'homzou-man: « Bennoz Doue d'eoc'h, va breur! »

Antronoz e lavaras da Oliva: « Va merc'h, pedit, dreist holl evid ar veleien, ken beo, ken maro! »

II. — Hollzentig ar Roc'h

P'eo gwir emaoun ganti, koulz eo d'in skriva aman dioc'htu unan eus ar marvailhou kaera am eus klevet gant Mari goz (1) pa oan bihan — Tostaït, a lavare d'eomp, hag azezit aze en dro d'in, ma fell d'eoc'h, evid an ugentvet gwech klevet istor Hollzentik.

Rak-se 'ta' bugale, pa oan paour, evel Jezuz en e graouig, em eus ranket mont abred da zervicha hag evel a ouzoc'h e voen laket gant va mamm e ti Hollzentig; tri den hepken a oa en ti: an tad, ar vamm hag o fennher, eur paotrig, er memez oajou ganen; hennez oa ar gwella anezo: e vamm a oa eur gwall vaouez hegas ha dichek; e dad, eun denig lez-ober ha ne gred lavaret grik pa wele e veze droug en e wreg. Hollzentig a oa hardisoc'h; va difenn a rae zoken pa gleve e vamm ouz va gourdrouz. Eun dervez e kouezas eul logodenn er pod-soubenn; Marivon a c'hoanteas va lakat d'hen debri, met he mab a daolas al loenig paour, dre ar prenestr, er mêz. Azalek ar mare-ze e oamp daou gamarad ha pa gouezas klanv, tri bloaz goude, ya, klanv da vervel, hen ha n'en devoa nemet seitek vloaz, e lavaras d'in: « Mari, fizians am eus ennoc'h; kenta ma c'helloc'h, mar plij, it da bardona, em lec'h, war bez sant Erwan; kemerit preder ivez gand ar bokedou am eus graet kement a hast outo; er zolier emaint; lakit dour ganto ha taolit pled warno, en envor d'in! »

— Digeri a c'hellit ho tiouaskell, emeve, da vont d'ar baradoz, ha senti a rin ouzoc'h penn-da-benn!

Eur miz a oa abaoe m'edo Hollzentig, en e vez, ha n'em oa kavêt tro ebet da zeveni e bromesa; e vokedou ne veze ket ententet outo koulz ha kent ha meur a wech ez aen da gousket, hep beza kaset dour d'an nec'h.

Va gwele a oa dindan an dereziou hag a-wechou e vezen dihunet a greiz va c'housk, gand eun trouz bale a-zioc'h va fenn, eun trouz evel ma rae ar paotr yaouank pa zave da zoura e vleuniou. An trouz, end-eeun, a yeas, war gresk, bep noz. Deuet e oan ha ne c'hellen ket mui serra eul lagad. Eun nozvez, zoken, e klevis fraes, teir gwech: « Mari, Mari, o Mari! » Lavaret ho pefe graet oa mouez Hollzentig.

D'ar zul warlerc'h ez is da c'houlenn digant Mari-Job, va c'hamaradez, ha dont a raje ganen da bardona da Zant-Erwan: « ya! ya Ivat, eme Vari-Job, warc'hoaz, mar keres, e loc'himp da beder eur evit gellout beza distro d'ar ger a-benn ma vo poent goro'r zaout. »

(1) He ano, penn-da-benn, oa Mari-Hyasent Liquistin ; 32 vloaz a oa edo plac'h e ti va zud, pa varvas ha Doue hepken a oar pegement a vad a reas d'ezo ; an hini a welas goude e varo a oa e ano Hollzent Michel, eus ar Roc'h Derrien, e Bro Dreger, marvet wardro ar bloaz 1863 pe 1864.

Antronoz eta, edomp en hent, kerkent ha goulou-deiz; n'oa ket bet tost d'in chom em gwele, rag eur pennad a oa e kleven trouz adarre, evel ma vije bet unan bennak, o wiska e voutou, er zolier.

Pa oa nevez tremenet ar vourc'h ganeomp, Mari-Job a lavaras: « Diskouez a ranki an hent d'in da vont da Landreger, rak me n'oun ket bet morse war an tu-ze! »

« Ken nec'het ha c'houi, e vefen, a liviris d'ezi; ma ne welfen ket, daou ugent kammed dirazoun, an den yaouank-se, oc'h ober sin d'eomp da vont d'e heul. »

Hag hon diou, leun a fizians, e stagjomp, a vouez uhel, gant hor pedennou diouz ar beure.

War nebeud a dra ez aemp ken dillo hag hon hentcher; a-wechou zoken e tostaemp, eun tamm, outan, ha me, neuze, estlammet bras a lavare da Vari-Job.

« Ne gaves ket eo henvel an den-ze ouz Hollzentig ? E jakedenn a zo henvel; henvel ivez an doare da zerc'hel e dog war e benn! hevelep ment gantan. »

« Ya! ya! eme va mignonez, kerzomp atao d'e heul! »

An ambrouger a gendalc'he da gerzet, goustad pe zillo, diouz ma raemp-ni, me gred; breman oa skler an deiz; gwelet e veze tour Landreger. Da bemp eur e oamp harp e ker; ar paotr yaouank a reas eur zell ouzomp hag a droas da vont gand eur straed: « O vont d'e zervez eman, emeve; en em gavet eo gand e bark ha ni a zo ivez tost da benn hon hent! » Met, pa dremenjomp ebiou ar straed en doa kemeret, e weljomp ne oa nemed eun hent da vont d'ar... vered.

« Da belec'h eo aet skeud Hollzentig? emeve; hen eo e ranke beza ar paotr yaouank a welemp, rak eun den, gand e gorf, n'en devije ket gellet teuzi ker buan-ze! »

« Evidoun-me, eme Vari-Job, a zo souezet ganez ; me n'em eus gwelet penn kristen ebet! »

Mont a rejomp d'an oferenn ha ne 'meus ket a ezomm da lavaret d'eoc'h peger c'houek e voe va fedenn epad m'edo ar beleg ouz an aoter. Marvet e vijen bet, war an taol, kentoc'h eget dislavaret ar pez a gontan d'eoc'h: War eün d'ar vered p'edomp o tistrei d'ar gêr, e welis eur sklerijenn o para : « Ene Hollzentig, emeve, hep fazi, o vont d'an nenv, skanv ha digabestr, tennet a boan, gant hor pedennou! » Ha laouen d'am zro, me a zistroas da di va mistri; abaoe, n'em eus klevet trouz ebet en noz; ar peoc'h a zo deuet em c'halon, hen toui a ran, en deiz m'oun bet o pardona war bez sant Erwan evid eun ene eus ar Purgator.

Fizians am eus da veza sikouret, d'am zro, gant Hollzentig, ha c'houi, bugale, pedit evid an Anaon!

III. — An eskob hag an dijentil

Chom a c'hellfen, keit ha keit all da gonta d'eoc'h marvailhou diwarbenn an dud aet da Anaon hag a deu da gomz ouz ar re veo; ne fell ket d'in, da vihanan, lemmel va lunedou ha mont da gousket a-raok beza lavaret d'eoc'h ar pez a dremenas en eur maner, n'ouzon ket avat, nag e pelec'h eman, nag e hano; an hini em eus klevet ganti ar marvailh, eur voereb d'in, nizez d'an A. Dulong de Rosnay, eus a Vontroulez, n'her gouie ket he-

unan; lakomp eta e vefe Kerlann hano ar manerze. — : Ya! paourkez! eme va moereb koz, re wir eo, bep noz. e veze gwelet, e Kerlann, wardro unnek eur, e kambr al levriou, eun aotrou azezet, war eur gador vourret, e kichen ar siminal, e benn diskabell; diouz liou e zoudanenn voug oa anat e ranke beza eun eskob. Eus a belec'h e teue? Den n'oa gouest da lavaret, rak tud an ti, boaz d'e welet atao, en hevelep sal, ne gredent ket goulenn netra outan. Bep an amzer, e weled, azezet, en e genver, eun aotrou all gwisket evel ma veze gwisket an dudchentil en amzer Napoléon I. Ne veze ger ebet ganto morse; o daou e vijent bet chomet, marteze, evelse betek fin ar bed anez ma teuas eun dervez, eun dijentil yaouank, an Aotrou Loeiz, da zont d'ar maner, da ober eur zell outan eyid e brenan. Pa vo lavaret mat, dizrei, d'e ger goz, ne rea ken o tont di, rak ar maner-ze a oa bet gwechall d'e dad, hag a-raok, d'e dad koz. Ar gampr ec'h em blije enni ar muia oa kampr al levriou; eno e veze en e vleud.

Eno, gwir eo, e kave levriou hag arrebeuri hag a oa bet gwerzet ivez gant e dud da heul ar maner. Diouz an noz pa veze aet tudchentil ar maner d'o gwele e kare chom eno da lenn ar paperou koz. Abenn daou zervez e oa graet ar brenadenn. En deiz ma voe sinet paperou ar werzedigez e chomas, divezatoc'h eged en deiziou all c'hoaz da firikat an traou koz, hag e voe souezet o welet o tont er zal, p'edo hen o vont kuit, eun eskob, eun aer vrao a zen d'ezan, nemed e oa ken tenval e benn ma ne gredas ket komz outan.

Antronoz e lavaras d'ar re o devoa gwerzet ar maner d'ezan: « Met, n'ho poa ket lavaret d'in e oa eun eskob en ho ti. Piou eo eta? Kaout a ra d'in beza e welet en eun tu bennak, c'hoaz! »

— Va Doue, eme ar werzerien, ni n'ouzomp ket hon unan piou eo ha ne gredomp ket goulenn digantan. Eur wech bennak hon eus gwelet ivez eun denchentil gantan; hennez a jom bepred, en e zav, ha peurliesa, a-benn ma teuont, ni a vez aet da gousket; met, evit gwir, derveziennou a vez, e vezomp nec'het ganto ha koulskoude int tud sioul.

— Emberr, eme Loeiz, ma plij ganeoc'h me glevo ganto piou int ha petra glaskont.

Ober a eure 'vel m'en doa lavaret. E mare unneg eur ez eas dispont er zal.

— Trugarez, Aotrou 'n Eskob, emezan, daoust hag eur gefridi bennak ho peus da ober dre aman?

An eskob a droas outan ha gand eur mousc'hoarz — : Bennoz d'eoc'h, va mignon; ugent vloaz a zo e teuan aman, bemdez, o c'hedal unan bennak da c'houlenn ouzin ar pez emaoc'h o paouez goulenn; digasit d'in 'ta, diwar ar stal-ze a zo aze, a-zehou, al levr bras a welit, skrivet e latin; etre e bajennou, dre leziregez, em eus lezet eul lizer fiziet ennoun da zevi hag an Ankou en deus kroget ennoun, eun nozvez, pa n'edon ket ouz e c'hortoz; en han Doue, taolit ar paper-ze en tan, dillo, ma 'z in ac'han.!

Pa voe graet evitan, ar pez a c'houlenne, an eskob a zavas, en e zav, hag en eur vousc'hoarzin ouz e vadoberour ez aes, dre an nor, er maez ha ne voe biken ken klevet hano anezan goudeze.

An Aotrou Loeiz a jomas eun tammig sebezet gand ar pez en devoa gwelet ha klevet. Tennet e voe eus e zonjou gand eur vouez truezus a lavare: — Doue zo just, met kalet eo va finijenn!

Kalon an den yaouank ne grenas ket met e vleo a zavas sounn war e benn; gwelet a reas neuze, harp outan, eun den hag e vije roet hanter kant vloaz d'ezan, gwisket evel gwechall, gant dilhad a liou. Kredi a reas evelato komz outan:

— Eur vad bennak a c'hellfen da ober d'eoc'h, Aotrou?

— Selaou, va mab, eme an tasmant, skrijus eo ar boan am gwask. Pec'hi em eus bet graet a eneb Hon Tad Santel ar Pab; e lec'h senti outan em eus gwall-gomzet anezan ha gwapaet e gelennadurez. Ken lorc'hus e oan ma kave d'in e oan desketoc'h egetan. Ha breman n'ouzon ket pegoulz e c'hellin mont d'ar baradoz rak gant sant Per ha gand ar Pab eman alc'houez an nor aour a ranker digeri evit mont ebarz; diboell ma 'z oun ne 'm eus gwelet an dra-ze nemet pa oa re zivezat.

Eur pennad ec'h ehanas; an dour a zirede eus e zaoulagad; Loeiz a lavaras outan e-unan:

— Unan a zaou; pe me a zo kousket pe va skiant vat a zo aet diganen.

Egile a gendalc'has, — : Doue, en e vadelez, en deus roet d'in aotre da zizrei, er zal-man, eur wech bep c'houec'h miz, etouez al levriou o deus va c'hollet evit gellont respont pa vo graet eur goulenn ouzin. Urz am eus bet ivez da ziskleria penaos paea, em lec'h, va dle da Justis Doue : va foan a echuo pa vezo bet digollet ar Pab, eus an dismegans am eus graet d'ezan, me Loeiz Kerlann, gand unan eus va gouenn, eveldout-te... va mab bihan.

— Va zad koz! eme Loeiz sebezet. Kerkent an tasmant a deuzas evel ar moged en avel.

An Aotrou yaouank a dremenas ar rest eus an noz o pedi. Pa zavas an heol e oa graet e zonj gantan.

— Kavet em eus an doare d'ho tenna a boan, tad koz; mar gellan, ne vezo ket pell ez eoc'h da ziskuiza d'ar baradoz.

Hag hen ha dao d'ar vourc'h, mar gouie, ha teurel, war galon an Aotrou Person, ar samm a oa war e hini.

— Ar Pab en deus enebourien; o klask diframma e leve eus a dre e zaouarn emaint; mont a ran d'e zifenn hag en hent-se e kinnigin va buhez evit savetei ene va zad koz. An dra-man a dremene er bloaz 1868. Loeiz a yeas da Rom; digemeret e voe e touez soudarded Pi IX; ne deuas ket ac'hano; lazet e voe en eun emgann hag e vaner a jomas, koulz lavaret, diberc'henn.

A-raok mont eus ar presbital, Loeiz en doa goulennet ouz an Aotrou Person piou oa an eskob edo e skeudenn ouz moger ar zal vras.

— Hennez, eme ar person, a rene an eskoptiman breman ez eus pemp bloaz war nugent; kar oa d'ho mamm ha, pa deue er barrez-man, e rae atao e ziskenn en ho maner.

— Hen eo am eus gwelet en noz tremen ! eme Loeiz, ha ne fazian ket.

An Aotrou Person, pa deuas kelou maro an Aotrou Loeiz d'ezan eus a Rom, a jomas sioul gand ar pez en doa klevet gantan, kentoc'h, met ken alies ha bep sul, pa bigne er gador, ne vanke ket da bedi evid soudard ar Pab hag e dud koz aet da Anaon.

TINTIN ANNA.

DISMANTR JERUSALEM

D'ar red, koulz lavaret, evel tud o vont d'eun emgann bennak, Ambiorix ha Domitillus a dreuze ar gêrig warzu ostaliri « Leon Juda ». Santout a reent en o c'hreiz eun nerz didrec'hus. Bale a reent evel tud hag o dije bet ar c'hurunou etre o douarn. Ha Domitillus a adlavare :

— « Ya ! Ya ! Klaskomp i betek poull o c'halon ! Ar wirionez a zo kuzet enni ! Digoromp bras dirazo levr an Diouganou ! Ni hon eus pajennou ivez ha n'a-navezont ket ! »

Ha Domitillus, en eur gregi e brec'h e vignon :

— Ma ne gavomp ket aman an Hini a glaskomp, n'am bo ket a galon a-walc'h 'n em c'hreiz da vont war va c'hiz warzu kêr Rom !

— Eo ! eme Ambiorix; eur vouez a lavar d'in emaomp en e gichen. An dra-ze 'n hini a rankint anzav !

— Te gomzo outo, te ! eme Domitillus.

Hag ez eent gant herr, dinec'h mat diwarbenn ar pez a zonjche ha tud Bethleem ha spierien Herodez. Dirak ostaliri Jonathan, e rejont eun ehan. Brud a deue diouz lein al leurenn, mouez skiltr eur plac'h etouez moueziou all hag a zeblante têr, darn anezo. An daou zen en em zellas, evel d'en em grenvaat, an eil egile, hag ez' ejont en ti.

♣

Jonathan a oa paouez dastum er gambr ar re a oa o tiviz war al leurèn hag o tanzen serri an nor e oa war o lerc'h pa welas an daou estranjour o tigouezout. Dizrei a reas d'o c'haout, rak ostizien e oant d'ezan hag azeulerien Jehovah e oant ivez, na petra 'ta !

— Komz ganeoch a fell d'eomp ! eme Ambiorix.

— Ganen-me va-unan ? eme an ostiz.

— Gant an doktored a anavez ar gwella ho Lezenn, mar 'z eus anezo aman !

— Gortozit ! eme Jonathan.

Mont a reas er gambr, rak ne ouie e-unan petra da respont.

— An daou bagan, emezan, a zo aze deut da c'houlenn sklêrijenn !

E oant eno, evel en nozvez arôk, Joram, Joazar, Henoch, Eliakim, Sadok, Abiud, Josias, Amon, Simeon hag Azer, Lia en e gichen, liou an anken en he c'henn.

Simeon a lavaras.

— Klevet o deus ar bastored er beure-man hag o heuilhet o deus bet beteg ar c'hraou.

— Eun nevezenti bennak, eme Zadok, a c'hell bezan ganto.

— Gallout a reomp o digemer aman ? eme Zimeon.

— O digemer ? eme Azer, c'houero e gomz; amzer eta hon eus c'hoaz da goll ? Me 'grede d'in, gant ar pez en doa lavaret Jonathan hag e vab, Abiud ha Josias, e oa bet barnet ha peurdispennet ar gonchenn savet gant ar bastored ? Pesort sklêrijenn a glask ar re-man c'hoaz ?

— —Marteze, eme Joram, an hevelep sklêrijenn ha ni. Gwelet o deus e oa faoz lavariou ar bastored hag e fell d'ezo gouzout ali an dud a skiant.

Moueziou a zavas da asanti gant komzou Joram.

— N'hallomp ket nac'h outo ar pez a c'houlennont ! eme Jonathan; mat eo d'eomp, zoken, stumma o zonj diouz hon hini, diwarbenn ar Mesias.

Baleet o deus dre bep seurt broiou o klask eus e gelou hag ar vrud o deus klevet dre holl, 'lec'h m'int tremenet, en deus o digaset aman, d'an diweza !

Lia he doa savet he zellou war he breur, hag ar zellou-ze a lavare : Me garje gwelet an daou estranjour !

Jonathan, aon gantan n'ez ajent elec'h all da glask eur respont ha lojeiz, a droc'has krenn hag a zizroas d'o fedi da zont er gambr.

Eun disparti a voe grêt etre o skenvier ha re ar Judevien ha neuze, Henoc'h ar c'hosa, hag ar gouizieka war ar skritur, a gomzas outo :

— Petra c'hedit diganeomp ? emezan.

Ambiorix a zavas en e zav hag a respontas en eur boueza war e c'heriou :

— Meur a wech, abaoe m'omp krog da yale dre ar bed, e meus bet klevet ar goulenn-ze. E Rom, e Athen en Ejipt, omp bet diarbennet gant tud a bep stad, darn, tud anaoudek bras war skianchou ar bed-man ha re ar bed all, hag o welet stumm ar beajour war an eil hag egile ac'hanomp, a c'houlenne diganeomp : « Petra glaskit ? » Hag an hevelep respont hon eus grêt bepred hag a ran d'eoc'h hirio, tud ar Jude, an hevelep hini m'hon eus grêt da dud Rom, Athen hag Alexandri : « Ar Mestr, ar Roue, ar Mesias eo a glaskomp ! Ar vrud a vale diouz an eil penn d'egile d'an douar eman deut e goulz d'en em ziskouez, hag ar vrud a vale ivez eo aman, en ho touez, eo en em ziskouezo. Peseurt barnedigez a zougit war ze ?

— N'int ket faziet, eme Henoch, ar re o deus renet ho kammejou warzu ar vro-man, en ali kaout ar Mesias.

Ar pez en deus lavaret ar profed diwarbenn ar gêrman a c'hellje bezan disklêriet ivez diwarbenn hon bro, ar Jude, rak daoust pegen bihan eo an douar a zalc'homp, n'eo ket eur vro-all, na Rom, nag Athen eo a zo ket dibabet da vezan mamm Roue ar rouaned; Israel eo !..

Hag en Israel, Bethleem.

— Hag en Bethleem, c'houi 'oar pelec'h ha pegoulz ?...

— Pegoulz ? Ya, hen gouzout a reomp, dre c'henou Daniel. Ar blâveziou en devoa kontet kent an donedigez a c'hortozit a zo êt ebiou d'eomp betek an hini diwezan. Hor Mesias a zo prest da bara dirazomp, ma n'eo 'n em zisklêriet dija.

— Ha pelec'h ha penôs eo merket e tiskenno en ho touez ?

— Aman, ne gavan ket eur respont asur da rei d'eoc'h, rak darn eus hon doktored a gred e vo daou Vesias, unan, leun a c'hloar, hag eun all ha n'en devo 'vit e lod nemet poaniou ha paourentez.

— Peseurt kredenn eo ho hini ?

Kredi a reomp en eur Mesias hag a zavo ar wasg diwar pobl Israel hag a roio d'ezi galloud war holl boblou ar bed.

— Ha penôs e c'heller neuze gervel ar Mesias-ze salver ar bed hag holl-c'hoant kement pobl a zo dindan an nenv ?

— E rouantelez a vo diazezet war ar peoc'h.

— Ha bezan 'vo eur roue, eun impalaer bras henvel ouz Aogust, mestr ar bed ?

— Aogust n'eo netra en kenver ar pez e vo

— Setu ma e savo diouz kreiz an distera eus ar broiou, e c'hano en distera eus kêriou ar vro-ze, ha koulskoude, Aogust, gant e holl c'hloar, ne vo ket par d'ezan ?

— Ar bed holl a zervijo da skabell dindan e dreid.

— Hag eman dre holl ar gredenn e vo gantan pep gwirionez hag ar pareans evit pep klenved hag o devo holl boblou ar bed lod en e vadelezou... Dre benôs eta ?

— Hen e-unan hen desko d'eomp !

Respont an doktor ne oa nemet eun anzav e chome berr e skiant war ar poent-se. Simeon a zavas neuze, d'e dro.

— Klevit, emezan, paganed, deut eus a-bell bro da glask eur Zalver; hen kaout a reot aman, koulz ha ni, muioc'h egedomp, marteze !...

Derc'hel en dije grêt, nemet Azer, ar fulor en e zaoulagad, a droc'has dichek ar gomz d'ezan.

— Treitour ! emezan. A belec'h e teu d'it hardiziegez a-walc'h da liva ar Skritur e gaou ha da werza da vro ?

N'her gri ket dirazoun pelloc'h !

Hag o teurel a-gostez ar skaon e oa azezet warni, e tec'has, en eur lavaret :

— Milliget ra vezin mar azezan c'hoaz en ho touez ! An holl a oa mantret; Lia, gant sellou spouronnet, a heuilhe he breur o vont kwit...

Jonathan a redas war e lerc'h.

Simeon a adkrogas da lavaret, tristidigez ha daelou en e gomzou :

— Dont a reio, met n'eo ket evidomp ! Penôs e teufe d'hon zalvi, pa n'en em glevomp ket diwar e benn ?

Dibaot ar Judeo a gred eo dre ar zantelez dispar anezan e reno ar Mesias war ar bed hag e teuio da louzaoui gouliou an holl boblou.

— Dre e zantelez hag ive dre e binijennou, dre e boaniou ! eme Ambiorix.

— A belec'h ec'h ouzoc'h ze ? eme Henoch.

— Ha n'eo ket merket an dra-ze en ho Leoriou Sakr?. Ha n'eo ket, war zigarez e boaniou, e teuit da gredi e vezo daou Vesias elec'h unan ?

An doktor a chomas mut. Ambiorix a dremenas eul luc'hedenn en e zaoulagad; en e vouez e tarzas eun hekleo a levenez.

— Judevien, emezan ,c'houi eo pourvezerien ar bed ; diganeoc'h e teu e vagadurez. C'houi ivez eo e renerien ! Ouz ar goulou a zo ganeoc'h en ho torn en deus kerzet abaoe ma 'man ! An nebeudig a vuhez a zo ennan c'hoaz, d'eoc'h eo dleour anezan ! Me ha va mignon a zo deut davedoc'h, met n'hon eus na sklêrijenn nag anaoudegez da c'hellout komz en ho touez ! C'houi a zo azezet en templ; ni eo diwar an treujou e kasomp d'eoc'h hon galvadenn. Digemerit-hi ha gwelit ha n'eo ket bruzun eus ho taol ar pez hon eus ni breman da ginnig d'eoc'h...

An dek Judeo dastumet eno a en em zelle, souezet en eur heuilh, gant evez, komzou seven ha dereat ar pagan yaouank. O doare a zisklêrie e oant ganto digemeret mat.

Ambiorix a dennas neuze, a-zindan e vantell, eun tamm parch melijennet gant an amzer :

— Ma teurvezit va selaou, emezan, me a ya da zispaka dirazoc'h, va c'hredenn, da lavaret eo, ar pez a ra d'in ha d'am mignon kredi, gant eur galon start, diflach, eo ganet aman fenoz, en eur c'hraou, war eun tamm plouz, ho Mesias hag hon hini !

Holl, evel pa vijent bet flemmet war an dro, ar Judevien a reas eur skrijadenn. Ambiorix a adlavaras gant muioc'h a nerz.

— Ganet eo paour, er renk an distera; gant se, ne gredomp ket ennan, a lavarit-hu, marteze; — ha ni hon eus an hardiziegez d'e zifenn ouzoc'h : Ganet eo paour, er renk an distera; re sklêr eo ez eo red kredi ennan !

Simeon, gant mall da glevet pelloc'h, a stage war an den yaouank eur zellou entanet; Lia a zave warnan daoulagad beuzet a zaerou. Hag oll e choment, astennet o gouzoug, eveziek, dilavar, evel kollet ar gomz ganto.

D. N. D.

Adresse du « Bleun-Brug » à l'abbé Hægy

A Monsieur l'abbé Hægy, conseiller général, et à Monsieur Walter, député d'Alsace.

Le Bleun-Brug adresse à l'Alsace le salut cordialement fraternel de la Bretagne et, en votre personne, aux militants du régionalisme alsacien l'hommage de son respectueux attachement.

Il se fait un devoir de vous aviser qu'avec l'immense majorité des Bretons il s'inscrit en faux contre l'affirmation émise, au procès de Colmar, par M. le procureur général Fachot.

« La Bretagne libre est satisfaite » ? Ce n'est pas vrai.

Venez chez nous : vous verrez un peuple entier en lutte contre des lois d'oppression qu'un stupide unitarisme inflige à notre région croyante et tenta de vous imposer; vous trouverez les dirigeants du Bleun-Brug au premier rang parmi les militants, écrivains et conférenciers de l'Action Catholique et ses membres, soldats disciplinés, groupés avec leurs frères de France sous le drapeau de la Fédération Nationale pour faire rendre à notre pays le plein exercice de sa Foi.

Venez, l'été prochain, à notre grand Congrès de Morlaix: vous entendrez les Brugers affirmer leur fidélité au pacte séculaire qui unit la nation bretonne à la nation française, mais aussi proclamer leur indéfectible attachement à leur Terre et à leurs Intérêts trop souvent sacrifiés, à leurs Traditions et à leur Langue, objet d'un insultant mépris officiel, à tout ce qui fonde la Patrie bretonne et en garantit l'avenir.

Réprouvant, comme vous le faites, tout nationalisme outrancier, mais résolument hostiles au détestable régime de centralisation qui les opprime, ils félicitent M. Walter et ses onze collègues alsaciens d'avoir déposé sur les bureaux de la Chambre une proposition de résolution qui tend à restituer aux provinces françaises une représentation et un budget propres; font confiance à M. Trémintin, député du Finistère et rapporteur de la proposition, pour défendre énergiquement ces deux organes essentiels des libertés provinciales et comptent sur les mouvements régionalistes de toute la France pour organiser en leur faveur une action commune et victorieuse.

Eun deiz ma kerzen war bont ar vilin

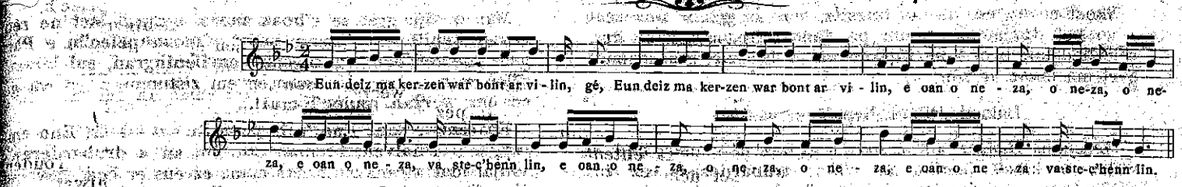

2

E oan o neza va stec'henn lin, gé (2 wech,)
Kouezas [va gwerzid — 3 gwech —] kouezas va gwerzid
[arc'hant diouzin (2 w.).

3

Kouezas va gwerzid arc'hant diouzin, gé (2 w.)
Eur paotrig koantik, ha koantik, ha koantig, eur paotrig
[koantik hen tapas d'in (2 w.).

4

Eur paotrig koantik hen tapas d'in, gé! (2 w.)
Hen a [c'houlennas — 3 g. —] hen a c'houlennas eur pok
[ouzin (2 w.)

5

Eur pok, den yaouank, n'ho pezo ket, gé (2 w.)
Rak ma oar va mamm, [va mamm vat, — 2 w. —] ma
[oar va mamm vat e vin fouetet. (2 w.)

6

Rak ma oar va mamm, e vin fouetet, gé (2 w.)
Ma oar [va zad paour — 3 g.] ma oar va zad paour e vin
[kannet (2 w.)

7

Piou 'zo war an dro hag a oueste ? gé! (2 w.)
Nemed [an evned, — 3 g.] nemed an evned e lein a
gwe. (2 w.

8

An evnedigou a zo skolliet mat, gé! (2 *w.*)
int a oar galleg, [ha galleg, — 2 *w.* —] int a oar galle
ha latin mat (2 *w.*

9

Int a oar galleg ha latin mat, gé! (2 *w.*)
Hag a ya d'ar ger [ha d'ar ger. — 2 *w.* —] hag a ya d'a
ger da flateat,. (2 *w.*

10

Hag a ya d'ar ger da flateat, gé! (2 *w.*)
Hag a ray kanna [ha kanna — 2 *w.*] hag a ray kann
[merc'hig va zad. (2 *w.*

KLASKOUR DIHUNAMB.

Va merc'h Janned, mar timezit...

Skanv.

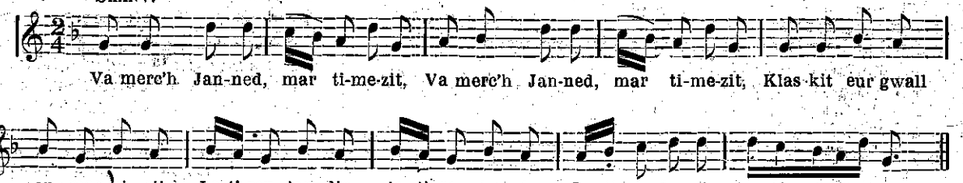

II

Evidoun-me 'm eus bet unan
Leiz va c'halon 'm eus anezan.

III

Pa 'z oun aet d'her c'has da gousket
'M eus her c'hollet el lucueg.

IV

Me 'm eus kemeret ar bal-dan
da glask dillo va den bihan.

V

P'em eus e laket er gwele,
er plouz, her c'hollis adarre.

VI

Ha me ha mont da glask eur forc'h
Da deurel ar plouz er c'hraou moc'h.

VII

Pa oan o vont war an treujou
M eus diaozet e gosteziou.

VIII

Me 'm eus kroget e penn e fri
Hag hen taolet 'n tu all d'an ti

IX

Ha deut ar big en eur gana,
Da gonta e pe stad e oa.

X

Edo 'r golvan ouz her chokat
Ar penn-glaou ouz her pigosat

XI

Me yeas da glask eur vaz kelvez
Da skei war an evned gouez

XII

Tapet va den em zavancher
Me deuas prim gantan d'ar ger.

XIII

Eur votez 'm eus karget a foenn
ha laket enni va zamm den...

XIV

Laket ar votez 'korn an tan
A-ze vo kaer d'am den bihan.

XV

An tan en deus kroget er foenn
Hag e rostet raz troad ha penn.

XVI

M eus hen paket war an oaled
Va zargaz en deus hen debret.

XVII

Breman setu me intanvez
Prest adarre d'ober al lez!

Bleiz Kamorz. *Dihunamb.*

MERK AR SKLAVAJ

Skoet e vez, en ano an onestiz, war ar giziou amzereat a zo bet digemeret, tamm pe damm, hogozik gant holl verc'hed hor bro. Eun digarez vat, a dra zur, rak arabad, evel ma lavar ar zôn,

Lakaat dilhad, hep 'nem wiskan.

Met eun digarez all a zo da grozal d'ar merc'hed a weler o klask heulia ar c'hiz; trubardezed ez int. Klasket em eus eur ger dereatoc'h da rei da entent va zonj diwar o fenn; ne welan hini ebet nemet hennez... Trubardezed heb her gouzout, a dra zur! N'o deus biskoaz tôlet evez, da vat, petra reent, en eur vont da heuil ar c'hiz.

Netra ken, nemet tremen a-zindan eul lezenn vat dindan unan fall; a-zindan o lezenn o-unan, dindan hini an estren.

Breiz a-hed an amzeriou, he devoa krouet eur wiskamant pe, gentoc'h, gwiskamantchou hag a wiske korf ar Vretonez evel ma wisk hor yez menoziou hon spered. Epad he zremen war an douar, ar Vretonez n'he dije ket da glask pesort dilhajou a zougje, d'en em c'houlenn, da beb amzer ar bloaz, pesort stumm a vije roet d'ezo. Al lezenn a oa grêt a bell zo, ha giz ar vamm a veze giz ar verc'h, nemet eun dister tra a c'helle dont da lakaat eun tamm kemm bennak eus an eil remzi d'egile.

Ha sonjet hon eus mat pegen talvoudus e oa ar fealdeddzé d'ar wiskamant da zikour miret ar fealded da bep tra all? Da heul ar wiskamant, e teue menoziou, giziou bevan ar re goz. Ar verc'h yaouank a deue da gemer, anezi hec'h unan, plegiou he mamm da wiska he boazamanchou war an dro gant he dilhad.

Brao eo lavaret, en deiz a hirio, e oa ze eun drâ kasaüs ha penôs ar bed n'helle mont tamm ebet war arôk, dalc'het ma oa gant ar C'hiz koz dichench, evel gant eur gouriz houarn.

Va Doue! Gwelit ar merc'hodennou a zo breman, strakellou falz-gwisket ha n'o deus netra en o fenn, na traou koz, a dra zur, na traou nevez nebeutoc'h c'hoaz!

Pesort arôkaat a gav de'oc'h eo an hini eman ar zin, ar ziell anezan war gein ar plac'hed disneun a gavit dre holl war ho hent? Pesort arôkaat? Ah! pesort argilaat kentoc'h!... Pep tra enno a respont d'o doare gwiskamant: ar spered, an deskadurez, a zo berr vel al lostenn a zougont; tano o skiant o anaoudegez evel o louerou; uhel, avat, o lorc'hentez evel talonou o botou!... C'houezadennigou! Avel hag avelaj nemet ken!

Ha sonjet hoc'h eus-hu biskoaz en holl danvez, sklerijenn, onestiz, karantez, a zo 'barz an toniou koz deut d'eomp euz hon amzer gwechall! Nag a gunvelez, a zudi barz ar rimadellou, gwerziou, sóniou, marvailhou savet gant an dud-se hag a zouge, adalek ar c'havell betek ar bez, an hevelep doare gwiskamant! Pebez lusk, pebez buhez, pebez pinvidigez e diabarz kalon an dud-ze!... Hirio, n'eus lusk ebet nemet a-ziavêz. Hon merc'hedou a oar chench gwiskamant, hervez ar « mod »; met en o diabarz ne finv netra; n'eus buhez ebet, lusk ebet da grouі netra nevez; galloud ebet, zoken da danva an traou kaer grêt en o rôk. Evit rei da anaout ez int beo, n'anavezont nemet eur stumm chench, beb eiz dez, tamm, pe damm eus o diavêz.

Mar o dije grêt ze c'hoaz anezo o-unan! Met ne reont nemet heuilh eul lezenn savet n'ouzon pelec'h, e Pariz, pe e Amsterdam, ma n'eo ket en Leningrad, eul lezenn o c'has war en em zistresan ,en em zistumman, en em goll, en em werzan muioc'h-muі!...

En em werzan! Eno 'n hini eman an dalc'h! Eno eman ar pez a c'halven, breman souden, an « drubarderez »! Sonjal mat a ranker en dra-man: ez eus er bed diou nerz, diou lezenn hag a stourm an eil ouz eben, *betek ebarz an traou ar munutan, an disteran.* Eun nerz a zo hag a denn da zizrei pep pobl, pep den diwar ar roudenn merket d'ezo dre an istor hag an natur: diwar hengouniou ar ouenn, diwar he giziou, he yez, hag an dra-ze, war zigarez lakaat an den-ze pe ar bobl-ze war eun hent nevez galvet hent ar wellaenn, an arokaat, eun hent hag e kavfed er penn anezan eur seurt buhez doue, — elec'h, ne gavfed nemet paourentez, dienez o heuilh roudenn ar Re Goz...

Lezenn ar Re Goz, er c'hontrol, a lavar d'an den chom dorn-ouz-dorn gant an amzer dremenet, derc'hel, forz pegen hir kammed a rafet, d'ar mailh diwezan. eus ar chadenn teüzet gant buheziou ar re deut en hon rôk... Eno eman an araokaat gwirion hag asur, stagan, da bep remzi tud, eur mailh nevez ouz ar chadenn goz.

Gant se, kement nevezenti hag a denno da drouc'ha etre an amzer bet ha da zont, ha d'hon diwiska, koulz lavaret, eus kement herez hon deus bet, evit ober ac'hanomp *tud nevez*, tud dishenvel krenn diouz re amzer dremenet hon bro, an nevezentiou-ze a zo touellerez holl hag a ra gant ar re o digemer trubarded pe trubardezed ha, d'ar fin, sklaved.

Lakit kenver-ouz-kenver, me ho ped, Bretonezed seurt a zo kalz breman gant Bretonezed seurt a oa dec'h c'hoaz! Eus eun tu, eun « akipaj » ha n'eo eus bro ebet ha ne ouier ouz pe lezenn e sent; — evit gwir, n'en deus lezenn ebet; — diouz an tu all, eun doare, war an dro, koz ha nevez, perc'hennet ha dishual...

Pelec'h eman ar wirionez, an dereadelez? Pelec'h eman ar gaou, an douellerez? Es eo gwelet, ma chom eun tamm poell er glopenn da varn ar pez a wel an daoulagad.

Daoust ha ne deufer ket da entent nag a oaperez yud a zo kuzet dindan ar veuleudi a roer d'ar « giziou nevez »! Kredi a ra d'an den klevet mouez al louarn o lubani d'ar vran, 'vit tapout diganti he c'hrampouezenn.

Daoust ha ne deufer ket da gompren n'eus gened, braventez, nemet elec'h ma 'z eus lezenn; harpet war an doujans d'ar Ouenn ha war an Onestiz?

Bezan hon eus merc'hed kristen hag en em vod da zifenn ar Groaz, banniel o feiz; daoust ha n'en em gavo ket da zifenn gwiskamant ar Vro? Heman zo eur banniel ivez!

Mar heuilfent o c'hredennou betek penn, evel m'eo dleet, maouez kristen ebet ne wiskfe « akipaj » ar « mod ». Perak? O veza ma n'eo nag onest, na breton. Dizrei a rafent, kousted a gousto, d'ar wiskamant koz, o nevezaat anezan, o lakaat da glotan, evel gwechall, lezenn an Onestiz ha lezenn ar Ouenn.

E. A. M.

Ar Bleun-Brug

D'an 12, 13, 14 ha 15 a viz gwengolo a zeu eman ar *Bleun-Brug*, e Montroulez. Livirit an nevezenti an eil d'egile ha grit ho pourchasou evit beza eno edoug ar pevar dervez-se : deiziou bras Breiz eo ar re-ze.

An A. Moal, evit kaout muioc'h a amzer da gas en dro ar gazetenn *Breiz*, eman o paouez sevel, en deus roet an dilez eus e garg a rener meur ar *Bleun-Brug*.

Pennadureziou ar *Bleun-Brug* a zo bet en em vodet e Brest d'an 21 a viz Ebrel diveza hag o deus dibabet neuze evit beza e penn o c'hevredigez an Dr Yann Cornic, eus a Blonevez-Porzay hag henman en deus dibabet raktal, evit rei an dourn d'ezan, evel sekretour, an A. F.-M. Madec eus a Vrest, hag evel tenzorier, an A. L. Le Milon, eus a Wened.

Feiz ha Breiz a gas d'an A. Moal e wella bennoz Doue evid al labour hep par en deus graet epad an tri bloaz m'eo bet e penn ar Bleun-Brug hag a ginnig d'ar Rener meur nevez e wella gourc'hemennou!

KOLL HA DIGOLL

Er bloaz-man ne glever ken soun nemet: « Er beg douar-man, evelato, ez a fall an traou; ar patatez a zo kalkennet gand ar gwall avel; ar brikoliou n'eus bet gwénneg ebet evito; ar zaout a zo deuet eun tamm mat war a-drenv; ar gwiniz a werzomp a zo marc'had mat ha kement a brenomp ker. Peger reuzeudik eo hor stad; daoust ha dilezet e vefemp gant Doue? »

Nann! nann! bezit dinec'h; Doue ne zilezo biken e vugale; pled a daolo warno bepred ha ne gouez ket eur vlevenn eus o fenn, heb e aotre.

Met, m'en deus roet d'eomp eur c'horf ha pep tra evid e vaga, en deus roet d'eomp ivez eun ene ha pep tra evid e vaga. Ma kemer preder gant hor c'horf, e kemer muioc'h c'hoaz gant hon ene, krouet henvel outan evid e anaout hag e garet.

Ha m'her goulenn digant lennerien Feiz ha Breiz petra en deus gwelet an Aotrou Doue, war an douar, edoug ar bloaveziou tremenet?

Tud ha ne glaskont nemed o flijadur; n'o deus preder nemet gand o c'horf; merc'hed yaouank troet war an dilhad kaer pe war an dans; tud badezet ha n'eus en o spered nemed eur zonj: ohacha arc'hant d'o godell, muia ma c'hellont, hag o forani goudezé evito o-unan; debri traou lipous, eva traou kreny; beza gwisket faro, setu mennoz an darn vrasa eus ar gristienien.

Ano ebet eus a Zoue; ano ebet eus o ene; mont a raer d'an oferenn, ya, evit diskouez an dilhad kaer.

Va mamm goz a lavare: « Eman ar bed o vont war e benn d'an traon; em amzer-me ez ae gwelloc'h an traou en dro! »

Gwerc'hez Vari! petra lavarfe breman ma vije bet war an douar. Fallaet eo dud, eun tamm mat, n'oun ket n'e-c'het; mantrus ar c'hemm a zo etre an amzer ma oan me yaouank hag hini ma vevan breman.

Amzer va ugent vloaz e pelec'h emaout?

A-zav em eus ranket chom eur pennad, rak bez' ez eus deuet tud d'am gwelet: Annaïk hag he breur Kolaz hag em eus lezet va zamm skrid a-gostez evid ober eur varvailhadenn ganto. Evit doare e oa roufennet vá zal, muioc'h eged ar c'hustum, rak Annaïk he deus lavaret raktal : « Adarre emaoc'h o soroc'hat, va zintin; n'eman ket mat an traou 'ta? » Lenn em eus ranket d'ezi ar pez em oa merket uheloc'h; c'hoarzin a rea ouz va c'hlevet: « Ya! va merc'h. emeve, em amzer-me, ar merc'hed a oa gwisket dereat; mont a raent d'an oferenn, da bedi; eur chapeled pe eul levr a veze etre o daouarn ha pa veze graet eur gest en iliz, e vezent gwelet o klask eun dra bennak en o godell; alies e veze tennet eur pez a bevar real paket en eur c'horn eus ar moudhouar-fri ha gant laouenedigez e veze taolet er plad. Ha breman? Sell en dro d'it; sellit en dro d'eoc'h; ar merc'hed dic'hizet a vez ivez en oferenn, met a vec'h ma c'hellont plega o glin dirag an aoter rak al lereier seiz a freuz dillo; poultrenn a bakfe, ar saeou o liouiou skler, diouz leur an iliz hag e lec'h kaout en o dourn levr pe japeled, o deus eur sac'h-ler, eur « sacoche », eur mellezour outan; neuze pa 'z aer da ges ta evit diner an iliz, ar skoliou kristen pe draou all, krog ar plac'hig en he yalc'h; han! c'houi a gav d'eoc' eo evit rei eun aluzen gaer: gortozit; lakat a raio dao wenneg er plad hag er memez amzer he devezo bet a blijadur d'ober eur zell ouz he mellezour evit gouzout l bleud riz a-walc'h a zo ouz he fri tougn. Gand ar vez eur fri hag a vezo brein a-benn eun nebeud bloavezio aman a vez graet stadig outan hag an ene krouet evi beva da virviken a rank mervel gand an naoun! »

—: Oh! a lavaras Kolaz, evidoun-me a zo gwelloc'h ga nen gounit boued da zek krouadur eget d'eur gamambr evelse. N'eo ket me eo a 'z aio d'ar saliou-dans da glas eur vaouez. Sellet a ran muioc'h ouz ar re a jom en o renk a zo kempenn ha piz zoken war o zraou hag a oar diger an dourn da zikour ar beorien hag an oberou mat.

—: Gouzout a ran ez eus c'hoaz unanig bennak henve ouzit, met n'int ket stank. Ar boired yaouank a vez gwe let ivez en ostaleriou, o c'hoari domino, ne reont mu diouz ar banne evelkent, met diouz al litr; foranerien zo en o zouez, eur bern. An danserezed a zo diouz doar an ailhoned-se, kuitez d'ar re vat da veza tapet ha lake reuzeudik ar rest eus o buhez!

Arabad eo d'eomp en em gleman ma tigas Doue gwall amzer warnomp; goap a reomp anezan; penaos ne vij ket kounnaret ouzomp?

Hervez hor stad e rankomp beza gwisket ha nann dreis hervez hon danvez e rankomp beva ha nann hervez dan vez ar re all; hervez hor c'housians e rankomp ober alu zen ha nann hervez hor plijadur.

Kemeret a c'hellomp eun tammig plijadur, eur wec an amzer, evit diskuiza, met arabat eo d'eomp mont d gredi e vefemp war an douar evit c'hoari ha c'hoari h netra ken.

Abred pe zivezat e rankimp respount eus an amzer im plijet hag eus ar gwenneien fiziet ennomp gant hor Mestr Malloz d'an hini en devezo kollet e amzer ha graet labour didalvez.

An neb a gar sonjal ervat a jomo atao laouen zoken pa ne 'z ay ket an trou hervez e c'hoant. Gwelet a raio ene eur merk nevez eus karantez Doue en e genver.

Lavaret a raio evel eur gwir gristen: « Digant Doue em eus bet ar madou-ze; o lammet, en deus diganen, pe da vihanan, nebeutoc'h en deus roet d'in er bloaz-man ra vezo graet atao hervez e c'hoant. Dizale, m'her gwel e vijen bet kollet gand ar binvidigez; deuet e vije bet va c'halon da galedi diouz an arc'hant; breman e vezo ae soc'h d'in en em zibrada diouz an douar ha ma 'm eus koll diouz eun tu, em eus digoll diouz eun tu all, rag eur gentel vat eo d'in »

. . . . . .

Ankounac'haet em oa lavaret d'eoc'h kement-man: ma ne fell ket da Golaz kaout eur penn-skanv da wreg, Annaïk n'he deus ket a offer ken nebeut, eus eur paotr yaouank hag a dremen amzer ar gousperou e chapel ar bod-illio; gwelloc'h eo ganti chom dizemez.

Ha koulskoude, hen anzav a ran ouzoc'h, Kolaz hag Annaïk a zo koant evel an deiz, fur evel Salomon ha pinvidik 'ta! Ne ouezont ket zoken mat a-walc'h, o-unan, an niver eus o danvez.

TINTIN ANNA.

Klevit 'ta !

Da Lun ar Pantekost eman bodadeg Paotred yaouank Kelc'hou studi Bro-Leon, e Folgoad. Kement den yaouank a lenn *Feiz ha Breiz* a c'hell beza eno: ar muia ma vezo e vo ar gwella !

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

Mikael a gendalc'h da labourat e Douarnenez

Frealzet ha kennerzet gant lizer ar vikel vras, Mikael an Nobletz a gendalc'has e labour, sikouret gand ar. merc'hed en doa boazet da zisplega an taolennou, Meur a hini a enebe ato outan, met an darn vrasa a voe gounezet gand ar beleg-se, ker santel. Bras, treut, eun tal ledan, leun a zousder hag a garantez, ato o klask ober vad, e skoe kalon an dud. E brezegennou a veze leun a nerz, rak komz a rae en ano Jezuz Krist, hag an dud e zelaoue gand evez. Peuliesa, e brezegennou a veze leun a nerz, Tri bennad. Er pennad kenta e tisplege eur wirionez bennak eus ar feiz, a harpe war ar Skritur Sakr ha skridou an Tadou santel eus an Iliz; en eil pennad e tiskoueze peseurd kemm a zo etre al lezenn gristen ha doare beva an dud. Hag en trede e lavare penos e tle ober ar gristenien evit trec'hi ar pec'hed ha beza din eus o ano. Eur beleg desket bras oa, ha ne lavare nemet traou a bouez, e gomzou a roe sklerijenn d'ar spered ha nerz d'ar galon.

Entanet gand ar garantez evid e Zoue, ne glaske nemet ober vad d'e nesa, d'e ene da genta, evel m'eo dleet, met ive d'e gorf. Ar re baour, an dud ezommek oa e vignoned vrasa. Kement en deze a veze roet d'ezo. A-wechou ne zalc'he gantan nemet e zoudanenn; e zilhad all a veze roet da wiska ar paour. Kement gwenneg en deze a veze dispignet evit sikour an dud ezommek.

Breman, en hor bro, n'eo ket mui stank an dud o deus ezomm da gaout aluzen, met neuze oa bras niver ar beorien ha gwir beorien a oa.

Penos e rae Mikael an Nobletz evit beva? Pa veze ret, e c'houlenne e damm bara digand ar re o doa eun dra bennak, met en em ankounac'hât a rae e-unan evit sonjal er re all, er beorien. Gouzout a rae sikour ar re holl a veze en ezomm, ar re ne gredent ket goulenn. Kalz ar-c'hant a dremene dre e zaouarn, ugent gwech muioc'h eget n'en doa war e ano, a zisklerie an aotrou Pennek, ar beleg e zikoure.

Marteze dre vurzud eo e c'helle ingala kement a ar-c'hant endro d'ezan. Rak Mikael an Nobletz en deus gret meur a vurzud e Douarnenez, hag e c'heller o lenn e skridou an Tad Maner: klenvejou pareet, bugale varo distroet d'ar vuhez. *Yann a zo bet maro*, a veze graet eus unan hag a oa bet laket gantan da zont eus a varo da veo.

Ar zent, gant gras Doue, a c'hell pep tra. Nerz ar feiz a zo dreist muzul. « E gwirionez, eme Hor Zalver d'e ebestel, m'ho peus feiz, feiz start, ha ma lavarit d'ar menez-ze: « Sav alese hag en em stlap er mor; senti a raio; ha kement a c'houlennot gant feiz er bedenn a vezo roet d'eoc'h. »

Arabât eta beza souezet o klevet ano eus burzudou gret gant tud a feiz. An ebestel a reas burzudou en ano o Mestr, hag edoug ar c'hantvejou, ar re a zo deuet var o lerc'h o deus gret eveldo gant galloud Jezuz Krist.

Mont a rae gwelloc'h gwella an traou e Douarnenez. An eneou a en em zanteelae, ar giziou hag ar skoueriou fall a veze dilezet. Ar gelennadurez kristen en em skrigne ; an holl, e pevar bloaz, a ouie o fedennou hag ar misteriou brasa eus ar relijion. E pep ti ez oa eur chapelig gant skeudennou Hor Zalver, ar Werc'hez, ar Zent, dour benniget; ar pedennou a veze lavaret mintin ha noz. Eur c'halz a zeue d'an oferenn bep mintin, da gommunia bep miz hag alies bep sizun. Tud Douarnenez a veze breman anavezet e pep lec'h dre o doare vat, o stumm santel: pennou kristen o doa, hag hevelep pennou a ra ato kaer an dud.

Mikael a zeske d'ezo ive kaout eur garantez vras evid ar Werc'hez, patronez Douarnenez. O vont en eun ti, e lavarent: « *Ave Maria* », ha tud an ti a responte: « *gratia plena.* »

Deski a reas d'ezo ive karet ar binijenn, ha dougenn eur gouriz reun. Meur a hini a voe ken douget d'ar binijenn, ma reas Doue dreizo traou burzudus. Eun intanvez, Eleonora Thepaut, a brederie alies war groaz Hor Zalver hag e gurunenn spern. Eun deiz e pedas Hor Zalver d'ober d'ezi gouzanv ar poaniou en doa gouzanet p'edo ar gurunenn war e benn. Doue a roas d'ezi he goulenn. Epad 12 vloaz, bep gwener hag en deiz araog eur gouel bras, Eleonora a c'houzanve en he fenn poaniou skrijus, evel pa vije bet eur minaoued ouz he zoulla d'ezi..

Eun all, Mari Vourc'h, skoet gand eur gwall glenved, a gollas ar gwelet. Epad 20 vloaz e c'houzanvas ar boanze, n'e ket hepken heb en em glemm, met c'hoaz gand eul levenez vras, ha kemeret oa evid eur zantez gand ar re holl hec'h anaveze. Mikael an Nobletz a c'houlenne sikour he fedennou. Mari ar Vourc'h a dremene eul lodenn vras eus an noz o pedi, ha komz a rae ouz Doue gant kement a furnez, ma veze souezet ar re holl he c'hleve.

An Tad Kintin galvet gant Mikael an Nobletz da Zouarnenez

Mikael a wele eur wech an amzer e vignon, an Tad Kintin, hag alies e skrive d'ezan. Goulenn a reas digantan dont d'e zikour da Zouarnenez, rak re a labour a oa d'ober. An Tad Kintin a zentas raktal. Epad koraiz 1628 an daou vignon a labouras a-zevri. An Tad Kintin a brezege diouz ar mintin; d'ar pardaez e rae katekiz gant Mikael. An ilizou a veze bemdez leun a dud, ha da Bask e voe goueliou eus ar re gaera.

Er bloaz warlerc'h an Tad Kintin a gwiteas Douarnenez, galvet ma 'z oa da vont da Rouan, da guzul-meur an Dominikaned. Komz a reas e Rouan gant nerz eneb an dizurziou hag e c'houlennas derc'hel mat da reolenn sant Dominik. Selaouet e voe, en desped d'ar re a glaske e lakat da devel.

O tistrei da Vreiz, e kouezas klanv e Vitre, hag eno e varvas, evel ma varv ar zent, o tiskouez eur garantez vras evid e Zoue.

Mikael an Nobletz a lavare n'en doa anavezet den ebet ken douget d'ar binijenn hag an Tad Kintin. Glac'haret e voe o klevet oa maro e vignon, an hini en doa e zikouret ha frealzet ken alies. Digant piou hiviziken goulenn sikour ? Eur mignon gwirion a zo eun tengor.

Mikael an Nobletz a ra anaoudegez gand an Tad Maner

Kenderc'hel a reas da labourat. Met o welet e tostae ar gozni, ha skuiz, dinerzet, o sonjal e teufe avel fall da freuza ar pez en doa gret, ec'h hirvoude hag e pede an aotrou Doue da gaout truez ouz Breiz... Va Doue, emezan, n'ankounac'hait ket ar bromesa ho peus gret d'in, breman ez eus 17 vlo az, da zigas eun Tad Jezuist da labourat ganen ha var va lerc'h er vro-man a zo beuzet, eur pennad zo, e tenvalijenn ar maro. Mamm a drugarez, am diwall abaoe va bloaveziou kenta, kinnigit va goulenn d'ho Mab Jezuz, ma vezin selaouet, rak gloar ho Mab ha silvidigez an eneou eo a glaskan. »

A vec'h en doa peurc'hret e bedenn, ma klevas eur vouez o lavaret d'ezan: « It da Gemper, da skolach an Tadou Jezuisted. Eno eman an hini a zo dibabet gant Doue evid ho sikour ha kendelc'her ar misionou e Breiz. Ar yaouanka eo. »

Kement-man a dremene e miz du 1630. Antronoz, mintin mat, Mikael an Nobletz en em lakee en hent da vont da Gemper. Digouezet e ti ar Jezuisted, e c'houlennas mestr-kelenner ar pempvet klas. Dont a reas eun Tad yaouank 24 bloaz, doare vat d'ezan, merk ar zantelez war e zremm. An Tad Maner oa. Mikael an Nobletz ne jomas ket pell gantan ; ne lavaras ger d'ezan eus ar pez a anaveze a-berz Doue, ne gomzas ket eus ar misionou, eus ar fizians en doa d'e welet o tont en e lec'h. Eur ger bennak divarbenn karet ha servicha Doue, setu hepken ar pez a voe etrezo en dro-ze. A-walc'h oa evit Mikael. Beza gwelet an Tad

Maner, gouzout ez oa unan dibabet gant Doue da genderc'hel ar misionou, a garge e galon a levenez, hag eürus bras oa o tistrei da Zouarnenez.

Eun nebeut amzer goude, an Tad Maner, aliet gand an Tad Bernard, e genvreur, hag aotreet gand e Renerien, a stagas da zeski ar brezoneg. E chapel Mamm-Doue, e c'houlennas sikour ar Werc'hez evit deski ar yez. Selaouet e voe e bedenn, ha tri dervez goude beza bet e chapel Mamm-Doue, e c'helle ober katekiz e brezoneg. Beleget e voe e 1637, hag epad ouspenn 40 vloaz e redo dre Vreiz, oc'h ober misionou er parreziou.

Mikael an Nobletz roet urz d'ezan da gwitat eskopti Kemper

An aotrou Capitaine, person Ploare, goude lizer ar Vikel vras, a lezas Mikael an Nobletz e peoc'h epad eur pennadig. Met abenn eun nebeut bloaveziou e kavas abeg ennan adarre, ec'h en em lakeas d'e heskinat, hen hag an daou veleg e zikoure : an aotrou Pennek hag an aotrou Brelivet, kure Ploare.

Mikael a veze tamallet da lakat brezel, disparti etre an dud. Met, evel ma lavare d'en em zifenn, an Aviel a zo evel eur c'hleze a laka disparti etre an tad hag ar mab, ar mignon hag e vignon. Er penn kenta eus an liz edo an traou evelse ive. Lod a oa a du gand an Ebestel, lod all gand ar Juzevien. Ar re a gar Doue a dle ive karet o nesa, skler eo ; met evelato e tleont teurel evez d'en em goll o tarempredi ar re fall, hag a-wechou eo eun dever evito dilezel a-grenn ar re fall, pa vez riskl d'ober eur pec'hed bennak.

Mikael a oa prizet ha karet gand al Leaned a brezege an Aviel e parreziou Breiz. Evelato e voe kavet meur a hini da gaout abeg ennan, hag unan dreist-holl a lavaras diwar e benn pep seurt traou hag a glaskas zoken skei varnan a doliou baz. Al lean-ze a droas fall divezatoc'h hag a reas mez d'an Iliz.

Ar misioner a voe taget ive gand an drouk-sperejou. N'eo ket souezus : diframmet en doa diganto kement a eneou! Met, e kreiz e boaniou, e veze ive frealzet gand an elez; ar zent en em ziskoueze d'ezan alies. Ar Werc'hez Vari, e vamm vat, a lavare d'ezan, p'en deze re a boan: « Mikaelig, na ouelit ket. »

Ar poaniou eo lod ar zent. Gouzanvet gant nerz-kalon ha kinniget da Zoue int talvoudus meurbet, hag e teuont da veza evel perlez da gaerat ar gurunenn er Baradoz.

Mikael an Nobletz n'en deus ket a fin da c'houzanv. Eman o tont an deiz ma ranko kuitaat an dud a gare kement.

An aotrou Capitaine a roas an dilez eus e garg a berson Ploare, evit lakat en e lec'h e niz, nevez deuet eus skol--veur ar Sorbon e Paris. Heman a fellas d'ezan beza e-unan mestr er barrez, hag, o veza n'edo ket an aotrou' n eskob e Kemper, ez eas da gaout ar vikel vras hag e lavaras d'ezan: « Va eontr en deus bet kalz d'en em glemm eus Mikael an Nobletz ; dies eo gouarn ar barrez keit ha ma vezo ar beleg-ze euni. Me a zo yaouank, yec'hed am eus, gouest oun da c'houarn ar barrez, da rei kelennadurez d'an dud. Kalz aesoc'h e vezo va labour pa vezo aet kuit Mikael an Nobletz. »

Ker brao e troas e gomzou, ma c'hounezas ar vikel vras. Heman a gasas eul lizer d'ar misioner da lavaret d'ezan distrei d'e vro, da eskopti Leon: « Prezeget ho peus d'ar re all e tleont senti. Roit breman skouer d'ezo ha sentit hoc'h unan. It da eskopti Leon, el lec'h m' oc'h ganet, ha na zistroit mui da eskopti Kerne. »

An den a oa karget da zigas al lizer a lavaras e berr gomzou petra a oa skrivet ennan, evit prepari Mikael ar Nobletz d'an taol e' skoe. Mikael a yeas d'an daoulin, a bokas d'al lizer gant doujans, e lennas penn da benn heb eur ger, eur glemmadenn, eneb an hini en doa skrivet. Ne lavaras nemet ar c'homzou-man: « Peurc'h ret eo va labour er vro-man. Mont a rankan d'al lec'h m'oun galvet gant Doue. »

Pa glevas tud Douarnenez ar c'helou, e voe trouz. « N'e ket traou d'ober oa ar re-ze », a lavare an holl. Ret eo mont da Gemper d'en em glemm ha da c'houlenn lezer misioner e Douarnenez. Meur a hini etouez an dudchentil en em ginnige da vont da Gemper ha da gas goulenn an dud.

Mikael an Nobletz ne roas ket a amzer d'ezo. Dastum a reas buan e dammig stal, hag en deiz-ze zoken e klaskas eur vag d'e gas da Gonk-Leon.

C'hoarvezout a reas neuze e Douarnenez ar pez a dremenas gwechall e ker. Milet gant sant Pol, pa lavares an abostol da gristenien ar ger-ze n'e welfont mui. An dud en em lakeas da lenva, hag a vriate Pol; poaniet dreistholl o veza m'en doa lavaret d'ezo n'e welfent mui, e teujont d'e ambroug beteg ar vag.

E Douarnenez e voe henvel an traou. An holl a redas warzu ar porz, ha ne veze klevet nemet tud o lenva, evel pa vije c'hoarvezet eur gwall-eur bras bennak. Ar misioner ne c'hellas ket e-unan derc'hel e zaelou. Evelato e kavas nerz a-walc'h evit rei e genteliou diveza. « Va bugale ger, emezan, gouzout a rit, abaoe an amzer m'oun bet digaset aman gant Doue da labourat evit silvidigez an eneou, n'en eus espernet na poan nag arc'hant evid ober vad d'eoc'h, evit diskouez d'eoc'h rouantelez Doue; epad 25 bloaz, e kreiz al labourou, an daelou ha pep seurt riskl em eus klasket deski d'eoc'h an tu da zont a-benn eus hoc'h holl enebourien ha da c'hounit an eürusted peurbadus. Eürus e vijien bet o tispign ar pez a jom ganen c'hoaz a vuhez o kendelc'hel d'ho kelenn en hoc'h ilizou hag en ho tiez, o teski d'eoc'h ober fae war ar bed, teurel evez ouz e fals-lavariou, lakat en ho kalon gwir garantez evit Doue hag an nesa. Da vihana, va bugale ger, selaouit va c'homzou diveza, a zo komzou Hor Zalver e-unan : « En em garit etrezoc'h ; karit ar re o deus kasoni ouzoc'h, benniget ar re a daol malloz warnoc'h; grit vad d'ar re a ra droug d'eoc'h, pedit evito; ra viot evelse dishenvel, nann hepken diouz ar re n'o deus ket a feiz, met ive diouz ar gristenien laosk ne fell ket d'ezo kregi a dro-vriad e kroaz Hor Zalver... Ar wech ziveza eo d'comp d'en em welet war an douar-man, va bugale ger, met en em gaout a raimp unanet e baradoz Doue, el lec'h m'omp galvet gand Hor Zalver ker mat, ha gand e Vamm a zo ive hor Mamm d'eomp holl. Pedi a ran a greiz kalon ar Mab hag ar Vamm da jom ganeoc'h ha da veza ganen ive epad va beach. En hano an Tad, ar Mab hag ar Spered-Santel. »

E vennoz a roas d'ezo neuze hag e pignas er vag a dlie e gas pell eus Douarnenez.

An dud a dostae outan, a astenne o daouarn, a lonve, a zifronke, a grie, m 'oa eun druez. Chom a rajont trouz ar mor da zellet ouz ar vag a gase o zad d'an harlu, hag o tristei d'ar ger ne gomzent nemet eus ar beleg santel, mignon ar re baour. mignon an holl. Peb hini a rae e veuleudi.

An dra-man a dremene e 1640. Mikael an Nobletz en doa neuze 63 bloaz. Skuizet oa gand e labourou, dinerzet gand e binijennou. N'eus forz. Labourat a raio c'hoaz keit ha ma c'hello ober.

J.-U.

GOUELIOU MEUR BRELEZ
en enor d'an Itron Varia

D'ar yaou 7 *a viz gouere.* — Dervez ar vugale.
Da 10 eur, oferenn-bred kanet gand an A. Andre, person Lokournan; ar brezegenn a vo graet gand an A. Grall, person Plouzeniel.
Da 2 eur 1/2, gousperou kanet gand an A. Jezequel, person sant Pabu; an A. Affret, person Plouedern a raio ar brezegenn hag an A. Inizan, person Treouergat a reno ar c'han.

D'ar gwener 8 *a viz gouere.* — Dervez ar veleien.
D'ar Zadorn 9 *a viz gouere.* — Dervez parreziz Brelez.
D'ar zul 10 *a viz gouere.* — Pardon bras an Itron Varia.
Da 9 eur 1/2, an Aotrou 'n Eskob a gano an oferenn-bred.
An A. Jonkour, vikel vras a raio ar brezegenn.
Raktal goude an oferenn, studiadegou.
Da 2 eur 1/2, Gousperou, Prosesion ha prezegenn an Aotrou 'n Eskob evit kloza ar goueliou.

Meuleudi da Vari, Mamm ha Gwerc'hez !

Kenteliou war al labour-douar

AL LOUZOU DOUARET EZ-C'HLAS

(Trede pennad)

III. — En douarou diraz, al lupin a roio eun trevad founnus da zouara; hadet e vezo e miz mae ha douaret e miz here.

Ar c'holfa hag an elfezenn wenn (moutarde blanche) a ro buan peadra da zouara ; hadet goude an eost e vezont mat da zouara e miz here pe e miz du.

Eun douar trempet gant trempou luduek (engrais chimiques) hepken, a deu dillo da veza treut ; en eur e drempa gant trevajou glas e chomo e stad vat.

Talvoudus eo, evel hon eus lavaret c'hoaz an tremp-se evid an douarou pell diouz ar gêr.

Bloavez kenta: Rabez. — Tremp: ugent karrad teil; kant lur azot soudek; tric'hant lur super pe gaoc'h-houarn; kant lur botas klorek.

Eil bloaz: Gwiniz. — Tremp: kant lur azot soudek ha tri c'hant lur super pe gaoc'h houarn.

Trede bloaz: Kerc'h pe heiz. — Kant pe zaou c'hant lur azot soudek; daou c'hant lur super.

Ma 'z eus hadet melchen etouez ar c'herc'h e vezo roet d'ezo pevar c'hant lur gaoc'h houarn; kaout a raint ennan ar fosfor hag ar raz o deuz ezomm ; daou c'hant lur botas klorek a ra kalz vad d'ar melchen ha goude an eost e vezo fuilhet warno daou c'hant lur super a roio d'ezo fosfor ha plastr. E lec'h azot soudek e c'heller lakat azot soufrek pe raz-azot (sianamid).

Setu an eostou a zarev ar muia e Breiz gand an tremp a blij ar muia d'ezo :

Ar gwiniz a c'houlenn : azot ha fosfor ;
Ar c'herc'h, an heiz : azot ;
Ar gwiniz du : azot ;
Ar rabez, ar panez hag ar boued chatal all : azot, fosfor, potas ;
Ar patatez : potas.
Ar melchen : fosfor ha potas.

AN EOSTOU TALVOUDUSA

Talvoudusa eostou a zastumer en hor bro eo: ar gwiniz, ar segal, ar c'herc'h, an heiz, an ed du, — ar rabez, ar panez, ar pastounadez (carottes), ar ruta, ar patatez, an irvin, — melchen ar vro, ar melchen gwenn, ar melchen rus, geot Pariz, geot Itali; komz a raimp anezo, an eil goude egile; eur ger a livirimp ivez eus ar rabez sukr, ar chikore, al lin, ar c'hanab, ar fa, ar piz, plant holl hag e vefe gounezet kalz ouz o hada muioc'h eget ne raer.

AR GWINIZ

Ar gwiniz a zo eur c'heotenn evel ar c'herc'h, an heiz, ar segal hag holl c'heotennou all ar foenneier.

Mil bell a zo abaoe m'her gounezer er vro-man ha ne ouezer ket mat a-walc'h diwar be seurt louzaouenn gouez eo diouanet: ne gaver ket a winiz gouez.

1) — Ar gwiniz bouk, *triticum sativum,* e latin; an darn-vuia eus ar gwiniz a c'hounezer a zo gwiniz bouk.

2) — Ar gwiniz kalet, *triticum durum,* a vez gounezet er broiou tomm hag a zo mat da ober boued toaz, evel ar makaroni.

3) — Ar gwiniz goenvet, *triticum turgidum,* « poulard » e galleg, a c'hounezer a-wechou e douarou fall, met n'eo ket mat tre ar greun anezo.

4) — Ar gwiniz pellek, *triticum spelta,* a jom ar pell warno goude ma vezont dournet, evel war an heiz ha war ar c'herc'h. Bleud ar gwiniz-ze a zo gwenn kann ha mat da ober kouignou; ne vez ket kalz a c'hreun avat war ar gwiniz-ze a vez gounezet er broiou meneziek hag en douarou fall tre, el lec'h ma ne deu ket zoken ar segal e-unan.

Ne gomzimp nemet eus ar gwiniz bouk rak ar gwiniz all n'o deuz talvoudegez ebet dre anan.

Daou seurt gwiniz bouk a zo: ar gwiniz blouc'h pe ar gwiniz divarv hag ar gwiniz barvok. Ar gwiniz blouc'h eo an aesa da zourna; met pa vez avel e koll e c'hreun; daoust da ze ec'h hader muioc'h a winiz divarv eged a winiz barvek.

Marc'hadourien had a zo hag o deus dibabet gwinizennou, pouezet eost pep greunenn, gwelet pere eo ar re grenfa da stourm ouz ar mergl hag ar c'hlenvejou all, taolet pled ouz o c'holo, hag int deuet evelse da ober eur ouenn nevez. Eun dra vat eo bet ober kement-se ha gouennou gwiniz eus ar gwella a zo bet kavet evelse. Koulskoude, ar varc'hadourien o deus graet al labour-se a zo Gallaoued ha n'o deus labouret nemet war gwiniz o bro.

Etouez holl winizou Breiz ez eus ivez gouennou eus ar gwella ha n'eus ezomm nemed ober eun dibab evit kaout diwarno gouennou dispar gwelloc'h c'hoaz eget n'eus fors pere all. Da c'hedal an dra-ze, eun dra hag a c'hoarvezo pa vezimp mistri en hor bro, komzomp eus ar gouennou a gaver e gwerz breman:

Gwiniz an tieg mat (le bon fermier).

Ar gwiniz-ze a zo bet graet gant Vilmorin, ar marc'hadour hajou, o vriza (hybridant) gwiniz Chidam gant gwiniz segal.

Ar gwiniz-ze a zo berr e golo; e bennou a zo gwenn evel al laez; rei a ra eostou founnus e greun; red eo rei d'ezan douar mat a-walc'h ha kizidik eo ouz ar mergl.

Gwiniz ar re unanet (des alliés).

Eur gwiniz briz (blé hybride) eo ar gwiniz-man evel hini an tick mat. E c'hounit a c'heller betek miz c'houevrer; gwenn hag hir e vez e damouez; rei a ra eost founnus e greun hag e kolo.

Gwiniz ar peoc'h (de la paix).

Eur gwiniz briz all graet gant Vilmorin eo heman ivez. Betek hanter miz meurz e c'heller e c'hounit; eost founnus a ro; e damouez a vez rus; e c'hreun melen ;branka a ra kalz; eun ed eo da c'hounit e douarou mat.

Gwiniz prim distok (hâtif inversable).

Eur gwiniz briz all graet gant Vilmorin hag a zo mat da hada en douarou drus kenan; berr eo e golo ha krenv ha melen e c'hreun; e hada stank a ranker; eost eus ar founusa a ro e douarou mat ha net.

Gwiniz Teverson.

Eur gwiniz eus a Vro Zaoz, rus e c'hreun, ber ha krenv e golo.

Gwiniz penn aour. (Golden drop).

Eur gwiniz saoz eo henman ivez; kolo etre daou krenv, greun rus, dister a-walc'h; ne c'houlenn ket a zouar eus ar gwella.

Gwiniz ar sav-heol (aurore).

Prim ha brokus e greun; tamouez rus; greun teo ha rus; hen hada a c'heller betek miz ebrel; gwiniz eus ar gwella pa ranker hada war an divezadou.

Kalz gwinizou all a zo c'hoaz; n'hon eus komzet nemed eus ar re wella da hada en hor bro.

An asouliou gwella evid ar gwiniz.

N'eo ket a-walc'h gouzout labourat an douar; red eo ivez gouzout hen asouli, rak an dra man a dalv keit ha trempa: goude ma trempfec'h, ma n'eo ket yac'h an asoul, n'he pezo ket kalz a dra.

Gouzout asouli a zo gouzout pe seurt trevad eo ar gwella da c'hounit warlerc'h eun all. Asouliou panez hag irvin a zo gwelloc'h d'an ed eged asoul rabez.

An douarou fetis ha pourner eo ar re wella evid ar gwiniz. Krenfoc'h a-ze e vezo an douar ha gwelloc'h a-ze e vezo ar gwiniz, mar d'eo trempet a-walc'h da nebeuta.

Eun dra fall eo lakat gwiniz e douarou skanv, rak dister e vezo atao an eost e douarou evelse: lakomp segal el lec'h ma 'z eus douar segal ha gwiniz el lec'h ma 'z eus douar gwiniz.

A-wechou, koulskoude ,an tiek n'en deus nemet douarou skanv hag en deus c'hounit evelato da gaout gwiniz: red eo d'ezan, neuze, kemeret gouennou gwiniz ha n'int ket re figus ouz an douar evel ar *penn aour* (*golden drop*).

Ar gwiniz a c'houlenn douar net ha dilastez; goude boued chatal, panez, rabez hag irvin hag a vezo bet c'houennet, ho pezo gwiniz mat.

Goude ar patatez ez eus tro da gaout gwiniz mat; goude melchen, evit kaout eost mat, eo red trei ha douara an douar, eur miz da nebeuta, a -raok hada; anez an dra-se, e vezo re gleuz an douar ma n'eo nemet troet, hag e vezo mouget peurliesa an ed gand an treuz-geot hag al louzeier fall all.

Dies eo kaout eun eost mat a winiz goude kerc'h ha diesoc'h c'hoaz goude gwiniz all pe heiz; ar re goz a lavare:

Ar gwiniz, warlerc'h heiz,
falla kesad 'zo e Breiz.

Lakomp eta hor gwiniz warlerc'h boued chatal hag a zo bet c'houennet pe warlerc'h melchen.

Goude ar melchen, a-bouez trei ha douara eur miz pe zaou a-raok hada e vez peurliesa gwiniz mat tre, rak, evel hon eus gwelet, ar melchen a lez kalz azot, en douar, a vezo talvoudus evid an ed. Red eo zoken hada, goude ar melchen, gwiniz hag a zo krenv o c'holo, rak, anez da ze, e stokint allies, ken drus e vezint.

Breman, a-raok lavaret penaos ha pegoulz hada, e komzimp eus an tremp mat d'ar gwiniz ha penaos dibab ha netaat an had.

An had.

Had mat ,eost mat. — Talvoudus eo lakat en douar had mat ha dilastez; an douar a zo ker, koulz hag al ludu hag an teil, arabad eta beza e riskl da goll an holl draou-ze, o c'hounit had fall. Louzeier fall a-walc'h a zo en douar heb ezomm da lakat ken. Dibabomp eta hon hadou ha netaomp i mat. An had a dle beza:

Nevez,
Teo,
pounner,
net.

Seul nevezoc'h e vez an hajou ha seul welloc'h e vezont; arabad eo gounit hajou koz rak peurvuia ne ziouanont ket mat ha dister e vije an eost a zastumfet diwarno.

Kollet em eus evelse eur parkad segal en eur hada ennan had daou vloaz: an drederenn anezo n'int ket bet diouanet.

An had a dle beza, ouspenn, teo, pounner ha net; evit kement se n'eus ken da ober nemed o lakat da dremen dre an didouezierez (*trieur*). An didouezierez a zo eur benveg graet gand eur granenn (cylindre), e zing, a dro, war eun ael evel eur grazerez kafe; toullou bras ha toullou bihan a zo er granenn-ze; ar greun a vez savet beteg eur gern ha laket da goueza, ar re deo en eun tu hag ar re voan en eun tu all.

Gand eun hevelep benveg eo aes hada had mat, net ha teo.

Ker eo eun didouezierez ha setu perag ar parreziou pe an emgleoiou labourerien douar eo a dlefe he frena evid o izili.

Had mat ho peus, met a-raok o hada eo red d'eoc'h o louzaoui ouz an dua; ar c'hlenved-se a dro ar greun en eul ludu hag a vez gantan flear ar pesked brein.

Lakat a reoc'h ar gwiniz emaoc'h o vont da hada en eur bern hag e touroc'h anezo gant dour hag ho pezo teuzet ennan kouevr soufrek (*sulfate de cuivre*). Pevar litrad dour,, gant 50 gramm kouevr soufrek, a zo a-walc'h evit 100 lur ed. Touezia mat a ranker ar gwiniz hag al louzou-ze ha goudeze teurel sier war ar bern ed da viret ouz al louzou da zec'ha re vuan.

Div eur goude e c'hellit e hada gand an dourn, met, mar hen hadit gand an haderez, gortozit an dervez warlerc'h.

AN HADA

Dindan an oged.

Hada a c'heller *dindan an oged.*

Troet e vez ar park, freuzet, hadet gand an dourn ha goloet an had gant daou daol oged. Mat eo hada evelse pa n'eus ket re a vrini, dre ar vro, rak evel ma ne vez ket laket doun an had, en douar, e vefent debret buan a-walc'h gand ar c'hoz laboused-ze.

Dindan ar bomm.

Pa vez net a-walc'h an douar, a-walc'h eo e drel; hadet e vezo an ed e pep bomm ha goloet gand an alar.

Re zoun en holl vez laket a-wechou an had evelse ha poan o devez o toulla an douar; met da vihanan, en hentse, ne vezont ket dizouaret gand ar brini.

A-wechou all e vez troet daou vomm dioc'htu gand an alar; ar bommou-se, eur wech kranet (rouloueret) a vez hadet, goloet gand eun taol tumper ha rastellet en aoun ne vefe ket bet goloet mat a-walc'h an had: labour vat, met poanius hag hir.

Gand an haderez.

Hada mat a vez graet evelse, ya, pa vez mat an haderez met, red eo hen anzav, ne vez ket kavet kalz a haderezou mat, dre ar vro, gand ar c'hiz fall o deus an dud da douezia ludu gand had rabez, ruta pe bastounadez (carottes), devet e vez evelse an haderez dioc'htu ha ne had ket mat ken, goudeze.

An haderezou dre loa (semoirs à cuillers), evel ma vez kavet a-wechou en tiegeziou bras, eo ar re wella; p'eo gwir e koustont ker e vije mat d'ar parreziou pe d'an emgleoiou o frena evid o izili.

Arabad eo kempenn re vat an douar da hada gwiniz; ar gwiniz ne blij ket d'ezo douar re vlot na troet re zoun. Mat eo lezel war gorre pouloudennou bras a vezo bruzunet, gand ar freuzou, d'an nevez amzer hag a c'holoio gwriziou an ed dizoloet gand ar goanv. Seul vui eo kalet an douar ha seul welloc'h e vezo an eost; arabad eo kaout aoun da grana (roulouerat) an douar, eur wech pe ziou, goude ma vezo hadet; eur c'hran dantek (kroskill) a zo aes da gaout evid ober an dra-ze rak gant hennez e c'heller labourat, brao bras, zoken en douarou hanter c'hleb.

Tremp.

Ma hader ar gwiniz, goude rabez, bet trempet mat gant teil, ne dalv ket ar boan teilat ken; roet e vezo neuze ludu da dremp. Tri c'hant lur super pe gaoc'h houarn ha kant lur azot soudek, dre zervez arat, a vezo eun tremp mat.

Koulskoude, pa vezer krenv e teil, n'eo ket fall lakat, gand an dra-ze c'hoaz, eur gwiskad brao a deil war an douar; neuze, avat, eo red kemeret da hada had gwiniz ha ne stokont ket.

War zigarez ma vezo bet teilet ar gwiniz, arabad e vezo chom hep lakat ludu warno, rak, da genta unan, an teil n'eo ket pinvidik a-walc'h, e fosfor, hag, ouspenn-ze, an azot a zo ennan ne deuz ket buan a-walc'h da veza debret dioc'htu hag a-wechou e vez gwelet ar gwiniz o veleni; naoun azot o deus.

Goude melchen e vezo red lakat muioc'h a fosfor evid ar gwiniz rag ar melchen en deus debret kalz anezan. 500 lur gaoc'h houarn, dre zervez arat, n'eo ket re evit digas ennan fosfor ha raz.

OLIER CHEVILLOTTE.

WAR DRO AR RE GLANV

Lavaret em eus, em fennad diveza, e oa al limonad eun evach hag a blije kalz d'ar glanvourien.

Ober a c'heller eun evach koulz ha limonad o teurel dour vero war eun tamm sitron ha daou damm sukr; meski goudeze ha sila: an evach-se a zo da veza roet ez-tomm.

Evid ober eul litrad evach, e doare al limonad ha koulz hag hen, diskroc'hennit daou aval sitron, trouc'hit i a dammou, goude beza taolet kuit an hajou; toueziit an tammou sitron gant dek tamm sukr; taolit eul litrad dour warno ha silit. Ma kavit an evach re drenk e lec'h implija daou sitron, e c'hellit lakat eur sitron hag eun aval oranjez.

Penaos rei al louzeier

Ouspenn houed hag evach a vez da rei d'ar glanvourien: louzeier a vez ivez hag a bep seurt: loaiadou, diveradennou, boulou, poultr, kommunionou, en eur ger, traou da lounka. Louzeier all a zo hag a vez laket da vont er gwad, dre c'houeled ar bouzellou, toueziet gant dour, soa, mel, pe eun dra bennak all hag a deuz buan e korf an den.

Louzeier all a zo hag e froter ganto ar c'hroc'hen; lod all hag a vez sanket dindan ar c'hig pe er c'hig pe er gwazied, pe er mell-kein gant spilhou kleuz; lod all, er fin, hag e vez graet ezenn ganto.

Gand aoun da fazia goulennit mat atao ouz ar medesin pe ouz an apotiker an doare da rei al louzeier en deus ezomm ar c'hlanvour, rak al louzeier da eva a vez roet darn gant loaiou, darn gant gwer, darn gand eun diveradennerez (*Compte-gouttes*) ha c'hoaz al loaiou-ze darn 'zo hag a zo bihan evel al loaiou-kafe, al loaiou-madigou (cuillers à dessert) ha darn all 'zo hag a zo bras evel al loaiou-boued. Ar gwer a zervich da rei al louzeier a zo gwer likuriou, pe wer Mader, brasoc'hik, pe wer Bourdel, brasoc'h c'hoaz, met bihanoc'h eget gwer ar gwin ordinal.

An tasou a zo ivez re vihan anezo evid ar c'hafe du, re grenn evid an the ha re vras evid ar c'hafe gant laez. Anat eo ma 'z eus lavaret d'eoc'h rei louzou, leun eun tas kafe du hepken, arabad eo d'eoc'h mont da rei leun eun tas kafe gant laez !

Ma ho peus ezomm da ober implij eus an diveradennerez, gwella ho peus da ober eo kemeret nebeud a louzou bep taol, rak, ma voustrit re war ar beg gomm, e kouezo re a louzou diouz ma 'z eus gourc'hemennet.

Eun diouallerez vat a daol evez bras war an doare da rei al louzeier; gouzout a ra tremen diouz ar c'hlanvour; gand ar vugale dreist holl eo mat kaout habaskder hag alies... finesa. Nag a draou fall a ziskenn e korf eun den (hag en e spered ivez, siouaz !) gant komzou flour.

Ha setu tro d'in, eur wech muioc'h, da c'houlenn, ouz an diouallerezed; aked, evez, ampartiz, dousder hag all. Mar o deus ar vertuziou-ze, ne ankounac'haint ket sellet piz ouz bured al louzou a-raok e ginnig d'ar c'hlanvour. Paper a vez stag ouz ar vured ha war ar paper-ze e vez merket penaos rei al louzou. A-wechou war ar paper-ze eo merket e tleer heja al louzou a-raok e rei.

War vuredou all e weloc'h ar ger « *poison* » war baper rus, pe eur penn maro, pe eskern kroaziet; louzeier int hag a zo kontamm enno ha n'int ket da veza roet da eva. Rak-se, bezit war evez.

Taolit evez ivez ma 'z eus skrivet pe ma 'z eus bet lavaret d'eoc'h e ranker implija al louzou heb e dostaat ouz an tan: tan an aoled pe dan ar goulou, evel an ether hag a vez roet, a-veradou, war eun tamm sukr, da lounka, pe da gempenn ar c'hroc'hen pe eur gouli.

Ma ne 'z eus war ar vured merk ebet da lavaret d'eoc'h heja al louzou, grit hen evelato rak alies eul louzou a ya meur a dra d'hen ober ha pa vezont toueziet mat eo ivez brasoc'h e c'halloud.

Gand a reoc'h taolit evez ma vezo net al listri a gemeroc'h, da rei o louzeier hag eur wech roet al louzou n'it ket da lezel al listri-ze da rodella etouez al loustoni, ar boultrenn hag ar c'helien, Arabad louza ar buredou o tiskarga re pe re vuan hag eur wech diskarget ar pez a zo da rei stoufit raktal ar vured adarre rak al louzeier a goll o nerz, en aer, ha darn a zo hag a ya en ezenn ha re all hag a zav flear ganto dioc'htu.

Sec'hit genou ar c'hlanvour ma 'z eo et al louzou ebiou ha ma roit d'ezan eun dra bennak gouest d'e lakat da zislonka ra vezo etre ho taouarn eur pod bennak prest da zigemeret ar pez a restaolo.

Evid al louzeier c'houero pe fall da eva ne raio nemet vad lakat gwalc'hi ar genou a-raok ha goude; rei a c'heller ivez eun tamm sukr d'ar c'hlanvour da zebri da gas ar vlaz fall d'an traon.

Mar ho peus eol da spurji — hag a zo donjerus awalc'h — da rei d'ho klanvour lakit hen en eur werenn gand eur banne kognag, pe etouez kafe, bouillons, pe vier hag ho pezo laket da eionenna ouz he drei gand eul loa.

Al louzeier a zo da rei a ziveradennou a c'hell beza laket en dour, er gwin, en the, pe er sirop, hervez lavar ar medesin, mar tleer o eva rak louzeier a ziveradennou a zo hag a dle beza laket en daoulagad.

Ar boulou bihan, anvet e galleg « *pilules* » a vezo lounket gand eur banne dour, met arabad eo o chaokat. Poultr a bep blaz hag a bep liou a vez roet alies d'ar glanvourien; ar medesin e-unan eo a lavaro pe ez int da veza lounket dreizo o-unan, a veutadou pe a loaiadou, peurliesa gant dour.

Ma 'z int re fall en holl ha dies da lakat e kommunionou o roit etouez mel pe gonfitur ; ma 'z int re bounner o lakit etouez limonad, war eionenn ar bier pe en eur banne dour Seltz.

Ar c'hommunionou a vez laket war eul loaiad zour ha lounket d'ar red, rak alies al louzeier a zo lenno a zo c'houero.

Darn a zo hag a gav aesoc'h o lakat war an teod hag o c'has d'an traon gand eur c'henaouad zour.

Ar Medesin.

KELEIER

Katoliked Leon e Folgoad

AN A. YANN BARVET

bet kure e Montroulez, person Pont-ar-Veuzenn

Da zul ar C'hasimodo, 24 a viz Ebrel, an A. 'n Eskob Duparc a vode katoliked Leon ha Treger e Folgoad evid anzav o feiz hag o gwiriou kristen breset gand eur C'houarnamant dizoue. Dnnt a rejont eus Leon, Treger ha zoken eus Kerne, ken niverus ha d'ar pardon bras.

An A. Bergey, person Sant Emilion, Kannad Bourdel e Pariz, den helavar meurbed, a gomzas e galleg. An A. Hardouin, eur breizad kalonek, alvokad Lez-Varn Roazon ,a gomzas eus gwirion an Tadou kristen da c'hellout sevel o bugale skoliou ha ne vo graet gaou ebet enno ouz o feiz.

An A. Barvet, person Pont-ar-Veuzenn, a gomzas evit difenn gwiriou ar venec'h hag al leanezed hag a glozas evelhen e brezegenn:

Hon Aotrou 'n Eskob, en hor penn, hag al lealded en hon tu, ni ' lavar d'hor gouarnerien — : Roït d'ar gatoliked ha d'o relijuzed al liberte, keit ha d'ar re all. Ha ma fell d'eoc'h ober skouarn vouzar, taolit evez mat! Mar d'omp Fransizien kalonek, ez omp ivez Bretoned, pennou kalet, hag e tennomp holl da ouenn hon Tadou koz. A-hed an amzeriou, d'an dud o devoa ar garg eus ar boblou, pe ez oant pennou kurunet, pe ez oant Republikaned, e lavarent kement-man hag o c'homzou a zo hon re-ni:

— « M'ho peus ezomm eus hon arc'hant, eus hon amzer, eus hon labour, eus hor buhez zoken, krogit.. Setu hon arc'hant, hon amzer, hon labour, hor buhez! Met, ma c'houlennit diganeomp hor c'houstians, ne dalvezo ket d'eoc'h. Bep tro ma rooc'h d'eomp eur gourc'hemenn nevez, hervez al lealded hag ar justis, e plegimp hor penn hag e raimp ho polontez; met, ma fell d'eoc'h laerez hol liberte, ha bresa hor c'houstians, ni ' lavar d'eoc'h, krak ha berr, biken, biken, ne blegimp hor penn, pe ma rankomp hen ober, ne vezo nemed eur wech: dindan kountell ar bourreo. » (1)

Prosez Kolmar

Ma 'z eus tud hag a glask difenn ene Breiz a eneb an diavezidi digristen ha divrezonek a glask e laza, ez eus ivez du-hont, e bro santez Janed Ark ha santez Odila, tud a vilierou, en o fenn an A. Haegy, hag a glask difenn an Alazs hag al Lorren, ha miret, d'ezo, yez ha feiz o Zadou koz.

Al labour-ze zo eul labour ha ne ya tamm ebet, a c'hellit kredi, da zarn eus paotred Pariz. Unan anezo, an A. Helsey, eur skrivagner, a zo aet da ober eun enklask du-hont hag en dizro en deus moulet war *Le Journal* pennadou skrid binimus, evit teurel dismegans war an A. Haegy, eur beleg mat ha galloudus, mar deus unan, p'eo gwir eman e penn holl gazetennou lenneta ar vro-ze.

An A. Haegy, — ha mat a reas, — a c'halvas an A. Helsey dirak Lez-Varn Kolmar. E penn al Lez-Varn e oa eur frank-mason touet, an A. Fachot a reas, nann prosez an A. Helsey met hini an A. Haegy hag en devoe ar skiant da lavaret d'ezan:

— Met, Aotrou n'eus nemedoc'h o klemm ; it da Vreiz hag e weloc'h eno an ilizou leun a dud bep sul. Gouarnamant Paris ne ra brezel ebet d'ar relijion.

— Ne ra brezel ebet d'ar relijion, a lavaras, unan bennak eus an Alzas d'ezan, met ne ra nemed an dra-ze. Livirit d'eomp ped parrèz a zo e Frans ha n'o deus beleg ebet ?

Kement a wirioneziou kalet a lavaras Alzaziz e Kolmar ma teuas urz, eus a uhel, da gloza ar prosez, a-raok ma oa hanteret!

Vad a ra klemm hag en em zifenn.

Eun nebeud derveziou goudeze, an A. Poincare, penn ar C'houarnamant, a oa e Strasbourg, ker-benn an Alzas, hag a zisklerie, skler hag uhel, e c'helled deski an Alzaseg er skoliou ha ne vije graet brezel ebet ken d'ar relijion!

Met arabad fiziout re; gant tud a zo, e ranker beza atao war evez, en aoun da veza flemmet!

Ar *Bleun-Brug* en deus kaset e c'hourc'hemennou d'an A. Haegy, d'an A. Walter ha d'ar vignoned vat a zo en dro d'ezo, o tifenn ene an Alzaz c'hoar da ene Breiz.

Roue an nijerien

Charl Lindberg, eur c'habiten yaouank eus an Amerik, 25 bloaz, kaera den a wiskas dilhad, en deus graet ar pez ne reas den biskoaz, treuzi ar mor bras, ha dont en eun nijadenn, war e garr-nijal « *The Spirit of Saint Louis* » eus a New-York da Bariz, e 32 eur 23 m., da lavaret eo en deus graet, wardro 45 leo an eur, rak etre New-York ha Pariz, ez eus 1500 leo.

D'ar gwener, 20 a viz mae, da 12 eur 52 e pignas en e garr, e New-York ; antronoz da 22 eur 22, e tiskenne anezan, er Bourget, harp e Pariz, dirak 150.000 a oa ouz e c'hedal. N'eus den ebet m'oarvat biskoaz hag a vije bet graet d'ezan kement a enor hag a zo bet graet da Charl Lindbergh !

Daou c'hall, Nungesser ha Coli o devoa klasket ober an hevelep hent; loc'het e oant eus Pariz evit mont da New-York, d'ar zul 8 a viz Mae ; n'eus ket bet klevet ano anezo abaoe !

Met perag ivez ober eus ar zul, deiz an ehan, o dervez brasa a labour ?

(1) An Tad Monsabre.

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Eur priz a 150 *lur evit diski lenn ha skriva ar brezoneg da vugale ar Vro.*

Setu a lennomp war an diweza *Feiz ha Breiz:*

« Milluriou ha milluriou a zispigner bep bloaz evit gwellaat gouennou kezeg. Petra a vez graet e Breiz evid ar brezoneg? — Netra, pe kouls netra!... Hogen, ni a fell d'eomp ma vo desket d'hor bugale karout, lenn ha skriva hor brezoneg er skol! »

D'ober diouz mennad *Feiz ha Breiz,* a zo ivez *mennad Gwir* hor c'henta dlead her seveni, ez eus bet savet gant *Unvaniez Arvor* (Fédération Régionaliste) renet gand an aotrou D'Herbais, maer ar Faouet, eur priz a 150 lur d'ar skol he devo desket lenn ha skriva brezoneg d'ar muia a vugale hag o eeunet ar gwella en hent karantez o Bro.

Kaset ar vistri hag ar mestrezed o skridou-danevelli (rapports), testeniet gand ar person pe ar maer, d'an aotrou Vallée, 23 Straed Sant-Beneat, Sant-Brieg, a zo en e garg ar gevrenn vrezoneg e Kevredad an aotrou D'Herbais.

Ma karfe tud vrokus rei skoazell da greski ar priz, kasent o frof evit se d'an aotrou Mellac, tenzorier ar C'hevredad, 10 straed ar Gaz, en Oriant.

⁂

Vocabulaire breton-français gand an aotrou Ernault, moulerez Prudhomme, Sant-Brieg.

Eul levrig eo a vent gand ar *Vocabulaire français-breton* bet embannet ivez e ti Prudhomme. Kavet e vo ennan ar pep talvoudeka eus tenzor ar yez, lakaet kenver-ha-kenver geriou Leon, Kerne, Treger ha Gwened. N'hell ket hor skrivagnerien tremen hepdan da gaout a-wel an holl c'heriou ha d'ober en o skridou, dre douez ar rannyezou, an dibab-ze a erbede, n'eus ket pell, gant kement a reiz an aotrou abad Brochen en e gelaouenn nevez « Breiz ».

Her goulenn *dioustu,* rak ne bado ket kent beza diviet evel ar *Vocabulaire français-breton.* Eun advouladur eus heman a zo war ar stern, a-unan gand eun *Dictionnaire Etymologique* hag eul levr *Mojennou brezonek* gand an aotrou Ernault, *Kentelioù diougezek* an aotrou abad Bozec, eur *Geriadur eus ar yez lennek,* gand Roparz Hemon troïdigez ar *Mabinogion* gand Abeozen, ha kalz a levriou all. Bec'h d'al labour evid ar Vro!

⁂

An aotrou Bimbochet e Breiz, gand Roparz Hemon, moulet evit *Gwalarn* e ti-moulerez ar *C'hourrier,* 4 Straed ar C'hastell, Brest.

Pevare levr *Levraoueg Gwalarn* eo heman. Meneg a zo bet aman er miz tremenet eus an tri levr kenta: *Ar Roc'h-toull, War varc'h d'ar mor, Tonkadur bugale Tuireann,* Trec'h eo *An aotrou Bimbochet* d'ar re-all, ken dre e zellid e-kenver lennegez, ken dre ar gelenn uhel a gaver ennan. Diou gevrenn. Er genta kevrenn, bet embannet e *Gwalarn,* eun daolenn eus Breiz en Amzer-da-zont, ha hi addeut e rouden reiz he Yez, he Spered hag he Frankiz. Da lakaat « gin-ouz-eneb », en dibenn, eur sell ouz hor Breiz diroudennet en eur bajennad kaer meurbet: *Hunvre Donalda.*

El levr e kavor eun eil kevrenn a bouez n'oa ket bet embannet war *Walarn : Marc'hekadenn Bimbochomaros,* Tro-skriva beo ha lemm Iwerzoniz, bet pleustret a-zevri gant Roparz Hemon, a danvaer dreist-holl en o skridou-drevezi. Lenn Dottin *Les Littératures Celtiques,* pajenn 105 hag ar skoueriou tennet eus *Gweledigez Mac Conglinné* e *l'Epopée Irlandaise* gand an hevelep hini. pajenn 192 (1). *Marc'hekadenn Bimbochomaros* a zo eun taol-esa deut gand an oberour d'eun taol-micher, d'eur penoberdreist, er c'hiz-lennadurez-se. Dudius da lenn penn-da-benn. Muioc'h c'hoaz eged er genta kevrenn taolennou kentelius da sanka doun er spered: *Boueterien ar Loar, An teir Enezenn, Poblad an Douristiked* ha, dreist-holl *Harzou ar Vro villiget,* hor Bro-ni!

Aman hag ahont eur flemmadennig na feuko nemed an dud re anwazus. Flipadennouigou n'int ken ouz jaouiou-zo a zac'hfe karr hol lennegez e poull-lagen al Leziregez. Mil bennoz d'ar re a laka o holl boan d'hen dizac'ha ha d'her c'has war-raok, en o fenn Roparz Hemon!

⁂

Keleier eus broiou Keltia: Iwerzon. — Eman De Valera o paouez mont d'an Amerik. Eun degemer kalonek a zo bet graet d'ezan dre-holl. — *Bro-Gembre.* — Pa n'oant ket evit kaout digant ar Saozon o mennad diwar-benn eur greizenn gembraek a bell sonerez diorjal, o deus, e Kembre, en em glevet evit se gand Iwerzoniz: Dublin eo a ro beb an amzer kanadegou ha displegadennou e kembraeg dre an diorjal. — Eur greizenn evit Kembre o deus tizet da gaout en armead vras ar « Boy-Scouts », ha hi distag-krenn diouz Bro-Zaoz. — D'an 10 ha d'an 11 a vezeven kenta, e Croes-Oswallt, kendalc'h an *Undeb Cenedlaethol* (a aozas a-du gand an aotrou Mocaer kendalc'h keltiek Kemper). Da harpa ar yez er skoliou hag er vuhez-bemdeiz e vo gouestlet ar c'hendalc'h-ze. — Ar 6 a eost e Caer Gybi (Hollyhead ar Saozon) e tigoro an eistedfod. Emeur o c'hortoz da zont di eun niver Kembreiz eus an Amerik.

Setu aman ar skoueriou digant Kembreiz ma c'hellfemp ober diouto: — 1° — O strivadou da astenn ha da welaat o c'hoariva (théâtre) o deus dihunet nevez-zo eus eun hir-gousk ha kresket souezus en eun taol; — 2° — O freder d'ar vugale d'o difenn ouz an digeltiekaat gand ar skol a zo, evel aman, e dalc'h uhel-renerezioù divrôadel; savet o deus d'ar vugale kevredadou evel *Urdd Gobaith Cymru Fach, Cymrodorion y Plant* ha kelaouennou evel *Cymru Plant,* d'o staga ouz o yez hag ouz o bro. — 3° — Striv ar Gevrenn Vrôadel (*Plaid Genedlaethol*) gand e gelaouen *Y Ddraig Goch* a ra eul labour dambenn vel ouz hini *Breiz Atao.* Pennadou *Y Ddraig Goch* a vez a bouez d'eomp o lenn hag o studia, da skouer, en niverennou ebrel ha mae, eur studiadenn diwar-benn an Emrenerez e sell d'an Arboellerez (Economie politique) gand D. J. Davies eus Skol-veur Aberystwyth. A-du eman gand Quilgars ha Debauvais. O veza m'eman ar Skoliou-meur en o frankiz e Kembre ha gouestlet e gwirionez da welaat Amzer-da-zont ar Vro, e kemer kalz a gelennerien anezo perz e-touez ar re genta e labour an Emzav. Eun gwir yennoz da Gembre ar frankiz-se eus o Skoliou-meur!

Ar Sekretour: F. VALLÉE.

(1) Eun dibab pennadou diwar *Gweledigez Mac Conglinné,* a zo bet embannet *en iwerzoneg* gand an aotrou Dottin en e *Manuel d'irlandais moyen.* II, 107.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon
Bouteier, dilhajou, mezer, lien, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.
Ar varc'hadourez a brenòt a vezo kaset d'ec'h d'ho kêr.
TI LE CORRE
an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz Iliz Sant-Mikael **VREST**.

Goulennit e ti ar marc'hadou ar Zoavon e galleg « Le Plus Chic » Hennez eo ar gwella

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE
36, rue de Siam BREST — J. PLOUÉ — 57, rue de Traverse BREST
Déménagements - Camionnage - Transit - Transports
Cadres - Wagons - Autos Capitonnés
R. C. Brest, 600 — Ad. Tél. Ploué-Brest — Tél. 0-88

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez LEN evit boc'h holl asuransou (an tuzi, hag all).
BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 4, rue Vi e korn ru Baris.

Klanvourien !
An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iodmor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL**, al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius..
Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,
Maouezed digouezet gant tro an oad, na droïatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL**, aozet gand an D^r en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

Staliou Nevezïou Bras
Aux Galeries Saint
108 à 112, Rue Jean
KOANTA NEVEZIOU G'WE
Kaout a raer en ti-man Lome
da gaout evit Kommunion ar
DREIST EVID AR MEZERAC
Evit an dud diwar

AUX DAMES DE
95, 97, 99, Stra
BRASA STAL
NEVEZIOU
ARREBEURI
Ar wella marc'hat
Ar marc'hadourez
ti gant kirri dre dia
Tud en ti a

Hadou potach ha brouskon, hadoù bleniou
Hadou dibadet eus ar gwella tiez
TI A. HUON
Savet e 1840
L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H
17, Straed Siam — BREST
Téleg. AUDREN-GRAINES-BREST — *Téléph. 5-35*
BINVIOU - PESKETA
KERDIN - SIFELL A BEP SEURD
Brezoneg en ti TI A FIZIANS R. C. Brest 49

Pommes de Blend
SPIN
GRAINES
75, Rue Jean, Brest

Na brenit ket arrebeuri araok beza bizitet ar

al-labour vras war an Arrebeuri

giz-Vreiz, giz-vreman, giz Loeiz XVI ha giz koz

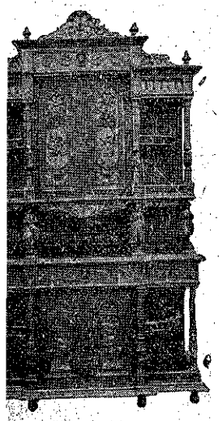

Ti Loeiz QUEMENEUR

Kizeller-koad Breizad

Savet e 1905

Eun dibab bras a gamchou-gweleou, — Saliou dibri a bep doare.

Arrebeuri evid a dud a ziwar ar maez.

Hor staliou gwerza ha diskouez a zo 215 ru Jean Jaurès

(diskenn ar c'har-tram « au Rat gouteux - Quatre-Moulins »)

e **KERBER (Sant-Per-Kilbignon)** *tost da Vrest.*

Tud an ti a oar brezoneg.

h. 8-03 Brest.

☛ Red-mat eo d'eoc'h dont da welet ! ☚

Kaset e vezo ho prenadennou d'eoc'h dre tumporell-dre-dan.

gars agricoles métalliques

métalliques — **Serrurerie d'Art**

on fer — **Toutes pièces forgées et estampées.**

BERTHOMIER

Constructeur

rue Jean-Jaurès, BREST Tél. 2-75

de magasins — **Silos métalliques**

anterrées — **à fourrages « Gautier »**

modèles — *Représentant des Ateliers et Fonderies Gustin fils, Paris.*

Devis gratuits sur demande.

Quincaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

Louis BERTHELOT

SUCCESSEUR

rue Jean Jaurès et rue Saint-Martin

BREST (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

Grand choix d'appareils de Chauffage

Articles de Ménage — Eclairage — Articles de Bâtiment

Toiles cirées et Nappes

***Ti kos L'OLLIÉROU* - L'Hostis et Jorde,** deut war e lerc'h

18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atô ar muia da joaz dag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a-gent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar, familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et Cie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:

DONNET-ZEDEL -:- DELAGE

CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL

a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouelioù

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez

R. C. Brest 2529 — Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*

Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

63et BLOAVEZ. — Nº 7 — GOUERE 1927.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

TAOLENN AR MIZ

Maen-hir ar vartoloded maro er brezel, p. 133. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 134. — Tro Vreiz, G. P., p. 136. — Ar c'haz, ar c'hilhog hag ar skeul, G. M., p. 140. — Dismantr Jerusalem, D. N. D., p. 143. — Fall zimezet, p. 144. — Wardro ar re glanv, *Ar medisin*, p. 145. — Al labour douar, O. CHEVILLOTTE, p. 146. — Kendalc'h Kelc'hou-studi Bro-Leon, p. 147. — Kenvreuriez paotred yaouank Plabennec, p. 148. — Kelc'h-studi Gwitalmeze, p. 149. — Kelc'h-studi Plougerne, p. 150. — Breiz, Y.-V. PERROT, p. 151. — Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg, F. Vallée, p. 152.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ GOUERE

3 *a viz Gouere.* — IVe Sul goude ar Pantekost. D'an oferenn-bred ha d'ar Gousperou e lider Gouel sant Per ha sant Paul Ebestel.

10 *a viz Gouere.* — Vvet Goude ar Pantekost. Oferenn ha Gousperou ar zul-ze.

17 *a viz Gouere.* — VIvet Sul Goude ar Pantekost. Oferenn ha Gousperou ar zul-ze.

24 *a viz Gouere.* — VIIvet Sul Goude ar Pantekost. Oferenn ar zul-ze. Gousperou kenta sant Jalm abostol.

26*a viz Gouere.* — Santez Anna, Mamm ar Werc'hez Vari ha Mamm ar Vro. Pardon bras Keranna.

31 *a viz Gouere.* — VIIIvet Sul Goude ar Pantekost. Hizio e lider Gouel santez Anna, Mamm hor Bro, e holl barrezioù Breiz.

MAEN-HIR AR VARTOLODED MARO ER BREZEL

D'an 12 a viz mezeven diveza, da genver sul an Dreinded, eo bet benniget, e Lok-Maze Penn-ar-Bed, gand an A. Duparc, Eskob Kemper ha Leon, ar maen-hir kizellet gand an A. Quillevic — eur breizad brudet ginidik eus a Blouhinec — en enor d'ar vartoloded maro er brezel 1914-1918.

Setu aman darn eus ar brezegenn gaer a reas eno an A. 'n Eskob dirag an A. Leygues, ministr ar mor hag eur bobl vras a dud :

Ar Frans ha Breiz a zo diou verc'h d'an Aviel.

Ar Vretoned o deus dibabet da baeron Penn-ar-Bed, ar beg-douar aet pella en o mor, ar c'henta eus an Avielerien, sant Vaze.

Aman emaomp eharz mogeriou hanter ziskaret an abati koz a zo bet ker kaer gwechall ha sant Vaze eo a bedan da lavaret d'eoc'h ar pez a dle beza lavaret diwarbenn ar vartoloded maro er brezel...

Kaout a raer en Aviel kenteliou evid amzer ar brezel koulz hag evid amzer ar peoc'h.

Sant Vaze a c'hellfe lavaret aman d'an Aotrou Doue : « Chouï eo Aotrou, ho peus desket d'eomp, o karet ha Pro evel m'ho peus graet, karet hon hini.

Hoc'h Iliz, war o lerc'h he deus meulet ar garantez a dle kaout pep den evid e vro. Den ebet, henvel ouz eun den, ne dle chom hep karet e Vro. Hep beza kristen e c'hell eun den karet e Vro; met n'eo ket eur c'hristen eo, an hini ne gar ket e Vro.

... Breiz, n'eus anezi nemet :

Koad en he c'hreiz, mor en he zro !

Er c'hoad eman al labourer hag ar zoudard ; er mor, ar martolod. Ar mor ha Breiz ne reont nemed unan; ar mor he deus brec'hiou diniver da vriata Breiz tu ha tu evit tenna anezi kement mil mad a zo enni. Diouz hor mor eo e vev hor mortoloded hag enni alïes eo e varvont ; warni eo e stourmont, hep paouez, ha na pebez gwazed a zo anezo. En dra ma en em spege paotred an Argoad, du-hont, ouz douar ar broiou flastret gand an enebourien, d'o diarbenn atao, da vihana, da c'hedal gellout o lakat da vont war a-drenv, paotred an Arvor, i, heb aoun rak netra, a rede war o listri eus an eil penn d'egile d'ar bed hag a deue da veza Mistri ar Mor. Sant Kaourintin, sant Paol, sant Padern, sant Malo, sant Tugdual, sant Samson, sant Brieg, sant Ronan, sant Gwenole, Tadou hor Bro, pirc'hirined koz ar mor, ebestel kenta hon enezennou, a dle beza bet lorc'h enno o welet ar pez a raent. Ganto ha gand o beleien edont e Dixmud, e mêziou ar Beljik, o kas kelïou da Vretoned ar baradoz eus an traou sebezus a rae Bretoned an douar. Ganto e oant o teurel evez war vor ar Flandrez hag o lemmel anezan kement a c'helle beza gouest da oueledi hol listri... ganto e oant o troïdellat en dro da Vreiz e klaske an enebourien an tu da ober enni o diskenn... ganto e moriou ar Gres... hag en Dardanellou... Sent koz, laouen e c'hellit beza o welet ho pugale, ha te Breiz, mamm galonek, a c'hell beza lorc'h ennout ganto. Gwir ez peus da veza bet dibabet evit diouall ar maen-hir-ze a embanno o nerz-kalon hag a lavaro d'ar bed-holl pegen dizamant eo bet Breiz, ar Vro vihan, outi he-unan, pa oa meneg da rei dourn d'ar Vro vras m'eo ar Frans.

Ar bobl a zo ouz hor selaou ne oar ket c'hoaz petra eo goueliou pa ne vez ket a bedennou enno. Deuet oc'h a-benn d'her gouzout a-bred a-walc'h, hoc'h unan, hag ho trugarekaat a ra.

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

Mikael an Nobletz e Konk-Leon

Teir gêr en doa karet dreist ar re all, evel ma lavare alies : « Montroulez, Konk-Leon ha Douarnenez.

Digouezet a-nevez e Konk-Leon, peger glac'haret bennak ma z'oa, daoust m'edo ar gozni o tont, daoust m'oa brevet e gorf gand al labour hag ar pinijennou kalet en doa grêt, evelato ne gollas ket e nerz-kalon hag e stagas adarre d'al labour e Konk hag er parreziou tro var dro.

Bemdez e rae katekiz, ha prezegennou, a-wechou er chapeliou, a-wechou en tiez. Evit lakat da badout, goude e varo, ar c'hiz da rei kelennadurez kristen, é poanias da c'hounit beleien ar parreziou. Ar re-man o doa evel aon an eil rag egile, evel mez oc'h ober dishenvel dioc'h ar re all. Gounit a c'hellas evelato person Ploumoger, an aotrou de La Coste. Tra sou zus ! Heman ne anaveze ket ar brezoneg, hag an dra-ze a c'hoarveze meuze alies a-walc'h. Meur a berson a veze hanvet e parreziou bras a Vreiz hep gouzout ger brezoneg ebet. Bet oant o studia e Paris pe en eur gêr all, hag oant desket bras, doktored, met ne dalvezent netra en hor parreziou, rak kenta dever ar beleg eo kelenn, prezeg, kovez, ar pez ne c'heller ket ober hep gouzout yez an dud.

Person Ploumoger en em lakeas da zeski ar brezoneg hag a c'hellas, abenn eur pennad, kelenn e barresioniz ha kristenien ar parreziou all.

Mikael an Nobletz a glaske ive tud lik, gwazed ha merc'hed, d'ober katekiz. Setu aman istor unan eus ar merc'hed-ze, Janned ar Gall, a gavas e Konk. Ar misioner a veze bemdez, kouls lavaret, o welet eun intanvez paour, a oa klanv hag o chom e maner Tremaria, e kichen Konk. An intanvez-ze he doa eur verc'h a 21 vloaz, krenv meurbet, hag a laboure er parkeier evel eur gwaz. Met dizesk oa. N'oa ket bet gellet lakat en he fenn ar « Bater ». Ar vamm a lavaras da Vikael kaout truez ouz he merc'h ha deski d'ezi he c'hredennou. « C'hwi, emezi, eo tad an emzivaded. Fiziout a ran ennoc'h va merc'h. » D'he merc'h e lavaras goude : « Janned, setu aze an hini a vezo ho tad hiviziken ; sentit outan gant doujans epad ho puhez. » Ar misioner a gemeras ar garg fiziet ennan. Pedi a reas Janned da zont da Lok Maze da zeski he fedennou hag he c'hatekiz. Met Janned a glaske digareziou : re a labour he doa d'ober, toler a ranke evez ouz he mamm, ha traou all c'hoaz. » — « Ha plijout a raio d'eoc'h, a c'houlennas Mikael, deski ar relijion, pa vezo galvet ho mamm gand an aotrou Doue ? » — « Gwelet a rin neuze, eme Janned. Met ne c'hellan ket rei va ger breman. » — « Mat ,ho mamm a varvo d'an trede dervez eus ar c'hentz Koraiz. Me glask a-nebeudou ho lakat da anaout Doue hag ar relijion. Evid ober tan, e laker tammouigou keuneud, hag e krog an tan enno, hag a nebeudou e sav eun tan bras. C'hoant am eus d'ho lakaat da bleustri war ho relijion, hag em eus fizians e peurc'hraio Doue al labour, hag e lakaio en ho kalon eur c'hoant bras d'e garet ha d'e **zervicha.** »

Janned ar Gall ne reas ket kalz a van ouz komzou Mikael. Dont a reas an trede dervez eus ar c'horaiz, hag he mamm n'oa ket falloc'h. Goude mern, Janned a yeas da Lok Maze da lavaret d'ar misioner edo he mamm evelkent. « Petra a rit aman ? emezan d'ezi ; it buan d'ar gêr da zebelia ho mamm a zo maro. » — « Piou en deus gellet lavaret d'eoc'h an dra-ze? Me a zo o tont war eün eus ar ger, ha n'am eus gwelet den dre an hent. »

Distro d'ar ger, Janned a gavas he mamm maro, evel m'oa bet lavaret d'ezi. Goude an anterramant, Mikael a boanias da glask d'ezi eur plas e ti an demezell Fontenay. Ne vefe ket paet evid he labour, met amzer he defe da zeski he relijion.

Ne voe ket aes lakat relijion da ziskenn er penn kaletse, a ankounac'hae epad an noz ar pez he deze desket epad an deiz. « Ho labour a gollit, a lavaras da Vikael eun itroun eus a Gonk ; hounnez n'eo mat nemet da labourat an douar gand an ejenned. » — « Petra lavarfec'h, a respontas ar misioner, ma teufen da ziskleria d'eoc'h e vezo gouest d'ho kelenn eun deiz hag e vezo kinniget arc'hant d'ezi evit kelenn ar re all ? »

An demezell Fontenay, eus he zu, a glaske derc'hel he matez muia ma c'helle, rak kement ha diou e laboure. « Gwelet a rez, a lavare da Janned, ne c'hellez deski netra. Perak terri da benn ha mont da zelaou Mikael ? Hennez a zo kollet gantan e spered mat. An holl e gemer evid eur randoner. » Met Janned he doa bolonte vat ; ne reas van evit klevet ar gwall-gomzou-ze, hag e kendalc'has da zont d'ar skol. Evel ne ehane ket he mestrez d'he hegasi, ez eas, war ali Mikael, d'ar skol da Kouarnenez gand an intanvez santel hon eus komzet anezi uheloc'h, Domnat Rolland.

C'hoar Mikael, Marc'harit an Nobletz, a oa maro d'ar poent-se. Goude eur vuhez santel tremenet o kelenn ar re baour, oc'h ober vad, o pedi hag oc'h en em rei d'ar binijenn, e reas eur maro santel, hag e c'hellomp kredi he deus bet digant Doue eur gurunenn gaer er Baradoz. He breur n'ez eas ket d'he gwelet war he zremenvan; re a boan en dije bet, a lavare, rak eur galon dener en doa, ha karantez vras en doa evid e c'hoar Mac'harit. Met, megred e kave dies dreist-holl mont da Zouarnenez, o veza m'en doa bet urz da vont kuit. O tistrei, zoken evid eun nebeut derveziou, en dije adarre laket tud Douarnenez da zont d'e gaout, hag en dije bet adarre rebechou, marteze.

Pa glevas edo he matez o vont d'ar skol da Zouarnenez, an demezell Fontenay e kounnar o veza ma kolle eur vaouez ker mat da labourat, a lavaras d'ezi pep seurt traou p'edo o vont kuit eus he zi ha zoken e roas d'ezi eur javedad. Diwarbenn Mikael e tibunas ive eun aridennad geier. Mikael, pa glevas petra a oa tremenet en em ziskouezas rust e kenver an demezell Fontenay, rak dleet oa. « Gwall draou ho peus lavaret, emezan, diwarbenn komzou Doue hag ar re a zo karget d'o frezeg. Klasket o peus difenn ouz eun emzivadez fiziet ennon deski relijion Jesus-Krist. Ne c'hellan ket skei warnoc'h evel m'ho peus grêt var ho matez. Met, o veza m'eo geier kement ho peus lavaret da Janned ar Gall, ra jomot mud betek fin ho puhez, evit silvidigez hoc'h ene. » Ha kement-se a c'hoarvezas.

C'houec'h miz e chomas Janned er skol e Douarnenez. Lakaat a reas he foan, hag e teskas mat he relijion. An taolennou a zisplegas ive. Kompren a rae an traou kaer eus ar relijion, ha mall he doa da ranna gand an dud all an tenzoriou a oa laket etre he daouarn.

Galvet da Gonk gant Mikael an Nobletz, e voe kaset da Gastell da c'houlenn digand ar vikel vras, aotre d'ober katekiz. Ar vikel vras, an aotrou Guillerm, doktor eus ar Sorbon, Paris, n'oa ket troet da rei d'eur vaouez divar ar mêz aotre da zeski ar relijion d'ar re all. Evelato en doa c'hoant gouzout peseurt deskadurez he doa Janned ar Gall, hag e reas goulennou outi. Ar responchou a voe ker skler, ken eün, ma voe souezet ar vikel vras, hag e roas aotre d'ezi d'ober katekiz d'ar merc'hed, hag ive da respont dirag an holl, da zisplega an taolennou, pa vije eur beleg bennak var al lec'h oc'h ober goulennou.

Janned ar Gall a grogas en he labour e Konk, kenteliet hag kentchet gant Mikael. Brao ha frez e tisplege an traou, hag e plije d'an holl. Mont a rae da welet ar re glanv, ar re var o zremenvan. Entent a reas ouz he mestrez koz, an demezell Fontenay ; houman a c'houlennas pardon diganti hag a varvas tri bloaz goude, preparet mat d'ar maro, met mud beteg ar fin.

Mikael an Nobletz a lavaras da Janned ar Gall he defe

da vont pell eus Konk, d'ar parreziou a vefe enno misionou, rak gwelet en doa e Kemper eul lean yaouank a dlie prezeg dre Vreiz, met nag hen nag ar re a vefe gantan n'o defe den da aoza o boued d'ezo. Hi, Janned, a gemerfe ar garg da aoza boued d'ezo epad ma labourfent en iliz. Hag e lavaras d'ezi deski aoza boued. « Penaos e c'houezit kement-se ? » a c'houlennas Janned. — « En eur mellezour, emezan, eo e welan an tràou. »

Janned a zisklerias n'he doa c'hoant ebet da vont da redek hent evelse, eus an eil parrez d'eben gand aon da veza kemeret evid eur c'halouperez. Nebeut amzer goude e voe taget gand ar vosenn ha war ar poent da vervel. Mikael a yeas d'he gwelet: « Grit le, emezan, da vont da visionou an hini a zeuio em lec'h, evid e zervicha ha labourat dre-ze evit mad an eneou. » Senti a reas ha kerkent e voe pareet.

Evel a weler, Mikael n'en doa aon nemet rag eun dra: aon na vije ket kendalc'het ar misionou goude e varo, hag e prepare an amzer da zont. Kempenn a rae an hent d'an Tad Maner. Hag ive klask a rae a bep tu kristenien gouest d'ober katekiz. E kement lec'h m'eo tremenet, en deus savet evelse eleiz a dud evid deski katekiz d'o breudeur. Eus ar vein o zenne, eme an Tad Maner, hag ar re ziskiant a lakee da gelenn ar re all. »

An Tad Maner e Konk-Leon

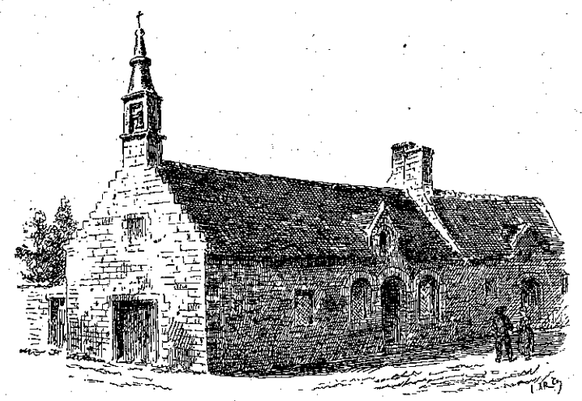

Ti Mikael an Nobletz e Kouk-Leon.

Mikael an Nobletz, goude beza bet lakeet gand an dimezell Fontenay er mêz eus an ti he doa e Lok-Maze, a gavas lojeiz e ti Vac'harit ar Gak, eun intanvez eus Konk. Houman her gwele bemdez o poania d'ober skridou var ar relijion, a lavaras d'ezan eun deiz. »

« Goude ho maro, ar skridou-ze n'o dezo talvoudegez ebet mui. Tolet e vezint en tan. » — « Nann, eme ar misioner; servichout a raint d'an hini a zeuio war va lerc'h Eur mab am eus e bro Frans hag a raio misionou em lec'h. Eul lean eo eus kompagnunez Jezuz. P'edo c'hoaz e skolach Kemper, em eus bet anaoudegez oa galvet gant Doue. Araok dont d'eomp, e vezo e riskl da vervel, met parea a raio. Da c'houzanv en dezo eveldon, met muioc'h a frouez e eosto eget n'am eus gret. »

An Tad Maner a oa neuze e Bourj, o studia ar skiantchou sakr araok beza beleget. E genvreur a Gemper, an Tad Bernard, a skrive d'ezan beb an amzer hag a lavare ez oa misionou d'ober e Breiz. An Tad Maner ne ouie e pe du trei. C'hoant en doa da vont da visionou ar C'hanada. Neuze e kouezas klanv ha gwall glanv. Da noz Nedeleg en devoe eun hunvre: kaout a reas d'ezan e touge war e gein korf eur plouezad eus bro Gerne. Pa zihunaz, hen hag a vije bet en deiz araok laouen o vervel, a c'houlennas digant Doue ar pare, hag araok digemeret korf e Zalver digaset d'ezan, e reas le, dirag ar Zakramant, da dremen e vuhez oc'h ober misionou Breiz. En em erbedi a reas ive ouz ar Verc'hez, ouz elez ha sent Breiz, sant Eozen hag ar re all, hag e skrivas d'e Zuperior da c'houlenn digantant rei e aotre d'al le en doa grêt.

Kerkent ha m'en devoe ar c'hlanvour resevet ar gommunion ,e voe gwelet skler oa bet selaouet e bedenn. Dont a reas d'ezan ar pare, hag ar vedesined a ziskleria n'oa pareet nemet dre vurzud.

Nebeut amzer goude ,an Tad Maner a voe beleget hag aotreet gand e Zuperior da zistrei da skolach Kemper.

Kerkent ha ma klevas oa deuet da Gemper, Mikael an Nobletz e bedas da zont d'e gaout da Gonk-Leon. An Tad Maner a zentas evel ouz eun urz a vije deuet a-berz Doue. Mikael an Nobletz a vriatas an hini a dlie kemeret e lec'h hag a skuilhas daelou a levenez. Da genta e koveseas d'ezan e bec'hejou. Da c'houde, e reas tro kêr, eur c'hloc'h gantan en e zourn, evit gervel an dud d'an ilizou. « Deuet eo, emezan, an Tad Maner, an hini a dle ober misionou e Breiz war va lec'h. » Hag an Tad Maner a reas eur brezegenn. Da c'houde Mikael a ziskouezas d'ezan penaos e rae, hag her c'hasas da diez ar re baour, ar re glanv. Rei a reas d'ezan ive, evel ar merk eus e c'halloud, e gloc'h da c'hervel an dud hag an taolennou. D'ar pardaez her c'hasas en e gambr hag e tiskouezas d'ezan e gayerou, skrivet gwechall e Bourdel p'edo o studia. Hag e lavaras d'ezan: « Kalz labour ho pezo. Lennit ar Skritur Sakr, ha mann levriou all. » Hag e roas hano al levriou a dlie da studia o tistrei da Gemper.

En derveziou varlec'h e c'hellas tremen c'hoaz kalz amzer gand e vignon, diskouez d'ezan e reolenn a vuhez grêt var ali an tad Cotton, Jesuist ive, hag ec'h alias an Tad Maner d'ober misionou dreist-holl er parreziou war ar mêz. Aze n'eus ket ezomm da gaout aon rag al lorc'h evel er c'heriou, etouez an dud vras ha pinvidik, a vez kemeret kalz poan ganto evit nebeut a frouez. Deskit d'an dud, nann hepken ar c'hatekiz bihan, met ive an traou uhela eus ar relijion gant sikour an taolennou. Deskit dreist-holl d'ar gristenien ober fae war ar bed, rak netra gwelloc'h evit karet Doue hag an nesa, Lakit kana va c'hantikou, ha grit kantikou all a vezo enno an diverra eus ho prezegennou. Beachit dre zouar kentoc'h eget dre vor, evit kaout tro var an heutchou da gelenn an dud a zigouezo ganeoc'h. Hag esprenit ho yec'hed, na rit ket eveldon, rak me am eus torret va c'horf araog ar poent. Pa vez re skurizet ar marc'h, e kouez er foz gand an den a zo war e gein. »

Goude ar c'henteliou-ze, e roas d'an Tad Maner eur c'hreunenn venniget da douch ouz ar re glanv ha d'o farea. Ar c'hreunenn a zeue eus ar Spagn. An Tad Maner, en doa eur wenonenn var e zremm, a voe pareet o lakaet varni ar c'hreunenn.

An Tad Maner a brometas senti ouz aliou ha kenteliou Mikael an Nobletz, hag araok kuitat Konk, a c'houlennas e vennoz. Mikael a roas e vennoz a greiz e galon, met a c'houlennas ive evitan e-unan bennoz al lean yaouank.

Distro da Gemper, an Tad Maner a voe laouen o klevet oa hanvet an aotrou Ronan al Louet, eskob e Kemper. An eskob a oa araok ne gare ket ar misionou: n'oa ezomm ebet anezo, emezan, p'e gwir n'oa ket a heretiked en e eskopti. An Aotrou al Louet a gare ar misionou hag a bedas an Tad Maner da brezeg en e eskopti.

Tremen a rae an amzer koulskoude, hag ar misionou ne zigorent ket c'hoaz. An Tadou Jezuisted eus a Gemper n'o doa ket a beadra a-walc'h evit paea ar mizou a vez gand ar misionou. O klevet kement-se, Mikael an Nobletz a skrivas da lavaret ez afe labour Doue en dro, en desped d'an dud ha d'an drouk-sperejou. Hag ec'h alie an Tad Bernard da vont gand an Tad Maner d'ar misionou.

An daou Dad a grogas en o labour. Da genta ez ajont er prizoniou ,en hospitaliou, er ruiou bihan e Kemper hag er parreziou tro var dro. Kalz tud a voe gounezet ganto. Eun dijentil, an aotrou de Molac, a roas 120 lur evid ar misionou. Eun den all a roas 20 skoed; dont a reas c'hoaz aluzennou, hag e voe dizale leve a-walc'h evit paea bep bloaz mizou daou visioner.

TRO VREIZ

VII.— Iliz-veur Gwened

Etre Sant Malo ha Dol n'oa ket hir an hent, met etre Dol ha Gwened e oa eur gwall bennad bale, ha n'eo ket souez rak treuzi a ranket Breiz a-bez eus an eil mor, koulz lavaret, d'egile. N'eo ket aes

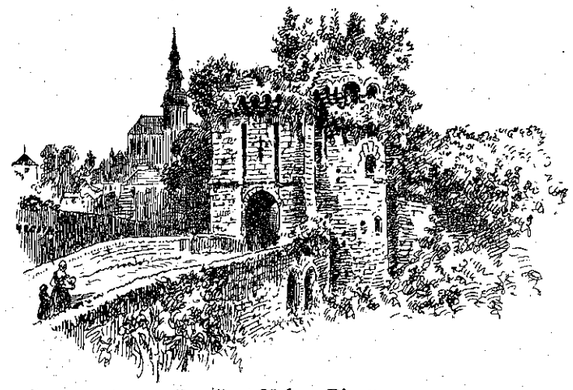

Dor Sant Malo e Dinan

gouzout an hent a rae pardonerien ar Seiz Sant met da gredi eo e kemerent an hent berra d'en em gaout kentoc'h aze e-harz bez sant Padern ; ober a raent peder pe bemp leo bemdez; ar merc'hed ha zoken meur a hini eus ar wazed ne vezent ket gouest da ober ouspenn, rak p'edo pardon ar Seiz Sant en e wir wella, da lavaret eo breman ez eus pemp kant vloaz, an hentchou n'oa ket eur brao kerzet dreizo, evel ma 'z eo dre an hentchou bras hon eus breman.

A-benn pardaez an dervez bale kenta, goude beza tremenet dre Bleger ha Miniac, ec'h en em gaved e Dinan, eur ger goz, savet war eur menez, ha gourizet gand eur voger leun a granellou hag a douribellou.

Dour ar Rans a walc'he d'ezi he zreid. Ar bardonerien a bigne beteg iliz Sant Salver e virer enni c'hoaz kalon Bertrand ar Gwesklen ha goude ez aent da Lehon, da welet ar manati savet eno gand ar Roue Nominoe ha da bedi dirak relegou sant Magloar.

Antronoz e kemerent o fenn-baz da vont en hent adarre; lezel a raent an hent a zehou hent Lamball ha Sant Brieg evit kemeret hent bras Ploermel a bign a hed tu kleiz ster ar Rans. Tremen a raent ebiou Hingle, Brusvily, eur vro gaer, nemet ne gomzet ket a vrezoneg enni hag e tigouezent a-benn an noz e Kauln, war eur grec'henn, e kroaz-hent hent Roazon da Lamball.

Antronoz o devoa eur c'hoat bras da dreuzi hag e veze leun a vleizi ennan er goanv. Ne gredet ket beza an unan oc'h ober hent er gouezeri-ze. Diouz an noz ec'h en em gavet e Mauron, goude beza tremenet ebiou Sant Meen, graet eur sell ouz an abati savet gant Meen, e-unan, ha pedet e-harz e vez. Treuzi o deveze graet ivez Gael, el lec'h ma welent o peurgoueza en e boulli eur c'hastell bras bet hanter ziskaret epad brezel Montfort ha Bleaz. E Mauron, e tiskouezet d'ar bardonerien ar Mez-ar-Stourm, el lec'h ma voe trec'het soudarded Charlez Bleaz, er bloaz 1352, gand Tanguy ar C'hastell, aotrou Tremazan, a lazas, e-unan, o mestr, ar marechal Offemont.

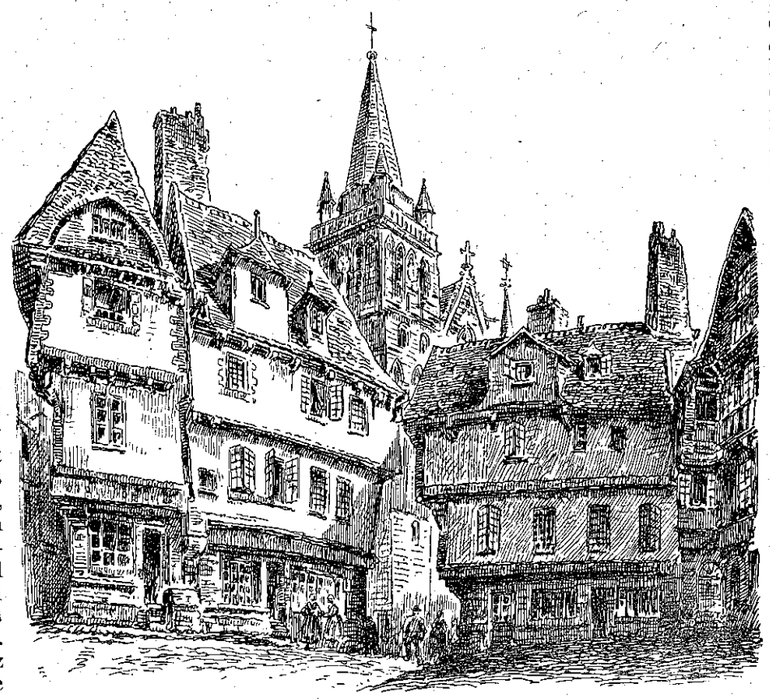

Leur-ger hag iliz sant Padern, e Gwened.

Kenderc'hel a raet da vale warzu ar c'hresteiz etre Ster Ivel ha koad Pennpont, en eur vro goadek ha roc'hellek, eun tamm henvel ouz Bro Gerne. En em gaout a raet e Neant harp e Trehorenteuc, el lec'h ma veze kalz tud

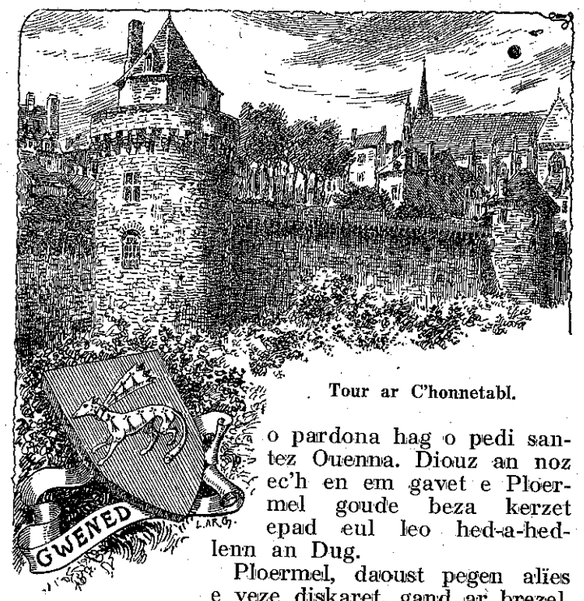

Tour ar C'honnetabl.

o pardona hag o pedi santez Ouenna. Diouz an noz ec'h en em gavet e Ploermel goude beza kerzet epad eul leo hed-a-hed-lenn an Dug.

Ploermel, daoust pegen alies e veze diskaret, gand ar brezel, a zave dillo he fenn, er vann, hag a vire gant lorc'h, n'eo ket hepken bez he diazezour, sant Arzel, an hini a zouaras war aochou Leon, er bloaz 540 hag a roas e ano da Blouarzel, met ivez beziou Yann II ha Yann III, duked Breiz, sebeliet en iliz Karmez. Eun dervez n'oa ket re evit gwelet ilizou kaer Ploermel, hag azeza e gwasked he mogeriou koz evit kaout ar blijadur da glevet an dud adarre o komz e bloc'hig Gwened da vihanan, ma ne gomzent ket e brezoneg mat.

Etre Ploermel ha Gwened ez eus dek pe unnek leo; an dud krenv a c'helle ober ar pennad hent-se hep diskuiza, met ar re all a jome da loja e Sant Guyovarc'h, eur vourc'h vihan hag a gavet en hanter 'n hent, dres a-raok staga da dreuzi lanneier gouez Lannvauz, leun a vleizi hag a laeron. Eur wech treuzet ar c'hoad, e kavet tour Kastell Elven. 60 metr uhelder d'ezan, — kaera tour kastell a gaver n'eo ket hepken e Breiz, met zoken e Frans abaoe m'eo bet diskaret tour Coucy, er bloavez 1918, gand an Alamaned. Treuzi a raet Sant Ave, el lec'h ma kavet chapel I. V. al Lok hag e tiskennet e Gwened, en eur deurel eur zell war Morlenn Gwened a zo ken lies a enezenn ennan hag a zeiz a zo er bloaz.

Unan eus doriou koz kêr Wened

*
**

E ker goz Gwenediz, he deus bet an enor da

Gwened hag e vaouez

c'hellout stourm hag harpa ouz Jul Kesar, n'eo ket d'an iliz-veur eo e tlie pardonerien ar seiz sant mont da glask bez sant Padern, met d'eun iliz all hag a zouge e ano hag a vire e relegou. An iliz-se a zo savet war eun dachenn a oa bet goulennet gand ar zant e-unan a-raok e varo evit sevel enni eur manati ha n'oa ket bet dare d'ezan kaout. Pa rankas Padern, evit ma vije lezet e ziskibien e peoc'h, mont da jom da Vro-C'hall ha pa varvas eno, e vez a deuas da veza brudet dre ar burzudou a c'hoarveze en e genver. Neuze Gwenediz, kastizet gand eur zec'hor hag a bade tri bloaz a oa, a deuas keuz d'ezo hag a welas o devoa pellaet diouto o gwella difennour dirak Doue. Kas a rejont pennadureziou ker da glask kerc'hat e gorf d'e zigas da Wened. Met ne c'helljont ket dont a-benn da denna eus an douar al laouer vaen m'edo enni ar relegou. Neuze an hini en devoa nac'het rei e dachenn d'ar zant a lavaras her roje laouen hiviziken hag e vije savet warni eun iliz en enor da eskob kenta Gwened. Raktal e voe gellet dibrada al laouer hep an disterra poan hag a vec'h m'oa digouezet ar c'horf e Gwened ma teuas eur glao habask ha madelezus a reas mil vad d'an eost hag a dorras an naonegez. Abaoue e peder sant Padern pa vez c'hoant da gaout glao.

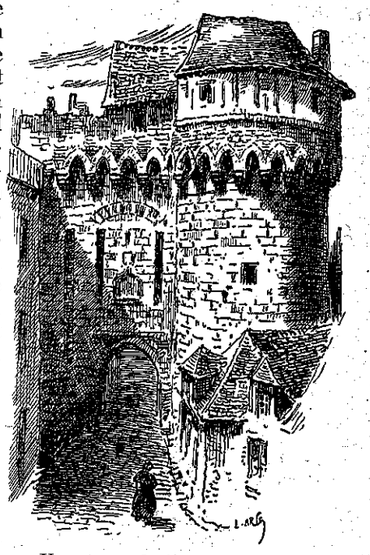

Unan eus doriou koz Gwened

Iliz koz sant Padern n'eus netra anezi ken ; koueza a eure en he foull er bloaz 1726; an iliz vreman a zo bet laket e maen kenta en douar er bloavez 1727 ha kant vloaz a zo bet red lakat d'hen ober. Bez ar zant n'eman ket enni ken, met darn eus e relegou a virer c'hoaz evelato. Goude beza graet o fedennou dirazo, pardonerien Tro-Vreiz a bigne d'an iliz-veur, iliz sant Per, evit pedi e tal bez sant Visant Ferrier, eur manac'h eus a urz sant Dominik, kaera prezeger ha brasa sant e amzer. War goulenn an Dug Yann V e teuas da Wened er bloaz 1417 hag e varvas eno, d'ar 5 a viz ebrel 1419, goude beza hadet komzou Doue e keriou brasa Breiz. Ker Wened he deus e gemeret da baeron gant sant Padern hag he deus savet

d'ezan eur bez kaer en unan eus chapeliou tu kleiz an iliz.

Iliz-veur genta Gwened a zo bet devet gand ar Romaned hag adsavet, a dammou, abaoe an XII^vet kantved. Eur c'hloastr a oa stag outi gwechall; ne jom nemed eun nebeud gwaregeier anezan ken; eur chapel, war gelc'h, savet en enor d'ar Zakramant meulet ra vezo, a zo stag outi. Ar vali greiz a zo ledan kenan ha pemp chapel a zo a bep tu d'ezi.

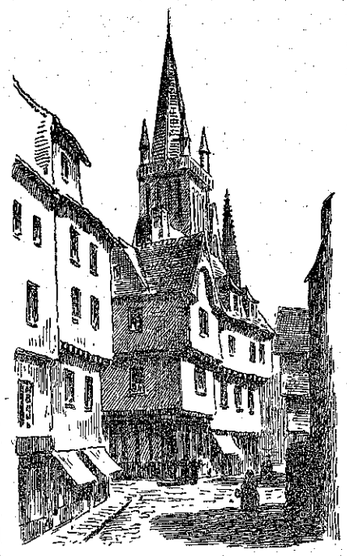

Iliz sant Patern

En tu dehou eman bez an Aotrou Bertin, eskob Gwened, maro er bloaz 1744, hag en tu kleiz e virer en eur bez kaer all relegou ar Vretoned harluet a voe tapet e Kiberon ha fuzuilhet e Gwarem Gwened er bloaz 1795.

An aoter vras, gand an daou ael a zo, unan a bep tu d'ezi, a zo kaer kenan; e marbr gwenn eman. Er chapeliou a ra an dro d'ar c'heur e weler taolennou e tisklerier warno sant Visant Ferrier o prezeg e Breiz. Beziou daou eskob, Sebastian a Rosmadec ha Fransez Argouges, hag a veve er XVII^vet hag en XVIII^vet kantved, palennou broudet graet da ziskleria burzudou ha gouel kenta sant Visant Ferrier ha bet roet d'an iliz, er bloaz 1615, gand eskob Gwened Jakez Marin, bez ar zant hag ar relegouer arc'hant e virer ennan e benn.

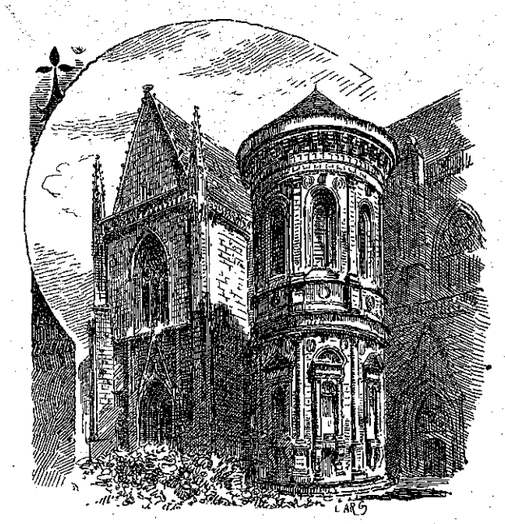

Eur c'horn eus iliz veur Gwened

Duked Breiz a en em blije e Gwened ; eno e kavet daou eus o c'hestell, hini ar Voudenn hag hini an Herminig.

E tour kastell an Herminig eo e lakeas an Duk Yann IV kloza, dre laer, ar c'honnetabl Olier a Glisson, goude beza e c'halvet da zont d'e gaout evid en em glevet gantan. Gourc'hemenn a eure e lakat en eur sac'h, gwriat ar sac'h warnan hag e deurel evelse da veuzi er ster a red, e traon ar c'hastell, met kabiten ar c'hastell, Yann ar Vazvalan a gavas gwell chom hep senti ouz eun urz ker kalet hag antronoz pa zihunas an Duk, e gounnar a oa kouezet ha pa glevas e oa beo e enebour e voe kel laouen o klevet ar c'helou ma roas 10.000 pez aour d'e gabiten dre ma n'en devoa ket graet ar pez en devoa gourc'hemennet d'ezan e kreiz e varrad kounnar. Yann V a lakeas sevel e Gwened kastell ar Genkiz; an tri gastell-se ne jom netra anezo ken, met an tour el lec'h ma voe klozet Klisson, a vez graet tour ar c'honnetabl anezan abaoe, hag a zo atao en e zav war ar voger a ra an dro da gêr hag a c'heller treuzi dre zoriou hag a oa gwechall, war vint, hag eo hini sant Padern ar gaera anezo.

Hon duked a gare kement ar vro-ze m'o devoa e gourenez Rhuys eur c'hastell brudet, kastell Susinio hag a zo c'hoaz, meur a lodenn anezan en e zav.

E Gwened eo e veze peurc'hraet tro ar Seiz Sant gand ar bardonerien a veze bet loc'het eus a Gemper. Evit dizrei d'ar ger e tremenent dre Bluneret, harp e Keranna. Pardonerien Tro-Vreiz a vije bet souezet ma vijet deuet da lavaret d'ezo e teuje eun deiz, hag e vije gwelet war hentchou Keranna muioc'h a dud c'hoaz eget ne veze gwelet war hentchou ar Seiz Sant. Chom a raent da loja e Alre. En noz warlerc'h e choment e Henbont. Antronoz, dre Bont-Skorf, ec'h en em gavent e Kemperle. Kerneviz a veze laouen pa c'hellent en em gaout en o eskopti. Ar bedervet nozvez a dremenent e Rosporden ha da bardaez ar pempvet dervez diwar grec'h sant Laurans e welent touriou iliz veur sant Kaourintin ha kerig ar roue Gralon azezet ker brao ha tra war an Odet ha goudoret gant ar Frujy.

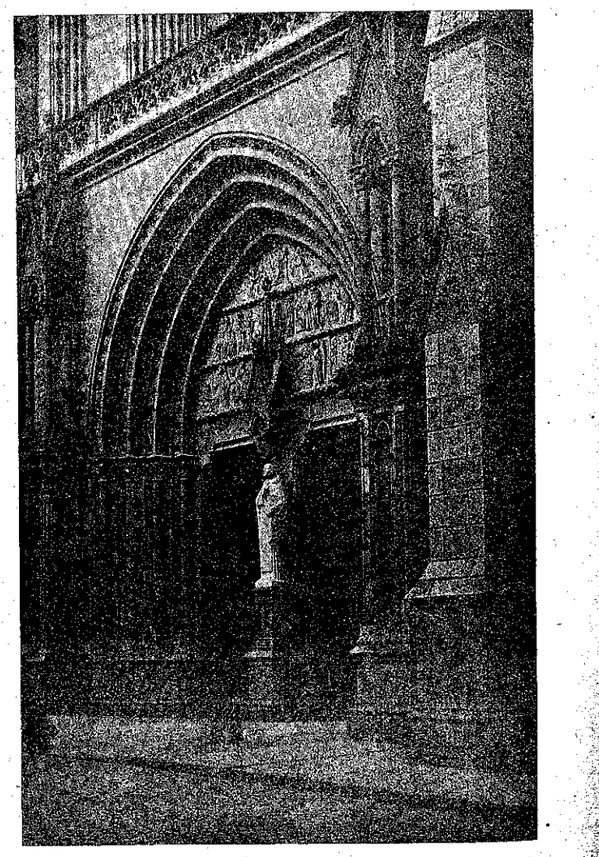

Or-dal iliz veur Gwened.
Etre an diou zor eman skeudenn sant Visant Ferrier.

An treid a veze blonset ha ploborennet, an dilhad poultrennet, ar pennou rouzet gand an heol ha gand an avel, met ar galon a veze kel laouen, ma veze ankounac'haet raktal ar boan a veze bet. Epad ar miz a veze bet laket da ober tro-Vreiz, e veze dastumet peadra a-walc'h da varvailhat epad nozveziou hir ar goanv. Ma fell d'eomp anaout ha karet hor Bro evel-hon tud koz, greomp hon *Tro Vreiz*.

G. P.

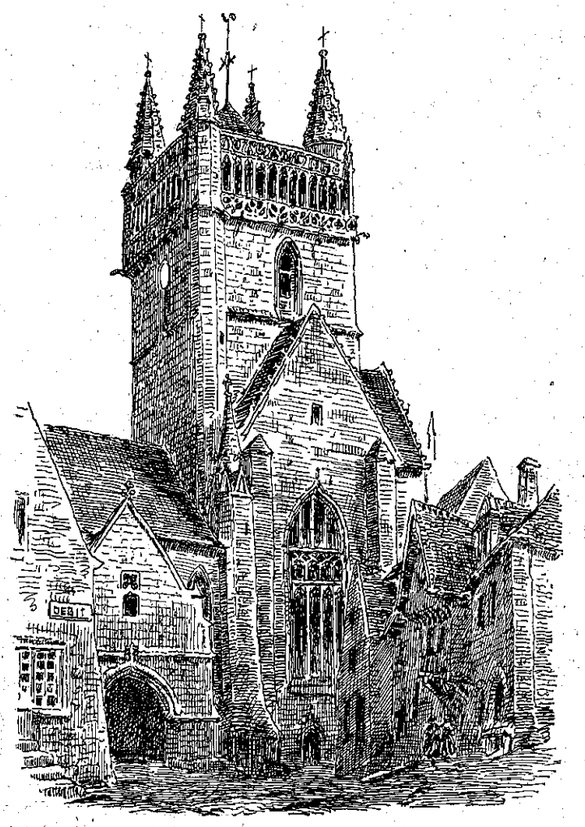

Iliz Sant Mikael e Kemperle.

Ar C'haz, ar C'hilhog hag ar Skeul

E maner Koëtbihan, war barrez Laz, e oa o chom gwechall eun denchentil koz koz, peurlipet e stal gantan dre vont re aliës dirag al lezvarniou. Paour Job e oa eta ha da varo an intron, pa adeuas e vugale da c'houlenn digantan o lodenn danvez evit mont d'ober tro ar bed, e respontas d'ezo: « Emoc'h o vont kwit da glask fortun vat e lec'h all; Siouas deoc'h, ma fôtred keiz! n'em eus netra da ingala etrezoc'h nemed eur c'haz, eur c'hilhog hag eur skeul. Ne z'afoc'h ket pell ganto. Met n'hellan ket ober gwelloc'h. Rannit, mar kirit. » — « Mat, eme an tri breur, ni rayo ganto kenkoulz hag all, tennomp d'ar plouz berr.

Ar pez a voe graet. Ar c'haz da Lan, ar c'hosa; ar c'hilhog da Youenn hag ar skeul da Herve, ar yaouanka hag ar bôtred pinvidik-bras! D'an hent breman! An tad a falvezas d'ezan mont ganto betek chapel Pontouar, e parrez Tregourez. Hag int da zaoulina dirak skeudenn an Itron Varia evit goulenn diganti dorn ha sikour. Neuze voe ret lavaret kenavo ha 'n em zispartia. An dour a zivere eus o daoulagad gant ar bouch diveza eus o muzellou. Divizout a raejont beza distro e tal ar chapel abenn eur bloaz hag

eun devez. Ha pep hini da droc'ha gant e hend. An denchentil koz azezet war dreujour ar c'halvar a zelle tristik ouz e vugale o vont da heul o flanedenn.

*
**

Youenn a valeas, a valeas pell pell ken ma 'n em gavas dirag ar Mor-Bras. Mont a reas gand an ôd epad meur a zevez. Ti ebed e nep lec'h. Tamm-boued da zibri nemet mouskled, brennig ha rigadell. « Sell' aman, avat eme Youenn, pebez bro! » Abenn ar fin e skoas e lagad war eur vilin hag eur maner eun tanmig uheloc'h e beg eur grec'henn. « Deomp tre da welet » Hag ar potr da vont gant e gaz etrezeg ar vilin kaset en dro gant eur wazig dour kollet etouez trez an ôd. Chom a reas estonet bras o klevet skoi tôliou sec'h « Dao, dao, » — « Lavaret e vêfe e teufent eus ar vilin hec'h unan... eme Youenn, deomp ebars! »

A-vec'h laket e droad gantan war an treujou, e welas brao tre pevar gwaz war gorf ôf roched da vat o lopa gant pez monzou pennou bras war eur bern logod a verve evel merien hag a c'haloupe dre leurenn ar gambr etouez ar sac'hadou bleud. Kaer o doa fusti, ne oant ket evit kaout peg war al loened munut a zirinse kwit etre o divesker da skoacha en o zoullou.

— Aze, potred, d'am menoz, emaoc'h oc'h ober nikun eus a netra.

— Penaos, a respountas unan eus ar wazed, an dour o tivera eus e dal? Met ma en em leuskfemp gant an tammou laeron-se e yafe ar bleud hag ar zier holl, a dreuz en o genou ha ni da glask an aluzen.

— N'ho peus kas ebed 'eta?

— N'hon eus morse klevet ano eus traou egiz-se. Petra eo eur c'haz?

— Setu aman unan dindan ma c'hazell. Gant eun eur labour e rafe gwelloc'h c'hoari eget c'houi ho pevar epad ar bloaz. Ne vefe ket pel evit kaout an dizober eus ho logod.

— Allo'ta, c'hoant ober goap ho peus? Petra? Eul loanig ken dousig!

— Mar kirit e stago.

— Ya, grit da welet.

Youenn a leuskas « Minetig » da vale. Hen-man oa digor e stomog. Ne oa ket a ezomm d'e bedi diou wech da gregi gant ar chase. Ar paour kez logod ne oant ket war zonj, biskoaz n'o doa gwelet liou eus kaz... « Rao! Rao! Rao! » toliou pao, toliou dent; en eur ober pemp minutenn goude, ar vilin a oa leun a logod mouget, diskroc'hennet, dispennet, toullgofet ha me 'oar... Dâ oa kemeret ar bal d'o dastum ha d'o bernia. Ar wazed a jome sapaturet net dirak seurd diskrab. Unan anezo a redas d'ar maner « Otrou, diskennit buan da welet sebezusa tra ho peus morse gwelet en ho puhez. »

Ha petra 'ta? a c'houlennas an ôtrou.

— Deut zo d'ar vilin eus a bell, a bell, eur pôtr yaouank gant eul loanig bihan doareou seven d'ezan met hag a oar an tu, me respount d'eoc'h, da gempenn o fenn d'al logod... En eun tôl kont en deus lazet an holl laeron bleud, piz ha piz; ne chom hini ken. »

— Mar d'eo gwir! me a garfe, ya.

Hag hen d'an traon, d'ar vilin o kinnig terri e c'houzoug. Chôm a reas abafet lip dirag an dismantr, e zaoulagad hag e c'henou digor frank. Abenn ar fin e tôlas e zellou war Minetig da vat o kousket war skoaz e vestr, kemend all a labour hag a friko en doa graet!

— « Penaos? Al loanig brao-se eo an hini en deus lazet al logod? »

— Hen e unan, otrou. »

— Mei, eun tenzor ho peus aze! Dâ vo d'ezan dont da labourat d'ar maner ive. Debret omp gant al logod hag ar razed. Em ziez all hag en dro d'ar verourien ne rafe ket fall c'hoari ken nebeud. A! ma vefe d'in me... Rei a rit anezan da brena?

— Ne lavaran ket nann.

— Pegemend ho peus c'hoant da gaout?

— Pemp kant skoued an tôl... ha evidon, war ar marc'had, lojeiz ha bevans mat er maner, rag Minetig ne labour nemet da heul e vestr.

— N'eo ket evit netra, ma den. Met skoït aze! N'em bo ket a goll.

Graet ar marc'had. Youenn a'z eas da jom d'ar maner: debri, eva ha kousket setu aze e labour pa ne vije ket o pesketa pe gant ar chase.

Ne zileze ket evid an dra-ze e vignon Minetig..

Mont a rae alies d'e welet ha d'atiza e maon logod. Abenn eur c'hrogadig, ar pôtr yaouank, — eur potr brao ne vern ket petra — a chache d'ezan gouestadig kalon an otrou dre dre ma oa laouen, hegarat, lavariant ha seventre hag eun devez e voe kinniget d'ezan da bried pennherez ar maner.

II

Lan eus e du, a valeas pell, pell pell e gihog war e vrec'h. Mont a reas dre vroiou noaz ha didud. Ne gave da zebri nemet frouez gouez, n'eve nemed eus ar feunteuniou hag e wele oa war ar c'halet. Eun abardaez, kemend-se, en em gavas dirag eur maner kaer. Skwiz-maro e oa hag hen da c'houlenn digor er verouri.

— Petra ho peus c'hoant da gaout, eme an ozac'h?

— Lojeiz d'in me ha d'am mignon bihan, betek ar-c'hoaz. Eun aluzen gaer a rafe, rak aet omp an hirra ma c'hellomp mont. »

— Deuit tre, ma fôtr paour ha lakit butun.

It er gegin ha ne vo ket pell ho po da goania. Hag Alan en ti d'azeza etouez ar vevelien. Dremmou laouen a raent outan; ouz ar c'hillog avat e sellent a gorn. « Pebez labouz iskiz! » N'hon eus morse gwelet eus seurd-se. Na brao eo e bluny ruz alaouret. Ha pebez lagad dihun ha dipont.

Goude koan, Alan a yeas d'ar marchosi da gousket gant ar re all. Ar c'hilhog a oa d'e heul. Ne oa ket astennet mat hon den war e wiskad plouz ma klevas ar vevelien oc'h en em zebri elec'h mont d'o gwele.

— Allo! emezo, da biou e dro da deurel evez? Tenn eo, ne vern ket petra vo lavaret, chom evelse war zao goude beza torret ar c'horf gand al labour epad an deiz. — Da dro d'id te, Yann, da dro eo.

— « Neket gwir, en devez all oun bet. » — D'id te, neuze, Per. » — Netra, netra, klanv oun, terzien a zo ganen. » — « Fanch a ranko chom, mar d'eo egiz-se eman an traou. » — Morse, biken da viken! epad an de oun bet gant an alar, ha kousket oun ouz ma zav. Hag an eil a glaske teurel ar vec'h war egile.

— Ma! a hopas Lan, eus e gorn, petra 'n diaoul a beg ennoc'h? N'e ket da d'eoc'h emichans mont egiz-se beb eil tro. D'ober petra kaout unan dihun bep noz?

— Siouas, ret ha ret mat! N'eus ket gwelloc'h den egear Mestr. N'e ket gant netra omp paet. Met, en distro, keit ha sklerijenn an de e pad al labour. Hag evit sevel gant an heol, e rankomp beza dihunet bep mintin gant an daou eman o c'harg diwall an deiz da zont.

— Met, ma teufe an daou man da gousket ive?

— Fall e vefe an traou neuze rag ar mestr en eus roet e c'her da staga seul o zroad ouz choug o c'hil ha d'o c'has kuit diwar e dro goude.

— Tan krrru!, eme Lan, entent mat a ran ar bec'h zo war ho spered neuze. Met, n'em chalit ket, en noz-man da vihana. Kouskit aze ho kwalc'h, me ho tihuno d'ar mare. »

Ar vevelien a ziskrede.

— Ne c'houlennomp ket gwelloc'h, met paour kez pôtr, ma tigouez d'eoc'h kousket, c'houi ho po da gaout... »

— Peoc'h, peoc'h. Leskit ac'hanomp; c'houi a welo.

Hag ar bôtred d'o gwele.

War dro teir eur eus ar mintin, ar c'hilhog a ganas.

— « Petra neve? » a c'houlennas an dud dihunet en eun tôl krenn.

— Netra, eme Lan. Ma mignon bihan en eus kanet da lavaret d'eomp eman an deiz o tont. Amzer ho peus c'hoaz.

War dro peder eur... Kokoriko! kokoriko!

— Petra zo adarre, a c'hrosmolas eur mevel.

— Al lapous brao en deus c'hoant lavaret d'eomp sevel. Deut eo an deiz. »

Ha Lan da zigeri an nor. An oabl a oa ruz tan, du-ze a-us d'al lanneier ha stok ouz ar balan melen war beg an tosennou. Bannou sklerijenn a lamme er marchosi dre ar prenecher bihan.

— Deut an de, eme ar vevelien? Pebez kousk mat hon eus graet. »

Ne oant ket kroget mat gant o labour, pa teuas an otrou d'ober gweladenn d'ezo. Ar mevel bras a lavaras d'ezan: « Ma ouefec'h, otrou pebez kousk hon eus graet holl. »

— Penaos? holl a livirit? Neuze n'ho peus ket sentet.

— Eo, zur.. pegwir emaomp er park d'ar mare-man.

N'ho peus ket sonjet el lapous brao a oa gant ar potr yaouank d'ec'h da noz? Mat. Hennez eo an hini en eus hon dihunet. Ne vefe ket lavaret, met al loan-se kerkent ha m'en deus gwelet an heol o sevel, a zo en em laket da gana gant eur vouez!...

Den n'en dije gellet chom kousket.

— Kemend-se, a respontas an otrou. Set' aze eur ganaouenn a garfen klevet bep mintin... Sikour vrao a rafe d'in me. Allo, potr yaouank, deuit aman ma welin al lapous souezus a zo d'hoc'h heul. Brao e kavas al loan.

— Selaou, ta, potr, ma karfe roi anezan d'in n'hellfes ket gouzout pebez sikour am befe dioutan. An dud ne zavont morse d'ar mare aman. Al labour a chom direstet ato. N'echuer ket gant an alar, ne 'z a morse an had abred a-walc'h en douar, an ed vez brein pa skoer warnan. Eur bern kollou!

Gwerz d'in-me ar c'hilhog. Pegemend a fell d'id?

— Pemp kant skouet, lojeiz, bevans mat er maner rak n'ho po harp ebed gant al lapous, ma n'emaon ket aze.

— Graet ar mac'had! Sko pa giri.

Lan a oa potr brao, kalonek, ato laouen, kaner bras: gwerziou ha soniou a deue gantan an eil goude eben. An ôtrou hag an dimezell ne voent ket pell evid en em domma outan. Abenn c'houec'h miz ar pôtr mat, degemeret en ti dre drugarez, a oa aet da vab kaer ar maner. Gwisket kaer, maget mat, gant eul lojeiz dispar, an ôtrou neve a rae e vestr breman, dre ger.

III

Herveig, ar yaouanka, en doa paket ar zamm pounerra. — N'en laket en doa, avat, da fusta hend hep fallgaloni, e skeul war e skoaz... Mont a reas egiz-se epad hirr amzer. Eur vintinvez, en em gavas dirag eur maner, gwaziou dôn, leun a zour en dro d'ezan. Eun dimezell yaouank a oa *gronchet* (1) war unan eus ar prenecher, dremmou brao, koantik ha kunv d'ezi, he daoulagad avat leun a zaelou. Herveig a zelle outi, sapaturet bras, hag hep lavaret grik. Ar plac'h yaouank her gwelas hag a glaskas ober eur mousc'hoarz... Dont a reas kalon d'ar pôtr.

— « Dimezell, emezan, perak dremmou ken doaniusze d'eoc'h?

« Tu am eus da veza glac'haret, emezi. Ma zad a oa mestr er maner. Met deut eo da vervel, n'eus tamm zo ebed, ha ma eontr, eun tamm potr koz, divalo ha pizbrein, a wask warnoun evit an dimezi. — Klask kaout an traou eman egiz-se. A! N'eus den war an douar hag a vefe tenvaloc'h e blanedenn. Klozet oun aman em c'hambr. Tapa a ran « langach ha lopou. Met morse ne vin e bried. Hirio, ar bleiz-koz zo aèt e ker setu ma c'hellan digori ar prenestr, eur pennadig. Hep dale- evit-se, e vo distro ha ma 'm gwel e tenno warnoc'h evel war eul loan gouez. »

— « Truez am eus ouzoc'h, dimezell, ma c'halon zo skoet. Met perak ne gemerit ket an tec'h e keit ma vo hoc'h eontr du-ze. Eur skeul am eus aman. N'eo ket diaes mont ermaez ganti. Goude, c'houi a c'hello en em zifenn e ti ho kerend all.

— « Seiz mil bennoz Doue d'eoc'h, ra vezoc'h benniget ha digollet, eun dervez. Sur, oc'h digaset aman gant an ôtrou, hag ar mestr bras. Penn eur potr ken mat zo war-

(1) Gronchet, e galleg *appuyée, penchée.*

noc'h, ma 'n em leuskan ganeoc'h. Fizians am eus ennoc'h. Dastum eun tamm dilhad, eun dournad perlez hag ar plac'h yaouank e penn ar skeul buan, buan. Diskenn a reas war ar c'halet. Goude e kemerjont o daou ar c'henta gwennojenn ha kwit evel ma ouient mont

Aboe eun eur e oant o vale, an eil o tiskarga e galon e kalon egile, pa voe klevet eun trouz. Herveig a chomas a zao: « Troad eur marc'h war ar vein, emezan. » — « Da Doue, a hopas an dimezell, ma n'eo ket an eontr ?... Aon am eus. » Bezit dinec'h, dimezell. » Eun ti koz a oa

e kichen. Herveig a guzaz ar plac'h yaouank etouez an drez hag ar bojennou hiliber hag a gemeras gouestadig e skeul da bignat war doenn ar c'hoz ti. Neuze e stagas da deurel ar sklent d'ar traon, egiz pa vije bet o kempenn an traou da vat.

Prest goude, setu digouezet dirazan eur mell ôtrou teo, dichek ha rust an tamm anezan. Herve a stlapas gantan eur maen-tô. »

— Tôl evez, 'ta tôer, ken buan e oan paket ganez. Lavar d'in, gwelet ec'h eus eur plac'h yaouank o vont ebiou gant eur gwaz, breman dioustu?

— Ya, gwelet em eus daou zen o tremen, egiz ma livirit, n'eus tamm'zo ebed.

A! an ampouezon fall! Ma c'helfen gouzout hepken dre be hend...

Herveig a reas neuz da zellet pell ha pell dirazan e zorn war e zaoulagad....

« A! Sell a hopas hen, emaint e kichen eur c'hoad, emaint o vont ebarz. N'oun ket evit displega mat d'eoc'h pelec'h, ha n'oc'h ket evit gwelet eus alese. Ma karfec'h pignat aman em c'hichen, c'houi a gavfe an tu d'o faka ne vezoc'h ket pell.

— « Eün hag eün, eme an otrou. Hag hen ha pignat war beg an ti gant mil bec'h, koz ha teo, egiz ma oa. Poan izili en doa ive.

— « Met e pelec'h'ta emaint. »

— Dre aze, sellit ta, en tu kleiz, hed ha hed eur parkad ed du, troc'ha da zehou goude, kamm digamm, emichans, c'hoaz e teuer da gleiz en dro. »

Al louarn koz, dallet gant an heol, strobinellet gant kaôziou Herveig ne wele seurd. Met ar potr yaouank, bliou egiz eur c'haz-koad a oa lammet d'an traon. Tenna'reas ar skeul; paka reas ar marc'h da vont da gaout an toull drez « Dimezell, pignit ha buan. Sellit eur wech c'hoaz ouz ho eontr; peseurd penn en deus war beg an doenn? Kountit pet mil malloz a lamm diwar e deod. » Herveig a lamm war ar marc'h ive ha kwit d'an daou lamm rus.

Ar eontr a droe e benn gant ar gounnar. N'helle ket diskenn zoken; re a aon en doa.

Abenn an noz, Herveig a oa gant an dimezell e maner eur c'henderv d'ar plac'h yaouank. Tri devez goude e teuas kelou d'ezo en doa an eotr paket eul lamm o tont d'an traon eus an doenn. Maro e oa war an tôl. Den ne lenvas. E nizez a zegouezaz d'ezi an traou penn-da-benn, kenkoulz re he eontr ha re he zad.

Goulenn a reas gant Herveig beza he fried, ha biskoaz kaera eured ne voe gwelet.

⁂

Abenn eur bloaz hag eun dervez, an tad a voe sapaturey ya, o welet tri brinz ha teir brinsez o tont davetan. Kinnig mervel a reas kemend a blijadur en doa. E vugale pinvidik breman, a lakas maner Koet bihan nevez flamm en dro hag an otrou koz a vevas pell c'hoaz eurus e mesk e bôtred hag e verc'hed kaer.

Evit trugarekaat Intron Varia Pontouar, an tri vreur a fichas ar chapel ken kaer ma voe hi evel unan neve.

Talvout a ra beza mat ouz ar gerent ha kaout fizians en Intron Varia.

G. M.

Ar Bleun-Brug e Montroulez

D'ar 15 a viz gwengolo a zeu Montroulez a vezo eur mor a gan.

Al levr *Kanaouennou ar Bleun-Brug* a dleer deski er bloaz-man eo an hini a oa bet moulet er bloaz 1923, p'edo bet ar gouel e Lesneven.

Goulenn al levr-ze raktal, ar re n'o deus ket anezan ouz an A. Drezen, 4, ru ar C'hastell, Brest.

DISMANTR JERUSALEM

Ambiorix a zizroas neuze e zell diwar an dud bodet en dro d'ezan hag a chomas eur pennad hep ranna ger, 'vel oc'h adlenn evitan e-unan an tamm parch a oa etre e zaouarn.

— Setu! emezan; Profeted hoc'h eus; heman ive a oa eun doare profed, an hini a zisklêrias ar pez am eus me dastumet o tremen dre e vro. Lenn a rin d'eoc'h e gomzou ha, koulskoude, o gouzon dre envor, ken alies evel am eus me prederiet warno, en noz hag en deiz. Pa vezen skwiz, dre forz gedal ha klask en aner; gwasket va c'halon gant enkrez ha spouron, pa vezen me rentet ganin va-unan evel eur prizonier en eun toull bac'h tenval, neuze e kemeren ar parchman hag e lennen, ha raktal e veze evel louzaouet va c'halon ha mammenn ar spi a darze enni adarre.

Chilaouet 'ta, Judevien, tud a skiant, doktored sklêrijennnet dre eun hent ha n'anavezomp ket !

War e bouez e lennas :

« ...Na lezomp, netra gantan eus merkou diavêz al lealded ; na lezomp gantan nemet al lealded hepken. Didamall e pep tra, ra vezo sammet warnan pouez an holl dorfejou ; aprouomp e vertuz ; fellout a ra d'in he gwelout krog gant an dizenor hag e enkreziou c'houero ! Ra gerzo, koulskoude, sounn ha diflach betek ar bez, broudet atao gant flemm ar gwall-deodadou hag atao dinamm ! Ra vezo kastizet, skourjezet, na petra 'ta ! merzeriet ha chadennet ; ha goude m'en do gouzanvet pep merzerenti, ra varvo war eur groaz! »

Ambriorix a oa entanet e zremm, hag e zellou, evel e gomzou, a goueze plomm war an unnek den chouchet eveziek ez-eün d'ezan.

— Petra gavit a verk kement-man? emezan.

— Piou ar profed-ze ? eme Henoch.

— Plato a vez grêt anezan, hano brudet etouez poblou ar Gres ha pelloc'h c'hoaz, betek Rom, ha zoken, e broiou ar Gelted.

— Ha petra nevez en deus desket d'it an diouganer-ze ? eme Henoch, diskred ha goapaüs e gomz.

— Miret am oa va zonj 'n em c'hreiz, eme Ambiorix, ken n'am bije gallet hen lakaat e skouer gant ho hini... Deut eo an eur da zizoloi kement a oa kuzet... Me 'gomzo eta, pa lavaroc'h d'in.

Gouzout a rit, emezan, ouz piou ho kavan henvel ? Me ho kav henvel ouz tud o c'hedal eur roue hag a zo êt d'e ziambroug dre ruiou kaeran o c'hêr, betek an nor vrasan, an hini ma tremen drezi ar brinsed hag an dud uhel. E zonj emaent hen gwelet o tont gant eur bagad servijerien, darn endro d'ezan, darn en e rôk, darn war e lerc'h, ha dibabet o deus kanerien flour da ganan an digemer mat dal ma vo gwelet o tont. Gortoz a reont ha dic'hougal ha mont da zellet en o rôk ha den n'en em ziskouez.

— N'eo ket deut ; emezint, ha, koulskoude digemennet mat e oa d'eomp ne zaleje ket pelloc'h !

Eo ! deut eo ; deut, avat, dre eun nor all ! N'eo ket dre zor ar rouaned, met dre zor an dud a netra !

N'eo ket dre zor ar binvidigêz, met dre zor ar baourentez. Deut eo ! Eman ar roue en ho kêr ! Hogen, evel m'eo deut en kuz, en eul lec'h kuz ivez en deus en em dennet. N'eo ket êt da glask paleziou an dud vras, na, zoken, tiez an dud etre... En eur c'hraou eo diskennet ! N'eo ket deut ouz sklêrijenn an deiz kaer, pa bar an heol skedus, da greiz an deiz splann; deut eo da goulz an denvalijenn ; hag an drouz en deus grêt o tont n'en deus ket dihunet sioulder an

Simeon ne oa ket ken evit miret da gomz :

— Nemet an êlez, emezan, o deus embanne vrud ! !

Lia a droas warnan daoulagad lugernus, leun a Henoch a reas an tav gant e zorn :

— Disklêriet ec'h eus ho sonj, emezan. N'eus tra nevez ganeoc'h. Doktored Israël, darn anez rouez int, koulskoude, — o deus an hevelep m Komz a rit evelto ; piou, avat, a roio splann da an mar n'ez eus ket daou anezo, perak, ya, perak ar Mesias genel evel eur paour ha mervel evel torfetour? Perak?

Pemp, c'houec'h mouez a adlavaras war an

— Ya, perak ? Perak ?

— Gwelomp, eme Henoc'h, 'n eur vousc'hoarz monet a reio pelloc'h furnez mibien Kanaan eget mibien Israel ? Komzit, emezan, mar 'z eus komzou grêt en ho spered ?

Holl e rejont eur c'hoarzadennig goapaüs o Henoc'h, an den fur, o vousc'hoarzin.

Penôs e c'hellje ar pagan-ze, a-boan mar deo eus ar skol, anaout mister ar Mesias gwelloc'h doktored Israël ? Pelec'h en dijê kavet tud d'hen lenn ? Ar Mesias ? E vuhez eo brasan ha kuzetan voud en deus pobl Abraham en e istor dremene en e amzer da zont ! N'eus netra nesoc'h d'h lon, d'he spered ! Nesoc'h eo eget an Templ, eg arc'h ha tôlennou al Lezenn ! Ar Mesias eo ho hez Israël !

Hag eur pagan, hen e-unan, hep kelennadur berz kerent, na studi e skoliou ar Jude, a deufe lek m'en deus tôlet troad war douar Israel, da a pep tra gwelloc'h eged an dud hag a zo Judevie ar gwad ha doktored dre ar studi?

— Komzit, mar doc'h evit ober !

Gouzanv a reont e komzfe; Judeo eo, a galo den a renk, seven ha gouiziek hervez e stad.

Pebez abadenn breman souden !

Pell zo n'o doa ket tanvaet sort plijadur.

Warc'hoaz int a c'hello konta d'o mignoned eu nevell souezus meurbed: int bet kelennet, diwa ar Mesias, gant eun diavêziad ! Bet er skol gan pagan !

— Komzit ! Komzit ! emezo.

— Ac'hanta, eme Ambiorix, komz a rin !

— Pep hini ac'hanomp ; emezan, en deus e hag e skiant. Me anavez eur skol seurt n'hell hini ebet en ho pro c'houi. Ne vez kavet anezo er vro ma teuan anezi hag elec'h ma 'mon-me — bro ar re-ze a zo azezet e tenvalijenn ar mar hovah en deus bet ho kastizet, meur a wech, mour ma oac'h techet da chilaou moueziou t vro-ze ha da gemer o giziou... Pobl Jehovah n'h mont da stoui dirak doueou ar baganed.

Pesort kelou a zigasin me d'eoc'h eus ar v pesort skiant ? Skiant an droug. Ha setu penô bro an denvalijenn, e tigasin d'eoc'h eur sklê ha n'hoc'h eus ket. Ouz sklêrijenn ho kelenna e welan ez eus eun Doue hepken hag eo Jehov ouezan ez eus eur Mesias hag a dle genel diou Israel met n'oc'h ket evit lavaret d'in piou eo a sias-ze, na pe zoare en devo... Diou gredenn dis a zo en ho touez ; pa lennit daou, skoaz ouz

Leoriou sakr, unan a lavar : « Ya, an dra-ze eo ! r prins bras e vo ar Mesias ! » Egile a lavar ! Nann, n'eo ket ze ! Ar Mesias a vo e renk an diweza s an dud. ».

C'hanta, kredi a ran hen disklêrian dirazoc'h ; pea- a 'zo ganin da varn etrezoc'h !...

Hag o welet darn o vousc'hoarzin, darn o krusan diouskoaz, Ambiorix a respontas da zonj pep hini:

— Oh ! n'ez eus tamm 'bet lec'h evidon d'en em ugeal diwarbenn ar sklêrijenn a zigasan ! Eur lêrijenn eo ha ne bar nemet er brasan tenvalijenn! skiant, mar gouvefec'h pelec'h eman he diazez ! gen doun eo red diskenn e puns ar gaou hag an durnez 'benn ma teu ar vuhez strafilhet krenn da urm anezi hec'h unan en ho kreiz en despet d'eoc'h, ken, ha da grial ouz eur Zalver bennak : Deuit eta ! k n'oun ket grêt evit ze !... Mar gouvefec'h !... Ne oarzfec'h ket pa lavaran 'ez eus ganen peadra da rn etrezoc'h. Mar gouvefec'h betek pelec'h e ran- r mont da gerc'hat skiant an denvalijenn !

Ar Judevien ne c'hoarzent ket ken. Sellet a reant ntret ouz an den yaouank-ze hag a oa deuet da- o diouz bro ar maro hag a zigase d'ezo sklêrijenn denvalijenn. Sellet a reant ouz e zremm dislivet g e welent ar c'houezenn o pizenni war e dal din- n ar zamm a zouge e ene...

Komz ebet ne oant gouest da lavaret. Tevel a rea skiant dirak ar skiant a oa dirazo.

— Na pegement e faziont, emezan adarre, ar re a var : « Aogust eo ar Mesias ! » Aogust, impalaer gaou he voue an hudurnez ? Na pegement e fa- nt c'hoaz ar re a lavar : Eur prins bras e vo ar sias hag a vo ganet er Jude hag a adsavo stad Is- el. »

Hag e vijemp-ni deut da glask Rom da Jeruzalem, da zaludi aman eun all brasoc'h evit Aogust, met eur mestr eveltan ! Ar poblou o deus bet prinsed ha roua- ned ; maro int ; diskaret int bet ; breman n'o deus ken nemet eur mestr ha, dindanan, e c'hedont bepred eun all c'hoaz. N'eo ket eur prins a glaskont, met eur Zalver. Ar brinsed, forz piou vezont, a stag, ouz diou- vrec'h an dud, chadennou : ar Zalver o dichadenno hag a roio d'ezo ar wirionez hag ar peoc'h...

Klevit, Judevien, me a zigas d'eoc'h brasan sklê- rijenn a zo, sklêrijenn an denvalijenn ! Ho Mesias eo va hini! Dre va genou, holl dud ar bed a gri ouzoc'h: « Binniget ra vezoc'h, Judevien, rak ho Mesias en hon hini !

C'houi zo Judeo, heman zo Roman; me a zo eur C'helt ganet en hanter-noz ar bed ; met an hevelep merk den a zo war hon tal. Ar Mesias hon anzav holl, keit ha keit, evit e re... Ho Mesias a zo d'eomp holl ! Al labour vras en deus d'ober hag a zo dreist galloud pep den, eo adober natur an den... Setu ar pez a lavar d'eoc'h va skiant me hag a oar, gwell eget ho hini, pegen izel eo kouezet an natur-ze, ha pegement e c'harm warlerc'h eur Zalver !...

Ambiorix a davas, 'vel e gortoz eus er gomz bennak aberz e zelaouerien ; war o dremmou strafilhet pep sort menoziou a dremene, met ne deuas komz ebet eus genou hini.

Ar prezeger a zavas e zourn neuze hag, o tiskouez ar parch a zalc'he stardet ennan :

— Gant se, Judevien, emezan, setu aze evidon eun damskeud eus ar Mesias livet gant dourn eur pagan. Pouez ar parch-ze a lako breman souden ar skudell da vrallan.

Warnan me 'm eus lennet dija ano ha planedenn an Hini a zo ganet er c'hraou.

FALL ZIMEZET

Kerkent ha m'oan dimezet,
Kerzomp, va mignon, kerzomp gé !

Kerkent ha m'oan dimezet,
En eur stad trist ' voen laket.

Laket ' voen e gwall enkrez,
N'em boa seurt em ziegez.

Paour glez ' oan p'e gwir n'em boa
Em zi, na skudell, na loa !

N'em boa na taol, na listri,
Ne tamm ganto da zebri.

Graet ' voe d'in ober krampoez,
Ooa c'hoaz va dour er Blanvoez !

Da glask dour e voen kaset,
Gand eur podig pri torret;
Gand eur podig pri torret
Hag eur c'hoz sailh mil doullet.

Va rozell ha va spanell
A oa c'hoaz er c'hoad a-bell.

Va bleud 'oa e Gemene,
Ha va c'hoad e Kemperle.

Ha pa laken kig er pod,
Em boa eun askorn d'am lod ;

Me 'n em gave, c'hoaz, ervat
O chom en ti d'her c'hrignat.

Rak alies, 'vel ar c'hi,
E ven skarzet eus an ti !

Pa 'z een da frita viou
En deze dek ha me daou !

Setu, tudou, ar vuhez
A renan em ziegez.

Bet dastumet vit Dihunamb, e Kamors, gand an dimezell E. L.

WAR DRO AR RE GLANV

Louzeier da rei dre zindan.

Bez ez eus louzeier dre zindan, anvet e galleg « *suppositoires* »; henvel a-walc'h int ouz viou pe bastounadez (*carottes*) bihan. Ar re vihan anezo a zo evid an dud en oad; n'int ket graet evit beza lounket dre ar c'henou, met evit beza laket e goueled ar bouzellou, dre ar penn a-drenv; traou hag a deuz dillo, diouz gor an den, a zo enno, hag en hent-se al louzeier-se a en em zil er gwad hag a ra d'ar c'horf ar vad a zo c'hoant e rafent. Dre o beg eo e ranker o bounta ha mat eo o eolia d'o lamprât. Al louzeier dre zindan hag o deus stumm ar pastounadez a vez en dro d'ezo eun tamm paper seiz pe eun tamm paper stean. Ar paper-se, na petra 'ta, a dle beza lammet diwar al louzeier-se a- raok o lakaat el lec'h m'emaïnt da vont. Ar c'hlanvour a oar e-unan, peur e vezont aet doun a-walc'h ennan rak pa vezont pignet a-walc'h ennan e sant an dra-ze koulz ha ma sant peur e vez diskennet e voued a-walc'h ennan pa vez o tebri eun dra bennak. Neuze hepken e ranker tenna ar biz a oa laket da voustra war al louzou.
Ar c'hlanvour a oar e-unan, peur e vezont aet doun lounket aesoc'h a-ze p'her bounter dre ar penn teo.

Al louzeier dre zindan, eur wech aet e korf an den, arabad eo o zeurel kuit. Ar medesin a lavaro ped a vezo da lakat bemdez ha da be boent o lakat. N'ho peus ket da veza nec'het gand ar pez a vezo laket enno met gouzout a rankit pe ez int graet evit tud en oad pe evit bugale vihan.

Gouzout a rankit ivez, koulskoude, e vez roet aliës louzeier dre zindan d'an dud, tra nemet evit o lakat da vont war vêz. Eun nebeud amzer goude m'emaint e goueled ar bouzellou ar c'hoant difanka a grog start en den. Ar c'hoant-se a grog aliës a-raok ma vez teuzet mat a-walc'h ar « *suppositoire* ». N'eus fors a-ze, mont a ranker war vêz. Eun doare aes da zigaledi ar c'horf eo evid ar re ne garont ket kemeret spurjou. Hep paper medesin e c'hellit kaout louzou dre zindan evelse da spurji.

Dre an hevelep hent, hini an traon, e vez laket louzeier all, etouez dour, da vont e korf an den, gand eur pod, eur gorzenn c'homm outan beget gand eur beg gwer pe eur beg gomm. Ar sifoc'hellou a c'hiz koz ne dalvezont da netra da walc'hi diabarz an den. Eur pod da fuilh dour gand e gorzenn hag e veg a zo eun dra eus ar re wella da gaout en eun tiegez ha vad a c'heller da ober gantan n'eo ket hepken d'an dud, met ivez d'al loened. Buan e teuer da c'houzout dioutan hag aes eo da gempenn. Ne c'hell ket distresa ha n'eus ezomm da ober nemet teurel evez ouz ar gorzenn c'homm en aoun ne deufe da galedi, da derri pe da vreina.

Evel just ar benviachou-se n'int ket graet evit beza taolet en eur c'horn bennak lous eus an ti, pe war ar gweleou pe etouez ar gwiad kivnid.

Ar pod-se, beg hag all, a vezo laket da virvi, en eur podad bras a zour, bep tro ma vezo ezomm da ober implij anezan ha goude ma vo bet implijet e vezo gwalc'het piz hag ar beg a vezo bervet, rak ma 'z eo mat da ober meur a dra e rankit gouzout eo red ne vefe loustoni ebet outan. Loustoni an dud a c'hell rei klenvejou d'ar chatal.

Pa 'z eus eul louzou bennak da gas en den, dre ar bouzellou, ar medesin eo a lavar penaos hen ober ha petra da lakat er pod. Diwezatoc'h e livirin d'eoc'h an holl implijou a c'heller da ober gand ar « *bock à injection* » hag e skrivin eur pennad diwarben lavamanchou.

Ar c'hroc'hen a zo eun hent all da lakat al louz da vont en den. Evit-se e vez graet implij eus p madou. A-wechou e vezo kemennet d'eoc'h leda ken ar pommad gand ar biz war ar c'hroc'hen; wechou all ho pezo, gand an dourn a- bez, da vo tra war ar c'hroc'hen, evel m'ho pije c'hoant da kat ar pommad da dreuzi ar c'hroc'hen, da vont da zont, epad eur pennad, en hevelep lec'h. Gou nit mat ouz ar medesin e pelec'h ho pezo ho kl vour da louzaoui evelse. Bep tro, goude leda ar p mad, lakit eun tamm ouat war al lec'h m'ho p frotet ho louzou ha gwalc'hit mat ho touarn goud hoc'h unan. Evit tenna lard ar pommad diouz pizied ha diouz ho taouarn, gwalc'hit i gant d zomm ha savon, pe ouz red gand eol pe amann. c'hroc'hen evit ma ray vad ar pommad d'ezan a r beza bet gwalc'het mat a-raok gant dour savon. a-wechou zoken gant ether.

Goulennit ouz ar medesin ma n'eo ket red lal manegou gomm evit frota rak louzeier a zo hag louz an daouarn ha lod all hag a rafe gaou outo vefent frotet heb managou.

Bez ez eus louzeier ha n'int ket da veza frotet, n ledet hepken war ar c'hroc'hen gand eur palou bihan, evel an « *teinture d'iode* »; darn all, a v glebiet ganto eun tamm lien, hag a vez laket, ez-c'hl war ar c'hroc'hen. Gand a reot lakit atao war gorre louzou eun tamm taffetas gommet da viret ouz eze al louzou da vont kuit.

Louzeier a zo hag a vez ranket o sanka dindan c'hroc'hen gant spilhou kleuz hag eur zifoc'hell (s*ringue*). N'eo ket diaes deski sanka al louzeier-ze c'hroc'hen, met aman 'e ranker beza war evez ha be kempenn kenan; arabad e vo ankounac'hat leda e berad *teinture d'iode* war groc'hen ar c'hlanvour lec'h ma vo sanket ar spilhen, da lavaret eo, peurli sa, er vorzed, en tu diavêz. An diouallerez a walc'h he daouarn piz ha kempenn hag a vervo he spilhen hag he sifoc'hell bep wech ma vezint bet en impli ganti. Ar zifoc'hell a vezo unan wer; ar re all n dalvezont netra. Al louzeier a vez da zanka e korf a den, dre ar c'hroc'hen, a vez gourc'hemennet gand a medesin. Kavet e vezont da brena, en apotikerezou e buredou gwer bihan, stanket gant gwer, diouz a daou benn. Peurliesa ne vez sanket nemed unan be tro hag evid o goullonderi a-walc'h eo terri eur pen eus ar vuredig. Evit deski implija an traou-ze eo re beza gwelet, eur wech. penaos e ra ar medesin, ev beza barrek da ober eveldan. Met ar re ne daolont k a evez a-walc'h, a ray poan d'ar c'hlanvour hag a l kay goriou bihan da zevel d'ezan.

Doareou all a zo da rei al louzeier; rei a c'helle anezo, dre ezenn, evel an ether hag a vez laket dir dan fri ar c'hlanvour, evel an eukalyptus ha louzei all a vez taolet, a-veradou, en dour vero hag a ve laosket er gastolorenn pe daolet en eur volenn ha wa he gorre e vez laket eun trezer (*entonnoir*), da obe siminal; dre an trezer e sav an ezenn hag ar c'hla vour hel lounk en eur jacha e alan, epad pemp mu nut; teurel evez ouz ar riou, avat, en aoun da go vertuz al louzou.

Louzeier all a zo c'hoaz hag a zo o vertuz en ezen evel ar sigaretennou pe ar poultr a roer da zevi d'a re o deus berr-alan.

Kenteliou war al labour-douar

r gwiniz en nevez amzer.

Lezet e vez ar gwiniz e-unan, epad ar goanv, da ober dreuz, gwella ma c'hell. Pa deu an nevez amzer avat eo dvoudus e ogeja hag e grana (roulouerat) eur wech, diou wech ha teir zoken mar d'eo lous ha kalet an douar.

O freuza an douar e vez lazet an elfezenn, ar bozenn ha neur a louzaouenn fall all c'hoaz; goloet e vez ivez korennou ar gwiniz a zouar hag e roont aesoc'h a-ze skourbu nevez; drusoc'h e vez atao ar gwiniz ogejet; talvousoc'h eo ogeja eur park hag a zo tano an traou ennan ged unan hag a zo stank; goude beza ogejet ar park e vezo kranet (rouloueret); evelse e vezo pladet an ed war n douar, pep korzenn a en em c'hwrizienno ha skourrou evez a zavo tu ha tu.

Mar d'eo melen ar gwiniz, pa vezer ouz e ogejat, eo un dra vat rei d'ezan 100 lur eus eul ludu azotek bentak, azot soudek pe azot soufrek.

A-wechou all re c'hlas eo her c'haver hag a-wel da teki; p'en em gav kement-se eo mat trouc'ha gand ar alc'h an deliou uhela (dek santimetr) pe lakat eun toulad denved warno d'o c'hrenna.

An eost.

An abreta e vez ar gwella ober an eost. Mat eo an ed da vidi pa vez ar greun melen ha bouk a-walc'h c'hoaz da veza trouc'het gand an ivin. An ed eostet abred, pa vez bouk c'hoaz, a zo pounneroc'h ha gwelloc'h eget ma vije eostet divezatoc'h.

Pa 'z eus kalz traou da eosti, evel ma vez en tiegeziou bras eo red kregi abred en eost a-raok ma vezo re zare rak anez e vezo tammou eostet war an divezadou ha kalz greun a vezo kollet.

Medet e vez an ed gand
ar fals,
ar falc'h,
ar falc'herez,
ar vederez,
ar vederez-endrammerez.

An holl a oar penaos e vez trouc'het an eost gand ar fals; labour vat a raer evelse met poanius eo hag hir. Breman n'eus nemed an tiegeziou bihan hag e vefe medet enno gand ar fals; trouc'het e vez gand ar fals evit digeri hent d'ar vederez hag a-wechou ivez an tammou a vez re stoket.

Buanoc'h labour a raer gand ar falc'h; ar falc'h pa vez c'hoant da vedi ganti a vez kempennet gant goulazou prenn a ra d'an holl damouezennou koueza en hevelep tu; goude ar falc'her eo red kaout eul labourer all da zastum an ed trouc'het: merc'hed ha bugale end-eeun a c'hell ober al labour-ze.

Ar falc'herez a drouc'h bunanoc'h c'hoaz. Houman a zo graet da drouc'ha gwiniz en eur lakat goulazou koad adre ar gountell hag eur gador all Koueza a ra ar gwiniz trouc'het war hent ar benveg; red eo eta kaout tud d'o dastum dioc'htu: daou zen a rank beza war ar falc'herez ha pevar da zilastri hent; ma vez endrammet dioc'htu ar gwiniz n'eo ket re eiz den wardro ar falc'herez mar d'eo eun tammig bras ar park.

Labour vrao a vez graet, hep mar ebet, gand ar falc'herez, met red eo kaout kalz tud war o lerc'h; ne weler nemed ar benveg-se dre ar vro ha koulskoude n'hellan ket lavaret e plijfe d'in medi gantan; graet eo da drouc'ha foenn ha netra ken ha da vedi ar vederez gant restell a zo kalz gwelloc'h eged ar falc'herez.

Ar vederez, a gredan, eo ar gwir venveg da vedi en hor bro; labour mat a ra pa vez kempennet mat he restell met arabad e vefe o rei da gempenn da unan ha ne oar ket e vicher. Ne sko ket marteze ken tost d'an douar hag ar falc'herez, met ne vank ket kalz.

Eun den e-unan, gant daou loen a c'hell labourat ganti ha dont a-benn da drouc'ha c'houec'h pe zeiz dervez arat en eun dervez. N'eo ket ker skuizus d'ar jao ar vederez, da gas en dro, hag ar falc'herez, rag evel hon eus lavaret ar falc'herez a zo graet da drouc'ha foenn hag eo red lakat he c'hountell da vont kalz buanoc'h an dro evid ar foenn eged evid an ed.

Labourat brao a ra ar vederez-endrammerez, met eur benveg hag a deu da ger eo hag al lasou da lakat en dro d'an herdin ed a zo ker ivez. Ouspenn-ze red eo beza eur gwir ijinour da gempenn, da eolia, da larda ar vederez-endrammerez-se rak pa 'z aer d'ar c'hovell, ne gaver ket atao a dud da c'houzout diouto.

Ne alian den ebet da brena eur vederez-endrammerez ha pa ne ve ken nemed abalamour d'an arc'hant a ranker da goll ganto o prena lasou.

An dourna

An ed, eur wech dastumet a vez-red o dourna, da lavaret eo didouezia ar greun diouz ar c'holo hag ar pell.

Gwechall e veze dournet an ed gant freilhou; ne vez ket graet ken e nep lec'h, koulz lavaret; koulskoude e Bro-Wened e vez dournet atao ar gwiniz du gant freilhou.

E kresteiz ar Frans e tourner atao an ed o lakat ar c'hezeg da vale warnan : an doare-dourna-ze a zo galvet ganto an « *dépiquage* ».

Breman eta, e pep tiegez, koulz lavaret ez eus eun dournerez. Dournerezou a bep seurt a zo; darn hag a zistag hepken ar greun diouz ar c'holo ; darn all hag a zisparti zoken ar greun diouz ar pell hag ro dioc'htu deoc'h gwiniz net ha mat da werza pe da gas d'ar vilin. An dournerezed nizerezed-se a zo traou hag a goust arc'hant bras ha n'int mat nemet d'ar re o deus tiegeziou bras tre pe d'ar re a zo dournerien dre vicher (*entrepreneurs de battage*).

An dournerez peurliesa a vez lusket gant kezeg hag awechou gand eur gefluskerez (*moteur*).

An dourna a zo eul labour hag a zo skuizus d'ar c'hezeg hag eun dra vat eo kaout eur gefluskerez.

Eur wech dournet ha netaet ar greun eo red o c'hraza mat a-raok o lakat en irc'hier. Gwelloc'h e vefe o bernia er solierou, hag o loc'hat, beb an amzer, gand eur bal ken e vezint kraz mat.

Klenvejou hag enebourien

Meur a glenved a c'hell spega er gwiniz. *Ar mergl pe an intr,* — gwelet a raer war an deliou klanv, saotrou bihan, ruz-velen, graet gand eul louedenn (*moisissure, champignon*) a vev en delienn; al louedenn-ze a en em astenn dillo hag a laka an deliou da zizec'ha, nebeutoc'h a c'hreun a vez eostet hag ouspenn ar c'holo intret a zo fall a-walc'h d'ar chatal.

Al louedenn-ze a laka ar c'holo da intra n'eo ket evit beva war ar gwiniz hepken; pa vez bet eur pennad war ar gwiniz e taol had munut a ziouan war al louzeier all a zo etouez ar gwiniz; diwar al louzeier-man, goude, al louedenn a daolo adarre he had war ar gwiniz hag a raio muioc'h-mui a c'haou outo.

Bez ez eus meur a zeurt intr hag an introu-ze o deus louzaouennou hag a blij d'ezo muioc'h eged al louzaouennou all.

Unan a zo anvet « *Puccinia graminis* », e latin. Beva a ra war ar gwiniz ha war ar spern melen (épine vinette). N'hen anevezer ket kalz en hor bro rak e Breiz-Izel n'eus ket a spern melen.

Eun intr all, ruz velen, (*Rouille linéaire, rouille orangée, puccinia rubiga vera*) a rank kaout kaol garo, pe louzeier all kar tost d'ezo, da veva.

Eur mergl all a zo hag a vev war ar c'herc'h ha war an evor (*bourdaine*). Ar c'hlenved-se eo an hini a ra kement a zroug d'ar c'herc'h, eun nebeud bloaveziou a zo.

Diaes eo enebi ouz an intr Ar gwiniz, eur wech taget, n'eus netra da ober, d'ezan. Red e vije devi al louzeier a zalc'h ar c'hlenved er vro, evel ar spern melen, ar c'haol garo, hag an evor. Neuze ne vije ket mui a intr. Eun dra zies a-walc'h da ober. N'eus ket kalz a spern melen dre ar vro, a drugarez Doue, hag e kalz broiou eo difennet o flanta.

Ar gwella a zo da ober eo dibaba da hada eur seurt gwiniz, evel ar re hon eus komzet anezo, ha ne bakont ket buan ar mergl.

OLIER CHEVILLOTTE.

Kendalc'h Kelc'hou-studi Bro-Leon e Folgoat

Lun ar Pantekost, 6 a vezeven 1927

Prezegenn an A. chaloni DERRIEN, person Gwitalmeze, evit digeri.

VA MIGNONED,

Seblantout a ra d'in e welan aman dirak va daoulagad an dibab eus potred yaouank hor parreziou kristen hag ho saludi a ran gant joa ha karantez. Marteze, n'eo ket ker bras-ze, en holl, an niver ac'hanoc'h! Met petra raze? An dud kalonek n'int ket da veza niveret, met pouezet; n'eus da deurel evez nemed ouz ar pez a dalvezont, ouz an nerz-kalon o deus hag ouz ar volontez virvidik a zo en o c'hreiz.

Gwechall pa c'hoanteas gant Gedeon beza trec'h d'an niver bras a Vadianed a wallgase pobl Israel, ne gemeras gantan memet tri c'hant den; met o dibab a reas etouez e holl zoudarded ha ganto en devoe an trec'h, ar gounid. C'houi holl aman ho peus nerz-kalon, c'houi ho peus bolontez vat rak c'houi a zo eus gouenn ar gwir Vretoned; n'ho peus ket e aoun rak ho skeud ha p'ho peus c'hoant da ober eun dra, c'houi a oar dont a-benn anezan, brao bras.

Ra vezoc'h eta deuet mat; en ti-man, c'houi holl, kement ha ma 'z oc'h, ha ra vezoc'h meulet evid al labour a fell d'eoc'h ober, aman, hizio

Va mignoned, evit petra oc'h deuet aman?

Deuet oc'h, a dra zur, a-raok pep tra, da zaludi Patronez muia karet Breiz-Izel, da bedi Itron Varia 'r Folgoad. Met deuet oc'h ivez evit gwelet asamblez, dindan he skoazell, petra da ober evit chom bepred gwir vugale d'ezi, da lavaret eo chom Bretoned gwirion. Met, seblantout a ra d'in, ar pez a c'hed ar Werc'hez, digant pep hini ac'hanoc'h, eo an tri dra-man: miret mat ho Feiz; kenderc'hel da garet ho pro Breiz-Izel ha mont bepred war araok en ho micher.

I — Miret ho Feiz. Gouzout a rit ar brezel didruez a zo graet d'ezi, a bep tu, gand an dud dizoue, dre o c'hazetennou fall, o lezennou fallakr, o skoliou digristen... Livirit d'in ha n'eo ket souezus e chomfe c'hoaz eun eulfenn feiz e kalonou an dud, goude al labour tenn a raer, er parreziou, a eneb kement a zell outi a-bell hag a-dost?

Evit ma c'hello chom beo, chom yac'h en ho kalon, eo red d'eoc'h, va mignoned, he maga, he difenn, hag, evit kement-se, poania da anaout mat ho relijion. Ar pez ho peus desket, gwechall, er c'hatekiz, e skol an iliz, a zo nebeud a dra, goude ma n'ho pije ankounac'haet netra eus ar pez ho poa desket; re nebeud eo evid en em zifenn ouz ar fals-doktored a zired breman, bep sul, tu pe du, en hor parreziou diwar ar mêz, da daga hor c'hreansou, da lavaret, en o eneb, traou didalvez ha faos ha klask o rivina e kalonou hor c'henvroïz.

Evit gellout stourm outo eo red d'eoc'h anaout mat holl gwirioneziou hor feiz hag eun tamm bennak eus istor an Iliz; red eo d'eoc'h gouzout war betra eo diazezet ho relijion ha penaos diarbenn lavarou faos he enebourien.

II — Evit chom gwir Vretoned eo red d'eoc'h goudeze, va Mignoned, *startât, en ho kalon karantez evit hor Bro Breiz-Izel,* dre-ze, anaout he istor, he yez; anez, ne c'helloc'h, e doare ebet, derc'hel ennoc'h spered ouenn spered ho tud koz, na kendelc'her da vale war o roudou Hogen, e nep lec'h, siouaz, e nep lec'h koulz lavaret, n vez mui desket d'eoc'h istor Breiz, e nep lec'h ne vez des ket d'eoc'h reolennou ho yez. Evelse, ar pez a ouzoc' anezo a zo dister, koulz lavaret netra, nemet laket ho pe fe ho poan da bleustri warno ac'hanoc'h hoc'h unan.

O! va lezit d'hen goulenn diganeoc'h, karit ho pro hag evit kement-se poagnit d'he anaout ho pro ken dis par, *koad en he c'hreiz, mor en he zro,* a zo bet dibabet d'eoc'h gant madelez an Aotrou Doue. Karit ivez ho ye hag evit kement-se, poagnit d'he studia, ar yez kaer-ze he deus miret ar feiz ken start e kalon ho tud koz ha grae anezo tud ken brudet, dre ho'l, ha sent ker bras e barado an Aotrou Doue.

III — En divez, lavaret hon eus ivez eo red *mont a raok war draou ar vicher.* An niver brasa ac'hanoc'h a zo labourerien douar. Hogen, diouz a lavar lod, hor bro a zo eun nebeud warlerc'h evit kalz traou hag a zell ou al labour douar; an doare da labourat, an temps da impli jout evit tenna muioc'h eus an douar. an had da lakat ar binviachou da zikour... ha me oar me! Ouspenn-ze, ne ouezer ket, ken nebeut, en em skoazella, en em zikour, e giz ma 'z eo dleet ; ne gomprenit ket mat ar profit a c'hellit tenna eus ar syndicajou, eus an emgleoiou savet aman hag a-hont etre labourerien douar. Ne lenner ket a-walc'h ar c'helaouennou a c'hellfe sklerijenna kement hon tud yaouank, ha ne ouezer ket, ken nebeut, kaout rekours d'an eienenn a geleier hag a ginigou ma 'z eo « *Office Central* » Landerne. En eur ger, war a leverer, kalz a zo da ober evit mont war raok, er vicher, ha lakat an douar da zougen an holl frouez, an holl binvidigez a c'hellfe rei. An dibab eus tud yaouank Breiz ne dleont ket gouzanv hevelep tra, gouzanv e vefe o bro warlec'h ar re all! Setu perak e tleont poania da gas a raok holl draou ar vicher.

Met pénos kas da benn ar menoziou-ze?

Penaos difenn ho feiz, karet gwelloc'h ho pro hag he yez, deski mat labourou ar vicher? Penaos? oc'h en em glevet er Patronachou, er c'helc'hou-studi savet en holl barreziou ar vro. Evit komz eus ar re-man eo ez omp deuet aman hizio. Komzomp eta anezo, komzomp eus ar bodadegou-ze e teu enno, pep hini d'e dro, da gelenn ar re all ha da reseo diganto kelennadurez. Lezomp a gostez pep lentegez ha lakeomp, e boutin, an tammig skiant-prena a zo deuet d'eomp war an traou-ze. Evel gwir vreudeur, klaskomp ken etrezomp ar gwella doare da ober labour vat hag hel lavaromp aman, ken etrezomp, didroïdell. Stagomp raktal gand al labour.

Ma plij ganeoc'h, ar sekretour a lavaro d'eoc'h da genta ar frouez eus an enklask graet gantan war ar Patronachou hag ar c'helc'hou-studi savet er parreziou diwar-dro. Goudeze pep hini a gomzo eus al labour a raer, *en* e barrez eus an doare d'en em gemeret, ho kamaraded ha c'houi, da veza tud a feiz start, tud gouest da anzav o feiz dirak an holl; c'houi lavaro penaos e labourit evit Doue, ar Vro hag ar Vicher; ne vo ket evid en em veudoc'h evit brasa gloar an Aotrou Doue hag hor Bro garet Breiz-Izel.

Goude prezegenn an A. Derrien, Rener bras ar vodadeg, an A. Gueguen, person Folgoad, a stagas da lenn eun enklask en deus graet, gand ar brasa preder, war gelc'houstudi Bro-Leon. 25 parrez, emezan, a zo e Leon o kaout kelc'hou-studi brezonek evid ar yaouankiz: Kastell-Paol, Gwitalmeze, Plabenneg, Plougerne, Sant Thegonneg, Lesneven, Sizun, Lanneufred, Folgoad,Plouider, Plougoulm, Dirinon, Plouzeniël, Kerlouan, Goulc'hen, Treflez, Plouneour-Trez, Kernouez, Kerniliz, Brelez, Sant-Neven, Gwiniventer, Gwiseny, Kerzent ha Lok-Maria; 300 paotr yaouank o deus digaset da Folgoad.

An enklask en deus graet an A. Gueguen a ziskouez splann d'an holl ar vad a ra ar c'helc'hou-studi war ar mêziou hag er c'hêriou hag an ezomm a zo d'o c'hroui e pep lec'h. A-raok ar brezel e oant stank; ar brezel o laza eleiz a veleien yaouank en deus ivez dismantret o labour. Mall eo adsevel ar pez a zo bet diskaret ha kroui zoken kelc'hou nevez el lec'h ma n'eus ket bet a ano anezo biskoaz.

A greiz ma poueze an A. Gueguen war draou ar vicher a dleer da studia e pep kelc'h e voe pedet an A. Saïg ar Gall da lavaret eun nebeud geriou, d'al labourerien douar a oa niverus dirazan.

—: Pep den, eme S. ar Gall, a dle gouzout en em denna en e vicher ha beza barrek da c'hounit ganti e vara heb en em laza.

Etouez ar bern lezennou a raer bep bloaz, e Pariz, ez eus unan hag a c'hell ober kalz vad d'an dud diwar ar mêz ha n'emaint ket en o aes: lezenn ar presta arc'hant d'al labourerien douar. (*Loi sur le crédit agricole.*) Kaout a raer evelse arc'hant da bresta epad 15 vloaz evit 2 % hag a restaoler, a-nebeudou bep bloaz. Eul lezenn eo hounnez hag a ro tro d'ar mevelien a oar he lakat da dalvezout , da brena eun tamm douar ha da zevel warnan eun tammik ti. Eleiz a dud a zo war ar mêz ha ne anavezont ket c'hoaz al lezenn-ze, rak m'her grafent ne vijent ket gwelet o vont ken niverus d'ar c'heriou bras, pe da zoudarded, d'ar broiou tomm, pe da vartoloded war al listri a genwerz. Ha dreist-holl, p'o deus aes da veza perc'hen d'eun tamm leve o-unan, ne jomjent ket da zelaou sorc'hennou pabored hag a lavar eo mall lakat an holl vadou e boutin.

Pa gomzjot eus traou ar Vro, person Folgoat a bedas an A. Perrot, Rener *Feiz ha Breiz* da rei eur gentel diwarbenn Breiz: he lenn a c'helloc'h, aman, pelloc'h.

Paotred yaouank-all a oa bet pedet da rei sklerijenn war al labour vat a raer en o c'helc'hou: kaout a reoc'h o skridou moulet, aman ivez, warlerc'h.

Bennoz ar Zakramant hag eur ger gand an A. Goasguen, en ano an A. 'n Eskob, a glozas ar vodadeg-se, graet e lez an Itron Varia, hag a zougo bleuniou kaer ha frouez mat, dre Leon a-bez, war dachenn ar Feiz, war dachenn Breiz ha war dachenn ar vicher.

Kenvreuriez Paotred yaouank Plabenneg

I — Petra eo? — Savet eo dindan skoazell ar Werc'hez Vari evit sikour an dud yaouank d'en em zerc'hel fur ha glan ha da gaout nerz da ren eur vuhez, e gwirionez, kristen.

II — Petra ra? — Hiviziken n'eus mui disparti ebet etre ar baotred yaouank diwar ar mêz ha re ar c'heriou. Goueliou, pardoniou, redadegou, o laka dillo d'en em voda, hag ar bôtred diwar ar mêz a vez laket buan awalc'h gant pôtred ker da heulia giziou ha n'int ket holl eus ar gwella. Ezomm a zo eta da sklerijenna ar baotred-ze evit ma ouezint en em zerc'hel war hent ar furnez ha tec'het diouz skoueriou fall keriz.

III — Penaos e vezer digemeret enni? — Adalek pevarzek vloaz e vezer digemeret er Genvreuriez hag evit beza dalc'het enni eo red rei skouer vat, kovez, komunia bep miz pe, da vihanan, bep daou viz, ober eun hanter eur adorasion bep miz, — an hanter eur a dremener er gousperou a c'hell konta evid an dra-ze, — difenn a zo, na petra 'ta da jom re hir en ostaleriou.

IV. — Penaoz ez a en-dro? — Bep miz ec'h en em voder en iliz; eur retred a raer bep bloaz, pe bep daou vloaz; bep sul ar patronach a vez digor eus a 1 eur beteg ar gousperou. Ar bôtred yaouank evelse o devez tro d'en em gaout asamblez, d'en em anaout gwelloc'h ha d'en em garet muioc'h: netra kaeroc'h eget gwelet tud yaouank eun hevelep parrez oc'h en em glevet. Kaout a reont eno peadra da zidui o spered, c'hoariou a bep seurt ha levriou talvoudus da lenn. Marvailhat a c'hellont ken etrezo pe gand ar beleg a zo ganto. Brao bras emaïnt eno da c'hedal ar gousperou ha gwelloc'h eged ar re a jom war al leur-gêr da harpa ar mogeriou.

V. — Pe seurt frouez a zoug? Ober a ra kristenien welloc'h eus ar baotred yaouank a vez ouz he darempredi; gwelloc'h ec'h ententont ar pez o deus da ober en iliz hag ar pez o deus da ober er mêz eus an iliz. Dre en em gaout alïes gand ar beleg e teuer da gaout muioc'h a fizians ennan, Ar beleg, dre eno ivez, a c'hello anaout gwelloc'h ariezou e dud ha gwelet pere eo plegou falla e barrizioniz. Eun diarbenn, e gwirionez, eo evid an dud yaouank dre m'o deus, en eur vont enni, roet o ger da heulia penn-da-benn, ar pez a zo merket war ar reolenn.

Ar genvreuriez a ro tro da zizelei eun toullad paotred yaouank eus an dibab, paotred yaouank krenv ha dispount hag a zikouro beleien o farrez, d'an eur ha d'ar poent merket hag a vezo eta katoliked n'eo ket hepken en o c'homzou met dreist holl en o oberou.

Eujen Beutnven.
Traon David.

KELC'H STUDI GWITALMEZE

AOTRONEZ, MIGNONED,

Galvet oun bet gant va aotrou Persoun da zont da zisplega dirazoc'h eun nebeud komzou diwarbenn an doare m'hon eus labouret e kelc'h-studi sant Arzel Gwitalmeze, edoug pevar bloaz, pe gentoc'h peder goanvez, rak hor bodadegou ne vezont graet nemed epad ar goanv, da lavaret eo eus miz here da viz ebrel. Er goanv 1923-1924 e voe displeget ha diskouezet d'eomp skeudennou lugernus eus an Testamant koz ha nevez. N'oa ket c'hoaz avat d'an ampoent krouet ar c'helc'h-studi; ar gammed kenta oa avat.

Edoug an hanv e voe meneg meur a wech, eus ar c'helc'h-studi, hag abenn miz du warlerc'h oa kaset mennoz an aotrou Persoun da vat.

Hen e-unan eo a vleinas ar genta bodadeg. En em glevet a rejot evit lakât ar bodadegou, hiviziken, d'ar yaou. Lakaet e voe an deiz-ze zoken dindan paeroniez sant Arzel, eur zant eus hor gouenn hag a zouaras war zouar Gwitalmeze, d'ar mare m'az edo sant Paol o prezeg e Leon.

Setu ama penaos e voe reizet al labour.

1. Eur bedenn verr da genta.

2. Eur ganaouenn vrezounek.

3. Lennadeg eus aviel ar zul da zont pe eur pennad eus leor an testamant koz hag an testamant nevez.

4. Distrei brezouneg e galleg pe en eneb.

5. Studia eur pennad eus istor Vreiz.

6. Ober eun emzell war labouriou ar vodadeg.

7. Evit kloza e tistaget adarre eur ganaouenn all ha goude eur pennad marvailhat ez aet holl d'ar chapel, da lavaret ar pedennou diouz an noz.

Er goanvez-ze eta e voe graet eul labour founnus. Pep hini a rae gwellaïka ma c'helle. Gwasa pez a oa eo dre ma ne gavet ket kalz a dud da farda labouriou. N'eus fors, abenn divez ar goanv e ouiet, kouls lavaret, holl ganaouennou « Feiz ha Breiz ».

Bezit dinec'h n'int ket c'hoaz ankounac'haet ha pa zigouez da unan bennag eus paotred ar c'helc'h-studi mont da eul lein-eured eo gant plijadur e tistag hini pe hini eus ar soniou dudius-ze.

Bep miz e veze mall bras da welet *Feiz ha Breiz* o tigouezout evit klask respontchou d'an divinadennou pe evit kas re nevez.

E miz meurz 1924 paotred ar c'helc'h studi a ieas a-gevred da Gastell-Paol da welet displega ar « Basion ». N'o devoa nemed eur vouez evit meuli c'hoarierien Kastell eus eul labour ken dispar. Goude beza heuilhet piz pep tra, eur stultenn o treuzi penn unan ac'hanomp. Ha ma rafemp hevelep tra emezan? ha kement-se a vefe dreist hor galloud ?

Den ne respontas krenn, a c'hellit kredi, met a-benn nebeut goude e oat holl a galoun vat o staga d'al labour.

Met penaos en em gemeret, rak bep yaou edo bodadeg ar c'helc'h-studi; kement-se a oa diaes d'an dud diwar ar maez dont teir gwech ar zizun d'ar patronaj. Ma voe ranket neuze, chench doare ha pa grogas, adarre, mare ar bodadegou, e lec'h heuilh reolenn ar goanvez tremenet e voe laket dervez ar yaou evit prepari ar pez-c'hoari.

Eur gwall labour o doa boulc'het ha meur a wech e voemp tost da fallgalouni. Hor rener, siouas, a gouezas klanv hag a rankas tec'het eus a Witalmeze da ziskuiza. Evelato, war goulenn ar c'hoarierien, an aotrou kure a jome, c'hoaz, a grogas el labour e kerz ar goanv, met n'oa ket evit kenderc'hel gant ar c'helc'h-studi rak re a labour en doa, a hent-all, wardro ar barrez. Ne c'helle ket eta daoust d'e c'hoant hor skoazella e kement-se hag ar re o dije c'hoant tamall ar veleyen da veza tud lezirek, n'o deuz nemet dont da Witalmeze da veza dizouezet brao. Met evel m'am eus bet klevet: « diwar c'hoari eo kelenn ». En eur zisplega er bloavez-ze adarre, ar Basion e teuemp d'en em varrekaat war ar brezegerez, ouspenn ma reamp vad d'hor c'henvroïz.

Er goanv tremenet, kenta a rejomp a voe adkregi da heuilh ar reolenn merket er penn kenta. Gwasa oa, an aotrou Rener n'em en zante ket c'hoaz krenv a-walc'h hag e lec'h en em jala gant kement-se a labourou e tivizas displega, bep yaou, eur gentel pe ziou zoken, a-wechou, eus ar c'hatekiz. Hen eo a zisplege ha ni a c'houlenne, neuze digantan, diwarbenn an traou ne gomprenemp ket mat; kement-man a yea dreist d'an holl hag awechou e save tabut rak atao e vez kavet eur pennok bennak.

Setu petra hon deus sonj da ober adarre er goanv a zeu Nemet avat e vezo bepred ar bedenn hag eur ganaouen pe ziou mar bez amzer.

O veza ma tisplegomp bep bloaz eur pez-c'hoari brezounek a-bouez evel warlene « Mouez ar Gwad » n'eo ket ken aes d'eomp dioueret hon amzer d'her rei a-bez d'ar c'helc'h-studi. Gwasa 'zo eo ne gaver ket atao a beziou-c'hoari brezounek. Red eo vefe gant rener bras ar c'helc'hou-studi eur roll eus an holl beziou-c'hoari brezounek anavezet.

Eun dra all abarz echui hag a c'houlennan a greiz kaloun eo deski kanaouennou brezounek hag o c'hana na petra 'ta. Me hel lavar d'eoc'h em eus bet mez er frikojou o klevet diotachou deuet n'ouzoun ket eus pe lec'h, prenet, m'oarvat, er pardoniou pe er foariou. En han ' Doue taolit evez ha laoskit ar c'hoz kanaouennou gallek hudurse a gostez Brezel eta d'al loustoni. Kanit e brezouneg; den ne vo drouk-kontant, er c'hontrol eo zoken, an holl a vezo laouen ous ho klevet. Ouspenn, ni eo a zastum an arc'hant evid *Unvaniez ar Gatoliked* savet gant an aotrou 'n Eskop evit difenn ar feiz, ha da genta emaomp atao evit rei an dourn da veleien hor parrez. Meur a dra em bije c'hoaz da lavaret; ar aotrounez o-unan o displego dirazoc'h.

Pleustrit eta war gement-man emaoc'h er c'helc'h studi evit en em varrekat war an doare d'en em gelenn hoc'h unan, ha da gelenn ho kenvroiz en eur rei bepred skoazell d'ho peleien. Hon gopr marteze ne vezo ket bras, er bed-man, met Doue ne ankounac'haio ket ar boan hon dezo kemeret.

PER AR C'HADOUR.

Kelc'h-studi Plougerne

Dindan sel hegarat Itron Varia ar Folgoad, ni Bretoned, evel ma'z omp holl, a zo en em vodet aman hizio, evid en em glevet diwarbenn hor c'helc'hou-studi ha klask an tu d'o c'has, evid ar gwella, en dro, en amzer da zont.

Goulennet ez eus bet ouzin lavaret d'eoc'h aman, e berr gomzon, ar pez a vez graet e Plougerne.

Ar pez hon eus graet n'eo ket eur c'haer-bez, va c'hredit mat.

Savet hon eus, breman ez eus pevar bloaz, e miz Here 1923, eun tammig kelc'h dindan an ano a « *Botred Mikael an Nobletz* » en enor d'ar beleg santel-ze, Mab Kerodern, a zo bet ganet en hor parrez hag a garas kement e yez m'he deus ar Werc'hez evit ober plijadur d'ezan komzet atao outan e brezoneg, zoken p'edo du-hont e Bro-C'hall, e ker Agen, oc'h ober e studi.

Klasket hon eus en em voda — eun den *e-unan* a zo dister e nerz, e c'halloud hag e ouiziegez. — Met tri den *a-unan* a dalv nao. —

En em voda a rear evit dastum madou-korf. — Ni hon eus klasket en em voda evit dastum madou spered — rak an den, mar d'eo den dre e gorf, zoken dre e gorf, — a zo den dreist holl dre e *spered*.

Dre e spered eo e teu d'en em zevel dreist holl draou an douar ha da veza ar Roue warno. —

Charl Lindberg — ar paotr yaouank pemp bloaz war nugent-se hag en deus gellet ober, en deiziou tremen, **ar pez n'en doa graet den all ebet biskoaz** — dont, war e garr-nijal, eus a New-York da Bariz — hag ober evelse, 1500 leo, en cun nijadenn, hen diskouez splann. Nerz e gorf en deus e harpet e doug e hent, met *nerz e spered* eo an hini en devoa *digoret d'ezan e hent* ha miret outan d'en em goll diwarnan e boaeou divent an nenv.

Ar c'horf evit chom beo a ranker e vaga.

Ar spered, tra veo, a ranker ivez e vaga kerkoulz hag ar c'horf.

Er gêr e vez digoret ha maget spered ar bugel.

Ar skol, pa ne vez na dizoue na divrezonek, a gendalc'h labour ar gêr.

D'ar c'helc'h-studi eo digeri ha maga speredou ar *Bôtred yaouank*.

Met, ne dalv ket ar boan hen nac'h, ar c'helc'hou studi a zo traou ha ne blijont-ket nemeur d'ar yaouankiz.

Ar yaouankizou hizio ne garont nemet daou dra: Labourat a-laz korf e doug ar zizun da c'hounit bara.

Ha da zul, er goanv, c'hoari domino epad an hanter dervez hag en hanv, redet ar pardoniou pe ar *panteou* hag e kaver enno:

Kezeg koad, bransugellou,
Choari 'r zac'h, redadegou,
Gwin ha chistr ha konfetti
Jabadao ha kaniri!

Kalet eo eta sevel eur c'helc'h-studi en deiz a hirio, hag e Plougerne eo ker kalet hag er parrezion all ma n'eo ket kateloc'h.

Goude lenn d'ar yaouankizou ar pajennou kaera ha plijadurusa a zo en hol levriou brezonek e vez poan o kaout speg war o spered epad — Ne lavaran ket eun eur — met zoken eur c'hart eur. — Setu perag omp aet goustadik.

N'eo ket gant soroc'hellou eo mont da baka kezeg spontet.

Lezet hon eus er penn kenta, da zont davedomp, kement hini en devoa c'hoant.

A-nebeudou, goude bloaz pe zaou, ar re ne glaskont nemet c'hoariellat a zo en em zilet er mêz hep ezomm da ziskouez d'ezo an nor, hep trouz na kasoni — ha breman gand ar re a zo chomet, *15 pe 20*, ez eomp en dro brao bras!

***

Epad ar goanv, adalek sul ar Rozera beteg ar Zul Fask ec'h en em vodomp teir gwech er zizun, da werc'her, da wener ha da zul goude koan eus a 7 eur da 10 eur.

Redet en noz a zo koulz ha redet en deiz, pa vez digarez vat d'hen ober.

Pi X, *il santo*, ar zant, evel m'eo lezanvet, en amzer ma oa kure e Tombolo a rea skol-noz da dud yaouank e barrez ha ne grede ket ober, dre-ze, *eun dra fall*.

Epad an hanv, da lavaret eo adalek Pask betek sul ar Rozera, n'en em vodomp ken nemet da zul ha da *zul goude koan*.

Epad ar bodadegou, gwech ne vez graet nemet marvailhat ha gwech e vez lennet eur pennad kentelius bennak.

a) War ar vicher,
b) War ar vro,
c) Pe war ar Feiz.

Pennadou an A. Chevillotte war al Labour douar koulz ha re Tintin Anna a zo savet diouz doare beza lennet ha studiet en hor c'helc'hou-studi

Deuet omp zoken d'en em lakat a-zevri da zastum ar geriou brezonek, a zo o redet etouez an dud, geriou brezonek c'houek, ha ne vezont ket lennet c'hoaz e levr ebet!

Oupenn 300 ger hon eus dastumet evelse, er goanv tremen, 300 ger hag a zo geriou brezonek mat, ha n'int koulz lavaret anavezet, e nep lec'h, nemet e Plougerne.

***

Diou pe deir gwech er bloaz e tiskleriomp dirag hor c'henvroïz peziou-c'hoari, atao e brezoneg, *na petra ta* — N'emaomp ket o vont da c'hoari, a c'hellit kredi *Rustaude et Citadine*, na zoken *Rustaud et Citadin*.

Hag abaoe m'omp staget ganto hon eus displeget:

Er bloavez 1923: da Nedeleg: *An Aotrou Kerlaban, Genovefa, M'ame Crêve Cœur*.

Er bloavez 1924. Da Bask: *Nonig ar filouter fin, Ar C'hornandoned*.

Da viz Gouere: *Nikolazig*.

Da viz Gwengolo: *Yann Landévenneg*,

Da Nedeleg: *Giniuelez ar Mabig Jezuz*.

Er bloavez 1925. Da Veurlarjez: *Maro Jili Breiz*.

Da Bask: *Mouez ar Gwad*.

Da viz Gouere: *Salaün ar Foll, Braoa merc'h ar barrez*.

Da Nedeleg: *Bilez hag e Vestr, Ar c'houmoul a dec'h, Ar werc'h he divrec'h mougn*.

Er bloavez 1926. Da Bask: *Jezuz ha Judas en o fasion*.

Da viz Gwengolo: *Kado Roue ar Mor, Fosfatin, ar vatez fin*.

Da Neneleg: *War varc'h d'ar mor, Alanig al Louarn*.

Da zul kenta viz Gouere a zeu e tiskleriimp, 3 bez all: *Pedog, Ar c'hemener, Ar Blogorn*.

M'ho peus c'hoant da ober anaoudegez ganto, deuit en deiz-se da Blougerne.

***

En em anaout a reomp evelse; en em glevet a reomp; eun draïk bennag a zeskomp; berroc'h e kavomp hon amzer; tec'het a reomp diouz an ostaleriou. N'hon eus nemet gounidegez o tarempredi hor c'helc'h-studi.

Bep bloaz, p'en em gav ar Bleun-Brug ez eomp epad tri dervez, gwech da Gemper, gwech da Wengamp, gwech da Wened, da welet ha da glevet an traou kaera a c'heller gwelet ha klevet e Breiz Izel.

N'eus parrez ebet e Leon ha ne c'hellfed ket ober enni an dister dra-ze a reomp e Plouguerne. S. BOUCHER.

BREIZ

Faire mourir une langue, mais
C'est pêcher contre la vie sociale.

Camille Jullian.

PAOTRED YAOUANK,

Klevet ho peus person Gwitalmeze, an A. Derrien, o komz d'eoc'h eus *ar Feiz;* Saïg ar Gall, eus a Blabenneg, en deus komzet d'eoc'h eus *ho micher* hag e c'hedit diganen ma lavarfen d'eoc'h eur ger bennak diwarbenn *Breiz.*

Daoust ha talvezout a ra ar boan? Ha bez hon eus c'hoaz eur Vreiz, war an douar?

N'ouzon ket; dec'h e prezegen, e Plouider, evit oferenn nevez an Tad Rozec hag ar beleg yaouank-se a lavare d'in e oa bet warlene oc'h ober eun dro, er vro, hag e oa aet d'ar 26 a viz gwengolo, betek Kerlouan, evit gwelet beleien ar barrez-se. En em gavet er vourc'h, e lec'h skei war dor ar presbital, evel ma kave d'ezan, e skoas war eun ti all hag en doa doare vat a-walc'h, p'eo gwir a-zioc'h e zor e welet skeudenn ar Werc'hez. Mont a eure en ti hag e kavas raktal dirazan eur pikol den deuet d'e ziambroug.

—: Doue r'ho pennigo, eme an A. Rozec, n'eo ket aman, mar plij, eo eman ar presbital?

—: *Non, Monsieur,* eme vestr an ti, war eun ton dichek, *vous êtes ici a l'école publique des filles; mais pourquoi ne parlez-vous pas français?*

—: *Je parle breton,* eme an A. Rozec, *parce que je suis en Bretagne et qu'en Bretagne tout le monde doit savoir le breton.*

—: *La Bretagne n'existe plus,* eme ar pabor, gant kounnar, *il n'y a plus que le Finistère, les Côtes-du-Nord, l'Ille-et-Vilaine, la Loire-Inférieure et le Morbihan, dans la France une et indivisible.*

Gwelet a rit eta, va mignoned, ez eus tud hag a lavar n'eus Breiz ebet ken ha pa zigorer hol levriou-skol, ne weler ket moulet warno, e stumm ebet, ar pemp lizerenn a ra ano kaer hor Bro: hor skoliou, an darn vrasa anezo, a zo difeiz ha divreiz.

Beza 'z eus bet ano, koulskoude, eus hor Bro, gwechall, ha n'eo ket eun nebeut eo.

Dec'h, da lavaret eo breman ez eus 1500 vloaz, hon tadou, tud a wad, mar deus war an douar, a oa aze, en tu all d'ar mor, e Breiz-Veur, hag a lavare: « Plega d'ar Zoazon! Biken. Ni a dreuzo ar mor kentoc'h! » hag o deus treuzet ar mor.

Dec'h, da lavaret eo breman ez eus 1000 bloaz, hon tadou o devoa savet aman eur vro gaer, eur vro nevez, eur vro binvidik; an Normaned a deuas d'he diframma diganto; sevel a reas ar gwad d'o fenn: « Dao! d'ar gouezidize, » emezo, hag e stourmjont ken na c'helljont kaout an trec'h.

Dec'h, da lavaret eo breman ez eus 500 vloaz, hon tadou a lavare d'ar Fransizien, o amezeien dosta, a oa gwasket kant vloaz a oa gand ar Zaozon: « Gortozit, ni a anavez al laeron-se, pell a zo; ma kirit, ni a roio an dourn d'eoc'h d'o diarbenn! » Hag ez ejont. Anez Arzur Richemont hag e Vretoned, kefridi Janned Ark, biken ne vije bet aet da benn.

Dec'h, da lavaret eo breman ez eus 400 vloaz, ar Fransizien a lavaras d'ar Vretoned: « Amezeien omp; an hevelep enebourien hon eus; perag n'en em unanfemp ket? »

: « Mat a-walc'h, a lavaras hon tadou: unvaniez a ra nerz; met unvaniez hepken a eneb enebourien an diavêz ha goude ar brezel, pep pobl mestrez en he bro, pep den mestr en e di! »

Hag eun unvaniez a voe sinet etre an diou vro, Breiz hag ar Frans, er bloaz 1532.

Dec'h da lavaret eo breman ez eus seiz ugent vloaz, Dispac'herien Pariz, eur morzol ganto en eun dourn hag eur fuzuilh en eun dourn all, a deuas daved hon Tadou kunv hag a youc'has d'ezo ken dichek ha tra: « Ni rank beza ar vistri e Breiz, — *la ci-devant Bretagne,* — koulz hag e Pariz! »

Abaoe ez eus eun tamm trouz etrezomp, ha n'eo l heb abeg; abaoe ano Breiz, kaer o deus ar Vreton klemm, n'her gweler ket ken war gartennou hor Bro h hor yez n'her c'hlever ket ken en hor skoliou. N'eo k c'hoant deski diou yez d'eomp a zo, ar pez a vije m met c'hoant deski d'eomp unan ha n'eo ket hon hini: galleg, da zistroada hon hini hon unan: ar brezoneg.

Setu aze, paotred keiz, al labour divalo a raer en h touez kant vloaz a zo, ha daoust da-ze Breiz n'eo k maro.

Darn a zo hag a lavar: « Ar Frans ha Breiz a zo dic vro bet disparti an eil diouz eben epad mil bloaz h ouspenn, met en em unanet int hag eus diou ma oant reont nemed unan! »

Unvaniez a zo etrezo; ar paper a ro testeni anezi a v rer c'hoaz; n'eo ket ni eo her rogo, met an unvaniez-s ne c'hell beza bet graet nemed evit lakat ar vuhez d vleunia kaeroc'h a-ze en diou vro ha nann evit laka unan pe unan anezo da skabell dindan treid 'eben.

N'en em glever nemet evit beva gwell.
N'en em glever ket evit mervel.

Nag an dud, nag ar boblou n'o deus gwir d'en em laz

An diou vro a zo a-unan; n'emaint ket en unan; ar r a lavar emaint en unan a lavar eur gaou hag eur gaou gouzout a rit, goude ma vefe 100.000 den ouz e lavaret n deuio ket evid an dra-ze da veza eur wirionez.

Ya! Daout d'ar pez e weler ha daoust d'ar pez a leve rer, Breiz a zo beo: ar gwad a verv en ho kwazied; a anoiou a zougit, ar yez a gomzit, an traou-ze holl a verk skler hag anat d'an holl, ez oc'h Bretoned hag eur vr ho peus hag eo Breiz ha n'eo ket mez beza bet gane enni: deskit he istor. Eur yez ho peus ha n'eo ket me he c'hlevet; deskit he c'homz, he lenn hag he skriva en ho kelc'hou-studi, da vihana, pa n'ho peus ket gellet hen ober en ho skoliou.

Ma 'z omp eur bobl hag a zo e gwask, n'emaomp ket hon unan evelse; poblou all a zo hag a zo bet gwasket met deuet int a-benn eus o gwaskerien, evel ar Tcheked, ar Flamanked, Alzasiz, Poloniz, Iwerzonis, Gallaoued ar C'hanada hag all. Mat nebeuta ma c'houlenn ar poblou-se, ha nebeuta ma c'hellomp goulenn hon unan, ma fell d'eomp savetei ene hor Breiz eo:

1) Ma vo brezonekaet holl skoliou Breiz-Izel, ar re vihan ha krenn koulz hag ar re vras.

2) Ma vo brezonekaet an holl Lez-varniou.
(*Bretonnisation des tribunaux de tous ordres*).

3) Ma vo brezonekaet holl gargou ar c'houarnamant e Breiz-Izel (*Bretonnisation de toutes les Administrations d'Etat, Chemins de fer, P. T. T., Douanes*).

4) Ma vo dispartiet soudarded ha mortoloded Breiz diouz soudarded ha martoloded Bro-C'hall ha ma vo laket ofiserien ha ne gomzint nemet brezoneg da c'houarn soudarded ha mortoloded Breiz-Izel. Potred yaouank eveldoc'h c'houi eo a lakaio an traou-ze d'en em gaout rak c'houi eo an amzer da zont.

Salaün, aman gwechall, pa c'houlennet outan: « e tu piou edo, pe e tu Montfort pe e tu Bleas? » a lavare: « Me n'emaoun nag e tu Montfort nag e tu Bleas, me a zo e tu ar Werc'hez! »

Salaün marteze neuze a c'helle lavaret an dra-ze, hep fazia, rak Montfort ha Bleas o devoa o daou kement a wir an eil hag egile d'en em gaout e penn Breiz ha Breiz n'eus fors pehini anezo a vije bet trec'het ne vije ket bet diskaret evid an dra-ze.

En deiz a hizio n'eo ket henvel tamm ebet an traou, ha den ne c'hell respont evel Salaün: « Me a zo a-du gand ar Feiz ha netra ken! » Pep hini a rank ivez beza a-du gand e Vro; den ebet ne dle lezel diskar yez e dud koz ma 'z eus eun eulfenn skiant en e spered hag eur berad gwad dindan e ivinou. *Feiz ha Breiz,* ra vezint o daou a-unan en amzer da zont en ho kalonou hag en hoc'h oberou; gwelloc'h c'hoaz eget n'int bet betek hen; neuze ha neuze hepken e kerzoc'h ervat war roudou ho tud koz.

Y.-V. PERROT.

Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg

Eur priz a 150 *lur d'ar skol he devo e-pad ar bloaz desket lenn ha skriva brezoneg d'ar muia a vugale.*

Degas da goun a reomp ez eus bet savet gand *Unvaniez Arvor* (Fédération Régionaliste), renet gand an aotrou d'Herbais, maer ar Faouet, eur priz a 150 lur d'ar skol he devo, e-pad ar bloaz, desket lenn ha skriva brezoneg d'ar muia a vugale hag o eeunet ar gwella en hent karantez o Bro.

Kaset ar vistri hag ar mestrezed o skridou-danevelli (rapports), testeniet gand ar person pe ar maer, d'an aotrou Vallée (23, rue Saint-Benoît, Saint-Brieuc) ac'hann da zibenn ar miz.

Ma karfe tud vrokus rei skoazell da griski ar priz, kasent o frof d'an aotrou Mellac, tenzorier ar C'hevredad, 10, rue du Gaz, Lorient.

⁂

Dastum geriou ar Yez.

An aotrou abad Perrot en deus diskouezet splann en e ziweza *Feiz ha Breiz* e tleer dastum piz ha pervez an holl c'heriou eus ar Yez, ar re dreist-holl n'int ket bet lakaet biskoaz dre skrid ha ne vevont nemet e koun ar Bobl.

Gwechall e oa bet staget gand al labour-ze e *Kroaz ar Vretoned,* hag e welan e talc'h gantan bepred hor c'heneil ker Loeiz Herrieu en e gelaouenn goant *Dihunamb* a bouez kement evit derc'hel a-zav e Gwened ar Yez hag ar spered-Bro.

Evit rei dourn da venoz an aotrou Perrot e tigoromp frank hor « Pajennad » d'ar rollou-geriou a vezo degaset d'eomp. Setu aman, evit staga ganti, geriennou a deu d'eomp eus Roudoualleg, e pastell-vro Gourin.

⁂

kimin, gourel (masculin), toull-moged logellou ar voutaerien-goad.

kiminell, gourel, siminal.

Gwelloc'h eo an daou c'her-ze eged ar ger briz-c'hallek « siminal ».

gargen « jambières », gwregel (feminin) e Gourin. Reisoc'h e ve hen ober gourel evel an holl c'heriou all kenaozet eus *ken* « kroc'hen » : *maoutken, bugen, tarvken,* hag all. Eur ger keltiek-rik eo *gargen,* gwelloc'h kalz eget *gamachou, heuzou, bodreou,* hag all, a zo tennet eus ar galleg.

gloac'h. Mein-gloac'h a vez graet eus ar bili a gaver en aoz ar gwaziou. Da dostaat, henvel eo, ouz *gloac'hein* « aiguiser » e Gwened. *Mein-gloac'h* a dalvezfe, eta, kement ha *mein-higolen* Leon-Treger, *mein-lüemer* Gwened.

rip. Eun den *rip* eo ar pez a hanver e galleg « un chipeur », unan hag a zo tuet d'ober damlaeradennou. *Riblaer* (evit *rip-laer*) « voleur d'une chose volée » war geriadur an Tad Gregor a Rostren. An hevelep ger eo hag ar c'hembraeg *rhaib* « ar c'hrog a gemerer en eun dra », eus al latin *rapio.*

⁂

An holl c'heriou-ze a zo mat-tre hag e c'heller o digemeret er yez lennek (langue littéraire). Setu aman re-all c'hoaz a zo hoaziet e Roudoualleg :

bêl, gwregel, « évier ». Treger *bêl* « jatte », Gwened *bedel,* Leon *pezel.*

fant « jarret », liester *fantou* (?)

gwermin: dour-gwermin « eau rougeâtre des fossés » (?)

rundœilha, « se rouler » (?)

skeltrenn, gwregel, « tendon ». An hevelep ger ha *skeltrenn* « éclat de bois, de pierre ; trique » e lec'h all.

skrann « cartilage » (?)

treinked, gwregel, « deux morceaux de bois pliés qui servent à soutenir les *skeriou* dans la cheminée ». Klevet em eus, e Kerne, a gredan, *tranked,* pe *trankoed* (?) evid eur plankenn lakaet a-dreuz er siminal.

Trugarez mil gwech d'hor c'henvrôad en deus bet ar vadelez da zegas ar roll-geriou-ze d'eomp. Dalc'het gand e labour ken talvoudus ha ra vo kalz a re-all oc'h ober diouz e skouer-vat!

⁂

Adarre ec'h erbedomp start d'an holl al levr nevez *Geriadurig brezonek-gallek* gand an aotrou Ernault (e gwerz e ti Prudhomme, Sant-Brieg), dastumet ennan ar pep pouezusa eus geriou Leon, Treger ha Gwened.

Ouspenn « geriaoua », hervez ali an aotrou Perrot, e vo ret ivez kroueria an eostad, dibab ar geriou mat diouz ar re fall. D'ober al labour-ze e vo levr an aotrou Ernault skoazius kenan. Kerkouls hag ar re en deus embannet en a-raok, dreist-holl e « Notes d'étymologie » e tri levrig (e ti Prudhomme) ; hag eul levr all eman o paouez lakaat war ar stern hag a vo embannet heb dale e « levraoueg Breuriez-Veur ar Brezoneg » : *Dictionnaire étymologique du breton.*

E geriadur Ropars Hemon e kavor eun dibab eus hor geriou brezonek, ar re anezo a zo bet degemeret betekhen e yez al lennegez. Nemet e tleer striva bepred da griski ar geriou lennek-se, evit pinvidikaat ar Yez ha pa na ve ken. Ha n'eus gwelloc'h tu d'hen ober, evel m'hel lavar an aotrou Perrot, eget lakaat da dalvout ar geriou mat a gaver aman hag ahont war-skign en hor rannyezou.

⁂

Ar brezoneg e studi ar Brederouriez.

Da gloza e lizer, sed a skriv d'in ar c'henvrôad en deus degaset eur roll-geriou :

« Emoun o teski ar Brederouriez (philosophie), hag e klaskan trei e brezoneg galleg ar c'henteliou. Hogen n'oun ket her c'hoaz en hent-se... »

Ouspenn talvezout d'hor Yez, vad a rafe ivez da studi ar Brederouriez trei e brezoneg ar c'henteliou gallek anezi. Diwar-benn gwellaat studi ar Bredouriez dre vont eus eur yez d'eun all lenn Domet de Vorges, *La constitution de l'Etre suivant la Doctrine péripatéticienne,* pajennou 2, 3, 4 ; ha sellout ouz ar gwellaat degaset, dreist-holl gand ar C'hardinal Mercier, e studi ar Skolbrederouriez (scolastique) dre vont eus al latin d'ar galleg.

Da c'hortoz gwell e vo embannet heb dale war *Walarn* eun daolennad eus Istor ar Brederouriez. Pouezet e vo, dreist-holl war ar Skol brederouriez.

⁂

Kannadur (message) *bugale skoliou Kembre da vugale ar bed holl evid ar Peoc'h.*

Ar merc'her, 18 a Vae, da 5 eur hanter, eo e voe kaset ar c'hannadur-ze d'ar bed holl dre an diorjal. En em unanet o doa holl vugale Vro-Gembre en holl skoliou: skoliou bihan, kelenndiou, skoliou sul, evit sevel o mouez a-du gand Peoc'h ar Bed.

Hag eus an holl vroiou e tiskanas d'ezo mouez miliadou a vugale all, o c'hervel da luc'ha war ar bed Heol ar Gwir hag ar Peoc'h.

Doue da reno eur bannig eus an Heol santel-ze beteg en hor Breiz ! Dreist-holl beteg en hor skoliou da wellaat kelennadurez hor bugale e-kenver ar Yez hag ar spered-Bro !

Ar Sekretour : F. VALLEE.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Bouteier, dilhajou, mezer, lïen, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.
Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST**.

Goulennit e ti ar marc'had
☛ *ar Zoavon*
e galleg « Le Plus Chic »
Hennez eo ar gwell

Entreprises J. Ploué - J. Collière
36, rue de Siam BREST — **J. PLOUÉ** — 57, rue de Traverse BREST
Déménagements - Camionnage - Transit - Transports
Cadres - Wagons - Autos Capitonnés
R. C. Brest, 600 — Ad. Tél. Ploué-Brest — Tél. 0-58

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez "LEN
evit hoc'h holl asuransou (ar vuez hag all).
BOUCHÉ-PELLON ha LE GALL, 1, e korn ru Baris.

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL,** al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL,** aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

Staliou Neveziou Bras
Aux Galeries Sain
108 à 112, Rue Jean
KOANTA NEVEZIOU GWE
Kavet e vez dilhad graet, en avans goude kemeret ar vent; dilhad neve hag ar baotred yaouan
DREIST EVID AR MEZERACH D
Evit an dud diwar ar m

- AUX -
DAMES DE FR
95, 97, 99, Straed Siam, B
-:- BRASA STALIOU ER
NEVEZIOU -:- DIANKACHO
ARREBEURI -:- TRAOUACH
Ar wella marc'hadourez evid
Ar marc'hadourez prenet a vezo ti gant kirri dre dan.
☛ **Tud an ti a oar Brezoneg**

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou
Hadou dibadet eus ar gwella tïez
TI A. HUON
Savet e 1840
L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H
17, Straed Siam — BREST
Télég. AUDREN-GRAINES-BREST — *Téléph. 5-35*
BINVIOU - PESKETA
KERDIN - SIFELL A BEP SEURD
Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

Pommad ha Bleud NOEL
a bare Ruzderiou ar vugale NE
Ar Pommad Noelline a zo ar gwella
SPINAC'H AR BR
Priz pep louzou, 18 real.
Kaset e vez gand ar fakteur evit 20 real.
STAL-VRAS :
GRANDE PHARMACIE
Foucher et Le Monnier
75, Ru Siam, Brest

Na brenit ket arrebeuri araok beza bizitet ar

-labour vras war an Arrebeuri

giz-Vreiz, giz-vreman, giz Loeiz XVI ha giz koz

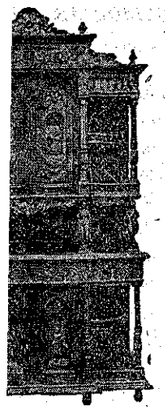

Ti Loeiz QUEMENEUR

Kizeller-koad Breizad

Savet e 1905

Eun dibab bras a gamchou-gweleou, — Saliou dibri a bep doare.

Arrebeuri evid a dud a ziwar ar maez.

Hor staliou gwerza ha diskouez a zo 215 ru Jean Jaurès

(diskenn ar c'har-tram « au Rat goutteux - Quatre-Moulins »)

e **KERBER (Sant-Per-Kilbignon)** *tost da Vrest.*

3 Brest. Tud an ti a oar brezoneg.

Red-mat eo d'eoc'h dont da welet !

t e vezo ho prenadennou d'eoc'h dre tumporell-dre-dan.

s agricoles métalliques

métalliques en fer ur

Serrurerie d'Art
Toutes pièces forgées et estampées.

BERTHOMIER

Constructeur

rue Jean-Jaurès, BREST Tél. 2-75

de magasins n fer es articulées et monte-plats *Maison et Mesnet, Paris.*

Silos métalliques à fourrages « Gautier »

Représentant des Ateliers et Fonderies Gustin fils, Paris.

ojets et devis gratuits sur demande.

ineaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

is BERTHELOT

SUCCESSEUR

Jean Jaurès et rue Saint-Martin

BREST (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

nd choix d'appareils de Chauffage

Ménage - Éclairage - Articles de Bâtiment

Toiles cirées et Nappes

Ti kos L'OLLIÉROU - L'Hostis et Jorde, deut war e lerc'h

18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atô ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tavanchérou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et Cie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:

DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL

a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouelioù

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez

R. C. Brest 2529 Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*

Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

TAOLENN AR MIZ

Bleun-Brug Montroulez, p. 153. — Montroulez, G. P., p. 154. — An Ao. doktor Cornic, F. AN HADER, p. 157. — An Aval ruz, J. BULEON, p. 158. — Chapel Itron Varia Kernitron, G. P., p. 159. — Ar Gonfirmasion e enez Sizun, J. U., p. 162. — Sivi Plougastell, VISANT INIZAN, p. 163. — An dilhad kaer, E. AR MOAL, p. 166. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 168. — Dismantr Jerusalem D. N. D., p. 170. — Pajennad Breuriez-Veur ar brezoneg, F. Vallée, p. 172.

SULIOU HA GOUELIOU AR MIZ

7 a viz eost. — IXvet sul goude ar Pantekost. Oferenn ha gousperou ar zul-ze.

14 a viz eost. — Xvet sul goude ar Pantekost. Oferenn ar zul-ze ; gousperou kenta gouel I. V. Hanter Eost.

15 a viz eost. — Itron Varia Hanter Eost. Gouel berz.

21 a viz eost. — XIvet sul goude ar Pantekost. Oferenn ha gousperou ar zul-ze.

28 a viz eost. — XIIvet sul goude ar Pantekost. Oferenn ha gousperou ar zul-ze.

BLEUN-BRUG MONTROULEZ

XVIIvet Gouel

12, 13, 14 ha 15 a viz Gwengolo

— *D'al lun* 12, da 9 eur, tro vale, dre girri-dre-dan, da welet Kastell-Paol, Roskoff, Kerouzere, Kerveguy, Kergouarnadec'h, Keryann, Berven ha Lambader.

Da 20 eur 30. — Bodadeg e ti-ker Montroulez. Prezegennou ha kaniri.

— *D'ar meurz* 13, eus a 9 eur da 11 eur, — tro ker da welet ar pez a gaera a zo enni.

D'an hevelep eur bodadeg Renerien vras ar *Bleun-Brug.*

Da 14 eur. — Studiadenn war Lezenn Walter diwarbenn ar frankiziou a zo dleet d'eomp da gaout ha war lezenn Seltz diwarbenn an deskadurez diouyezek gant an A. Leon Toulemont, sekretour *Bleun-Brug* Leon.

Da 16 heur hanter. — Ar re a gar a 'z aio da ober eun dro da Zant Thegonneg ha da Wimiliau.

Da 20 eur 30, e patronach Sant Vaze, *Saïk ar paotr fin* an A. Carne a vo c'hoariet gant Paotred Lok Gwennole.

Ankelc'her Potr Juluen a vo c'hoariet gant paotred Sant Thegonneg.

D'ar merc'her, 14. — da 9 eur, — Penaos ober Bretoned vat eus hor bugale.

1a) en hon tiegeziou, gand an A. Nestour, Rener *Bleun-Brug* Gwened.

2) en hor skoliou, gand ar chaloni Grill, Enseller skoliou kristen eskopti Kemper ha Leon.

3) e bodadegou hor Yaouankiz, gand an A. Urvoy, kure, Perros-Guirec.

Da 14 eur.

4) en o micheriou gand an A. Quilgars, eus a Roazon.

5) Penaos brezonekât da vat hor skoliou gand an A. Madec.

Da 16 eur 30. — Ar re gar a 'z aio da ober eun dro da Brimel ha da Zant Yann ar Biz.

Da 20 eur 30. — E patronach Sant Martin :

Dre ar bedenn gant strollad Douarnenez.

Trubuilhou ar Seiz paotr yaouank, gant Loeiz ar Floc'h, a vo c'hoariet gant *Paotred an Arvor.*

Eun eured e Bro-Wened a vo kanet gant Kanerien Sant Yehann Brevelay ha Pleuvigner.

Dansou Breiz gant Merc'hed Pont-Kroaz ha Douarnenez.

D'ar yaou 15. — Da 8 eur. Oferenn e Sant Vaze. Prezegenn gand an A. Pichon, person Sant Vaze.

Da 9 eur. — E patronach Sant Martin kenstrivadegou war al lenn, ar prezeg hag ar c'han.

Da 11 eur 30. — Lein.

Da 13 eur 30. — *Bugale Breiz* a raio tro ker, e kirri dre dan, bleuniet ha fichet kaer, a-raok pignat da Goatserho.

Da 14 eur 30. — Potred Mikael an Nobletz a zisklerio « *Nevez Amzer* » R. Hemon, hag « ar Blogorn ».

Kaniri gand an holl strolladou kanerien, diredet d'ar Gouel Dansou kaera Breiz-Izel.

Da 16 eur 30. — Le da jom atao Bretoned vat, dre holl, bepred, betek mervel.

TAOLIT EVEZ. — ***An holl studiadegou a vezo graet e patronach Sant Martin. An holl a c'hello o heulia heb ezomm da baea.***

MONTROULEZ

I

Montroulez a zo e goueled an aber a zisparti eskopti Leon diouz eskopti Treger (1) ; ar mor, pa vez uhel, a zav betek he ziez kenta ha diou ster, ar Jarlod hag ar C'hefleud a deu enni da douezia o douriou. E penn ar c'hrec'h a zo azioc'h o c'hember e oa, e bloavezioù kenta an amzer gristen, eur c'hastell savet gant soudarded Rom hag eun tiik bennak savet, aman hag a-hont, hed-a-hed an diou ster. Drennaluz, diskib Joseph Arimathi, eme ar re goz, a brezegas eno ar feiz hag a zavas, en eur c'hroaz-hent, eur groaz hag e veze dalc'het goulou beo dirazi, beteg amzer an Dispac'h.

Wardro an XIII^vet kantved, Duked Breiz a gemeras perz er ger-ze perc'hennet betek neuze gant beskonted Leon hag a greskas he c'hastell.

Daoust ma voe laeret alïes epad ar brezeliou, Montroulez a deuas da veza pinvidik mor ha ne oa ker ebet e Breiz da c'houzout kas ar c'hemwerz, en dro, eveldi.

Er bloaz 1294, an Duk Yann ar Rouz a zavas eno, e traon e gastell, iliz kaer Itron Varia ar Vur a voe dismantret gant Dispac'herien 1793. Tour an iliz-se, kaer evel hini Kreisker, a gouezas en e boull, er bloaz 1806, en eur ziskar meur a di hag en eur laza eun dek den bennak.

Er XV^vet kantved, mortoloded Montroulez, kenwerzerien ha rederien vor, evel gwazed Sant-Malo, a lake ar Zaozon d'o douja. Unan anezo, Yann Goatanlem, a lakeas ober eun toullad listri da stourm ouz listri Bro-Zaoz hag a yeas ganto da lakat an tangwall e ker Bristol. Goudeze ec'h en em dennas er Portugal hag e teuas da veza Mestr-amiral ar vro-ze. E ni Nikolas Goatanlem a lakeas ober e Montroulez ar c'henta lestr tribont a zo bet n'eo ket hepken e Breiz met zoken e Frans ; hanvet e voe da genta « *La Maréchale* » ; Anna Vreiz hen hanvas goudeze « *La Cordelière* » ; al lestr-ze a voe goueledet dirak Lok-Maze, er bloaz 1512, gand e gabiten Herve Borzmoguer hag an 1200 martolod a oa warnan endra ma stourme ouz ar Zaozon.

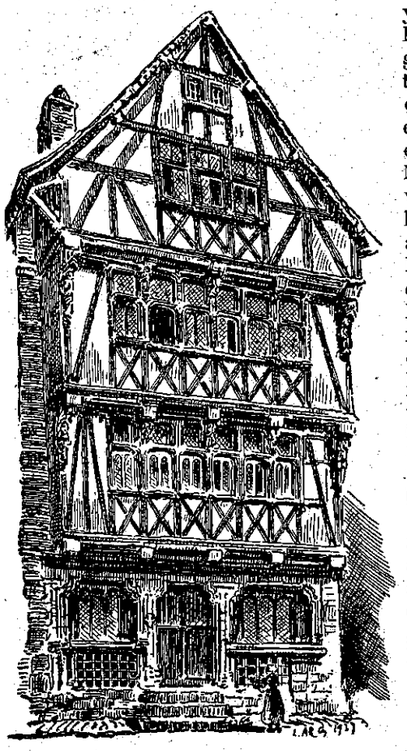

Ti an dukez Anna

(1) Saint-Martin a oa e eskopti Leon; Saint-Vaze ha Sant-Melani e eskopti Treger.

Anna Vreiz a deuas da Vontroulez, er bloaz 1506 ; kinniget e voe d'ezi eun herminig zonv, eur c'helc'had perlez en dro d'he gouzoug; al loenig gwenn a lammas diwar brec'h ar rouanez war he barlenn, ar pez a reas aoun d'ezi eun tamm, met an Aotrou Rohan he dispontas dillo: « N'eo ket dâ d'eoc'h kaout aoun,

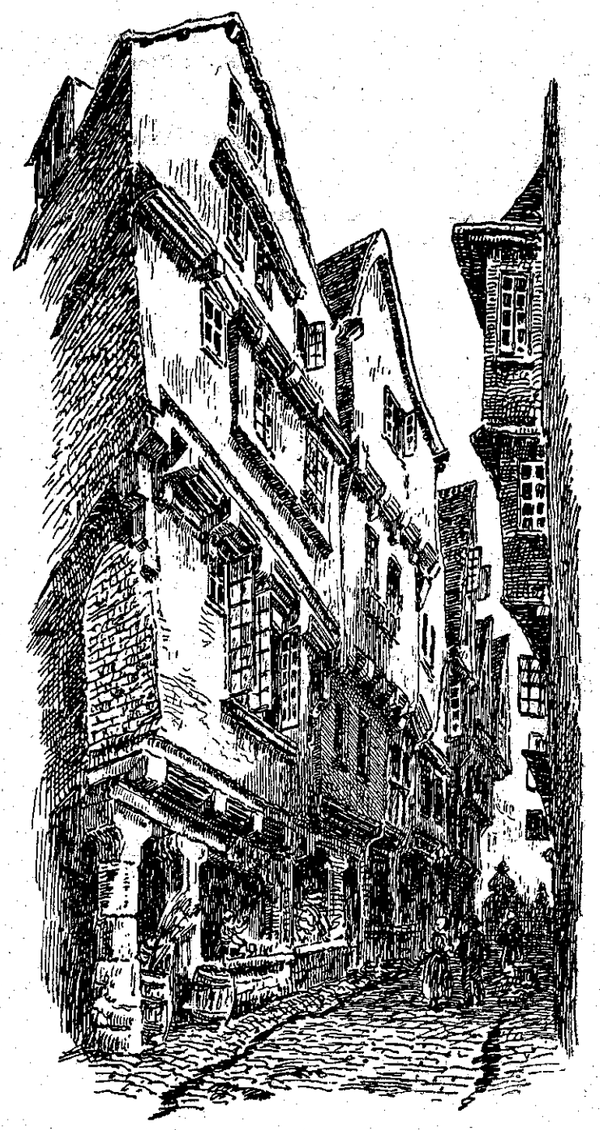

Ar Ru Vras

Itron, p'eo gwir eman hoc'h armou etre ho taouarn! »

Dem-goude, d'an 2 a vezeven 1522, eun nozvez ma n'oa ket diouallet mat a-walc'h Montroulez, ar Zaozon a en em zilas e ker, hel laeras hag a zevas he ziez kaera; met eleiz anezo, 700 bennak, leun o c'hof gand ar gwin o devoa evet e staliou ar varc'hadourien, a en em roas da gousket, dindan gwez ar Stivel, hag a voe lazet eno gant noblans Breiz diredet, dindan urziou

Aotrou Laval, dal m'o devoa klevet ar c'helou edo an enebour er vro. Adalek neuze Montroulez a gemeras, evit he ger, ar gomz-man: *S'ils te mordent, mords-les !* Abaoe, feunteun ar Stivel a vez hanvet Feunteun ar Zaozon.

Ker Montroulez, dre ma n'he devoa ket neuze a dailhou da baea, a c'hellas en em zevel dillo; evit miret ne zizroje ar Zaozon d'he laerez a-nevez e savas, er bloaz 1542, kastell brudet an Taro, el lec'h ma talc'has soudarded, war he c'hont, betek an XVIII^vet kantved. Kalz he devoe da c'houzanv ivez epad brezeliou ar Re Unanet; al laeron-vor a vire outi da ober he c'henwerz; ar zoudarded a laere an dud diwar ar mêz hag arme ar roue a lake peziou kanol war douriou kêr, da denna war vogeriou ar C'hastell el lec'h

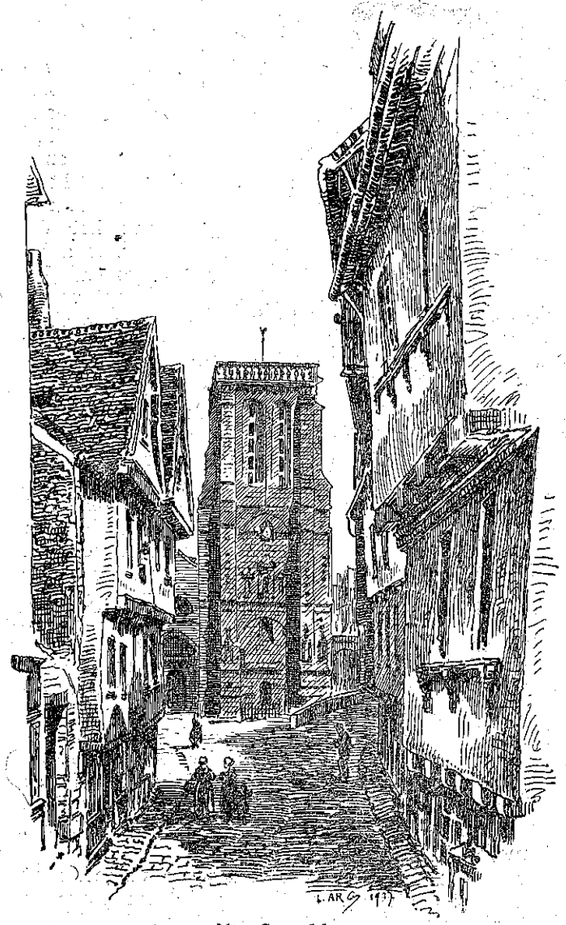

Iliz Sant-Vaze

m'edo ar gouarner Rosampoul hag e Re Unanet, a rankas en em rei d'an 21 a viz gwengolo 1594, goude beza bet kelc'het gand o enebourien epad 26 dervez.

Goude an amzer gasaüs-ze, Montroulez a en daolas adarre da redet ar mor. Dourn kalet Louis XIV a lammas diganti an holl frankizou, koulz lavaret, he devoa bet betek neuze; daoust da-ze e teuas a-benn da greski he danvez ha da wellaat he c'henwerz. A hent all nevezenti ebet ken, nemed e saver eur manati nevez bennak, hag e raer eun digemer laouen da unan pe unan eus a bennadureziou ar vro.

Epad an Dispac'h e voe serret an ilizou hag ar manatiou; ar veleien ha n'o devoa ket touet a voe stlapet er prizon, met, a drugarez Doue, ne voe lazet den ebet.

Diskaret he c'henwerz, dre ma n'he devoa ket ken a dud pinvidik bras, Montroulez, hanter gousket, a

Banell ar brenn

zihunas, en eun taol krenn, wardro ar bloaz 1860, o klevet an trouz a rae al labourerien a oa deuet da ober pont bras an hent-houarn a dlie he zreuzi. An hent-houarn bras-ze hag an hentchou-houarn bihan all a zo bet graet abaoe o deus laket Montroulez da veza magajenn vras ar vro tro-dro.

Gwasa pez a zo he forz, daoust pegement a vizou a zo bet gantan, n'eo ket gwall zarempredet; met ker, koulskoude, he deus doare da veza beo-buhezek ha pinvidik. Montrouleziz a zo tud laouen, hegarat, speredok ha troet ouz kement tra a c'hell digas gwellaenn er vro hag a-wechou end-eeun, an youl-ze o deus da vont war raok o laka d'en em drei ouz traou hag a ra muioc'h a zroug eged a vad d'ezo. Beteg ar bloaz 1870, e veze c'hoariet, e Montroulez, meur a wech er zizun, peziou brezonek savet gant Jobig ar C'hoat hag e genvreur August ar C'horr, eus a Lanhuon. Ar peziou-ze, traou troet alïes diwar ar galleg, ha skrivet « e brezoneg ker paour ma oa eur vez e welet » a veze kalz ouz o selaou; gwir eo n'oa nemet daou wenneg mont da zellet

E Montroulez ivez eo ec'h embannas Bernez al Leau, er bloaz 1557, pez-c'hoari Santez Barba « *histoar clouar Santez Barba* » ha n'eus chomet anezan betek hen nemed eul levr hag a zo miret e British Museum London.

II

Pa ziskenner e Montroulez dre hent-houarn Pariz, e weler ker, diwar ar pont bras, harpet ouz teir dorgenn, he zreid e dour an diou ster a goll eno o dour er

mor, gant he leuriou, an dud o vont hag o tont dreizo ha n'int ket brasoc'h eget merien da welet, gant he ilizou ha n'eo ket ken uhel beg o zouriou ha gwaregeier ar pont a zo savet en o c'hichen, gant he ziez koz hag he liorzou leun a gombojou a-ziribign evel liorzou Babylon gwechall ma c'hellet, eus al liorz, teurel eur gaolenn e pod ar zoubenn, dre ar siminal, heb ezomm da ziskenn beteg ar gegin. Pa zeller, e tu an hanter-noz, e weler ar vrec'h vor, listri enni oc'h ehana ha pelloc'h, gwez bras a ro disheol ha freskadurez d'ar maneriou a zo kuzet en o zouez. Pelloc'h, e weler douarou uhel, a ya d'en em goll, evel koummou ar mor, e kreiz ar vogidell.

Pa ziskenner eus ar gar e kaver, a-zehou, plas-ker Sant-Martin, gant he iliz adsavet eun tammig a-raok an Dispac'h, gand ar person Expilly, a deuas da veza goudeze eskob touer ar « Finistère » hag a voe dibennet e Brest d'an 22 a viz mae 1794. Ar vali greiz a zo ledan hag uhel; an aoter vras a zo eun ael a bep tu d'ezi, e marbr Karrar, bet laeret gand eur montroulezad diwar eul lestr eus an Itali a oa o vont d'o c'has d'ar Spagn; gwer a liou nevez a zo war ar prenester ha taolennou graet gant Puyo, eur montroulezad, a weler war ar mogeriou.

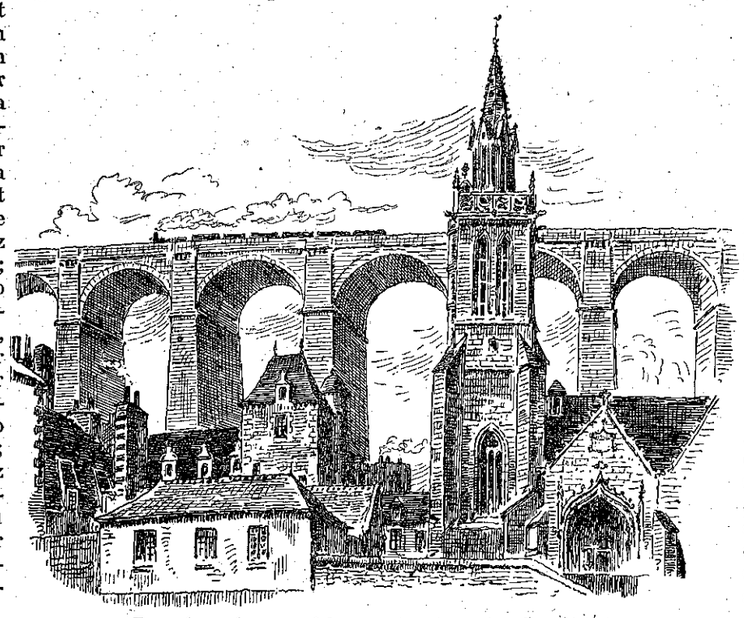

Pont-hent-houarn Montroulez hag iliz Sant-Melani

Tri hent a zo ac'hano da ziskenn e kêr: ar ru verr, hent an dereziou; ar ru Vourret, gant he ziez koz hag a vir en o c'hozni merkou pinvidigez o mistri kenta; diskenn a c'heller ivez, e kêr, dre vanell ar Roc'h Koroller, en tu all da bont an hent-houarn.

War blasenn Thiers eman an ti-kêr, bet adsavet breman ez eus pevar ugent vloaz. Pont an hent-houarn a zo bet graet etre ar bloaz 1861 ha 1864; koustet en deus 3 milion.

En tu dehou da bont an hent-houarn eman iliz Sant Melani, eskob Roazon. An iliz-se a zo bet staget d'he sevel er bloaz 1489 evel m'her gweler merket war eur skritell douget gant daou ael a-zioc'h an nor gostez.

En iliz, ar pez a gaera a zo da welet eo koatach kizellet solier an ogrou, taolennou ha skeudennou koz, en o zouez hini sant Everzin a vez pedet ouz ar boan-benn.

War gae Leon e kaver an ti e raer ennan ar butun; a-raok ar brezel merc'hed ar butun a zouge holl al lost-pik; breman, n'eus nemed eur vaouez koz bennak hag a gendalc'hfe da zougen kouef an amzer gwechall. Harp e ti ar butun, e ru ar Gernevez, eman chapel sant Joseph a vir war he mogeriou taolennou kaer graet gand ar mestr-liver Yann Dargent, ginidik eus a Zant Servez, e kichenik Landivisiau.

Evit gouzout petra oa Montroulez an amzer goz, gwella a zo da ober eo mont da welet Banell ar Brenn ha ru Gwernizac gand o ziez koz a venn pokat an eil d'egile; er ru vras, e kreder gwelet o tont eus o ziez rederien vor ar XVI^vet kantved, an Tournemouched, ar C'herreded, ar C'halloeded, ar Forgeted, hag ar Barbued, a rede moriou ar Brezil hag ar Marok oc'h ober o mistri dre ma 'z aent. An darn vrasa eus o ziez a zo c'hoaz en o sav, gant o solierou oc'h en em astenn an eil war egile, skeudennou sant Jorj, sant Erwan, santez Mac'harit, sant Yann Vadezour, sant Nikolas hag ar Werc'hez dinamm ouz o c'haeraat.

Gant ru ar Vur, gwechall, ec'h en em gaved e iliz Itron Varia ar Vur, savet war ar-voger a ziskenne eus ar c'hastell da gilha ar ger gloz. An hanter eus ar ru-ze a zo bet freuzet p'eo bet savet ar c'hoc'hu; en hanter a zo chomet e kaver kaera ti koz a zo e Montroulez.

E traon eur blasenn kilhet gant tiez koz eman iliz Sant-Vaze; savet eo bet er bloaz 1548 hag adsavet er bloaz 1830; mirout a raer enni skeudennou koz hag en o zouez eur groaz koz, bet diframmet, war a leverer, eus a dre daouarn ar vorianed gant eur c'habiten ginidik eus a Blourin en doa c'hoant d'he rei d'an iliz m'oa bet badezet enni. Pa dremenas ar c'har he douge dirag iliz ar Vur, ar c'hezeg ne felle ket d'ezo mont pelloc'h; ar groaz a voe roet da Itron Varia ar Vur. En eur chapel vihan, a dre kein an iliz, er vered koz, ec'h enorer Itron Varia ar Vur, patronez Montroulez: eur skeudenn eo hag a c'heller da zigeri evel eun armel, ha pa vez digoret e weler enni tri ferson an Dreinded.

Pa dreuzer ar Jarlod, e pont Pouliet, e kouezer e bali ar Boan-Benn, lezhanvet evelse dre ma oa bet graet d'eun toullad labourerien a laboure evid ar C'houarnamant, hag a rae an nebeuta ma c'hellent en aoun da dapa poan-benn hag a veze gwelet alies, dre eno, oc'h aveli o fenn.

Dre vali ar Boan-Benn e kouezer e manati sant Dominik; an Dispac'h en deus pellaet ar venec'h; an iliz a jom c'hoaz en he sav; savet eo bet en XIII^vet kantved; gwasa pez a zo ez eus graet eur zolier enni; pa vezo deuet Breiz war he zu, an iliz-se a vezo klevet enni, a-nevez, meuleudi an Aotrou Doue.

Pa bigner ru ar Vinieg ec'h en em gaver gant kouent an Ursulinezed; tal he chapel a zo brao da welet; demdost, warlaez da ru ar Feunteuniou, ken serz ma ne c'hell ket ar c'hirri pignat dreizi, e kaver dismantrou chapel I. V. ar Feunteuniou hag en o c'hichen eienennou dour sklêr a red eus eur feunteun gaer meurbed. Ar chapel-ze a oa stag gwechall ouz kouent Karmel.

Evit peur-ober tro ker e c'heller pignat war ar *C'hrec'hou;* ac'hano e weler brao bras Montroulez eus an eil penn d'egile; pignat a c'heller ivez war dosenn ar C'hastell; siouaz, eus ar c'hastell koz ne jom mui netra nemed an hano.

G. P.

An ao. Doktor CORNIC

Rener-meur ar Bleun-Brug

An aot. Cornic a zo ganet e Plonevez-Porzay en dervez kenta a viz mae 1899. Abaoue ma 'z eus anezan, en deus kavet tro da staga e galon ouz e Vamm-vro. E zaoulagad o tigeri a welas en dro d'e gavell eun tad hag eur vamm hag ouïe kaëraât ar gened o doa bet, an eil hag egile digant Doue, 'n eur zougenn dilhad ar « glaziked » ken laouen ha ker glas m'o lavarfet aozet gant danvez an oabl glas.

Dindan ar wiskamant-ze e lamme, dre c'hras Doue, kalon daou wir vreizad hag a boanie da zila e kalon ar bugel o c'harantez virvidik evit Breiz. Ez vihanik, ar c'hrouadur a zeskas, evel ma tere, anaout ha meuli Doue e brezoneg. Bep bloaz, meur a wech er bloaz, ez ea da bardouna da Zantez Anna-ar-Palud a zo he chapel vrudet var zouar Plonevez.

Tro-war-dro e barrez, Breiz kaëra bro, a zisplege he menneziou goloet a vrug rus hag a lann alaouret, e meâziou trujus, ha du-hont, en dremvel, pleg-mor Douarnenez, unan eus ar skedusa marziou a roas d'an douar madelez an Aotrou Doue.

Yann Cornic n'en doa c'hoas nemet seiz vloas pa welas, e ti e dad, strollad paôtred Plonevez, savet gant an ao. Madec, o c'hoari Alanik al Louarn ha p'o c'hlevas o tistaga tôniou Breiz-Izel.

Deuet en oad a reas e studi e skolaj Sant Visant e Kemper ha d'e 17 vloas, dre e labour aketus, e pignas e renk ar vachelourien a zigore d'ezan hent ar c'hargou uhella. E 1917, ker-veur hor Breiz koz hag a vezo eun deiz, mar plij gant Doue hag ar Vretoned, kêr-benn hor Breiz adsavet, a welas, etouez he studierien, eun den yaouank gwisket e « glazik » ha ne zilezas e wiskamant nemet pa rankas hen ober evit krêgi gant studi ar vedesinerez.

Roazon a vank d'ezi eur skol-veur gristen da ober kelennerien, alvokaded ha medisined. Evit he c'haout ar Breizad a rank mont da gêr Angers. Y. Cornic a dremenas tri bloas leun er « Faculté Catholique » a zo bet savet eno gant eun Eskob ginidik euz an Alsaç ha bet kannad bro-Leon e Paris, an aot. Freppel. An amzer a jome gantan, goude pleustri war e vicher, ar Breizad yaouank e roe da Vreiz. Hen eo a zeuas a benn da zevel an emgleo studierien anvet « Ar Vro » (« La Nation ») hag epad tri bloas dioc'h renk e genvroïz a lakeas etre e zaouarn ar garg a rener.

N'int ket stank ar c'hendalc'hou bras miret gant *Unpaniez Arvor* ha dreist oll gant ar *Bleun-Brug* ha ne velfet enno hiviziken an ao. Cornic, aketus da studia yez, lizeradur, histor ha doareou e Vro, laouen dreist o welet, a nebeudou, spered Breiz o tihuna, ha mall braz gantan dont da skoazia hon stourmerien kalonek war dachenn an Adsao. E Kastell-Paol, e 1921, renerien ar *Bleun-Brug* a roas d'ezan eun testeni skedus euz o c'hred en eur fiziout ennan ar garg da zisplega, er C'hendalc'h, doare hor yez er skolioumeur.

Gant an youl da beurzeski e vicher a vedesin, an aot. Cornic a deuio hag a jomo, epad 2 vloas hanter da brederia gant klanvourien an « Hôpital civil », e Brest, hag a ielo, e 1926, da dremen bloaz all e Skolioù braz Paris evit dizrei da Vreiz, gounezet gantan, ha gounezet « mad-tre », hervez testeni e vistri hag arouez e examinou, ar renk a zoktor.

Breman eman, evel medesin, e Douarnenez. Dizale d'ar 6 a viz gwengolo, e volidet e eured gant an demezell Mari Anna Hénaff, merc'h al labourer brudet, ar c'hristen leal ha dispount, ar stourmer pennok a roaz lamm d'an ao. ar Bail e kanton Plogastell-St-Germen hag a zifenn hirio a zrevi, e kuzuilh an Departamant gwiriou ar Feiz, ar Vro, hag ar Vicher.

An aot. Cornic a gerzo war e roudou. E Kastellin, e Briec, a Kameled, e Kraozon, e Plouziry, e meur a lec'h all en deus prezeget en ano an Emgleo gatolik hag e gomzou nerzus, entanet o deuz hen lakeat e renk ar gwella prezegerien eus an Eskobti.

E miz ebrel diveza, eo bet dibabet gant Strollad renerien ar *Bleun-Brug,* holl a unan, evit beza Rener-Meur hon Emgleo. Dindan e vêli, skoazellet gant ar c'huzuilh braz a zo enan an Aotronez Perrot, Le Mikon, temzorier, Madec, sekretour, ha renerien strolladou Leon, Kerne, Treger, Gwened ha Breiz-Uhel, unanet stard hiviziken a galon hag a spered, ar *Bleun-Brug,* harpet war nerz ar Vretoned a zeu stankoc'h-stanka d'en em voda dindan e vanniel, ar Bleun-Brug a dizo e vennad-meur: adsevel Bro-Vreiz.

F. AN HADER.

Bleun-Brug ar bloaz-man eo Bleun-Brug ar vugale. Ra vezo kargadou anezo e Montroulez d'ar 15 a viz Gwengolo a zeu.

AN AVAL RUZ

Eur wech e oa eun den hag en doa daou a vugale hag e vaouez a varvas. Hen a zimezas neuze d'eun all hag e vaouez nevez a lavaras eun deiz d'ar vugale : — Kerzit da geuneuta ; ar c'henta a zegaso eur vrec'had d'in, me rei eun aval ruz d'ezan, unan brao.

Ha setu aet an daou grouadur, keti ketan, hed ha hed d'ar c'haeou, da zastum keuneud tamm ha tamm. Ne ouezan ket piou a zeuio da genta en dro.

Met ar paotr a oa fin : kaset en doa eur penn kordenn gantan. Hen a stagas e c'hoar ouz ar wezenn hag he dalc'has eno beteg m'en doa dastumet e zamm. Neuze, kent dont d'ar ger, hen hi distagas.

— Roit an aval d'in-me, eme hen d'e vamm ; me eo ar c'henta.

Haina, va faotr te az po hen ; eman er bank, kemer hen, mar kares.

Ar paotr a zigor ar bank, a glask hag a fourbouch : Mamm, eme hen, ne gavan netra !

— Che ! eman ebarz, koulskoude, en eur c'hogn bennak; sell mat; ez an me da zerc'hel ar golo; pleg da benn da zellet.

A paotrig a bleg e benn da zellet ; hag al lez-vamm a laosk, en eun taol, golo ar bank da goueza warnan. Ken pounner e oa ar golo ken ne drouc'has penn ar c'hez krouadur.

E oa ar zoubenn war an tan ha birvi krenv a rae ; ar vaouez dinatur a daolas penn ar c'hrouadur ebarz. Demgoude setu ma teuas ar verc'hig ivez :

— Pelec'h ema va breur, en zi?

— Ho preur a zo aet n'ouzoun ket da belec'h ; adrenv an ti, marteze, da zebri e aval ruz. Kerzit da welet.

Hi a ya da zellet hag a ra an dro d'al liorz : n'her c'havan ket, emezi.

— Deuit atao aman, e keit-se ; ha c'houi a rei tan dindan ar zoubenn.

Dous ha sentus e oa ar verc'hig ; hi a daolas he brec'had keuneud en tan hag ar zoubenn a en em lakas da virvi.

Met lavaret e vije e klever eur vouez glac'harus o tont, n'ouzon ket eus a belec'h.

Hag ar vouez-se a lavare :

Tan bihan, va c'hoar, tan bihan,
Rak loski a ran.

— Mamm, a lavar ar verc'hig, me gred eman penn va breur er zoubenn.

— Ya ! m'oarvat, follez ; eur penn leue em eus laket ebarz. C'houezit atao war an tan.

Ar c'hrouadur sentus a en em lakas da c'houeza, gwella ma c'helle hag ar vouez a en em lak ivez da hirvoudi:

Tan bihan, va c'hoar, tan bihan,
Rak loski a ran.

— Mamm, eman penn va breur er zoubenn me lavar d'eoc'h ; m'her c'hlev ha m'her gwel.

— Serrit ho kenou, genaouegez ! Trelli a ra ho taoulagad.

Da gresteiz pa voe desket ar skudelladou eur vaouez a lavaras d'ar verc'hig :

— Kerzit da gas ar skudellad zoubenn-man d'ho tad a oz o trouc'ha lann, e penn an douarou.

— Ya ! eme ar verc'hig ; hag hi a yeas a-benn kaer. Met, evel ma 'z ae war an hent, hi a gavas eur wrac'h :

— Da belec'h es ez te, bihanig, gant da skudellad zoubenn ?

— Ez an da gas e verenn d'am zad, a zo o trouc'ha lann e penn an douarou bras.

— Kea 'ta, va merc'hig; met selaou mat ar pez a lavaran d'it : p'en devezo da dad debret e skudellad hag an tamm kig en deus laket da vamm warni, te a zastumo, gand evez, an eil goude egile, holl an eskernigou a daolo war an douar ha te 'z ay warlerc'h d'o gwalc'hi da feunteun Sant Per.

— Ya, a-walc'h, a respont an hini vihan ; me ray evel ma livirit.

An tad a zebr e zoubenn ha pa danva an tamm kig, hen a gav gantan ema c'houek. Met, kerkent ha ma taole eun askorn ar verc'hig han dort

— Petra ri te gand an dra-ze, emezan ?

— A feiz ! c'hoari.

Hag hi a yeas neuze war eün d'ar feunteun evit o gwalc'hi. Hi o gwalc'he brao en dour skler hag o zape neuze, unan e tal an all, da zec'ha war eur maen.

Met petra 'zo c'hoaz 'ta ? Ouela a ra ar verc'hig; rak an eskern, kerkent ha ma oant sec'het a zave, a nije ; hag a yea ne ouiet ket e pelec'h. Ne jome ket mui nemed unan ganti ; hi her c'hlozas en he mouchouar, en aoun ne nijfe evel ar re all ivez. Met, war an hent d'ar ger, ar plac'hig a zavas c'hoant ganti da c'houeza he fri. Hi a zisplegas he mouchouar hep sonjal hag an askornig a oa ebarz a nijas neuze evel ar re all.

Ha pa oa erru er ger, hi a glaskas atao he breur : E pelec'h eman hen aët, emezi ? Me garfe kaout eun tamm aval digantan.

— Ho preur a zo e liorz ar c'hanab, a-drenv an ti ; ma fell d'eoc'h kaout eun tamm aval, kerzit d'her goulenn digantan.

Ar verc'h a ya d'al liorz ; ha pa 'z eo erru, hi a glev unan o kana.

Piou a gane evelse, war don ar baradoz ?

Hi a zell du-hont ha du-man, en traon hag er laez hag hi a wel he breurig o kana war lein an ti :

Va Mamm ' deus va lazet
Va zad ' deus va debret
Va c'hoar ' deus va goalc'het
Ker, ker, ker
E feunteun Sant Per.

— Te a zo aze, va breur ?

— Ya, va c'hoar ; ne fell ket d'it dont davedon ?

— N'ouzon ket penaos ober evit mont !

— Me 'm eus eur chapeled hir, hir, hir ; me a daolo cur penn anezan d'it ; te a grogo ennan ha me az tenno neuze davedon.

Kerkent hi a wel eur chapeled o rinka war an doenn hag o tiskenn beteg enni. Hi a grog ennan ; ne oa ket pounner bras anezi hag he breur a denn e c'hoar davetan d'ar baradoz.

Wardro kuz-heol, evel ma teue o zad d'ar ger ivez, hen a wel e grouadur pignet war lein an ti hag e grouadur a gane :

Va Mamm ' deus va lazet
Va zad ' deus va debret
Va c'hoar ' deus va goalc'het
Ker, ker, ker
E feunteun Sant Per.

— Te a zo aze, va faotr ?

— Ya ! va zad, deuit ivez davedon.

— N'em eus skeul ebet da bignat.

— Hama, krogit em chapeled, me denno warnan, ha c'houi a grapo gantan.

An tad a dap krog eta er chapeled hag e baotr a denn warnan ; met pounner e oa an den hag hen a jomas, en hanter-hent, er purgator.

Koulskoude ar vaouez a oa souezet, dre ma ne wele hini o tostat ouz ar ger, nag he den, nag e verc'h.

Hag epad m'edo o youc'hal d'ezo e toull an nor, hi a glevas unan hag a gane evelhen, war lein an ti :

Va Mamm ' deus va lazet
Va zad ' deus va debret
Va c'hoar ' deus va goalc'het
Ker, ker, ker
E feunteun Sant Per.

— Te a zo aze, paotr ?

— Ya ; mennout a rit c'houi dont ivez.

— Marteze ne c'hellin ket.

— Krogit em chapeled ha me denno warnan. Hi a grog er chapeled hag hen a denn ar pez ma c'hell ; met re bounner e oa al lez-vamm hag hi a gouezas.

Hi a gouezas en ifern.

Klevet ha skrivet e Landevan ha roet da Zihunamb ganen-me.

Chapel Itron Varia Kernitron e Lanmeur

En eur c'hoadig fao, e tu an hanter-noz da gerig Lanmeur, ema chapel Kernitron, — gant he mogeriou mein velen hag he zour beget gant mein sklent, — unan eus chapeliou kareta Bro Dreger, dre m'eo kemeret gand ar bobl evit mamm an holl ilizou a zo deuet d'en em skigna ha da vleunia, er beg-douar-ze, gand an amzer.

Pi X o veza deuet da c'houzout peger kare oa ar chapel goz-ze, gant Tregeriz, a roas d'ezi eur gurunenn aour ha perlez a voe laket, gant lid bras, war benn he Gwerc'hez venniget, da zeiz Gouel Maria Hanter Eost 1909.

Kernitron, eme an A. Abgrall, a anaveze ker mat traou kaer ar Vro, eo kaera tamm labour romek, — da lavaret eo savet e giz ma ouie sevel tud Rom, — a zo e Breiz-Izel.

Albert Le Grand, eun dominikad eus a Vontroulez, a lavar eo bet savet iliz Kernitron gant sant Samson, eskob Dol. Kerig Lanmeur, hanvet neuze Kerfeunteun dre ma oa eno eun eienenn enoret gand an Drouized hag a red atao dindan aoter vras an iliz parrez, a oa bet roet da zant Samson gant Judual, kont an Domnone, wardro ar bloaz 550. Setu aman penaos e tigouezas an dra-ze.

Goude maro Iona, kont an Domnone, — tad Judual — e enebour, Konomor kont ar Poher, — ar vro a zo tro-war-dro da Geraez, eun den fallakr ha divergont hag en devoa ioul da veza roue e Breiz, a reas d'e intanvez dimezi gantan hag a vennas goudeze gouarn mab Iona hag an Domnone a-bez. Wardro ar bloaz 520, Konomor a oa o chom er Veuzid, er c'huez-heol ha Lanmeur, en eur c'hastell koz ha ne jom mui anezan nemed al leurenn hag an douveziou, pa welas eun dervez o tont davetan eun denig yaouank, leun wad e dreid, e zilhad e truilhou, skuiz maro: ar paotrig-se oa Melar, mab Miliau, kont Kerne a oa bet lazet gand e vreur Rivod. Henman, evit tenna gounidegez eus e dorfed, en devoa touellet Kerioltan, gouarner ar prins yaouank, ha touet e roje d'ezan, ma dasje Melar, an holl zouarou a weler diwar lein menez Frujy.

Melarig, o veza deuet da c'houzout edod o klask lemmel e vuhez digantan, a dec'has e kreiz an noz, e-unan, war e droad, dre an hent koz a yea eus a Gemper da Geraez, dre Gorre ha dre ar Meneziou Du. Keraez oa kerbenn Konomor ha Melar a grede e c'hellje en em guzat en e di; n'her c'havas ket er gêr ha setu hen ha dao, war e lerc'h da Lanmeur, dre Lanneanou, el lec'h ma virer en iliz e skeudenn; — eno e treuzas eur waz hag a hanvet c'hoaz Dour Melar, er XVI^vet kantved; ac'hano ez eas da Blouigneo: chapeliou a zo bet savet, en e enor, en daou lec'h ma chomas da ziskuiza hag e Koadeon e Lanmeur. Konomor n'oa ket deuet da veza c'hoaz an den digalon e voe divezatoc'h: digemeret a eure ar prins yaouank gant madelez hag e roas d'ezan e c'her n'en em gavje drouk

ebet gantan keit ha ma chomje kuzet a-dre kein mogeriou kastell Beuzit.

Antronoz e voe gwelet oc'h en em gaout eno Kerioltan hag e vab Justin o devoa heuliet roudou Melar hep gellout e dapa. Ober a rejont an neuz da gaout keuz d'ar pez o devoa graet. Melar, hep difizians, o fardonas hag o fedas zoken da jom da gousket en hevelep gwele gantan, hervez giz an amzer-ze. Wardro hanter-noz, an daou dorfetour a zavas evit laza ar paotrig; Melarig, dihunet, en eun taol, a c'hellas lammet, dre ar prenestr, er mêz; Justin, o klask mont d'e heul, a dorras e benn o koueza e traon an douvez. Kerioltan, n'en em c'hlazas ket, en e lamm, met ne bakas ket ar prins a oa aet, d'ar red, eus ar Veuzid betek leur-ger Lanmeur, el lec'h ma 'z eus eur maen hag eo chomet warnan c'hoaz roudou e droad. Kerioltan, d'e dro, p'en em gavas e Lanmeur a c'houilias an tiez hag a deuas a-benn da gaout Melar: trouc'ha a eure d'ezan e benn ha goude beza e laket en eur sac'h ler ez eas, d'ar red, da Gemper. Doue a gastizas an torfetour hag e vab Rivod e-unan a varvas evel eun den daonet.

Konomor a lakeas sebelia relegou ar merzer yaouank e iliz dindan zouar Lanmeur. E vez, eul laouer vaen, a weled betek an XVIII^vet a-zioc'h an aoter vras ha diskouez a raer c'hoaz, en eun ti eus kêr, al lec'h ma voe dibennet. En eur c'horn eman e skeudenn hag an tachou, liou ar mergl a zo war ar voger a leverer a zo tachou gwad strinket dioutan p'edod ouz e laza.

Sant Melar
hervez m'hen diskouezer e chapel ar Mouster, e Plouezoc'h

Goude an darvoud gla-c'harus-ze Konomor a yeas da jom da gastell Montafilant, e kichen Korseul, e penn pella an Domnone. E c'hoant dastum danvez a reas d'ezan klask en em zizober eus e lez-vab Judual met henman harpet gant sant Samson hen trec'has e emgann ar Releg, e Plouneour Menez er bloaz 548. Epad an tri dervez ma padas eno ar gann Samson a oa chomet da bedi war Menez Arrez evit ma vije Judual trec'h d'e enebour, ha setu aze perak, da gredi eo, eo bet ar c'hiz, a-c'houdevez, gant soudarded Breiz da youc'hal, pa vezent o vont d'an emgann: *Sant Samson! Sant Samson!* Judual, dre anaoudegez vat, a roas da zant Samson, evel m'em eus hen lavaret diaraok, kerig Kerfeunteun el lec'h ma savas e vanati bras (Lan-meur); Menec'h Lan-meur, goudeze, eo a zavas Kernitron.

Hervez darn all, iliz Kernitron a zo bet savet gant Santez Triphina, gwreg ar roue Arzur, pe gentoc'h, eil gwreg Konomor, a zo bet laket he buhez reuzeudik, e gwerz, hag a veze c'hoariet gwechall goz eus an eil penn d'egile da Vreiz-Izel.

Eurus e oa gant he fried e kastell ar Veuzid; demdost, e kastell Kervouran, edo he breur, den kriz, gouest da ober an torfejou gwasa evit kreski e zanvez. Hogen roue Bro Zaoz, taget gand al lorgnez en doa lavaret d'ezan e roje d'ezan e verc'h da zimezi hag an hanter eus e rouantelez ma kavje an tu d'e barea. Eur wrac'h koz a lavaras d'ezan ne oa ken louzou ouz eun hevelep klenved nemed kig rostet eur bugel nevez ganet a ouenn rouaned. Evit kas d'ar roue eul louzou ken donjerus hag an dra-ze, Kervouran a laeras ar Mabig edo Triphina o paouez genel, met eur gwall varr-amzer a stlapas war ar reier al lestr a gase da London, mab Triphina hag e vagerez; eskob Sant Malo a

Triphina

oa war an aot p'en em gavas al lestr da bensea hag a roas digemer, en e di, d'an daou baourkez.

Kervouran, o welet e oa faziet war e daol, a en em lakeas da goll brud Triphina o lavaret eo hi he unan eo a oa en em zisc'hraet eus he mab. He gwaz, re vuan da zelaou ar gwall deodou, a glaskas he laza raktal; tec'het a c'hellas, a drugarez Doue, betek Alanson hag eno, gwisket e paourez, ez eas da zjouall moc'h eun intron binvidik. Eun dervez, e welas o tont e porz ar maner m'edo ennan eur marc'heg hag e vennas gand ar gwel anezan hepken koll he anaoudegez: he gwaz an hini e oa; mont a eure daveti gant komzou a geuz, a druez, a garantez hag a deneredigez. Deuet e oa da c'houzout ne oa netra da damall d'e wreg hag e oa deuet d'he c'herc'hat evit rei d'ezi, en e galon hag en e lez, al lec'h dleet, da lavaret eo ar c'henta.

Triphina a zizroas d'ar Veuzid : he eurusted ne badas ket pell; war he goulenn, he gwaz en doa pardonet e fallagriez da Gervouran, met henman a douellas ker brao e vreur kaer m'hel lakeas adarre da vont e kounnar rus ouz e bried; he stleja a eure d'al lez-varn hag eno e voe kondaonet da veza dibennet. Edod o vont da ober he stal outi pa weljod o tont d'an daou lamm, war eur marc'h, eur paotrig koant, evel an deiz, eur c'hleze en e zourn. Hennez oa mab Triphina ha Konomor, a oa bet savet e kuz gand eskob Sant Malo ha digaset gant henman, war urz Doue, evit savetei e vamm. Ar paotrig a gerz war eün etrezeg Kervouran, hen tamall hag her sko e kreiz e gof, gand e gleze ; Kervouran, o welet eman o vont da vervel a anzav e wall deodadou hag a varv pardonet gant Triphina.

Adalek neuze rouanez Breiz a vevas e peoc'h, met he zrubuilhou o devoa desket d'ezi peger goullo eo holl draou an douar. En em drei a eure warzu an neny, etrezek an Hini ha n'eus nemetan ha ne werz ket ar re her

Maner Kervouran, e Lanmeur

c'har, etrezek ar Werc'hez he doa he diouallet hag e savas en he enor eun iliz kaer el lec'h ma tremenas hiviziken ar pep brasa eus he amzer hag a voe hanvet en abeg daze *Ker 'n itron*.

Setu petra leverer, er vro, diwarbenn Kernitron. Buhez Santez Triphina, pa veze diskleriet, gwechall, gand eur strollad c'hoarierien vat, evel ma oa e Lanmeur, a lakae an daerou da redet. Triphina a zo bet pried Konomor epad daou vloaz ha marteze a-walc'h eo bet o chom er

Veuzit a-raok ma voe lazet gant he fried. Met Kernitron, a zo eul lec'h hanvet evelse, sur a-walc'h, kentoc'h en enor da rouanez an nenv eged en enor da eur rouanez eus an douar.

Sant Magloar a voe kenta abad manati Lanmeur a voe diskaret ha devet gand an Normaned, er bloaz 877. Goude ma voe trec'het ar re-man e Trans (937) an ilizou diskaret gant laeron an Hanter Noz a voe adsavet. Menec'h Sant Beneat Sant Jacut a gasas unan bennak eus o c'henvreudeur da Lanmeur; adsevel a rejont an iliz parrez ha chapel Kernitron. Er bloaz 1163, menec'h sant Jacut a c'houarne parrez Lanmeur; an hanter eus deog ar barrezse a oa d'ezo, hag eur gwir bennak o devoa war iliz Plougasnou. Ar venec'h a zavas e Lanmeur eur c'hlanvdi, klanvdi sant Koulomban a deuas da veza, divezatoc'h, ti dud foll ar vro-ze; eur c'hlanvdi all, el Laourou, evid an dud lor, en devoa, evit patronez, santez Mari Madalen, hag eun ti evid ar bardonerien, an *hospital pell*, war hent Lanhuon, tost d'an hent bras a heulie pardonerien Tro-Vreiz.

Er XVI^vet kantved, abati sant Jacut a gouezas etre daouarn diavezidi; menec'h Lanmeur a rankas tec'het, met Kernitron a jomas stag ouz eskopti Dol beteg an Dispac'h. Kenta gouarner Kernitron a anavezer eo Fransez Goesbriand, beleg, mab hena ar Roslan, e Plougasnou. An hini a deuas war e lerc'h, Yvon Arel, aotrou Koatmen, chaloni Landreger, vikel vras Dol a lakeas moula, er bloaz 1627, e ti George Allienne, e Montroulez, *Buhez sant Melar;* n'her c'haver ket ken, koulz lavaret, e nep lec'h.

Goude ar bloaz 1630, Kernitron a voe gouarnet gant Fransez Coetlogon, aotrou ar Gaudinaye, chaloni Landreger, a oa skanvbenn ha trabaser a-raok mont da veleg hag en doa lazet er bloaz 1624, war al Leo-drez, etre Plestin ha Lok-Mikael, dre warizi, e amezog ha mignon Adrian Lezormel, aotrou Lezormel, e Plestin hag an Tourellou, e Lannedern. Kana a raer c'hoaz, er vro, eur werz savet war an torfed-ze.

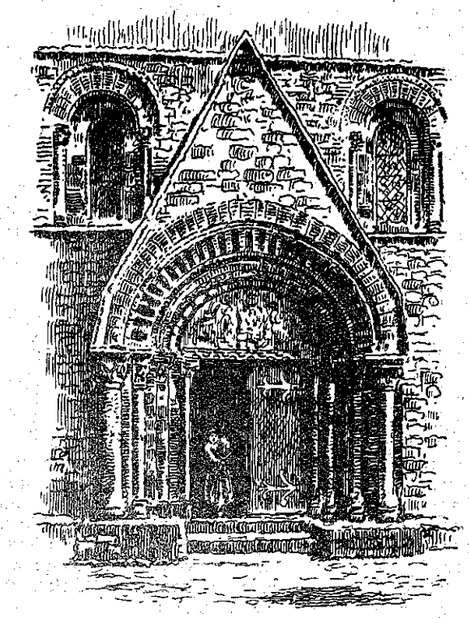

Porched Kernitron

I.-V. KERNITRON

Fransez de Hercé, vikel vras Dol, breur an Aotrou 'n eskob de Hercé, a voe fuzuilhet e Gwened, er bloaz 1795, a voe diveza gouarner Kernitron. Ar chapel a voe laket, e gwerz, gant an Dispac'herien er bloaz 1791, ha prenet evit 5.900 lur gant Sebastian Trogoff, breur person Lanmeur, ha breur an amiral Trogoff a zavas er vann, banniel gwenn ar roue, war e lestri, e porz Toulon, er bloaz 1793. Ar chapel a jomas digor evelse d'an dud da vont da bedi enni, hag er bloaz 1828 bugale ar prener her roas da iliz Lanmeur.

Abaoe, an dud a gendalc'h da vont da bardona da Gernitron hag an Aotrou Duparc, er bloaz 1909, pa c'houlennas ar gurunenn aour evit Gwerc'hez Kernitron en deus laket chapel goz Tregeriz war renk ilizou ar Folgoat, Rumengol hag Itron Varia ar Porzou.

Da c'houel Maria Hanter Eost 1909 pa voe kurunet Itron Varia Kernitron e oa e Lanmeur, en dro da arc'hes-kob Roazon, an A. Dubourg ha da eskibien Breiz, ouspenn 12.000 den o kana meuleudi ar Werc'hez.

Iliz Kernitron a zo unan eus hon ilizou o deus ezomm da veza miret gand ar brasa preder ; n'eusket kosoc'h egeti; ar pennad moger graet, da ziveza, a zoug eo bet savet er bloaz 1441; ar pez labour sebezusa a zo e Kernitron eo ar porched e weler ennan H. Z. Jezuz-Krist, ar pevar avieler en dro d'ezan. E diabarz an iliz, goude ar Werc'hez kurunet ar pez a zo da welet eo aoter santez Anna, skeudenn an Dreinded, an Ecce Homo, taolennou ar Goan ziveza hag ar Rozera ha beziou aotroned Kerbrijant e Sant Yann ar Biz.

Maner Kervouran a weler c'hoaz, e tu ar zav-heol; diskouez a raer c'hoaz *Kambr Wenn* Triphina hag ar prenestr ec'h en em daolas dreizan pa glevas petra damalle d'ezan ar pez fall a zen ma oa he breur Kervouran.

G. P.

Ar Gonfirmasion e Enez Sizun

D'ar zadorn, 16 a viz gouere, aotrou 'n eskob Kemper gand an aotrou Cogneau, vikel vras, an aotrou chaloni Auffret, person Douarnenez, an aotrou chaloni Uguen, Rener kloerdi ar Pont, hag eun ugent all bennak a veleien, a gwitae Douarnenez, da seiz eur eus ar mintin, var eur vag dre dan, ar *Plougastel*, evit mont da enez Sizun da rei ar Gonfirmasion. An amzer a oa kaer, an heol a lugerne, ar mor a oa sklear ha plean evel eur mellezour, m'oa eun dudi.

Mont a raemp tost awalc'h d'an douar, ha goude beza dilezet enezenn Tristan, e welemp mat aotchou Treboul, Poullan, Beuzek, Goulien, Kleden, aotchou uhel a-zioc'h ar mor ha leun a reier bras. Setu aman reier Beg ar Raz henvel ouz fri eur vag o regi ar mor. Em'an breman dirag hon daoulagad, eus tu ar c'hornog, enezenn Sun, gand he ziez gwenn, sklerijennet gand an heol. Emaomp e kreiz ar Raz, henvel ouz eur ster vras er mor hag a zo risklus da dreuzi dre an amzer fall. Hirio n'eus riskl ebet, ker brao eo ar mor... Tostaat a reomp, a benn tri c'hart-eur e vezimp digouezet. Gwelet a rer breman mat an iliz, hag an tiez en em zistag an eil diouz egile. Met, petra eo ar bagou-ze o tont war eün warnomp, eur banniel tri-liou e beg 'o gwern? Konta a reomp dek, ugent, tregont, daou ugent, hanter kant. Ouspenn a zo. Ar re-ze eo bagou an enez o tont da zaludi an aotrou 'n eskob. E parreziou an douar bras e vez graet ive digemer kaer d'an aotrou 'n eskob. Lod a vez e kirri, re all war varc'h, lod war o marc'h-houarn, lod e kirri dre dan; goloet e vez ganto an hentchou, ar boultrenn a nij, buan ez eont evel an avel. E Enez Sizun n'eus ket a gezeg, n'eus ket a girri, met kaeroc'h eget kirri ha kezeg eo ar bagou-ze, gand o goueliou digor, o tont d'en em renka endro d'ar vag dre dan, ha dre m'en em gavont, ar vartoloded a gri a vouez uhel: « Buhez hir d'an aotrou 'n eskob! » An aotrou 'n eskob a ro e vennoz, ha ni, gand hon tokou, hon daouarn, a zalud ive an eneziz kalonek.

Bagou a-gleiz d'eomp, bagou a-zehou, bagou araok, bagou a-drenv, evelse eo ec'h en em gavomp e Enez Sizun. War ar reier, e kichen ar mor, em'an holl dud an enez oc'h hor gedal. Setu aman an aotrou Cabioc'h, person ar barrez, an aotrou Gall, Rener ar skol gristen. An aotrou 'n eskob, digaset gand ar vag saveteerez, a ziskenn, a ro e vennoz a gleiz hag a zehou. Pegel laouen eo an dud, pegen eürus da welet adarre en o zouez, evid ar bempvet gwech, o eskob karet!

Mont a reomp d'ar presbital, hag ac'hano e prosesion d'an iliz. An iliz, eun iliz nevez, a zo kaer meurbet ha kempennet brao. Leun eo a dud, an holl o deus c'hoant da glevet mouez o fastor. Goude al *Libera* evid ar re varo, an aotrou 'n eskob a bign er gador hag a ra eur brezegenn evel ma oar ober: « Ho trugarekaat a ran a greiz kalon evid an digemer graet d'in. Ha pa vije deuet en ho touez Hor Zalver e-unan, ne vije ket bet digemeret gwelloc'h. Gwir eo, an enor a ginnigit d'in a ya d'Hor Zalver e-unan; her gouzout a rit... Kendalc'hit, va Breudeur ker, da zerc'hel mat d'ho feiz, ho kaera tenzor. Harpit ho skoliou kristen, talvoudusoc'h c'hoaz eget hoc'h iliz; kaer eo hoc'h iliz, met en eun iliz koad, gouest da ziwall ouz ar glao hag an avel, e vije gellet kana meuleudi an Aotrou Doue ha reseo ar zakramanchou. Hep skoliou kristen, ar feiz a vefe riskl eviti. Ampoezounet e vefe kalonou ar vugale a nebeudon, hag an ampoezoun-ze, ar skol dizoue, a zo gwasoc'h eget an aezenn fall a veze taolet epad ar brezel war hor zoudarded gand o enebourien. Na c'houi a zo eürus! Breman ho peus, nann unan hepken, met diou skol gristen, evel ma tlefe beza e pep lec'h. Ah! lavarit ho trugarez d'an Aotrou Doue, d'ho person, d'ar vistri ha d'ar mestrezed eus ho skoliou, ha dalc'hit ar skoliou-ze en o zav evit ato. Evelse ho pugale, savet ganeoc'h en ho tiez e doujans Doue, a gendalc'ho da glevet komz eus Doue er skol, a zesko mat o c'hatekiz, a vezo tud a feiz, a relijion, a raio d'eoc'h divezatoc'h enor ha plijadur. En o zouez Doue a zibabo unan bennak evit beza beleg, leanez, evel m'en deus dibabet meur a wech beteg-hen... Dalc'hit mat d'ar giziou kristen, santellait ar zul, en em ziwallit diouz ar vesventi milliget, ha deskit d'ho pugale beza fur e kenver an eva. Evelse eo e kendalc'ho ho parrez da veza santel ha da gas eneou kaer d'ar Baradoz. »

Goude e brezegenn, an aotrou 'n eskob a roas sakramant ar Gonfirmasion, ha pa voe fin, ez eas da welet ar skoliou kristen; da genta skol ar baotred, ha da c'houde skol ar merc'hed. Diou skol gaer int, au heol hag ar sklerijenn a zeu enno founnus, pep tra a zo renket brao, anat eo ez eus urz enno. E pep hini eus an diou skol unan eus ar vugale a lennas eun tamm skrid, troet mat, da drugarekaat an aotrou 'n eskob.

Goude al lein er presbital, an aotrou person, d'e dro, a lavaras, en e hano hag e hano e barresioniz, e anaoudegez vat d'an aotrou 'n eskob. Dont a rae an dour en hon daoulagad ouz e klevet o tisplega penaos eo bet graet ar skol gristen. N'eus ket a gezeg en enezenn, n'eus ket a girri. Ar vein, an treaz evit sevel ar skoliou a zo bet kerc'het eus an aod, digaset war diouskoaz ar wazed, var bennou ar merc'hed. Ar vugale o-unan o deus labouret. Lavaret e vefe bet gwenan o tigas d'o c'hestenn ar mel tennet eus ar bleuniou... Paet int bet evid o foan, ha breman e c'hellont beza roet da skouer da barreziou an douar bras, rak en holl barreziou kristen e tlefe beza skoliou kristen.

Goude lein e reomp eun dro d'an enezenn. N'eo ket bras, p'e gwir n'eus enni nemet 160 dervez-arat. Rannet eo an douar e tammou bihan bihan; pep tiegez en deus e dammou. En douar-ze ez eus heiz, avalou-douar, kaol, karrotez, betrabez. Er bloaz-man an avalou-douar o deuz doare vat, an heiz a vezo puilh ive.

N'e ket an douar, met ar mor eo a zo o vaga tud enez Sizun. Eus ar mor eo e teu d'ezo o gounidigez, hag abaoe eun nebeut bloaveziou ez a mat an traou ganto, o veza m'e ker ar pesked.

Vardro hanter kant bioc'h bennak a zo; moc'h o deus ive, lapined, yer. Ar pez a vank d'ezo a brenont en douar bras...

Setu hor bag o voudal da lavaret eman poent distrei, An holl adarre a zeu da ambroug an aotrou 'n eskob beteg ar mor. Ar vag saveteerez hor c'has d'ar vag dre dan. Araok m'eo loc'het bag an aotrou 'n eskob, e welomp holl vagou Enez Sizun o sevel o goueliou. Leun int a dud. Me gred eo pignet warno an hanter eus an dud. Ar re a zo chomet en enezenn a gri holl a bouez penn : « Buhez hir d'an aotrou 'n eskob ! » hag e fichont o daouarn keit ha m'hor gwelomp. Endro d'eomp adarre, var ar mor, bagou evel er mintin-man ha muioc'h marteze, ha leun a dud enno, gwazed, merc'hed, bugale, leanezed zoken, holl o kana kantikou, ha pa dremen en o c'hichen an aotrou 'n eskob, e fichont o daouarn hag e kriont: « Buhez hir d'an aotrou 'n eskob » An aotrou 'n eskob, laouen bras hag eürus, a ro d'ezo e vennoz meur a vech hag a lavar: « Kenavo, va bugale! Kenavo ar vech kenta! » Betek tost da Veg ar Raz, e teujont d'hon ambroug. »

An aotrou mear a zeuas ganeomp war hor bag betek Douarnenez; diouz ar mintin edo ive e Douarnenez evit saludi an aotrou 'n eskob. Dleet oa d'ar mear, a zonje, ober c'hoaz muioc'h eget ar re all. Hennez a zo eur c'hristen evel n'eus ket kalz.

Nann, me gav ket d'in e ve, e nep lec'h all ebet, ker brao gouel evid ar Gonfirmasion.

Ha me, evit paea va dle, am eus lavaret e kasfen ar pennad skrid-man da *Feiz ha Breiz*.

J. U.

SIVI PLOUGASTELL

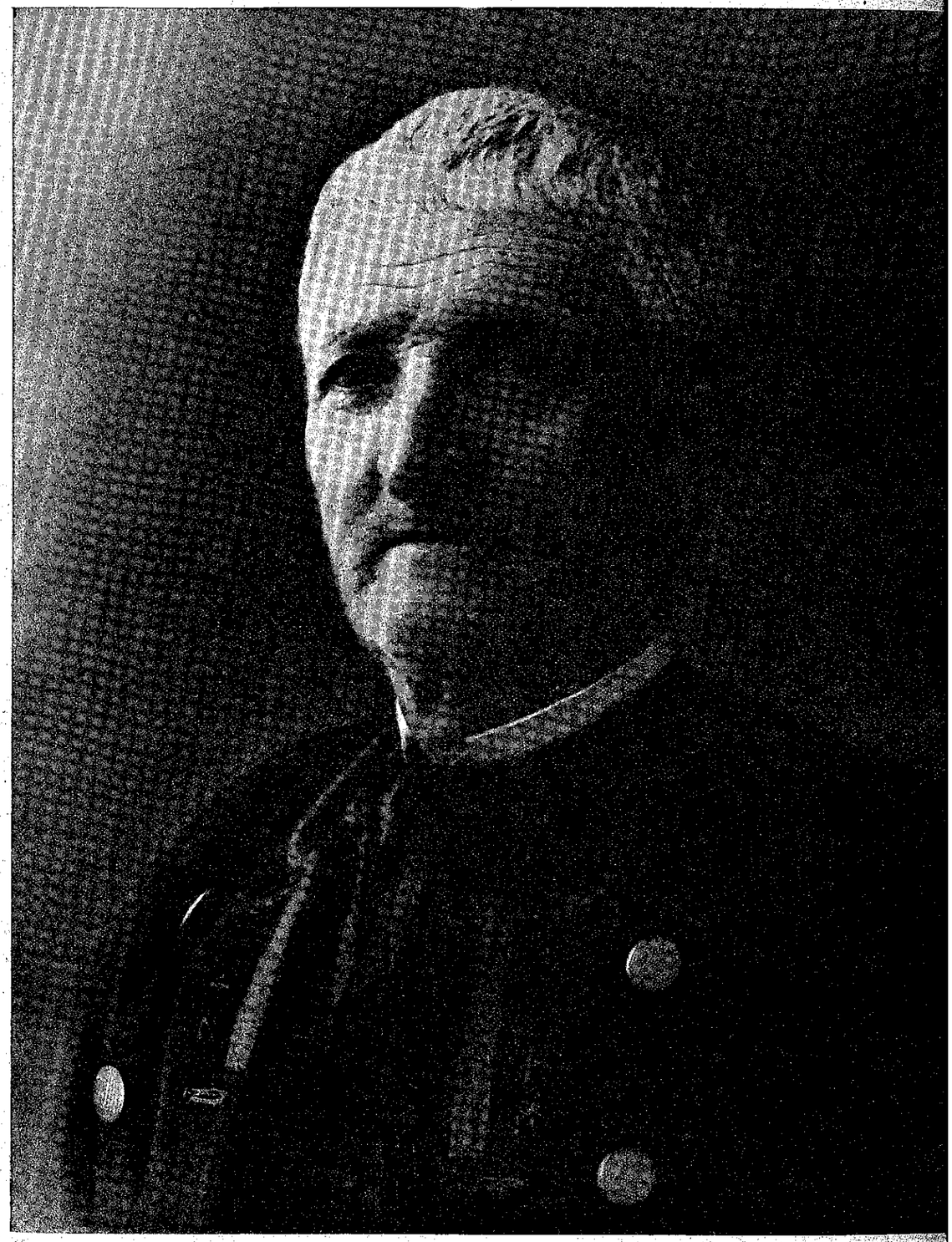

Mathurin THOMAS,
Tad unnek krouadur,
Maer Plougastell,
unan eus prezegerien Bleun-Brug 1907

Cl. Vie à la Campagne

Kaout a reer dre ar bed tud berr-welet hag a gustum sonjal : — O ! ar Vretoned ! tud an divezadou ! tud ha ne ouzont ket bale gant o amzer ! tud an amzer goz ! »

Koz eo gouenn ar Vretoned, ya, p'eo gwir eo unan euz ar re gosa er bed. Ne valeont ket da heul kement nevezenti zo, mad pe fall : gwir eo c'hoaz. Met evit beza paotred an divezadou... a ! ya laoskit da c'hoarzin ! Er penn araog eo emaomp bepred, ha pa ne ve nemet evit ar c'henwerz mar kirit. An ao. Yann Perier, karget euz ar genwerzerien e ti kannad ar Frans e Londrez, a lavare d'in-me e mezeven 1909 : « Plougastelliz a zo kenta kenwerzerien ar bed ! » Ha Roskoiz ha Kastelliz ha kalz re all ne jomont ket da c'henaoui ivez !

Eur Baradoz an douar

Etre beg ar Raz ha Beg Lok-Maze-Penn-ar-Bed ema porz Brest, gouloret mad, eul lenn klouar ha pinividik. En e greiz, etre an Elorn hag an Aon, war eun dorgenn hag a zo evel lost menez Arez o koueza er mor, parrez Plougastell (7 mil den enni) me zant ket an avelachou yenna, ne anavez ket kalz ar skourn hag an erc'h, ha n'eo ket diegus da zougen legumachou, gwiniz, frouez, ha dreist-oll sivi. (Kentoc'h, araok amzer ar filoxera, e welet gwinienou eno ivez.

Tri c'hant vloaz zo, pe war dro, ec'h en em lakeas Plougastelliz da lakaat sivi en o farkeier. Eun Tad Jezuist eo en devoa digaset ar blantenn hanvet *Blanche du Chili*, hag er blâvez 1714 rener « *Jardin Botanique Brest* » a gasas da Blougastell sivi en devoa nevez bet evit sikour da gaout plant mad da rei.

Evel just, er mare-ze ha beteg pell goude, sivi Plougastell a voe debret ha gwerzet er vro : e Brest hag er bourkou elec'h ma c'helle kirri hor c'henvroiz kas ar varc'hadourez sasun. Ne gouste ket goall-ger, pa 'z eo gwir er blâvez 1830 ho poa eul lur evit ho kwenneg, pa n'oa ket gwelloc'h-marc'had c'hoaz !

Atao gwelloc'h gwella

Plougastelliz o devoa kalz bugale, a drugarez Doue ; ar mor a roe dezo bizin fors pegement, n'eo ket hep poan, met hep re a vizou: eas oa dre-ze labourat an douar ha trempa. A vloaz da vloaz ive, an dud a glaske gwellaat ar gouennou sivi, boaza re nevez ouz douar an Arvor, dilaba ar re a rofe ar muia frouez hag ar prima ha rei da anaout d'ar genvroïz tosta.

Pa zirollas ar brezel 70, siviennerien Paris a voe rivinet : obuzou ha boledou ar soudarded o devoa distrujet net o farkeier. Setu ma teuas Parizianed da brena sivi e Plougastell. Paotred ar C'hreizdeiz a rea eveldo. Saozoun a heuliaz ar skouer, — ker brao zoken ma teujont da brena an eost ruz penn-da-benn.

Met e 1879, Plougastelliz a zonjaz evelhen :

— M'o deuz ar varc'hadourien saoz gounidegez o tont aman da brena hor sivi hag o vont d'ar ger en dro d'o gwerza, perag ne dafemp ket, ni ive, da ginnig d'ar Saozon en o bro ?

Mont a rajont eta da Vro-Zaoz, dre Zant-Malo ha Southampton. Met re bell edont euz al linenn houarn. Ar bagou ne deant ket buan a-walc'h. Ar sivi a ranke gortoz tri ha beteg pemp dervez abars beza var ar blasenn ; kalz anezo a veze brein ; hag elec'h gounid, hon tud n'o devoa nemet koll.

Red e voe klask ar gouennou prima ha dreist-holl krenta : ar re en em blije ar muia gant douar Plougastell hag a blije ar muia ive da dud Bro-Zoz. An *Docteur Morère*, an *Noble*, *Paxton*, *Royal-Sovereign*, *Madame Moutot*, a zo skignet ar muia breman.

Ar sivi en hent

E 1896, an ao. Leon-Gwillou ar Rouz (breizad bet konsul e Manchester), a-unan gant an ao. Périer, a alias Plougastell da gas o sivi var eün eus Plougastell da Blymouth, gant listri-dre-dan. Dek pe zaouzeg eur beach a oa a-walc'h. A Blymouth ar sivi a gendalc'he varzu Manchester, Birmingham, Liverpool, Londrez ; 36 eur goude beza bet karget e Plougastell, ar sivi a veze gwerzet dre Vro-Zaoz. Gortoz pelloc'h a vije koll ar varc'hadourez.

Epad pevar bloaz an dud a welaz petra c'houneze ar re o doa bet hardizegez a-walc'h da zigeri hent d'ar re all. Diwar neuze e voent troet holl da lakaat sivi muia ma c'hellent ; abars nemeur e voe eostet diou ha teir gwech muioc'h anezo.

Hag emgleoiou a voe savet e parrez Plougastell, emgleoiou krenv meurbed ha renet gant tud a benn : an Union, ar Shippers-Union hag ar Syndicat F. F.

Bep bloaz bureoiou an emgleoiou-ze a laka ober gwestou eleiz (kant milierou), e koat skanv, holl henvel, doareet evel ma plij d'ar zaoz. Hag abaoue eur pennad, e reont ober dreist holl berniou kajoiou, plas enno da beder banerig a tri pe bevar lur sivi.

Ar siviennerien a gemer ar gwestou hag ar c'hajoiou, hag a ya ganto d'o farkeier da zastum o sivi. Ha bemdez d'an eur merket d'ezo e tigasont anezo d'ar c'homis. Peb emgleo en deus eur c'homis kouls lavaret e peb keriadenn, kerget da zigemeret ar sivi, d'o foueza ha d'o faea ; da glask ar gweturiou ivez, pe ar c'hirri-dre-dan, d'o c'has goudeze d'an Treiz.

Er blâ-ma, beteg ar 25 a viz mezeven, an *Union* e deuz kaset 95.771 kajoad sivi ha 13.796 sac'had piz bihan ; ar Shippers-Union o deuz kaset 93.308 kajoad-sivi ha 13.889 sac'had piz bihan ; ar Syndikat F. F. en deuz kaset 80.760 kajoad-sivi ha 9.564 sac'had piz bihan.

D'ar renerien eo goude karga ar varc'hadourez war al listri ; d'ar renerien eo ive chench hent d'al listri e kreiz o beaj, dre an T. S. F., pa glevont e vezo kavet fred d'ar sivi e lec'h ma 'l lec'h gwelloc'h eged e lec'h all.

Renerien all, eur c'houec'h bennak a ya da jom da Plymouth ha da Vanchester epad an hany. Reseo a reont ar sivi. O c'has a reont d'ar c'heriou all, dioc'h ar c'hour a glevont gant Plougastelliz o chom e Bro Zaoz ama hag ahont. Teuler evez a reont ouz an *tiez-kenwerz*, ouz ar varc'hadourien, ouz ar Soazoun paet ganto.

Me respount deoc'h, ma zeuz labour skriva liziri, kas depechou, telefoni, kelenn ha beza kelennet, e magajenn Syndikat sivi Plougastell, e magajenn an Union hag en hini ar Shippers, trevel ha tregas zo ive gant Plougastelliz Bro-Zaoz. Na kaer eo an unvaniez-se, etre an holl labourerien ! Na pebez sperejou kaer a dud eo ive ar goueriaded gouest da gas en dro eun hevelep kenwerz.

Hag ar sivi divarlec'h ?

Sklear eo, an darn vuia euz sivi Plougastell a vez debret e Bro-Zaoz. E 1920, e voe gwerzet 425 tonnenn eno (red oa bet en em rapari eun tachad, goude ar brezel). En 1923, ouspenn c'houec'h gwech muioc'h : 2.651 tonnenn. E 1924, atao muioc'h : 2.779 tonnenn.

E 1926 : 17.937 tonnenn ; e 1927 : 22.936 tonnenn (met ar blâ-ma ne dalv ket koulskoude ar blâvez tremenet.

Lod a zonj ne vezo morse gwerzet kement en tu all d'ar mor, abalamour m'en em laka ar Saozoun da ober sivi ive. Evelse an ao. Mathurin Thomas a welas e Manchester, e 1924, eur zaoz hag a verzaz 8.000 gwestad, da lavaret eo 24.000 lur.

— « Ha re all, eme an ao. Mear, a rea kement hag hennez ».

Ne lavaran ket. Met keit ha ma vezo hon Arvor klouaroc'h eget Bro-Zaoz, keit ma vezo labouret gant evez, skiant hag unvaniez e Plougastell, e c'hellimp beza dizoursi.

Fors aze, ato e chom sivi ha n'o deus gellet darevi nemet re zivezad. Kentoc'h e vezent kaset da Baris. Met a vloaz da vloaz ar mizou kas a zav spontus. Setu ma vez guerzet nebeutoc'h-nebeuta : 478 tonnenn e 1921, 324 tonnenn e 1922, 165 tonnenn hepken e 1924.

Dre ar Finister eo e vez kaset eun nebeut tonnennou all : met rabat zo var ar priz ; ar Plougastellad ne c'hounid ket kalz er c'hiz-man.

Met petra ! spered an den a zigor dre ma zeuz ezomm ha Plougastelliz o deus savet uzinou da ober konfitur

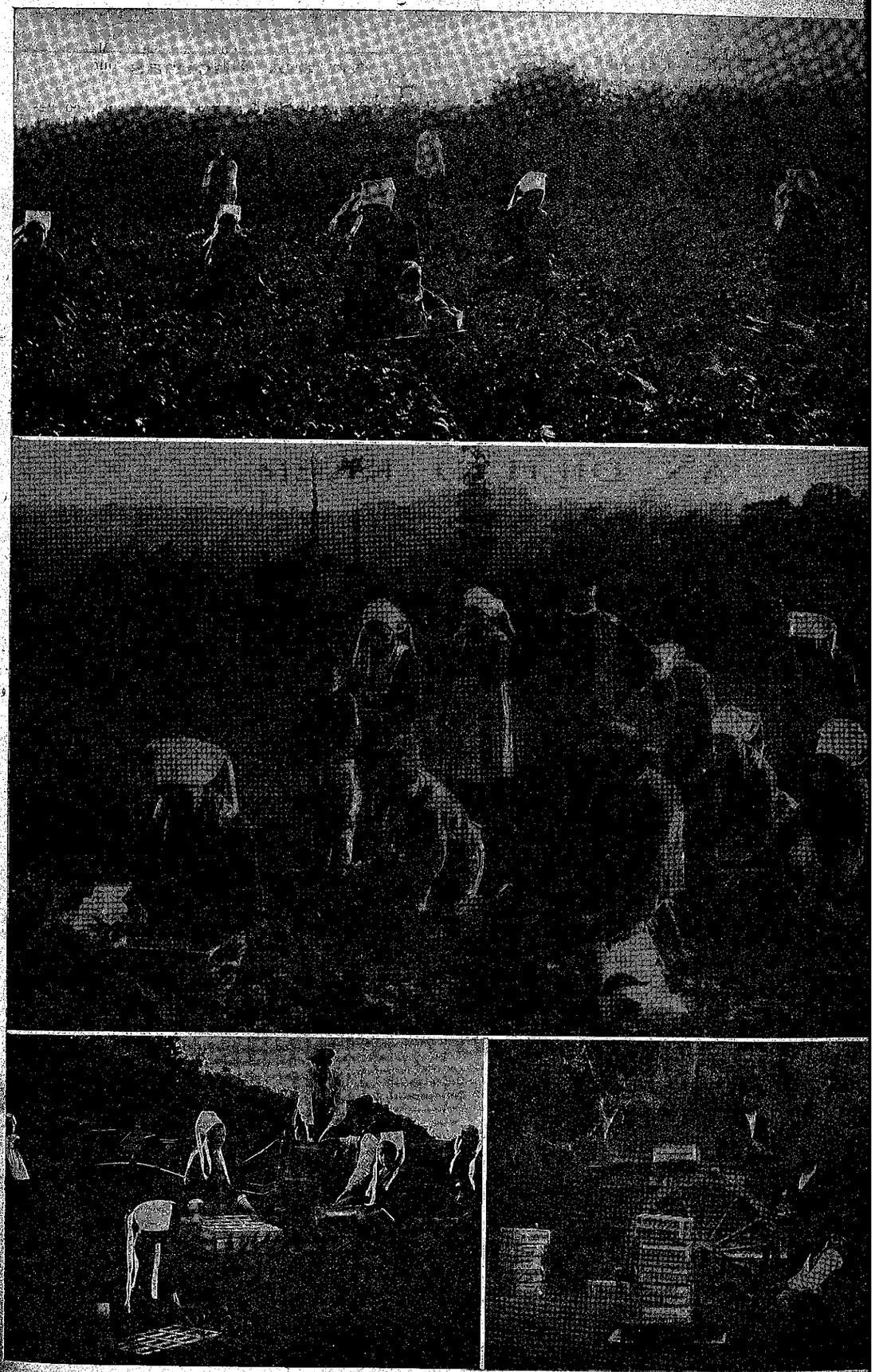

Plougastell

gant o sivi diveza. Ra ne jomo netra da goll ! Gounidegez adarre. Konkurans ive. C'houec'h uzin a oa bet savet e 1925, ha re all a zo sonj da ober.

Pebez gounid ?

Etre an oll siviennerien, n'eo ket eas gouzout ar gount da just. Klevet e vez tud o lavaret : 15 million. Re all dioc'htu a rabat eun drederen : 10 million, emezo. Ya, etre c'houec'h mil den, pe var dro.

Ar pez zo sur eo Plougastelliz ne glemmont ket kalz. Setu perag Plougastelliz a jom fidell d'o emgleoiou ha d'an hini o c'hasaz bepred war an araok, an ao. Thomas, o mear fur ha gouiziek, e rener eveziant.

An ao. Thomas

Mathurin Thomas dioc'h ar gwel anezan, ne d-eo nemet eul labourer-douar, gwisket e giz Plougastel, gwenn e vleo, lemm e lagad, sarret stard e vuzellou : muioc'h a zonjou eget a gomzou, muioc'h a oberiou eget a drouz.

Ra vezo meulet Plougastelliz, hardis ha mat da labourat ; ra vezo meulet an ao. Mathurin Thomas, ken din a anaoudegez vat hag a respet, a-unan gant renerien all an emgleoiou, en em roet holl evid mad o c'henvroiz.

VISANT INIZAN.

labourer-douar, Kannad Penn-ar-bed.

AN DILHAD KAER

Ar vugale a vez gwelet o tec'het digant o dilhad, dre ma kreskont ; met an dra-ze ne oa bet biskoaz c'hoarvezet gand an dud vras, nemet hirio. Dilhad re verr ne vezent gwechall sellet nag evel dilhad brao na dilhad dereat ; perak ez eo ar c'hontrol hirio ? Daoust ha berraat an dilhad a vefe grêt, dre ma kresk, dre ma astenn ar spered, rak beza 'zo cleiz a dud hag a lavar eman ar spered war greski ; gant se, eur c'houlz a dlefe en em gaout hag ez afe an dud e noaz ; met neuze en em gavfent en hevelep pal gand an dud gouez ! !...

Ezomm ebet da adlavaret ez eus daou dra rekis evit ar pez a hanver spered ; deskadurez ha deskamant, an eil kompouez gant egile. Gwelloc'h eo, koulskoude, deskadurez hep deskamant eget n'eo deskamant hep deskadurez. Ar re goz a ouie mat an dra-ze hag a lavare :

Gwasoc'h eo eur zod desket
Eget eur zod ha nan eo ket.

An dud a hirio, mar o deus deskamant a-walc'h, — lakomp o defe, — o deus nebeut a zeskadurez, ar pez en em ziskouez en doareou, e meur a stumm, ha dreistholl, en o gwiskamant. N'ouzont ket, da vihanan, petra eo eun dra gaer.

Penôs e c'haller, evel ma 'zo hiniennou mat etouez ar merc'hed, dilezel ar mouchouer bras, an tavanjer, ar c'houef gwenn dantelezet evit en em lakaat an eur seurt sac'h henvel ouz eur gwiskamant pôtr ha kemer war ar penn eun tog par d'eur mouch da heja gwenan, pa ne ve ket henvel, kentoc'h, ouz eur gastolodenn pe eur zailh divroget ?

Mar o dije hon mestrezed-skol kemeret amzer da studian, dirak o merc'hed yaouank, petra ra neun,petra ra kaerder eur wiskamant ! Dispaket o dije bet dirazo tôlennou livet gant liverien ijinus ha diskouezet d'ezo penôs e Gres hag e Rom gwechall ar gwiskamant a oa frank, grêt diouz ober plegiou betek an douar. Er Jude, ar gouel a goueze, eun tamm egiz eur mouchouer, diwar diouskoaz ar merc'hed, en eur ober endro d'ezo plegiou dudius d'al lagad.

Na gomzomp nemet eus eur c'houlz hepken hag eus eul liver, ha kemeromp tôlennou Raphael, unan eus ar gwellan dornet ha speredekan liverien a zo bet biskoaz war an douar. En e zoare tresan ha livan, en doa dastumet ar pep gwellan grêt en e rôk ; en e c'houde, den n'eo bet êt en tu all d'ezan.

Gwerc'hezed Raphael a vo brudet e peb amzer. Kavet e vez anezo e pevar c'horn ar bed, e paleziou ar rouanez hag an dud pinvidik-mor. Bez ez eus er Rusi, e Berlin, er Sued, er Frans, e Bro-Sôz, en Itali, 'vel just, ha sellet int evel ar pep kaeran a c'hellfe spered an den kroui. An disteran eus an tôlennou-ze, en deiz a hirio, a dalvez milionou ha milionou.

Penôs en deus gwisket Raphaël e werc'hezed hag an dud all en em gav a-wechou endro d'ezo ha d'ar Mabig Jezus ? Ha laket en deus d'ezo eun dra bennak henvel ouz dilhad berr ha striz ? Nann, atao eur wiskamant ledan, e doare ma kouezo en eur ober plegiou da blijout d'al lagad ha da greski c'hoaz gened an neb eo savet eno e boltred. *Gwerc'hez Foligno, ar Werc'hez kurunet, Gwerc'hez Sant-Sixt,* ha ped ha ped all' o deus holl eur wiskamant kaer, da lâret eo, liouiou pep pez anezan o klotan an eil gant egile hag an danvez fêtis ha frank, evit kaout tu da stumman linennou ha plegiou.

Red eo lavaret eta penôs an dilhad a neun eo ar re a dosta ar muian ouz ar re-ze. Hogen, pa zeller ouz gwiskamant merc'hed Treger ha Leon, e kaver gant o mouchouer bras eun tamm henvelidigez ouz ar gouel a ra ken brao war ziouskoaz gwerc'hezed Raphaël ; ar vroz gwechall he doa plegiou ivez. Ar c'houef evel m'eo douget c'hoaz e parrouziou a zo eus Gwened, Kerne, Treger, a ro lufr ha gened d'an dremm an disteran.

Gwelit, avat, eul liver poltrejou hag en deus ijin ; diskouezit d'ezan an hevelep maouez gwisket gant an dilhad breton a oa gwechall ha, goude, gant ar re a-vreman ; a dra zur, e lavaro d'ezi kemer ar re goz evit tennan he foltred. Perak ? Endra ma oa brasoc'h ar c'houef, digoroc'h, hag evel pleg, linenn ha liou, pinvidikoc'h pep pez dilhad.

Karout a rafer gwelet tud eus ar vicher o n'em lakaat da ziskouez talvoudegez hon gwiskamanchou, en eur rei da anaout pere eo, 'vit eur pez dilhad, ar merkou a vraventez.

Tremen poent eo trei sellou ar yaouankiz warzu gened hon bro ; anez, e kollint krenn, hepdale, pep galloud d'he zanva.

E.-A. MOAL.

G. S. Gant plijadur e lennomp war ar c'hazetennou e 'z eus savet priziou, e Kemper, evit ar gwellan labouriou grêt e Breiz, gant artizaned, brouderezed ha tôlennerien vreizad.

Al labouriou a renko bezan stummet en eun doare breton nevez (style breton moderne).

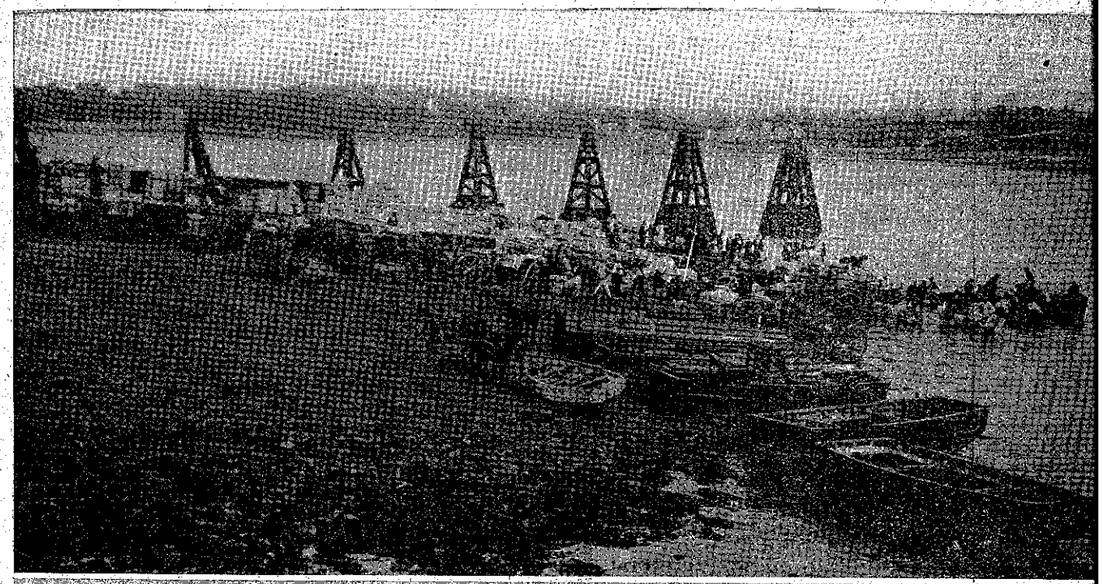

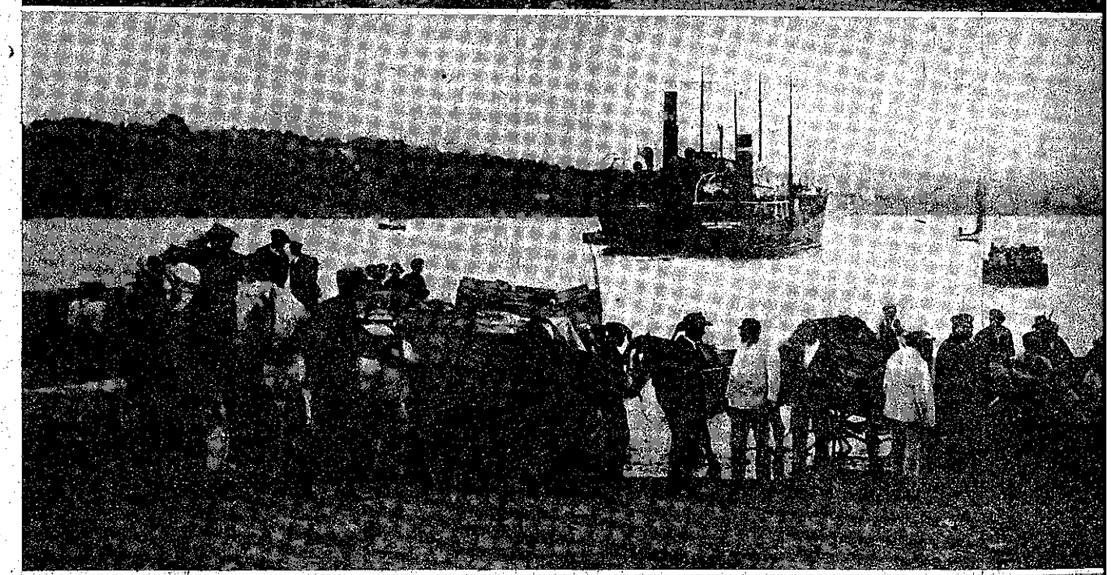

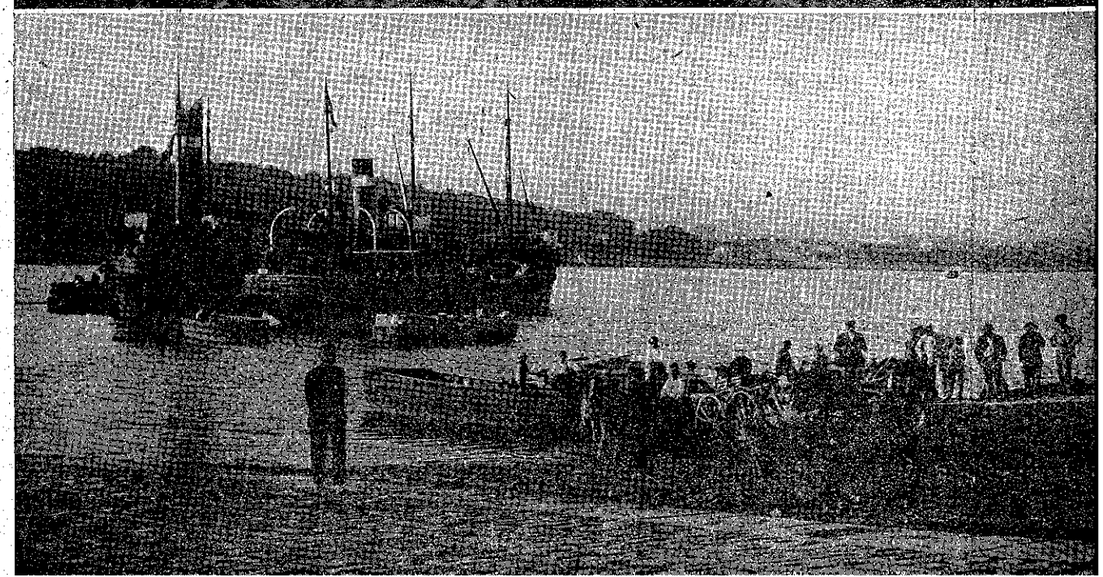

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

Pedi a ra an Tad Maner da vont da Zouarnenez

Nebeut amzer goude, Mikeal an Nobletz a bedas an Tad Maner da vont da Zouarnenez. « Rak, emezan, ma chom eun tamm douar hep heza labouret eur vech an amzer, ne zougo nemet drez. »

Douarnenez a oa chomet e stad vat. An Tad Maner a voe laouen o welet feiz an dud, o zantelez. Digeri a reas eur mision e Koraiz 1641, hag ar mision a voe kaer meurbet. Ober a reas kantikou da zisplega ar pedennou, gourc'hemennou Doue ha re an Iliz, an doare da govez ha da gommunia, hag e lavaras d'an dud: « Ma teskit mat ar c'hantikou-ze, e vezo eur prosesion bras ha kaer da gloza ar mision ». Ar c'hantikou a voe buan desket, ha kanet e voent a greiz kalon hag a-bouez penn, deiz ar prosesion a voe heuliet gant c'houec'h mil den bennak hag a voe kaer souëzus.

Goudeze an Tad Maner a voe hanvet Superior (Rener) ar misionou e Breiz, hag an Tad Bernard a voe roet d'ezan da eil.

Mikael an Nobletz o galvas da Gonk, hag e teujont. Met e Konk, edont var douar Leon, hag oa ret kaout aotre eskob Kastel. An aotrou Cupif, eskob Kastel, en dije roet an aotre goulennet, ma ne vije ket bet distroet gand eur beleg eus an eskopti.

Lavaret a reas n'en doa ket ezomm a visionou en e eskopti: « Al leaned, emezan, a dle prederia gand al leaned, hag ar veleien gant labour ar parreziou. » Met ar vikel vras, an aotrou al Louet, nevez hanvet da eskob e Kemper, a yeas da gaout an aotrou Cupif, a ziskouezas d'ezan ne glaske ket an daou Jezuist lammet o c'harg digant beleien ar parreziou, met hepken o zikour epad eun nebeut amzer.

Ma ne felle ket d'ezan o lezel da rei eur mision e Konk, ra vijent da vihana aotreet da vont da enezennou Eusa ha Molenez. Ar pez a voe grêt

Evelato ar c'helou e vefe mision e Konk en doa lakaet kalz tud da ziredek a bep lec'h. Eus Douarnenez dreistholl e teujont niverus, evit kaout tro da welet o misioner koz. Chom a rajont eun nebeut derveziou e Konk, hag ec'h en em lakjont da gana ar c'hantikou desket gand an Tad Maner epad ar mision diveza. Tud Konk en em vode endro d'ezo da glevet ar c'hantikou. Mikael an Nobletz, eürus bras, a veze en o zouez, a gane a-unan ganto, hag a lavare d'e genvroiz ober eveldan.

Epad an amzer-zé an Tad Maner hag an Tad Bernard a laboure e Eusa hag e Molenez. Mikael an Nobletz a gasas Janned ar Gall d'o zikour. Houman a anaveze tud en enezennou, a vevas en o zouez, a zeskas d'ezo ar c'hantikou a anaveze hec'h-unan. An daou visioñer a brezege hag a govesae epad an deiz. Kalz vad a voe grêt, ha da gloza ar mision e voe eur prosesion bras evel e Douarnenez.

O klevet peger kaer oa bet ar mision en enezennou, Mikael an Nobletz a denve gand ar joa. Daoulinet en e doulkambr, e trugarekeas Doue en eur lavaret: « Breman e vezin laouen o vervel, pa welan eo Doue anavezet, meulet hag enoret. »

Goude an amzer vrao e teu ar gwall-amzer. Da Vikael ive e teuas e kreiz e levenez eun tamm strafilh. An aotrou Cupif, digouezet e Lokrist evit rei ar Gonfirmasion, a glevas daou veleg eus a Gonk o tamall pep seurt traou da Vikael an Nobletz: galvet en doa tud yaouank eus eun eskopti all da zont da gana kanaouennou fall dre ar ruiou; hen e-unan a veze e kreiz ar ganerien, daoust d'e oad ha d'e zoudanenn; diskouez a rae taolennou diskiant d'an dud; direiza a rae ar peoc'h hag an urz vat; gwelet

An aotrou Cupif, aës da douella, evit doare, a c'halvas ar misioner koz. Heman ne glaskas ket en em zidamall eus an traou diskiant ha fallakr lavaret en e eneb. An eskob e c'hourdrouzas.

D'an ampoent e tigouezas ive kure Eusa da lavaret he doa Janned ar Gall prezeget en enezenn, en desped da lezennou an Iliz. (N'he doa ket prezeget, met hepken, hervez an aotre roet gand ar vikel vras, respontet d'ar goulennou gret gand an daou visioner). An eskob a c'houlennas ive diskuez d'ezan an taolennou. Mat o c'havas, met, o veza ne anaveze ket ar brezoneg, e kondaonas ar c'hantikou, hag e tifennas o c'hana dindan boan da veza eskumunuget, hag e reos urz da ganerien Douarnenez da vont d'ar gêr.

Enebourien Mikael a oa eürus. Met hen ive a oa eürus, rak lavaret a reas evelhen : « Aon am' oa da veza ankounac'haet gant Doue, rak, eur pennad 'zo an drouk-spered hag ar bed am lezé é peoc'h; gwelet a ran breman n'oun ket ankounac'haet gant Doue. »

Antronoz ec'h en em gave bagou bras e porz Liogan, n'eo mui porz en deiz a hirio. Tud yaouank Eusa a zeue da Gonk evit beza konfirmet. Eur mil bennak oant. Diskennet var an douar, ec'h en em lakjont e renk, daou ha daou, evel e prosesion, en eur gana kantikou an Tad Maner. An dud a rede d'o gwelet. Met, o klevet kantikou an Tad Maner, e lavarjont d'ezo: « Roit peoc'h, pe e vezoc'h eskumunuget. » Met kana a raent krenvoc'h krenva. « Ne vezimp ket eskumunuget, emichans, a lavarent, evit kana kantikou desket d'comp gand an daou dad misioner. »

Dre eurvat e tigouezas var al lec'h eur beleg, an aotrou a Bentrez, unan eus chalonied iliz Folgoet, a oa oc'h ambroug an aotrou 'n eskob epad e dro. An aotrou a Bentrez a anaveze ar brezoneg, hag a welas n'e ket kanaouennou fall a veze kanet, evel m'oa bet lavaret dre c'haou Goude beza klevet an aotrou a Bentrez, an aotrou 'n eskob a roas urz da ziskleria er gador oa bet faziet war Vikael an Nobletz, tud Douarnenez hag ar pez a ganent. Mikael an Nobletz a oa eur beleg santel, hag e c'helled senti ouz e genteliou. Benniga a eure ar c'hantikou nevez, ar re o doa o grêt, hag ar re o c'hane.

An daou visioner, o tont eus an enezennou, a dremenas ive dre Gonk hag a voe digemeret mat gant an aotrou 'n eskob. Heman a lavaras d'an Tad Maner: « Goude Pask e teuot adarre d'am gwelet, hag e teskot d'in ar brezoneg »; hag, en eur vousc'hoarzin e kendalc'has: « Ha gwaz aze evidoc'h ma n'her grit ket, rak adarre e c'helfen koundaoni ho kantikou. »

An Tad Maner a zistroas meur a vech da Gonk da welet Mikael an Nobletz. Heman bep tro a veze laouen hag eürus, hag a gennerze ar misioner p'en deze bet da c'houzanv: « Mat eo, eme Vikael, Doue a zo ganeoc'h; ar poaniou a denn varnoc'h bennoz Doue. »

Al labour a yeas var araok. Misionou kaer a voe e Daoulas, Plougastel, Dirinon hag e meur a lec'h all. Tud a vilierou a gleve bep bloaz kelennadurez an Tad Maner.

Bloaveziou diveza Mikael an Nobletz

Mikael an Nobletz a golle bemdez eus e nerz. Ar gozni, ar skuizder, ar c'hlenvejou a zigase d'ezan poaniou kalet. Kinnig a rae e boaniou hag e bedennou evid an Tad Maner hag an Tad Bernard en em roe var e lerc'h d'ar misionou.

Met e-unan me jomas ket dibreder. Keit ha ma c'hellas chom var e dreid, e kendalc'has da brezeg, d'ober katekiz, da govez. Mintin mat ez ae da lavaret an oferenn da

Doue, d'ober burzudou ha da anaout an traou a dremene a-bell. Gwelet a rae ar re baour, ar re glanv. Epad meur a vloaz ez eas bemdez da di eun den koz ha klanv a oa dilezet zoken gand e dud... Frealzi a rae ato an dud er boan, hag avechou o fareë. Eun intanvez eus a Gonk, Klemans a Restour, he doa eur vrec'h koenvet hag hanter-vrein. Ar medesin a dlie dont da drouc'ha ar vrec'h-ze, met setu ma tigouezas Mikael an Nobletz; gand eun tamm glaourenn e tistrempas eun nebeut poultrenn, hag e lakeas al louzou-ze var ar vrec'h, oc'h ober sin ar groaz, en eur lavaret d'an hini glanv kaout fizians. Kousket a reas mat, hag antronoz oa kalz gwelloc'h. Met ar beleg a zifennas outi diskleria penaos oa bet pareet. « Ma c'houlenner digan'eoc'h, emezan, penaos oc'h bet pareet, c'hwi a lavaro eo gant louzeier. » Abenn an trede dervez, ar vrec'h a oa pare mat.

Eun intanvez, Janned ar Pab, a oa ankeniet gand he mab, bugel a 12 vloaz, ne zistage ket an derzienn dioutan. Hen digas a reas da gaout Mikael: heman a reas sin ar groaz var dal ar c'hrouadur a voe kerkent pareet.

Kalz burzudou all a reas c'hoaz.

E bedennou

An amzer ne dremene ket oc'h ober vad d'an dud a dremene o pedi, hag eul lodenn vras eus an noz ive a roe d'ar bedenn, avechou zoken an noz penn da benn. Kement ec'h en em blije er bedenn, ma ankounac'hae alies dont da gemeret e brejou. En em denna a rae el lec'hiou kuzet, evit na vefe ket gwelet gand an dud. Met goude e oferenn, en iliz, ne c'helle ket en em guzat. Ha meur a vech e voe gwelet evel pa ne vije bet mui var an douar, henvel ouz unan a zo o komz ouz Doue en e varadoz.

Kaout a rae da gomz ouz Doue geriou souezus: « Me garfe, emezan, e ve va eskern evel kantoloriou aour, hag ezans ar mel a zo enno. Me lakfe an ezans-se da zevi evid ho kloar, va Doue. » — « Oh! ma c'hellfen eus holl veradou ar mor, eus holl geotennou an douar, eus holl draezennou an aotchou, eus holl stered an nenv ober ken alies a deodou evid ho meuli, me her grafe, o va Doue, rak ne c'heller ket ho meuli awalc'h. » — « Ma c'helfen kroui kant bed leun a Zerafined d'ho meuli, me her grafe, o va Doue. »

— « Laouen oun o veza n'eus netra en nenv na var an douar da c'hellout kreski ho kloar. N'ho peus ket ezomm eus ar grouadurien evit beza pinvidik-meur... Laouen oun o veza m'oc'h bras, fur, galloudek meurbet... Laouen oun o veza m'en em garit a bep amzer ha m'oc'h din da veza karet... Laouen oun, o veza m'oc'h meulet gand Iliz an douar hag Iliz an Nenv. »

Pleustri a rae var buhez Hor Zalver, dreist-holl var e boaniou epad e Basion hag e varo var ar Groaz.

Adaleg e vloaveziou kenta e kare ar Verc'hez, hag epad e vuhez he fedas a greiz kalon; bemdez e lavare e chapeled ha pedennou all d'hec'h enori.

Pedi a rae an elez hag ar zent. Pa brezege en eul lec'h bennak, e pede elez ar barrez, patroned an eskopti, Santez Anna, an Ebestel, sant Jerom, sant Ignas, sant Dominik, sant Fransez Asiz ha re all c'hoaz, da denna varnan bennoz Doue evit gellout kas e labour da benn.

Karet a rae mont da bedi d'ar chapeliou ker stank gwechall e Breiz. E Konk, en e vloaveziou diveza, ez ae bemdez da japel santez Barba, da c'houlenn nerz hag ar c'hras da gaout eur maro mat. Er chapel-ze Doue a enoras e zervicher dre eur burzud kaer. Deiz gouel santez Katell oa, diouz ar mintin. Mikael, o vont er chapel, a welas ez oa poultrenn var an aoter a dlie an oferenn beza lavaret varni. O veza n'en doa netra da gas kuit ar poultrenn, e kemeras, en eur c'horn-tro, eul lilienn zec'h a oa bet taolet eno, hag ec'h en em lakeas da netaat an aoter. Met! tra burzudus! An dud a oa er chapel a welas al lilienn zec'h o nevezi, o rei bleuniou kaer. An itroun a Gatelan, kar d'ezan, a oa er chapel hag a c'houlennas digantan: « Ha toler a rit evez ouz ar bleuniou kaer a zo en ho tourn? » — « Ar bleuniou-ze, emezan, n'e ket d'in me int, met d'ar zantez vras a fell da Zoue hec'h enori. » Ha goude beza lakeet al lilienn var an aoter, e taoulinas da bedi.

Ar re o doa gwelet ar burzud a gontas d'an holl petra a oa c'hoarvezet, ha kalz tud a ziredas d'ar chapel da welet al lilienn gaer.

Evelse e plije gant Doue enori e zervicher santel, an hini en doa dilezet pep tra evit beza holl d'ezan, an hini en doa troet kein d'ar bed ha kemeret evid e lod ar baourentez, ar poaniou, ar groaz.

Paour beteg ar fin

Betek fin e vuhez e vevas er vrasa paourentez. N'en deze peurliesa gwenneg ebet. Debri a rae, evel an dud divar an mêz, lêz ha bara du, bara heiz peurliesa. Yun a rae alies. Karet a rae loja en tiez soul, hag e di e Konk a oa eun tdister.

Ne gemere aluzen ebet evid e oferennou. D'an hini a ginnige d'ezan eun dra bennak e lavare: « Kasit an dra ze d'ar beorien. »

Pinijennou rust a rae. Teir gwech ar zizun d'an nebeut ec'h en em skourjeze. Dougen a rae eur gouriz reun. En e voutou e lakae piz pe vein vihan. Var ar c'halet e kouske, hag hepken peder pe bemp eur bep noz.

Kement-se a zo ret evit beza santel. Ar zent o deus karet ar binijenn.

Dre doler evez, pedi hag ober pinijenn, e talc'has kaer e ene ha glan e galon. Euz en doa ouz ar pec'hed lous, ha klevet a rae c'houez fall gand an dud en em roe d'ar pec'hed-ze.

J. U.

Kenstrivadeg ar C'han er Bleun-Brug

Ar strolladou kanerien a ranko dibab ar ganaouenn genta a ganint e levr *Kanaouennou ar Bleun-Brug* 1923. Kemeret a c'hellint an eil en unan pe unan eus ar pevar levr all.

Ar ganerien n'o deus ket bet a skol war ar c'han, (*chanteurs populaires*) a c'hello kemeret ar pez a ganint pe e levr *Koulmig Arvor* moulet warlene evit Kenstrivadeg Keranna (Her goulenn ouz an A. Drezen, 4 rue du Château Brest, en eur lakat 3 dimbr a 10 gwenneg el lizer) pe e lec'h all.

Met kement hini en devezo c'hoant da gemeret perz e kenstrivadeg kan ar *Bleun-Brug*, d'ar 15 a viz Gwengolo a zeu, a ranko kas o anoiou, ha rei sklerijenn war ar pez a ganint, d'an *Dimezell Gen. de Kermenguy, Manoir de Kermenguy, Cleder*, a-raok an 10 a viz Gwengolo, da zivezata.

Goueliou holl geltiek Rieg

12, 13 ha 14 a viz eost 1927.

D'ar gwener 12 *a viz eost.* — Da 4 eur 30. E Kemperle, Ostaleri Brient, bodadeg renerien strollad Barzed Breiz. Da 6 eur 30 e tigouezo Barzed ha Kannaded Bro-Geumri, Bro-Skos hag Iwerzon, eun 200 bennak anezo.

D'ar zadorn 13 *a viz eost.* — Da 10 eur, Bodadeg veur Gorsez Bro Gembre hag hini Breiz Vihan.

Da 11 eur, Ambrougadeg, gant bannielou kantonieu Breiz, d'ar pemp peulvan a 30 troatad uhelder savet da Gerampuill, Brizeuk, Kervarker, ar Skour ha Botrel.

Da 12 eur, Pred-meur.

Da 4 eur, c'hoariou ha dansou ouz ar biniou.

D'ar zul 14 *a viz eost.* — Da 9 eur, oferenn e chapel nevez Santez Thereza ar Mabig Jezuz.

Da 4 eur, kaniri.

DISMANTR JERUSALEM

Mouga reas ar gomz en e gorzailhenn; 'vel pa vije
: zister ar geriou diouz ar pez en doa da lavaret.
Ostaleri *Leon Juda* a yea hag a deue ar vuhez enni:
ı dervet eur a oa d'an heol; estranjourien, koulz ha
ıd an ti a oa war zao; reuz mont endro a oa gant ar
›-ze, goude reuz an digouez. Breman, e sonjent adarre
· veaj d'ober evit mont da gaout o ziegez lezet, evit
arn, e-pell bro. Goude paean o skodenn, e tec'hent,
arn war droad, darn war ezen, darn all gant muled
e, zoken, kanvaled. Hini anezo n'en doa seblant d'a-
aout ar « c'helou mat; mouez ar bastored he doa o
zet dinec'h. Tud berr a spered hag o c'houzout e oa
arr ar profesiou a gavje breman, bemdez, digarez da
hervel ar Mesias, ha d'hen lakaat da c'henel. Piou
ı ar re-man hag a gase da bevar c'horn kêr ar vrud
oa ganet? Tud a netra, êzet da douelli, êzet da drei;
ıd hag o doa bet arc'hant — piou oar? —evit touelli
r re all, tud evet d'ezo, marteze. Rouez ar veajourien
dôle evez ouz komzou ar bastored, ha muioc'h rouez
hoaz ar re ne c'hoarzent ket o klevet ano eus ar
Mesias »-ze hag a oa o chom en eur c'hraou war ar
louz...

Jonathan, goude m'en doa kuitaet ar gambr war-
:rc'h Azer, ne oa ket dizroet ken; evesaat en doa
'ober ha plêdal ive gant e ostizien o vont en o hent.
liniennou a glaske kôz gantan diwarbenn an « neve-
enti », met an ostiz a dave, o tont en e zonj ar pez en
oa klevet Ambiorix o tisklêrian er gambr. Mezeven-
et e chome hag e spered en arvar etre lavariou Azer
a Ambiorix. Ne baoueze d'en em c'houlen ha daoust
etra en doa lavaret heman abaoe. Kerkent ha ma en
ın gavas distag, e hastas pignal d'an nec'h.

Ar C'helt a oa hadkrog da brezek; an nor o tigeri
e reas da hini trei eur zell diwarnan :

— Ar pez a zeblant d'eomp ken gwir ha ken reiz,
mezan, penaôs e c'hallfe tremen hep ho sklêrijenni?
welet a ran eur bugelig gourvezet war ar plouz ha,
erkent, evel eul luc'hedenn, e par dirazon ar wirio-
ez: Mar 'z eus eur Mesias da c'henel, evelse e tle en
m ziskouez! Mar 'z eus eun Doue hag a dle diskenn
n hon zouez, en eul lec'h evelhen eo e tle en em zis-
lêrian d'eomp! Ne deu ket evitan e-unan; anez e
akfe e Holl-Veurded da baran dirazomp; evidomp-ni
o e teu. Evidomp-ni! Ar ger-ze eo an alc'houez en
ıon dorn hag a zigoro pep dor dirazomp.

Evidomp! Hogen, piou omp-ni? Dirazomp, an heol
guz e benn hag an onestiz a gemer an tec'h... Ni eo
enseurted an denvalijen; kn izel en em gavomp hag
n Tartar, elec'h ma kastizer an dorfetourien. Piou a
leuio d'hon c'hlask di, heb en em zôtra, ha d'hon di-
›rada oc'hano, heb en em zinerza? Hen, ar Bugel, pa
'o deut bras. N'en do ket kalz a hent d'ober evit hon
amma war e ziouskoaz; eman en hon touez; perz en
leus en hon faourenteziou; treuzet en deus penn-da-
›enn rouantelez an hudurniez, hag ar c'hablusan den
c'hell hen kemer etre e ziouvrec'h hag hen gervel :
'a breur!... — N'helle ket dont evidomp, anez dont
velse !

Vit trec'hi war ar rouanez, n'eo ket armet; met evit
rec'hi war an den, ah! peseurt armou dispar a welan
gantan! Pegen kreny an daouarn bihan-ze! Pegen gal-
oudus an daerou-ze! Pegen dudius ar baourentez-ze!
Setu gwir armon eun Doue evit gonit an den! Klaskit:
ıe gavoc'h ket a re all!...

Eur sioulder vras a rene er gambr uhel.

Brudou kêr a oa evel pa ne vijent ket.

Buhez pep hini a oa en em dennet en e ziabarz... A greiz holl, e tarzas eus a-douez ar blokad tud eun difronkadenn. Lia a oa o paouez bezan peurc'hrêt en he c'hreiz burzud ar sklêrijenn.

Neuze Henoc'h a zavas en e zav ha, gant eun tôllagad endro d'ezan :

— « Eomp ac'han! emezan. An den-man a zo diskiantet !

Hag holl ec'h ejont, nemeto o fevar, Ambiorix, Domitillus, Lia ha Simeon.

E Kraou ar Mabig

Lia a lavaras :

— Eomp d'E vete !

N'o doa netra all da lavaret etrezo. Laouen e oant o welet en em gavent, int o fevar hag o doa an hevelep kredenn hag an hevelep kalon, dispartiet diouz ar re all.

Petra o dije grêt gwelloc'h breman eget mont da renta d'Ezan testeni? Lia ne zonje ket ken pegen grevus ha pegen iskis e oa d'ei, savet ha maget e doujans al Lezenn, ober eur gammed ar seurt-se.

Simeon a c'houlennas :

— Ho preur, ha kaout a rei an dra-ze d'e gred ?

— Va breur? emezi; bezan eo evidon evel al Lezenn; n'en deus beli ebet warnon ken !

— Eo, eme Simeon; dindan e c'halloud e chomit, hag e zorn a dle ren ho kammejou.

— Me 'zant pell diouzin al Lezenn goz; me 'wel ma diabarz evel skubet da zigemer eul lezenn nevez. Kerzet 'n em rôk; me o heuilho betek kraou ar Bugel. Hag o sellet ouz an tri den o vont gant ar ru, e lavaras goustadik, evel pa vije eun all o komz enni :

— Ar re-ze eo va breudeur breman !

Diskenn a reas priman m'halle ann dereziou ha mont d'he c'hambr da gemer eur ouel hir evit mont ermêz. Mar dije kavet he breur, he dije goulennet ôtre digantan da vont he-unan e kêr, met n'her c'havas ket; tec'het e oa, hep rei da c'houzout da belec'h. Elec'h bezan nec'het, sederaet eo en em gavas hi, o welet e oa savet pep skoïlh diwar he hent hag ec'h eas, ken founnus ha ma oa dereat d'ezi bale, warlerc'h Simeon hag an daou estranjour, war grec'h gant ar ru kre-c'hiennek ha striz.

Meus aon o deus daleet o c'hammejou, abalamour ma c'hallje heuilh êzetoc'h o roudou. Setu int du-ze, o trei war an tu dehou ha hepdale emaent ermêz a gêr. Ha kerkent e chomont a-zav dirak eul lochenn harp ouz eur roc'hell. Lia a garje nijal, met he diouhar a flach dindani, gant he c'halon o lampat, a daol trumm, en he c'hreiz: « Aze ! » Ar ger-ze a deu war he zeod ha n'hell lavaret nemetan.

An tri den a zo êt el lochenn hag e sonj er fromm, el levenez, en deneridigez a dle en em veskan en o c'halonou! Her gwelet! Hen, Mab an Holl-C'halloudek!... Ha gwir eo e c'hallfe daoulagad an den paran war e Veurded? Kaeroc'h! E vefe deut da vevan 'n hon zouez, dindan an diavêz an disteran? Ya, red eo hen anzav, n'helle ket dont nemet dindan druilhou ar baourentez! Hen eo, pegwir eo ganet hep ti, hep kavel, heb eur vailhurenn, zoken, da lakaat endro d'e izili !

Hen eo! Aze en em ziskouez an Doue! Ar pagan a volontez vat en deus gwelet sklêroc'h eget ar judeo pennek ha lorc'hus. Lia a zo strafilhet holl breman ha ne gred ket ken tostaat... E vefe bet ganet hi, e koulz hag amzer, ha deut da Vethleem, da welet deiz an Otrou? D'e welet e-unan? O! trugarez! trugarez! Met n'eo ket din ! N'eo ket din ! Arabad d'ezi mont pelloc'h ! Ha neuze, eur vaouez n'eo ken!... Met eur vaouez a zo en e gichen, e Vamm! Marteze eman ganti war he barlenn!... Eo! mont a reio betek d'ezo... Hag e sonj : Da welet ez eo gwir va hunvre an nozvez diwezan...

Kammed ha kammed, hep gouzout petra ra, eo deut Lia betek seul al lochenn. Eno sevel a ra he sellou... hag e wel... Kerkent, he daoulagad a gloz war ar weledigez, evel dorn eur c'hlasker war eur pez aour... Oh! Biken ken ne dec'ho diouz hec'h ene an dôlenn veo a zo diraki, an Doue bugel hag e Vamm! Eun enkrez, koulskoude, a flemm he c'halon: Ah! Ma vije bet he breur en he c'hichen! Eur respont a deu d'ezi. Bez e peoc'h! Me reio war ze va bolontez! 'N em lezel a ra neuze da vezan beuzet en eun evurusted asur, digemesk hag a lak da zevel en he c'hreiz, war an eur, eur feiz didrec'hus, ar seurt ne ve biken distrujet.

⁂

N'eus bet ger ebet etrezo; er c'hraou n'eus distonet mouez ebet ha, koulskoude, ar bed holl a gavont chenchet pa deuont war o c'hiz, Lia, Simeon hag an daou estranjour, da c'houlou an deiz. Enno o-unan e santont o tarzan evel eur vammenn nevez a vuhez. 'N em anaout a reont evel tud all, evel pa en em welfent evit ar wech kentan.

An hevelep mousc'hoarz en o daoulagad, war o diouyeuz, en em zellont hag e kav d'ezo gwelet an eil war dal egile eun hevelep sin hag o gra breudeur.

Pep hini diouz e du e tizroont warzu kêr, nemet etre o eneou ne vo ket ken a zisparti. D. N. D.

KELEIER

Goueliou ar Were'hez e Brelez

D'ar 7, 8, 9 ha 10 a viz Gouere ez eus bet goueliou hag o deus digaset tud da Vrelez evel ma n'eus ket bet gwelet biskoaz kement.

D'ar yaon 7, e teuas ouspenn tri mil bugel d'en em voda e-harz treid I. V. Vrelez evit kana he meuleudi; 72 a oa eus a Loperhed hag a oa eun dudi o gwelet en o dilhad breizek. Perag e tigaser ar c'hiz, e meur a barrez, da lakat war bennou hor merc'hed bihan tokou distrantelloc'h an eil eged egile?

D'ar gwener 8 edo dervez ar veleien; d'ar zadorn 9 dervez ar barrisioniz; d'ar zul 10, dervez Gouleled Léon a-bez; 33 prosesion a oa èno 30.000 den ouz o heul hag an 'Aotrou Duparc en o fenn.

Da gloza lein, an A. Kerebel, maer Brelez, a lavaras d'an Aotrou 'n Eskob an nebeud geriou-man:

Aotrou 'n Eskob,

Mez am oa, koulz lavaret dec'h, p'ho peus va zrukarekaet da veza bet aet d'hoc'h ambroug gant hor c'hirri pe hor marc'hou-houarn hag a oa warno undn, da vihanan, eus a bep ti, rak d'in-me eo da lavaret d'eoc'h trugarez em hano hag en hano kement hini a zo er barrez da veza deuet da ren ar goueliou meur-man a reomp an enor d'ar Werc'hez.

Biskoaz n'hon devoa gwelet aman lidou kaer an oferenn pa vez kanet gand an eskob; biskoaz, kennebeud n'hon doa gwelet ker skler hag hizio eo an eskob an hanterour etre an nenv ha ni.

Brelez a viro da virviken an envor eus ar goueliou kaer-ze hag hor bugale a lavaro d'o bugale hano an eskob mat a reas d'eomp eun hevelep enor. Eun daolenn a zo hag e weler warni dourn ar C'hrist hag hini sant Fransez Assis stog gand an hevelep tach. Me gred ho peus hizio, Aotrou 'n Eskob, staget, aman, gand an hevelep tach, dourn Maer Brelez hag hini ar Person ha pa vezimp tremenet, an A. Deniel ha me, ar Maer hag ar person aman, a gendalc'ho da veza unanet, eus an eil rumm d'egile, hag an unvaniez-se a bado da viken p'eo gwir eo bet benniget hizio ganeoc'h en hano Jezuz hag e vamm zantel, Itron Varia Vrelez.

Eurus ar parreziou hag ez eus emgleo evelse etre o fennadureziou; pep tra enno a ya war well, traou ar c'horf ha traou an ene.

Goueliou Keranna

Goueliou santez Anna, e Keranna, a zo bet rennet er bloaz-man gand Aotrou Charost, kardinal Roazon, nao eskob, trî abad, hag 50.000 den ouz e heul.

Pell a zo abaoe ma n'eus ket bet gwelet kement a dud e lez Rouanez Breiz.

Met perag ne glever ket muioc'h e Keranna brezoneg Yvon Nicolazig hag hini Santez Anna ?

Em bro ne ouezan komz nemed e yez va bro ha gant va mamm ne ouezan komz nemed e yez va mamm!

Sul ar Zakramant bras e Roazon

Diouz ar beure, da 7 eur hanter, ar c'hloc'h bras o seni a c'halv ar bôtred yaouank d'an oferenn kanet evito gand ar c'hardinal Charost. Na pegen kaer eo gwelet tri mil den yaouank o komunia hag o c'houlenn ouz Sant Loeiz Gonzag ar c'hras da vale war e roudou. Gwelet a raer an holl skolachou gand o mistri, ar Boys-Scout, ar studierien hag all. Goude an oferenn eur chaloni a zispleg d'eomp buhez sant Loeiz, skouer an dud yaouank hag e tiskouez d'eomp penaos kerzet war e roudou evit ober hon treuz, er bed-man, ével eur gwir zant.

Diouz an noz, da 4 eur hanter, ar c'hloc'h bras a zonjdarre; en dro-man n'eo ket evit gervel ar bôtred yaouank hepken eo, met an holl, an holl e kêr-benn Breiz, evit enori Jezuz en e zakramant meulet ra vezo. Ar ruiou a zo leun a dud ha bec'h a zo o vale; mil boan a zo o tostaat ouz an iliz-veur.

Setu ar prosesion o tont er mêz: na kaera taolenn da welet. An Aotrou Kardinal eo 'zo o tougen Mestr an Bed; an holl a stou pa dremen; eun dudi eo gwelet milierou tud evelse o stoui dirak o Doue.

Hag an tiez, na pegen kaer int fichet; er ru « *La Monnaie* » ar mogeriou a zo stignet lienn gwenn ha ruz warnezo goloet a herminigou ; ouz ar prenester bannielou gwenn ha ruz, herminiget; e ru Toulouse, al lienn a zo melen ha gwenn hag herminiget. Ar « *Grand Hôtel français* », e-unan, n'en deus ket dispaket hizio e vannielloù tri liou. Er ru Destrain, a-bouez sellet uhel a-walc'h, beteg an trede solier, e weler tri banniel ruz, gwenn ha glas. Er ru « *de l'hermine* » ne weler, tu ha tu, nemed herminigou. E kichen iliz Sant Salver ez eus eun aoter da ehana ar zakramant. Goude bennoz ar zakramant e tiskennomp ru Montfort; eno sellit en tu ma keroc'h ha ken uhel ha ma keroc'h, ne weloc'h nemed bannielou herminiget. Eur wech treuzet plasenn ar C'halvar emaomp e ru Sant Erwan; eno ivez, a zehou, e kaver eur banniel bihan tri liou, met a hent all kaer ho po sellet ne weloc'h, dre ma'z'eoc'h nemet bannielou herminiget. Ker-benn Breiz a ro d'eomp eur skouer a feiz hag a garantez-vrò hag a vije mat hen heulia en holl barrezziou ma 'z eus Bretoned enno: siouas, n'omp ket en em gavet eno c'hoaz!

Yv. AR FLOC'H.

PAJENNAD BREURIEZ-VEUR AR BREZONEG

Pa n'em eus levr nevez ebet da varn e rin eur sell ouz ar c'helaouennou.

Lennerien *Walarn* o deus kavet en o c'helaouenn-gelc'h eur baperenn o kemenn emeur o sevel eul levraoueg a-ratoz evit bugale Breiz: « Ha beza en holl vroiou levriou savet a-ratoz d'ar vugale, e Breiz n'eus netra... Savet e vo da vugale Breiz skridou a zeskadurez ha re-all d'o diduella. »

Gwellat kelou ! Dlead an holl Vreiziz eo rei harp da vennad *Gwalarn*. Kas d'ezan profou hag ober diouz eeuna an hent da « Levraoueg bugale Breiz ».

E dîweza niverenn *La Colombe, Bulletin trimestriel des Filles du Saint-Esprit*, pp. 147-150, eur pennad gallek speredet-uhel ha displeget-kaer diwar-benn « Breiz », ar gelaouenn sizunveziek nevez e brezoneg, hag ar vad dispar a hell ober d'hor Bro ar wask vrezonek. — Nemet, evit tizout ar pal, ret-tre ma eeuno ar skoliou an hent dre ziski da vugale Breiz lenn ha karout ar brezoneg. Ret e vo, ouspenn, tenna ar muia ma vo gallet d'ar yez reiz hag unvan.

Eur skouer vat d'hor gwask vrezonek evid ar bobl eo *Dihunamb*, gant studiadennou brogar Herrieu ha pennadou a zo, war eun dro, lennek, kentelius ha poblek en o stumm hep beza nepred izel. Ne gomzan ket a *Feiz ha Breiz* a zo a uhelec'h renk, etre kelaouenn ha kelaouenn-gelc'h.

⁂

E trede niverenn « Breiz » eur pennad mat « Da bephini e dra » diwar-benn » an doare m'eo distummet an hanoiou brezonek, hanoiou tud pe lec'hiou, abaoe m'eo krog gwaskerez ar galleg ».

Meur a vloavez a zo en doa an aotrou De Laigue tennet sellou dennerien an *Nouvelliste* ouz an doare euzus ma tisneuzier hon hanoiou brezonek. Hon hano a diegez *Bihan* eo a zo bet taget ar gwasa. Ne vo ket pell ne vo ken a Vihaned e Breiz, hag i ker stank gwechall ! Mont a reont da Le Billant, pe Le Billon, en-gortoz beza disneuziet a-grenn e Brilland, pe Le Vaillant. *An Ozac'h, An Oac'h* a zo aet da Lozard ha da Le Noc (! !). *Ar Yaouank* a drôer e Lavant, Lavent. Da genveria gant *Beler* aet da Bel-Air, *Porz-Karo* war an hent-houarn bihan aman aet da Carreaux, ha war an hent-houarn bihan en tu-hont da Wengamp *Lez-Maez* aet da Les Mais, hag all.

Barnet em eus aman e sell a Vreiz levr Dauzat « Les Noms de Lieux » ennan pennadou reiz diwar-benn an distresa an hanoiou-ze. El levr « Les Noms de Personnes » gand an hevelep hini ez eus ivez daou bennad, nemet a nebeut a bouez evidomp, (pp. 136-165) diwar-benn an trei an hanoiou hag eur pennadig skordik a-walc'h diwar-benn hon hanoiou brezonek. Lezet eo al labour ganeomp da ober !

⁂

En niverenn 5, 5 a vezeven, eur pennad dreist gand « Ar Yeodet », « Kendalc'homp, paotred », diwar-benn derc'hel d'ar brezoneg e kelc'hiou an dud yaouank : « N'eus netra a gement a zell ouz gwellaat hor stad, en em zikour kenetrezomp, sevel hor speredou, beza tud a zibab, nann n'eus netra ha n'hallfe beza displeget e brezoneg ! Mar na gomzomp ket diouto e brezoneg... eo, dreist-holl, dre ma teuont d'imp studiet, reizet ha displeget e galleg. Er stumm-ze emaint mat evid an holl ha, siouaz ! bevans evit den. Henvel int ouz artiklou Pariz... » Eur vat a gentel eo hag a zo heuliet a-vreman gant kelc'hiou-studi Plabenneg, Gwitalmeze, Plougerne, hag all. Pedi a reomp paotred Plouguerne da zegas d'eomp, mar plich, ar geriou brezonek o deus dastumet evid eur geriadur gallek-brezonek a zo war ar stern.

Kutuilhet gant « Breiz » diwar « Dihunamb » : « Na glaskit ket pemp troad d'ar maout ! Ar brezoneg a zo yez Breiziz ha n'eus netra war an douar war-lerc'h o feiz hag a dalv kement evid o amzer-da-zont. Bep gwech ma rit eun dra bennak enep d'ar brezoneg, pe ma roït an tu d'ar galleg da gemer e lec'h, oc'h treitour d'ho Pro ! »

Ha pelloc'hik, en hevelep niverenn : « Hor Breiz a zo tost d'imp, ken tost ma eman en hor gwad, en hor buhez bemdeziek adal m'emomp ganet. He laez eo hon eus sunet ha war he barlen omp bet luskellet, ha, mar deus bet kemmet kavell d'eomp diwezatoc'h, gwaz a ze ! rak an deskadurez enep pe a-ziavaez d'ar gwad ne ra nemet dizober... Avel ha lorc'haj setu peurvuia deskamant ha deskadurez holl-c'hallek ! »

⁂

Meneg a zo bet aman meur a wech eus an taol marvus a skôer gand ar yezou keltiek pa ziframmer diouto, d'he rei d'eur yez estren, ar gelennadurez kristen. Eun taol ker gloazus-all pe dost eo pa drôer war ar galleg kelennadurez al labour-douar ha labour an tiegez.

Labour ar parkou gand an tad evid ar baotred, labour an tiegez gand ar vamm evid ar merc'hed ne deus ken skol vrezonek nemeto e Breiz-Izel p'eman argaset ar yez diouz pep skol all ! Hogen, an diweza minic'hi-ze a enker warnan breman. Ha, koulskoude, pa voe savet ar Gelennadurez war aradurez ha tiegez, e oa bet divizet striz e rankje, evit kaout skoazell ha testeniou ar Vreuriez-Vreiz (Association Bretonne), rei e lec'h dleet d'ar brezoneg. Digemeret eo bet an diviz ha... torret kenkent (1).

Pa zigemeris « Ar Vro Goz », embannet gant Breuriezou-labour-douar Breiz, e skôas eun drivliadenn em c'halon pa gave d'in, diouz gwelout talbenn an ti, e weljen en diabarz Yez ar Vro enoret hag adsavet en he Gwiriou. Gwasat sebezenn am eus bet, siouaz ! Ne lavaran ket hiroc'h gand aon rak feuka tud vat.

⁂

Eur frealz trei ar sellou ouz bro-Gembre aet da « vor a gan » gand an *eisteddfodau* er mare-man eus ar bloaz. Dont a ra an hekleviou anezo beteg eus Utica, a zo deut da « Athen Vrezonek an Amerik », pell du-hont e doun ar Stadou-Unanet.

Eman bepred ar *Blaid Genedlaethol* (Kevrenn Vrôadel) gant he c'helaouenn *Y Ddraig Goch* (An Aerouant Ruz), evel Yaouankiz-Vreiz aman gant he c'helaouenn *Breiz Atao*, o striva da zihunni an emskiant vrôadel ha da brienti an Emrenerez. Bez' e studier, d'o dirouestla en a-raok, war ar c'hudennou a gavor en hent an Emrenerez. Derc'hel a ra an aotrou J.-D. Davies, mestr-kelenner er Skol-veur, gand e studiadenn diwar-benn « An Emrenerez e-kenver an Espernerez (Economie politique) ».

Kembre, evel Breiz, a zo sujet d'ar politikerez estren. Eno, evel aman, eman a-dreuz da vuhez ha da emzav ar Vro ar bolitikerien a bep liou : gwenn, ruz pe rusoc'h, na zellont tamm ouz Amzer-da-zont ar Vro hag ar Vrôadelez, pa na anzavont ket anezo. N'int ket, koulskoude, ken enebour d'ar Yez evel aman : *Ein Tir* (Hon Douar), embannet gand ar Frankizourien (Libéraux), hag a ra demdost an hevelep labour hag « Ar Vro Goz », a zo skrivet penn-da-benn er brezoneg ar reisa. Graet e vo er genta moueziadeg (élection) e doare da zistroada an holl bolitikerien, ne vern a be du. Ar Frankizourien, c'houenn en o loerou, o deus klasket prena a briz aour paotred yaouank ar *Blaid Genedlaethol*. Bet o deus, en *Draig Goch* ar respont a zellezent.

Ar Sekretour : F. VALLEE.

Evit reiza hag unvani ar Yez lennek goulenn digand an aotrou Drezen ha lenn epad an amzer vak « Conseils de l'Académie bretonne aux écrivains bretons ».

(1) Lenn e « Mémoires de l'Association Bretonne » ar Comptes-rendus du Comité de Préservation du breton », 1896-1907, hag ar c'henteliou a oa bet reizet e *brezoneg* evid ar merc'hed. Ar c'henteliou labour-douar, savet e *brezoneg* evid ar baotred gand ar Breur Abel hag ar C'horonal Bourgeois, a zo bet moulet war ar « Résistance », Montroulez 1902.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Bouteier, dilhajou, mezer, lien, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.

Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST**.

Goulennit e ti ar marc'hadour ar Zoavon

e galleg « Le Plus Chic »

Hennez eo ar gwella !

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE

36, rue de Siam BREST **J. PLOUÉ** 57, rue de Traverse BREST

Déménagements - Camionnage - Transit - Transports

Cadres - Wagons - Autos Capitonnés

R. C. Brest, 600 Ad. Tél. Ploué-Brest Tél. 0-88

Evit beza asuret mat, en em adrésit d'ar gompagnunez LE NO

evit hoc'h holl asuransou (ar vuez, an tan hag all).

BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Victor-Hu e korn ru Baris. (Komzet c'hoa

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL**, al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL**, aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez*, ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne*.

Staliou Neveziou Bras

Aux Galeries Saint-M

108 à 112, Rue Jean-Jaurè

KOANTA NEVEZIOU GWELLA

Kavet e vez dilhad graet, en avans, ha goude kemeret ar vent; dilhad nevez evit hag ar baotred yaouank.

DREIST EVID AR MEZERACH DU HA

Evit an dud diwar ar maez

- AUX -

DAMES DE FRAN

95, 97, 99, Straed Siam, BREST

-:- BRASA STALIOU ER VRO

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIE

ARREBEURI -:- TRAOUACHOU P

Ar wella marc'hadourez evid an

Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset ti gant kirri dre dan.

Tud an ti a oar Brezoneg

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tïez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

13, Straed Siam — BREST

Télég. AUDREN-GRAINES-BREST *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKETA

KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

Pommad ha Bleud NOELLI

a bare Ruzderiou ar vugale NEVEZ

Ar Pommad Noelline a zo ar gwella louzo

SPINAC'H AR BRON

Priz pep louzou, 18 real.

Kaset e vez gand ar fakteur evit 20 réal.

STAL-VRAS :

GRANDE PHARMACIE

Foucher et Le Monnier

75, Ru Siam, Brest

BO

pour un E

GRA

à envoyer au

NOEL

75, rue de

63vet BLOAVEZ

HA BREIZ

EO

KOSA

KAERA

HA MARC'HADMATA

KANNAD MIZIEK SKEUDENNET

A C'HELL KAOUT

AR VRETONED

REIZ a gav dor zigor e kement
vez komzet ennan brezoneg.

n 12, 13, 14 ha 15 a viz Gwengolo a zeu
eman goueliou bras ar

Bleun-Brug
e
Montroulez

Breiz-Izel ha Breiz-Uhel
Breiz-Veur hag Iwerzon
a yo eno.

Er Bloaz 1927

FEIZ HA BREIZ a vezo kalz kaeroc'h c'hoaz; kreski a raio eus an hanter; e vent a vezo an hini a voe roet d'ezan pa voe krouet, er bloaz 1865, hag a viras epad 19 vloaz.

Digor e vezo n'eo ket hepken *D'AR PEVAR BREUR*, da lavaret eo da vrezoneg Leon, da hini Treger, da hini Kerne ha da hini Gwened, met ivez da hini Bretoned Breiz-Uhel o deus ranket deski brezoneg, nann, siouaz, war barlenn o mammou, met el levriou; daoust da-ze, gwelet a reoc'h, e ouezont en em denna gantan brao bras, hag hep dale Breiziz a ouezo en em glevet eus an eil penn d'egile da Vreiz ha n'o devezo ken etrezo nemed eur feiz, eur yez, eur galon.

FEIZ HA BREIZ a raio *TRO VREIZ;* embann a raio, gant taolennou dispar, studiadennou war hon ilizou-meur, hor chapeliou, hor c'halvariou, hon tenzoriou a bep stumm hag a bep danvez; peadra a vezo gantan da ober eul levr evel ma n'eus ket bet moulet c'hoaz hini ebet ker kaer e brezoneg.

N'eo ket 40 skrivagner eo a skrivo ennan er bloaz 1927, met 50, da nebeuta.

Daoust da-ze e vezo ker marc'had mat ha biskoaz.

Da gemeret en hor moulerez pe en hon tiez-gwerz, diouz an niverenn, ne gousto nemet 4 real hepken.

Da gemeret, diouz ar bloaz, pa ne gemerér nemed eun niverenn hepken, eo 13 lur ha 10 lur hepken, dre bez, pa gemerer da nebeuta 5 niverenn.

KOUMANANTIT DA FEIZ HA BREIZ

HIZIO KENTOC'H EGET WARC'HOAZ

O kas ar priz anezan hag hoc'h adres, dre ar post, d'an A. Georgelin, 4, rue du Château, Brest. C/C 44.40, Rennes.

Kenavo, lennerien vat ha krenvroïz ker, ha bennoz Doue d'eoc'h.

Plougerne, d'an 8 a viz Kerzu 1926.

Y. V. PERROT,
Rener « Feiz ha Breiz ».

XVIIe Congrès du Bleun-Brug

Sous la présidence de M. le Docteur CORNIC, président général

Les 12, 13, 14 et 15 Septembre 1927

A MORLAIX

Le lundi 12

A l'arrivée du rapide de Brest (9 h. 15) excursion en autos-cars de Morlaix à Roscoff avec halte à Carantec (réception par le Touring-Club) et à Saint-Pol-de-Léon (visite au Monument des Morts, cantique à N.-D. du Kreisker, procession du Kreisker à la Cathédrale, vénération des Reliques, explications historiques et artistiques), *déjeuner à Roscoff.* — Retour par Kerouzere, Kermenguy (Hommage du *Bleun-Brug* à Mme la Comtesse de Kermenguy, veuve du premier président du *Bleun-Brug;* au cimetière de Cléder dépôt d'une gerbe de bruyères et prière sur la tombe de M. le comte de Kermenguy), Kergournadec'h, Saint-Vougay, Kerjean, Berven, Lambader.

— A 20 h. 30, dans la maison de la Duchesse Anne, vin d'honneur: réception de M. le Président général du *Bleun-Brug;* allocution de M. Chevillotte, président du Bureau régional du Léon; réponse de M. le Docteur Cornic; concert breton. (Entrée: 3 fr.).

Le mardi 13

A 9 h., au patronage de Saint-Martin, réunion du Comité Directeur et des Bureaux régionaux du *Bleun-Brug.*

A 10 h., réunion de l'Académie bretonne sous la présidence de M. E. Ernault, Professeur à la Faculté des Lettres de Poitiers.

— A la même heure, visite de Morlaix sous la direction de M. Gourvil, secrétaire du Syndicat d'initiative.

— A 14 h., Séance d'étude: les relations extérieures du *Bleun-Brug;* utilité et organisation d'une action commune des militants régionalistes et fédéralistes en faveur des propositions de loi Walter-Muller et Seltz sur les Libertés provinciales et sur l'enseignement bilingue dans l'école primaire. — Rapporteur: M. Léon Toulemont, secrétaire du Bureau régional du Léon.

— A 16 h. 30, excursion en autos-cars à Saint-Thégonnec et Guimiliau.

— A 20 h. 30, au patronage de Saint-Mathieu, Séance récréative, sous la présidence du délégué flamand, M. J.-M. Gantois, président de Vlaams Verbond van Vrankrijk.

An Ankelc'her, par la Troupe Paotred Mikael an Nobletz.
Saïk ar Paotr fin, par la Troupe de Locquénolé.
Allocution de M. le Président.
Exécution des hymnes flamand et breton.

Le mercredi 14

A 9 h., au patronage de Saint-Martin, 1re Assemblée générale: rapports sur l'*Education Bretonne de l'Enfance:*

1° *Dans la Famille,* par M. Le Nestour, président du Bureau régional vannetais;

2° *A l'école,* par M. le Chanoine Grill, inspecteur de l'enseignement libre dans le diocèse de Quimper et de Léon;

3° *Dans les œuvres post-scolaires,* par M. l'abbé Urvoy, docteur en théologie, vicaire à Perros-Guirec.

— A 14 h., 2e Assemblée générale: suite des rapports sur l'*Education bretonne de l'Enfance,*

4° *En vue de la Profession,* par M. H. Quilgars, correspondant régional de la « Revue économique de l'Ouest »;

5° *Vers une organisation bretonne de l'école,* par M. l'abbé Madec, secrétaire général du *Bleun-Brug.*

— A 16 h. 30, excursion en autos-cars à Primel-Trégastel et Saint-Jean-du-Doigt.

— A 20 h. 30, au patronage de Saint-Martin, séance récréative sous la présidence de M. l'abbé Valentiny, directeur de la *Lothringer Volskreitung,* et de M. le Dr Cuny, professeur au Petit-Séminaire de Montigny (Metz).

Trubuilhon ar 7 paotr yaouank, par la Troupe des « Paotred an Arvor ».

En Ereden è Bro Guéned, chantée par les Chorales de Saint-Jean-Brévelay et de Pluvigner, expliquée par l'auteur, M. l'abbé J. Maréchal, curé-doyen de Pluvigner (pays de Vannes).

Allocution de M. l'abbé Valentiny.
Exécution des hymnes lorrain et breton.

Le jeudi 15

A 8 h., en l'église de Saint-Mathieu, messe du Congrès chantée par M. le Chanoine Müller, assisté de MM. Valentiny et Gantois, allocution de M. le Chanoine Pichon, curé-archiprêtre; chants bretons sous la direction de M. l'abbé Hervé, organiste; Salut du S. Sacrement.

— A 9 h., au patronage de Saint-Martin, concours de lectures, de chant et d'éloquence.

— A 9 h. 30, grande audition de musique bretonne, sous la présidence de M. l'abbé Mayet, organiste à la Cathédrale de Quimper, président du Comité de musique du *Bleun-Brug.*

— A 11 h. 30, banquet.

— A 13 h. 30, *Cortège des Enfants Bretons,* en chars fleuris, au chant des hymnes nationaux. Rassemblement des chars dans la cour de l'école de N.-D. du Mur (Route de Plourin). — Réception des Enfants Bretons à la Maison de la Duchesse Anne. — Défilé vers le parc de Coatserho.

— A 14 h. 30, au parc de Coatserho, grande représentation de clôture, sous la présidence de M. le Chanoine Muller, sénateur de l'Alsace.

An Nevez Amzer, de R. Hémon, par la Troupe de Plouguerneau.

Danses bretonnes, par les Troupes de Douarnenez et de Pont-Croix.

Tog Jani, par la Troupe de Pont-Croix.
Passe-pied Cornouaillais.
Ar Blogorn.
Fragments de En Ereden é Bro Guéned.
Salut de l'Alsace à la Bretagne, par M. le sénateur Muller.
Allocution de M. le Président général.
Serment solennel de fidélité à la Patrie Bretonne.
Exécution de l'Hymne national.

N. B. — *a*) Toutes les séances de travail se tiendront au patronage de Saint-Martin et seront présidées par M. le Docteur Cornic.

b) La Musique municipale de Morlaix et un groupe irlandais de joueurs de cornemuse, en costume national, prêteront leur concours aux Fêtes du *Bleun-Brug.*

c) Le Bureau léonais du *Bleun-Brug* prévient MM. les commerçants et hôteliers qu'il ne répond que des Bons portant la signature de M. Chevillotte, président et le cachet du Bureau Régional du Léon.

d) Seules, les publications du *Bleun-Brug,* ou autorisées par lui, seront mises en vente dans les salles du Congrès et les cours attenantes.

e) Le prix de l'excursion du lundi — repas compris — ne dépassera pas 25 francs. Les personnes désireuses d'y prendre part voudront bien aviser de leur intention Me Xavier *Cozanet,* notaire à Morlaix. — Même adresse pour les renseignements concernant les repas et les logements.

Pour se renseigner exactement sur les *Buts,* la *Doctrine,* le *Programme* et les *Méthodes* du *Bleun-Brug,* lire LA PATRIE BRETONNE qui paraîtra le 10 Septembre sous la direction du Bureau Central du *Bleun-Brug.*

Dr CORNIC,
Président du Bleun-Brug.

O. CHEVILLOTTE,
Président du Bureau régional du Léon.

Na brenit ket arrebeuri araok beza bizitet ar

l-labour vras war an Arrebeuri

giz-Vreiz, giz-vreman, giz Loeiz XVI ha giz koz

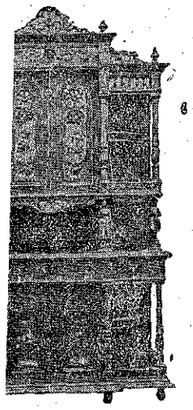

Ti Loeiz QUEMENEUR

Kizeller-koad Breizad

Savet e 1905

Eun dibab bras a gamchou-gweleou, — Saliou dibri a bep doare.

Arrebeuri evid a dud a ziwar ar maez.

Hor staliou gwerza ha diskouez a zo 215 ru Jean Jaurès

(diskenn ar c'har-tram « au Rat goutteux - Quatre-Moulins »)

e **KERBER (Sant-Per-Kilbignon)** *tost da Vrest.*

8-03 Brest. **Tud an ti a oar brezoneg.**

☞ Red-mat eo d'eoc'h dont da welet ! ☜

aset e vezo ho prenadennou d'eoc'h dre tumporell-dre-dan.

ars agricoles métalliques

s métalliques | **Serrurerie d'Art**
ts en fer | **Toutes pièces forgées**
Tour | **et estampées.**

BERTHOMIER

Constructeur

O, rue Jean-Jaurès, BREST Tél. 2-75

es de magasins | **Silos métalliques**
s en fer | **à fourrages « Gautier »**
grilles articulées | *Représentant des Ateliers et Fonderies*
ges et monte-plats | *Gustin fils, Paris.*
de la Maison
snet et Mesnet, Paris.

projets et devis gratuits sur demande.

Quincaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

uis BERTHELOT

SUCCESSEUR

rue Jean Jaurès et rue Saint-Martin

BREST (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

Grand choix d'appareils de Chauffage
de Ménage - Éclairage - Articles de Bâtiment
Toiles cirées et Nappes

Ti kos L'OLLIÉROU - **L'Hostis et Jorde,** deut war e lerc'h

18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atò ar muia da joaz nag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et Cie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:

DONNET-ZEDEL -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

11 CV ha 7 CV DONNET-ZEDEL

a c'heller gwelet ha prena raktal er stal

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouelioù

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez

R. C. Brest 2529 | Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*

Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

TAOLENN AR MIZ

Galvadenn da Vreiziz, Y. AR MOAL, p. 174. — An teodou beo, Y.-V. PERROT, p. 175. — Feiz, p. 176. — Hor breudeur Tramor, YANN KOSTARREUN, p. 179. — Lok-Ronan, G. P., p. 183. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 186. — Al labour-douar, O. CHEVILLOTTE, p. 188. — Wardro ar re glanv, *ar medisin*, p. 190. — Keleier, p. 191. — Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg, F. VALLÉE, p. 192.

SULIOU HA GOUELIOU AR MIZ

4 *a viz Gwengolo.* — XIIIvet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

8 *a viz Gwengolo.* — Ginivelez ar Werc'hez Vari. Gouel devosion.

11 *a viz Gwengolo.* — XIVvet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

18 *a viz Gwengolo.* — XVvet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

25 *a viz Gwengolo.* — XVIvet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

Komzou eur Montroulezad

a zavas *Les Vies des Saints de la Bretagne Armorique*

à la mémoire de nos Saints Patriotes

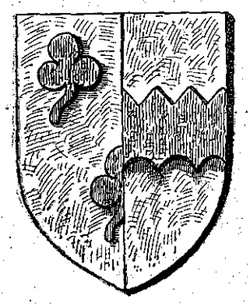

Skoued Jakez Le Grand hag Anna Noblet e bried, tad ha mamm Albert Le Grand, a weler c'hoaz ouz eun ti, war ar Treger, e Montroulez.

Mon stile, au reste est simple et historique, autant que le sujet le peut permettre. S'il ne vous semble assez élégant, je vous réponds pour excuse; que le François m'est comme estranger, estant, comme j'ay déjà dit, natif de Morlaix, ville située au au cœur de la Basse-Bretagne, dont le langage naturel est le Breton.

Enfin, je vous diray qu'en ce siècle se trouvent des esprits bizarres et mal faits, à qui rien ne plait, quelque perfection qu'il y ait; esprits critiques et envieux, qui trouvent, comme dit le Proverbe, *à tondre sur un œuf*, mais je me fais gloire de leur disgrace et d'estre persécuté de tels libertins et Anti-Bretons, rendant ce service à l'Eglise et à ma patrie, à la confusion des ennemis de l'un et de l'autre, et veux bien qu'ils sachent que, pour plaire à Dieu et aux gens de bien, il me plaist de leur déplaire leur donnant pour reste de payement ce distique, emprunté de la plume d'un Docte personnage du temps:

Qui ridere nihil nisi noverit, audiet is mox:
« Carpere vel noli nostra, vel ede tua. »

1. nov. 1636.

Albert LE GRAND.

Mab Maner Kernegez

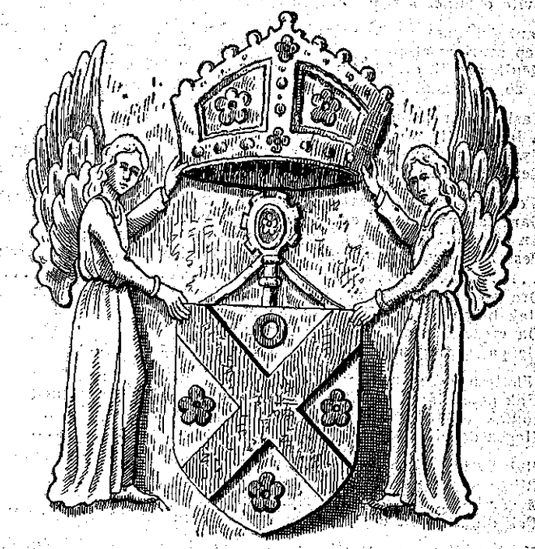

Skoued Philip Koat-Kiz

Philip Koat-Kiz, mab Kernegez, e Montroulez a voe anvet da eskob e Kastell Paol d'ar 16 a viz Here 1419, gand ar Pab Martin V. E miz mezeven 1427 e voe anvet da arc'heskob e Tours. E Chinon edo, hep mar ebet, pa voe graet eun enklask war Janned Ark evit gouzout hag a-berz Doue eo e teue da zavetei he Bro.

E konsil Bal e tifennas gwiriou Duk Breiz a eneb Duk Bourgogn a glaske tremen en e raok. Anvet e voe da gardinal er bloaz 1440. Eur Montroulezad eo bet hennez ivez hag a reas kalz enor d'e vro.

GALVADENN DA VREIZIZ

d'en em staga ouz o yez

Unicuique patria sua carior est (1) dum suprà omnia salvum fore quœritur, ubi ab ipsis cunabulis commoratur.

Cassiodor Ep. 21. tom I. p. 21.

An den gouiziek-man-ta en deus lavaret
Gont peb unan, e vro a dle beza karet,
Dreist kement tra 'zo ; mui eget pep tra :
E daou c'her, he c'haret a dleer ar muia.

Eun den bedek pa gemeras ar c'homzou-man d'ar gouziek bras,
Warnezan e-unan, a-berz kalz tud, kalz a lorc'h a dennas,
O rei da gredi, dre eno, en doa e-unan deraouet,
Ar pez en doa, koulsgoude, diwar goust eun all laeret (2).

Eur wirionez vras 'zo hag a red dre 'r bed,
Ar re goz o deus ato he lavaret :
Dizeur eo an nep 'zo ganet e gwall vro,
Rak klask a ra en em denna d'ezi ato.

Ganto heb aoun e lavaran ive,
Breizad a dle karet Breiz a greiz e ene :
Karet a dle c'hoaz e yez, dreist pep tra
Ha lakat e holl boan mat d'he harpa.

Dre-ze pluenn a gemeran evit skriva,
Skoazia 'r brezoneg gourdrouzet da goueza ;
Kalz tud zo hag a garfe hen douara,
Da Vreiziz kalonek eo dont d'hen harpa.

Kement 'zo bet, a beb amzer, er bed, a dud vras ha desket,
Dreist pep tra holl, o bro hag o yez, ato o deus karet,
Matatias, Judas Makabe, Jonatas ha Simon ive,
Evito o buhez a roas gant kalz a re all en o goude.

Sant Ambroaz en deus laret eo red kentoc'h gouzanv an-unan,
Bep seurt gwallou ha dienez eget lezel ar vro e poan :
Meuli, azeuli, dreist pep tra ar vro m'oar bet enni ganet,
A zo, eme zant Augustin, eun dra hetus ha tra dereet.

Kasiodor ouspenn ar c'homzou a zo aman diaraok
A lavar e tle bro beza karet gant tud entre ha tud a-stok :
Gwelet, emezan, kement-se etouez tud n'eo ket tra souezus,
Her gwelet a raer etouez loened, ar pez a zo burzudus.

N'eus, emezan, amprevan krouet ne gar al lec'h m'eo bet ganet;
Sant laboused a nij en aer, o neiz a vez ato klasket,
An anevaled gouez er c'hoajou a gar o gwele kenta ;
Pesk a neuny, er mor, gand ast en e doull a zeu d'en em denna.

.....

Dre gement-man, e weler sklêr e ranker karet bro ha yez
Rak biken ne c'hellimp tremen evit gwir vroadiz anez.
Da vrezelekât eviti meur a Arzur a ve kavet
Ha pa ve tregont mil breizad da enebi ouz Saozed.

N'hallan ket siouaz lavaret kement all eus ar yez breizek
Rak d'he difenn ha d'he skoazia a vec'h e kavfen tri dek
Joulek a-walc'h hag aketus, ne lavaran ket d'he gwellât
Hogen da viret outi da goueza ha d'he derc'hel e stad vat.

Rak e kenver hor yez breizek n'eus ket nemeur a dud c'hoantek;
Bihan eo siouaz an niver eus ar Vreiziz koz ha kalonek,
A gar hag a laka o holl striv da zifenn o yez brezonek,
Pell diouz-ze, he c'holl a reont, touellet ma 'z int gant ar galleg.

Koulsgoude, eur pennad a zo e kresk niver 'r botred kalonek
Ha daoust ma 'z int goueziek e galleg, a studi ar brezoneg
Ha deuint da greski bemdez e niver ha d'en em galonékat
Evit m'hor bezo al levenez da welet [hor] brezoneg o wellât.

.....

Ma fell d'eomp eta kendelc'hel, gwellât hor brezoneg hag hor yez,
Skrivomp hervez skiant vrezonek, diouallomp dioc'h gallegerez;
Nozomp ato e doare hag hervez skiant ar gwir Vretoned
Red eo beza gall gant Gallaoued; hogen breizad gant breizaded.

Pa glevan Breizaded 'zo lastez Gallaoued, hag a lavar
E karfent douara hor yez brezonek hag he diskar.
Va bleo a zav em penn soun, birvi a ra holl mel va eskern,
Hag e lavaran kalonek: diouallomp hor yez diouz kef ifern.

Krignet gant klenved dizeur hag abaoe re bell amzer,
Ar yez vrezonek a zizec'h, mervel a ra, en eur ger ;
E lec'h kaout tud vad d'he skoazia ha d'he derc'hel en he sav,
Ne gav nemet tud digempenn ha muntrerien d'he mouga.

Pell dioc'h kaout heberc'h ha skor etouez ar re he deus diorret
Ne gav etouez bugale he deus bet savet ha maget
Nemet laeron ha skraberien hastet bras d'he diwiska,
Ha da lemmel diganti kement he deus a gaera.

.....

Ma 'z eus c'hoaz e Breiz-Izel, hon Arvorik koz, bro dervek
Niver a gatoliked vat, e tleomp-se d'hor brezoneg,
[Hi eo] he deus hor miret dioc'h fals kredenn ar C'hallaoued
Dioc'h siou fall an dud bedek, dioc'h kenteliou 'n hugunoded.

Hag evit gwir, ma 'z eus c'hoaz relijion en hon touez
Ma 'z eus c'hoaz gwir feiz e Breiz omp dleourien e gwirionez
A gement-se d'hor yez breizek he deus [gellet] hor miret
Dioc'h pep fals kelennadurez ha diouzomp o dichouet.

E pevar ugent ha trizek, dispac'h dizeur he deus gallet
Diskar tiez Doue, kalz pennou, hon ilizou derc'hel serret,
Lammet diganeomp, eur pennad, pep kelennadurez vat
Laza d'eomp hor beleien, miret da brezeg d'eomp ar mad.

Miret ouzomp d'en em zastum evit pedi, sakramanti,
Azeuli Doue, en templou, miret ouzomp uhel d'e veuli ;
Hogen 'vel ma n'oa ket breizek, n'he deus ket gallet lammet
Na feiz, na relijion, eus a douez ar gwir Vretoned.

Dre na c'helle ket an Dispac'h kentelia e brezoneg,
Feiz ha relijion zo chomet gand ar re wir vreizek
Ha ma 'z eus kalz Vretoned diwar ar gwir gredenn risklet
Penn-abeg eus an dra-ze eo ma 'z int 'n em c'hraet Gallaoued.

Gant yez galleg o deus desket disprijout Doue, e Iliz ;
Ober fae war gwir gredenn, koll o ene gand ar feiz ;
Giziou nevez ha dizoare o deus ganti desket c'hoaz,
Hag en o levriou o deus kavet traou hag a ra kalz noaz.

Kalz traou noazus d'an eneou 'vel ma ouzoc'h 'zo dastumet
E kelennadurez, e skrijou dizeur ar C'hallaoued.
Traou ha ma talc'homp mat d'hor brezoneg, n'hellint beza [noazus
D'hon eneou, d'ar gwir gredenn, hon eus en Hor Zalver Jezuz.

Hor yez vrezonek evel bardell n'heller ket dreisti tremen
A viro an denved, feiz, relijion dioc'h pep fals kredenn,
Ha dreist pep tra mar gellomp miret oc'h ar yaouankizou
Da henta Gallaoued dizeur ha da lenn re o skrijou.

.....

Ar Brezoneg eta ne d'eo ket eur yez garo ha gouez
Evel ma klask rei da gredi kalz tud 'zo en hon touez
Hogen eur yez eus ar c'haera kerkoulz hag eus ar re gosa
A c'houlenn [ouzomp] hon azaouez ha ma teufemp d'he skora.

Rak enni koulz hag e yez all ebed e kaver kalz skoueriou,
Hag eus ar re binvidika a c'heller kaout er gwella yezou ;
Pinvidik en he diskleriadur, nerzus en he lavarou
Ne gavoc'h par ebet d'ho yez vreizek etouez an holl yezou.

Kement-se holl prederit, ne c'hellan ket re her lavarout
An holl Vreizaded vat ha kalonek a dle eviti kaout
Ar brasa azaouez, [hag ar] brasa karantez ivez
Ha lakât o holl striv da skigna dre holl he anaoudegez.

Dre abeg da gement-se eo em eus graet ar skridig-man ;
Gand an ioul da zihuna e kalonou an holl dud dreizan,
Kement a c'hoantegez da skora ha da harpa mat hor yez
Evel e pep kalon gristen d'ober he silvidigez.

Poaniomp eta va mignon lenner,
Ha greomp d'hor yez vreizek gwell pe well,
Hag o welet penaos he zaoler
Bemdez er fank, klaskomp he sevel.

E kement-man holl, va c'hoant ha va ioul brasa,
Eo lakat e kalon Breiziz da azveva
Evid o bro hag o yez kaer ar brasa orged
Ma vezo atao en o zouez kendalc'het
Rak he gwelet komzet ha skrivet mat en o zouez
A raio e peb amzer va brasa levenez.

Dihunomp 'ta en hor c'halonou, Bretoned,
Eus hor yez kaer breizek eun dra bennak a orged
Orged, a zo [siouaz], e kalz kalonou kousket
Ha ma lavarfen mat, e kalz [zoken eo] mouget

Gwerz savet er bloaz 1847 *gant* Y. AR MOAL, person Sant-Martin Montroulez.

(1) Voltaire, ar skraber, a gemeras evitan ar c'homzou-ze. Lavaret en deus: A tous les cœurs bien nés que la patrie est chère!
(2) Kalz a lorc'h a gouezas neuze warnezan
Mat eo o daskor d'ar gwir derc'hen breman.

AN TEODOU BEO

E bloaveziou diveza ar brezel bras, eun amezog d'in a gavas eur paotr yaouank seder, oc'h aveli e benn, war aod Goulc'han, gwisket evel soudarded an Amerik, a gomze brezoneg koulz hag eur breizad bet ganet e Leon ha saozneg koulz hag eur saoz bet ganet e London; ne ouie ger galleg ebet avat: « Me, emezan, n'oun ket ginidik eus ar vro-man, met va zad a zo eus a Dregaranteg; aet e oa bet abred da c'hounit e vara d'an Amerik, met evit beza treuzet ar mor n'en deus ket ankounac'haet e vrezoneg hag, en hon ti, ni ne gomzomp nemet brezoneg. »

Goude beza meulet ar paotr yaouank-se da veza chomet stag, evelse, dre ar yez, ouz Bro goz e Dadou, va amezog a c'houlennas outan petra oa souezusa traou en doa gwelet e Breiz-Izel, ha setu aman ar respont a voe graet d'ezan raktal: « Souezusa tra am eus kavet e Breiz eo gwelet tud o vale gant bouteier koad, tiez savet gant mogeriou mein ha deveziourien o koll o amzer o chom edoug an deiz da derri mein war an hentchou bras gand eur c'hoz morzolig bihan, pa 'z eus benviachou gouest da ober al labour-ze kant gwech dillooc'h ha kant gwech gwelloc'h marc'had! »

Daoust pegen souezus e c'hell beza, sasunoc'h eo kaout bouteier koad, e Breiz, er goanv, eget bouteier ler ha padusoc'h eo ivez hon tiez pa vezont graet gant mein eget ne vijent bet ma vijent bet graet hepken gant koad, met a hend-all nag a wellaennou a vije mat da zigas e Breiz ha na pebez kentel war ar garantez a dleer d'ar vro a ro mab Tregaranteg da eleiz a dadou chomet e Breiz hag a gav amzere rei d'o bugale eun deskaduret diazezet war ar brezoneg.

Penaos e tigasimp-ni biken gwellaennou e Breiz keit ha ma vo ranket rei war goll ar pez a werzer, — ha ne glevet ket 'ano, en deiz-all eus a 50 bouch bihan, prenet evit 50 lur ar pez, da laza, gand eur c'higer bennak eus a Vrest ? — ha klask, daoust da-ze, berniou arc'hant da lakât e tailhou, evel ma raer breman, da gas da Bariz, da vaga tud hag a zo o c'hoari da c'houzout piou anezo a raio an nebeuta, pe, ar pez a zo gwasoc'h, da vaga tud hag a ra pep tra, — evel ar skolaerien dizoue hag o devez, pa vezont war ar mêz, betek 20.000 lur er bloaz, ha pa vezont e kêr, betek 35.000 lur, — evit diskar daou vaen diazez gwella hor Breiz: ar Feiz hag ar Brezoneg?

Bretoned, mall eo d'eomp digeri hon daoulagad hag en em glevet, a-raok ma vo re zivezat.

Gwellaennou a zo ezomm da zigas er vro, met n'eus hini ebet hag a vefe kement a ezomm da zigas e Breiz evel an hini a lakaio ar Brezoneg er skoliou.

N'eus nemed eur bobl, en Europ, a gredan, ha ne zezkfe ket lenn ha skriva he yez er skoliou hag eo: ar Vretoned.

Ma n'eo ket eur vez.

Pemp bloaz ha tregont a zo abaoe ma youc'homp ar ger-ze « ar brezoneg er skoliou » eus an eil penn d'egile da Vreiz ha pa 'z eomp da gaout pennadureziou ar skoliou e vez lavaret d'eomp: « Ya! ya! ar gwir a zo diouz ho tu ha graet e vezo ouzoc'h ho lavar, kenta ma c'hellimp ! » Met gwellaenn ebet ne deu, kaer a zo gortoz.

Komzou flour hag a ya gand an avel ha netra ken.

Ha keit ha m'emaomp o c'hortoz ar wellaenn a c'houlennomp e welomp en hor skoliou tud hag a lavarfed n'emaint enno nemed evid ober goap ac'hanomp pe evid ober gaou ouzomp.

Dismegans a daolont, e pep doare, war ar brezoneg; leshenvel a reont « Des Berlingots » — *mignoned Berlin* (?) — ar re her c'homz; mez o deus o tougen anoiou brezonek; klevet a raen ano, n'eus ket pell, eus an Aotrou Seac'h bennak hag a roe urz d'e vugaleskol d'her gervel: Monsieur Séache hag evit diskouez penaos hen ober d'an dudigou keiz a rank heul e genteliou e skrive, e lezano hag e ano Herve Seac'h, e peder lizerenn: *R. V. C. H.* hag e lake e vugale, an eil goude egile, da lenn ar peder lizerenn-ze evit deski kaer an doare nevez d'e henvel hiviziken.

Darn all a zo hag a lamm o stumm brezonek digant anoiou brezoneka o bugale pe re al lec'hiou m'emaint enno o chom: Floc'h, Peoc'h, Manac'h, Marc'hadour a deu da veza Floque, Péoche, Manaque, Marchadour; Penmarc'h a deu da veza Painmare hag Aber-Ac'h, Aber-Vraque.

Sot da staga pe fallakr an dud a ra traou evelse ha, gwasa pez a zo, alies e weler tadou ha mammou o rei dourn d'ezo da gas gwelloc'h a-ze ,en dro, o labour villiget.

Hag evelato, daoust da dadou ha da vammou a da veza diskiant, daoust da vistri ha da vestrezed-skol a zo, bet barlennet gwechall gant mammou breizad, da veza nac'herien ha nac'herezed o bro, yez Breiz a dregern eus an eil penn d'egile d'ar bed ha d'ar Bleun-Brug a zeu Montroulez a vo eur mor a gan ha ne vo klevet ennan nemet brezoneg ha ger kement hini a deuio di en deiziou-ze a vezo:

BREZONEG ER SKOLIOU

War « *Y Darian* » an 30 a vezeven diveza e lennen e kemraeg, ar pennad-man eus prezegenn Taldir d'ha Breudeur Tramor tennet gantan eus levr Limor: *Tanga Bithuina, an Teodou beo:* « Klevet ho peus, m'oarvat ano eus ar burzud a c'hoarvezas gant sant Philip, unan eus Ebestel Jezuz; ar Juzevien o devoa hen stlapet en ereou hag her c'hondaonet d'ar maro, dre m'en devoa prezeget ar Feiz e Jezuz-Krist. Met kent e laza e voe barnet da gaout e deod diframmet. Ar bourreo a deuas da ziframma teod ar zant, met setu ar burzud evid ar Juzevien: daoust ma oa diframmet e deod, sant Philip a gomze c'hoaz hag a brezege e feiz e Jezuz-Krist hag e garantez evitan. Diou wech, teir gwech e teuas ar bourreo da ziframma e deod eus genou an Abostol, diou wech, teir gwech, teod an Abostol kalonek a greskas hag a ganas meuleudi an Holl-C'halloudek.

Setu eur skouer, dirak ho taoulagad eus nerz yezou ar Gelted; daoust m'eman ar C'hallaoued hag ar Zaozon o waska hor yez, hor yez a zo beo bepred! »

Kaeroc'h a zo, — rak enebourien an diavêz n'int netra e skoaz enebourien an diabarz, — daoust m'eman hor c'henvroïz, bet savet gant tadou ha mammou breizad eveldomp, o trouc'ha teodou breizek o bugale, an teodou breizek-ze ne varvint ket, ken diaes ma 'z eo trec'hi gouenn; an teodou breizek bet trouc'het er ger, bet trouc'het er skol, bet trouc'het er c'hazarn, a nevezo, a en em astenno hag a vezo barrek da youc'hal adalek Lok-Maze Penn-ar-Bed, tre betek Roazon hag an Naoned ha pelloc'h: Breiz da virviken!

Y. V. PERROT.

FEIZ[1]

Filii sanctorum sumus.
Ni é zou bugalé èr Sent.

MEM. BREDÉR,

Bout e zou dré ér bed broiéu é zou karet get en Eutru Doué, muioc'h eged er broiéu arall ha Breiz zou unan ag (2) er broieu-sé. — En Eutru Doué en des diskoéit é garanté drest pep tra é rein dehi un trezol en des un talvedigèh hemb par: *Er Fé.* Rak ur vro a Fé, ur vro santel é hun bro-ni, get hé ilizieu gouh, get hé hroézieu, get hé chapélieu zou uzet enlié er mein hag er paùér get deuhlin er berhinderion; un doar santel é en hani en des a houdé kant ha kant vlé poblet en Iliz a grechenion hag ér baraoùiz a sent.

I. — Taulamb get devosion, get karanté, ur sel ar histoér burhudus hun bro.

300 vlé e oé trémenet a houdé marù hun Salvér Jézus ar er manné Kalvar. — Er vro-man, e oé groeit anehi en Arvorig, e oé bet feahet get soudarded Rom. Er loden brasan ag en dud e oé lakeit d'er marù, er ré e oé bet lausket geté ou buhé, e viùé ér sklavaj: *Païanned e oent.*

Mes tostat e hra en amzér ma vou rekiz d'er païannaj tennein ardran dirak sklerdér er guir Fé. — Er blé 288 é Nanned, deu vrér iouank, Donasian ha Rogasian, en doé anduret er martir, hag eur misionér brudet, Sant Martin, en doé deja taulet, é loar en Arvor, haden santel er fé, haden er huirioné.

En amzér-sé, é Breih-Veur, e viùé Kelted ral, bréder de Vretoned en Arvor. Ind eué en doé et de vrezélat doh soudarded Rom, mes deit e oent le ben a hoarn ou frankiz, ou iéh hag ou *fé,* — me ar *ou fé,* rak krechenion e oent ha menahed sanél e oa ou béléan. — A boén men doé kuiteit er ro er soudarded a Rom, er Vretoned e huél é toet, a audeu er Germani hag en Danemark, énebourion aral, tud kri ha digalon. Ha nivérus int el r stired ag en néan. — Er huéh-men e ma rekiz dégein; mes aveit goarn ou frankiz hag ou fé, nd e ia de zivroein. — Arlerh ou béléan, a vagaleu é tant de zoarein ér vro-men; él er bobl a Isael arlerh Moïz, chetu ind é tonet d'en Arvor arerh sant Paol, sant Brieg, sant Gweltas, sant Kado a kant aral. — Labourat e hrant er vro e oé hanal doh un dezerh, kreskein e hra ér parkeu er léad, plijadur aveit en deulegad ha magadur aveit r horv. — Labourat e hrant drest pep tra é park n inéanneu, hadein e hrant abarh bleuén er *fé,* leuen er *santéleh* ha n'hé des chet arsaùet a greséin a houdevéh.

Krapamb er pazennou ag en histoér; chetu en mzér diskonfort ag en dispeah bras. Dispeah mesk en dud, laherèh, goéd ha dareu. — Pen dé n dud santel goasket dré er fallanté, pen dé en izieu dismantet, pé boéh e saûou eit dihuen er ankiz ag er huirioné? Boeh er Vretoned e hrei

(1) Prézegenn graet gand an A. Breurec, e Retred ar Bleun-Brug ar 14 a viz Gwengolo diveza.
(2) e Bro-Wened, e lec'h *eus* e leverer *ag.*

Filii sactorum sumus
Ni a zo bugale ar Zent.

VA BREUDEUR,

Bezan ez eus dre ar bed broiou hag a zo karet gand an Aotrou Doue muioc'h eged ar broiou all ha Breiz a zo unan eus ar broiou-ze. — An Aotrou Doue en deus diskouezet e garantez, dreist pep tra, o rei d'ezi eun tenzor en deus eun dalvoudegez hep par: *Ar Feiz.* Rak eur vro a Feiz, eur vro zantel eo hor bro-ni, gant he ilizou koz, gant he c'hroaziou, gant he chapeliou a zo uzet enno ar vein hag ar pave gant daoulin ar birc'hirined; eun douar santel eo an hini en deus abaoe kant ha kant vloaz poblet an Iliz a gristenien hag ar baradoz a zent.

I. — Taolomp gant devosion, gant karantez, eur zell war istor vurzudus hor bro.

300 vloaz a oa tremenet abaoe maro hor Zalver Jezuz war menez Kalvar. — Ar vro-man, a veze graet anezi an Arvorig, a oa bet feazet gant soudarded Rom. Al lodenn vrasa eus an dud a voe laket d'ar maro, ar re a oa bet laosket ganto o buhez, a veve er sklavaj: paganed e oant.

Met tostat a ra an amzer ma vo red d'ar baganiez en em denna a-drenv dirak sklerder ar wir Feiz.

— Er bloaz 288, en Naoned, daou vreur yaouank, Donasian ha Rogasian, o doa gouzanvet ar verzerenti, hag eur misioner brudet, sant Martin, en doa deja taolet, e douar an Arvor, hadenn zantel ar feiz, hadenn ar wirionez.

En amzer-ze, e Breiz-Veur, e veve Kelted all, breudeur da Gelted an Arvor. Int ivez o doa bet da vrezelekât ouz soudarded Rom, met deuet e oant a-benn da viret o frankiz, o yez hag o feiz, — me lavar *o feiz,* rak kristenien e oant ha menec'h santel a oa o beleien. A vec'h m'o doa kuitaet ar vro soudarded Rom, ar Vretoned a wel o tont, a aodou ar Germani hag an Danemark, enebourien all, tud kris ha digalon. Ha niverus int evel stered an nenv. — Er wech-man eo red mat plega, met evit miret o frankiz hag o feiz, int a ya da zivroa. — Warlerc'h o beleien, a vagadou e teuont da zouara er vro-man, evel pobl Israël warlerc'h Moïzez, setu int o tont d'an Arvor warlerc'h sant Paol, sant Brieg, sant Gweltas, sant Kadou ha kant all. Labourat a reont ar vro a oa henvel ouz eun dezerz, kreski a ra er parkou an eostou, plijadur evid an daoulagad ha magadur evid ar c'horf. — Labourat a reont dreist pep tra e park an eneou, hada a reont ebarz bleun ar feiz, bleun ar *zantelez* ha n'o deus ket ehanet da greski a c'houdevez.

Pignomp pazennou an istor; setu amzer diskonfort an dispac'h bras. Dispac'h e mesk an dud, lazerez, gwad ha daerou.

— P'eman an dud santel, gwasket gand ar fallentez, p'eman an ilizou dismantret, pe vouez a zavo evit difenn ar frankiz hag ar wirionez?

Mouez ar Vretoned a raio gand o divrec'h, gand o c'halon eur voger evit diarbenn ar fallentez. — Mouez ar Vretoned a zavo evit lavaret d'an enebourien hep truez: « Ma serrit hon ilizou, ni a bedo

get ou divréh, get ou halon ur vangoér aveit arrest er fallanté. — Boéh er Vretoned e saûou aveit laret d'en énebourion hemb truhé: « Mar cherret hun ilizieu, ni e bedou dirak er groéz saùet é blein en tour; mar diskaret er groez-sé, mar losket hun ilizieu, pedein e hreémb ataù, ar hun deuhlin ar en doar; ni e bedou dirak er stired ag en néan. » — Er Vretoned ne blégant ket!

Ne oé ket marù er Fé ar zoar en Arvor, ne oé ket marù bleùen er santeléh.

Ha chetu er brezél bras, er brezél skontus en des lakeit de ridek kement a zareu ha kement a hoéd. — Petra en des groeit a soudarded hun bro-ni er hetan soudarded a Frans? ou fé, ou santeleh. Ind e ié d'en emgann er beden ar ou geneu hag ar en dachen, hanaùet e oé er Vretoned doh er medalenneu e zougent ar ou halon. — Ne oé ket maru é Breih Izel bleùen er santeleh.

Ne oé ket marù ha padein e hra hoah, rak é monet a barrèz da barrez, kavet em es hi é kement léh dré er vro.

Guélet em es hi é kalon er vugalé distér disket é skolieu Jézus, stankoh en hur bro eit ér broieu aral;

Guélet em es hi en hé béléan santél, en hé misionerion gredus;

Guélet em es hi ér iaouankiz, er bautred ha merhed iouank, get ou dehorn ruet ha kalet marsé, get ou fas losket get en aùel mor, mes get ou halon divlam;

Guélet em es hi ér mameu a fameil, inour er vro, er mameu en des endro dehé ur gouronnen kaeroh evit er gouronnenneu en des douget er rouanné, er gouronnen ag ou bugalé.

Kavet em es hi é pautred Breih Izel get ou fé iah el kalon en derù ag hun bro, soun el er garreg édan tauleu er mor kounaret. Kavet em es hi en Arvor hag en Argoed, é labourizion en doar hag é labourizion er mor: n'en des nameit ur gonz de reskond d'er ré e garehé ou distroein doh ou *Fé :*

Ni zou ataù Bretoned,
Bretoned tud kalet.

Gouriennet é er fé é kalon Breih-Izél, ha guir e laréh, o barh lan a zoustér, pe ganné hou poeh, unan ag re ré dousan e zou bet biskoah kleuet ar zoar en Arvor:

Breizig-Izel e zou er vro fidél
N'hi dou biskoah nameit er guir baniél,
Baniél hé Doué displéget drest hé fen;
Breizig-Izel e zou perpet krechen.
Breizig-Izel en des peur guskemant,
Ni des chet eur, n'hi des chet kalz argant,
Mes hi des Doué; n'en des guelloh trezol:
En trezol-sé, hi er lak drest en ol.

Breiz-Izel e zo ataù krechen ha deli e hra chom krechen, rak ne vehé ket mui er peh mé ma bet hag er peh mé ma, en ur gir, ne vehé ket mui Breih Izel en dé m'hé devehé ankoéheit seùel hé deulelegad trema en éan, en dé m'en devehé kollet hé bugalé en trezol e zou én ou halon: *er Fé.*

II. Kavet em es broieu ma viùé en dud enné é kreiz er larganté abalamour d'er madeu en doé lausket geté ou zud hoh. — E Breih Izel ne hanaùamb nameit er larganté e hra d'emb labour dirak ar groaz savet é lein an tour; ma tiskarit ar groaz-ze, ma loskit hon ilizou, pedi a raimp ataù, war hon daoulin war an douar; ni a bedo dirak ar stered eus an nenv. » Ar Vretoned ne blegont ket!

Ne oa ket maro ar Feiz war zouar an Arvor, ne oa ket maro bleunenn ar zantelez.

Ha setu ar brezel bras, ar brezel spontus en deus laket da redek kement a zaerou ha kement a wad — Petra en deus graet eus soudarded hor bro-ni kenta soudarded ar Frans? O feiz, o santelez, int a yea d'an emgann ar bedenn war o genou ha war an dachenn, anavezet e yeze ar Vretoned diouz ar medalennou a zougent war o c'halon. — Ne oa ket maro e Breiz-Izel bleunenn ar zantelez.

Ne oa ket maro ha padout a ra c'hoaz, rak o vont a barrez da barrez em eus he c'havet e kement lec'h a zo dre ar vro.

Gwelet em eus hi e kalon ar vugale zister desket e skoliou Jezuz, stankoc'h en hor bro eget er broiou all.

Gwelet em eus hi en he beleien zantel, en he misionerien gredus:

Gwelet em eus hi er yaouankiz, er baotred ha merc'hed yaouank, gand o fenn losket gand an avel mor ,met gand o c'halon divlamm;

Gwelet em eus hi er mammou a familh, enor ar vro, er mammou o deus endro d'ezo eur gurunenn gaeroc'h eged ar c'hurunennou o deus douget ar rouanez, eur gurunennad bugale.

Kavet em eus hi e paotred Breiz-Izel gand o feiz yac'h 'vel kalon an dero eus hor bro, sounn evel ar garreg didan taoliou ar mor kounnaret. Kavet em eus hi en Arvor hag en Argoad, e labourerien an douar hag e labourerien ar mor: n'o deus nemed eur gomz da respont d'ar re a garefe o distrei diouz o Feiz:

Ni zo bepred Bretoned,
Bretoned tud kalet.

Gwriziennet eo ar feiz e kalon Breiz-Izel ha gwir e lavarec'h, o barz leun a zouster, pa gane ho mouez, unan eus ar re zousa a zo bet biskoaz klevet war zouar an Arvor:

Breizig-Izel a zo ar vro fidel
n'he do biskoaz nemed eur gwir banniel
Banniel he Doue displeget dreist he fenn;
Breizig-Izel a zo bepred kristen.
Breizig-Izel he deus paour gwiskamant
n'he deus ket ' aour, n'he deus ket kalz ' arc'hant,
Mes hi ' deus Doue; n'ez eus gwelloc'h tenzor:
An tenzor-ze her gra pinvidik-mor!

Breiz-Izel a zo atao kristen ha chom a dle kristen rak ne vefe ket mui ar pez m'eo bet hag ar pez m'ei man; en eur ger, ne vefe ket mui Breiz-Izel, en deiz m'he defe ankounac'haet sevel he daoulagad etrezek an nenv, en deiz m'en defe kollet he bugale an tenzor a zo en o c'halon: *ar Feiz.*

II. — Kavet em eus broiou ma veve an dud enno e kreiz al largentez abalamour d'ar madou o doa laosket ganto o zud koz. — E Breiz-Izel ne anavezomp nemed al largentez a ra d'eomp labour hon divrec'h, ha koulsgoude eun tenzor kaer en deus laosket ganeomp hon tud koz: ar Feiz. — Ar Feiz, kavet hon eus hi en hor c'havel — kavet hon eus

ı divréh, ha neoah un trezol kaer en des lausket
emb hun tud koh: er Fé. — Er Fé... Kavet hun
hi én hur havel, — kavet hun es hi ar deuhlin
· mam, é iliz hur badéent hag hur Pask ketan. —
vet hun es hi é seuel hun deulegad aben d'er
e, pen de guir:
néan stiredennus drest oh, Bréih, é splannein
ar é hes un Doué doh hou karein.
Er Fé, mem bredér, e zou soun en hou kalon,
s..., mes laret d'ein, mé ma er péh e teli bout :
ha fréhus?
Er fé, hemb en obéreu e zou ur fé marù, hanval
ehé doh ur vammen hemb deur, ha doh ur huéen
nb fréh.
Hui e hanaù, mem Bredér, er malloh e daulas
us un dé ar ur figézen difréh:
Hun Salvér beniget e hélié en hent e gas a Jéru-
em d'er gerig a Vethani; tùem bras e oé en am-
, ha chetu deit hoant de Jézus de zébrein. Ean
losta d'ur figézen e greské én ur park, braù e oé
huélet hé dél glas ha ledan displéget édan en
ul. Ne oé abarh fréhen erbet, ne ré nameit dél.
E guirioné, emé Jézus, hanni ne danoei mui ag
u fréh. » Aben en dé arlerh malloh hur Salvér
doé groeit é labour, diséhet e oé er huéen ha mat
vout taulet én tan.
Pegement a dud e zou hanval doh er figézen-sé.
edég e brant get ou boéh, mes n'er groant bis-
ah dré ou skuir. — Dél glas ha ledan... nitra kin.
nd e lar ou des fé... mes hanval doh er soudard
ar baniél er vro, hag e dro kein pen dé rekiz en
uen, pe vehé rekiz seùel er voéh aveit dihuen
oedeu Doue, ne houiant mui nameit plégein ou
ı. — Dél glas ha ledan... nitra kin.
nd e lar ou des fé... ha biùein e hrant el er ré
hanaù ket lezennou Doué hag é Iliz santél. —
l glas ha ledan... nitra kin.
Er Fé, mem bredér, e zeli lakat de blégein ne-
s hembkin spered mab-den, mes eùé é volanté.
Doh er fréh e vé hanaùet ur huéen.
Hou Fé e zougou fréh — pe véet guélet liés ar
teuhlin aveit er beden, pe véhet guélet é tostat
s d'er gadoér a benijen aveit lakat reihted en hou
lon, ha de daul Vask aveit magein hous inéan
t er bara e za én overen de vout korv hun Salvér.
Hou Fé e zougou fréh... pe lakéeit poen de hoarn
n hou spered, hou korv hag hou kalon; pe la-
et é guirioné a galon el a veg: Potius mori quam
dari.
Hon Fé e zougou fréh... mar splann en hou obé-
ı el en hou konzeu karanté Doué hag en nésan.
Hou Fé e zougou fréh... mar doh berpet gredus
seùel baniel er huirioné énep d'er geu, baniel
mad énep d'er fallanté.
Hun Fé ha hi e zou biù? Hun houlennamb ke-
nt-sé édan sel en Eutru Doué. Mar hi des goan-
it énomp, lakamb poen hiniù de hrein dehi un
rh neùé, ha nezé get Kalloh ni hellou laret:

O Fé men gourdadeu, goleùen beniget,
Stiren em heulia ne vern émen é an
P'é guir hou pes, beta hiriù, me ambrouget
Lugernet ar me zal bet en eur deùéhan!

Elsé re vou groeit.

hi war zaoulin hor mamm, e iliz hor badiziant hag hor Pask kenta, — kavet hon eus hi o sevel hon daoulagad abenn d'al laez, pa 'z eo gwir:

Dreistoc'h, Breiz, o skedi, an nenv steredennet
A lar 'z eus eun Doue ouz ho karet.

Ar Feiz, va breudeur, a zo sounn en ho kalon, met... met livirit d'in, ha bez ez eo ar pez e tlefe beza: beo ha frouezus?

Ar feiz, heb an oberou a zo eur feiz maro; henvel e vefe ouz eur vammenn hep dour hag ouz eur wezenn hep frouez.

C'houi a anavez, va Breudeur, ar valloz a daolas Jezuz, eun deiz, war ar fiezenn difrouez:

Hor Zalver benniget a heulie an hent a gas a Jerusalem d'ar gerig a Vethani: tomm bras e oa an amzer ha setu deuet c'hoant da Jezuz da zebri. Hen a dosta ouz eur fiezenn a greske en eur park; brao e oa da welet; he deliou glas ha ledan displeget dindan an heol. Ne oa ebarz frouezenn ebet; ne roe nemet deliou: « E gwirionez, eme Jezuz, hini ne danvo mui eus ho frouez. » Abenn an deiz warlerc'h malloz hor Zalver en doa graet e labour; disec'het e oa ar wezenn ha mat da veza taolet en tan.

Pegement a dud a zo henvel ouz ar fiezenn-ze. Prezeg a reont gand o mouez met n'her greont morse dre o skouer. — Deliou glas ha ledan... netra ken.

Int a lavar o deus feiz... met henvel ouz ar zoudard a gar banniel ar vro hag a dro kein pa 'z eo red hen difenn, pa vefe red sevel ar vouez evit difenn gwiriou Doue ne ouezont mui nemet plega o fenn. — Deliou glas ha ledan... netra ken.

Int a lavar o deus feiz... ha beva a reont evel ar re ne anavezant ket lezennou Doue hag e Iliz santel. — Deliou glas ha ledan... Netra ken.

Ar Feiz, va breudeur, a dle lakat da blega n'eo ket hepken spered mab-den, met ivez e volontez.

Diouz ar frouez e vez anavezet ar wezenn.

Ho Feiz a zougo frouez, ...pa vezoc'h gwelet alïes war ho taoulin evid ar bedenn, pa vezoc'h gwelet o tostat alïes ouz kador ar binijenn evit lakat reizded en ho kalon, hag ouz an daol Fask evit maga hoc'h ene gand ar bara a zeu en oferenn da veza korf hor Zalver.

Ho Feiz a zougo frouez... pa lakeoc'h poan da viret glan ho spered, ho korf hag ho kalon, pa leveroc'h, e gwirionez, a galon evel a c'henou : Potius mori quam fœdari.

Ho Feiz a zougo frouez... ma splann en hoc'h oberou evel en ho komzou karantez Doue hag an nesa.

Ho Feiz a zougo frouez... Ma 'z oc'h bepred gredus da zevel banniel ar wirionez a enep d'ar gaou, banniel ar mad a enep d'ar fallentez.

Hor Feiz hag hi a zo beo? En em c'houlennomp kement-se dindan sell an Aotrou Doue. Mar d'eo deuet da wannaat ennomp, lakomp poan hizio da rei d'ezi eun nerz nevez ha neuze gant Kalloc'h ni 'c'hello lavaret:

O Feiz va gourdadou, goulaouenn venniget,
Steredenn am heul, ne vern pe lec'h ez an
P'eo gwir ho peus, betek hizio, va ambrouget.
Lugernit war va zal bete 'n eur diwezan.

Evelse bezet graet.

HOR BREUDEUR TRAMOR HA NI

Abaoe eun nebeut bloaveziou ez eus deuet kalz darempred etre Bretoned Breiz-Vihan ha Bretoned Bro Gemre. An daou rumm a zo deuet d'en em anaout gwelloc'h an eil egile, ha dre-ze d'en em garet muioc'h. War bouez enklask piz ar giziou koz, pe diwar al leoriou, pe divar lavariou an dud, ez eus gwelet sklear eun dra: Hon giziou koz ha re hor breudeur tra-mor a zo henvel-poch. Kement-se n'eo ket souez, p'eo gwir hon eus ar memez gourdadou hag omp savet divar ar memez gwrizienn. Lennerien *Feiz ha Breiz* o defe marteze plijadur o welet displega unan bennak euz ar giziou-ze hag euz ar « Sorbiennou » a ve kountet e Bro Gemre. Set' ama eur guchennad hag am eus troet diwar leoriou saoznek.

« *Teir nos ysbrydion* » pe « *Teir noz an Anaon.* »

D'an noz diveza a viz here, hanvet « Nos calangaua » d'an eur a hanter-noz, piou bennak a zello dre doull an alc'houez e diabars an iliz parrez, a welo teuziou kement hini a dle mont da anaon eus ar barrez dindan vloaz. Setu ama ar pez a c'hoarvezas gant eun den hag a zo beo c'hoaz, diouz a leverer.

Brema ez eus eun tregont vloaz bennak, ez oa micherourien o labourat war iliz o farrez, er zizun ziveza a viz here. D'an deiz diveza euz ar miz, eun aotrou a deuas da zellet ouz an traou koz a oa en iliz, hag en eur vont kuit, e roas dezo gwerz eur banne. Amzer lein a oa anezi, ha darn anezo a viras o arc'hant evit hen dispign diouz an noz. Unan anezo, e hano Loeiz, a evas dreist ar pez en dije graet vad deza, ha vardro peder eur e tistroas d'e labour. Evel n'edo ket e stad da labourat, ar re all a lavaras dezan mont da ober eur c'housk: hen dihuna a rajent, emezo, abars mont d'ar gêr. Loeiz en em aspletas var eur skaon, ha dizale e kouezas kousket mik. Ar re all a gendalc'has da labourat. Pelloc'h, den ne zonjas mui e Loeiz, ha pa deuas ar pred da vont kuit, e lakejont o ostillou a gostez, e prenjont an or, hag e kasjont an alc'houeziou d'ar c'hlocher. Henman hervez e gustum, o lakeas en e arbell. Ar vicherourien n'o devoe mui sonj eus ar c'housker, hag a ieas, darn d'an ostaliri da eva, ha darn all d'ar gêr.

Loeiz en doa kousket c'houek bete vardro hanternoz, pa voe dihunet, emezan, gant eun tourni spontus. Goude frotta mat e zaoulagad, e welas edo e unan-penn, hag e kreiz an devalijenn ar vrasa. Krenv oa, ha n'oa na spontik na kredik. En em lakaat a reas da glask alumetez, a gave dezan a oa war ar gador-brezeg. Mont a rea dious tro an tourbap. Edo o rei an dro da vont e kostez an Aviel, pa gavas dezan oa dalc'het evel gant eun dra bennak a oa adre dezan ha ne wele ket. Fallout a reas dezan mont larkoc'h ; hogen, red e voe dezan dont war e giz betek al lec'h ma oa bet o kousket.

E keit amzer, an trouz a ica var gresk, hag e kave dezan e kleve, hep e welet, eun interramant o tont euz an or-dal da greiz an iliz. Epad eun netra-amzer hepken, e kredas e wele eur c'horf maro el lec'h m'edo ar c'hiz da lakaat an arched keit ha ma veze ar person o lenn ar pedennou. Hen anaout a reas evit unan eus e amezeien; hag evit ar wech kenta en e vuhez, Loeiz a grogas aoun ennan. Spouronet holl, ha koulz lavaret dihalanet e c'hopas: « O va Doue, ho pezet truez ouz va ene! » Neuze e teuas dezan eun tammik nerz; hag ato e kreiz an trouz, en eur aslavaret e bedenn, e kerzas en eur zastourna betek an or, hag a gavas digor frank. Hag hen d'ar gêr, mar gouie. Araok digouezont er gêr, ec'h en em gavas gantan tud, goulou ganto. An dud-se oa ar re o doa prennet an or varnezan. Deuet oa da zonj dezo, hag edont o vont da zigeri dezan, gant aoun na vije spountet pa zihunje. « Ha penaos, emezo, oc'h eus gellet dont er mêz? » Loeiz a gontas ar pez a oa c'hoarvezet; ar re all avad ne gredent ket. Mont a rejont da c'houlenn ouz ar c'hloc'her ha digoret en doa an or. Gwreg ar c'hloc'her a deuas da lavaret d'ezo penaos he fried a oa aet abred da gousket, abalamour m'en doa paket ar zifern goude kaout riou. Loeiz eta n'en doa bet sikour na digant ar c'hloc'her, na digant den all: an alc'houeziou a oa bet laket en arbell, ha n'o doa ket flachet ac'hano: eno edont ato, hag e voent kavet gant ar vicherourien pa zistrojont d'o labour, da c'hwec'h eur. Doriou an iliz a oa prennet mad. Penaos 'ta neuze en doa gellet Loeiz dont er mêz? Furchal a rejont kement korn a oa e diabarz an iliz, evit klask eun toull bennak, hogen koll a rejont o foán hag o amzer.

Goulenn a rejont ouz Loeiz doare ha stumm an den en doa gwelet, hag hen a hanvas dezo eun den anavezet mad er barrez. Mad, dindan vloaz, heman a oa maro, hag e voe gwelet e oa gwir ar pez a lavare an dud koz. Biskoaz avad den ne hellas gouzout penaos en doa gellet Loeiz dont er mêz eus an iliz en noz-se.

Setu ama eun istor all divarben ar memez tra, c'hoarvezet eun nebeut bloaveziou varlerc'h egile.

Eun nebeut plac'hed yaouank dispont a lakeas en o fenn gwelet hag gwir oa ar pez a lavaret divarbenn an teir nozvez. Hep lavaret ger da zen, setu an demezelled d'an iliz, goude beza roet o ger da ziskuilha an eil d'eben, kement o dije gwelet, da vihana mar gweljent eun dra bennak. Pep hini d'he zro e selljent dre doull an alc'houez. hag hini anezo ne lavarje ger ebet d'ar re all ken na vijent distro d'ar gêr. Sellet a rejont hag e teujont sioul d'ar gêr. Neuze, unan a lavaras n'he doa gwelet netra an holl; an eil a lavaras he doa gwelet he zad koz; an deirvet a cheme dilavar. Da benn an amzer, goude he fedi kalz: « Me, emezi, am eus gwelet eur plac'h yaouank, gwisket e louet, o vont varzu an aoter vras. Eno e teuas daveti eur gwaz, hag heman en eun taol kount, a gouezas maro e kichen an aoter. » Ar plac'h yaouank a oa deuet ker gwenn hag eun tamm paper, hag e lavaras: « Kredi a rafen oa me ar plac'h yaouank-se. » — « Bah! eme ar re-all, perak kredi diotachou evel-se? »

An amzer a dremenas: diou eus ar plac'hed-se a fortunias, hag an diveza a chome ato plac'h yaouank. Koulskoude eun deiz, hag hi pemp bloaz ha daou-ugent, e kavas ive eur votez dioud he zroad, hag unan vat. Eun deveziou bennak araok he eured, e lavaras d'he diou vignounez a oa o chom e kichen he zi: « Ha sonj oc'h eus a « Noz Kalangouan » brema ez eus pell? » Ya, emezo, sonj mat; an dra-ze n'oa nemet diotachou. Emichans n'oc'h eus ket aoun? » — « O netra avad, eme houman; eun dra souezus a-walc'h oa evelato. Hag e c'houlennas na vije lavaret netra d'an hini a oa o vont da veza he fried. Dont a reas deiz an eured: ar plac'h yaouank a grene, hag he mignounezed a oa nec'het betek gout petra a c'hoarvezfe. O sonjal eo epad ma tostae an dud nevez ouz an aoter eo e c'hoarvezas an darvoud o doa gwelet epad Noz Kalagouan, e voe laouen o c'halon pa veljont oa great an eured, sinet ar c'haier er sekreteri, hag an dud nevez o pellaat diouz an aoter. Hogen, pa zigouesjont etal pazennou an aoter, e veljod an den nevez oc'h horjella eus an eil tu d'egile, hag o koueza a stok e gorf. Ar plac'h nevez hag ar re all a glaskas dioc'htu rei sikour d'ezan. Poan gollet: maro oa!

'N Anna

An Anna a oa eur vaouez koz divar ar meaz. Ar brud he doa da veza piz ha da gaout kas ouz ar wazed. Eun nizez dezi a oa matez ganti: hano houma oa Mac'harid. An hini goz a ouie tost da vat he doa Mac'harid eur *bon ami*. Eun devez ez eas diouz ar gear, ha Mac'harid a zonje dezi oa aet d'ar marc'had. Hogen, epad m'edo an nizez er gegin o tenna he c'haloun a baourentez gant he muia karet, e voe klevet trouz boutou ar voereb o tont er porz. N'oa netra da ober, memet lakaat Yannig en arbeli a oa e korn ar gegin, e kichen an tan.

« Va Doue 'ta, eme Nanna, me a oa aet d'ar marc'had, ı sur a-walc'h em euz laosket digor an arbell. » — Bah, eme Vac'harid, n'eus netra ebars. » Etre pe zaou, voereb he doa prennet an arbell, ha lakeat an alc'hwez he godell. Hag hi kemeret he stamm.

Dont a reas c'hwec'h, seiz, eiz eur, hag an hini goz flache ket. Deuet nav eur: « Poent eo deomp kaout n tammik koan » emezi. Ha Mac'harit da aoza koan. mna a voe pell-pell o tibri he c'hoan. Mac'harid a oa r ar glaou ruz, o klask an tu da denna he c'haredik 'hano. Da benn an amzer e klevjot trouz en arbell. Ar otr yaouank a gave gwall domm, ha gant e zizesper e hopas: « Digor din, pe ez ann da veza mouget. N'hel- ı ket padoud pelloc'h ama. » Nanna a vouzc'hoarze; na chas ket avad. Mac'harid a grene evel eun delienn gant avel. Yannik n'helle gouzanv pelloc'h en e brizoun, a oustas dor an arbell, hag a zilammas er mez : « Ma- iarid pe zivac'harid, emezan, er mez e rankan dont. » g hen dao kuit, gras gantan kaoud adarre eur banne fresk. Nanna ne reas nemet c'hoarzin, en eur lava- : « Eur wech all, pa laki da baotr iaouank en arbell, a an alc'hwez en da c'hodellou. »

Eur vaouez a oa o tevezia gant Nanna, hag houman he a ar gredenn he doa laeret dezi eul lur amann. Pa uas pred mern-vihan: « Deuit ama, Mari, emezi; n'e- oc'h ket en oc'h eas aze. » — « Oh eo, eme Vari; mad valc'h eo din aman. » — « Va Doue 'ta, eme Nanna, a oar mad, n'eo ket; deuit en tu-ma ». Hag hi lakaat ezi war ar penn tosta d'an tan. « Re domm eo din an » eme Vari. Hogen Nanna n'hel laoske ket da flach. Mari a oa var ar glaou beo; ha Nanna a gomze, a nze, ken ma... petra hellfe digouezoud? Mari baour a beuzet er c'hwezenn: beradou drus a ziruilhe war he ou voc'h, hag a goueze a gouver en he c'herc'hen. Ar éz he doa lakêt an amann e kern he zok. « Mari, pa las oa diskuilhet, a vouele hag a lavare: « N'her grin i, n'her grin mui! » — « Eur wech all, eme Nanna, laeroc'h amann, lakit-hen en eul lec'h ha ne vezo ket ı tomm.

n holl a lavare Nanna a oa piz; hag hi, euz he c'hos- a rea ar pez a helle vit rei da gredi d'an dud he doa vez. Evit se, ken alies gwech ma teue unan bennak he c'herent pe eus he mignouned d'he gwelet, e la- e: « Eun taol lagad, ha netra ken. » Neuze e tigore eur gamprig vihan, hag e veze gwelet meur a gant hik bihan, a zistribilh ouz tachou sanket er voger. ant a zo e peb hini anezo » a lavare goustadik. An dud hlarouenne war an tenzor, a roe dezi kement he doa oant, hag he fede alies da zont d'o zi. Morse Nanna ne are nann, nemet ne felle ket dezi beza ouz taol gant azed.

a varvas Nanna, e voe mall da zisplega he menno- ı diveza. Pevar mil lur a laoske gant he nizez Mac'ha- ; divarbenn ar zier a oa a zistribilh er gampr vihan lavare ger. Pa 'z ejot da velet, e voe kavet e peb hini zo kant ... hadenn fa!

***

Donal O' Donnell

'eo ket em amzer-me, nag e amzer va zad, na zoken mzer va zad-koz, rak pell-pell zo abaoue ez oa eur tz, e ano Donal O' Donnell, hag e wreg he ano Sally. zi n'oa nemed eun tamm koz ti bihan, toet gant larc'h, savet e skoaz eun dorgenn N'o doa ket a vu- , hini ebet en holl, daoust dezo da veza dimezet oue diou wech ugent vloaz; ha brema oant pelloc'h et war an oad.

n eun doare pe zoare, amzer divalo a gouezas war al ha Sally; hag ar baourentez a gavas hent an ti. eza a reas warnezo pouneroc'h pounera; kement ha c'hoarvezas eur mintinvez na 'oa en ti netra an holl, holl, da zibri. Sally n'oa ket an easa maouez a oa war louar, zoken pa veze en he gwella; hag e hellit kredi an hag an tamm anezi a oa nebeut a gonfort evit Donal, na pa oa troet an traou en o eneb.

Donal a bakas er vintinvez-se kement a flemmadou ma n'helle mui ar paourkeaz anezan chom pelloc'h er ger. Sally a lavaras dezan mont en e hent, ha reuz evitan ma teuje en dro araok m'en dije kavet eun dra bennak evit o zenna a baourentez.

Ar paourkeas Donal ne lavaras grik: da betra? Sevel a reas, hag e kemeras e vaz, ha dao kuit. Bale ha bale a reas dirazan epad eun deiz euz ar re hirra en hanv. Deuet serr-noz, ec'h en em astennas war eun dorgenn c'hlaz, pell-pell dioud ar gêar. Sur a-walc'h Donal geaz a oa tenval e spered; rak nebeut a zoare a oa e kavje eun dra bennak evit o zenna a baourentez, hen ha Sally.

N'oa ket gwall bell edo astennet war an dorgenn c'hlaz, pa glevas trouz ha kan. Sellet a reas en dro dezan, hag e welas eur punsik bihan war gern an dorgenn hag e strad ar punsik-se, daou, tri c'hant denik bihan, ha marteze ouspenn, o kana, o korolla, hag oc'h ober cher vad. Taoliou ha taoliou a oa, goloet gant tousierou gwenn ha war c'horre, kaera boued en doa gwelet biskoas Donal, zoken dre hunvre. Kredi a c'hellit e teuas an dour e genou Donal pa velas kement all. Astenn a reas e c'houzoug azioc'h an toull, hag e c'hopas abenn teir gwech: « Hola! Hola! Hola! » Ar geiz traou bihan a voe spountet. Ehana a rejont a grenn da gorolla, da festa, ha da c'hoari, hag en em strinkjont an eil oud egile en eur bern, ker strafuilhet oant. Koulskoude unan anezo, dispountoc'h eget ar re all, eun tamm koz tra vihan, eur chupenn ruz var e ziouskoaz hag eur galaboussen ruz var e benn, a bignas varlaez, da gaout Donal.

« Donal, Donal, emezan, petra an droug a zo c'hoarvezet ganeoc'h, pe a betra ho peus ezomm? »

« Ac'han hag alec'hont, eme Zonal; me ya da ziskenn aze, ha ne chomo hini ac'hanoc'h beo, na daou damm ac'hanoc'h stag an eil oud egile, ma ne zigasit din-me aman dioc'htu, eun dra bennak evit hon tenna a baourentez, Sally ha me. »

— « O! na rit droug ebet deomp, eme ar c'horrig ruz, ha ni roio deoc'h peadra. »

Hag ar c'horig ruz ha diskenn david ar re all. Ne zaleas ket da zont en dro, ha gantan eur *maillard* glaz, hag e roas anezan da Zonal. « Ha brema, Donal, emezan na viot mui biken en dienez, na c'houi na Sally; rak, bep wech ma leverot: Maillard glaz! Maillard glaz! heman a zoffo deoc'h eur vi aour. »

Donal a lakeas ar maillard war an douar, evit gwelet ha gwir oa ar pez a lavare ar c'horrig ruz. Ha hen da lavaret: « Maillard glas! Maillard glas! » Ha kerkent, ar maillard a reas eur vi aour. Donal a drugarekaas ar c'horrig; hag hen lakaat ar maillard dindan e chupenn ha dao d'ar gear mar gouie, daoust ma oa divezat; ha laouen e benn avat.

Ac'han hag alec'hont, an noz du a gouezas varnezan endra m'edo en hent. Digouezout a reas gant eun ti hag a oa e skoaz an hent; hag hen sonjal ne vije ket falloc'h dezan chom ena da dremen an noz. Setu hen en ti; ha goulenn da goania ha da loja. Roet voe dezan da goania, ha brasc'hraet dezan eun doare gwele bennak. Araok mont da gousket, Donal a roas e labous d'an ostiz da ziwall. « Ententit mad outan, emezan, ac'han da varc'hoaz vintin; ha dreist pep tra, dindan boan a varo, arabat deoc'h lavaret dezan: Maillard glas! Maillard glas! ken n'ho pezo hen roet din-me en dro. »

— O nan, nan, avad, eme an ostiz; ne rin ket, sur; perak her grafen? »

A vec'h edo Donal en e wele, pa zonjas tud an ti e oa kousket, an ostizez a grogas er maillard, da zellet outan. Ar merc'hed o deuz debron da c'houzoud an traou; (ha kalz gwazed a zo merc'hed war gement-se.) « Perak, eme houman, en deus difennet lavaret: maillard glas, maillard glas? Gwelomp ar farserez. » Hag o daou da lakaat al labous war eun neiz, ha da lavaret: « Maillard glas, maillard glas! » Kerkent, setu eur vi aour. » Set' aman avad, emezo, kaera tra hon eus gwelet na klevet biskoaz. Enn druez e ve deomp koll eur seurt labous; rak biken mui ne vezimp paour, keit ha ma vezo heman ganeomp. » Ker buan lavaret ker buan graet. Lakaat a rejont en e

lec'h eur maillard all ken henvel outan ha ma 'z eo' diou bezenn an eil oud eben.

Mintin mad, Donal a ieas en e hent, ha gantan war e vrec'h maillard an ostizez. Ne rois ket amzer d'ar géot da zevel kalz dindan e dreid en eur vont d'ar gêr. Pa zigouezas, edo a vec'h war an treuzou, pa c'hopas: « Sally, Sally, birviken muia ne vezimp paour! » — « Mad, gwell a-ze, eme Sally, ha perak 'ta? » — « Abalamour ma 'z eus ganen-me aman eur maillardig glas, ha n'eus nemet lavaret dezan: « Maillard glas! Maillard glas! » ha dioc'htu e ra eur vi aour. »

« Sell, sell! eme Zally, biskoaz na m'oa gwelet na klevet kement all. Gwelomp 'ta. »

« O eme Donal, ne vezo ket gwelet, ken na vezo aman an oll amezeien, ma lakaïmp ar c'hlaourenn da zont en o genou o velet kement all. »

En eul lamm, Sally a oa ar mêz, hag ar c'helou ne zaleas ket da redek dre ar vro, evel an tan en eul lanneg. An amezeien a ziredas, hag heb dale ti Zonal a oa leun, eus an oaled betek an treuzou. Pa voe deuet an holl, Donal a lavaras: « Breman digorit mad o tiouskouarn: eman digor ar c'hoariadenn! » Hag hen ober eun neizik koant war an daol, ha lakat ar maillard varnezan, ha neuze: « Maillard glas, emezan, maillard gls! » Siouaz! biskoaz ne deuas na vi nag all. « Ne meus ket lavaret krenv a-walc'h en dro-man », eme Zonal; hag hen, kalz krenfoc'h eget en dro genta: « Maillard glas, maillard glas! » Biskoaz vi na deuas, nag aour, nag arc'hant, na kouevr. Donal baour a oa nec'het maro. » Bouzar eo aet ar maillard, emezan, abaoue ma 'm eus hen digaset aman. M'hen lakai da glevet en dro-ma, pe me ouezo perak. »

Hag hen jouc'hal a bouez penn: « Maillard glas! Maillard glas! » ken ne grene treustou an ti, ha ma ranke an holl lakaat o biziad en o diskouarn E lec'h ober eur vi aour, ar maillard a voe ker spountet, ma savas divar e neiz, ha m'en em lakeas da nijal dre an ti en eur grial hag en eur lopa daoulagad an holl gant e ziouaskell. An holl a lavaras en doa Donal laket anezan sot magn; ha da goueza varnezan ha da rei dezan eur roustadenn ken na 'z eas du.

Hogen, mar d'oa rust an amezeien, Sally, a oa dek gwech gwosoc'h c'hoaz: mont a reas net dreist ar roudenn. Donal a oa fall e abadenn. Antronoz, mintin-c'houlou, Sally hen taolas e mez, eus an ti, en eur lavaret dezan e vije reuz evitan ma tistroje a-raok beza kavet eun dra bennak evit skuba ar baourentez di ar o c'hein.

Paourkeaz Donal a ieas adarre pell-pell, eün diraza, epad an deiz hir en hanv, ha d'ar pardaez e tigouezas adarre var an dorgenn c'hlaz. En em astenn a reas eno; rak ker skwiz oa, n'hen dije ket gallet mont eur gammed larkoc'h. Dres, evel daou zevez a oa, n'oa ket pell edo gourvezet pa glevas kan ha muzik. Hag hen en e zav, ha da zellet en toullig bihan e kern an dorgenn. Ha setu adarre meur a gant tamm traig munut o kana, o korolla, o kofata, hag oc'h ober jolori. Donal a astennas e c'houzoug azioc'h an toull, hag hen leusker teir youc'haden; hag an oll en traon spountet holl.

An denig ruz a bignas adarre david Donal. « Asa, Donal, Donal, petra zo adarre? Petra fell deoc'h c'hoaz? »

— « Eun taol kaer, eme Zonal, ac'h eus graet din-me! » Hag hen dizrevella penaos pa oa eat d'ar ger, hag an oll amezeien bodet en e di, ar maillard ne fell ket deza dozvi e doare ebed. « An dra-ze a oa brao da ober, ha n'oa ket 'ta? Hag ac'han hag alec'hont emezan, me zo deuet d'ho tistruja betek an diveza; hag hen ober a rin. Ne chomo ket unan ac'hanoc'h beo, na daou damm stag an eil oud egile. » — « O, eme an dénig ruz, petra rofen-me deoc'h evit na reoc'h ket an dra-ze, Donal? »

« Mad, eme Zonal, mar ho peuz c'hoant da veva, ar pez ho peus da ober eo rei din-me aman dioc'htu eun dra bennak evit tenna paourentez, diwar hor c'hein, Sally ha me. »

Hag ar ruzig bihan adarre en traon, ha dont en dro, ganta eun douzier. « Set' aman, emezan, eun douzier, ha n'ho pezo nemet he displega ha lavaret: « Touzierig, servichit a bep seurt » ha kerkent e vezo eul linser vras, goloet a bep seurt traou da zibri ha da eva, gwella zo bet gwelet biskoaz, a-walc'h evit kant a dud; ha keit ha ma hellit lakaat en ho spered, na c'hwi na Sally na vion mui en baourentez. » — « Gwelomp 'ta, eme Zonal, rak naon du am eus en-d-eün. » Hag hen ha lèda an douzier war al leton, en eur lavaret: « Touzierig, touzierig, servichit aman a bep seurt. » Kerkent, setu eur friko dirak Donal; biskoaz en e vuhez n'hen doa gwelet, na gellet huvreat kement all.

Goude beza debret e walc'h, hag hen sevel, plega an douzier hag he lakaat en e c'hodel, ha dao d'ar ger.

Adarre e voe paket e kreiz an noz du. Hag hen, ha mont adarre d'an ti a oa e skoaz an hent, ha goulenn koan ha lojeis. Digemer mad a voe graet dezan gant an ostiz hag an ostizez. Goude e goan e voe kaset da gousket d'ar gamprig e oa bet enni en dro all. Araok mont d'e vele, e roas an douzier da ziouall d'an ostizez, en eur lavaret dezi: « Set' ama eun douzier hag a zalc'han kalz dezi; diouallit hi mat ac'han da varc'hoaz-vintin. Gant a reoc'h avad, arabad eo d'eoc'h he dispaka en eur lavaret: Touzierig, touzierig, servichit a bep seurt. » — « O netra avad, emezi; perak e rafemp an dra-ze? » Ha Donal d'e wele.

Pa voe Donal kousket mad. « Perak ar c'houezigenn, emezi, ne fell ket da Zonal e displegfemp houma en eur lavaret: Touzierig, touzierig, servichit a bep seurt? Gwelomp ar farserez. » Hag hi ha displega an douzier war an daol, en eur lavaret: « Touzierig, touzierig, servichit a bep seurt. » Ha kerkent, setu an daol goloet gant eul linser wenn, ha war al linser eur seurt friko, da zibri ha da eva, n'he doa biskoaz gwelet na zoken hunvreet kement all. Holl dud an ti en em lakeas da zibri ha da eva gwalc'h o c'haloun. « Eun druez e ve, emezo, leusker traou ker mad da vont gant Donal. » Lakaat a rejont e lec'h an douzier-ze eun all henvel-poch outi, hag an ostizez a roas hounma da Zonal pa deuas ar mintin. Hen he zrugarekaas; hag adarre en hent warzu ar gêr.

D'ar pardaez, pa erruas, e kavas Sally: « Emichans, emezi, ec'h eus bet gwelloc'h chans en dro-ma. » — « O ya avad, eme Zonal; birviken mui ne anavezimp ar baourentez ha n'hon devezo dienez a netra. » — « Penaos 'ta, eme Zally? » — « Abalamour, emezan, set' ama eun diouzierig vihan, ha n'eus forz pegouls em eus naoun pe zec'hed, na 'm eus nemet he leda war an daol en eur lavaret: « Touzierig, touzierig, servichit a bep seurt » ha kerkent setu da zibri ha da eva evit eur c'hant a dud. — « Mad a-walc'h, eme Zally; eun dra gaer eo. Ledit anezi 'ta, ma velimp dioc'htu. » — « O la! eme Zonal, red mad eo deomp gervel hon amezeien; rak-se n'he dispakin ket ken n'ho pezo lavaret d'an holl; ha neuze, ni he dispako, hag a roio dezo eur friko hag o lakaio da c'hlaourenna. »

Ha Sally da embann an traou. E berr amzer, n'oa ken brud dre holl nemed eus en douzier deuet gant Donal ar pardaëz-se. Hag an holl da di Zonal, ken na oa leun an ti, azalek an oaled betek toull an or. Pa voe deuet an holl: « Breman, eme Zonal, digorit frank ho taoulagad: eme ar c'hoari o vont en dro. » Hag hen leda an douzier war an daol, e kreiz an ti, en eur lavaret: « Touzierig, Touzierig, servichit a bep seurt. » Siouas! seurt ebet, an disterra bruzunenn vara zoken, na deuas war an douzier. Ar paourkeaz Donal neuze da c'harmi, da c'hopal, da youc'hal ha da yudal : ha pa 'n dije garmet, gopet, youc'het ha yudet betek lakaat an doenn da gouezа en he foull, netra na da zibri na da eva ne deuje war an douzier. An amezeien a gouezas holl var e ler, hag a reas dezan paea ker beza grêt gwap anezo evit an eil gwech. Gwall laket e voe ganto, ha dek gwasoc'h c'hoaz gant Sally, pa voe aet an dud ac'hano. Piou a oa mantret, nemet Donal e vije?

Antronoz, mintin mad, Donal a voe taolet adarre er mez gant Sally; hag e hanter-tiegez a lavaras dezan e vije reuz evitan ma tiskouesje penn e fri en ti-ze ken n'hen dije kavet eun dra bennak evit tenna paourentez divar o chouk. E galoun en e voutou, setu Donal en hent eur wech c'hoaz. Bale a reas war eün dirazan edoug an deiz hir hir en hanv; pa deuas ar pardaëz, n'helle mui skuiz maro oa, ha dare da zempla. En em gaoud a reas ec'his en troiou all war an dorgenn c'hlaz; hag hen gourveza eno. Abenn eun nebeut amzer e klevas adarre kana ha musika. Ha sellet en toull a oa var gern an dorgenn ha gwelet adarre eun niver spontus a dammou tudigou munud o kana, o korolla hag o korfata. Donal a laoskas teir iouc'haden, hag an holl a voe spontet. An tamm kor-

; ruz a bignas david Donal. « Asa, Donal, emezan, tra fell deoc'h ? Pe seurt droug a zo c'hoarvezet ga- oc'h adarre ? » — « Ah ! eme Zonal, me 'm bezo buhez ment hini zo ac'hanoc'h, ha na chomo ket daou damm hanoc'h stag an eil oud egile, evit an dro ho peuz oariet din. » Hag hen displega petra a oa tremenet, rei da entent penaos an douzier en doa bet diganto na lie ket hirroc'h eget ar maillard. An denig ruz a c'hou- nas outa ha chommet oa bet en eun tu bennak en eur nt ac'hano d'ar ger en diou nozvez diaraok. » N'oun ommet e neb lec'h, eme Zonal, nemet en eun ti a zoare skoaz an hent, hag eno em eus lojet. » — « O, eme an nig rus, gortozit eun tammik; me ya da welet petra ober. » Hag hen en traon, da gaoud ar re all. Abenn n nebeut e teuas var laez, ha gantan eun tamm zac'h ıan. Set' aman, emezan eun dra bennak hag a ray vad oc'h. « Bep wech ma lakeot heman war an douar en r lavaret: « Bisac'hig, bisac'hig, grit ho teverig, » e ti- nmo e mêz anezan dek den bihan, ganto peb a benn z, ha netra n'hello herzel outo. » — « Setu eun dra er avad, eme Zonal; gwelomp 'ta petra eo. » Hag hen caat ar zac'hig, var al leton en e gichen, en eur lavaret: Bisac'hig, bisac'hig, grit ho teverig » ha kerkent setu k tammig den, gant peb a vaz spern; hag o sevel o sier azioc'h o fenn, e sellent a bep tu o klask war biou ueza. Donal o lakaas en dro er zac'h, en eur lavaret zo : « Set' ama avad eun dra eston. Hogen dek tamm nig bihan gant peb a vaz spern a zo nebeut a-walc'h a a evit tenna paourentez diwar Sally ha me. Ker paour ıp n'hon ideuz netra da zibri ; ha penaos e fell deoc'h n defe peadra pa hon devezo eun arme a zek den da ueta ? » — « En ti ma z oc'h bet o loja en diou noz- z-se, eme an denig rus, an ostiz hag an ostizez o deus ret deoc'h ar maillard glaz hag an douzier, hag o deus ket en o lec'h re all henvel outo. Kemerit ar zac'hig ın, hag it d'an ti-ze. Goulennit ho touzier hag ho mail- d. Ne falvezo ket dezo o rei deoc'h. Lakit neuze ho c'hig war leur an ti, ha livirit: « Bisac'hig, bisac'hig, it ho teverig » ha me a lavar deoc'h ho pezo dizale ho uillard hag ho touzier. It ganto var eün d'ar gêr da oud Sally. Biken mui n'ho pezo dienez nag a voued, nag aour; hag ouspenn ze ho pezo eun arme a zek den, d'ho ıuall keit ha ma vevoc'h. » — « Mad sur, eme Zonal; n dra gaer eo kement-se, sur a-walc'h, ac'han hag a- ıont. » Hag hen, trugarekaat an denig rus, ha d'ar ger, ar gouie.

Digouezoud a reas en ostaliri, e skoaz an hent; hag e ıoulennas da goania ha da loja. Digemer mad a gavas, g e lavarjot dezan hen dije an eil hag egile a galon d. Goude koania mad, hag araok mont da gousket, ınal a roas ar zac'hig d'an ostizez en eur gemenn dezi n diwall mad : « Dreist peb tra, emeza, ha dindan boan varo, arabat deoc'h lavaret deza: Bisac'hig bisac'hig, it ho teverig ». — « O netra avad, eme an ostizez, n'her aimp ket, sur; perak her grafemp ? »

Aet Donal d'e wele, an ostizez a grogas debron enni arre; hag en eur drei ha distrei ar zac'hig: « Eun ton eo, emezi, en defe lavaret deomp diwall na lavar- mp: « Bisac'hig, bisac'hig, grit ho teverig. C'hoant am s da welet. » Hag hi lakaat ar zac'hig var leur en ti, ha varet :

« Bisac'hig, bisac'hig, grit ho teverig ». N'oa ket peur- varet ganti, ha setu dek denig bihan, gant peb a vaz ern, o trei a-zioc'h he fenn; ha dao, ha skei en tu-ma let ha skei ha lopa war gement hini a oa en ti, dreist ıll var an ostizez, hag ober dezo lamet, ha korolla, ha ulgammat, ha gopal, ha yudal, dre an ti hag endro d'an en diabarz hag en dianvez. Donal a gleve an tourni, g a c'hoarze da ranna e galoun. Pignat a rejot d'e mpr, hag e c'houlenjot outan gervel e dud, nemet hoant en dije e vije broustet ha lazet an holl. » O nann ı, eme Zonal, ken n'ho pezo digaset aman va zouzier- e ha va maillard glaz ». — « Aiou, Aï, Ai ! ar pez a geroc'h a raimp, gant ma c'halvoc'h an dek den spontus- ma hag o deus c'hoant da lemmel hon eneou diouz hor c'horfou. » Buan-buan e voe digaset da Zonal e houadik glaz hag e douzier. Donal avad a c'hedas m'o dije tan- vaet mad fest ar vaz. Neuze e c'halvas e zoudarded, hag o lakeas er zac'hig; hag hen d'ar ger gant e holl draou.

Pa en em gavas er ger, antronoz vintin, Sally a deuas d'e ziambroug. « En dro-ma, en taill, emezi, ho peus digaset peadra d'hon tenna hon daou a baourentez. » — « O ya, avat, eme Zonal, deuet ez eus ganen traou souezus, ha birviken mui n'hor beza dienez a netra. »

« Petra zo ganeoc'h 'ta ?» eme Zally.

« N'her livirin ket deoc'h, eme Zonal, ken n'ho pezo galvet an amezeien da welet petra eo. »

Hep dale edo an oll e ti Zonal, o farsal hag o c'hoar- zin, war c'hed ma trofe an abadenn ec'his an diou wech all.

Pa voe en em zastumet an holl en ti, Donal a lakeas al labous en eun neiz var an daol, hag a lavaras: « Maillard glaz, maillard glaz ! » An holl a zispourbelle o daoula- gad, hag e hellit kredi o digorjont frankoc'h c'hoaz, pa weljont ar vi aour ker koant, ker flour, ker lintrus graet gant ar maillard.

« Estonet oc'h eme Zonal; an dra-ze n'eo netra e skoaz ar pez a weloc'h brema zouden. » Hag hen tenna al la- bous divar an daol, ha leda an douzier, en eur lavaret: « Touzierig, touzierig, servichit a bep seurt. » Kerkent, setu an daol goloet a bep seurt traou da zibri ha da eva, a-walc'h evit eur c'hant a dud. An amezeien a reas eul lip-e-bao ar seurt n'o doa graet biskoaz en o buhez.

Pa o doe an holl debret hag evet leiz o c'hof, Donal a lavaras. « Al lodenn gaera am eus c'hoaz da ziskouez deoc'h. » Hag hen lakat ar zac'hig war leur an ti, en eur lavaret : « Bisac'hig, bisac'hig, grit ho teverig ». Ha ker- kent, setu dek denig bihan, ganto peb a vaz spern; ha dao war an amezeien. Skei a reant a gleiz, a zehou, e kreiz, a bep tu. An amezeien a c'harme, a yude, a lamme, a dourlamme, a gorolle e peb korn eus an ti ha wardro an ti. Donal a oa en e zav e tal an tan, e zaouarn gantan adrenv e gein, o sellet hag o c'hoarzin a greiz kalon, epad m'edo ar re all o pedi anezan da c'hervel e dud. Donal, avat, ne felle ket dezan o gervel ken n'o dije bet an amezeien ar pez a oa dleet dezo, ar wasa rous- tadenn o doa bet en o buhez: a vec'h ma chome eun askourn en e bez en o c'horf. Neuze, dre urz Donal, an dek denik a gasas an amezeien e mêz eus an ti, hag a ieas endro er bisac'hig.

Ha Sally, emet-hu? Epad keit amzer, Sally a oa azezet en eur c'hougn, hag a zelle oud ar c'hoari, mantret holl. « Bete vreman, Sully, eme Zonal n'eo ket flour a- walc'h an tamm ac'hanoc'h; me gred al louzou-ma a rafe vad deoc'h ive. Bisac'hig bihan er mêz; ha dao war Sally; ha skei, ha lopa, ha lorgna, dre ar gegin, dre an ti, ha tro var dro. Sally a bede Donal da zont d'he difenn ha da zastum e dud. Donal a oa ato en e zav tal an tan, e zaouarn adre e gein, hag a c'hoarze, a c'hoarze da frailha e galoun. Gortoz a reas ken n'he doe Sally gwalc'het mad he lijou; ha neuze e c'halvas e dudigou hag o lakeas er zac'h. « Sally, emezan, kridi a ran en dezo graet al lou- zou-man kalz vad deoc'h. » Ha graet en doa; rak hivi- ziken e taolas evez na gollje mui he fasianted gant Donal.

Donal, gant ar viou aour, a lakaas sevel eur maner bras, hag a oa varnezan ken alies a brenest hag a zeiz a zo er bloaz. Eno e roe leiniou bras ha festou ha n'o doe biskoaz o far, nag er vro-ze nag er vro-ma. N'en doa ken roue nemetan e unan. Eun arme a zek den a voe en e zervich keit ha ma vevas. Sally a voe eur wreg sentus ha seder hed ar rest euz he buhez; ha mar d'oa eün den gwinvidik er bed-man, Donal oa an den-ze.

Troet euz ar Zaozneg gant,
YANN KOSTARREUN.

LOK-RONAN

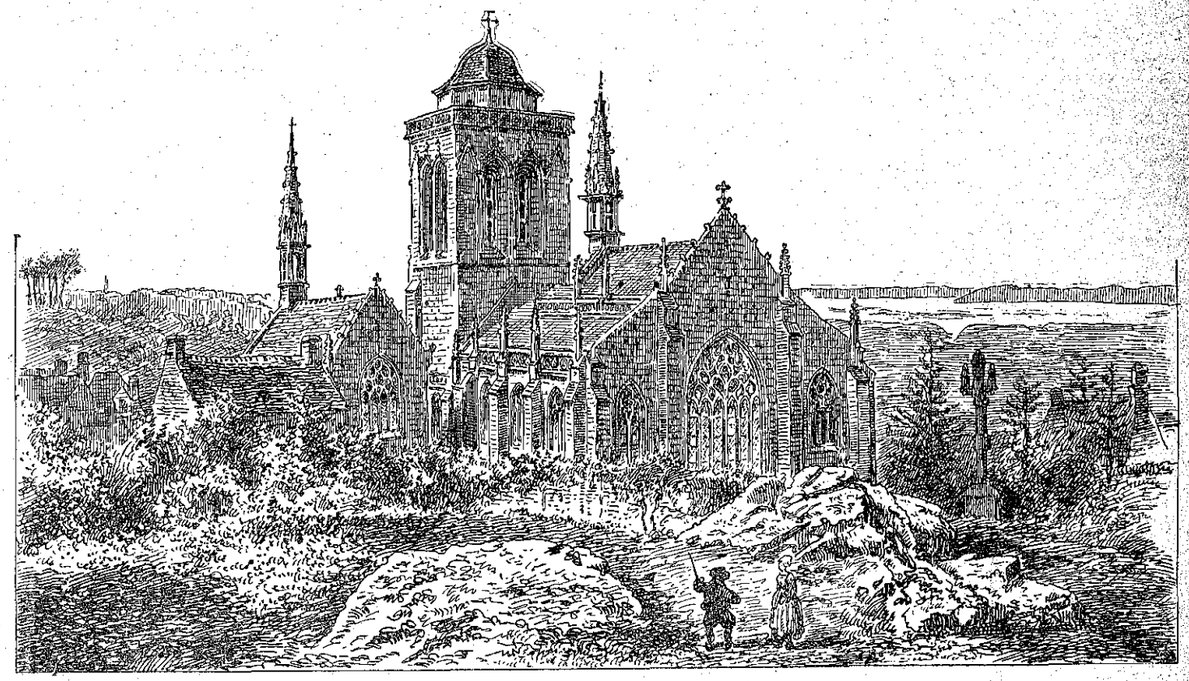

Iliz Lok-Ronan ( )

Pa gemerer hent koz Kemper da Vrest, eur wech tremenet bourc'h Plogonneg ha graet eur zell ouz he iliz kaer hag he zour, eur gurunennad touribel- lou en dro d'ezan, e lec'h kemeret an hent nevez a ra an dro d'ar menez, eo gwelloc'h kemeret an hent koz, glasvezet ha goloet a vein rodell, a bign, dre al lanneier hag ar gwaremmou. Eur wech digouezet war gern ar menez e kav ar baleer eur gwel dispar dirazan.

An A. chaloni Abgrall, gwechall, a gare kas di an dremenidi a deue d'e welet, evit kaout ar blijadur d'o c'hlevet oc'h ober meuleudi an daolenn gaer a ga- vent dirak o daoulagad: ouz traon ar menez eman ar vourc'h, — ker Lokronan, gwechall, — tri dour he iliz vras savet sounn, er vann, a-zioc'h he ziez koz; en tu dehou, ar menez gand e lanneier rouz, marellet gand bleun ar balan hag ar brug; en tu kleiz setu Plounevez-Porzay ha Kerlaz gand o meziou glaz- kaol ha mor Douarnenez, ken dudius en hanv, gouri- zet gant briou Telgrug ha Kraozon. Dirazomp, setu ar meneziou Du ha teir dorgenn glas-rus Mene-Hom. Eno eman, sur a-walc'h, braoa taol-lagad a zo e Breiz- Izel.

Ar menez-ze, gwechall goz, a oa penn-da-benn din- dan goad: Koad an Duk ha Koad Neved eo an tam- mou a jom c'hoaz eus ar c'hoad koz; eno eo ec'h en em dennas, er VI^vet^ kantved, sant Ronan, eur ma- nac'h eus a Iwerzon, evid ober pinijenn. Graet en devoa e ziskenn war aochou Leon ha chomet e oa bet eur pennad el lec'h m'eman breman kerig Lok-Ro- nan-ar-Fank (*Lokornan*), met re a dud a deue d'e gaout hag e tec'has da vro Gerne; eno ne voe ket le- zet tamm ebet muioc'h en habaskder. Eur gwall vaouez anvet Keben a lavaras a bep seurt traou ane- zan; Ronan, gant gras Doue, a c'hellas diskouez sklêr d'an holl pebez teod fall oa an hini hen tamalle, met skuiz gand an trabas-ze a glasked outan e tec'has diouz koajou Kerne hag ez eas da dremen e vloave- ziou diveza da Hillion, e kosteziou Sant-Brieg. Goude e varo e voe laket e gorf en eur c'harr stlejet gand ejenned a voe lezet da vont e lec'h ma karent. Ar re- man a gerzas epad meur a zervez, muioc'h-mui a dud ouz o heul, bemdez, hag a jomas a zav e bro ar Porzay el lec'h m'oa bet ar zant o chom gwechall hag a gare dreist holl lec'hiou all Breiz. Anat eo en devoa c'hoant da ober eno e ziskuiz diveza. Eur bez a voe toullet evitan ha war e vez e voe savet eun iliz kaer.

Er bloaz 1031, Alan Canhiart, tiern Kerne, e brezel ouz Alan III, Duk Breiz, a welas tud henman o vale warzu Lok-Ronan. Kuzet e Koad Neved, e klaske an tu da goueza war e enebour. Pa welas en doa kaset e dud, a gleiz hag a zehou, da laerez, er vro binvidik- se, ar pez a oa diouz o doare, e roas urz d'e var- c'heien da zailha war al laeron. Breiz-Uheliz, ar re anezo ne voent ket lazet a dec'has buana ma c'hell- jont hag an tiern Alan, evid seveni al le en devoa graet ma chomje ar gounid gantan, a zavas da zant Ronan eun iliz kaeroc'h c'hoaz ebed ar genta hag a stagas outi leveou bras.

An iliz-ze, hag a oa perc'hennet gant menec'h abati Kemperle, a zo bet savet unan nevez en he lec'h, e bloaveziou diveza ar XV^vet^ kantved; an hini a rene al labourerien, er bloaz 1485, a oa eur breizad, Per ar Goaraguer, an hini a lakeas ober an tu, eus a iliz- veur Kemper, a zo troet ouz an hanter-noz. A-zioc'h an iliz-ze e oa gwechall eun tour uhel, nemet, gwasa pez a zo, eo bet diskaret e veg gand ar gurun.

Dindan an tour eman an nor dal, kement a hed hag a lehed ganti, diri mein da bignat enni. En tu dehou eman dor chapel ar peniti, el lec'h ma virer c'hoaz bez sant Ronan; a-zioc'h ar chapel-ze ez eus

un tour ker moan ha m'eo teo an tour bras, e amezog; un trede tour a zo a-c'haoliad, war an doenn o tis-partia ar c'heur diouz bali greiz an iliz. An iliz-ze, ant he mogeriou dantelezet ha goloet a ginvi alaouet hag arc'hantet a zo graet diouz ar gerig vihan a o he ziez koz c'hoaz en o say, en dro d'he leur-gêr. no e oa finv ha pinvidigez gwechall pa oa leun ar ourc'h a wiaderien oc'h ober lien bagou. Aet eo ar henwerz-se d'an traon, evel eleiz a draou all e reiz abaoe m'eman ar C'hallaoued enni oc'h ober mistri, hag e tiez ar wiaderien pinvidik a-wechall e gaver mui, koulz lavaret, nemet peorien.

Gr e o m p un dro d'an liz hag en ur vont enni re an nor-lal, taolomp ur zell war e alc'houez, ur skoued hermiñiget varnan. Dia-arz an iliz a o tenval ha iz; eun der-ez ma 'z is barz endra a oa tomm in e rankis aktal dont r mêz da 'hortoz va houezenn da remen, rag don o vont da veza skournet dioc'htu; gel-t em bije paka va fall. Pilieri teo a zalc'h n o sav an tour hag ar bolzou. War ar pre-estr bras eman diskleriet ar Basion e triouec'h olenn. E traon ar werenn vras-ze eman Aotrou Ne-ed, war varc'h, gwisket gant dilhad houarn, eur anniel en e zourn, e armou warnan, eul leopard rus ar eul leurenn alaouret, hag e c'her: *Perak?* Aotro-ed Neved, a oa o c'hastell, n'eus netra ebed ane-an ken, en e zav, — war harzou Plogonneg; ker e kare an Aotrou Doue, ma skrivas, gand e wad, ar pedennou birvidika a darze eus e galon. Diwar e benn, war a greder, eo ez eo bet savet *Maronad an Aotrou Neved,* unan eus ar gwerziou kaera a lenner e *Barzaz-Breiz.*

Skoued aotroned Neved a weler c'hoaz war jichenn skeudenn sant Kaourintin, war aoter ar Rozera ha bez sant Ronan. Ar bez-ze hag e vez kement a dud o pedi en dro d'ezan, a gaver e kreiz chapel ar Peniti, en tu dehou pa 'z aer en iliz. An Dukez Anna, da gredi eo, co en deus laket hen ober goude m'oa bet o pardona e Lok-Ronan, er bloaz 1505. Ar zant a zo diskouezet gourvezet war e vez, en e zilhad eskob, ha c'houec'h ael, skouejou en o daouarn, hen dibrad diouz an douar; ar skouejou-ze ivez hag hini ar maen bez a zo bet torret gand an dispac'herien; daoust da-ze e c'heller gouzout c'hoaz e oa warno armou Breiz, ha re aotroned Neved, ar Yeuc'h, Tresseol, ar Genkiz-Porzay, Lezarscoet, hag ar C'hoz-Kastell, da lavaret eo armou tudchentil vrasa ar Porzay, en amzer-ze.

Plas-ker Lok-Ronan

Danvez eur zell a zo er gador brezeg, warni buhez sant Ronan, e Sant-Mikael, *pouezer an eneou,* e Jezuz

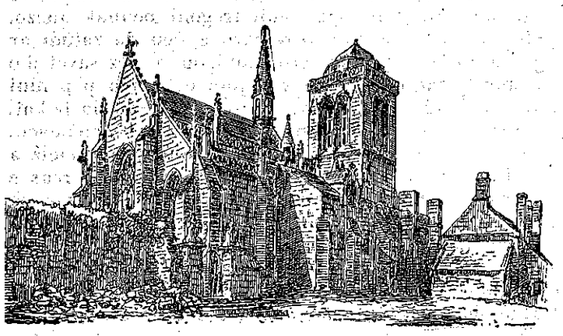

Iliz Lok-Ronan

ras oa a lavare ar re goz, ma oa labour a-walc'h da an den, edoug an deiz, o serra hag o tigeri e brene-ier. Aotroned Neved a roe kalz da iliz Lok-Ronan ag o bez, e marbr du, a welet e kreiz ar c'heur. Ar ez-ze, na petra 'ta, a voe dismantret gant Dispa-herien 1793; an tammou-skrid anezan a zo bet ellet o savetei a zo breman speget ouz moger an iz hag aes eo gwelet diouto e varve yaouank holl otroned Neved. Unan anezo, Ronan Neved, a var-as er bloaz 1676, a-raok e dregont vloaz ha kement

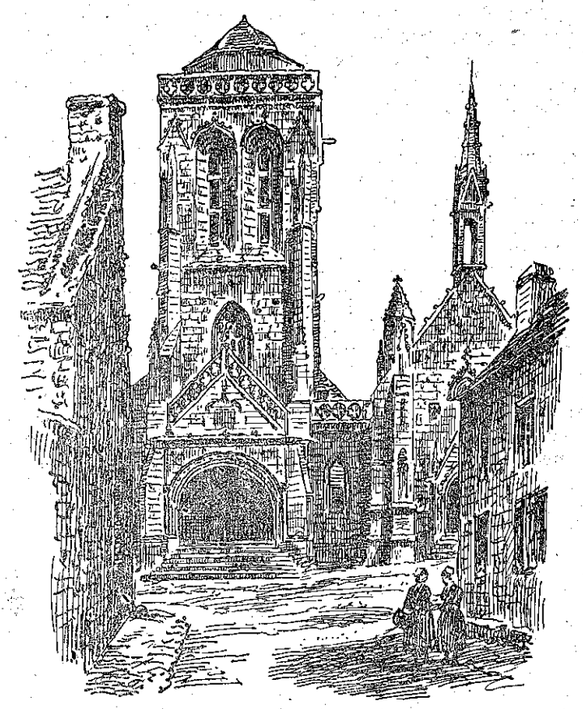

Or-dal Lok-Ronan

diskennet eus ar groaz, en *Ecce Homo* hag e Sant-Roch, bet graet er bloaz 1509.

Sant Mikael, Lok-Ronan

Pardon bras sant Ronan, d'an eil sul a viz gouere, a zo brudet abalamour d'an Drovenihy (*Dromeni*), e vez 10 pe 12.000 den bep c'houec'h vloaz ouz hen ober. An dra-ze eo an hini a rae gwechall ar zant, e-unan, war yun, eur wech er zizun, hag he devoa teir leo hirder. An Drovenihy eo devosion vras ar Gerneviz. An neb n'her graio ket-ez-veo, a leverer, a ranko hen ober, goude e varo, ha ne gerzo bep bloaz nemet hed e arched

Ar prosesion a dle mont er mez, ne vern peger fall e vefe an amzer. Er bloavez e rae dour-bil hag ar veleien a lavaras ne 'z ajed ket er mêz, met da eur ar prosesion, darn ha ne weled ket a grogas e kerdin ar c'hleier hag o lakeas e brall; an nor-dal a zigoras ha tud koz ha n'oant ket anavezet, a grogas er pannielou, er c'hroaziou, hag er relegeier hag a ganas gwerz ar zant.

Ar c'hoummoul a deuas d'en em zispenn ha gwelet e voe dreizan, a-nevez, an oabl glas. An dud, strafuilhet, a heulias ar prosesion; ar zent koz eo a oa deuet da ober mez d'o bugale vihan ha da rei d'ezo eur gentel; abaoe biskoaz n'eo bet chomet an Drovenihy hep beza graet, zoken epad amzer fall an Dispac'h. Er prosesion-ze e vez douget kloc'h sant Ronan, deuet gantan eus a Iwerzon evit gervel ar gristenien hag a lake da dalvezout da zigeri hent d'ezan er c'hoajou, rak a-walc'h e oa d'ezan her seni evit lakat an drez hag ar strouez d'en em deurel darn diouz eun tu ha darn diouz an tu all.

Ar prosesion a ziskenn da genta betek chapel I. V. ar C'helou mat, e traon ar vourc'h, ac'hano ez a da Drebabu, d'ar Gernevez el lec'h ma torras Keben, gant he golvaz, unan eus kerniel an ejen a oa starnet ouz ar c'harr edo ennan relegou ar zant o tont en dro d'e beniti; her strinka a eure eun hanter leo ac'hano, el lec'h hanvet *Plas-ar-C'horn.* An torfed-ze a voe he zorfed diveza, rak en dra ma rede warlerc'h ar c'horf, ar malloziou o tont eus he genou, an douar a zigoras hag hel lonkas ez vev: flear ar soufr a jomas war he lerc'h.

E traon ar menez, a-raok staga gant pennad diaesa an dro, e kaner ar *Parce Domine* ha neuze e stager da bignat ar menez ouz son ar c'hleroned hag an taboulinou. Pôtred ar bannielou a vez harpet gant o mignoned dindan o c'hazaliou. — War gern ar menez ez eus eur chapel, digor d'ar peder avel, da zisc'hlavi skeudenn sant Ronan; ac'hano e vez prezeget — eur gwir brezegenn war ar menez, hounnez ivez, — ha pa vez diskuizet eun tammig an dud, ha taolet eur zell war ar vro gaer a weler ac'hano tre-wardro, e tiskenner warzu Plogonneg, e tremener ebiou ar *gazeg c'hlas,* ha bez Keben merket gand eur groaz koz ha ne vez ket saludet, hag eur wech treuzet lanneier Gorreker, ec'h en em gaver en dizro, er vourc'h, evit kana an Te Deum e chapel ar Peniti.

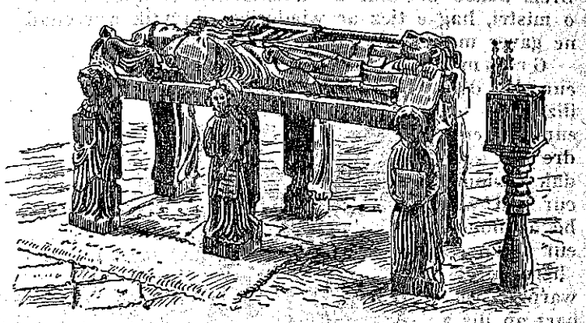

Bez Sant Ronan

Eleiz ha ne c'hellont ket kemeret perz er prosesion vras-ze a ra an dro o-unan, en deiz, pe zoken en noz. War a lavar ar re goz ne c'heller ket en em goll rak pa ne ouezer mui pelec'h mont, e kreiz an denvalijenn e weler, evel eun den gwenn, o kerzet er wenojenn hag a vez kel lugernus e roudou ma n'oar ket evit fazia ken. Ne leverer ger, keit ha ma vezer oc'h ober an dro, nemet pedennou.

En iliz, an dud klanv gand ar remm a dremen dre zindan maen-bez ar zant hag a bok d'e benn evit hen digoll diouz an dismegans en devoa c'hoant Keben da ober d'ezan. Meur a hini avat goude beza poket da benn ar zant a dufe war al leon a zo ouz e dreid dre ma welent eno skeudenn an hini drouk, ar pe-c'her a stourm ouz Doue, en eur ger skeudenn Ke-ben.

Ar pez a laka an Drovenihy da veza kaer, ouspenn al lec'h ha dilhajou koant Kerneviz, eo ar chapeliou savet hed-a-hed an hent, eun tregont bennak anezo. Holl zent ar chapeliou diwardro a deu da zaludi ar c'henta anezo deuet er vro. Lokigou a vez savet d'o digemeret hag eur c'hester a jom e kichen pep hini a ra meuleudi ar zant hag a ro e relegou da bokat. Kaout a raer evelse, sant Even, eus a Gemeneven, sant Thelau, sant Albin, sant Thegonneg hag eleiz a re all. Ar c'hester e taolas Pol de Courcy, pa reas e Drovenihy, er bloaz 1860, ar muia vez warnezan oa kester sant Urlou a youc'he hep paouez en eur zent e gloc'h hag en eur rei d'ar re a dremène dour hag e oa bet soubet ennan relegou e zant: *« Sant Urlou a bare diouz an derzien ha diouz an holl glenvejou, tostait ouz e relegou ha kemerit e zour santel. »*

G. P.

MIKAEL AN NOBLETZ

1577-1652

Poaniou diveza

Evel pa n'en dije ket c'hoaz grêt awalc'h evit Doue, Mikael an Nobletz a gredas goulenn digand Hor Zalver kaout perz en e boaniou. Selaouet e voe e bedenn, hag eun deiz e lavaras da Janned ar Gall deuet da gempenn e di : « N'am dilezit ket, emezan; a-raok tri bloaz me a vezo seizet, hag ho pezo kalz poan ganen. Dalc'hit koun oc'h bet roet d'in gant Doue, ha ma teuit d'am dilezel, e kouezo varnoc'h malloz Doue. » — « Piou en deus lavaret d'eoc'h ho pezo eun hevelep klenved ? » — « Ar Spered Santel. »

Araok na c'hoarvezas gantan beza seizet, Janned ar Gall a skuizas gantan, hag eun deiz e kuiteas he mestr, en eur lavaret ne zistrofe mui.

Mikael a c'houzanvas pep tra heb en em glemm, heb ober rebech ebet da Janned ar Gall. He difenn a reas eneb ar re a wall-gomze anezi. Pedi a reas eviti, hag a-benn eur pennad Janned a zistroas ha ne zilezas mui he mestr.

O welet e tostae ar maro d'ezan, Mikael a reas e c'hourc'hemennou diveza da dud Douarnenez: « Ra vo ato en ho touez, emezan, unan bennak da lenn d'eoc'h va skridou ha va c'henteliou. Roit deskadurez kristen d'ho pugale, o lakit etre daouarn mistri kristen. Bezit leun a zoujans evid ar veleien, sentit ouz ar c'henteliou a roio d'eoc'h ar C'hapusined hag ar Jezuisted. Grit aluzennou da zikour an Iliz hag ar relijion. Bezit ato unanet etrezoc'h dre liammou ar garantez. »

Dre destamant ive e lezas gant Douarneziz e daolennou (eul lodenn en doa roet ive d'an Tad Maner), hag e verke sklêr penaos ober evid o diwall hag etre daouarn piou o lakaat.

Gand e gerent e lezas eur voestig hag enni netra. Gwelloc'h eget arc'hant a lezas ganto: kenteliou fur dre skrid : « An aour, an arc'hant ha madou ar bed a zo brasa enebourien hor zilvidigez. Abalamour da-ze e lezan ganeoc'h *netra*.

Evelato, pedit evidon, hag eus va zu me a bedo evidoc'h. »

Mikael an Nobletz seizet

Wardro gouel sant Mikael, 29 gwenngolo 1651, Mikael a voe seizet, d'ar mare m'en doa lavaret. Epad seiz miz penn da benn e chomas evelse, hep tamm nerz, henvel ouz eur bugel bihan a ranker da gas ha da zigas. Pell zo edo e stad vat da vervel. Met ar c'hlenved diveza e lakeas c'hoaz e stad welloc'h o rei tro d'ezan da c'houzanv ha da c'hounit bemdez evid ar Baradoz. Lakaat a reas skriva da Gemper da eun Tad Jezuist evit goulenn beza erbedet ouz sant Korantin, patron Kerne, rak ezomm en doa da veza kennerzet gant Doue.

War e wele e kendalc'has da labourat gwella ma c'helle evit silvidigez an eneou. E gerent, e vignoned, ar re a veze kovez gantan, ha dreist-holl ar beorien a zeue d'e welet ha d'e glevet, hag e roe d'ezo e genteliou. Ar vugale vihan a gendalc'he d'en em voda endro d'ezan evit deski o c'hatekiz, hag eun dra gaer meurbet oa gwelet ar beleg koz, seizet, o kelenn eus e wele ar vugale vihan.

Unan eus e amzeien ha mignoned, Markiz Kergroadez, en devoe truez ouz Mikael, o welet peger paour oa e gambr. N'oa enni nemet eur bank da azeza, ennan paperiou ar misioner, eun trebez bihan, eur pod pri, eur skudell, eun asied hag eul loa brenn, diou skeudenn, var unan an Dreinded, war eben ar Werc'hez, hag eur pinsin evid an dour benniget. Ar c'hlanvour a oa astennet var eur gwele striz, gand eur palenn hepken. Ar markiz a ginnigas d'ezan e zigemeret en e vaner. Mikael, en eur vous-c'hoarzin, a lavaras : « Pegement a rofec'h d'in evit troka? « Ha da c'houde, gand eur vouez start: « Dalc'hit ho maner evidoc'h, ha goulskoude tostât a ra an deiz ma karfec'h troka ho maner ouz va zi paour. » Hag e gwirionez ar markiz a varvas nebeut amzer goudeze.

Da fin ar c'horaiz 1652, epad amzer ar Basion, ar c'hlanvour, o sonjal e poaniou e Vestr, a c'houlennas beza bourrevet eveldan. Selaouet e voe e bedenn. An drouk-spered en em lakeas gantan hag e vourrevas en eun doare kriz, e skourjezas, a glaskas toulla d'ezan e dreid hag e zaouarn gant tachou bras : ar merkou a oa c'hoaz anat goude e varo. Tenna a reas digantan e zilhad, hag o zaole er fank. Met kaer en doa Satan, ne deue ket a-benn eus ar misioner a lakaa e fizians e Doue hag a rae goap eus an enebour.

Mikael a voe frealzet e kreiz e boaniou gand an Tad Kintin, en em ziskouezas d'ezan skedus holl. Ar gwel-ze a roas d'ezan da gompren e tostae deiz e varo. Hag e c'houlennas e zakramanchou diveza.

Ar zakramanchou diveza

Diou vech ar zizun e kommunie abaoe m'oa klanv. En dro-man-ec'h en em breparas gwelloc'h c'hoaz evid ar gommunion a vefe marteze an diveza. Leun oa e di a dud. Pa glevas kloc'h ar gommunion, e klaskas mont d'an daoulin. Adori a reas e Zoue gant kement a garantez, ma voe skoet spered an holl. Hag e komzas evelhen. « Ret eo d'in, emezan, abalamour d'ar re o deus va darempredet er vro-man, dizelei d'eoc'h eur c'hras kaer am eus bet abred digant Doue. P'edon o studia e Ajen, ar Werc'hez Vari en em ziskouezas d'in epad m'edon poaniet gand eur barrad anken. Goude beza va frealzet, e roas d'in, aberz he Mab, kurunenn ar glanded, am eus diwallet mat bete-vreman. N'am eus morse, nag ez yaouank na koz, grêt pec'hed ebet eneb ar vertuz-ze ; hen diskleria a ran dirag ar Zakramant. »

Ma c'hoanteas komz evelse, eo, var a gredan, o veza ma voe tamallet e gaou e Ajen gant teodou fallakr da veza grêt pec'hejou divalo. Mat oa d'ezan en em zidamall eur wech c'hoaz, evit m'o defe e genteliou muioc'h a bouez dirag an dud.

Goude beza kommuniet, e c'houlennas sakramant an Nouenn.

Santout a rae e teue e eur ziveza, hag e lavaras da Janned ar Gall : « Tostaat a ra ar maro d'in, met teir boan vras am eus c'hoaz da c'houzanv araok kuitaat an douar-man. Beilhit ha lakit tud da veilha noz deiz. »

Epad e glenved, e c'houlenne lenn d'ezan bemdez ar Basion e brezoneg, rak o pleustri war boaniou Hor Zalver, ec'h ankounac'hae e re. Janned ar Gall a lenne d'ezan ive kantikou brezonek. Met, souezet o welet pegement a aon en doa he mestr rag ar maro, a lavaras d'ezan eun deiz : « C'houi ha n'ho peus grêt nemet vad epad ho puhez, a gren evelse ? « Selaouit, emezan ; an drouk-sperejou a glask d'ar marc-man ober gwella ma c'hellont evid hor c'holl. N'euz forzo peger zantel eo bet ar vuhez, emaomp e riskl bras, ma ne vezomp ket harpet gant Doue. Ni, tud desket var an skiantchou sakr, a vez alies tentet enep gwirioneziou ar feiz. Hon enebour ijinek a glask hon lakaat da goll feiz pe da goll fizians. Ma ne c'hell ket, e lak dirag hon daoulagad hon oberou mat evit m'en em blijimp o sonjal enno. Ha setu awalc'h evit koll ar brasa sant eus ar bed. Rak-se, bep hanter eur, lennit d'in e brezoneg kantig ar feiz, grit d'in diskleria e kredan misteriou ar relijion, ez eus tri Ferson e Doue, eo an eil Ferson en em c'hrêt den ha maro war ar groaz evid hor zavetei, eman e gorf e sakramant an Aoter. Da c'houde lavarit d'in an enor bras am eus bet digant Doue o veza va galvet d'ar velegiaj. Grit d'in sonjal em leziregez, em fec'hejou, grit d'in goulenn pardon ha diskleria va fizians e Doue. Va zikourit da zevel a spered warzu Doue dre bedennou evel ar re-man : « Tad eternel, va c'hennerzit dre ho kalloud; Mab Doue holl-c'halloudek, va sklerijennit gand ho furnez; Spered glan, va entanit dre ho karantez. Treinded Sakr, grit eus va c'halon eun aoter d'eoc'h da jom enni evid ato. Jezus, gwir Vab Doue, va c'huzit en ho kostez toullet, beuzit va fec'hejou en ho kwad. O Gwerc'hez glorius, alvokadez ar bec'herien, mamm a drugarez, pedit evidon da eur va maro. Sant Josef, tad mager da Jezus, sant Mikael, va Æl mat, sant Yann Vadezour, santez Barba, sant Kaourintin, va zikourit breman ha da eur va maro. »

Setu aze penaos ec'h en em brepare d'ar maro. Tamall a rae leziregez meur a veleg a leze, goude au Nouenn, ar re glanv o-unan da stourm ouz ar c'hlenved, ouz ar maro, ouz an drouk-sperejou a ziskouez o holl c'hounnar d'ar mare-ze. Evit-se eo en doa grêt an tamm skrid da zeski d'ar gristenien penaos en em brepari d'ar maro.

Ar maro (5 a vae 1652)

Er penn kenta a ebrel, Mikael an Nobletz a voe var e dremenvan. Epad pemp dervez e chomas evelse, hag edod da bep eur var c'hed eus e varo. Hag en eun taol e welleas, e c'hellas debri ha kemeret eun tamm nerz. Epad ar wellaenn-ze e roas da eur paour e zoudanenn hag eur gwenneg bennak en doa c'hoaz en e vanch. Met e kuz e reas an aluzen-ze, d'ar zul, epad m'edo an dud en oferenn.

Eun nebeut derveziou goude, d'ar 14 a ebrel, e kouezas adarre hag e voe a-nevez var e dremenvan. E gorf a oa skornet, evel pa vije bet goloet a erc'h. An holl a gave d'ezo edo en dro-man o vont da vervel. Ne denne mui e alan, e galon ne lamme mui. Henvel oa ouz eun den maro. Met dont a reas adarre buhez d'ezan, hag e c'hellas a-nevez tenna e alan, finval ha komz. Ar fallaenn-ze a badas ive pemp dervez.

An Tad Maner, pa glevas oa falî fall e vestr, a ziredas eus Douarnenez gand an Tad Bernard. Kaout a rajont ar c'hlanvour gwelloc'h eget na gredent. Laouen bras e voe heman o welet an daou vignon-ze en e gichen. Chom a rajont gantan eul lodenn vat eus an noz da gomz outan ha da gana d'ezan kantikou brezonek. Goulenn a reas kelou divarbenn ar misionou hag e voe eürus o klevet ez ae al labour var araok.

An daou Dad, o kredi e c'hellfe c'hoaz ar c'hlanvour beva meur a zervez, a guiteas Konk evit mont d'o mision. D'ar re a c'houlenne digantan perak n'en doa ket lavaret d'ezo chom beteg ar fin, Mikael a respontas: « Unan anezo a vezo em c'hichen. »

A-raog e varrad diveza, e voe brao a-walc'h epad eun dervez bennak, hag e c'hellas lavaret penaos hag e pelec'h e c'hoantae beza sebeliet ha beziet. « Ra vezo lezet, emezan, va c'horf epad tri dervez e chapel sant Kristof, chapel ar beorien, ma c'hello va mignoned dont niverus d'am gwelet ha da bedi evidon. » Ha da Janned ar Gall e kemennas : « C'hwi a glasko va mignoned, beleien ha re all, ma z'aint da bedi evidon da japel santez Barba. » Goulenn a reas kas e gorf da iliz Lokrist evit beza beziet e traon chapel sant Tujan, etouez ar re baour. « Na lenvit ket varnon goude va maro, emezan, na zougit ket dilhad kaon evel ma ra tud ar bed, met dilhad gouel, ha bezit laouen, evid ober dishenvel diouz ar bed. »

Nebeut amzer goude, d'an 2 a vae, e rankas ober ar c'hrogad diveza gand ar maro. Rust e voe an abadenn. Eur c'houezenn a c'hwad a voe var e gorf, evel var hini Hor Zalver er jardin Olived. E gorf, en diabarz, a oa evel devet gand an tan. Met, e kreiz e boaniou, ne lezas ket eur glemmadenn, ne c'houlenne nemet eun dra : gouzanv muioc'h c'hoaz.

Antronoz, 3 a vae, e kasas kemennadurez d'an Tad Maner a oa o prezeg eur mision e bro Leon, ugent leo bennak diouz Konk. Den ebet ne grede e c'hellfe digouezout abred a-walc'h. En dervez varlerc'h, 4 a vae, ar c'hlanvour, epad div eur, a voe evel dibradet diouz an douar. E zremm a oa lugernus ha koant evel hini eun den yaouank, e zaoulagad a zelle er memes lec'h gand eul levenez vras meurbet. Lavaret e vije bet eun den eürus er baradoz o sellet ouz kaerder Doue. — Neuze eo e c'hellas eul liver dont d'ober buan e batrom.

Pe zeuas ennan e-unan adarre, Janned ar Gall a c'houlennas digantan piou en doa gwelet : « Va Mestrez vat, emezan, an Hini am frealzas gwechall e Ajen; deuet eo adarre d'am frealzi. »

Koulskoude, d'an abardaez eus an deiz-ze, an Tad Maner en em gavas e Konk. Mikael an Nobletz a zellas outan, laouen holl, hag a c'houlennas eur wech all c'hoaz an absolvenn. An noz a dremenas penn da benn o pedi hag o prederia. Antronoz, 5 a vae, ar c'hlanvour a zastumas an holl nerz a jome gantan evit kinnig da Zoue e galon. Ar zul oa. Ar c'hleier a c'halve an dud d'an oferenn. Mikael, a vouez izel, a bede Hor Zalver, ar Werc'hez, ar zent, pokaat a rae d'ar groaz a ginnige d'ezan an Tad Maner, hag evelse, goustadig, eo e roas e huanad diveza, d'an oad a 75 vloaz.

Kerkent ha ma tremenas, e voe leun an ti a c'houez vat, c'houez vat a zeue diouz e gorf, e zilhad, plouz e wele. Ar re her sebelias o deus hen diskleriet.

Goude ma voe goalc'het ar c'horf, e voe gwisket, lakeet d'ezan e zilhad oferenna ha diskennet en eun arched dister, lezet dizolo, ha kaset da japel sant Kristof, hervez m'en doa Mikael goulennet.

An oferenn bred n'oa ket echuet c'hoaz, ha n'oa ken beleg nemet an Tad Maner endro da Vikael.

Buan ez eas ar c'helou, ha pa voe klevet ar glas goude an oferenn, an dud a ziredas da japel sant Kristof, da welet ar beleg santel. An holl a c'hoantae pokaat d'e zaouarn, d'e dreid, touch ouz e gorf eul leor oferenn pe eur chapeled pe eun dra bennak. Ar chapel a voe leun a dud epad an tri dervez. Ret e voe zoken lezel digor an nor epad an noz.

J. U.

Tud vat a Vreiz-Izel hag a Vreiz-Uhel
ha c'houi dreist-holl, paotred yaouank,
ma fell d'eoc'h anaout ar gwellaennou ho peus ezomm
da zigas en ho Pro,
it da dremen an 12, 13, 14 ha 15
a viz Gwengolo da Vontroulez.

Montroulez a vo en deiziou-ze
eur mor a gan,
a c'hened hag a levenez.

Kenteliou war al labour-douar

Ar skaot du pe an dua

An holl a anavez ar c'hlenved-se: ar greun a dro e ludu hag a zav ganto c'houez ar pesked brein. Eul louedenn eo ivez, ar pez a deu da veva er winizenn hag a ro had er greun goude beza o debret: al ludu eo had al louedenn vunut-ze.

Aes a-walc'h eo en em viret diouz ar c'hlenved-ze: n'eus ken da ober nemet glebia an had gwiniz gant kouevr-soufrek, da lavaret eo gant louzou an ed, evel m'hen anver, war ar mêz, peurliesa.

Eur c'hlenved all a zo, henvel a-walc'h ouz an dua, nemet ne vez c'houez ebet gand ar greun taget; eul louedenn anvet, e latin, *ustilago carbo*, eo a vez penn abefi ar c'hlenved-ze e lec'h egile ,an dua gwirion, a vez roet gan al louedenn anvet: *tilletia caries.* N'eus ket kalz a ouennou gwiniz hag a dapfe ar c'hlenved diveza-man; evit miret ouz ar gwiniz d'e dapa gwella 'zo d'ober eo o glebia gant dour tomm 50°; gwiniz hor bro ne grog ket ar c'hlenved-se enno, a gredan, ha setu perag ne 'z an ket da jom da boueza warnan pelloc'h.

Klenved ar c'har

Pa vez re zrus an douar pe re voan ar c'holo e vez stoket alïes an eost. Gant kolo krenv ha douar didremp e stok, a-wechou ivez, ar gwiniz, pa vez taget gant klenved ar c'har a zo roet gand eul louedenn all a vez graet *Ophioliolis graminis* anezi.

N'eus louzou anavezet mat ebet c'hoaz a-eneb ar c'hlenved-ze. Koulskoude, hiniennou, o deus bet soubet o gwiniz e dour trenk soufrek hag o c'holo n'int ket bet ken stoket ha re ar re all gant klenved ar c'ar.

Greun devet

Pa vez tomm ha sec'h an hanv ar gwiniz a deu da zarevi kalz re vuan, pell a-raok m'eo peurgrouet ar greun: ar re-man a jom dister, met n'eus klenved ebet warno: eur gwall zarvoud a zo digouezet ganto ha netra ken hag a vez anvet « *échaudage* », e galleg. En hor bro-ni, e vez glao alïes, hag an darvoud-ze n'eo ket anavezet nemeur. D'hen diarbenn, gwella a zo d'ober eo gounit gouennou gwiniz prim.

C'houil an ed. (Elater segetis)

An amprevan-man, eur wech ma teu da c'houil, ne ra ket kalz a zroug.

Met, pa ne vez anezan c'hoaz nemed eur prenv, e tebr gwriziou ar gwiniz hag a-wechou e ra gaou spountus. Klasket ez eus bet louzeier en e eneb, n'eus kavet hini mat ebet c'hoaz; ar gozed hag al laboused, mignoned vrasa al labourer douar, a zebr ar prenved lous-ze hag a ra evelse mil vad d'eur parkad ed.

Bez eg eus amprevaned all hag a ra gaou ouz ar gwiniz met ne dalv ket ar boan komz anezo pa ne anavezer louzou ebet da zont a-benn anezo.

Al louzeier fall

Eun druez eo trempa ha labourat mat an douar pa ne zav ennan nemet louzeier fall. Breman, pa n'eus ket kalz a zikour en tiegeziou, ne dizer ket c'houennat an ed, hag an ed ne vezont ket gwerzet ker a-walc'h, ken nebeut evit ma c'hellfed paea tud d'o c'hounneat A nevez 'zo eo bet kavet an tu da laza al louzeier, heb re en holl a vizou, o c'hlebia an douar gant dour trenk soufrek.

Red eo kaout eun donell graet evit fuilha an dour-ze. Dont a ra d'eun tamm brao a arc'hant c'hoaz ha n'eus nemed an tiegeziou bras hag a vefe gouest d'her prena.

An emgleoiou (*syndicats*) koulz hag ar parreziou a vefe mat d'ezo kaout tonellou evelse da bresta d'o zud.

An dour trenk ne ra gaou ebet ouz an ed ha 10 pe 20 dre gant a c'hreun a vo eostet muioc'h; an elfezenn, an askol, ar piz-logod a vezo lazet; ar bozen hag an treuzgeot avat a zo diesoc'h o dic'houenna.

AN HEIZ

Talvoudus eo ivez an heiz. Gwir eo ne raer ket ken a vara heiz evel gwechall ; koulsgoude, pa vez bloavеziou fall a winiz e vez laket heiz a-wechou etouez ar gwiniz da gas d'ar vilin hag ar bara graet gant bleud gwiniz ha bleud heiz n'eo ket fall tamm ebet.

Evid ar chatal n'eus greunenn ebet gwelloc'h eged an heiz ; ar moc'h a vez maget gant heiz a vez mat kenan o c'hig ha kalet ha gwenn an druz ennan ; malet ha mesket gant dour klouar, bleud ha brenn en eun douez, an heiz a zo mat kenan da lakat ar zaout da rei lêz. Darn a zo zoken hag a ro heiz e lec'h kerc'h d'ar c'hezeg hag en Aljeri e vez maget an holl gezeg gant heiz hepken.

Daou seurt heiz a zo: heiz hag o deus diou renkennad c'hreun hag heiz hag o deus c'houec'h renkennad c'hreun. Etouez ar re-man eman heiz Enez-Re a vez hadet e miz meurz hag a zo mat kenan da rei greun ; — heiz goanv a vez dare abred hag a c'heller da hada araok ar goanv ; — Heiz nevez-amzer hag a vez hadet e miz meurz pe e miz Ebrel ; — heiz Albert, eur ouenn mat tre da hada pe a-raok ar goanv pe en nevez amzer.

An heiz Chevalier a zo eun heiz a ziou renkennad c'hreun ; dreist da ober bier. Heiz ar *brinsez Svalof* a ro greun mat tre ivez.

Ar Bier, evel a ouzoc'h, a vez graet gant heiz ha gant houpez (houblon, e galleg).

Peurliesa e vez hadet an heiz goude ar gwiniz ; evel ar c'herc'h an heiz a zo mat da zebri ar pez a jom a demz warlerc'h ar gwiniz. Koulsgoude, figusoc'h eged ar c'herc'h eo an heiz war an temz ha war an douar ; ha rak se ma ne c'hounezer ket an heiz goude eun eost temzet mat, evel ar boued chatal, e vezo red rei teil pe vizin d'ezo.

Pa vezo bet temzet an douar, er bloaz a-raok, gant 100 lur azot soudek ha 200 lur super pe gaoc'h-houarn, dre zervez arat e vezo temzet a-walc'h.

Kizidik eo an heiz ouz al louzeier fall ha rak-se, pa c'heller, eo mat, a-raok hada, trei diou wech an douar, evit hen dilastri.

Pe goulz hada?

Red eo hada an heiz goanv e miz kerzu pe zoken e miz du evit rei amzer d'ezo da veza krenv a-walc'h araok ar yenienn.

Heiz meurz a c'heller da hada e miz ebrel ha zoken e deiziou kenta miz mae. Koulsgoude, arabad gortoz eun eost founnus eus an heiz gounezet ken divezat ; gwelloc'h eo o hada e miz meurz pe zoken e dibenn miz c'houevrer.

Hadet e vez an heiz evel an eostou all ; koulsgoude, p'eo gwir eo teo o greun red eo o douara doun ha stank: n'eo ket re hada daou c'hant lur dre zervez arat.

Evel an eostou all red e vezo ivez c'houennat an heiz o freuzia hag o roulouera.

Douarou gwiniz du.

N'eus ket pell abaoe ma vez gounezet gwiniz du en hor bro ; met kemeret o deus avat eul lec'h bras etouez hon eostou.

Graet e vez ganto fars ha yod anavezet gand an holl; mat int ivez da rei d'ar chatal ha dreist-holl d'ar moc'h. Arabad avat rei gwiniz du d'ar zaout na d'ar c'hezeg rak o lakat a rafent da goll o lez.

Daou seurt gwiniz du a c'hounezer : Gwiniz du, demzu pe arc'hantet, hag eo ar re wella; kemeret o deus lec'h ar gwiniz du, du, gounezet gwechall a zo kalz falloc'h ha ne vez ket kavet anezo ken breman.

Gwiniz du a vro Tartar, mat hepken evid ar moc'h, c'houero kenan o bleud ; ne vez ket gounezet kalz anezo en hor bro.

Ar gwiniz du.

Ar gwiniz du n'int ket figus war o douar ; n'eus nemed an douarou re bounner ha ne blijfent ket d'ezo ; en douarou-ze e roont kalz kolo ha kalz deliou met nebeud, nebeud a c'hreun.

Plijout a ra d'ezo an douarou nevez difraostet ; an eost gwella int evid an douarou-ze.

Mouget e vez al louzeier fall dindan ar gwiniz du ; mat int eta da zilasteza an douarou lous. En eur ger, dont a ra mat ar gwiniz du goude pep seurt eost ha mat eo o lakat a-raok pep seurt eost. Gwiniz du, daou vloaz dioc'htu, e douarou a zo, a zo eun dra vat evit dilasteza an douarou-ze. Ar gwiniz du a c'houlenn douar blot ; mat e vezo eta trei ha douara gand an tumper epad ar goanv ha freuza an douar c'hoaz, meur a wech, epad an nevez amzer, gand ar freuzerez (extirpateur) pe gand ar freuziou.

Arabad eo hada re abred ar gwiniz du rak an distera reo a ra droug d'ezo ha red eo gor a-walc'h d'ezo da zevel, en hor bro ; ar gwella koulz da hada gwinîz du eo etre ar c'henta hag ar c'houec'h eus a vezeven, evel a lavare ar re goz, ha gwech ebet n'o deus lavaret eur wirionez ker rik.

Hadet e vez peurvuia ar gwiniz du gand an haderez ha mat eo hen ober ; koulsgoude ne blij ket d'in ar c'hiz da douezia an had gand al ludu nag evid ar gwiniz du nag evid ar rabez, an irvin hag ar boued chatal all ; kalz gwelloc'h eo hada an had hepken, evel m'her gran va unan hag evel m'her gra breman kalz hag o deus gwelet mat oa kalz gwelloc'h ober er c'hiz-se. Fuilhet e vez al ludu, war an douar, a-raok hada ha goudeze e vez douaret an had gand eun taol freuzion. Ne jom ket pell ar gwiñiz du en douar ha setu perak ez eus ezomm da rei d'ezo boued aes da zebri evel ar super hag an azot soudek. Kant lur azot soudek ha daou c'hant lur super a zo eun temz mat evito pe c'hoaz, hag a zo gwelloc'h, tri c'hant lur ludu toueziet evel m'hon eus lavaret kentoc'h.

N'it ket da rei fosfat d'ar gwiniz du nag ar pez a anver ludu du ha n'eo nemet fosfat livet, e du hep talvoudegez ebet. Peurvuia, ma n'eo ket atao, al luduou-ze ne reont vad ebet d'ar gwiniz du.

Arabad douara re ar gwiniz du ha rak se arabad morse o hada dindan ar bomm ; mat eo avat o hada gand an dourn hag o golei gand ar freuziou. Ker mat pe welloc'h eo gounit ar gwiniz du evelse eged gand an haderez, ya, mar d'int hadet gand eun hader ampart.

Klevet ho peus, hep mar ebet, lavaret eo a-walc'h kaout eun tokad gwiniz du da hada eur waremm ; mar d'eo bras ar waremm eun tokad bras a zo a-walc'h ha mar d'eo bihan, eun tokad bihan. Ne alian den ebet da gredi traou evelse: m'ho peus c'hoant da gaout eun dra bennak en ho touarou, hadit hanter kant lur had, dre zervez arat. Pa ne vez ket kompez an douar, evel en douarou nevez difraostet, red eo hada stankoc'h ha teurel 60 lur pe 70 lur dre zervez arat.

Ar gwiniz du, panefe ar vez
a ziouanfe en eun nozvez.

Gwir eo, pa vez gleb a-walc'h an douar pe pa vez glao, trumm goude ma vez bet graet ar c'hounidegez, ar gwiniz du a ziouan dillo; met pa vez sec'hor vras e lakont pell amzer, a-wechou, da ziouan.

N'eus netra 'n holl da ober epad ma sav ar gwiniz du, rak pa vezont stank a-walc'h e vougont al louzeier fall.

Epad ma vezont e bleun, an avel grenv, an tarnev, ar glao, ar c'hor hag ar zec'hor re badus a ra kalz droug d'ezo.

Trouc'ha vez graet an gwiniz du gand ar falz ; pa vez bet hadet irvin etouez ar gwiniz du — hag eur c'hiz vat eo, rak a-wechou e lec'h eun eost e vez daou, eun eost mat a irvin hag eun eost mat a winiz du, — eo red o zrouc'ha gand ar falz. Pa ne vez ket a irvin en o zouez e c'heller o zrouc'ha gand ar falc'herez pe gand an vederez. Labour vat a vez graet gand ar binviachou-ze pa vez kalet a-walc'h an douar ; anez avat e vez diframmet ar plantennou, gwriziou hag all, hag ar benveg buan awalc'h a rank chom a-zav.

Pa vez mat ar gwiniz du e vez eostet daou vil lur c'hreun ha pemzek kant lur golo dre zervez arat.

Edou all a zo evel ar maïz, ar mell, ar sorgho, met ne vezont ket gounezet kalz e Breiz; e Bro-Wened koulsgoude e vez hadet meur a dachennad mell ; ar maïz hag ar sorgho a vez trouc'het ez-c'hlas ; komz a raimp anezo pa gomzimp eus ar boued chatal.

Talvoudus e vefe gounit fa rag ar greun a zo eur vagadurez eus an dibab evid ar chatal.

Evit larda moc'h n'eus netra gwelloc'h eged ar fa poaz; eul lur anezo a dalv da nebeuta kement ha diou lur heiz.

Mat eo rei fa d'ar zaout ; diou lur fa malet toueziet gant dour klouar a zo eur gouelien eus ar c'henta da eur veoc'h hag a lakaio he lêz da greski kalz.

Ar fa gounezet evid ar chatal a zo kalz bihanoc'h eged ar re a c'hounezer evid an dud ; c'houero int ivez, eun tammig ; rei a reont muioc'h a c'hreun, avat, hag uheloc'h eo o flant.

Daou seurt a zo anezo : fa goanv ha fa meurz ; ar re genta a hader e dibenn miz gwengolo pe e miz here hag ar re all e miz c'houevrer pe e miz meurz.

Ar fa a c'houlenn douar krenv. O hada a raer gand an haderez, a renkennadou, daou ugent santimetr etrezo. Red eo hada 200 lur had dre zervez arat. Roet e vezo d'ezo tri c'hant lur super pe gaoc'h-houarn, dre zervez arat ; ezomm ebet a dremp azotek. Red eo avat o c'houennat eur wech ; met ne vezer ket pell evit hen ober p'eo gwir int hadet a renkennadou. Ar fa ne vezont ket pell evit golei o douar ha mouga a reont raktal an holl louzeier fall a vez en o zouez. Eostet e vezont e miz eost pe e miz gwengolo ha dournet gand an dournerez. Trouc'het e vezont pe gand ar falz, pe gand ar falc'h pe gand ar vederez pe gand ar falc'herez evel an eostou all ; savadellet e vezont goudeze evel ar gwiniz du.

Evid o dourna e ranker pellât an daboulin diouz an c'hrouer rak brasoc'h eo ar greun eged re an eostou all.

N'eus netra gwelloc'h eged ar fa da c'hounit a-raok ar gwiniz ; netaet e vez an douar ganto p'eo gwir eo red o c'houennât; blotaet e vez an douar ivez gand o gwriziou ha pinvidikaet gand o azot p'eo gwir eo ar fa eus an hevelep rummad louzeier gand ar melchen hon eus komzet anezo en eur gomz eus an temzou.

Alia a reomp eta al labourer-douar da c'hounit eun tamm bihan a zouar e fa evel hon eus graet hon-unan hevlene hag evel hon eus sonj da ober c'hoaz er bloaz a zeu.

Talvoudus eo ivez ar fa da drouc'ha ez-c'hlas da ober boued chatal ; komz a raimp anezo pelloc'h pa gomzimp eus ar boued chatal all.

Olier CHEVILLOTTE.

WAR DRO AR RE GLANV

Gwelet ho peus alïes ar vedesined o kemeret brec'h ar c'hlanvour, o lakât e vizied tost d'ar biz meud hag o chom sioul eur pennad, evel ma vije o sonjal hag o kounta. Alïes, keit ha ma ra an dra-ze, e vez eur montr gantan. Petra ra ?

E vizied a zo war eur wazienn hag a zanter o lammat, e traon ar vrec'h, en tu diavêz, pa vez an dourn war e bal. Ar wazienn-ze a vez santet o lammat ha, dre al lammou a ra, ar medesin a oar meur a dra diwar stad ar c'hlanvour.

Gwazienn an dud yac'h, pa vezont en oad, a ra wardro 60 lamm dre vunutenn ; buanoc'h ez a hini ar vugale hag hini ar re goz. Al lammou a zo, hervez ar ye-c'hed, pe grenv, pe zister ; pe dêr, pe c'houestat ; pe eünn, pe gamm. Arabad d'an diouallerez kredi e c'hello beza medesin a-walc'h da anaout eun dra bennak diouz lemmenn ar gwad. Ne c'houlenner diganti nemet gouzout o c'hounta. Ar gount anezo a vez merket war eun tamm paper da ziskouez d'ar medesin.

Eun dra, koulsgoude, a zo hag a ranker da c'houzout. Goude beza bet operet pe goude gwillioudi ma santer al lammou o kreski a niver hag o koll o nerz, ma weler penn ar c'hlanvour o wenna, ma c'houlenn aer, ma klemm, gand e ziskouarn boudinellet ha gand an traou o trei en dro d'ezan, galvit dillo, dillo, ar medesin ; ar c'hlanvour pe ar glanvourez a goll gwad en eun tu bennak. Neuze, dres, eo e vezo gwelet ma talvezit da eun dra bennak war dro ar re glanv. Ar maro a zo tost, marteze ; dre ar pez a reoc'h, dre ar pez a leveroc'h, n'it ket da lezel ar c'hlanvour nag an dud all da anaout ho sonjou. Bezit sioul ha poagnit. Ma ho peus ether, kafein, eol kamfret, ha peadra da ober pikuriou, sankit, beb an amzer, unan pe unan eus al louzou-ze er c'hlanvour. Grit ar pez a vezo bet kuzuliet d'eoc'h gand ar medesin rak henman alïes a oar petra dle en em gaout ha kuzulia a ra evel ma vije sur peseurt droug a dle en em gaout.

Sur a-walc'h ma ouezit eus a belec'h e teu ar gwad ha ma c'hellit miret outan da vera, arabad d'eoc'h beza ne-c'het evit hen ober. Sioulder, nerz-kalon ha gouzout gourc'hemenn, hag an nebeuta a dud a vo wardro ar c'hlanvour eo ar gwella. Dre guz e vezo galvet buan, buan, beleg ha medesin, hep spounta ar c'hlanvour. Hag arabad d'eoc'h spounta hoc'h unan o lenn kement-man rak n'eo ket eun dra d'en em gaout bemdez eo !

Diou pe deir gwech bemdez e kountoc'h lammou gwazied ho klanvour hag er memez amzer e lakeoc'h d'ezan an thermometr da boueza e derzien. Lammou ha terzien a vezo merket war eun tamm paper da ziskouez d'ar medesin. Ar gwella zo eo kaout eur baperenn roudennet anvet « feuille de *température* ». Roudennou a zo warni da verka lammou ar gwazied hag huelder an derzien. Ar medesin dre eun taol-lagad war ar baperenn-ze a oar dioc'htu meur a dra.

An diouallerez a daolo evez ouspenn war zoare ar c'hlanvour da denna e alan, pe vuan, pe c'houestat, hep poan pe gant poan, aes pe ziaes, gant trouz pe hep trouz, reiz pe zireiz.

Ma 'n deus paz ar c'hlanvour pe seurt paz en deus : paz sec'h, paz strounsus ; gant kroz pe hep kroz ; berr pe hirr ; a frapadou pe heb ehan ; en noz pe en deiz ; eur paz hag a laka da zislounka pe nann.

Hag evel ma rankit lakat a gostez ar fank hag an troaz, ar c'hroz a zo ivez da veza diskouezet d'ar medesin rak dishenvel eo e pep klenved. Evel just, ne vezo ket laket ar c'hlanvour da grozi e pod an troaz rak neuze kroz ha troaz ne dalvesfe ket ar boan sellet outo ken.

A-wechou ar medesin a c'houlenno ouzoc'h lakat ar c'hroz a-gostez da veza studiet. Ar c'hroz a zo da gas da studia evelse a zo da veza taolet gand ar c'hlanvour e-unan en eur vured vihan hag a vezo bet bervet en dour. Ar bont a vezo bet bervet ivez. Ar voutailh bountet start a vezo kaset gand eur medesin en eun ti-labour el lec'h ma vezo klasket gouzout dioc'htu, o studia ar c'hroz, pe seurt klenved en deus ar c'hlanvour.

M 'z eus ezomm da gaout troaz, henman a vezo digemeret en eur pod kempenn kenan ha taolet goudeze en eur vured ker kempenn all ha ne vo enni na sukr, na louzeier, na traou a liou.

M'ho peus c'hoant da ober plijadur d'ar c'hlanvour ha da viret ouz ar c'hlenvejou spegus da veza spegusoc'h c'hoaz, grit alïes eun tamm gwalc'hi d'e c'henou. N'oc'h ket evit gouzout ped ha ped klenved a deu dre eur c'henou diskempenn. Gwella zo, evid ober ar c'hempennerezze eo an dour Vichy. Muzellou ha muzunou a vezo gwalc'het gand eun ibilad ouat soubet en dour Vichy yen. An teod ivez a vezo kempennet evelse, ma ne c'hell ket ar c'hlanvour hen ober. Pa vezo gouest d'hen ober ec'h en em gempenno e-unan gand eur palouer-dent bet bervet, dour tomm ha savon-dent; goudeze e rinso e c'henou gant dour Vichy. Digemeret mat e vez atao eur banne dour Vichy yen da dourlounkat ha da rinsat ar c'henou, dreist-holl goude beza bet evet laez.

Ma ne c'hell ket ar c'hlanvour gwalc'hi e c'henou e-unan ha ma 'z eo gourc'hemennet gand ar medesin, ho pezo tro da gempenn a-flao holl ar c'henou. Eur poddour ho peus hag eur gorzenn c'homm hag eur beg gwer. An traou-man a zo dibikous evel just, hag ar beg gwer, dreist-holl, n'emaer ket o paouez e denna eus ar penn a-drenv. Lakat a rit er pod ar pez a zo bet gourc'hemennet gand ar medesin: dour borike, dour oxygene, permanganat pe Vichy pe draou all; an dour a zo klouar; ar pod a zo savet daou droatad huelder diouz genou ar c'hlanvour. Henman a zo azezet, e benn soublet, eun torch en dro d'e c'houzoug, eur pod bras dindan e javed da rekour an dour. E alan a ranko da denna dre doullou e fri keit ha ma 'z ay an dour en e c'henou dre ar beg gwer. Dienkrez e c'hell beza: ñe lounko berad louzou ebet. Ha pa rafe? Louzoou dizanjer a vez roet peurliesa evid ober ar c'hempennachou-ze.

Met gand ar vugale ho pezo c'oari a-wechou ; kas a rankoc'h ar beg gwer etre ar voc'h hag an dent; an dour en do nerz a-walc'h d'en em zila er c'henou hag houman a zigoro anezi he-unan. Met ehana a rankoc'h beb an amzer ha muioc'h a zaelou eged a bokou ho pezo evit ho pennoz Doue.

Eul litrad dour a zo a-walc'h evid ar vugale, hag unan hanter pe zaou evid an dud en oad.

Ar Medesin.

KELEIER AR MIZ

GOUELIOU HOLL GELTIEK RIEG.

D'an 13 ha 14 a viz Eost kalon Breiz he deus tridet e Rieg. A vilierou eo ec'h en em vodas eno he bugale en dro d'ar vein hir savet en enor da bemp skrivagner breizek, Kerampuilh, Kervarker, Brizeuk, ar Skour ha Botrel. Barzed Breiz vihan ha barzed Breiz Veur, bodet en dro d'eun daol-vaen a ganas dirak eur bobl tud o fizians e amzer da zont o gouenn. Leon ar Berr, er brezegenn a dlie ober eno a lavar: « Pep rann-vro he deus he ezommou, dishenvel diouz ezommou he amezeien. War gement-se, Breiz-Veur a ziskouez d'eomp ar skouer vat. Iwerzon a gemeras he lec'h gwirion e kreiz an Impalaerded saoz; Bro-Skos ha Bro-Gemre, Enez-Manx a zo klevet o mouez e Lundain ha Kerneviz ne zaleint ket da ober kement all.

Perak ne vije ket klevet, e Pariz, mouez Breiz-Izél pa 'z eus kouezet 250.0000 breizad, evit Bro-C'hall war dachenn an enor?

Pep poblad eus en Europ, ar re izela zoken, o deus laket, en o fenn, difenn o menoziou broadell... N'eus den war an douar hag a viro ouzomp da garet hor yez, hor gwiskamant ha da zerc'hel krenv d'hor spered-ni. Met evid o derc'hel ra lezo al lezenn c'hall ar gwir ganeomp da zeski hor brezoneg da vugale hor skoliou. »

Daou bred meur a 2.000 den hag ouspenn a vodas d'ar zadorn ha d'ar zul pennadureziou an holl boblou keltiek. Gwella-ze ma c'hell *Consortium* an A. Saisy a Gerampuilh, Rener Goueliou Rieg, harpet gand an A. A. Jaffrennou hag ar Berr, derc'hel e Breiz arc'hant ar Vretoned hag o lakat da dalvezout evit mad ar vro. Eun nevezenti eus ar gwella e vezo kement-se rak betek hen ar c'hant ar Vretoned a zo bet aet atao da harpa traou hag a vire ouz o zraou o-unan da vont en dro.

GOUELIOU KINTIN

Eus an 3 d'an 8 a viz Gwengolo a zeu eman goueliou Kevredigez broadel Breiz e Kintin, renet gant an A. Markiz de l'Estourbeillon. Prezegennou a vo graet gant an A. Jaffrennou, an A. Carne, hag an A. Saisy a Gerampuilh.

Studiadennou graet an A. Yann de Guenyveau, hag an A. Quilgars a vezo lennet.

Peziou-c'hoari a vezo diskleriet.

KENDALC'H BREIZ-ATAO, E ROSPORDEN.

Breiz-Atao a vodo he mignoned, e Rosporden, d'an 10, 11 ha 12 a viz Gwengolo. Olier Mordrel, Morvan Marchal, renerien *Breiz-Atao*, M. Duhamel, P. ar C'hoz hag Abeozen a gomzo.

DISPLEGADEG AR BLEUN-BRUG

Ar pez a zo da zisplega, er bloaz-man, evit kenstrivadeg an displegadeg, eo gwerz kaer Kalloc'h: *Va c'halon a zo e Breiz Izel*, bet moulet e Feiz ha Breiz miz meurz diveza.

DIVINADENNOU

Er miz a zeu, gant priziou ar *Bleun-Brug* e voulimp roll gounideien dividadennou 6 miz kenta ar bloaz.

BLEUNIOU BREIZ

Roet hon eus tri miz hanv d'hol lennerien da zastum d'eomp anoiou bleuniou hor bro; pedi a reomp ar re o deus graet dastumadennou evelse da zigas d'eomp o labouriou a-raok dibenn ar miz-man.

Er miz a zeu ec'h embannimp eur genstrivadeg nevez.

SKODENNOU

Pedi a raer ar re n'o deus ket kaset c'hoaz o skodenn d'ar *Bleun-Brug*. — 10 lur, — d'her c'has kenta ma c'hellint d'an A. P. Abjean, Plouguerneau, C/C. 121. 83. Rennes.

EUREUJOU

D'an 19 a viz Gouere eo bet eureujet e Plougerne, J.-P. Inizan, eus a Gernouez, gant Valantina Abjean eus a C'horreker.

Ar plac'h nevez, he devoa gouezet miret, evit deiz bras he eured, he dilhad kaer a vreizadez. Hor gwella gourc'hemennou d'an daou bried nevez.

BADIZIANTOU

Yvona-Mari Bouillé a gemenn d'eoc'h gant levenez he deus digoret he daoulagad glas-mor da sklerijenn ar bed keltiek.

Koant eo, e gwirionez, evel eur vleunvenn a Vreiz. He mamm a zo yac'h, hag hi ivez.

Ker-Iliz, Perroz-Guirec, 11 a viz Mezeven, 1927.

Rener *Bleun-Brug* Leon, an A. Olier Chevillotte, eus a vaner Kervasdoue, e Plougonvelen, a zo bet badezet eur mab d'ezan, d'ar 26 a viz gouere, deiz Gouel santez Anna, hag a zo bet roet d'ezan an ano kaer a Wennael. Yec'hed ha buhez hirr d'ar breizad nevez.

MARVOU

ERBEDI a reomp ouz hol lennerien an A. Pennec, vikel vras eskopti Sant Brieg ha Lanndreger, eur beleg gouiziek hag eur breizad, penn-kil-ha-troad, evel ma ne vez ket gwelet kalz, hag an A. Giblat de Bronac, eus a Zinan, eur skrivagner speredok, aozer ar *Vaz-Valan*, *Bois ton sang*, ha *Franche-Epée*, maro er miz tremen.

Petra vo Gouel ar Bleun-Brug evid ar vugale

I. — Bleun-Brug ar bloaz-man eo dreist holl Bleun-Brug ar vugale. En ho dilhad kaera e teuio ar vugale d'ar gouel-ze. Eun oferenn-bred, gant tri beleg ouz an aoter, a vezo kanet evito da 8 eur e iliz Sant Vaze.

II. — Da 9 heur, e paeroniaez Sant Varzin, e vezo priziou da c'hounit, d'ar re anezo a ouezo gwella lenn brezoneg ha kana.

a) Laket e vezint da lenn eur pennad pe bennad eus *Buhez ar Zent* an A. Perrot, pe hini an A. Moal, eus *Levr oferenn* an A. Uguen, pe eus *Livr-pedennou* an Dudchentil Guillevic ha Priellec. Dibab a raint al levr a garint.

b) Goudeze e vezint laket da gana unan pe unan eus Soniou *Feiz ha Breiz* pe eur c'hantik bennak.

III. — Da 1 eur ar vugale a en em vodo e porz ti-skol Itron Varia ar Vur war ent Plourin, evit kemeret eno an autoiou bleuniet o c'haso da ober tro kêr.

IV. — E Koatserho e vo graet eur vodadeg evito o-unan ha diskleriet dirazo eur pez diouz o doare: *Ar Blogorn.*

Holl e rankint gouzout kana Bro Goz va Zadou.

PAJENNAD BREURIEZ-VEUR AR BREZONEG

Evit ma c'hello ar brezoneg beva ha bleunvi dre vaga eul lennegez dellezek a Vreiz, e renk beza *reiz, unvan* ha *pinvidik*. D'al labour reiza, unvani ha pinvidikaat ar Yez ez eo en em ouestlet hor *Breuriez-Veur ar Brezoneg*. Dre *ar studi* hag *an emgleo etre ar skrivagnerien* hepken e c'hello kas da vat al labour-ze. Gwelomp petra a zo bet graet bete vreman.

⁂

1°. — En hent ar studi.

Geriadur. — Geriaduriou a zo bet savet. Ar « Petit Vocabulaire français-breton », diviet, a vezo advoulet a-benn bloaz, kresket ha gwellaet (e ti Prudhomme, Sant-Brieg). E « Geriadurig brezonek-gallek » an aotrou Ernault (e ti Prudhomme) e kavor, lakaet kenver-ha-kenver, ar pep talvoudeka eus hor geriou brezonek Leon Treger, Kerne ha Gwened. Geriou nevez a ranker sevel mar karer ober d'ar brezoneg kerzout keit-ha-keit gant spered mab-den. D'en em harpa da ze e kavo hor skrivagnerien war an trede levrig eus « Conseils aux Ecrivains breton » eur roll eus ar c'hentgeriou (préfixes). E « Geriadur » an aotrou Ernault ez eus bet lakaet, ouspenn, ar gourfengeriou (suffixes): *-ad, -iad, -adur, -adurez, -ell, -er,* hag all. Da rei skoueriou war ar c'henaoza geriou nevez hon eus savet e *Buhez Breiz* da genta, e *Gwalarn* da c'houde, eun nebeut « technologies bretonnes ». Re-all a zo war ar stern.

Yezadur. — Embannet ez eus (e ti Prudhomme) eur mouladur nevez eus « La Langue bretonne en 40 leçons » gand eur c'hentskrid diwarbenn ar Yez hag ar Studiou keltiek. Al levrig « Enseignement du breton » gant Meven Mordiern (*Breiz Atao* hag *Emgleo sant Iltud*) a zo eus an talvoudusa. Lenn ennan, dreist-holl, pp. 14 ha 15, an daolenn eus perziou mat ha fall pep rannyez. Ma karfe skrivagnerien Leon, Treger ha Kerne tec'hout diouz perziou fall o rannyezou ha staga ouz o ferziou-mat, e vefe savet en eun taol ar Yez reiz hag unvan. D'o eeuna en hent-se eo hon eus embannet al levriouïgou « Conseils aux Ecrivains bretons » (Emgleo sant Iltud) hag e vurutellomp aman, e sell d'ar Yez unvan, ar skridou nevez a vez degaset d'eomp. Pedi a reomp adarre an embannerien da gas o embannaduriou nevez d'an aotrou F. Vallée, 23, rue Saint-Benoît, Sant-Brieg.

⁂

2°. — En hent an Emgleo.

Da unani, da vihana evid an diavaez kement hag e c'heller hen ober, skrivagnerien Leon, Treger ha Kerne, ez eus bet savet eun doare-skriva unvan: doare-skriva *Emgleo ar Skrivagnerien*. Heuliet e vez gant *Feiz ha Breiz, Breiz,* embannaduriou *Emgleo sant Iltud,* pennadou-zo eus ar « C'hourrier », hag all (1).

A-hend-all, an *Notennou diwar-benn ar Gelted* ha, war o lerc'h, ar *Skeiz* o deus rôet eur skouer eus eur yez lennek unvan. Heuliet eo bet ar skouer-ze eus ar gwella gant *Breiz-Atao, Gwalarn* ha levraoueg *Gwalarn* (2).

(1) Ne heulier ket c'hoaz piz a-walc'h reolenn an *Emgleo* diwarbenn an daou-boent (trema) a zo hepken en e roll merka *disrann* etre vogalennou (evel er ger gallek *maïs* e-kenver mais).

(2) Erbedi start (a reomp diweza embannadur Levraoueg Gwalarn, *An aotrou Bimbochet.*

Er-maez eus *Gwalarn* ha *Breiz Atao* hor c'helaouennou ha kelaouennou-kelc'h a heuilh peb a rannyez dishenvel: *Feiz ha Breiz* a zo e yez Leon, Breiz e yez Treger; *Kenteliou sant Fransez* a zo skrivet e meur a rannyez, nemet ne heuilh ket ar skrivagnerien anezo doare-skriva an *Emgleo* a lakfe, da vihana, evel eur gwiskad a unvanded war an holl bennadou dishenvel-yez-se.

Ne striver ket a-walc'h da c'houennat diouz rannyezou Leon ha Treger ar gwall-berziou ma sav diouto dreist-holl disrann etrezo. Setu aman eun nebeut skoueriou eus ar faziou a gaver an aliesa: — 1° . — er skridou a yez Leon: ober gant *ez,* rann-verb-diogela (particule affirmative) er frazennou-nac'h: *n'ez eus,* e lec'h *ned eus* pe *n'eus;* ober gand *en eur,* e lec'h *o, dre, gant, war-bouez, e sèrr,* hag all, dirag an hanoiou-verb (infinitifs): *dre* (*gant, war-bouez* —) *studia e lesker,* ha neket *en eur* a zo e gefridi merka daou dra graet a-gevret: *lenn en eur vale;* disneuzia an hanoiou-verb dre lakaat peb eil penn an dibenn anezo: *dribi* e lec'h *dibri, teuler* e lec'h *teurel, delc'her* e lec'h *derc'hel,* hag all; kemmeska diouz skouer Tregeriz ar rannou-verb hag an displegaduriou (conjugaisons): *ar re a gar a'z aio* e lec'h *a yelo, neuze a deuas* e lec'h *e teuas ;* stumma ar frazennou-suj evel e galleg : *Per a lavar ar c'haz a zo lèr* e lec'h *Per a lavar ez eo laer ar c'haz.* — 2° — Evit Tregeriz, o gwasa si eo n'ouzont ken ober gant doareou dishenvel ar verb *beza: eo, zo, vez, eus, eman. Zo* dreist-holl a deu ganto eus ar falla evid *eus, eo: mar zo lud, na zo ket* (!!). Gwall-vesket ar furmou-verb, e vesker da heul ar rannou-verb hag an displegaduriou. Ha setu torret da vat kevreadurez ar brezoneg (syntaxe bretonne), hag ar yez war an dinaou da vont d'eun trefoedach disneuz.

⁂

Da verka he hent da yez Wened evid an doare-skriva ez eus bet embannet aman warlene eur pennad ma alïer Gwenediz: — a) da zigemerout an *w* evid ar son a vez distaget ganto *gu* (e lec'h *gw*) hag *u* kensonenn dirag *e* hag *i;* — b) da skriva ar *c'h* gwirion evel ar yezou all: *merc'h.* Mirent o *h* distreset eus *th: merh, meurh* evit *meurz,* kembraeg *mawrth,* ha dalc'hent da skriva an *h* e penn kenta ar geriou: *hent;* — c) da zigemerout *ilh* (*lh* war lerc'h *i*) evid an *l* glep. O veza ma skrivint evel ar re-all *ilc'hier, mouilc'hi,* hag all, ne vo ket a riskl a zrouk-kemmeska er seurt geriou *l* glep ha *c'h.* Dre skriva *pil'he, sil'he, kil'he,* gand eur virgulen-grec'h da verka an e *gwaskedet,* ne vo ket a riskl kennebeut-all da zrouk-kemerout er geriou-ze *il'h* evid *ilh.*

A-hend-all, evit pez a zell tec'hout diouz gwall-dechou a zo hag a denn d'an trefoedach, ez eus bet rôet aliou mat ha kenteliou reiz da skrivagnerien Wened gand an aotrou abad Goff. Studiet int bet aman, ha meulet peurvuia dre ma tennont, ouspenn gwellaat yez Wened, d'he nesaat d'ar Yez unvan. Gwaz a ze ne vez ket sentet nemeur ouz an aliou ker fur-ze!

War a weler, kalz a van d'ober c'hoaz. N'omp ket zoken hanter-hent, dreist-holl dre an diouer a emgleo, pep rannyez o vont gant he gwall-blegou, ha zoken oc'h ober diouz gwasaat anezo, eur vez! Evel em eus hel lavaret aman c'hoaz, eman Amzer-da-zont hor Yez ha hini hor Brôadelez (stag ouz ar Yez) etre daouarn ar skrivagnerien. O fedi a ran, en eur gloza, da lenn ha da studia an holl skridou a zo bet meneg anezo aman uheloc'h, hag a zo bet savet d'ezo, n'eo ket da glask brud na da c'hounit arc'hant, hogen e sell hepken d'o mad, a zo ivez mad ar Yez hag ar Vro.

Ar Sekretour: F. VALLEE.

Bodadenn hor « Breuriez ar Brezoneg » a vezo graet e Montroulez da genver kendalc'h ar Bleun-Brug, d'ar meurz, 13 eus ar miz-man, da 10 eur, e paeroniez Sant-Varzin.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Bouteier, dilhajou, mezer, lïen, meubl, gweleoù, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.

Ar varc'hadourez a brênot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST**.

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE

36, rue de Siam BREST — **J. PLOUÉ** — 57, rue de Traverse BREST

Déménagements - Camionnage - Transit - Transports

Cadres - Wagons - Autos Capitonnés

R. C. Brest, 600 — Ad. Tél. Ploué-Brest — Tél. 0-38

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL,** al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL,** aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

Goulennit e ti ar marc'hadour

☛ *ar Zoavon* ☚

e galleg « **Le Plus Chic** »

Hanz eo ar v

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez « LE NO

evit boc'h holl asuransou (ar vuzo, an hag all).

BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Vict e korn ru Baris. (Komzit

Staliou Neveziou Bras

Aux Galeries Saint

108 à 112, Rue Jean-J

KOANTA NEVEZIOU GWELL

Kavet e vez dilhad graet, en avans, goude kemeret ar vent; dilhad nevez hag ar baotred yaouank.

DREIST EVID AR MEZERACH DU

Evit an dud diwar ar ma

- AUX -

DAMES DE FR

95, 97, 99, Straed Siam, BR

-:- BRASA STALIOU ER

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU

ARREBEURI -:- TRAOUACH

Ar wella marc'hadourez evid

Ar marc'hadourez prenet a vezo ti gant kirri dre dan.

Tud an ti a bar Brezoneg

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tïez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

13, Straed Siam — BREST

Télég. AUDREN-GRAINES-BREST — *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKÈTA

KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti — **TI A FIZIANS** — R. C. Brest 49

Pommad ha Bleud NOEL

a bare Ruzderiou ar vugale N

Ar Pommad Noelline a zo ar gwell

SPINAC'H AR BR

Priz pep louzou, 18 real.

Kaset e vez gand ar fakteur evit 20 real.

STAL-VRAS :

GRANDE PHARMACIE

Foucher et Le Monnier

75, Ru Siam, Brest

75

N'achetez pas de meubles avant d'avoir visité la

RANDE FABRIQUE de MEUBLES

BRETONS, MODERNES, LOUIS XVI et ANCIENS

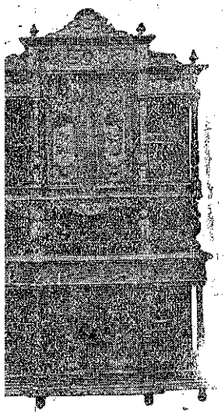

Maison Louis QUEMENEUR

Fondée en 1905 — Sculpteur Breton

Grand choix de Salles à Manger et Chambres à Coucher en tous genres.

Meubles à l'usage de la Campagne

Magasins de vente et d'exposition : 37, rue Louis-Pasteur, BREST

Usines à Saint-Pierre-Quilbignon

ph. 8-03 Brest. — Tud an ti a oar brezoneg.

Une visite s'impose

Livraison par camion-auto

ngars agricoles métalliques

ntes métalliques — Serrurerie d'Art
Ponts en fer — Toutes pièces forgées
Tour — et estampées.

. BERTHOMIER

Constructeur

90, rue Jean-Jaurès, BREST Tél. 2-75

tures de magasins — Silos métalliques
ımes en fer — à fourrages « Gautier »
Grilles articulées
charges et monte-plats — *Représentant des Ateliers et Fonderies*
int de la Maison — *Gustin fils, Paris.*
'aquesnet et Mesnet, Paris.

us projets et devis gratuits sur demande.

Quincaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

ouis BERTHELOT

SUCCESSEUR

?, rue Jean Jaurès et rue Saint-Martin

1-86 BREST (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

Grand choix d'appareils de Chauffage
es de Ménage - Éclairage - Articles de Bâtiment
Toiles cirées et Nappes

Ti kos L'OLLIÉROU - L'Hostis et Jorde, deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atô ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et C^ie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:
DONNET -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

Les 7 CV *Chenard-Walcker* et *Donnet* sont des voitures économiques, élégantes et répondant à tous les besoins.

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouelioù

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez
R. C. Brest 2529 — Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*

Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

63^et BLOAVEZ. — N° 10 — HERE 1927.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

KOUMANANCHOU. — Breiz: 13 lur er bloaz. Frans ha broiou stag outi: 15 lur. — Diavez bro: 20 lur.
Skriva da: F. GEORGELIN, administrateur, 4, rue du Château, Brest. — C/C 44,40 Rennes.

TAOLENN AR MIZ

TAOLENN AR MIZ. — Lennit ha lakit lenn Feiz ha Breiz, Y.-V. PERROT, p. 193. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 194. — Goude tenvalijenn, sklerijenn, G. M., p. 197. — An diaoul hanvet da berson, TINTIN ANNA, p. 199. — Ar Bleun-Brug e Montroulez, p. 202. — Sant-Herbod, G. P., p. 203. — Miaoulig, O. CHEVILLÓTTE, p. 207. — Keleier, p. 212

SULIOU HA GOUELIOU MIZ HERE

2 *a viz Here.* — XVII^vet sul goude ar Pantekost ober a rear hizio en iliz Pardon ar Rozera: oferenn-bred ha gousperou ar pardon-ze.

9 *a viz Here.* — XVIII^vet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

16 *a viz Here.* — XIX^vet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

23 *a viz Here.* — XX^vet sul goude ar Pantekost oferenn ha gousperou ar zul-ze.

30 *a viz Here.* — XXI^vet sul goude ar Pantekost. Gouel Hor Zalver J. K. Roue. Oferenn ha gousperou ar gouel-ze.

31 *a viz Here* — Yun ha Vijil an Holl Zent.

LENNIT HA LAKIT LENN FEIZ HA BREIZ

An hanv eo amzer al labour-korf ; en hanv eo e tastumer danvez bara d'ar c'horf a-benn ar goanv. Ar goanv eo amzer al labour-spered ; er goanv eo e tastumer danvez bara d'ar spered a-benn an hanv.

Feiz ha Breiz a zo ennan magadurez-spered aozet diouz doare ar Vretoned ; labourit eta d'e skigna, en o zouez, breman dreist holl p'eman nozveziou hir ar goanv o tont, c'houi holl hag ho peus c'hoaz, en ho kalon, eun eulfennig karantez evit ho Pro.

Lavaret a zo bet graet, epad goueliou brezonek miz gwengolo diveza, he devoa Breiz 10 vloaz c'hoaz da ober he dibab etre ar maro hag ar vuhez.

Ma fell d'ezi mervel, n'eo ket diaes; n'he deus nemet lezel an traou da vont evel ma 'z eont ez eont; lezel ar galleg, en habaskder, da stlepel ar brezoneg er mez eus e di ha da azeza en e gador; lezel ar brezoneg da goll tachenn ken alies ha bemdez, en tiegeziou, er skoliou, en ilizou, e holl diez ar C'houarnamant hag all : a-benn dek vloaz aman, ema graet ganti, rak AR BREZONEG EO ENE BREIZ.

Ma fell d'ezi beva, — ha n'oun ket evit kredi e c'hellfe sevel, e penn eur vro evel Breiz, ar stultenn fall d'en em laza, — arabad eo d'ezi koll he amzer, dervez ebet ken ; gounid a rank d'ar brezoneg kement tachenn en deus kollet... Ma 'z eus, er barrez-man-parrez, 10 tiegez ha ne gomzer ket a vrezoneg enno ken ouz ar vugale, e ranker, en eun doare pe zoare, dont a-benn da c'hounid an 10 tiegez reuzeudik-ze o deus nac'het ar Re Goz.

Evit sklerijenna hor c'henvroïz, — ma 'z eo red, — implijit zoken ar galleg, da genta, ha roït d'ezo da lenn « *La Patrie Bretonne* » (1), kazetenn nevez ar *Bleun-Brug*, savet evid ar Vretoned ha n'o deus anaoudegez ebet c'hoaz eus o yez ó-unan ; met roït d'ezo dreist holl kelaouenn gosa hag anavezeta Breiz : FEIZ HA BREIZ ; graet eo diouz doare ar re vras : kelennadurez a zo enni; graet eo diouz doare ar re vihan : marvailhou ha taolennou a zo enni ; graet eo diouz doare ar Vretoned, graet eo diouz doare ar gristenien.

En deiz ma vezo lennet FEIZ HA BREIZ (2) e kement ti a zo e Breiz, Breiz a vezo war he zreid, kaeroc'h ha sederoc'h eget biskoaz ha ne varvo ket ken !

Y.-V. PERROT

(1) LA PATRIE BRETONNE, organe officiel du *Bleun-Brug*, paraît les 2^e et 4^e samedis. Le n° 1 a paru le 10 septembre.
Abonnement : Bretagne et France, 10 francs.
Rédaction et administration : 43, rue Jean Macé, Brest.

(2) *Feiz ha Breiz* n'eo nemet 10 lur er bloaz d'an hini a gemer da nebeuta pemp niverenn : aes e vez ranna 5 niverenn etre tud eur geriadenn.

MIKAEL AN NOBLETZ
1577-1652

Burzudou goude ar maro

Burzudou a c'hoarvezas kerkent hag ar maro.

Tud o deus touet war an Aviel beza gwelet epad an noz chapel sant Kristof o lugerni, ha koulsgoude n'oa goulaouenn ebet var elum. — Martoloded eus Eusa, a zouaras antronoz e Konk, a zisklerias oant bet saveteet epad an noz dioc'h laeron-vor eus Dunkerk dre zikour eur goabrenn lugernus en em lakeas etre o bag hag hini al laeron. — Eur marc'hadour eus Eusa, Andre ar C'hoz, a gouezas varnan eur barr-avel p'edo e kichen porz Konk. Hen hag e vartoloded a gave dezo oa grêt ganto, pa weljont o sevel eus chapel sant Kristof eur sklerijenn henvel ouz hini an heol en e greisteiz. Gwelet a raent kement tra a oa en o bag, hag e c'hellent kempenn ar pez a oa dismantret. Hag ive ar sklerijenn-ze a habaskae ar mor.

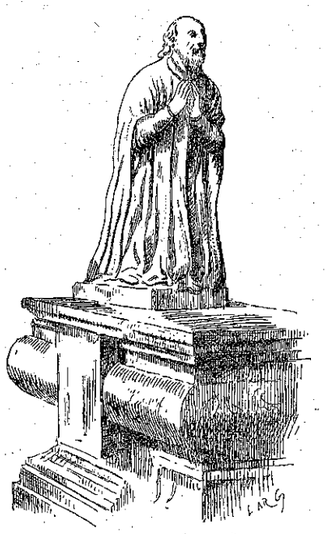

Bez Mikael an Nobletz e iliz Konk-Leon

Kerkent ha m'o devoe douaret, ez ajont da japel sant Kristof, da drugarekaat servicher Doue.

Merc'h eun dijentil, Mari a Gernarouez, eus maner ar Predig e kichen Lok-Maze, he doa droug-sant, daou viz a oa, abaoe eur spontadenn he doa bet. Bemdez e koueze. He maeronez, an itroun a Gerourien, a roas ali d'he c'has da japel sant Kristof. An hini glanv a astennas he dorn var ar c'horf hag a gavas kerkent ar pare, hervez testeni eur maread a dud.

Setu aman eur burzud all kaeroc'h, a zo bet diskleriet gwirion gand an aotrou Laval, eskob Kastell, goude eun enklask gret gand ar brasa evez (16 here 1654). — Bez ez oa e Konk eur plac'hig paour, Mari-Jann Bernard, oajet a 13 vloaz hanter, bet er skol adaleg he bugaleaj gant Mikael an Nobletz a zeskas d'ezi he fedennou hag he c'hatekiz. Bloaz araok maro ar misioner, e teuas da veza seizet, ha zoken mut. Pa veze he mamm er mêz o labourat, ar verc'hig kez a jome en ti hep gellout finval, ha paotred fallakr a zeue c'hoaz a-wechou d'ober goap ha da daoler mein outi. Gouzanv a rae he foaniou gant habaskder hag e lavare a-spered he japeled a zalc'he en he dorn. Mikael, araok beza klanv e-unan, a zeue alies d'he frealzi hag a lavare d'ezi ober evel sant Stefan, pedi evit he bourrevien. Senti a rae ouz ar beleg santel, met karet he dije beza gouest da gomz, da c'hellout pedi Doue evid he bourrevien, nann hepken a galon, met ive a vouez uhel. Ar c'hras-se a voe roet d'ezi, met seizet e chomas, hag ouspenn, koll a reas ar gwelet daou viz araok maro Mikael. Er zul kenta a viz mae, en deiz ma varvas Mikael, Doue a lezas an drouk-spered da dagâ ar verc'hig paour a voe banvet gand an Tad Maner « *Merc'h vilian Job* ».

O veza ne c'helle ket kousket abalamour d'he foaniou ha d'he anken, e kreiz an noz e klevas eur vouez o lavaret d'ezi, evel pa zeufe eus an tu kleiz: « Mari Jann, te a zo reuzeudik da stad; petra dalvezo d'it da bedennou? Tro kein da Zoue, dilez da bedennou, en em ro d'in-me korf hag ene. Me a zo eun aotrou bras, me da bareo. Eürus e vezi, ha ne vanko nêtra d'it. » Ar plac'hig souezet, spontet, n'he deus ket bet amzer da respont d'an toueller. Klevet a ra eur vouez all o tont eus an tu dehou: « Mari Jann, grit sin ar Groaz, lavarit ho *Pater*, en em droït ouz Doue; an hini a zo o klask ho touella eo an drouk-spered; n'ho pezet ket aon razan, rak me a zo en ho kichen, me Mikael an Nobletz, ho tad, maro er mintin-man. Bep gwech ma vezot taget evelse, grit evel am eus lavaret d'eoc'h gand eur feiz start hag eur fiziañs leun e madelez hag e galloud Doue. Lavarit d'ho mamm gervel an Tad Jezuist a oa em c'hichen war va zremenvan, evit ma c'hellot kovez gantan. »

Mari Jann a zentas hag an drouk-spered a rankas mont kuit, trec'het gand eur plac'hig dinerz, seizet, dall.

An Tad Maner a zeuas d'he c'hovez antronoz hag a zikouras ar vamm d'he digas da japel sant Kristof, da gaout an hini a oa bet gwechall oc'h he frealzi epad he c'hlenved. Pa erruas er chapel, e voe lavaret d'ezo edo dirak treid he mestr mat. Neuze, laouen holl, ec'h astennas he muzellou hag e pokas d'an treid-ze. Kerkent he daoulagad a welas ar c'horf hag an dud a oa endro d'ezan. Deuet e oa d'ezi ar gwelet, hag antronoz e teuas ive ar c'herzet, hg e c'helle bale hep tamm skuizder ebet.

⁂

An Anterramant

Maro d'ar zul, Mikael an Nobletz a voe anterret d'ar meurz varlerc'h, meurs ar Rogasionou. An anterramant a voe kaer meurbet. Dont a reas tud eus a bep lec'h, tud a bep stad, re baour, re binvidik: ouspenn daou c'hant a oa eus a bell. An Tad Maner a reas eur brezegenn: eur zant o veuli eur zant.

Ar c'horf ne voe ket lakeet etouez beziou ar re baour, evel m'en doa goulennet Mikael, met e bez aotroned an Halgouet, var goulenn ar re-man. Pa voe diskennet ar c'horf er bez, an itroun a Gervasdoue, klanv abaoe c'houec'h miz ha poan d'ezi o vale, a c'hoanteas diskenn da gaout ar bez, evit pokat d'an arched ha goulenn ar pare. He fedenn a voe selaouet, rak an derzienn he doa a gouezas kerkent; santout a reas c'houez vat o tont eus an arched. An touller beziou hag ouspenn hanter kant all o deus santet an hevelep c'houez.

Deuet oa da veza gwir evit Mikael an Nobletz komzou ar Skritur Sakr. « *Sancti tui, Domine, florebunt sicut lilium et sicut odor balsami erunt ante te.* » « Ho sent, Aotrou, a vleunio evel al lili, hag a roio c'houez vat evel ar balsam. »

⁂

Burzudou c'hoarvezet e Konk, e Douarnenez hag e meur a lec'h all

Ar burzudou, evel m'eo bet lavaret, a c'hoarvezas kerkent ha maro Mikael an Nobletz. Kenderc'hel a rajont pell amzer goude, ha niverus meurbet. Re hir e vije o lakaat holl aman. Eul lodenn hepken a gontimp varlerc'h an Tad Verjus, an Tad Maner ha testou all. An Tad Verjus a skrivas buhez Mikael an Nobletz nebeut amzer goude ar maro, p'e gwir al levr a voe moulet e 1666, 14 vloaz hepken goude m'oa aet Mikael eus ar bed-man.

An daou skrivagner-ze a zo tud leal, gouiziek, poellek, o deus grêt enklask, pouezet mat an traou, hag e c'heller kaout fiziañs enno.

Ouspenn-ze, ar re o deus bet grasou kaer goude pedi Mikael an Nobletz, o deus, meur a hini anezo, diskleriet an dra-ze dirak testou, notered, beleien, hag ez eus deuet beteg ernomp kalz eus ar skridou-ze a ziskouez oa an dud eus ar zeitekvet kantved tud a benn, tud fur, eveziek. C'hoantaet o deus e vefe merket war baper, dirak testou, ar burzudou c'hoarvezet, evit ma talvesfent da enori misioner Breiz.

Bemdez, eme an Tad Maner, adaleg ar Rogasionou 1652 (deiz ar maro) beteg hanter-here 1654 e tirede tud da vez Mikael an Nobletz evel da eur pelerinaj bras. Da c'houde, e teuas nebeutoc'h a dud, met kalz evelato.

An aotrou komt a Garne, eus kerentiez ar misioner, a oa klanv gand an derzienn abaoe daou viz. E wreg a reas le da vont da bedi evitan war bez e eontr santel. Selaouet e voe he fedenn (1658). Tri eus o bugale a voe ive, epad o buhez, pareet eus klenvejou bras goude beza pedet o contr.

An Tad Marsel a Zantez Jenovefa, Abad Leaned Karmez e Brest, goloet e gorf a c'houliou, bet o kaout n'ouzoun ket pet medesin hep beza gwelloc'h, en em erbedas ouz Mikael an Nobletz hag a reas le da vont da Lokrist. Epad ar veach e kavas ar pare.

Nebeut amzer goude, unan eus e relijiuzed, an Tad Daniel a Zantez Eufrozina, en deze an derzienn, bep pevar dervez abaoe 15 miz bennak, a zeuas da Vrest evit gwelet ha terri a rafe war e derzienn o veva en eur vro nevez. Goulenn a reas aotre digand an Abad da vont da Gonk evit gwelet kerent. « Gant plijadur, eme an Abad, e roan aotre d'eoc'h. Na vankit ket da vont da bedi var bez Mikael an Nobletz. Hoc'h alia a ran zoken da c'houlenn digantan ar pare. Ho parea a c'hell evel m'en deus va fareet. » An Tad Daniel a reas evel m'oa bet lavaret d'ezan, hag an derzienn a zistagas dioutan. — Eur breur d'ezan, klanv gand eun hevelep klenved, a voe pareet ive, hag an daou vreur a yeas, laouen, da zaoulina var bez o madoberour.

N'eo ket hepken e Konk e rae burzudou, met e kement lec'h m'oa tremenet epad e vuhez. An Tad Maner a lavar ec'h en em ziskouezas ouspenn 80 gwech da bec'herien vras, evid o distrei ouz Doue.

Eus an ti bihan en doa Mikael e Konk e voe grêt eur chapel goude e varo, hag ar chapel-ze a voe vouestlet da Itron-Varia ar Wir-Zikour. Kalz tud a veze eno o pedi evel e Lokrist.

E Douarnenez, en ti ma voe ennan epad 23 bloaz, e c'hoarvezas ive eur burzud souezus. Eur c'hloc'h a voe klevet ennan o seni, evel da c'hervel an dud, ha goulskoude n'oa den o chom ennan. Nao daol kloc'h a veze klevet peurliesa, hag an dra-ze a badas epad daou vloaz (1661-1663).

An Tad Maner a c'hoanteas sevel eno eur chapel e koun eus e vestr santel, met n'oa den a-du gantan. Ar veleien hag ar bobl a enebe, gand aon na vefe rannet ar barrez. Eskob Kemper, an aotrou Ronan al Louet, o klevet hapo eus ar burzudou grêt gant Mikael an Nobletz, a c'hourc'hemennas d'an Tad Maner ober enklask, hervez reolennou an Iliz, war vertuziou ha burzudou ar misioner. An Tad Maner a stagas d'al labour hag a c'hellas dizale diskouez d'an aotrou 'n eskob eun niver bras a vurzudou gant sinatur an testou.

Setu aman unan anezo. Eur plac'hig 19 miz, eus Ploare, Jann Runavant, a oa e kichen eun ti koz, frailhet e vogeriou, pa gouezas an ti var he c'hein. Ar gerent, o klevet an trouz, a ziredas da glask o merc'h, met ne gavjont netra. An tad a grede oa friket e verc'h dindan ar vein. E spered en em droas neuze ouz Mikael an Nobletz a oa bet madelezus en e genver epad e vuhez, hag e reas d'ezan eur bedenn evid e verc'h. Selaouet e voe, rak klevet a reas e verc'h o krial. Gervel a reas e amezeien d'e zikour. Tenna a rajont ar vein hag an douar, eiz karrad d'an nebeuta, hag e kavjont ar bugel kuzet dindan an atrejou. N'oa ket mouget, n'he doa na gouli na droug ebet. (1661).

An aotrou 'n eskob a voe souezet o welet pebez galloud en doa Mikael an Nobletz, ha dreist-holl e spered a voe skoet gand ar burzud a c'hoarveze neuze: mouez ar c'hloc'h. Senti a reas ouz mouez ar c'hloc'h, hag ez eas da c'houlenn ar pare digand e vignon, en doa anavezet mat gwechall p'edo var ar studi. Ar skuisder hag ar gosni o doa seizet d'ezan e zivesker; ne c'helle mui na bale na chom en e zav. Oajet oa neuze a 83 bloaz.. Goulenn a reas beza douget betek ti Vikael. Gantan edo an aotrou Amice, beleg a Gemper; person Poullan, an Tad Maner, an Tad de Launay. An Aotrou 'n eskob a bedas pell amzer e kambr Mikael. En deiz-ze e c'hellas powieza war e dreid hag ober eur gammed bennak (ebrel 1663). Antronoz e klevas an oferenn var e zaoulin. Dont a reas nerz en e izili, hag a nebeudou e c'hellas ober labourou e garg, lavaret an oferenn, rei an Urziou sakr, mont dre an eskopti da rei ar gonfirmasion. Da fin ar bloaz, e kanas teir oferenn Nedelek e iliz-veur sant Kaourintin.

Goude beza bet kement a c'hrasou, an aotrou Louet a alias start an Tad Maner da zevel eur chapel en enor da zant Mikael Arc'hel, p'e gwir ne c'helled ket sevel en enor da Vikael e-unan. Eur vaouez vat, Anna a Gernaflen, a brenas an ti hag an douar a oa ezomm. Met n'oa ket a arc'hant, hag an Tad Maner a oa nec'het: n'en doa nemet seiz lur. Ar vaouez santel, Katell Danielou eus a Gemper, a lavaras d'an Tad e vefe kavet peadra a-walc'h ha goude ma vefe ret golei ar chapel en arc'hant. Hag e gwirionez, e tri dervez e teuas 1.100 lur, epad ar bloaz kenta 7.000 lur.

⁂

Ar burzudou a gendalc'he. Eun den eus Plounevez, Fanch ar Gall, a zigasas e verc'h vihan, oajet a bemp bloaz hanter, ha seizet, da di ar misioner. Goude beza e bedet, e voalc'has e verc'h er feunteun grêt gant Mikael e kichen e di. Kerkent ar verc'hig a finvas he izili hag en em lakeas da vale (1663).

Awalc'h oa a-wechou pedi eus a bell. Mab eur barner eus Kemper, Kaourintin Jaureguy, bouzar, a voe vouestlet gand e voereb, Katell Bodennek, da Vikael an Nobletz, ha pareet war an eur (mae 1661).

E Douarnenez, e kichen ti ar misioner, eur bugel a bevar bloaz, Yann Gouzien, a oa var e dremenvan, ha ne c'helle mui komz abaoe 24 eur; eur vignonez a alias ar vamm d'e vouestla da Vikael an Nobletz. Kerkent ar c'hlanvour a c'houlennas eun aval hag hen debras. Pare oa.

D'an 12 a eost 1663 e voe benniget ar maen kenta eus ar chapel nevez. Epad al lid, hep ma vije doare glao, e voe kurun bras. Met ive eur burzud kaer a c'hoarvezas en deiz-ze. Eur bugel pevar bloaz, Yann Louboutin, eus Ploare, klanv gand an derzienn abaoe 6 miz, en doa klevet hano eus Mikael, eus e vadelez e kenver ar vugale, hag o c'houzout ez oa gouel e Douarnenez, e pedas e vamm d'e gas d'ar gouel. Kerkent ha ma tigouezas, e voe pareet.

Mont a rae al labour var araok endro d'ar chapel. Ar vugale vihan o-unan, adalek tri bloaz, a laboure. An Tad Maner a lavar e tigasjont ouspenn 300 karrad douar. Rakse Mikael a skuilhe e vennoz var ar vugale.

Eur vamm eus Gwengat, Katell Muzellek, he doa daou vugel klanv, unan dek vloaz, eun all daou vloaz. O c'hinnig a reas da Vikael, en eur bedenn c'houek, hag e tigasas ar c'hosa da japel sant Mikael An daou vugel a voe pareet. (Eost 1663).

Eun intanvez eus Beuzek-Kap-Sizun, Anna Guevel, deuet he daoulagad da veza fall, he doa poan oc'h anaout he hent. Gand unan eus he merc'hed e voe kaset da di Vikael an Nobletz; goude pedi, e walc'has he daoulagad e dour ar feunteun, hag e kavas ar gwelet. Distrei a reas d'ar ger hec'h-unan, hag e reas teir leo hep sikour den ebet (24 eost 1663).

Eur mansoner a Gemper, Fanch Mauni, a laboure var ar chapel, o welet e wreg klanv ha poan d'ezi o komz, a bedas Mikael: « P'e gwir, emezan, e labouran en ho ti, goulennit digant Doue rei ar gomz d'am fried, ma c'hello kovez. » Selaouet e voe; e wreg a c'hellas kovez, ha nebeut amzer goude a voe pare mat.

Eun intanvez eus Eskibien, Mari Keraman, sounnet he izili, en em vouestlas da Vikael hag a voe pareet kerkent (1663). Antronoz e reas pemp leo var droad, evit mont da Zouarnenez.

Setu aze ar burzudou a c'hoarveze epad m'edod o sevel ar chapel. Dizale e redas ar brud e teufe eskob Kemper da lavaret an oferenn, araok ma vefe peurc'hraet ar chapel. Ar gouel a voe deiziet d'an 30 a viz gwengolo 1663. Diredet a reas an dud eus Douarnenez ha tro var dro, eun 40.000 bennak, var a lavar an Tad Maner. An oferenn a voe lavaret dirak skeudenn sant Mikael Arc'hel. Met, o pedi an Arc'hel galloudus, an holl a zonje en e filhor, Mikael an Nobletz. En deiz-ze e c'hoarvezas eur burzud nevez. Eur bugel nao bloaz, Yvon Quélou, dall abaoe e dri bloaz goude beza bet klanv gand ar vrec'h, a voe digaset d'ar chapel gand e dad hag a gavas ar gwelet.

An Tad Maner a reas neuze eur mision bras e Douar-

nenez, hag, evit kloza ar mision, eur prosesion eus ar re gaera, a ziskennas eus Ploare da Zouarnenez. Bez ez oa tud oc'h ober Hor Zalver, ar Werc'hez, sant Jozef, ar bastored, an tri Roue, sant Yann Vadezour, Herodez, Jezus o tougenn e groaz, ar merc'hed santel eus Jerusalem var hent ar C'halvar; re all a skeudenne ar Feiz, ar Fizians, ar Garantez, al Lealded, an holl vertuziou; bez ez oa diou vandenn sentezed, lod e gwenn, ar gwerc'hezed, eur bod palmez en o dorn; re all e ruz, ar merzerezed, eur gurunenn spern var o fenn, en o dorn ar binviou m'oant bet lazet ganto; da c'houde e teue kenvreudeur ar Breuriezou, Trede Urz ha re all, ha d'ar fin, e kreiz renkennadou ar veleien gwisket ganto o dilhad oferenn, ar Zakramant dindan an de. Kaer oa evel ar Baradoz, hag an dud ken niverus ha d'an 30 a viz gwengolo.

Goude ar brosesion, an Tad Maner, war urz an aotrou 'n eskob, a c'houlennas digund ar re holl o doa bet eur c'hras bennak goude pedi Mikael an Nobletz, dont d'hen diskleria. An aotrou a Benfrat, kuzulier hag enklasker ar Roue e lez-varn Kemper, a oa gand an Tad Maner hag a jomas mantret o welet peger bras oa galloud Mikael an Nobletz.

Kenderc'hel a reas an dud da zont e pelerinaj da Zouarnenez epad meur a vloavez, hag ar burzudou a gendalc'has ive. Ne gontimp nemet eul lodennig anezo.

Eur verc'h da Wilhou Gueriek, aotrou ar Rumen, e Landrevarzek, dall ha seizet, a gavas ar gwelet kerkent ha ma reas an tad eur bedenn da Vikael an Nobletz. Adaleg an deiz-ze, ar verc'h ne ehane da c'houlenn beza kaset da Zouarnenez. Kerkent ha ma tigouezas e chapel sant Mikael, e c'hellas bale (2 genver 1664).

Eur mab da aotrou Lezormel, e Plestin, a oa toc'hor meurbet gand eur barrad klenved. Ne wele, ne gleve, ne zante mui netra, edo var e dremenvan abaoe 24 eur, hag an holl a gave d'ezo e oa kollet. Ar vamm a reas le d'e gas da Zouarnenez, ma chomfe e buhez. Kerkent ar bugel a zigoras e zaoulagad hag a c'houlennas boued. Pare oa. (Gwener ar Groaz 1664).

An itron a Gerzulvan, eus Landerne, klanv he daoulagad abaoe 6 sizun, a voe pareet goude beza grêt le da vont da japel sant Mikael (26 ebrel 1664).

Franseza Pouliquen eus Pleyber, 18 vloaz, mut abaoe m'oa ganet, a voe pareet er chapel-ze da zeiz ar Pantekost (1 mezeven 1664), dirak kalz testou.

Eur vaouez a 60 vloaz, eus Dirinon, dall pevar bloaz a oa, a voe pareet o lakaat war he daoulagad eun tamm eol eus eur vured a oa bet d'ar misioner.

Eur plac'h yaouank eus Loqueffret, Louiza Turmel, bouzar abaoe 6 vloaz, a gavas ar pare o vont da bedi da Zouarnenez.

Evit diskouez gant pebez aked eo bet dastumet ar burzudou-ze, setu aman eun tamm skrid:

« Ar bemp a viz gouere 1667, araok kreisteiz, dirazomp-ni, notered ar Roue e Kemper-Kaourintin, e sakreteri sant Mikael Arc'hel, savet e Douarnenez war an ti m'edo ennan ō chom an aotrou Mikael an Nobletz, maro evel eur zant, eo deuet Silvestr ar Masson, ganet hag o chom e Montroulez. Diskleria a ra evit gloar Doue beza oajet a 65 vloaz, beza anavezet an aotrou Mikael an Nobletz, beza bet dall epad c'houec'h vloaz leun. Evit kaout ar pare eo bet louzaouet gand eur medesin, met hep gwellaat tamm. Neuze en deus pedet an aotrou Mikael an Nobletz ha prometet dont d'ar chapel-man kerkent ha ma vefe gwellaet eun tammig e zaoulagad. Kerkent e welas eun nebeudig ar sklerijenn, hag a-benn teir sizun oa pare mat. Toui a ra da lavaret eo gwir e gomzou... Skrivet hon eus e ziskleriadur dirag aotrou person Ploare hag ar re holl o deus sinet: Silvestr ar Masson; Jerom Paillart, beleg ha person; Larcher; H. Grivart; Rolland, noter ar Roue; Lyminic, noter ar Roue. »

Lakomp aman ive ar burzud c'hoarvezet e chapel Itron Varia Gonfors e 1675, ha kontet gand an Tad Maner. An Tad Maner hag an otrou Galerne, person Mur e Breiz, a oa o daou var varc'h war hent Pont-Kroaz. Edont e parrez Meilar, tost da japel Konfors, p'en em ziskouezas d'ezo Mikael an Nobletz. Eur surpiliz a oa gantan. An Tad Maner hag an aotrou Galerne a ziskennas divar varc'h hag en em daolas d'an daoulin war dreuzou ar chapel. Alc'houezet oa an nor, met digeri a reas raktal hec'h-unan. Eur sklerijenn skedus a lugerne er chapel. A-uz d'an aoter, ar Werc'hez Vari, kaer meurbet da welet, a ca evel azezet var he zron, elez eus an Nenv endro d'ezi. Mikael an Nobletz a oa daoulinet. Kinnig a reas d'an Elez ha d'ar Werc'hez an Tad Maner a oa deuet beteg an aoter. Rouanez an Nenv a droas varnan he daoulagad leun a vadelez, e vennigas, ha da c'houde ne voe mui gwelet. Goude beza lavaret e anaoudegez vat d'e Vamm, an Tad Maner a zistroas da draon ar chapel hag a gavas an aotrou Galerne chomet e kichen an nor.

***

Burzudou e Tremenac'h (Plougerne)

Mont a rae tud ive da bedi da Dremenac'h, d'al logig m'oa bet ennan ar beleg yaouank Mikael an Nobletz oc'h ober pinijenn evid en em brepari d'ar misionou. Eno ive ar re zall a gave ar gwelet, ar re vouzar ar c'hlevet, ar re vut ar gomz, ar re seizet ar c'herzout.

Kerent eur paotrig eus Goulc'han, Yvon Patinek, 13 vloaz, mud abaoe m'oa ganet, a zeuas da Dremenac'h da bedi evid o mab. O tistrei d'ar ger, e kavjont o mab pare hag o komz kerkouls hag eun all eus e oad.

Ronan Trevien eus a Wineventer, 22 vloaz, a oa troet e vrec'h kleiz hag e zorn morzet, pevar bloaz a oa. Lakaat a reas ober eun naved e Tremenac'h. Da fin an naved, e tosteas e vrec'h ouz skeudenn Mikael an Nobletz. hag e c'hellas he finval dirag eun niver bras a dud.

Yvon Grall, eus a Lesneven, eun den koz, bec'h d'ezan oc'h en em stleja, a yeas gand e ziou vranell betek Tremenac'h, ha goude beza pedet gant fizians, e c'hellas distrei brao d'ar gêr, hep kaout ezomm nag eus branellou, nag eus sikour den.

Eur vaouez eus Kerlouan, Katell Kas'el, klanv ive ha daou-bleget, a voe pareet raktal o pedi e Tremenac'h.

Eur bugel eus a Wiseny, Nikolas ar Mintern, 26 miz, kouezet en eul lenn e kichen ar vilin, a voe kaset gand an dour war ar rod vras ha taolet en eun toull a c'houec'h troatad. E dad e glaskas epad eun eur hanter hag e gavas hep buhez, beuzet. E zevel a reas etre e zivrec'h gant glac'har, hag e sonjas e Mikael an Nobletz. Diskleria a reas e rofe eun aluzenn da gaeraat logig Tremenac'h, ma tistrofe ar bugel e buhez. Ar vamm, o klevet petra a oa c'hoarvezet, a ziredas en eur lenva, hag a brometas d'he zro eur pelerinaj hag eun oferenn. Raktal ar paotrig a zigoras e zaoulagad, a finvas e vuzellou, a zislonkas an dour en doa evet hag a bareas (26 gouere 1664).

Eur potrig all eus a Wiseny, Ronan Crenn, pemp bloaz, mab da Yann ar C'hrenn, goude beza gellet bale da genta evel ar vugale all, a jomas seizet epad tri bloaz. E dad e vouestlas da Vikael an Nobletz, hag en deiz-ze ar paotrig en em lakeas adarre da vale (ebrel 1664). D'ar 24 a eost 1664 an tad en deus sinet da ziskleria ar c'hras kaerze, ha gantan o deus sinet ive: Mac'harit Poullaouek, Anton Tinevez. Lorans ar Rosmeur.

(*Da gendelc'her*).

Kador Mikael an Nobletz e Tremenac'h.

GOUDE TENVALIJENN, SKLERIJENN

Maner Kerazan hag an Aotrou Tremaria

Eur c'hart leo bennak eus borc'h Kleden-Kap-Sizun e tu ar c'hreisteiz, stok ouz eur vojennad fao koz, eman maner Kerazan, diazezet ebarz eun draoniennig c'hlaz ha gwaskedet.

Mont a raer ennan dre eun nor vras, eur pondalez warni evit difenn ar maner. Dre-ze e c'houzomp en doa ar vro da ziouall gwechall ouz ar rederien-vor a deue d'ober troiou dre Raz Sizun.

Tamm kleiz ar maner a zo kouezet en e bouil: gwelet a raer ennan eun nor vrao, e giz ar C'hoded, warni eur skoued gant teir lilienn: arouezïou gouenn-dud Saluden Kerazan. — Penn an tu dehou savet nevez en dro a zo graet breman eur verouri anezan. Adrenv, 'z eus daou diig gant prenecher bihan ha c'hoaz nebeut tre

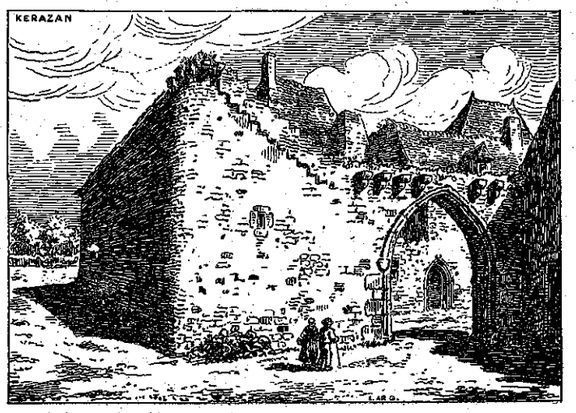

Maner Kerazan, e Kleden Kap Sizun

anezo. Ermez eus ar c'hleun a gloz ar maner, war an dourn kleiz e kaver eur chapelig war ano sant Sebastian, d'ezi eun talbenn rond, gand, eur skoued, warnan arouezïou Jakez Saluden, aotrou Kerazan hag e wreg Mac'harit al Liskoet, nizez da otrou 'n Eskob Kemper. An daou bried man a veve wardro ar blavez 1620.

Brudet bras eo ar maner-ze, e istor Breiz ar XVII[ret] kantved, pa voe laket adarre ar relijion en eur pal kaer. Ar peziad labour-ze boulc'het gant an Tad Mikel an Nobletz hag an Tad Kintin, kaset war rōk goude gant an Tad Julian Maner, zo bet dalc'het da vont en dro gant eur bern belcien a lake o deskadurez hag o ijin, da zikour roi misionou eun tamm e pep lec'h. Dre an dra-ze, en eur ober 50 vloaz ez eus bet chenchet dremm d'hor Bro, hag henchet warzu ar Baradoz kemend all a vilieriou a enec'h a veve beteg neuze er brasa tenvalijenn hag e mesk ar fals kredennou.

N'eo ket hepken tud ar bobl e kavas peg warno an Tad Maner, dont a reas a-benn ive da zigas d'an hent mat eun nebeud pennou bras, sperejou kaer aet da zall. Hag ar re man, alïes gwech a reas dourn d'ezan evit mont gant e labour.

Ar gwella c'hoari a reas gant hini ebet marteze a voe gant otrou Kerazan, Nikolas Saluden, kuzulier Lez-Varn Vras Breiz er blavez 1645, anavezet mat dindan an ano a Aotrou Tremaria. Bez' e oa dioutan eun denchentil pinvidik, kaer, helavar, kemend troet gant ar bed hag e follentezïou ma ne lake mui troad ebarz iliz ebed.

E vamm, eur vaouez devot ma oa unan, ne ehane d'ober pedennou hag aluzennou, da skuilh daerou war he mab ne oa nemetan, war he mabig paour lammet 'mez eus e stern. Goulenn a rae ouz Doue digas feiz he fôtr d'ar ger. Pa brezege ar veleien kalonek o misionou dre Gleden-Kap-Sizun ha Plogoff, e vezent pedet ganti da zont da zibri ha da loja en he zi. E giz-se e kave d'ezi e vije deut he mab da wellaat o selaou an dud santel o tiviz. Pell e padas ar c'hoari-ze hag ar pôtr ne rae van. Neuze ar vamm baour, aet ganti he fizians da netra, a ieas da veva gant Ursulinezed Kemper. Ne ehanas ket evit an dra-ze da bedi evit ar skanv-benn, egiz ma pede gwechall goz Santez Monika evit he mab Augustin troet diwar an hent mat.

Dont a reas Nikolas Saluden da goll e bried ha neuze aet skuiz krenn gant ar bed, e roas an dilez eus e garg a guzulier e Lez-Varn Breiz. Sonj ebet c'hoaz, avat, da n'em droi ouz an Aotrou Doue. Ne glaske louzou ebet ouz e wall-blanedenn, nemet an hini a ro ar maro. Tapet en doa dija eur benveg da n'em skei pa glevas eur vouez vurzudus o tont diouz eur groaz laket war an dôl. Ar c'hleze a gouezas ermez euz e zourn hag ar paour kez a jomas strafuilhet holl.

Eun nebeud deveziou goude e welas an Tad Maner o tont da Gerazan. Chachet e voe da Blogoff gant eun nerz eus an Nenv. Evit ober eur mision e oa deut. Aotrou Tremaria a voe laouen bras ouz e zigemer. Ne 'z ajont ket da gousket en nosvez-ze. Chom a rejont da zivizout eus ar vuhez-neve a vije diwar vreman hini an denchentil distroet. Mintin mat, setu an Tad Maner, o vont hep trouz 'mez eus ar maner hag o kemer, eur vaz en e zourn, an hent a ia da Blogoff. Ar mision a zigore en devez-se. C'hoant bras a deuas da Aotrou Tremaria da vont war e lerc'h ha kemend a c'hoant ma ne c'helle ket padout. Gwiska a reas e zilhad ha dao da redek da glask paka an Tad Maner...

— Pa voe ermaez eus e di, e kavas d'ezan beza dalc'het gant eun nerz ne ouie eus a belec'h e teue; hag e rankas diskrapa yac'h evit kaout an dizober anezi.

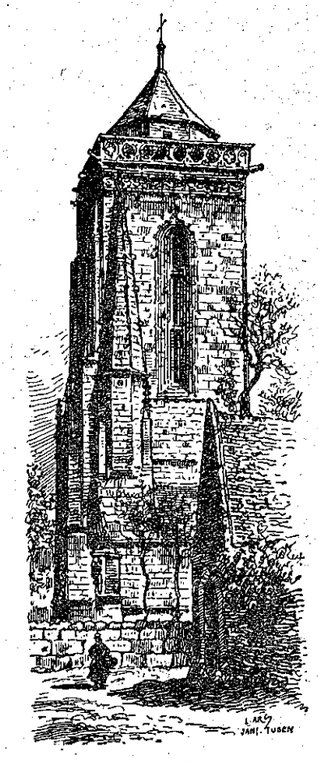

Tour sant Tujan

— Digouezout a reas barz e Plogofl kerkent hag an Tad Maner. Epad ar mintin ne gollas na begad na seurd eus pedennou hag oberiadennou ar Mision ; o heulia a reas penn da benn, teneraet ha skoet e galon en e ziabarz en eun doare mantrus. Erfin e tisklerias d'an Tad Maner ar sonj en doa da veva krenn e giz d'ezan, da vont d'e heul ha da roi an dourn d'ezan evit prezeg. Hag an tad da respont eus e holl galon. « Setu aze ar bedenn am oa graet evidoc'h. Ne greden tintal ger ebet d'eoc'h. Met setu oun bet selaouet gant an Aotrou Doue ».

N'en doa c'hoant ebed da roi tu hag amzer d'e ziskib nevez da zont war e giz. Urz a reas d'ezan dioustu da vont da Bariz. Eno e vije digemeret er Genvreuriez renet gant an Tad Bagot eus Kompagnunez Jezus. Desket e vije d'ezan ivez ar sklanchou sakr. Ker-

kent hag aet goueliou Pask ebiou, setu Aotrou Tremaria en hent da Bariz. Gant aon na vije bet aliet fall da zont en dro d'ar ger, e werzas kar ha loen a vec'h digouezet e penn e hent. Goude e ieas da n'em lakat dindan suj an Aotrou Bagot. Trizek miz e chomas gantan. Ne gomze morse; dispenn a rae e damm korf gant eur gouriz reun; e spered a vije ato o para war boaniou hor Zalver. N'em guzat a rae en e c'houliou sakr da gemeret nerz nevez pa deue soñj d'ezan eus techou ha pec'hejou e vuhez koz emesk ar bed.

Beleget e voe er blavez 1656 hag e teuas neuze da Vreiz endro. An Tad Maner ne voe ket war lerc'h evit ober gweladenn d'ezan barz e vaner Kerazan. E oa devez arôk pardon brudet sant Tujan. Eur c'haer a zigarez evit ar beleg yaouank da staga da brezeg ha da labourat evit an Aotrou Doue.

Ne laras ket ya, d'an tôl kenta: rak n'en doa ket otrou Tremaria komzet brezoneg dibaoe an oad a 8 vloaz. Plega a reas goulskoude d'e vignon santel. Setu hen gantan en hent dioustu. E Sant Tujan e oa a-benn neuze eur mor a dud. E oa da vat an dansadeg o vont da gregi war dachenn ar chapel. Epad an noz e vijed eet en dro. Evelse oa ar c'hiz. Met setu an Tad Maner war eün d'ar zonerien sabatuetholl. Tenna a reas diganto o biniou, distaga a reas eur brezegenn yac'h d'ar re a oa eno ken ma ieas an dud war e lerc'h da bedi d'ar chapel. Neuze e lakas dirazo an denchentil galloudek aet da zervicher an dud dister.

Epad an noz pad e voe Aotrou Tremaria, barz ar gador govez, hag an devez warlerc'h kemend all. Kelenn a reas ouspenn ar gristenien a hed ar zizun. D'ar zul warlerc'h e labourjont o daou gant ar memez kalon da bardon Sant They' barz Kleden. Goude e voe digoret ar mision, barz Plogoff. Estonet e oa an Tad Maner gant e vignon pa wele peseurd tan a oa ennan. Gwechall, brevet gant e vuhez re aes ha re zidorr, an denchentil n'en dije ket graet 50 rampadenn war e droad: atao karr pe varc'h torchennet. Hizio e rede, bijadur-tre, dre wennojennou rust Kap-Sizun, e pigne war beg an tuchennou, e klaske an denved kollet, dianket tre beteg en tiez-soul pella. Ne 'n em roe da gousket, nemet pa n'helle ken chom en e zav, ha c'hoaz neuze n'en dije gwele all ebet nemed eur voteliad plouz pe eur bern bizin. Hen ha ne oa ket evit kousket war ar plunv, etre linseriou eus ar fina a oa, ne rae ket ken beg figus ouz ar boued « gros ». Gwechall oa bec'h d'ezan sevel da 9 eur pe 10 eur eus ar mintin, hi-

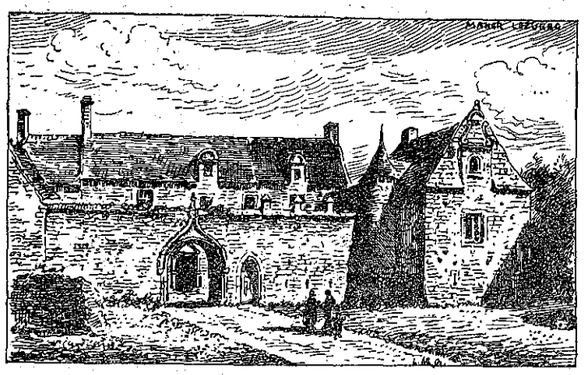

Maner Lezureh, e Primelin

zio e veze, bars ar gador-govez pell a-raok an deiz. Ne deue er maez nemet gant an noz ha c'hoaz ne oa ket evit mont da ziskwiz rak ar peb brasa anezi a veze implijet da bedi.

Breiz-Izel a-bez a chomas sabatuet gant eun den chenchet tu gantan ken founnus d'e zoareou evelse. Ha meur a hini a gemeras skouer warnan; en o zouez e c'heller henvel dreist-holl Aotrou Lezureg, otrou eur maner tost da Gerazan, e parrez Primelin. Hen-man a ieas da dad Kapusin barz kouent Goyen, savet gant e dad.

Re bell e vefe displega penn da benn labouriou Aotrou Tremaria skoulmet diwar vreman gant re an Tad Maner. Laromp hepken e oant taget o daou, er memez bloavez, gant eun derzienn peuz-vras pa oant da vat o kovez tud klanv da vervel eus parrez Ploneour-Lanvern. Aotrou Tremaria a ginnigas mervel. Ne oa ket pare mat c'hoas hag en em stlejas da Bloudiern da roi an dourn d'an Tad Maner a oa kroget eno gant eur mision. N'helle ket mont eus e gambr, met an dud a deue davetan hag e kovesae ar wazed hag ar bôtred yaouank.

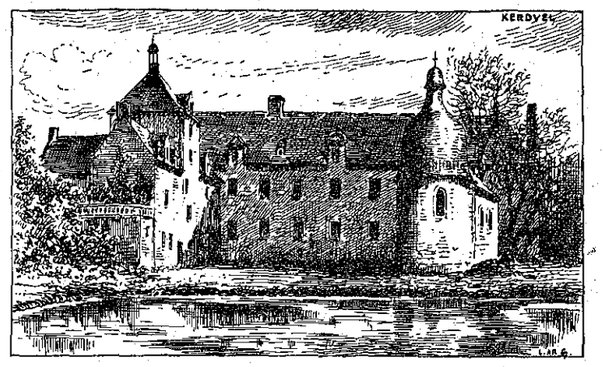

Maner Kerduel, e Pleuveur-Bodou

Goude beza prezeget an Aviel epad ugent vloaz dre eskopti Kemper. Leon ha Treger, dispignet e damm ar-c'hant hag e damm nerz da gas ar misionou en dro, e ieas da vervel er bloavez 1676 da vaner Kerduel e Pleuveur Bodou, e kichenik Lannuon. Eno e veve e verc'h pennherez, Kaourintina Saluden, dimezet gant Hingant a Gerizak, Aotrou Kerduel.

Graet gantan e destamant, evel eur zant, devet gant ar c'hoant da welet an Aotrou Krist, hag ar garantez evit e nesa, e reas neuze ali start d'e verc'h da lezel o gouel-Mikaeliou gant ar verourien baour a c'helle beza war douar Tremaria ha da ranna aluzennou bras da beorien Kleden ha Plogoff. Laket e voe e galon, barz Iliz Pleuveur-Bodou hag e gorf, barz chapel kouent santez Anna Lannuon. Houman en doa sikouret sevel ha ne c'houlenne enni nemet eur maen, e traon ar vali greiz, gant pedenn all ebet nemet ar re a veze kanet gant ar re baoura.

Egis-se eta e voe fin da vuhez Aotrou Tremaria.

Miromp e ano gant doujans, ni potred Kerne, rak diwar goust e c'houezenn hag e skuisder, omp maget hizio evit kalz, gant boued nerzuz ar feiz ha merket gant plegou mat eur vuhez kristen. Anez d'ezan, d'an Tad Mikêl, d'an Tad Maner ha d'o mignoned ne vije ket bet gwall grenv relijion ar vro emaomp enni o veva.

Mil bennoz d'ezo ha dalc'homp mat d'o c'henteliou.

G. M.

An diaoul hanvet da berson

Eun dervez m'edo Jezuz-Krist o tont eus a Goadar-Bleiz, e parrez Aogan, el lec'h m'oa bet o sikour eun intanvez paour da ober he gounidou, e welas p'edo oc'h en em gaout gand eur c'hroazhent, en eur straet disheoliet brao, eun den a-c'haoliad war e varc'h, eur sac'had traou dindannan : eur rozenn-aer a oa en e c'henou ha kana a rae eur ganaouenn hudur. Jezuz a zonjas e oa eur miliner bennak hag a dosteas ouz ar c'hleuz rak ne gare tostaat nemed ouz an dud onest ; hogen p'en em gavas an dianaf e kreiz an hen bras, e welas oa henman Paol Gorniok, e enebour.

— Sell 'ta, te 'zo aman, ivez, drouk-spered ? emezan souezet.

— An hent bras a zo d'an holl, eme dad ar pec'hed.

— O tont eus a belec'h emaout ? eme c'hoaz Jezuz.

— Tro va eskopti am eus graet, eme an diaoul, goapaüs; va c'hamalad an Ankou ha me hon eus dibabet an deiz-man evid ober hon eost etouez an dud: hen en deus medet; me em eus dournet dispartiet ar greun mat ha kaset an ed fall ganen!

— Evelse, eme Hor Zalver, eur zac'had eneou daonet eo a zo ganez.

— Ya ! eme Zatan, ha n'eo ket hepken eneou hostizien, milinerien, marc'hadourien, notered ; bez ez eus ivez eneou a dalvoudegez : eneou leanezed, menec'h, kloareged ha zoken beleien.

— Siouaz, eme Jezuz-Krist, gant tristidigez ; en aner eta em bezo skuilhet va gwad evit silvidigez mibien Adam. Bepred e rankan gwelet unan pe unan paket en da rouejou. Pe seurt gwir ez peus war va fobl-me ?

— Ar gwir en deus al louarn war yer ar maner, eme an El korniok, o c'hoarzin.

— Mat, selaou aman ganen, eme an Aotrou Krist ; me a zo o vont da ober marc'had ouzit ; diskrog eus an eneou a zo ganez hag e roin aotre d'it da veva, eun dervez penn-da-benn, war an douar, hep poan.

— Mirout a rin va galloud ? a c'houlennas an diaoul.

— Ya ! eme Zoue Bethleem, gant ma n'hen impliji nemed evid ober vad d'an dud ha nann evit o enkrezi.

— Kas da c'hodellad eneou ganez, a youc'has Paol goz ; rei a ran va asant d'ar marc'had.

Mab ar Werc'hez a gemeras an eneou saveteet, dre e drugarez, hag a c'houlennas ouz Satan, pe seurt korf en doa c'hoant da gaout evit mont etouez an dud.

— O paouez ober eur zant emaer eus person Konkorred, eme an diaoul; me a fell din derc'hel e blas, evid eun dervez.

— Asanti a ran gant plijadur, eme Jezuz, rak holl dud ar barrez-ze a zo d'it nemed tri diegeziad: ar Bihaned, ar Flec'h hag ar Rannaoued ; d'ar reze, hervez hor marc'had, ne c'helles ober droug ebet. Lemmel a ran eta diwarnout, evit eun dervez, an daonedigez a c'houzanves; epad an amzer-ze, an traou santel a ehano da veze enebourien d'it. Kea, milliget, da ziskuiza, eur pennad, a-raok koueza adarre er boan a bado da viken !

A-vec'h m'edo an diaoul e-unan, war an hent, ma kemeras stumm eur beleg : gwiska a eure eul lostenn zu ; skoulma a eure eur gouriz seiz en dro d'e gorf ; dindan eun tok blevek e touge dremm habask eur paotr yaouank bet badezet gand eol merc'h (1) ; hag hen ha yao da Gonkorred. Lavarout e vije bet graet eur zant yaouank.

P'en em gavas e bourc'h Konkorred, an dud a heje o fenn en eur lavarout :

— Setu aman eur person nevez hag a zo gwall yaouank da zont er barrrez-man.

An tri rumm dud vat a deuas laouen da zaludi an Aotrou Paol hag hen gand eur mousc'hoarz dudius a lavaras d'ezo ez aje dizale da venniga d'ezo o ziez. Kaz a reas da genta e loan e marchosi ar presbital hag ez eas en iliz ; chom a eure eno daoulinet war ar vein, evel ma vije bet o pedi ; met pedenn an diaoul a zo eur malloz evid an dud vat; endra ma rae an neuz da bedi Doue e klaske, ennan e-unan, an doare da goll ar gristenien.

Ar plad fao

Pa zavas ac'hano a-benn eun eur ez eas war eün da di ar Bihaned a oa o chom tostoc'h d'an iliz eged ar re all. Daou zen disher e oant ; daou baourkez koz hag a heulie gwella ma c'hellent lezennou ar vro ha lezennou an Iliz. D'ar mare ma lakeas o ferson nevez e dreid en ti edont o tostaat ouz an daol ; paour e oant ha deiz vijil a oa, ha setu ma n'o devoa d'o lein nemed eur banne soubenn gant bara brennek hag eur banne laez ribot. Ar person nevez a gemeras truez outo.

— Va zud vat, emezan, daoust ha ken treut-se e vez atao ar geusteurenn ganeoc'h ?

— O ! nann, Aotrou Person, eme an ozac'h hag e wreg; eur wech, er miz hon devez ivez soubenn ar c'hig ha bara gwenn, bep bloaz, da zeiz ar pardon.

— Ha n'ho pevez ket a c'hoant da gaout gwelloc'h ?

— Siouaz ! kaout c'hoant da gaout gwelloc'h n'eo ket kaout gwelloc'h eo ! a respontas ar Bihan ; alies pa welomp ar c'higer o vont d'ar maner e c'hoantaomp, va hanter-diegez ha me, azeza, eur wech an amzer, ouz taol an Aotroned, evit kaout leun hor c'hof eus an traou mat a vez warni.

— Mat, eme Baol Gorniok, gant habaskder, setu aman eur plad fao bet roet gant mamm Doue d'eur zant bras gwechall hag a dorre d'eoc'h ho c'hoant ; ar re o devez ar plad-se n'o deus nemet henvel ar pez o deus c'hoant da gaout ha raktal

(1) Tud a oa hag a grede, gwechall, o welet daou bodig-eol ar vadiziant e tlee ar baotred beza eoliet gand eol unan anezo hag ar mec'hed gand eol egile: gwas-aze ma fazie ar beleg, rak neuze ar merc'hed o deveze baro hag ar baotred a jome divarv.

eman dirazo. E bresta a rankan da holl beorien ar barrez ha rak-se e teuin emberr d'e gerc'hat diganeoc'h; met a-walc'h eo e gaout evid anaout eur wech ha pa ne ve ken petra eo prejou bras ar re binvidik.

Ar Bihan koz hag e wreg a drugarekeas an Aotrou Person a greiz kalon hag hen a yeas er mêz goude beza lavaret d'ezo implija mat o amzer.

Kerkent an daou naounek a lakeas ar plad war eun douzier fresk hag a zellas an eil ouz egile araok ober o goulenn :

— Me a fell d'in, eme an hini goz, kaout eun alumenn viou hag eur gouign avalou.

Ar gouign hag an alumenn viou a en em ziskouezas war an daol hag an daou bried, estlammet, a astennas an dourn da baka peb a damm da zebri, met ar Bihan a lavaras :

— Ne reomp ket mat o staga gand an traou lipous dioc'htu ; red eo d'eomp goulenn ar boued founnus da genta.

— Goulenn neuze, eur penn-leue war ar c'hrilh, Bihan !

— Pe eun tamm kig maout ouz ar ber, eme an ozac'h.

— Ya ! gand eur pastez-gad, eme ar wreg.

— Hag anduilh mogedet, eme egile.

— Ha bara gwenn.

— Ha gwin Bourdell.

Ar pez o devoa goulennet a oa holl war an daol ; edont o vont da staga ganto pa lavaras ar wreg :

— Jezuz ! hizio eman Gwener ar Groaz, va gwaz!

Ar Bihan a jomas sebezet, digor e gountell gantan :

— Gwener ar groaz, emezan.

— Dec'h edo ar Yaou-Gamblid, paotr !

— Gwir a leveres, maouez ; Gwener ar Groaz a zo, ha gant-se, yun ha vijil.

— Ne c'hellomp ket debri kig hep beza daonet.

— Ha koulsgoude, va hini goz, ar plad faoman ne vezo ket aman disul.

— Gwir a leveres ; kollet hon devezo tro da gaout eur pred mat a-raok mervel.

— Ha ne gavimp biken an dro-ze.

— Salver Doue ! dioueret ar pastez-gad !

— Hag an anduilh mogedet !

— Chom hep debri eus ar c'hig maout hag ar penn-leue.

An daou goz a zelle ouz ar plad burzudus hag ouz an traou mat a oa warnan ; o c'houesa a raent, digor o fronellou ganto.

— Pec'hed eo, koulskoude, lezel traou ker mat all da vont da goll, eme ar gwaz,

— An Aotrou Person, eme ar wreg en deus roet aotre d'eomp d'o debri.

— A gav d'it ?

— Ya ! p'eo gwir e lavare d'eomp ober keusteurenn vat.

— Gwir eo, ha c'hoaz en deus anzavet ouzomp e oa perc'hen ar plad eur zant bras !

— Neuze, ne c'hell ket hon dougen d'ar pec'hed: eun dra zakr eo ; debri a c'hellomp eta ar pez a ginnig d'eomp hep pec'hi.

— Eun dra vat eo zoken, me gred.

— Tanveomp 'ta !

— Debromp.

O daou ec'h astennjont an dourn hag e stagjont da zanka kaer o dent er c'hig leue, er c'hig maout, en anduilh, hep sonjal, an distera, e pasion Hor Zalver : al lontegez he devoa o c'hollet.

An diaoul a oa chomet e kichen an nor evit sellet dre doull an alc'houez. P'o gwelas o koueza er pec'hed e frotas e grabanou gant plijadur hag ez eas, hep koll amzer, da di ar Floc'hig.

Freuz-taol

En ti-ze, n'oa nemed eun intanvez hag he flac'h yaouank gand eur paotr yaouank, kar d'ezo, deuet daveto da vevel hag a oa o vont da veza mestr en eur zimezi gand ar bennherez. El lab e oa leun a gemenerezed o c'hwriat dilhad d'an dud nevez ; kilvizien a oa ivez o labourat koat dero da ober arrebeuri padus. Aotrou yaouank ar Gernevez a oa el leur o lavaret ano d'ar gwaz nevez diwar benn eul loen en devoa c'hoant da brena.

An intanvez hag he merc'h a zigemeras ar person nevez ; goude beza komzet eus ar gounidou, eus ar c'hlenved a oa war an denved, eus ar boan en divije ar beleg gand e barrisioniz, ar vamm a rankas mont da c'horo ar zaout. An Aotrou Person a stagas da gomz d'ar plac'h nevez diwarbenn he eured :

— C'houi a zo o vont da goueza e gwall stad, emezan ; grasou eleiz a rankoc'h kaout ; an itronezed n'o deus netra da ober nemet gwiska dilhad kaer, mont d'an iliz en o c'haroz, debri lipouzerez bemdez; met gwreg eul labourer douar a rank dioueret peb ehan ha pep plijadur. Divezat o vont da gousket, e rank sevel alïes, e kreiz an noz, evit prederia ouz ar re glanv hag ouz ar vugale; savet abred, evelato, e rank labourat a-laz-korf, epad an deiz muioc'h eged an holl vitizien all.

— Ar pez a livirit a zo gwir, Aotrou person, eme Jenovefa.

— Ha neuze, eme ar fals-beleg, an dud diwar ar mêz, ne vezont ket pell evit beza rivinet. Ar c'hlenved war an anevaled, ar gwall-amzer, war an eost, hag eman aet ar stal da stalig hag ar stalig da netra. Hag ar vaouez he deus ar muia poan, na petra 'ta; epad ma vez ar gwaz er mêz, e klev klemmou ar vugale ha komzou kalet ar re o devoa fiziet arc'hant enni :

— Siouaz ! eme ar plac'h strafuilhet, ar wirionez eo adarre, Aotrou Person.

An diaoul a gendalc'has :

— Al labouriou tenn a laka an den alïes da veza hegas ha rust ; ar wreg paour a vez kemeret neuze evid eul loen mut.

— Va Doue ! eme Jenovefa, ha Nedeleg, va hini koz, a sko kement gand ar c'hezeg !

— Gwelet a rit, va merc'h, eme ar c'hanfart, e c'hellit trugarekaat Doue evid ar groaz ho pezo da zougen, e lec'h ma vijec'h bet dimezet da eun denchentil n'ho pije anavezet eus ar vuhez nemed ar plijaduriou.

— Ya ! ya ! Aotrou Person, emezi en eur ouela dourek, e drugarekaat a ran, met n'em oa ket sonjet e kement-se.

Ha gant korn he zavancher e sec'he an daerou a zirede war he diou voc'h ruz-wenn.

Ar beleg yaouank a reas an neuz da veza teneraet e galon :

— Selaouit, paourez kêz, emezan, me a garfe ho sikour ha miret ouzoc'h da goll karantez ho pried; kemerit ar walenn houarn-man diganen, eur walenn ken du hag ho pleo dispar; eun eskob bras eo en deus he roet d'in ; eur c'halloud souezus he deus rak kerkent ha ma vezo laket ouz biz eur gwaz, ar gwaz-ze a vezo d'eoc'h korf hag ene ha goude ha ma vije duk Breiz an hini e vefe.

Jenovefa a zigemeras ar walenn gant plijadur vras ; trugarekaat a reas an Aotrou Person betek daouzek gwech dioc'htu hag ez eas d'e ambroug betek penn al liorz ; goude e teuas en dro, dre al lenn, evit klask he muia karet, met aet e oa d'ar park gand e gezeg ha ne gavas e kichen al lenn nemed Aotrou ar Genevez o sellet ouz al loen en doa prenet.

Eun den yaouank brao dijauj e oa : laouen oa e zremm ha sklêr e lagad evel an heol; ar merc'hed a anzave n'oa aotrou ebet ker kaer hag hen. Jenovefa a zonjas er c'homzou he devoa klevet gand an diaoul : Itron eun denchentil a dle beza kalz eurusoc'h eget maouez eul labourer ; diouz ma lavar ar person nevez e c'hellan, gand ar walenn-man, beza karet gand eur prins pe gand eun duk; aotrou ar Gernevez n'eo nemet markiz ; gwelomp eta ha sellet a raio ouzin.

Hag e treuzas al lenn da vont warzu an den yaouank :

— Ac'hanta, plac'hig koant, emezan, dibabet ez peus eur mestr eta ?

— O ! Aotrou, eme Jenovefa, gant lentidigez, eur mestr am boa p'eo gwir an atant a zo d'eoc'h.

— Neuze, va merc'h, eme egile, en eur c'hoarzin, da bok kenta a zo d'in.

Hag e roas eur pok d'ezi.

— E zaoulagad a voe chachet warzu ar walenn a oa ouz he biz hag e c'houlennas outi piou oa an hini en devoa he roet d'ezi. Jenovefa a respontas en doa he c'havet er prad p'edo o trouc'ha geot :

— Neuze, eme ar paotr yaouank, eo d'in me ivez, rak an douar a zo d'in.

Hag, evid ober an heg, e lammas ar walenn diwar biz ar plac'h ; met a vec'h m'en devoa he laket war e vez e-unan, ma santas en e galon tan ar garantez : gant sellou fall e lavaras, goustadik, da Jenovefa :

— Red eo d'eomp derc'hel ar walenn-man kenetrezomp, emezan; sav ganen war va marc'h ha kerzomp hon daou warzu Gwened ; eno em eus em ti eus ar re vraoa ha ne vank netra ebet ennan; bez ' ez pezo servicherien ; saeou seiz ; boued mat bemdez hag eur beleg a lavaro e oferenn evidout hepken.

Jenovefa a jomas souezet ha ne respontas ger, met an Aotrou yaouank a grogas enni, he zaolas dirazan war an dibr, evel eur c'hrouadur hag ar manac'h a loc'has d'an daou lamm. An diaoul kuzet a-dre kein al lab a reas eul lamm-gavrig hag a ziskennas warzu ti ar Rannaoued.

Frouez ar warizi

Ar re-man, kristenien vat betek neuze, a veve en onestiz, war an douar o devoa bet digant o zad; pep hini a laboure e lod, met n'oa kleuz ebet da zispartia al lodennou; an tri breur a en em gleve mat: eun ero goullo a veze laosket bep bloaz d'ober an disparti ha netra ken ; n'oa ket bet ger ebet biskoaz.

Dirak dor o zi edont o zri oc'h ober ibillou gand o c'hontilli, p'en em gavas ar person ; raktal e savjont en o sav :

— Deuit en ti, Aotrou Person ?

— Nann, tud vat, kendalc'hit gant ho labour ; me a zo deuet da reketi d'eoc'h eun dervez mat hag eun eost puilh.

— Eskuzit ganeomp, Aotrou Person, a lavaras ar c'hosa ; o kempenn eskeb d'hon laz-alar emaomp ; breman ne raer mui nemet traou diwar zav.

— Ha koulskoude, eme an eil, an alar-man a zo graet gant gwella kalvez a zo er barrez ha koad envlec'h en deus kemeret d'hen ober ; met hon douar a zo fall ; kalet eo ; ha tenn da arat.

— Ha setu perag, eme eun trede, eo red chench kezeg, diou wech bemdez, ar pez a zo eun dale hag eur rivin.

— Klevet a ran ho klemmou, paotred, eme an diaoul hag ioul am eus da zont war ho sikour; sellit an eskob-man a zo bet graet gant sant Joseph. Pa vezo laket ouz ar zouc'h, an alar a labouro e-unan epad an deiz a raoio teir gwech muioc'h eged an eler all. Nemed e rankoc'h tenna plouz evid e gaout rak ne c'heller rei d'ezan nemed eur perc'hen.

Tennet e voe d'ar plouz berr hag ar chans a en em gavas gant Kadou, ar yaouanka.

— Ha breman, kenavo, eme ar person, ha c'houi ho taou, diouallit en aoun da gaout gwarizi ouz ho preur yaouank ha re, en holl, a c'hoant da gemeret e beadra.

Henman a yeas da gerc'hat eun alar ; e gas a eure en eur park ha n'oa ket bet troet an douar ennan tri bloaz a oa ; staga a eure an eskob nevez ouz an alar koz hag henman, kerkent, a nijas evel eul labous war an douar ; mont ha dont a rea ha bep tro e rea eur bomm dounoc'h ha ledanoc'h eget kentoc'h.

An daou vreur kosa deuet ivez da zellout ouz ar burzud a jomas sebezet ; met ar gwarizi a zavas en o c'halon hag al lorc'h e kalon Kadou :

— Hennez a zo brao d'ezan, eme an daou gosa, p'en deus bet an eskob-se ; ni a oa ken dleet d'eomp e gaout ; ar chans a oa a-du gantan.

— N'it ket da ober evel an dud difeiz, eme Gadou p'o c'hlevas ; livirit 'ta edo Doue, ha nann ar chans, a-du ganen ; Doue a felle d'ezan, dre-ze diskouez d'an holl, m'oarvat, ez oun ar gwella.

— Diaoul lorc'hus, eme an daou all; Kadou a zavas droug enman.

— It atao, emezan, arabad eo d'eoc'h dont d'am hegal, rak gant va alar e c'hellan beza pinvidik mor ha c'houi, ma 'meus c'hoant, ne vezoc'h nemet peorien.

Ar gourdrouz-ze a lakas gwad an daou all da virvi.

— Diouall, mab aer-viber ma 'z out, emezo, pe e lammimp da alar diganez.

— Deuit 'ta, ya, ma 'z oc'h tud, eme Gadou, o kregi en eur forc'h d'en em zifenn.

E vreudeur diskiantet gand ar gounnar a en em

daolas warnan evit skei gantan ; o c'hountilli a oa c'hoaz ganto, setu m'hel lazjont war an taol.

Kerkent, en tu all d'ar c'hae e voe klevet an diaoul o c'hoarzin a-bouez penn, laouen evel eur bourc'hiz p'en deus paket eur c'houer paour.

P'en em gavas er presbital e c'houlennas ouz ar garabasenn aoza d'ezan a-benn e goan, eun tamm bevin fresk ha kerc'hat, eus an ostaleri, chistr ha gwin, kement hag a ranker evit mezvi daouzek lounker.

D'an ampoent e teuas eur mesaer da lavaret en devoa kavet ar Bihan hag e wreg, maro-mik o daou, dindan o zaol, gand ar re govad.

Stlaka a eure e vizied hag e c'houlennnas gwin koz d'e goan.

Edo o vont ouz taol pa glevas ano eus eun darvoud all : Aotrou ar Gernevez, Jenovefa Floc'hig gantan war gein e varc'h, a oa dirollet e loen nevez gantan ha taolet en eun toull mengleuz el lec'h ma voent flastret o daou.

An diaoul a stagas da zansal ar jabadaol hag a c'hoanteas kaout saladenn gant sivoliz.

Er fin, p'edo oc'h echui e goan e klevas ar c'helou-man : Kadou Rannou a zo bet lazet gand e vreudeur hag an daou-man goude a zo bet aet d'en em grouga.

En dro-man e laoskas eur youc'hadenn spountus hag e c'houlennas eul litrad hini krenv ; oc'h eva e vanne diveza edo pa deuas Jesuz-Krist war dreuz an nor :

— Deuet eo an eur d'it Paol goz, da zistrei d'an ifern !

— Mont a ran, va den mat, eme Zatan, met kompagnunez am eus, rak ar re a oa d'it er barrez d'ec'h a zo d'in me hizio. Difennet ez poa ouzin o gwaska ; n'ez poa ket difennet ouzin o finvidikaat ha setu ar pez am eus graet. Eur gentel eo d'it : deski a ri, abenn eur wech all, ez eus eun doare gwelloc'h, eged ober droug d'an dud, da gemeret evit o c'holl, hag eo ober vad d'ezo!

TINTIN ANNA DIWAR E. SOUVESTR.

Ar Bleun-Brug e Montroulez (1)

Va Breudeur ker,

Pobl Israël, dibabet gwechall gant Doue, evit beza e bobl d'ezan, evit derc'hel start, en despet d'ar bayaned ha d'an dud direiz a oa en dro d'ezi, sklerijenn ar feiz wirion ha doujans evid ar gourc'hemennou santel e kalon an den, a ca lorc'h enni ha n'eo ket hep gwir abeg, da vcza bet galvet d'ober eur seurt labour.

An Israelited, ar Yuzevien a garie pa en em zastument evid eur gouel bennak, karet a raent digas da zonj d'an holl, dre brezegennou, dre werziou ha kantikou, eus kement tra a vras a oa bet graet gand o zud koz, eus ar madoberou dispar o doa resevet a-berz Doue, eus ar gounid o doa bet meur a wech war dachenn ar brezel, war o enebourien.

Non fecit taliter omni nationi: Doue, emezo, n'en deus ket graet kement all, n'en deus ket roet kement a lufr d'an holl boblou; ni eo ar bobl dibabet ha karet gantan dreist ar re all.

Ar wirionez a oa ganto.

Va mignoned, en amzer ma vevomp ez eus tud hag a zeblant, e gwirionez, beza kollet pep skiant vat. Klevet a reer doktored a c'hiz nevez hag a zifenn karet dreist ar broiou all ar vro m'omp bet ganet ha savet enni, war zigarez ma tle an holl dud eus ar bed beza evel breudeur. O c'han d'ezo eo an « *Internationale* ». Karet ar Vro, enori he banniel, a zo, war o meno, diskouez eur spered berr hag eur galon enk.

A dra zur an holl dud eus ar bed a zo breudeur ha n'eo ket aman, en eun iliz kristen ha dirak skeudenn Hor Zalver Jezuz-Krist stag ouz e groaz, eo ez afen da lavarout ar c'hontrol.

Holl dud ar bed o deus ar memez Mestr, ar memez Tad, an hini a zo en nenv. Prenet int bet holl gand ar memez gwad, ar gwad a ziveras eus izili Hor Zalver Jezuz-Krist, war groaz ar C'halvar. N'eo ket paotred an Dispac'h, n'eo ket paotred an « *Internationale* » eo o deus digaset war an douar ar wirionez-se na roet da glevet d'ar bed lezenn ar garantez. Merket eo sklêr ebarz an Aviel ha ma ne glaskont ket ebarz an Aviel eienenn ar wir garantez, an dud a vezo breudeur evel ar bleizi a en em zebr an eil egile.

Ya! ya! va mignoned, ar bed a-bez a zo evel eur famillh ledan ha niverus, mes bez ez eus er famillh-ze meur a rumm. Ar mor, ar meneziou, ar yez, ar giziou, ar feiz a lak ar rummajou-ze da veza dishenvel bras an eil diouz egile. Piou a gredfe lavaret, mar en deus daou liarl skiant vat e tle eun den yaouank kaout kement a garantez hag a zoujans evid eun den estren eget n'en deus evid e dad? Piou a c'hellfe tamall eur vamm abalamour m'eo teneroc'h he c'halon ouz ar mab he deus laket er bed eged ouz eun estren bennak?

Hor Zalver, m'oarvat, a oa ker bras a spered, kel ledan e galon eget spered ha kalon n'eus fors piou ha koulsgoude mar en deus roet e vuhez evid ar bed holl, mar d'eo astennet e zivrec'h, war ar groaz, evit skuilh e vennoz war ar bed holl, en deus karet dreist an holl vroiou all, e vro vihan ar Jude hag ar Galile. Skuilhet en deus daelou o sonjal er gwall zarvoudou a die koueza war Jeruzalem. Lavaret a rae: « Jerusalem, Jerusalem, nag a wech em eus c'hoantaet dastum da vugale endro d'in evel ma tastum ar yar he laboused dindan he diouskell! »

Gwir hon eus eta, Breiziz, va breudeur, da garet hor Mamm-Vro Breiz, da gana en he enor, hag ar pez a zo gwelloc'h c'hoaz da zifenn he feiz, he yez, he giziou koz hag he gwiriou, ha setu aze al labour a ra hoc'h Unvaniez ar *Bleun-Brug* hag ho meuli a ran eus a gement-se em ano va-unan hag en ano an Aotrou 'n Eskob a Gemper hag a Leon en deus graet d'in an enor da zerc'hel e blas en ho touez.

Difenn gwiriou Breiz n'eo ket enebi ouz ar Frans eo. Ma oc'h eus galvet aman tud eus an Alzas, eus al Lorren, eus ar Flandr, eus pevar c'horn ar Frans, n'eo ket a dra zur evid en em glevet evit ranna ar Frans hag evit beza goudeze dispartiet an eil diouz egile.

Nann, mar d'omp bugale Breiz, ni a zo ivez bugale Frans ha kaout a reomp n'omp ket eus ar re falla evit he difenn... War 1.500.000 soudard Frans a zo bet lazet er brezel spountus diveza, ez eus bet 240.000 hag a oa ginidik eus a Vreiz.

Goude beza graet en doare-ze hon dever, e c'hellomp sevel uhel hor penn, e c'hellomp sevel uhel hor moeziou da c'houlenn ma vezo laosket ganeomp ar gwir da jom fidel d'hor yez, d'hor feiz, d'an heritach kaer hon eus resevet digant hon tud koz hag a fell d'eomp lezel gant hor bugale, war hol lerc'h.

Fizians am eus e teuoc'h a-benn da lakat hor Breiz da veza anavezet, karet muioc'h-mui, gand an holl ha dreist holl gant he bugale. Servicha a reoc'h, evelse, e gwirionez, Doue hag ar Vro. *Evelse bezet graet.*

(1) Prezegenn graet e iliz Sant-Vaze d'ar 15 a vlz Gwengolo 1927, gand an A. Pichon, person bras Montroulez.

SANT HERBOD

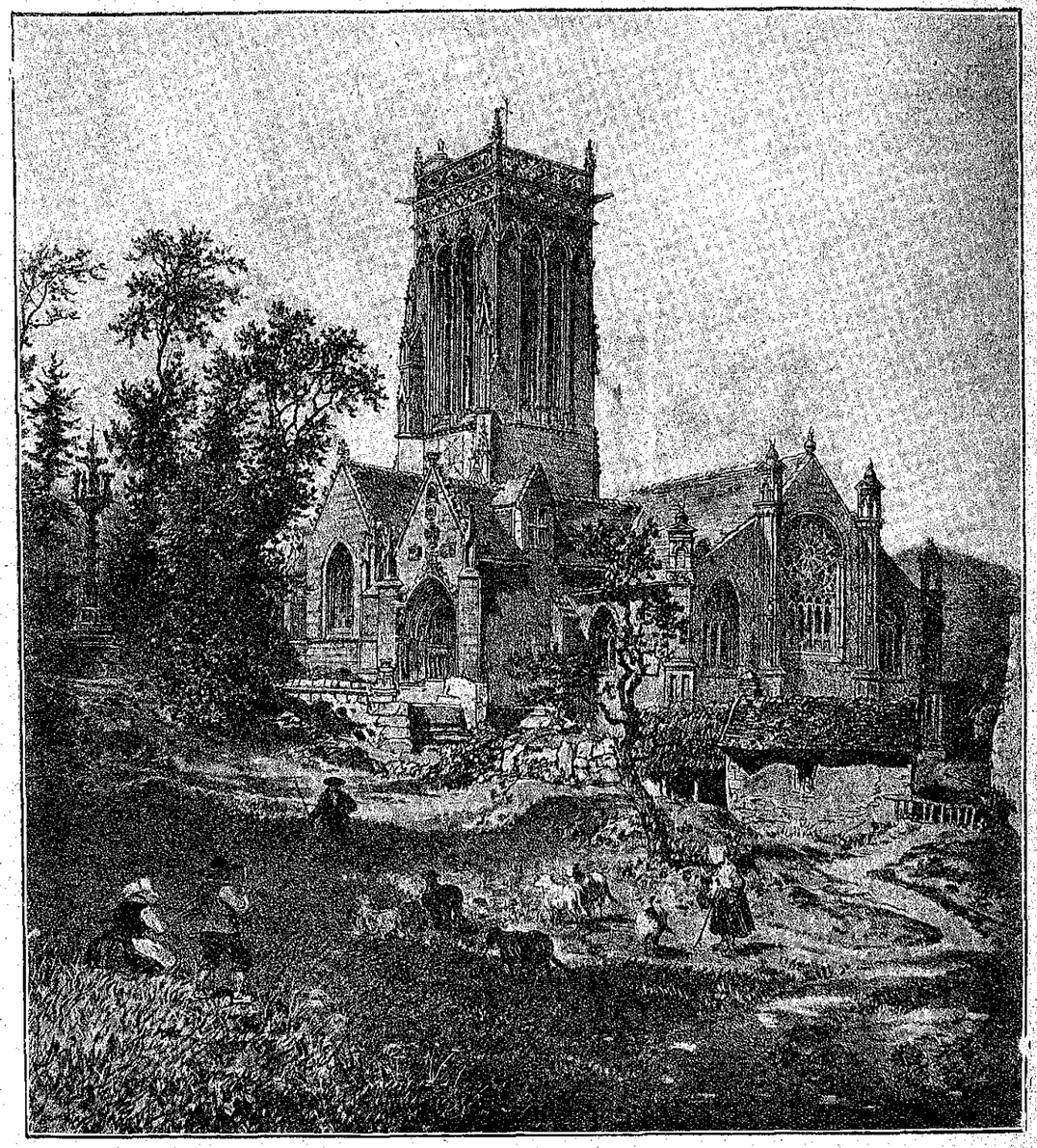

Chapel Sant Herbod

Pa 'z aer eus a Huelgoad da Bleyben, dre Lokefred ha Lannedern e tigouezer e beg eun dorgenn ; ac'hano ez eus eur gwel meur eus ar re gaera pa zeller etrezek ar c'hreisteiz; pa ziskenner e kerzer etrezeg traon Ellez, dre eun hent doun ha serz ; dizale, e weler o sevel eus a douez ar gwez, eun tour iliz uhel ha louet. Tro-war-dro n'eus nemet gouezeri ; gwaremeier, lanneier, koajou kastell koz ar Ruskeg, eur froud a glask digeri hent a dreuz eur bern reier divent, eur c'horn bro dudius. Seul-vui e tostaer ouz an tour ha seul-vui her c'haver uheloc'h uhela a-zioc'h eun iliz vras ha kaer, sklerijenne gant prenecher gwer a liou, goloet he mogeriou louet a ginvi glas hag arc'hantet. En em gave oc'h e Sant Herbod, e Plonevez-ar-Faou, en unan eus chapeliou kosa ha brudeta Bro-Gerne.

Sant Herbod, ginidik eus a Vreiz-Veur a oa e em dennet da genta, war a leverer, e Berrien, par rez vras divent, savet war eul lodenn vat eus a

Venez Arre. Berrieniz, e lec'h kaout evitan an doujans a oa dleet a rae an heg outan, a lake o chas da redet war e lerc'h hag a stlape mein warnan.

O veza ma n'oa ket evit chom, dre eno, pelloc'h, e tec'has, met o tec'het e taolas e valloz war Verrieniz : C'houi a glaske mein da deurel ouzin ; bezit dinec'h, n'eo ket mein eo a vanko deoc'h ! » Hag, e gwirionez, abaoue ez eus kement a reier dre eno, ma leverer ne vefe ket gouest an Aotrou Doue e-unan, da zont a-benn da ziveina Berrien.

Goude beza dibabet al lec'h ma savje ennan eun ti-bedi nevez, è traon Ellez, sant Herbod a yeas da gaout Aotrou maner an Nank da c'houlenn outan presta d'ezan daou ejen da charreat mein. Eun den piz oa an Aotrou-ze ; lavarout a eure raktal, krak ha berr, d'ar zant, ne roje d'ezan na kar na loen. Kastizet kalet e voe evit beza bet ker pervez-ze ; abaoe, en Nank, n'eus ket bet gellet kaout ejen ebet hag e vije gellet e starna. Sant Herbod a yeas e-unan, da brad ar Ruskeg, da zibab daou ejen gwenn a yeas d'e heul, raktal ; o starna a eure gant sugellou graet gant halegennou goenv ouz eur skourr bras ha deilhaouek a dalveze da gar ha gand ar c'har a c'hiz nevez-se eo e charreas mein e' beniti.

Maen bez Sant-Herbod

An daou ejen ne falvezas ket ganto mont ken diouz ar zant rak henman a oa mat evito hag a gomze outo evel ma vije bet o komz ouz tud. Meur a vloaz goude e varo, o gwelet c'hoaz gourvezet e porched ar peniti ; an neb a gare a c'helle dont d'o c'herc'hat da zavheol hag o lakat da labourat edoug an deiz, met red e veze o lezel da zistrei d'ar gêr da gloc'h an angelus ; gwasa pez a zo, eur c'houer piz-gagn a falvezas gantan o lakat da labourat goude an eur ; abaoe n'int ket bet gwelet ken.

Ar zant a gave d'ezan e vije lezet, en habaskder, en toull distro-ze ; met gwallgaset e voe, dre eno, gand Aotrou ar Ruskeg, eur payan, hen tamalle da veza laeret e zaou ejen hag a glaske ober d'ezan tec'het diwar e zouarou. Evel ma ne gave ket aes mont e-unan da glask trabas ouz an den santel e roas ar grevidi-ze d'eun den bras divent, ha krenv, evel eur marc'h, anvet Gevrel hag a oa o chom war ar menez tosta. Kement hag eur rouf e oa an den-ze ha pa dreuze koajou ar Ruskeg e lake e zaouarn e skourrou uhela ar gwez hag e lavare : « Uhel eo ar radenn er bloaz-man ! »

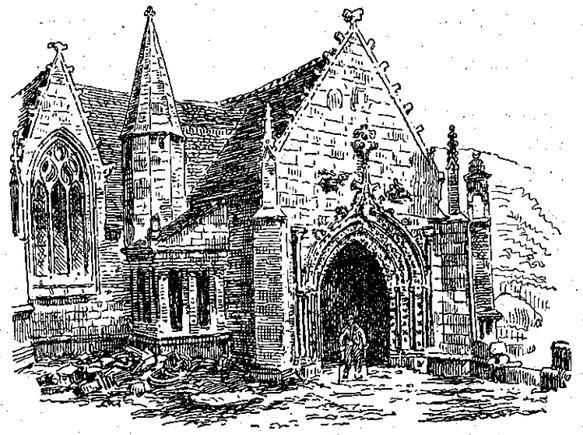

Porched Sant Herbod

Garo ha gouez evel ma oa e klaskas dioc'htu laza ar zant hag e savas, a-zioc'h e benn, e votez d'her flastra evel eur prenv. Sant Herbod a reas sin ar groaz ha, war an taol, Gevrel a welas e kroged ennan, dre e droad hag e voe strinket war reier Norohou, eul leo ac'hano.

E lamm a lakeas ar Menez a-bez da grena ; ar reier a vlonsas e gein hag e gostou ; adalek an deiz-se, dal ma wele ar zant o tispaka, en eun tu pe du, e rede, buana ma c'helle, da guzat dindan ar menez.

Koulskoude, dre zindan, e kendalc'he da ober gwasa ma c'helle d'ar zant. Sant Herbod a blije d'ezan boda ar vesaerien, eus a dro-war-dro, evit deski d'ezo kana kantikou. Ar Rouf a gavas mat c'hoari eun taol fall d'ezan o tistrei ar ster divar he hent hag ouz he lakaat da ober he bale dre douez eur bern reier a lake he dour da ober eun trouz gouest da vouzara tud ha da c'helei mouez ar ganerien. Ober a eure ar pez en devoa laket, en e benn, met chom a eure sebezet o welet an nebeud a drouz a rae an dour o tirodella d'an traon, dre douez ar c'herreg, hag an trouz-ze, e lec'h diskar ar c'han e gaeraat hag e astenn ne rae ken. Fallgalonet, o welet e kolle e boan, hep gellout ober gaou ouz ar zant, e stokas, eun dervez m'edo o vale dre an draonienn, e c'har ouz tour ar chapel hag e torras krogenn e c'hlin. Bec'h en devoe o pignat d'e doull ; e dorr a deuas a-benn anezan hag eiz dez goudeze e varve. Sebeliet e voe e kern ar menez dindan eun daol-vaen a anver c'hoaz Bez-Gevrel. Ker bras e oa ar rouf-se ma voe red e lakaat e nao bleg evid e ziskenn en e doull hag en devoa koulsgoude nao droatad hirder.

Aotrou ar Ruskeg, kounnaret o klevet e oa e wreg hag e vab en em c'hraet kristenien, hep gouzout d'ezan, a en em daolas er froud hag a en em veuzas.

Sant Herbod, eur wech maro e zaou enebour a vevas e peoc'h, e kichen e iliz, laouen o welet an dud o tont enni da bardona. Met e vrasa plijadur oa beza etouez al loened mut ; gouzout a rae komz

outo ha klevet a raent ar pez en deveze c'hoant da lavaret d'ezo ; karet a rae dreist holl ar chatal-korn, ar zaout hag an ejenned, al leueou hag an onnered ha p'eo en em gavet er baradoz en deus goulennet beza o fatron. Abaoe, al loened-ze o deus kendalc'het d'e garet; pa ankounac'ha o mistri o c'has d'e bardon ez eont anezo o-unan.

Dereziou Chapel Sant Herbod

Eun dra eo hag a zo bet gwelet meur a wech. Kerneviz, hep ezomm d'o fedi, a ya bep bloaz gand o loened-korn da bardona da Zant Herbod; ar pardon a bad eur miz ; bep lun ha bep gwener a viz mae eo e vez ar muia tud; d'ar gwener a-raok sul an Dreinded eo e vez ar muia loened ; teir gwech e vez graet tro ar chapel ganto ; kaset e vezont da eva dour d'ar feunteun ; kemeret a raer boutailhadou dour eus ar feunteun da deurel war boued ar chatal klanv ; rei a raer, e prof, d'ar chapel, bilostou ar zaout a vez gwerzet goude ar pardon bras.

Gwechall, eme an A. Gwillou, epad tri dervez ar pardon hag ar foar, oc'hen Kerne ne labourent ket.

Chapel Sant Herbod a zo brud anezi mil bell a zo p'eo gwir e kasas, Yann V, wardro ar bloaz 1424, e zen a fizians di, da lavaret oferennou evid e verc'h, met an iliz a weler eno breman, bras ha kaer evel eun iliz-veur, a zo bet graet etre ar bloaveziou 1498 ha 1516. E porched ar c'hreisteiz e veler ano an Aotrou Yann de Launay, ar beleg a lakeas staga gand al labour. An tour n'eo ket bet beget biskoaz. Tri brenestr bras a zo digoret e moger tu ar sav heol ; porched ar c'hreisteiz a zo graet war stumm porched ar Folgoad hag hini Kreizker ; ennan eo renket an Daouzek Abostol a zalc'h, pep hini anezo, eur skritell warnan unan pe unan eus daouzek artikl ar Gredo.

E diabarz an iliz, e kreiz ar c'heur, eman bez sant Herbod, eun daol-vaen harpet war bevar bost, skeudenn ar zant gourvezet warni, gand e vantell vras hag e gabell. Dindan e vrec'h kleiz, e talc'h eur vaz ; e levr a zo a-ispilh ouz e vrec'h zehou. E kichen e dreid eur c'hi a daol evez. Eur speurenn zero kizellet kaer a ra an dro d'ar c'heur ; souezet e chomer o kaout traou laboured ker koulz en eun iliz kollet e kreiz ar gouezeri.

War dri brenestr bras ar c'heur e weler gwer a liou bet graet er XV^et kantved. Merket int bet eus ar bloaz 1556 ; livet int bet gand eur montroulezad, ar gwerenner Thomas Quemener ha lizerennou kenta e ano, T. Q. a weler warno estreged eur wech. War gwer ar prenestr brasa e weler taolennou eus ar Basion, merzerenti sant Laurans, en tu kleiz ha sant Erwan, en tu dehou, etre ar paour hag ar pinvidik.

Skeudennou kaer a gaver er chapel : hini an Werc'hez, penn Eva e-harz he zreid, aval ar c'houll en he dourn; hini sant Herbod, kroummet penn uhela e vaz-eskob ; re sant Erwan, Itron Varia Druez, sant Sebastian, sant Roch hag all. Harp er chapel, etouez ar fao hag an evnlec'h, e kaver eur c'halvar bet savet er bloaz 1571.

N'heller ket tec'het diouz Sant Herbod hep mont da welet kastell ar Ruskeg hag ar froud a zo en e gichen hag a ra seul vui a drouz ma he deus muioc'h a zour da zislonka war ar c'herreg.

Kastell ar Ruskeg n'eus netra ebet ken anezan, koulz lavaret, en e zav; an ilio a zav hag a c'holo ar mogeriou koz hag a stank prenecher goullo ar c'hampreier kouezet en o foull. Diou douribell toet gant mein sklent a oa savet a bep tu da zor ar c'hastell da rei loj d'ar re a zioualle anor-ze.

Dirak dor ar maner e weler eur pez laouer vaen a 4 m. 10 a ledander ; eur gurunennad avalou pin, gant skoued aotroned ar Ruskeg a zo kizellet en dro d'ezi.

An dud a lavar oa gand al laouer-se eo e veze ar Gevrel oc'h eva dour e ster an Ellez. Eul

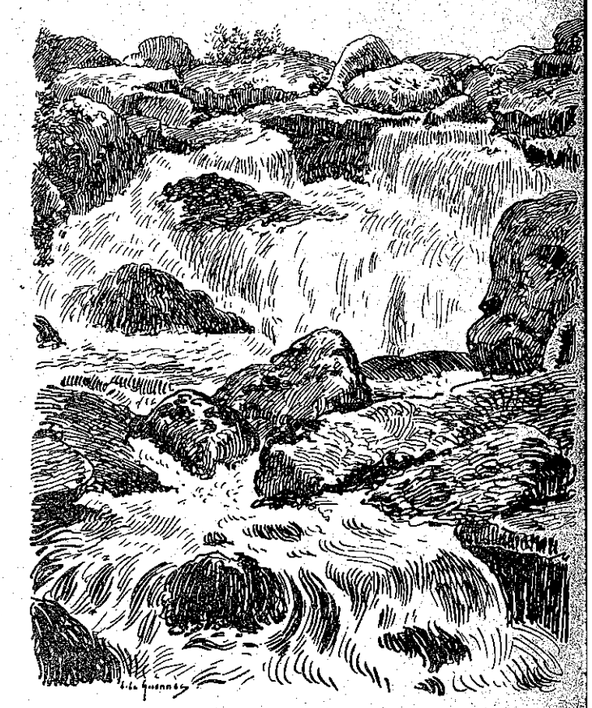

Froud Sant Herbod

laouer all vihanoc'h a gaver e liorz ar maner. E kichen ar maner eman ar vilin, goullo, siouaz, abaoe m'eo tec'het he diveza miliner da glask

danvez d'an Amerik. E traon ar vilin-ze eo e teu ar ster da veza froud pa rank lammet eus an eil roc'h d'eben evit kenderc'hel gant he hent. Ar

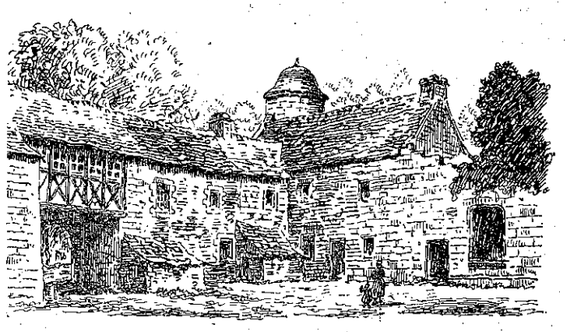

Forz Kastell ar Ruskeg

c'horn-ze kelc'het gant meneziou du ha gant koajou dero, fao, kelen hag hiliber, a lez al lagad, bep an amzer da bara war vêziou glas ar Poher, a zo unan eus korniou-douar braoa Breiz.

Diveza markiz ar Ruskeg, Alan ar C'hastell, ginidik eus a vaner Kerlec'h, e Gwitalmeze, a zo bet beziet e Brennilis, er bloaz 1706. Eun den ker mat oa ha ker karet gand an dud diwar ar mêz, ma 'z edo c'hoaz ar c'hiz, breman ez eus 50 vloaz, da denna an tok, dre zoujans, bep wech ma lavaret e ano.

Aotrou Lezobre [*J. de Lannion, seigneur des Aubrays*] eun denchentil eus ar XVII^vet^ kantved a dremenas ivez, war a leverer, e vloaveziou diveza, e koad ar Ruskeg, gand eun manac'h koz, o pedi hag oc'h ober pinijenn. Eur beurevez, o veza ma ne zave ket evel kentoc'h, e vignon, a zellas en e beniti hag ouz e welet gourvezet her galvas meur a wech ; met Lezobre ne zihunas ket : maro ' oa ; gwelet a raer c'hoaz er c'hoad pennadou eus a vogeriou penitiou an daou zen santel.

G. P.

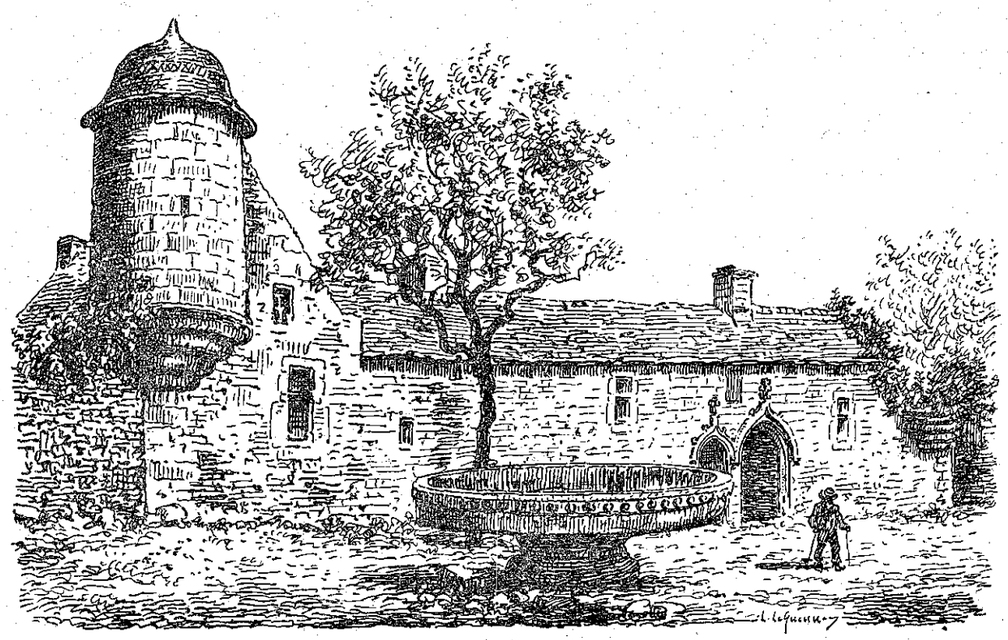

Dor borz ha laouer vras ar Ruskeg

Eur marvailh evit va bugale

MIAOULIG

En amzer-ze e veve, e kichen Montroulez, eur miliner ha n'oa ket laer. Ya ! her c'hredit, mar kirit, ar miliner-man n'en doa graet gaou ebet biskoaz ouz e nesa : eun den eün oa ha deuet e oa da veza pinvidik ; prenet en doa e vilin ha beva a rae enni laouen ha seder gand e wreg hag e vab Youenn.

Eur c'hristen mat e oa ar miliner ; Yann Penelo oa e ano ; ar beorien a ouie e anaout rak en e di e oant sur da gaout atao eur skudellad soubenn zrus hag eur banne gwin hag eur c'horn, el lab, war ar c'holo bouk, da ziskuiza o izili brevet.

Pa veze an Aotrou Person oc'h ober tro e barrez, en deveze plijadur atao pa c'helle chom da ober eur frapad marvailhat gant Yann ar vilin, gwella kristen a oa en e barrez, evel ma lavare alïes.

Youenn, mab ar miliner, paotr yaouank ugent vloaz, a oa start ha krenv, evel eur wezenn zero, desket, ampart evit pep labour ha n'en doa graet biskoaz nemet levenez e dud.

C'hoant en doa avat, a-raok dimezi ha kemeret micher e dad, da vont, eur pennad, da redet bro, ha da aveli e benn; diskleria a eure e c'hoant d'e gerent:

— Perak ' ta, va mabig paour, a lavaras e vamm d'ezan, ez afes d'hon dilezel evelse ? Daoust ha ne gaves ket aman ar pez a glaskes? Koz omp, da dad ha me; te eo hol levenez; petra raimp hepdout?

— N'am eus ket a c'hoant, va mamm, d'ho tilezel pell; n'hellan ket beva hepdoc'h; kredi ran, koulsgoude, eo mat evid eun den yaouank mont da welet eun tammig ar bed; va lezit eta da vont kuit hag a-benn eur miz bennak e vezin distro hag e chomin ganeoc'h, goudeze, evid atao.

An tad a en em lakeas a-du gand e vab hag, hep dale, hor Youenn, goude beza bet bennoz e gerent, eun tamm bara hag eun tamm kig moc'h en e zac'h, e benn-baz houarnet en e zourn, a gemere penn an hent a dlie e gas da welet penaos e yea an traou er bed er mêz eus e barrez.

Youenn en hent

Bale a eure ha wardro kreisteiz ec'h en em gavas gand eur c'hoad bras ; devi a rae an heol ha dudi en doa hor baleer o welet ar c'hoad-se e kavje ennan disheol, da c'hellout ehana da zebri ha d'ober eur mored. O tostaat ouz ar gwez kenta e welas, tachet ouz unan anezo, eur skritell hag e krede e oa shrivet warnan ar geriou-man : *Difennet eo mont er c'hoad !*

Met n'eo ket eus a draou evelse eo e oa ano war ar skritell : setu aman petra lennas warnan:

Rampsed didruez à ra er c'hoad-man o annez;
Sent ouz ar c'horriganezed, mab ar vilin, ha kerz war da giz pa n'eo ket re zivezat c'hoaz.

Youenn o lenn kement-se a jomas sebezet : — Petra, petra, emezan ; penaos e oar ar re-ze e tlie mab eur miliner tremen dre aman; Rampsed ha korriganezed, setu aze avat eun nevezenti; mat ma ouezit kement-se a draou e tleit gouzout ivez, emichans, n'eo ket Youenn Penelo eun den boaz da gila ; lavaret em eus ez ajen ha mont a rin.

Youenn ha Miaoulig

Ha setu Youenn er c'hoad. Kerzet a rae war ar c'hinvi bouk, dre douez ar gwez uhel ha stank; drezenn ebet ne stanke outan an hent; eur braoe oa bale dre eno ; goude beza graet eur pennad mat a hent ec'h azezas e harz troad eur wezenn, hag e tispakas e vara hag e gig met n'en doa ket trouc'het c'hoaz e damm pa glevas eur vouez goapaüs o kana:

Mab ar Miliner a zo kalonek
Fa, fe, fi, fo, da, de, di, do.
En eur zont er c'hoad n'eo ket bet poellek
Fa, fe, fi, fo, da, de, di, do.
Breman eo paket, vel eun evn lostek,
Fa, fe, fi, fo, da, de, di, do.

Youenn a zav war e dreid hag a glask gouzout e pelec'h edo an hini a gane, met kaer en deus sellet ne gav netra ; klevet a ra neuze eur vouez all dudiusoc'h ha tamm ebet goapaüs : — Taol evez Youenn baour, taol evez, rak e riskl bras emaout; pa weli e vezi o vont da goll, galv dioc'htu *Miaoulig ;* dal m'her galvi, e vezi sikouret !

Nec'hetoc'h, nec'heta, Youenn a zellas hag a c'houilias, e pep tu, ha ne welas netra. Neuze, e stagas adarre gand e vara ; debri a eure eur stronkoniad mat anezan gand eur bastell gig ; eva a eure eur banne gwin ha laouennaet holl ec'h en em astennas war al letoun d'ober eur c'housk :

— Eun hunvre am eus graet, anat eo, emezan; skuiz e oan ha kousket, em zav, em eus graet ; ha goude ma vijen o vont da goll petra dalvesfe d'in gervel Miaoulig ?

Evel eun huanadenn a glevas neuze en e adreny hag evel trouz eul loen bihan o vont kuit : sellout a reas ha ne welas netra.

Youenn hag ar Ramps

Neuze ec'h en em astennas ha ne voe ket pell evid en em rei da gousket da vat ; eur c'hoarzadenn spountus hen dihunas ; digeri a reas e zaoulagad hag e welas dirazan eur pikol ramps, teir

vech brasoc'h eged eun den, garo e zaoulagad, ıro hir ha digempenn war e zremm ; sellet a rae ız Youenn hag e c'hoarze.

Youenn a glaskas sevel en e zav ; met tapet e ıe krog ennan kerkent; liammet e zivesker hag e ouarn, taolet war gein ar ramps hag en hent.

Kastell ar Rampsed

Goude beza graet eur pennad mat a vale ec'h ı em gavas ar ramps dirak eur c'hastell bras ; lepel a eure Youenn en eur zal vein el lec'h ma ı nasket c'hoaz eur verc'h yaouank hag eur stronellerez koz.

Ar verch yaouank a lavaras da Youenn e oa estrez-skol hag e oa deuet gant he bugale-skol ı ober eur bale dre ar c'hoad ; diou verc'h vihan zent a oa pellaet diouz ar re all ha tapet gand ar mps ; o klask dont war o sikour e voe paket heıan ha kaset da vaner ar rampsed.

Ar strobinellerez koz a oa bet, e kreiz an noz, o ask louzou-strobinell dibaot er c'hoad ; paket e bet ivez ha breman, hep galloud ebet ken da robinella he nesa, e ouie n'he devoa truez ebet ın da c'hortoz digand ar rampsed, he enebouen touet, hag e kounnare ; malloziou a bep urt a daole war ar rampsed ha war ar re a oa ereou eveldi.

Endra m'edo Youenn o trei hag o tistrei menziou tenval, en e benn, e voe digoret an nor ı kaset ar brizonidi gand ar ramps, en eur zal l, el lec'h ma oa daou ramps all brasoc'h c'hoaz, ın tamm mat, eged an hini en doa o faket :

— Eun dervez mat hon eus graet, aotrou, a varas ar ramps kenta, eur mevel eo evit doare.

— Han! han! a lavaras ar mestr, en eur c'hoarzin ıg en eur ziskouez dent hirr ha melen, evel re r bleiz, paket out pelloc'h, strobinellerez koz, oanig paour, va danvez-pried karet !

— Amprevan, gagn brein, debrer kig mab-den, lavaras ar strobinellerez koz, en eur grena gand spount.

Ne lavaras ket pelloc'h ; ar ramps, en e zav, en voa distaget en he zu-a-drenv, eur pikol taol oad he gwintas betek an treustou ; a-raok m'oa uezet d'an douar, ar ramps all a zistagas ganti ın taol all he gwintas adarre. C'hoari a rejont else, eur pennadig, betek ma voe maro mik ar obinellerez kez :

— Kemerit hi, breman, a lavaras ar mestr, ha kit hi dioc'htu ouz ar ber ; n'eus netra gwelc'h eged ar strobinellerezed-ze pa vezont poat dioc'htu goude o maro; anez da-ze e teuont veza goenv evel ler hag e vezont hanter vrein raok ma teuont da veza bouk.

Youenn a c'halv Miaoulig

Evid ar paotr hag ar verc'h yaouank, ar re-ze c'hell gedal c'hoaz ; kig a-walc'h hon eus brean ; koulsgoude, piou a oar an troiou kamm a io d'eomp ar c'horriganezed milliget... Rak-se, ella a zo da ober eo trouc'ha o gouzoug ezo dioc'htu hag o lakat er c'helorn goude za o gwadet mat.

Kaset e voe neuze Youenn hag ar verc'h ouank er mêz hag ec'h en em lakeas eur rampsmevel da lemma eur pez kountell vras war ar vlerim epad ma stage eur ramps all eur sug ouz eur post-kroug da grouga an daou gêz evit gellout o gwada evel ma vez gwadet ar yer.

— A ! Miaoulig, a lavaras Youenn o welet edo ken tost d'ezan ar maro, ha ma 'z edo, deus d'am skoazella breman 'ta !

Klevet e voe neuze eur c'houez dudius a leunias ar porz ; Youenn hag e geneilez a gleve ar c'houez-ze hag her c'have mat met ne blije tamm ebet d'ar rampsed.

— A ! pebez c'houez fall ! emezo ; hag e kouezjont semplet.

O welet e oa eun nor zigor war ar c'hoad, Youenn hag ar verc'h yaouank a dec'has kuit ; redet a raent buana ma c'hellent da bellaat diouz maner ar rampsed.

Pa weljont e oant pell a-walc'h, ar plac'h a gimiadas diouz Youenn hag a gemeras eun hent hag a dlie, emezi, he c'has buan d'ar gêr.

Youenn ivez a gendalc'has diouz e du warzu bevenn ar c'hoad.

Youenn hag ar c'horrig

Abenn eur pennadig bale ec'h en em gavas dirag eur c'horrig bihan a oa azezet war eur pilgoz hag a oa o klask ober eur gountell goad. Hanter moal e oa ar c'horr ; eur penn teo en devoa hag eur baro hirr hag e selle a-gorn ouz Youenn :

— Mar plij, Aotrou, eme Youenn, dre belec'h eman an hent da vont eus ar c'hoad-man ?

— An hent da vont er mêz, mignon koant, n'eo ket diaes da gaout ; sellit deuit war va lerc'h ; ez an d'ho plenia

Ar c'horr a en em lakeas da redek gand eun herr estlammus evid e zivesker berr ; Youenn a yea d'e heul ; goude eur pennadig bale, henman a welas e teue ar c'hoad da denvalaat gwasoc'h gwas hag e kave d'ezan edo o vont da goueza adarre e kastell ar rampsed.

Chom a reas a-zav hag e c'houlennas ouz e vlenier ha war an hent mat edo.

— Penaos, eme ar c'horr, droug ennan ; anaout a ran ar c'hoad 'michans ; deuit buan ma n'ho peus ket a c'hoant da veza kollet.

Ali Miaoulig

— Me a garfe kaout ali Miaoulig, a zonjas Youenn.

Eur gazez wenn-kann a lammas neuze war an hent; ar c'horrig, gand eur youc'hadenn a gounnar a zailhas warni ; ar gazez avat a zankas he skilfou lemm en e fri ; pennfollet gand ar boan ha dallet gand ar gwad, ar c'horr a dec'has en eur youc'hal gant kounnar.

Ar gazez a dosteas neuze ouz Youenn ; en em frota a eure ouz e c'har en eur viaoual gant levenez hag e tiskouezas d'ezan gand he fao, he doa c'hoant d'e welet o vont war he lerc'h. A-benn eun eur vale ec'h en em gavjont o daou war eul letounenn ec'hon, bevennet tro-war-dro gant gwez sapr; e kreiz al letounenn e oa eun eienenn hag an dour anezi a rede etrezek ar c'hoad, en eur hiboudal dre ma stoke mein ha bili ar c'houver;

laboused a bep ment hag a bep liou a richane er gwez tro-war-dro.

Ken doun e tiskenne ar peoc'h en e ene, el lec'h-se, ma n'en doa Youenn nemed eur c'hoant: chom eno atao : Kerkent e voe gwelet o tigouezout war ar c'hlazenn eur bern korriganezed bihan ; bihan e oant evel bugale ha kenedus kenan. O dilhajou a oa e liou an aour hag an arc'hant ; o bleo hir ha melen dalc'het kempenn, war o zal, gand eun daledenn aour, marellet a vein presius, a c'holoe o c'hein hag a goueze beteg an douar.

Trei ha distrei a raent war ar c'hlazenn, en eur gorolla, skanv evel laboused, herrek evel an avel.

Youenn a zelle, bamet holl, ouz an arvest brao-ze ; koulskoude pa voe echu ar gorolladeg e tosteas ouz ar c'horollerezed hag e c'houlennas outo !

— Itronezed, daoust hag ar vadelez ho pefe da lavaret d'in penaos e tlean en em gemeret da vont er mêz eus ar c'hoad-man ?

Eur gorriganez a en em zistagas neuze diouz ar re all hag a lavaras :

— Youenn Penelo, gouzout a rit eo difennet peurvuia ouz mab-den gwelet an arvest emaoc'h o paouez gwelet ; koulskoude, p'eo gwir hon eus bet digant hor rouanez an urz da veza hegarat en ho kenver ez an d'ho kelenn. C'houec'h ramps a zo o chom er c'hoad-man : tri mestr ha tri mevel ; tri gorrig o deus ivez da vevelien : Jip, Jap ha Fri-kamm a raer anezo ; Jap eo an hini ho peus gwelet ; ma vije bet kouezet Fri-kamm warnoc'h, sur a-walc'h, ne vije ket bet troet ker brao an traou ganeoc'h rak Fri-kamm eo an drouka, an ijinusa hag ar gwidreusa eus ar gorriged. Ni, korriganezed, a stourm, muia ma c'hellomp, da ziframma digand an diaoulou-ze an dudigou keiz a gouez etre o skilfou. Setu aman petra ho peus da ober da vont er mêz eus ar c'hoad ; mont a reoc'h war eün, dre an hent a zo dirazoc'h, hep distrei ho penn, n'eus fors petra 'glevoc'h a-drenv d'eoc'h hag hep skrabat ho tivesker neus fors pegement a zebron ho pezo enno. Ma sentit mat ouzin, abenn div eur aman, e vezoc'h er mêz eus ar c'hoad.

An holl gorriganezed a deuzas ha Youenn a en em gavas e-unan war ar c'hlazenn ; laouen e kemeras neuze penn an hent diskouezet d'ezan da guitaat ar c'hoad milliget.

Touellerez ar C'horred

N'en doa ket graet kant kammed ma klevas unan bennak ouz e c'hervel :

— Aotrou, Aotrou, va gortozit 'ta, en hano Doue !

Sonjal a reas avat e oa difennet outan trei e benn hag e kendalc'has gand e hent, pa grogas eur gwall zebron en e c'har zehou; a vec'h en doa sonjet e oa difennet outan en em skrabat, ma krogas en e c'har gleiz eun debron all kals krenfoc'h c'hoaz eged an hini en devoa en e c'har zehou : herzel a eure, koulskoude. Tostaat a rae ouz lez ar c'hoad ha dont a rae ar gwez da veza tanofoc'h pa glevas en e a-drenv eur vouez truezus, henvel tre ouz mouez e yamm :

— Youenn ! Youenn ! deus d'am sikour 'ta, va mab karet.

Distrei a eure da zellet hag ec'h en em lakeas da furchal ar bodou a oa eno ; ne gavas netra ; gwelet a reas avat eur c'horrig hag a furche eveltan:

— C'houi eo ho peus youc'het, Aotrou? eme Youenn, droug ennan.

— Me, youc'het ? A ! nann avat, a eilgerias ar c'horrig, ker seven ha tra ha gand eur vouez kunv; met eur youc'hadenn am eus klevet hag e klasken gouzout piou en doa youc'het. Klaskomp hon daou, mar plij ganeoc'h : c'hoant am eus da gredi, koulsgoude, eo deuet ar vouez eus ar bodou a welomp a-hont pelloc'h.

Klask a reont eta hag, en eur gomz flour ha brao ouz Youenn, ar c'horrig a bellae, a bellae atao. Evel ma ne gave netra, Youenn a zavas e benn da gomz ouz ar c'horr ; neuze her gwelas, oc'h ober goap anezan, eur pikol penn-baz gantan en e zourn.

Ar c'horr a youc'has eur garmadenn skiltr ha daou gorr all a zigouezas eus a-drenv ar gwez, el lec'h ma oant kuzet, hag o zri e saillhjont war Youenn ; henman a oa krenv ha skanv evel eur gwinver ; en em zifenn a eure gant kalon. Hanter zistaget en doa eur skouarn da Jip gand eur mestaol penn-baz ha roget fri hirr Jap gand eun taol all.

Fri-kamm avat an hini en doa e zigaset er griped a reas buan tro hor mignon hag epad ma c'hoarie ar re all outan a zistagas gantan eun taol a-dreuz e zivesker.

Youenn a gouezas a-stok-korf d'an douar ; ar c'horred a gendalc'has da skei gantan ken na weljont ne finve ket ken :

— Chomit aze da ziouall ar c'hagn-man, a lavaras Fri-kamm, ma 'z in da gas kelou d'ar maner, d'ar red, da zont d'e gerc'hat.

Hag ez aes kuit.

— Petra, eme Jap, hennez c'hoaz a zo gouest da lavaret en deus paket, e-unan, ar paotr hag en devezo e vouedenn-benn, e gopr. D'eomp 'ta, war e lerc'h, raktal, d'e zislavaret.

Youenn pareet gant Miaoulig

Youenn a jomas e-unan. Kerkent, eur gazez wenn-kann a lammas diouz eur skour, el lec'h ma oa kludet hag a dosteas outan. Klask a reas louzou c'houez-vat etouez ar geot hag o lakeas dindan fri ar paourkêz. Gant louzou all e frotas e izili brevet. Dispar e oa al louzou-ze, evit doare, rak a-benn eur predig, Youenn a zigoras e zaoulagad. Gant poan e c'hellas en em jacha, bleniet gand ar gazez, betek eur wezenn gleuz, el lec'h m'en em asfennas war eur gwele kinvi sec'h; ar gazez a zerras warnan an nor rusk ; mall oa; rak, kerkent, dre frailhou an nor, e welas daou ramps, bleinet gant Fri-kamm o tont d'e gerc'hat. Youc'hal a rejont gand ar gounnar pa weljont n'edo ket mui ar paotr eno hag eur bern malloziou a daoljont war ar c'horriganezed, o doa, emezo, graet an taol. Eiz dervez e chomas Youenn en e wezenn gleuz ; e vignonez, ar gazez, a entente outan gand evez hag a zigase d'ezan ar frouez c'houeka a gave dre ar c'hoad.

Ar varrenn houarn

Eur wech ma voe pare mat, e voe laket war ent ar gêr gant Miaoulig a gimiadas dioutan en ir ronronal. Chom a eure, en taol-man, hep disei e benn hag heb en em skrabat hag ec'h en n gavas war lez ar c'hoad. Eno, avat, e oa eur arrenn-houarn rus tan hag a vire outan da dreien. Eur vaouez koz a oa, e-kichen, oc'h ober amm, azezet war eur skaon hag a droe he c'hein a Youenn. Nec'het bras, henman a dosteas ouz r vaouez koz hag a c'houlennas outi penaos treien :

— An dra-ze ne zell ket ouzin-me, emezi, hep istrei he fenn; me n'emaoun aman nemed evit iiret ouz unan bennak d'en em leski ; n'oun ket r vestrez : matez ar varrenn n'oun ken !

— Ezomm am bezo c'hoaz eus a Viaoulig ! me ar paotr.

Rouanez ar c'horriganezed

A vec'h m'en doa lavaret ar ger-man ma welas r varrenn rus oc'h en em zanka en douar gand un trouz henvel ouz trouz houarn rus soubet en lour hag e lec'h eur vaouez koz, Youenn a welas un itron gaer gwisket gant dilhad kel lufrus ma ia diaes sellet outi. Rei a rae an dourn d'eur erc'h yaouank gwisket e gwenn, eur zeizenn venn war he zal, eur bleo melen aour war he c'hein hag a en em zalc'he dirak Youenn ; o stoui ie fenn hag en eur ruzia e lavaras :

— Me eo rouanez ar C'horriganezed, hag hounan eo Miaoulig, va merc'h karet ; Youenn Penelo, diskouezet ho peus ho kalon er c'hoad ; karet oc'h gant va merc'h ; her rei a ran d'eoc'h evel pried ; eur pried mat ho pezo ; met taolit evez; n'he devezo ugent vloaz nemed a-benn c'houec'h miz aman hag ac'han di e rank chom dindan beli an diaoul hag ar rampsed. Bemdez e rank kaout eur skudellad laez livris hag, en deiz m'he do ugent vloaz, e rank gwiska ar zae zeiz he deus breman ; taolit evez mat avat, rak na digouesfe d'ar zae-ze beza roget, dre eur gwall zarvoud bennak, e kouesfe Miaoulig raktal dindan beli hon enebourien.

Youenn ha Miaoulig a gimiadas neuze diouz ar rouanez hag ez ejont etrezek ar vilin.

Gand eul levenez hep par e voent digemeret gand o zud hag, en dervez warlerc'h, an Aotrou Person a eureuje Youennn ha Miaoulig en e ilizparrez; goueliou bras a voe lidet hag holl dud ar barrez a voe pedet d'an eured. Evel ma oa karet ar miliner hag e vab gand an holl, an holl gwilibunan a voe laouen eus o eurusted.

Laouen hag eurus e vevas Youenn ha Miaoulig epad c'houec'h miz ; muioc'h mui ec'h en em garent bemdez ha muioc'h mui e oa karet Miaoulig gant he zud kaer, rak gwech ebet ne oa bet gwelet eur wreg yaouank ker seven, ker brao ha ken ampart evit pep labour.

Ar zae zevet

En em gaout a eure dervez bras he ugent vloaz; Miaoulig a wiskas he sae eured; betek an noz ne c'hoarvezas netra. Goude koan ec'h en em lakeas Miaoulig, Youenn hag o c'herent e kichen an tan, da ober eur varvailhadenn, da c'hedal taol an hanter-noz, an eur merket evit ma vije dieubet Miaoulig eus beli an Diaoul.

Unnek eur a zonas en orolach ; a greiz ma ne daole den ebet evez, eur c'hlaouenn a strinkas eus an tan hag a gouezas war zaoulin ar vilinerez koz. Pep hini a zavas d'he mouga; Miaoulig en em gavet da genta, o klask mouga ar c'hlaouenn a grogas an tan en he sae; Youenn d'ar red a vougas an tan, met eun toull bras a jomas e sae Miaoulig. Ar wreg yaouank a deuas raktal da veza gwenn evel eun tamm paper ; steuzia a raes hag en he lec'h ne jomas nemed eur gazez wenn a lammas, er mêz, dre ar prenestr, gand eur viaouerez truezus.

En oaled e weljod neuze dremm divalo Jip, an hini en devoa strinket ar c'hlaouenn war varlenn ar vilinerez koz ; Youenn a lammas warnan ; ar c'horrig, avat, a steuzias, gand eur c'hoarzadenn c'haro.

Ker sabatuet e oa Youenn, ma chomas daou zervez hep debri tamm ; azezet e chome war e gador e tal an tan, hep ranna eur ger. Sonjal a reas, avat, en doa gwelloc'h da ober eget chom da lounka sonjou ha goude beza kimiadet adarre diouz e dud, hag hen ha dao etrezek koad ar rampsed, touet gantan e raje unan a zaou pe adkaout e wreg pe vervel.

Youenn hag al Louarn

En eur vont er c'hoad e welas eul louarn o tont davetan :

— Da glask dinaska Miaoulig, ho kwreg, oc'h deuet 'ta, Youenn? eme Lanig; ma kirit e roïn va skoazell deoc'h.

Souezet e voe Youenn, e gwirionez, o klevet eul louarn o komz ; koulsgoude, gwelet en doa c'hoaz traou all ker sebezus hag an dra-ze hag ec'h eilgerias :

— Trugarez d'eoc'h, Aotrou Alanig, ha penaos eta e rooc'h skoazell d'in ?

— Diframmit teir vlevenn diouz va lost, eme Lanig ; lakit anezo pep hini d'he zro, en ho tourn ha c'houezit warno !

Youenn a reas ar pez a lavare al louarn d'ezan hag ar vlevenn genta a deuaz da veza eur gountell hirr.

— Ar gountell-ze, eme al louarn, n'hell ket kroc'hen eur ramps herzel outi ; kement gouli a vez graet diwarni a ro ar maro.

Trei a reas an eil blevenn en eur voest-butun.

— Talvoudus bras e vezo ar voest-man d'eoc'h ivez, rak kerkent ha m'he lakoc'h dindan fri unan bennak e chomo kousket epad div eur.

An trede blevenn a deuas da veza eur re vanegou.

— P'ho pezo ar manegou-ze en ho taouarn, den n'ho kwelo ; it breman en hent, met arabad eo d'eoc'h ankounac'haat eo difennet ouzoc'h tenna talvoudegez eus a zaou eus an tri dra-ze a-gevred: an eil goude egile eo e rankit labourat ganto.

Hag al louarn a lammas warlerc'h eur c'had a oa o treuzi an hent.

Emgann an daou ramps

Laouennaet eun tammig, Youenn a gendalc'has gand e hent, pa glevas moueziou o tostaat outan; buan e laka e zaouarn en e vanegou. Daou rampsmevel a welas neuze, harp outan, o komz ouz Jip. Tostaat a eure hag e tistagas eun taol penn-baz war c'har unan eus ar rampsed :

— Perak eta, e roït d'in taoliou troad, evelse ? a lavaras ar ramps.

Youenn, neuze, a zistagas eun taol all e gar ar ramps all :

— N'eo ket me eo a ro taoliou d'eoc'h, eme an eil ramps ; met c'houi avat a ro d'in !

Neuze Youenn a zistagas taoliou a-gleiz hag azehou.

Kounnaret o kredi edont o skei an eil gant egile, an daou ramps a en em lak d'en em ganna evel tirvi pennfollet, ken na gouesjont d'an douar o daou, hanter zialanet.

Youenn, neuze, a dennas e vanegou hag a zankas e gountell e kalon pep ramps.

Ar c'horrg avat a oa en em laket war e zaouliin hag a c'houlenne truez ; tost e voe Youenn d'e espern dre abeg e zempladurez, met klevet a eure eur vouez o kana:

Truez ebet rak ar C'horrig,
En he zoull-bac'h a wask Miaoulig ;
Fall eo e lezel e buhez
Bez outan eta didruez !

— N'eo ket gwir, eme Jip, eun all marteze a zo hag a wask Miaoulig, met n'eo ket me eo.

Hag ec'h en em ruilhe ouz treid Youenn ; henman avat, hep gortoz pelloc'h, a vruzunas gand eun taol penn-baz, penn ar c'horrig fall.

Glazenn ar c'horriganezed

Neuze ez eas daved glazenn ar c'horriganezed ; digaset en doa gantan sae zeiz Miaoulig ne oa nemed ar C'horriganezed hepken hag a vije barrek da gempenn an toull graet enni.

Pa en em gavas war ar c'hlazenn e welas edo e kanv an holl draou ; hiboud an dour a oa evel eun huanadenn ; tavet e oa al laboused hag ar geot n'oant mui ker glas na kel laouen ha kent Lakat a reas ar zae e-kichen an eienenn ha neuze e voe klevet eur vouez o kana :

— Mall oa d'it en em gaout, Youenn Penelo, rak ar rampsed o deus nasket Miaoulig en eun toull-bac'h tenval ; ar ramps, ker marlounk hag eur bleiz, ne zebr nemet kig mab-den ha lavarout a ra az tapo bremaïk hag e taolo, en eur c'hoarzin, ouz treid Miaoulig, da benn trouc'het ha gwadek ; diouall eta, paotr, en aoun da veza tapet, rak ma vefes lazet setu aman petra a c'hoarvesfe : Miaoulig a deufe da veza pried ar ramps ; kollet e vije korf hag ene ; karet a rafe o banveziou ; ankounac'haat a rafe hor soniou hag he yez a deufe da veza hini an diaoulou-ze; o, paotr karet ganeomp, gand a ri, na zistro ket hepdi !

— Dre zae va mamm goz, a douas Youenn, divac'het e vezo va fried pe e varvin.

Toui dre zae ar vamm goz a oa eul le rus spountus e tiegez ar Beneloed.

Youenn, neuze, a yeas daved maner ar rampsed ; buan a-walc'h ec'h en em gavas dirak toull an nor a oa digor frank ha goude beza laket e vanegou burzudus ez eas ebars.

E Maner ar Rampsed

C'hoarierien voulou a oa er porz hag ar boulou a oa ganto a oa pennou tud kaledet.

Youenn a dremenas en o c'hichen hag a en em gavas er gegin el lec'h ma kavas ar mevel-ramps a oa e-unan, breman, o tebri eur vorzed-bugel, en eur c'hrosmolat war e geneiled ha ne zizroent ket.

Youenn a yeas a-drenv e gein ha goude beza tennet e vannegou e lakeas e voest butun dindan e fri. Raktal ar ramps a gouezas kousket mik hag ec'h en em lakeas da roc'hal gant kement a drouz ha kant penmoc'h lart oc'h hoc'hal holl a-gevred.

Youenn a yeas pelloc'h hag ec'h en em gavas gant daou gorrig, Jap ha Fri-kamm. Klevet a reas Fri-Kamm o lavaret da Jap ez edont o daou o vont da welet Miaoulig.

Youenn a yeas war o lerc'h ; diskenn a rejont diri doun hag ec'h en em gavjont dirag eun nor zero houarnet a zigoras Fri-Kamm. Kerkent Youenn a welas e bried azezet war eur skaon izel; eun dournadig kolo gleb a rae he gwele hag en he c'hichen e weled eun tamm bara kel louet ha ker kalet ma n'he doa ket gellet e zebri.

O welet Miaoulig en eur stad ken truezus, Youenn a grenas gand ar gounnar hag e stardas e bennbaz etre e zaouarn.

— A ! ta ! koantig, a lavaras Fri-Kamm, penaos eman ar bed ganeoc'h, hizio ? ha kousket mat ho peus ? ha c'houek e oa ho lip-e-bao ? Aet eo hor mestr da hemolc'hi ha bremaïk, hep mar ebet, e tigaso gantan ho pried kez ; neuze, avat, e vezo jolori aman. Pebez eured kaer a vezo lidet ? Ha n'oc'h ket laouen o sonjal pebez gwaz brao ho pezo evit pried, ha bras ha krenv ? Marteze, avat, e vezoc'h kannet gantan met en em voaza a reoc'h diouz an dra-ze ne vezoc'h ket pell !

Hag evelse an daou gorr a reas goap ouz Miaoulig a zelle outo, gant fae, hep ranna ger. Pa voe echu, Fri-Kamm a dapas krog er goulou da vont kuit; pa dremene an nor, avat, Youenn a zistagas gantan eun taol penn-baz hen astennas war al leur ; a-raok m'en doa gellet gouzout Jap petra a oa c'hoarvezet gand Fri-Kamm, en doa bet diwar e c'henou eur mestaol hen astennas divuhez war gorf e geneil.

Neuze Youenn a dennas e-vanegou hag e voe gwelet gant Miaoulig ; laouen meur an daou bried a en em vriatas gant karantez.

Met Youenn n'oa ket mestr a-walc'h c'hoaz war an dachenn rak pevar ramps a jome c'hoaz beobuhezek. Lezel a reas eta Miaoulig en he zoull-bac'h, en eur lavaret d'ezi e teuje dizale d'he c'herc'hat. Youenn a yeas er zal-debri ; daou ramps a oa eno kousket war o c'hadoriou gand ar re govad o doa graet ; tostaat a eure didrous hag e trouc'has d'ezo, d'ar ped, o gouzougou. Youenn a lakeas neuze e vanegou ; mall e oa rak kerkent ha m'en doa o gwisket edo an trede ramps en ti, en eur welet ar pez a oa c'hoarvezet gand e zaou gonsort e youc'has, gand e spount hag e gounnar

ken na grene ar mogeriou ; buan avat, e teuas ennan e-unan, hag ez eas da gerc'hat eur big donv hag a wele an traou kuz.

Er mêz !

Youenn ne jomas ket d'e c'hortoz; buan ez eas da gerc'hat Miaoulig ha d'an daou-lamm ez ejont o daou er mêz eus ar c'hastell.

A vec'h m'edont er mêz ma voe klevet unan o yudal spountus : ar ramps oa, o redet war o lerc'h bleniet gand ar big.

Ma ne vije ket bet ar ramps kel leun e gof ha ma oa e vije bet eur c'hoari d'ezan tizout an dec'herien met ker pounneraet e oa, ma n'oa ket gouest da c'hounid warno. Ar big, kludet, war e skoaz, her c'hennerze :

— Kalon, mestr ; skuiz int ; tostaat a rit !

— E gwirionez, Youenn ha Miaoulig a oa en em gavet skuiz-divi, tost da c'hlazenn ar c'horriganezed. Eul lamm c'hoaz hag emaint warni. Ar ramps a glaskas mont eno war o lerc'h, met re bounner e oa evid al letonenn vurzudus : sanka a eure enni ; korriganezed eleiz a deuas neuze, a bep tu, hag a en em lakeas da goroll en dro d'o enebour a yea dounnoc'h dounna en douar. O welet e troe fall an traou ar big a dec'has kuit hag a en em gludas war eur wezenn el lec'h ma voe flemmet gand eun aer ; koueza a eure d'an douar maro-mik.

Pa ne jomas mui a-zioc'h al letonenn nemet penn ar ramps, Youenn a dosteas outan ha war urz ar c'horriganezed e trouc'has ar penn-ze ; taolet e voe ar penn gwadek e kreiz ar c'hlazenn el lec'h ma voe bruzunet e mil damm dindan treid ar c'horriganezed.

Ar c'hastell o tarza

Klevet e voe neuze eun trouz spountus ha mein a goueze evel kazarc'h-tu ha tu; Kastell ar rampsed eo a darze evelse gand ar re a oa chomet c'hoaz ebarz. Setu aman penaos e oa c'hoarvezet an darvoud-ze. Fri-Kamm ne oa ket maro gand an taoliou en devoa bet : semplet e oa ha netra ken. Pa zihunas, boudinellet e benn c'hoaz, e klaskas kaout sklerijenn. Kaout a reas ar c'hleuzeur kouezet d'an douar ha d'e dana e tennas tan diouz e vaen-tana. A-raok beza perc'hennet gand ar rampsed e oa bet eun toullad laeron o chom er c'hastell. Kannet ha debret e oa bet al laeronze gand ar rampsed ; o foultr avat a oa chomet en toull el lec'h m'oa bet klozet Miaoulig, rak ar rampsed ne raent netra gand ar poultr nemed a-wechou da c'hoalena o boued.

Tonell ar poultr a oa breinet hag ar poultr fuilhet war an douar ; o klask tana e vaen-tana, Fri-Kamm en doa laket an tan er poultr hag ar c'hastell, hag ar ramps kousket gant butun Youenn, koulz ha Fri-Kamm hag all a voe gwintet er vann.

Goude beza kimiadet diouz ar C'horriganezed, Youenn a yeas kuit gand e bried ; dizale ec'h en em gavjont er vilin el lec'h ma skuilhas o zud daerou a levenez ouz o gwelet rak kredi a raent e oant kollet pell a oa.

Youenn ha Miaoulig a vevas sioul hag eurus ha bugale eleiz o devoe.

OLIER CHEVILLOTTE.

KELEIER AR MIZ

PRIZIOU DA C'HOUNIT HA VAD DA OBER D'HOR YEZ

Breman ez eus tri miz e komzemp aman eus an ezomm bras hon eus da zastum ar geriou brezonek ha n'int ket gwall anavezet gand an holl, nemed e parreziou a zo.

Epad an hanv hon eus klasket dastum anoiou Bleuniou Breiz.

Hiviziken, bep miz epad ar goanv, e stagimp gand eun *ENKLASK* nevez ha setu perak epad miz Here ho pedan *DA ZASTUM* an *HOLL ANOIOU BREZONEK* implijet en dro d'eoc'h evid henvel, eul lodenn pe lodenn eus *KORF AN DEN;* netra nemed evit henvell an eskern a zo oc'h ober diazez hon izili e vo red d'eoc'h kaout dioc'htu n'ouzoun ket ped ha ped ano.

Skeudennou a c'helloc'h da ober eus korf an den gand an anoiou e kichen pep lodenn, evit ma vo gouezet kentoc'h ha gwelloc'h a-ze petra eo ar pez ho peus c'hoant da henvel.

Ar re a gavo ar *muia anoiou* hag a vo *skleara o labourou* a c'hounezo levriou nevez ha talvoudus eus ar re vraoa.

Setu aze, lennerien vat, danvez labouriou hag e c'helloc'h pleustri warno, breman, epad nozveziou hir ar goanv; bezit ken niverus oc'h en em atapia gand an traou-man ha ma oac'h gwechall gand an divinadennou.

Digas al labouriou-man, gant Goueliou Kala-goanv, da zivezata, da: *M. le Directeur du Feiz ha Breiz, Plouguernéau (Finistère).*

AR BAOTRED YAOUANK A DLE MONT D'AN AFRIK

Ministr ar brezel en deus laket tenna deiz ar miz evit gwelet piou, etouez ar zoudarded yaouank, a zo da vont d'ar c'hazarn er miz-man, a vo da vont d'an Afrik hag eo kouezet gand ar re a zo ganet d'an 18; rak-se ar re a zo ganet d'an 18 a viz mae, d'an 18 a viz mezeven, d'an 18 a viz gouere, d'an 18 a viz eost, d'an 18 a viz gwengolo ha d'an 18 a viz here a vo da vont d'an Afrik en deiziou a zeu; ma ne vez ket a-walc'h ganto e vo kemeret ar re ganet d'ar 17, d'ar 16 hag all.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Bouteier, dilhajou, mezer, liën, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.

Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST.**

Goulennit e ti ar marc'hadou

☞ *ar Zouvon*

e galleg « Le Plus Chic »

Hennez eo ar gwella

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE

36, rue de Siam BREST **J. PLOUÉ** 57, rue de Traverse BREST

Déménagements - Camionnage - Transit - Transports

Cadres - Wagons - Autos Capitonnés

R. C. Brest, 600 Ad. Tél. Ploué-Brest Tél. 6-88

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez LEN

evit boc'h holl asuransou (ar vuez hag all).

BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, e korn ru Baris.

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL,** al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuhèziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pè merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL,** aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez,* ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne.*

Stalioù Nevezioù Bras

Aux Galeries Saint

108 à 112, Rue Jean-J.

KOANTA NEVEZIOU GWELL

Kavet e vez dilhad graet, en avans goude kemeret ar vent; dilhad nevez hag ar baotred yaouank

DREIST EVID AR MEZERACH DU

Evit an dud diwar ar ma

- AUX -

DAMES DE FR

95, 97, 99, Straed Siam, BRE

-:- BRASA STALIOU ER V

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU

ARREBEURI -:- TRAOUACHO

Ar wella marc'hadourez evid an

Ar marc'hadourez prenet a vezo k ti gant kirri dre dan.

☞ **Tud an ti a oar Brezoneg.**

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tiez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

13, Straed Siam — BREST

Télég. AUDREN-GRAINES-BREST *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKETA

KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti **TI A FIZIANS** R. C. Brest 49

Pommad ha Bleud NOELL

a bare Ruzderiou ar vugale NEV

Ar Pommad Noelline a zo ar gwella

SPINAC'H AR BRO

Priz pep louzou, 18 real.

Kaset e vez gand ar fakteur evit 20 real.

STAL-VRAS :

GRANDE PHARMACIE

Foucher et Le Monnier

75, Ru Siam, Brest

N'achetez pas de meubles avant d'avoir visité la

ANDE FABRIQUE de MEUBLES

BRETONS, MODERNES, LOUIS XVI et ANCIENS

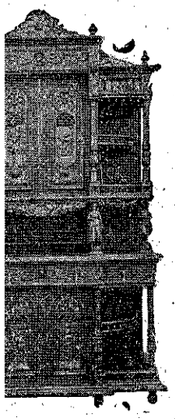

Maison Louis QUEMENEUR

Fondée en 1905 — Sculpteur Breton

Grand choix de Salles à Manger et Chambres à Coucher en tous genres.

Meubles à l'usage de la Campagne

Magasins de vente et d'exposition : 37, rue Louis-Pasteur, BREST

Usines à Saint-Pierre-Quilbignon

81 — **Tud an ti a oar brezoneg.**

Une visite s'impose

aison par camion-auto

…rs agricoles métalliques

…s métalliques — Serrurerie d'Art
…s en fer — Toutes pièces forgées
…our — et estampées.

BERTHOMIER

Constructeur

…), *rue Jean-Jaurès, BREST* Tél. 2-75

…s de magasins en fer — Silos métalliques
…illes articulées — à fourrages « Gautier »
…s et monte-plats — *Représentant des Ateliers et Fonderies*
…la Maison …net et Mesnet, Paris. — *Gustin fils, Paris.*

…rojets et devis gratuits sur demande.

…uincaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

…uis BERTHELOT

SUCCESSEUR

…ue Jean Jaurès et rue Saint-Martin

BREST (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

…rand choix d'appareils de Chauffage
…e Ménage - Éclairage - Articles de Bâtiment
Toiles cirées et Nappes

Ti kos L'OLLIÉROU - L'Hostis et Jorde, deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atô ar muia da joaz hag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'euz forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et C^ie^

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkou:

DONNET -:- DELAGE

CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

Les 7 CV *Chenard-Walcker* et *Donnet* sont des voitures économiques, élégantes et répondant à tous les besoins.

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan

Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouliou

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez

R. C. Brest 2529 — Téléphone 25

Ti Frédéric LAURENT

23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE

An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*

Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.

Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

KOUMANANCHOU. — Breiz: 13 lur er bloaz. Frans ha broiou stag outi: 15 lur. — Diavez bro: 20 lur.
Skriva da: F. GEORGELIN, administrateur, 4, rue du Château, Brest. — C/C 44,40 Rennes.

TAOLENN AR MIZ

Goueliou Kala-Goanv, p. 213. — Chapel Itron Varia Kallot, G. P., p. 214. — Ha breman, tudou, labouromp, Y.-V. PERROT, p. 217. — Priziou ar Bleun-Brug, p. 220. — Goude Bleun-Brug Montroulez, MABIG KERNE, p. 221. — Va zi bihan ; Mari vihan, p. 222. — Ar gador roët ha kaset en dro, G. M., p. 223. — Eur weladenn, TINTIN ANNA, p. 224. — Traou ha traou all, YANN KOSTARREUN, p. 226. — Kenteliou war al labour-douar, O. CHEVILLOTTE, p. 229. — Keleier ar miz, p. 231. — Pajennad Breuriez-Veur ar Brezoneg, p. 232.

SULIOU HA GOUELIOU MIZ DU

1^a^ *a viz Du.* — Gouel an Holl Zent.
2 *a viz Du.* — Hanter Gouel an Anaon.
6 *a viz Du.* — E holl ilizou konsakret eskopti Kemper ha Leon, nemed en iliz veur Kemper, e raer hizio gouel dedi an iliz ; en iliz veur Kemper hag en ilizou n'int ket bet konsakret e vo kanet hizio oferenn ha gousperou an XXII^vet^ sul goude ar Pantekost.
13 *a viz Du.* — XXIII sul goude ar Pantekost.
20 *a viz Du.* — Diveza sul goude ar Pantekost.
27 *a viz Du.* — Sul kenta an Asvent.

GOUELIOU KALA-GOANV

I. — Tremen 'ra pep tra !

An nevez-amzer gand e vleun, hag an hanv gand e frouez, a zo aet ebiou d'eomp eur wech all c'hoaz; avel an diskarr-amzer a zourr er gwez hag an deliou melen a gouez, er pri, an eil goude eben!

Nag eo henvel al liou a zo war an traou gand al liou a zo warnomp, liou ar maro ! Dec'h, e oamp e bleun... dec'h, e oamp e barr hor brud... hizio, e welomp eman hon nerz o tec'het diouzomp, tamm ha tamm... Warc'hoaz, e ranko hon ene hag hor c'horf, hag a oa graet ker brao an eil diouz egile, en em zispartia.

Pebez kimiad !

Ar c'horf a lavaro :

Pa vin-me, ene kez, en eur bez astennet
Ha dre vreinadurez, en douar dispennet ;

Pa n'am bezo na biz, na dourn, na troad, na brec'h,
Diwezat e vo d'eoc'h, fallout va c'has ouz krec'h.

Hag an ene her frealzo :

Neb a grouas ar bed, hep skouer, na danvez,
En deveuz ar c'halloud d'hen ober a nevez.

Neb az anaveze, en amzer ne oas ket
A c'hello da gavout el lec'h ne vezi ket !

Hag ar pez a c'hell laouennât ar c'horf dreist-holl o krena dirak ar maro, evel deliou ar gwez, eo komz Hor Zalver, E-unan, dirak bez Lavar : « An neb a gred ennoun ne varvo ket evid atao ! » Jezuz-Krist ar c'henta dihunet eus a douez ar re varo a ouezo pegoulz dont d'hen dihuna.

Da c'hedal ra ziskuizo e peoc'h !

II. — Pardon an Anaon

D'ar 25 a viz mezeven 1914, Pi X a roas, da gement hini a yaje hiviziken d'eun iliz pe d'eur chapel bennak digor d'an holl, gand an youl da ober vad d'an Anaon, hag a bedje eno evit H. T. S. ar Pab, eun induljans leun da c'hounit ken alies gwech ha da dalvezout hepken evid eneou ar Purgator.

Kovez ha kommunia a ranker ouspenn. Ar re a zo boaz da vont da govez hep pemzek dez n'o deus ket a ezomm da vont da govez gwech ebet muioc'h. Hag ar re a dosta ouz an daol zantel alies, lakomp peder pe bemp gwech er zizun, n'o deus ket a ezomm ken nebeut da vont da gommunia gwech ebet muioc'h.

Ar gweladennou a c'hell beza graet adalek kreisteiz Gouel an Holl Zent betek hanter-noz an dervez warlerc'h: setu aze petra eo pardon an Anaon savet gant Pi X.

Beneat XV, d'an 10 a viz Eost 1915, en deus roet aotre ivez da holl veleien ar bed kristen da lavaret teir oferenn da hanter-gouel an Anaon.

Heuliomp skoueriou ar Pabed ha pedomp evid ar re a zo aet, en hor raok, d'ar bed all ; arabad e klevfemp e kreiz sioulder noz an Anaon hon tudou keiz o lavaret :

Gand ar re hon eus ni maget,
Emaomp pell ' zo ankounac'het;
Gand ar re hon eus ni karet,
Hep truez ez omp dilezet !

CHAPEL ITRON VARIA KALLOT

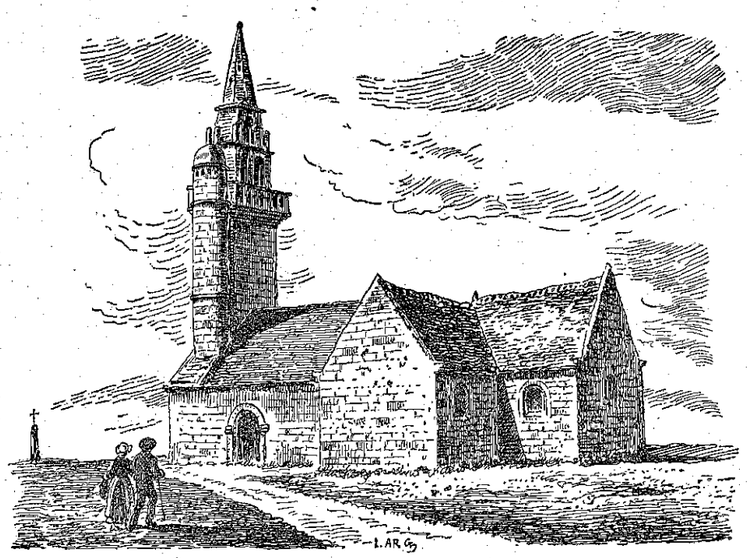

Chapel Kallot

'ar zul war-'h Hanter-t edo an dive-eus an tri bar-a vez graet bloaz e Kallot; chapel-ze 'a zo et en eun ene-n hag a zo stag parrez Karan-; an daou bar-all a vez graet lun ar Pante-t ha da lun an inded; muia ma a dud eo da an Dreinded. hapel Kallot a er mor, dres, e iz etre beg Pri-l, e Plougasnou beg ar Bloskon, Roskov. Diwar dorgenn a zo o kedi he zour t e vein gand heol, an avel hag ar glao a gouez warno, ho s eur gwel eus ar re gaera: a-gleiz, eman *aod ar adoz*, eun aod hag a zo bet roet an ano kaer-ze i, m'oarvat, dre ma 'z eo glas ha sioul he zevennou ma weler oc'h en em leda war he mor skeud tou-Kastell-Paol; a-zehou eman aber Montroulez, ar glas oc'h eonenni war ar reier, kastell an Taro, bigi o kosteza dindan o goueliou rus ha pelloc'h arou uhel noas Plouezoc'h ha Plougasnou, beg Primel, ha kalz pelloc'h, aochou bro Dreger han-guzet e glasder ar c'hoabr.

nez Kallot a oa stag gwechall, hep mar ebet, ouz an douar bras. Eun taol gwall vor bennak, digouezet breman ez eus, den ne oar pet kant vloaz, mat awalc'h, a c'holoas an douarou izel ha ne lezas hep o goueledi nemed an tergin hag ar reier brasa.

An avel walarn o c'houeza, edoug ar c'hantevjou, war an trez a zo e lost aod ar Penze he deus douget kargadou anezo war reier Kallot ha graet tevennou a stag an holl dergin-ze an eil ouz eben. An trezouze toueziet gant bizin ha mannou a zo deuet da veza meziou hag a ro eostou eus ar re builha hag a vag dek tiegez bennak, wardro eur c'hant a dud enno. Tud Kallot a c'hounid brao c'hoaz gand o fesked ha gand o bizin.

Setu aman, hervez an Tad Albert Le Grand, penaos eo bet savet chapel Kallot. Er bloaz 489, emezan, laeron-vor eus an Danemark, eur mestr, anvet Korsold, en o fenn, a zouaras war aochou Leon hag a zavas eur c'hastell-krenv, e Kallot, da gloza ennan ar pez a c'hellje da laerez er vro tro-war-dro. Epad dek vloaz e redjont an arvoriou hag an douarou uhel da glask ar pez a oa diouz o doare. Er bloaz 502, an tiern breizat

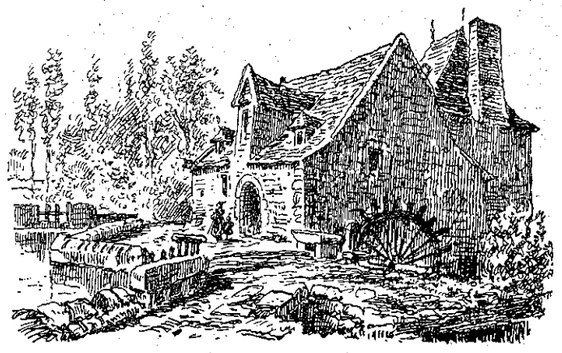

Rioualon, nevez diskennet eus a Vreiz-Veur e Breiz-Izel, o c'havas war e hent hag a en em lakas da stourm

outo; a-raok mont da glask o zrec'hi d'o c'hastell e reas le da zevel eur chapel d'ar Werc'hez, war zouar an enezenn, ma teuje a-benn da stlepel e enebourien ouz torgenn; raktal e tigoras an emgann; gwazed an Hanter-noz a voe flastret a vilierou. Rioualon, evit trugarekaat Mamm Doue da veza e laket da veza trec'h d'al laeron-zé a zavas eur chapel gant dismantrou Kastell Korsold hag he gouestlas da Itron Varia ar C'halloud, virgo potens, hag ar Vretoned adalek neuze a anvas an enezenn: Enez Itron Varia ar C'halloud, deuet divezatoc'h da veza Itron Varia Kallot pe enez Kallot.

Arzur de la Borderie, hon istorier bras, a gav abeg er marvailh-ze savet gand Albert Le Grand, rak da genta, ano Korsold, mestr al laeron, hag hini e wreg Aletha, a zo henvel mat ouz anoiou diou ger goz eus a Vreiz-Uhel, Korseul hag Aleth ha d'an eil ar marvailh-se a gavomp, skrivet evid ar wech kenta, gand Ingomar, manac'h eus a Zant Meen, e buhez sant Judikael, savet e bloaveziou kenta an XI^vet kantved, da lavaret eo 500 vloaz bennak goude ma tlie Korsold beza graet e ziskenn war aochou Leon.

Ar pez a c'heller da gredi eo e voe, — etre tud Rioual, roue rouaned Domnone Breiz-Veur, p'edont o klask ober o diskenn e Breiz-Izel, wardro ar bloaz 515 pe 520, hag eun toullad laeron-vor eus a Vro-Zaoz pe eus an Danemark, — eur c'hrogad hag e voe goudeze savet, war dachenn an emgann, eur chapel da Vamm-Doue, gant hon tud koz, d'he zrugarekaat da veza roet d'ezo he skoazell da ziarbenn enebourien ker kriz ma vennent c'hoaz goude beza o stlapet, er méz eus o bro, dont da glask trabas outo war zouar an harlu.

Ar Werc'hez a falvezas ganti diskouez, dre vurzudou, peger mat e ouie difenn an aochou-ze rak, enebour ebet, abaoe an amzer goz-se, ne daolas troad dre eno. War a leverer, eun droiad, e oa eun toullad Normaned o tremen, harp e Kallot, hag edont oc'h en em glevet da ziskenn evit laerez ar chapel, met, en eun taol, diouz an noz, ar radenn a gilhe an enezenn, a gemeras stumm brezelourien houarnet penn kil ha troad; o welet eur seurt tra, an Normaned a dec'has heb ober gaou ebet ouz eun enezenn hag a oa dioualet ker mat gant Mamm Doue. Abaoe, m'oarvat, eo eman ar c'hiz da lavaret:

Itron Varia Gallot
Dilivirit omp a Zanot.

Anat eo e karet kalz Itron Varia Gallot, en amzer gwechall, p'eo gwir aotroned Lezireur, hag a zo o

c'hastell e parrez Henvic, o doa c'hoant da zevel, wardro ar bloaz 1600, eur manati, e kichen ar chapel; da venec'h sant Fransez da lavaret an oferennou hag ar pedennou a c'houlenne ar re a deue da bardona da Gallot. Eun ti a voe savet, diwar o c'houst, evid an dra-ze hag er bloaz 1629, mab unan eus tiegeziou brasa Montroulez, Yann ar Boiseon, a-raok ober e leou a vanac'h, e manati sant Fransez Blois, a stagas ouz manati Kallot 60 lur leve. Ne ouezer ket, mat awalc'h pe e teuas ar venec'h da jom da Gallot pe ne deujont ket; ar pez a zo sur, ne weler roud manati ebet e neb lec'h, ha n'eus den, en enezenn, hag en divije klevet ano anezan.

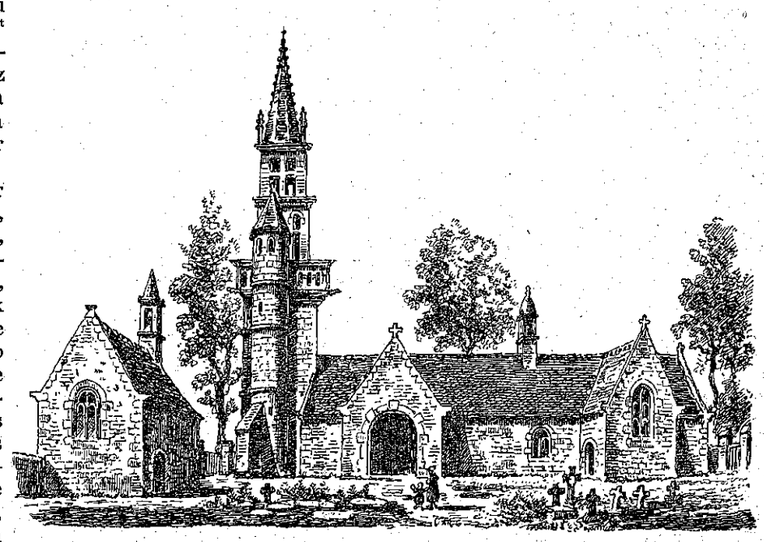

Iliz Karanteg

Kalz tud a vez o pardona e Kallot: « Al lec'h santelze, a skrive an Tad Kyrill ar Pennek, er bloaz 1637, a zo daremprédet kalz gand an dud vras hag ar bobl munut eus a C'horre-Leon hag eus a Vro-Dreger, daoust ma n'eo stag ouz an douar bras nemed gand eur chaoser anvet *ar Vali* a vez truiet bemdez gand ar

Tud Montroulez, re Gastell-Paol ha re Roskov
alies da welet ar chapel-ze. »
istri a-raok kuitât an aber evit mont d'ar Spagn
n Amerik, ar rederien vor, hag a veze o c'hedal
a war listri saoz karget a varc'hadourez a laoske
nn kanol da zaludi ar Werc'hez, bep wech ma
nent ebiou he chapel, en dra ma chome ar vor--
d a-zav ha diskabell da lavaret o *Ave Maria*. A-
aont kuit ar vartoloded a yea da ginnig d'ar Wer-
seizennou o zokou ha pa zistroent e lakent ofe-
u da drugarekaat Doue hag ar Werc'hez da veza
allet, epad an amzer dremenet er mêz eus ar
oken, epad an Dispac'h, pa oa graet eur c'ha-
eus ar chapel, ar bardounerien a gendalc'he da
la bedi e-harz he mogeriou.

z a daolennou e welet warno listri o vont da goll
oa bet saveteet gant Mamm Doue, a welet a
ouz he mogeriou; gwasa pez a zo an traou-ze
zo bet devet gant ailhoned an Dispac'h.

oun eur bloavez e pardon Kallot hag em oa ke-
eur vag e Lokgwenole; eun tregont den bennak
p enni. Dal ma oa tremenet ganeomp beg Penn-
m, pa weljomp ar chapel war he zorgenn, a-
ar mor, an holl a en em lakeas diskabell da
an *Ave Maris Stella*. N'oa ket kals a dra an dra-
ar kirit, met kaer oa evelato da welet.

sesion Karanteg, diouz ma vez ar mor, a rank
od eus an hent, dre vag. A-wechou, siouaz, par-
ien hag o deveze evet banneou a re, a en em gave
gwall zarvoudou. Al Ledan, mouler e Montrou-
deus embannet er bloaz 1845 eur *Gwerz nevez*
ujet ar malheur horrupl erruet er rad Montrou-
st da Gastel-an-Taro, ar zul 17 *eus a viz eost*
leiz pardon an Itron-Varia a Gallot », hag a zo
nni eus eur vag sturiet fall hag a voe goueledet
1 eiz pe zek den a oa warni beuzet.
chapel savet war beg eun dorgenn, e kreiz an
enezenn, a zo graet gant mein, deuet da veleni gand ar c'hinvi a zo savet warno. An tour a zo eus ar bloaz 1671; ar penn diouz an aoter vras a zo koz ivez, met ar rest a zo bet adsavet er bloaz 1808, rak ar chapel goz, dilezet epad an Dispac'h, a venne he mogeriou koueza en ho foull. An A. Nedelec a oa neuze person e Karanteg hag an A. 'n Aot person Taule eo a vennigas ar chapel nevez d'ar 24 a viz ebrel 1808.

Kresket e oa bet er XVII^vet^ kantved, gant Rene al Louet, chaloni Leon, a deuas divezatoc'h da veza eskob e Kemper hag a lakeas staga outi, e tu an hanternoz « eur chapelig koant en enor da zant Joachim ha d'an Itron Santez Anna, tad ha mamm mamm zantel an Aotrou Doue. » Eur c'hleuzer arc'hant a virer er chapel; skoued aotroned al Louet a zo warnan; roet eo bet d'ar Werc'hez er bloaz 1690 gand eur Rene al Louet all, eun ni da eskob Kemper, aotrou al Louet, Koetjunval, Penc'hoadig, Kerrom ha Kervellec; chaloni e voe e Kemper ha Kernitron, e Lanmeur, a oa en e garg.

A-zioc'h an aoter vras e weler eur skeudenn gaer eus ar Werc'hez, he baz a rouanez, graet gand eur strollad kurunennou, stag ha stag, an eil war c'horre eben, en he dourn. E chapel an tu dehou ema sant Yann Vadezour hag eur Werc'hez all stumm gosoc'h d'ezi eged an hini a zo a-zioc'h an aoter vras. En tu kleiz e weler eur zant Roch hag eur zant Sebastian, a vez pedet pa vez klenvejou bras, hag eun daolenn livet warni Hor Zalver p'emaer ouz e ziskenn diouz e groaz.

War an aoter vras ez eus ivez c'houec'h kantolor arc'hant hag eur groaz eus ar XVII^vet^ kantved.

An enezenn, e tu an hanter noz, a zo beget gand eur roc'h vras a oa daou bez kanol warni gwechall goz da virot ouz listri an enebourien da vont en aber Penzez pe en aber Montroulez.

G. P.

Dastumomp hor geriou brezonek

Er miz tremen ho peden da zastum an holl anoiou implijet en dro d'eoc'h evit henvel eul lodenn pe lodenn eus *korf an den*. Er miz-man ho pedan da zastum an holl anoiou implijet da henvel eul lodenn pe lodenn eus *dilhad an den*, koulz re ar wazed evel re ar merc'hed ha re ar vugale.

Levriou nevez ha talvoudus a roimp d'ar re a zigaso d'eomp an dastumadennou kaera.

O digas a-benn Goueliou Nedeleg da: *M. le Directeur du* Feiz ha Breiz *Plouguerneau* (Finistère).

HA BREMAN, TUDOU, LABOUROMP !

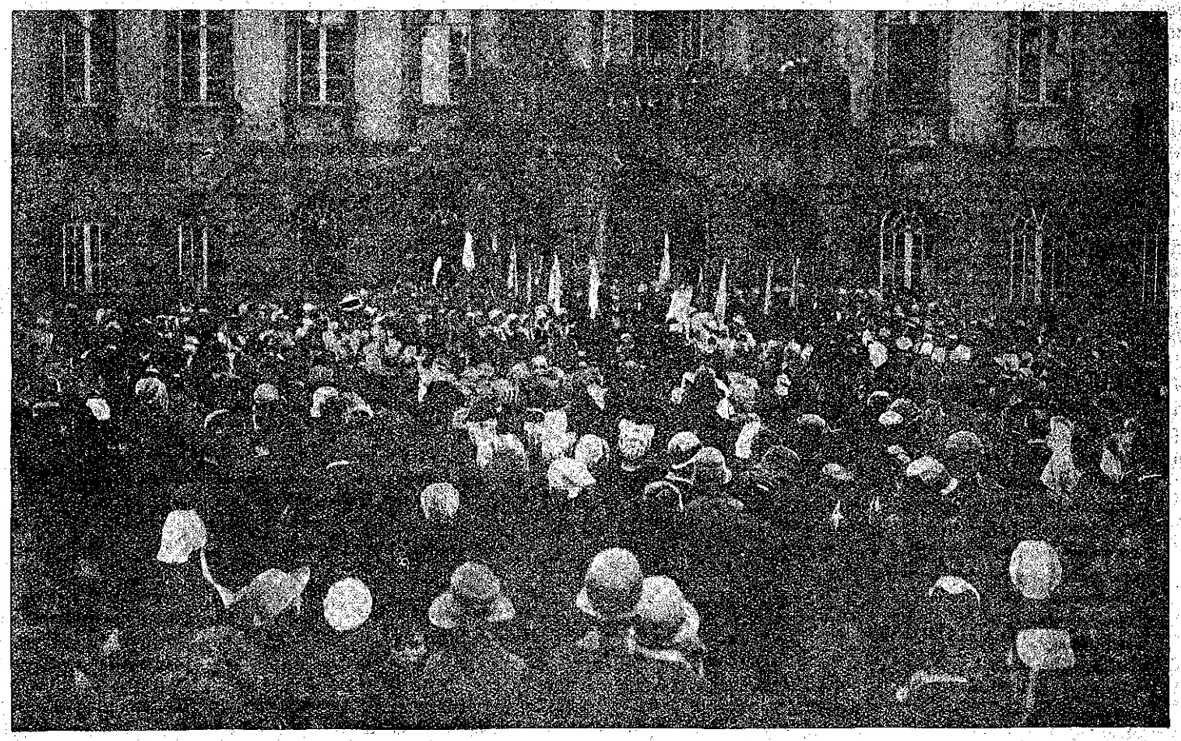

Bugale Breiz dirak ti-ker Montroulez

an dra m'eman an A. CORNIC o komz outo

Bleun Brug Montroulez a zo tremenet. Daoust m'eo bet miz gwengolo, er bloaz-man, ker fall ha miz du, pa vez en e falla, sizun Vreiz a zo bet eur zizun vat, eur zizun a ziskuiz, a engleo hag a labour.

Da ziskuiza, e oa daou dra : baleadennou ha peziou-c'hoari.

D'al lun 12 a viz gwengolo, etre 70 ha 75 den, renet gand an A. Olier Chevillotte a rea tro kestell hag ilizou kaera Gorre-Leon. E Kleder, e chomjont a-zav, da deurel eur banne dour benniget, war bez Rener kenta ar *Bleun-Brug*. Ac'hano ez ejont raktal da vaner Kervenguy el lec'h ma voe graet d'ezo eun digemer eus ar gwella. En ano an holl, an A. Perrot, Rener Feiz ha Breiz, a zaludas mestrez an ti, dre ar c'homzou-man :

ITRON,

Lenn em eus graet, er bloavez 1918, e iliz ar Galon Zakr, e Nancy, war bez eun eskob kalonek an A. Turinaz, ar c'homzou-man: « Tridal a raio va eskern, en o bez, en deiz ma tremeno, ebiou d'ezo, ar zoudarded o tistrei eus ar brezel bras, lore an trec'h war o zokou houarn! »

Bremaik, p'edomp daoulinet e-harz bez ho pried n'oan ket evit miret ouz ar c'homzou-ze da rodella em spered; tridal o deus graet ivez e relegou e goueled ar bez o welet peger beo-buhezek eo atao ar *Bleun-Brug* en deus renet gant kement a habaskter hag a furnez epad e vloaveziou kenta.

Ar *Bleun-Brug* en deus anavezet an A. Gaston a Gervenguy n'en doa ket astennet nemeur e skourrou c'hoaz en tu all da harzou Leon; ar *Bleun-Brug* breman a zo bleuniet e pevar c'horn Breiz hag ar gwella testeni eus ar wirionez-ze eo ar gurunennad Bretoned, a bep renk hag a bep tu, a zo deuet d'am heul hizio, da genver an eil bloavez war nugent, abaoe m'eo bet

graet kenta Gouel ar *Bleun-Brug* e Kastell Keryann, da ginnig d'eoc'h o doujans hag o anaoudegez vat.

An ti-man, Itron, a oa dleet d'ezan beza ti Rener kenta ar *Bleun-Brug* rak henman eo ti ar Vretoned.

Aman e c'hellent en em gaout, da beb eur eus an deiz hag eus an noz, heb ezomm da c'houzout yez all ebet nemet hini ar Vro, sur atao da gaout skoazell, kuzul ha digemer mat. Hag ar pez a oa gwir, dec'h, p'edo beo penn ar maner-man, a vo ker gwir atao keit ha ma pado ennan e galon.

Itron, dirak skeudenn ho pried, Doue r'her pardono, e kinnigomp d'eoc'h hor gwella gourc'hemennou hag e c'houlennomp evidoc'h, hag evit ho pugale, yec'hed ha laouenedigez epad eleiz a vioaveziou c'hoaz, e bro ar brug hag an dero, etouez ar Vretoned ho karo bepred, dre ma welont e roït, en dro d'eoc'h, ar gwella skouer m'eo gouest tudchentil Breiz da rei d'o c'henvroïz.

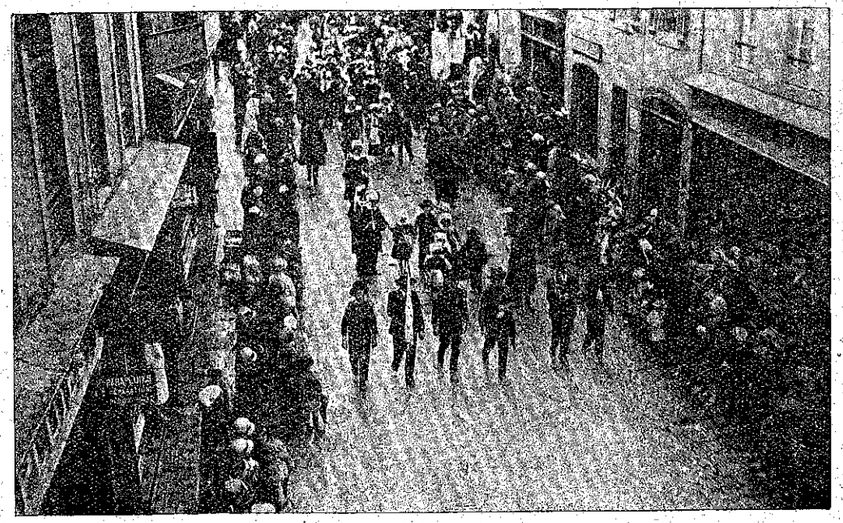

Buǧale Breiz o tiskenn e ker Montroulez

(Ne weler aman nemed ar strollad kenta anezo)

Goude beza gwelet goudeze porz meur Kastell Keryann, el lec'h ma tiouanas ar *Bleun - Brug*, d'an 12 a viz Gwengolo 1905, ez ejod da bardona da Lambader hag e tistrojod da Vontroulez.

Goude koan, ti an Dukez Anna a oa re vihan, diouz niver an dud diredet ennan da heul an A. Chevillotte, da zigemeret Rener nevez ar *Bleun - Brug*, an A. Cornic, eureujet hepken er zizun a-raok gand an dimezell Henaff eus a Bouldreuzic. An A. Gourvil a ganas eno kanaouennou kaera an holl vroiou keltiek.

D'ar meurz, da beder eur, ez ejod da welet an traou burzudus a zo bet dastumet, edoug ar c'hantvejou, endro da ilizou Sant Thegonneg ha Guimiliau.

Goude koan e c'hoariva Sant Vaze, e voe diskleriet *an Ankelc'her* gant paotred Plougerne ; evel ma lavare *Breiz*, « c'hoarierien seurt gand ar Bobaleon, (Yv. ar Floc'h) Mari Bikaouik (Jani Pronost), Luch ar Bitous, (Andre Pronost) — ha Lupik eta ! (Stephan ar Boucher) — a zo c'hoarierien ampart. » Hag an hini anezo en devoa an nebeuta da lavaret, ar breizad Tramor, Geraint Owen, n'oa ket an hini a ouie ober ar falla e labour, na pell diouz eno ! Paotred Lok-Guennole a c'hoarias goudeze « *Saïk ar paotr fin* » evel tud a vicher, a lavare ar « *C'hourrier* » : ar wirionez eo. Jan Louis Paul a rea ar miliner; Saïg ar Vot, ar mevel, Ian ar Moign, mab ar miliner, Joseph ar Moign, ar c'hemener, Louis Saout, ar c'higer, Yvon Menguy ar baraer, Jan François Alan, an urcher, Louis Alain, ar medesin. Setu aze eur strollad kanfarted ha n'oant ket nec'het war al leur-c'hoari. An daou a rea Laou ar Miliner ha Saïg ar Paotr fin, dreist holl, a zo c'hoarierien dispar hag a lakafe an diaoul e-unan da c'hoarzin. Kana, dansal, fringal, ober ardou a bep seurt a ouient: eun dudi ' oa !

Da gloza ar veilhadeg an A. Gantois eus ar Flandrez, a reas eur brezegenn helavar meurbed war an henveledigez a zo etre e vro hag hon hini hag an ezomm hon eus d'en em harpa an eil war egile evit beza trec'h d'ar re a venn gwaska ar boblou bihan. Raktal goude e brezegenn e voe kanet kan ar Flandrez gant paotred yaouank eus ar Beljik ha da beur-gloza an dervez, *Bro Goz va Zadou*.

D'ar merc'her da 4 eur, dre ar glao bras, ez ejod da bardona da Zant Yann ar Biz.

Diouz an noz, merc'hed Douarnenez a lakeas o holl ijin da ziskleria « *Dre ar bedenn* ». War o lerc'h paotred Plouider, Goulc'hen ha Treflez, — J. Abalea, J. Bian-Poudec, P. Bodennec, M. Dourmap, A. Kerleroux, J.-L. Pichon, J. Postec, E. Pronost, F. Roue, ha L. Sparfel a c'hoarias, brao dispar, pez kaer nevez Loeiz ar Floc'h a oa eno hag e voe graet d'ezan raktal ar veuleudi a oa dleet.

An Eredenn e bro Wened a deuas warlerc'h gant kanerien Pleuvigner ha Sant Yann Brevelay hag a voe kavet dudius ha n'eo ket souez !

Da gloza an A. Valentiny a lavaras d'eomp, pegement edo al Lorren, e vro, a-du ganeomp, ha pegement a wir he devoa Breiz da gaout eur frankiz bennak digand ar Frans goude beza roet d'ezi gwad 250.000 eus he bugale!

D'ar yaou, an taol lagad kaera da welet oa ar vodadeg dirag an tiker pa oa eno milierou ha milierou a Vretoned o kana gloar da Vreiz hor Bro. Kement hini a welas an draze n'hen ankounac'haio biken.

Da deir eur — en dra ma rea glao bras, — c'hoarierien Plougerne a ziskleras, e c'hoariva kêr, an *Nevez-Amzer* hag *ar Blogorn*.

Etre an Arvestou kanerien Kerber ha Rekourans, Fanch Gourvil hag Emil Cueff a ganas o c'hanaouennou kaera.

War o lerc'h, an A. Geraint Dyfnallt Owen, eur breizad yaouank eus a Garmarthen, e Bro-Gemre, mab Dyfnallt, ar skrivagner brudet, a zigas da Vretoned Breiz Vihan gourc'hemennou Bretoned Breiz Veur.

Komzou mab Dyfnallt

Breizad Tramor, na fell d'in komz d'eoc'h aman nag e galleg, nag e saozneg, met e brezoneg hag e kembraeg hepken, p'eo gwir eo graet ar gouelioù-man, evid-enori yez ar Vretoned. Ho saludi a ran holl en ano bro Gemre a-bez.

Yr wyf am siarad am ychydig amser yn fy iaith fy hun — iaith annwyl fy mam — iaith yr ydym yn ymdrechu cymaint i'w chadw yn ddiogel ac yn bur. Rhaid cyfaddef i chwi ein bod yn yr un sefyllfa gartref ag yr ydych chwi yma yn Llydaw; yr un problemau sydd gennym i'w dadrys, yr un rhwystrau i'w gorchfygu, a'r un oruchafiaeth i'w hennill, sef rhyddid ein gwlad felly ffyned cydymdeimlad dwfn a brawdgarwch diffuant rhwng y ddwy genedl, sydd yn gweithio ar yr un llwybr, ac yn cyrchu at yr un nod. Yn enw pobl Cymru, llongyfarchaf chwi ar eich

gwaith rhagorol, a dymunaf i chwi bob llwyddiant yn y dyfodol. (1)

Breiz ha Bro Gemre da virviken.

Mab Dyfnallt

Warlerc'h ar breur, e teuas ar c'hoar, an dimezell Meirion, a ganas teir zon dudius eus he bro:

1. — *Bugeilio 'r Gwenith Gwyn, gant Wil Hopein.*

2. — Mae Genyf dipyn o dy bach twt, eur zon goz.

3. — Y Deryn pur, eur zon goz anavezet gand an holl.

An Dr Cuny, gant geriou hag a deue eus ar galon, a glozas ar Gouel hag a bedas ar Vretoned da ziouall, evel mab o lagad, o brezoneg hag o Feiz, daou denzor kaera o bro.

Endra ma oa leun chek c'hoariva ker, c'hoariva Sant Martin a oa kel leun all gand eur bern tud o selaou *an Eredenn* ha *Trubuilhou ar Seiz paotr yaouank*. En doareze, evelato, an darn vrasa eus ar re a oa deuet d'ar Gouel a c'hellas kaout eun tanva bennak anezan.

Ouspenn diskuiza ha gwelet ha klevet traou kaer a zo bet graet e Montroulez : labourat a zo bet graet ivez : eur bern tud a oa eno (1), eus pevar c'horn Breiz, e bodadegou-labour ar meurz hag ar merc'her, ha n'o devoa holl nemed eur menoz : gwelet ar Vretoned oc'h en em glevet, evel breudeur, hag o poania holl a-unan, vit ma paro, war hor Breiz karet, deiziou laouenoc'h eged ar re a wel eur pennad a zo.

Ar pez a garfent, dreist holl, eo gwelet pelloc'h doriou ar skoliou o tigeri d'ar Brezoneg. Tregont vloaz a zo e skoer warno ha kaer a zo gedal, ne glever dibrenna hini ebet anezo c'hoaz, koulz lavaret.

Ne fallgalonimp ket evid an dra-ze ; kenderc'hel a raimp da skei.

Ar pez a c'houlennomp n'eo ket kalz a dra ; eun deiz pe zeiz, marteze, e vo graet hol lavarou ouzomp ; da c'hedal, atao, da vihanan, labouromp !

Y.-V. PERROT.

Yann ar Bescond eus a Boullay a c'hounezas kenta priz ar brezegerez e Montroulez

(1) Da lavaret eo en hor brezoneg-ni:

Eur pennadig amzer e komzin d'eoc'h em yez vaunan, yez dudius va mamm, ar yez-se a gemeromp kement a breder da viret en he c'haer. Red eo hen anzav: henvel eo hor stad en hor bro evel ma 'z eo hoc'h hini e Breiz. An hevelep kudennou hon eus da zirouestla, an hevelep skoilhou da ziskar hag an hevelep trec'h da c'hounit, da lavaret eo frankiz hor Bro. Ra vezo eta emgleo ha karantez wirion etre an diou bobl a labour war an hevelep tachenn hag a gerz etrezek an hevelep pal. En ano pobl Kemre e kinnigan d'eoc'h va gwella gourc'hemennou evid al labour vat a rit hag e karfen ho kwelet o c'hellout kas da benn.

Breiz ha Bro Gemre da virviken.

(1) Gwelet hon eus eno en dro d'an A. Cornic, Rener meur, ha d'an A. Madec, ar sekretour, an A. Pichon, person bras Montroulez, a zalc'he lec'h an Aotrou 'n Eskob, an A. Uguen, Rener Skolach Pont Kroaz, an A. Derrien, person Gwitalmeze, an A. Grill, enseller ar skoliou kristen, an A. Pouezat, person an Oriant, an A. Buleon, person Sant Yann Brevelay, an A. Marechal, person Pleuvigner, an dimezell de Volz eus a Giberon, an A. A. an Nestour, Le Milon, ar Gall, Mary, Dantec, Guyon, Le Libour, Hirgair, eus a Wened, Regnault, Hervé, Poisson, Havard, Jambon, Rivière, Tullou, de Freslon, Mordrel, Marchal, Bricler, eus a Roazon, Connan, Clisson, Urvoy, Trehiou, Soyer, Leon Millardet, Yann ar Morvan, eus a vro Dreger; an A. hag an I. Dujardin; an A. hag I. Julien Chevillotte; an A. Olier Chevillotte, an dimezell Chevillotte; an A. hag an I. de Parcevaux ; an I. du Roskoat, an A. Toulemont, an dimezell a Gervenguy, an A. hag an I. ar C'hoz eus a Blouvian, an A. hag an I. F. Uguen eus a Gerlouan, Joseph Jacolot, eus a Wipavas, ar Berr eus a Blovan, J. de Saisy, eus a Rieg, an A. de l'Estourbeillon, Rener an U. R. B., an A. Mocaer, kuzulier jeneral, an A. A Goll, eus a Zouarnenez, an A. Even, eus a Lanndreger, an A. Vallée hag an A. Ernault, eus a Zant Brieg.

Feillet hag ar C'hoz eus a Gemper, Ropartz Hemon, *Rener Gwalarn*, eus a Vrest. Abeozen, Riou, Loeiz ar Floc'h, skrivagnerien ; bez e oa eno mignoned da Vreiz evel an Dr Cuny, eus an Alsas, an A. Valentiny, eus al Lorren, an A. Gantois, eus ar Flandrez, an A. Geraint Owen hag e c'hoar, an dimezell Meirion, eus a Garmarthen, Bro Gemre, an A. Leo Perutz, eus a Wien, hag all.

PRIZIOU AR "BLEUN-BRUG"

Strolladou kanerien

Gant 4 mouez

Priz : Kanerien Kerber.

Gant 3 mouez

Priz : Kanerien Pleuvigner.

Gant 2 vouez

Kenta priz : Kanerien Kerber, kanerien Plestin.

Eil priz : Kanerezed ar Folgoad, re Zant Thegonneg ha re Sant Vaze (Kemper).

Menegou a enor : Kanerien vihan Kastell-Paol, re Zant Vaze Kemper ha re Blouzeniel.

Kanerien a-unanou

Soprani (paotred)

Priz : B. Coat, Kastell-Paol.

Merc'hed

Priz Kenta : An dimezell ar Moal, Rekourans.

Eil Priz : An dimezell de Dieuleveut, ar Folgoad.

Contralto

Priz Kenta : An dimezell Cloastre, Kerber.

Eil Priz : An dimezell Chapelain, Sant Vaze.

Basse

Priz : An A. Olier ar Gall, Rekouvrans.

Gwiskamanchou kaera Breiz-Izel

Paotred vihan (a-strollad)

Priz : Dilhad glazik, giz Kemper, douget gant 22 paotr bihan eus a Benhars, Plugüen ha Kerfeunteun.

Paotred vihan (a-unanou)

Yann ar Roskoat eus a Vrest.

Merc'hed bihan (a-strollad)

Strollad Loperhet-Dirinon.

Strollad Plouzeniel.

Merc'hed bihan (a-unanou)

Janig Guillermit eus a Blougerne.

Bugaligou vihan

Kenta priz : Eur strollad eus a Skrignag.

Eil priz : Eud strollad eus ar Froud, e Karanteg.

Gwazed

Priz : Yann ar Bescond, eus a Boullan.

Merc'hed

Priz : Eur strollad a 50 maouez eus a Skaer.

Lennadeg ha kan ar vugale

1. Auguste Abiven, Plouzeniel ;
2. Pierre Guillou, Kastell-Paol ; *ex-æquo*, Marie Bideau, Plouzeniel ; Maria Jaouen, Plouzeniel ;
3. Brigitte Simon, Plouzeniel ; *ex-æquo*, Marianne Salaün, Loperc'het ;
7. François Fichot, Kastell-Paol ;
8. Bernadine Guillou, Plouzeniel ;
9. Marie-Anne Bideau, Plouzeniel ;
10. Pauline Moal, Kastell-Paol ;
11. Anne-Marie Moal, Kastell-Paol ;
12. Alexandrine Ledan, Plouzeniel ;
13. Yvonne Guillou, Plouzeniel ;
14. Paul Guénnégan, St-Nouga ;
15. Jean-Louis Stéphan, St-Nouga ;
16. Jean Lorho, Baud ;
17. Antoine Simon, Plouzeniel ;
18. Louise Stourm, Plouzeniel ;
19. Marie Salaün, Dirinon ;
20. Yvonne Foricher, Plouzeniel ;
21. Paul Prigent, Kastell-Paol ;
22. Marie-Thérèse Le Got, Folgoët ;
23. Louis Le Gall, Plouzeniel ;
24. Joseph Martin, Folgoët ;
25. Gabrielle Dantec, Plouzeniel ;
26. Antoinette Morizur, Plouzeniel ;
27. Louise Jaouen, Plouzeniel ;
28. Louise Guillevic, Cleguerec ;
29. Louise Iiou, Plouzeniel ;
30. Marie-Louise Foricher, Plouzeniel ;
31. Marie Marrec, Plouzeniel ;
32. Adèle Moal, Kastell-Paol ;
33. Marie Kernéis, Loperc'het ;
34. Aimé Le Got, Folgoët ;
35. Anne-Marie Quillévéré, Kastell-Paol ;
36. Marie Le Lann, Kastell-Paol.

Displegadeg

1. Francis Bihan-Poudec, Goulven ;
2. Eugène Pronost, Goulven ;
3. Maryvonne Bellec, Folgoët ;
4. Joséphine Martin, Folgoët.
5. Jean Abaléa, Plouider ;
6. Joséphine Corre, Folgoët ;
7. Michel Dourmap, Plouider ;
8. Jean Floc'h, Goulven ;
9. Stéphan, Boucher, Plougerne.

Priziou bras ar Brezegerez

Kenta Priz : Yann ar Bescond, Poullan.

Eil priz : Ar Moguedec eus a Vignan.

Trede priz : Lorant eus a Vignan.

Pevare priz : Ezel eus a Bloare.

D'ar Vretoned gloar hag enor da virviken !

Goude Bleun-Brug Montroulez

Traou a zo hag a c'houlenn beza barnet eus a bell... skleroc'h e weler enno...

Breman, pa 'z eo nijet kwit trouz ar gouel, tavet ar c'han, ha distroet an holl d'o labour, ne vrallan ket kemend evit displega ma zonj diwar bouez an traou kaer gwelet ha klevet e Montroulez d'ar 15 a viz Gwengolo...

Glao a oa ; tenval an amzer ha ker morgousket. Ya, Montroulez ha ne oa ket d'ezi gwechall evit ar Brezoneg, Montroulez ne ouie ket petra a oa nevez enni an deiz-ze, nag en deiziou a-rôk. Ma vije bet foar vras, traou da brena, traou da werza, Montroulez a vije bet war zao ! Siouaz, ar varc'hadourez a oa, war ziskouez, ne oa ket a glask d'ezi, ne oa ket a werz warni nemed evid an dud estren diredet eus penn pella Kerne, Gwened ha Leon... Hag ar re man a oa muioc'h anezo eget ne oa gortoz. Perak an dra ze ?

Perak d'ar bloavez pevar var 'n ugent, pa oa an traou e Kemper, em boa gwelet muioc'h a botred Leon ha Gwened eget a dud eur Ker Gaourintin ha tro war dro, o tiskouez o fennou dre an dachenn ha ti-bras ar vodadeg?...

Kemper n'he doa ket finvet. Montroulez ne finvas ket nemed eus an abardaez pa welas o tont d'an traon gant henchou ker eun armead iskiz ! Ha piou a oa ouz he heul ? E penn arôk eun anter kant maouez pe blac'b yaouank eus Skaer (Kerne), brao o dilhad, ha douget brao, war o diouchod liou ar yec'hed, war o dremm merk ar goantiri...

Goude, diou blac'hig, diou vorledenn, diou vleunenn eus Penhars ha war o lerc'h ugent pôtrik ha krennard eus ar parreziou stok ouz Kemper : Kerfeunteun, Penhars, Plugüen. An hini n'en deus ket gwelet giz ar « glaziked » gant o chupenn hag o chiletenn, graet warno gant nêud aour bokedou ha linennou mesket ken brao, ne oar ket pegen kalet eo d'eur breizad, mat e skiant hag e benn, gwelet ar c'hos giz ker fanduilhek o tont d'ober he reuz dre Gerne ha da lakat tud gwisket bravoc'h eget pinvidika pennher eus uhela ti Breiz da veza henvel ouz diveza briz-aotrou rouantelez ar C'hallaoued... Ar re-man, tudou, ar glaziked-man a c'helle teurel d'ar re a oa war an hent eur bisadennig eus ar goantiri-ze a zouge gwechall Breiziz war o c'horf, war o c'hein.

Siouas, lavaromp dioustu, nikun anezo, diouz ar mintin, ne oa bet dirag ar varnerien : an otronez Guinvarc'h, Balcon ha Lagadec, evit teurel ouz ar pouezer nerz o spered breton : evit lenn, skriva, ha displega o brezoneg. Ar maout aman a oa da vugale Leon, Kastell-Paol, Plouzeniel, Plougerne, ar Folgoad, Sant Nouga, Plouzane ha kemend-so... Arabat lavaret koulskoude ne oa den eus a Gerne kemend ha n'en dije graet bec'h : bugale *Loperhet* a oa mât ar stal ganto. Daoust da ze e rankan anzav e talc'h muioc'h d'o yez ar re o deus dalc'het an nebeuta d'o dilhad breizad. Hag eur blijadur e oa gwelet bugale ha yaouankiz Leon netra vreizad en o dilhad nemet an tog ledan a oa war o fenn, o tont warlerc'h Kerneviz, bannelion Breiz gant ar wazed, ha kanaouenn vras gant ar bôtred vihan... Ar merc'hed goude, teir ha teir, gand o chaliou hirr ha koef o farrez (ar Folgoat, an Dref nevez, Plouzeniel, Sant Thegonnec, Rekourans, Kerber, ha me oar), o kana pep rummad e zôn, a ziskenne gouestadig gant an henchou... dirag eur mor a dud...

Ha du-ze war lerc'h tre, pôtred ha merc'hed Bro-Wened, boazet anat e oa, da 'n em hencha e seurd gouelioù a oa en eun eured wirion...

En eur vont d'an dachenn vras, da zelaou, gant an holl, eur gomz vat bennak eus genou ar Penn-rener ec'h en em zonjen. « Pet, marteze, eus an dud-man a zo breizad o c'halon dindan o gwiskamant breizad ».

Met pa welis dirazoun holl bannieli koz Breiz war an diri a bign d'an ti-kear, pa welis an dachenn leun-tenn, an daoulagad o virvi, pa gomze an Aotrou Cornic, pa glevis goude ar moueziou o sevel d'al laëz da gana ken taer :

O Breiz, ma bro, ne gar ma bro,

ha re Wened o kloza an tôl-kan birvidik-se gant o zôl korn-boud :

« *Sao, sao, Breiz-Izel bro hep par!* »

ne oan ket evit mirout da zevel ma fenn : — Nann, Breiz ne varvo ket c'hoaz ! » Sell, peseurd kanaouenn gant tud Gwened, sell, ha krena ra ar banniel e daouarn potred yaouank Leon, sell, ouz ar pôtr yaouank glazik-se eur zeizenn-alaouret ouz e dog, eur gouriz glas war e jiletenn, kaera potr yaouank a zo hizio e Montroulez, deut gantan er mintin-man ar maout evit ar brezegerez, na derc'hell a ra mat enor Kerne ive ! hag an holl vugaligou-se ...diredet eus pevar c'horn ar vro, ar re ze a zalc'ho start, emichans ! Hag e oa laouennaet ma c'halon.

En eur vont hag en eur zont goude dre Montroulez, dihunet erfin, e santen e oa c'hoaz eur vuhez bennak o labourat dre gorf bras Breiz...

Kanerien sant Yann Brevelay ha re Bleuvigner, o vont d'ar ger, du-ze pell pell a gane hag an dud a zirede d'o zelaou ...kerse ganto ouz o gwelet o tec'het kuit... Echu ar pardon... Pignet en o c'hirri dre dan ar c'hant Kernevod deut da ziskouez o dilhad, pignet ive kanerien Brest ha Kerber, kanerien Sant Vaze Kemper, kanerien an Dref nevez, kanerien ar Folgoat, re Blestin, re Zouarnenez, re Gastell, tec'het kuit yaouankiz Plouzeniel, Loc-Maria ha Plouzane... tec'het kuit c'hoariérien Plougerne, Plouider, Goulc'hen, Treflez, tec'het kuit an holl. Echu ar pardon... Kenavo Montroulez... Kenavo ! Ha dalc'h sonj ac'hanomp, ni hag hon eus graet kement all a leoiou evit digas d'it ar c'helou mat... EMAN C'HOAZ HAG E VO ATAO BEO AR BREZONEG! » Mat eo d'it deski-se diganeomp...

Ar Bleun-Brûg a zo eur gouel bras evit Kastell, Lesneven, Gwengamp ha Gwened hag eun dihun evit keriou evel Kemper ha Montroulez re skuizet gant re a oueliou all ha ne 'z eus ganto blaz vreizad ebed.

Ne vern e pelec'h e vez, atao e toug frouez ! Bretoned, abenn bloaz, d'ar Bleun Brug adarre, ne vern e pelec'h e vo, pe da zihuna Bretoned, pe da ober gouel bras ganto.

Mabig Kerne.

VA ZI BIHAN

Kanaouenn a Vro-Gymru, troet e brezoneg.

Valzo lento.

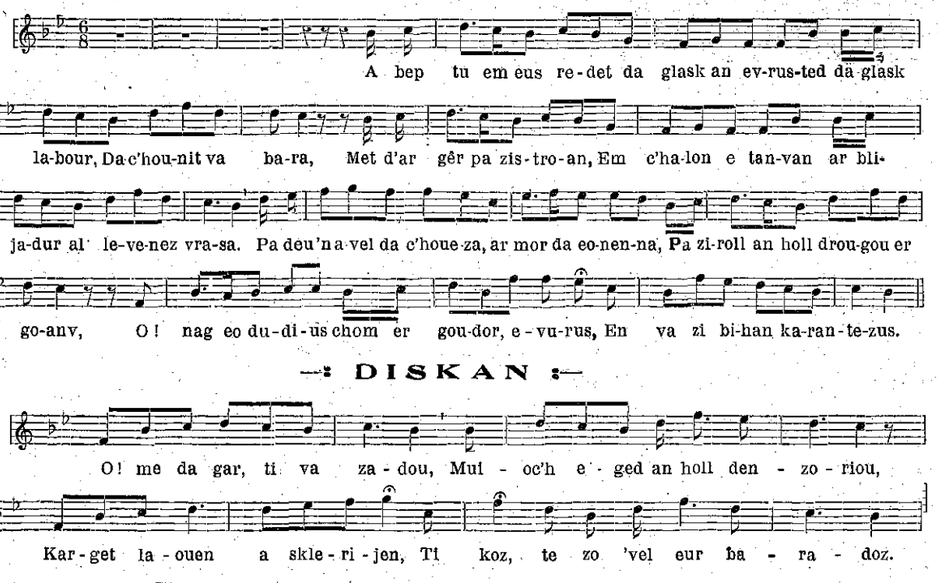

II

Ro digemer d'ar bugel,
dizroet d'e gavel,
ro d'in nerz, deus da floura va c'halon!
Me wel aze dem-guzet
Va c'hadorig vourret
he diwrec'h astennet warzu ennon
An horolaj o seni
a sko 'vel kaniri
hag a laka va gwad holl da virvi
O! va zi benniget
da vousc'hoarzou entanet
a laka da dridal va spered.

P. Tr.

MARI VIHAN

War don: Va zi bihan.

Diskan

O! me gar Mari venniget!
muioc'h eget tenzoriou ar bed!
Ha me gano a vouez uhel:
Ye, me her c'haro betek mervel.

I

Pell amzer em eus redet
a-raok m'oun digouezet
gand eur plac'hig yaouank, fur ha mignon;
Kement bro am oa furchet,
'bep seurt am oa gwelet,
hep kaout hini da blijout d'am c'halon.
Ha breman pa 'm eus kavet
perlezenn ar merc'hed
ema bemdez laouen bras va spered
O! nag eo dudius
beva er gêr, evurus,
'kichen eur pried karantezus.

II

Ma Mariig a zo laouen
ha koant 'vel eur vleunenn
Ha pa daol eur zellig warzu ennon
e vez atao ken seder
ken doujus, ken tener,
ma teu dioustu da lammet va c'halon.
He daoulagad o lufra
zo karget a joa
evel an heol benniget o para!
Nann, n'euz ket er bed-man
Nann, n'euz ket, a gredan.
eur brinsez evel Mari-vihan!

III

Diouz an noz hag ar mintin
e kouezan d'an daoulin
hag e c'houlennan digant va C'hrouer
miret deomp nerz ha yec'hed
mammenn a eurusded:
ra zelaouo pedenn e zervicher!
Pa deui 'r maro da dremen
e rin c'hoaz eur bedenn
d'am Doue ker mat 'vid ar bec'herien
— « O! Tad a vadelez
Diskouezit trugarez
evidon ha va c'hompagnunez! »

Fransiz MOAL.

Ar gador roët ha kaset en dro

Brasa kastell a oa gwechall e Leon, e oa hep mar ebet hini Keryann. Daouzek tour bras a oa warnan ha kemend all a re vihan ma n'helle den lavaret pet a oa anezo.

Perc'hen ar maner a oa eun denchentil pinvidik, Ronan e ano. Kalon vat en doa, ha piz tamm ebet. Karet a rae an ebatou ha pa c'helle c'hoarzin e oa en e vleud. Mestr-mevel ar maner a denne d'an Aotrou egiz an noz d'an deiz.

Eun den kriz a oa anezan, dremmou diflemmet warnan, piz-brein gant traou e vestr, ato o vont hag o tont dre ar maner, evel eur c'hi, dihun e lagad bepred gant aon ne vije aet an disterra tra gand al laer. N'en deveze morse netra da rei d'ar re all, met gouzout a rae chacha d'e c'hodell.

An den en e ziabarz a oa fall tre ; krignet e oa e galon gant ar gwarizi, hag ar c'hoant dastum. Ne oa ket evit gouzanv hini ebed eus ar re e selle an Aotrou outo gant teneredigez pe gant truez. Kalz eus traou e vestr a 'z ae gantan hag ar muia ma oa e chal, e oa da gaout bevans mat ha dao neuze var ar c'hig yer, an tammou lipous hag ar gwin koz. N'eo ket gant eur weladenn bemdez e laoske ar c'hao. Sellou du a rae ouz kemend hini a deue d'ar maner, ha ne oa ket gwelloc'h evit tud ar maner o unan. N'en doa ket eur mignon ha kanaouenn vras a vije bet er maner, an devez ma vije aet pe da anaon pe da glask bod elec'h all.

Eun devez, e oa merenn vras gant an Aotrou. Pedet e oa da zont, intronezed, tud-chentil, ha tud a vrezel tro-war-dro, hep ankounac'hât nikun. Ne

chomas den er ger, rak an holl a ouie e vije aet mat an traou.

E gwirionez, Ronan en doa digaset sonerien, kanerien, potred ar marmouzed, da lakat ebat etouez an dud. C'hoant en doa ne vije bet na penn tenval na kof moan ebet, en deiz-se war e zouarou. Setu ma oa pedet ive kemend den a oa dindannan, tud chentil munut, merourien, potred-marchosi ha potred-saout, tadou koz ha bugale vihan. Dont a reas tud leiz ar maner.

N'eo ket an toliou a rae diouer, nag ar meujou war al listri. N'ouzon dare pet barrikennad chistr a voe toullet.

Lavaret peseurd penn a oa ouz ar mestr-mevel bras ne dalv ket ar boan. An holl a c'hell gouzout : ne bade ket gant ar gounnar.

— Chas treut war mêz, emezan, sellit outo, me zo sur n'o deus ket debret abaoe eiz dez evit karga hizio peb a govad da beurrinsa kemend begad boued a zo en ti man. Rivin ha malloz !

E oad ouz tôl eur pennadig a oa, pa deuas en ti eur mesaër, eur potr-denved, lor egiz ar pec'hed, rannet gantan e vleo egiz re eur marc'h-gouez. Klevet en doa, divezat, divezat, ar c'helou mat ha daoust ma n'oa ket ar c'henta o tont, n'en doa c'hoant ebet da goll eur seurt pred :

— D'ober petra e teu ar penn-laer-ze aman ? a c'houlennas ar mestr-mevel, droug-ruz ennan.

— Mat, aotrou, d'ober ar pez eo deuet ar re all. Klevet em eus e oa merenn en ti-man. N'eo ket gwasoc'h d'in me dont eged d'ar re all.

Hag ar paotr da glask eur skabell da azeza. Ne oa hini goullo. Ar mestr-mevel, taeret lip, a zistagas gantan, eus e holl nerz, eun tôl troad e traon e gein.

— Dal, pôtr sot, tôl da bouez aze, me a ro ar gador-ze d'id evit ar pred !

Daout a reas aon d'ezan koulskoude na deuje an aotrou da c'houzout peseurd falloni en doa graet egiz-se hag e lavaras d'eur mevel ober buan kador ha boued d'ar paour kêz pôtr gwall vlonset e dalhier d'ezan. Youenn, hennez oa e ano, a reas van da c'hoarzin, hag a stagas da zebri gant e zaou zourn evit tapa al lans kemeret gand ar re all. Echu merenn, e oa kaset an holl en eur zalvras evit an ebatou.

Lavaret en doa an aotrou rei eur zae gaer, ruzgwad, tomm, ledan ha gouremmet eus an traon gant neud a bep seurd liou, d'an hini en dije laket an holl da c'hoarzin ar muia. Eur gounid brao e oa an dra-ze, rak seurt gwiskamant n'en dije ket graet divalo war gein eur Roue. Setu ma oa bec'h war ar zonerien hag ar ganerien da c'houzout piou a vije trec'h d'egile. Lod a gane en eur ober seiz mil drocherez gant o fenn, o daoulagad hag o daouarn. Lod all a lamme hag a zislamme gwasoc'h eged an diaoul kamm e pinsin an dour benniget. Henman a 'n em lake egiz eun den mezo dall, hennez a rae an azen. Hag

an holl a c'hoarze kemend ma yennent freuza o c'hov o c'hoarzin. Met an hini a c'hoarze ar muia oa Youenn, en e zav e kreiz ar zal hag eur blijadur baradoz d'ezan. Echu an troiou kamm, ar potr denved ha tostaat ouz ar mestr-mevel da vat o tivizout, gand an aotrou diwarbenn da biou rei ar zae. Droug en doa abenn neuze ar mestr-mevel ouz an hini a vije aet ar maout gantan. Re gaer e kave ar wiskamant evid seurd tud. Den, evitan n'en doa graet c'hoarzin an dud o gwalc'h. Epad an amzer-ze, Youenn a oa digouezet e kichen ar mevel bras. Distaga a reas gantan eur mestr-tôl troad e traon e gein ken ma kasas e fri da beuri war al leur-zi :

— Dalit, aotrou, setu ho kador digaset d'eoc'h d'ar ger, n'eus ket par d'an dud onest : ganto ne vez morse koll.

Pa voe gwelet ar mestr-mevel o vont d'an traon, e savas c'hoari er zal ; ar mevelien a oa dare da gregi e Youenn d'ober d'ezan e stal. Met, an denchentil a roas urz d'hen digas dirazan :

— Perak ez peus pilet va mestr-mevel evelse ?

— Aotrou, a respontas Youenn, klevet em boa e oa merenn vras da gaout er maner hag oun deuet, pegwir e oa pedet an holl da zont. Met ar re all zo bet primoc'h o zroad. Red eo bet d'in me goulenn eur gador digant ho mestr-mevel pa ne welen nikun goullo ken. Hag hen ken seven ha tra en deus darc'hoef ganen-me eur mell tôl troad o lavaret d'in e roe ar gador-ze d'in evit ar pred. Debret em eus hag oun deuet da zegas e gador d'ezan en dro. Hag e c'hellit gwelet, aotrou, ma n'oun nemet eur pôtr kêz, oun, avat, tost d'am c'houstians. Ma n'en defe ket a-walc'h koulskoude gant eur gador, e beg ma zroad 'z eus c'hoaz eun all da gas d'ezan.

N'en doa ket Youenn echuet gant e gôz, ma tistagas an holl da c'hoarzin. Epad an amzer-ze, ar mestr-mevel a floure an tamm eus e gorf m'en doa poan ennan ha seurd dremmou a oa anezan, ma tarze an holl munic'h mui...

— Mat, eme, an aotrou, n'oar ket evit kastiza Youenn ha kemend en deus hol laket da c'hoarzin, ma ne vefe ket fall rei d'ezan ar zaë. Sell, Youenn, d'it ar maout !

G. M.

Eur weladenn ho n'edod ket war c'hed anezi

Abaoe tarz an deiz edont o daou o redet warlerc'h ar c'had; a vec'h m'o devoa kemeret amzer da chaokat eun tamm kreunn, da boent merenn, e korn eur park; breman, pounner o sier gand ar pez o devoa tapet, edont o sonjal distrei d'ar ger, p'en em gavas, en eun taol, eur barr-arne da skei. Chom a rejont eur pennad da zisc'hlavi dindan eur wezenn, met a-benn eun eur, pa ne sklerae ket an amzer, ar yaouanka anezo o daou, ar mestr, diouz e zoare, a lavare d'egile :

— Ne c'hellomp ket chom aman ken; gwasoc'h gwas ez a an amzer; dizale ne vo ket eun neudenn zec'h ennomp; pemp kart eur emaomp c'hoaz diouz ar gêr; klaskomp goudor en eun tu bennak, rak erru eo an noz.

— E lec'h ma keroc'h ez aimp, Aotrou Yvon!

— Te a anavez ar vro, Matulin, ha me n'her gran ket kaer.

— Bro va zad eo, Aotrou, ha meur a dro em eus klevet ano anezi gantan. Evelse, e c'houzon e tle beza, e kreiz ar c'hoad-man, eur maner koz, hanter freuzet ha demdost d'ezan eman ti ar merour, eur c'hristen a galon vat, war a leverer.

— D'eomp d'e gaout, Tulin, ne jomo ket hep rei digor da zaou zen kollet en noz.

Matulin, sentus, a valeas a-raok, da ziskouez an hent; an Aotrou Yvon a deue war e lerc'h, e gi harp outan.

Dek munut goude, e weljont, sklerijennet gand al luc'hed, koz mogeriou mein benerez, hanter ziskaret dirazo.

— Setu aman ar maner koz, eme ar mevel; ar vereuri a vezo gwelet ivez dizale, a gredan.

N'o devoa ket graet a ugent kammed ma chomjont a-zav, en eur lezel eur youc'hadenn enkrezet: stanket oa an hent: eul lenn a oa etre ar c'hoz vaner hag ar vereuri; gand an dic'hlann e oa dounnaet ha ledanaet ha pa ne ouient ket e pelec'h edo an treiz edont e riskl d'en em veuzi o daou. N'hellent ket sonjal mont war o c'hiz, ken nebeud, e kreiz an denvalijenn.

— D'eomp d'ar c'hoz vaner-man, eme Yvon, da c'houlenn lojeiz ouz ar c'haouenned; eur c'horn anezan a zo c'hoaz, en e zav, evit doare; gwelloc'h e vezimp aze c'hoaz eged er mêz.

— O! mat! Aotrou Yvon, eme Dulin, evidon-me n'emaoun ket kalz e chal da jom er c'hoz ti-ze epad an noz; hennez a zo brud fall diwar e benn ha...

— Te, eur paotr dispont eveldout, ez pefe aoun rak sorc'hennou! Sell, d'eomp dillo en disc'hlao; divera a ray hon dilhad dizale.

Diouz tro an dourn e klaskjont an nor hag ez ejont ebarz.

— Goulou, da genta, emezo!

Tulin a dennas eun direnn eus e c'hodell hag a en em lakeas da denna tan. Kenta rejont pa c'helljont kaout goulou a voe sellet en dro d'ezo; en eur zal vras edont; daou ugent troatad bennak a hed d'ezi ha kement all a lec'hed; a-uz d'o fennou e welent c'hoaz an

treustou dero, duet gand an amzer hag an doenn azioc'h, rak ar zolier a oa kouezet pell a oa. An doenn a oa toull, e meur a dachad; ar prenecher n'oa mui ano anezo, met en eur penn eus ar zul ne rae ket a c'hlao, ar penn diouz ar siminal, hag an daou chaseer a gavas brao en em denna eno.

En eur c'horn e weljont eur bern gouzer.

— Gortoz, eme Yvon, ma vezo freuzet henman d'ober eun tantad er siminal-man.

Ar c'hi hag an daou zen a dosteas, gant dudi, ouz an tan sklêr, rak krena a raent gand ar riou; pa o devoa graet eun tomma d'o izili, Yvon a lavaras.

— Daoust ha n'eus ket chomet eun tamm bara ganez, abaoe merenn? laket e oa daou damm d'eomp abenn hor gortozenn ha n'hon eus ket sellet outo c'hoaz hag eo mall d'eomp debri koan; em c'houlourdrenn ez eus c'hoaz eur banne gwin hag hel lakaio da vont d'an traon.

— O! gleb a-walc'h eo ar bara, Aotrou! debromp hen, evelato.

Setu aze eur pred diaoz, a dra zur, met digor oa ar skrinou hag ar sperejou a oa laouen, daoust d'ar gurun.

N'em eus ket a ezomm da lavaret e voe roet e damm d'ar c'hi hag eur penn kounikl c'hoaz, war ar marc'had.

— Ha breman, Tulin, gwella hon eus da ober eo gourvez war al leur zi; ma c'hellomp ober eur mored ne gavimp ket keit an noz.

— Ma 'm bije gellet lakat eur c'horniad eo, eme Dulin; siouaz, ar butun a zo em liasenn evel an dilhad er poull!

. . . . . .

Panefe ar c'hi, lavaret mat a c'heller, n'o divije gwelet netra eus ar pez a dremenas goude, rak kousket mort a rejont.

Wardro eun eur goude hanter-noz, e stagas ar c'hi da yudal:

— Petra 'zo, a-nevez, ganez 'ta, paotr? emezint o daou.

Digeri a rejont o daoulagad hag e weljont e penn all ar zal, eur strollad tud o tont warzu enno, gwisket evel tudchentil ar XV^vet^ kantved; dont a raent sioul ha ne glevet trouz ebet gand o bouteier ler o koueza war an douar.

Da genta e oa diou blac'h yaouank, diou vatez, evit doare, rak tavancherou gwenn a oa ganto; unan a zouge kantoloriou arc'hant, goulou enaouet enno; eben a oa ganti eun douzier lien dano hag eur banerad traou da zebri ha da eva; war o lerc'h e teue daou vevel, eun daol ha kadoriou ganto.

Ha da heul e oa pemp pe c'houec'h aotrou, perrukennou war o fenn leun a boultr riz, dilhad seiz ha voulouz, broudet gant neud alaouret, en dro d'ezo.

Tulin hag e vestr, diflouret o daoulagad, gand ar zouez, a zelle sebezet, ouz an arvest-ze, met ne gredent lavaret ger. Pa voe savet an daol ha goloet gand ar pez a oa er baner, an aotroned a en em lakeas ouz taol hag e stagjont da zebri, servichet gand ar vevelien. Beza o devoa kig-ejen, kig-moc'h gouez ha kig-kabon, ha gwin da eva, ha daoust da-ze ne oa ket eun unan anezo hag a vije laouen; tenval e oa o fenn trist o daoulagad; komz a raent ken etrezo, met ne c'hoarzent ket ha beb an amzer e raent eun huanadenn hir. E galleg ez aent, met e galleg koz, setu ma n'oa ket aes gouzout petra lavarent. Yvon a c'hellas tapout, koulsgoude, meur a c'her; klevet a reas freas:

— Paea ' ranker; dleet eo; Anton Kallarek!

Pa oa echu o c'hoan ganto, an aotroned a zavas evit mont kuit adarre; eur zell truezus a daoljont war ar mogeriou evel m'o divije kavet diaes mont eus o c'hêr, hag ez ejont endro, evel ma oant deuet, o servicherien ganto.

Pa ne jomas mui er zal nemed an daou chaseer, estlammet hag abafet gant an tol, Tulin a droaz ouz e vestr hag a lavaras d'ezan e pleg e skouarn:

— Ac'hanta! n'em oa ket lavaret d'eoc'h? Breman e welan mat edo ar wirionez gant va zad, ha penn-da-benn, lavaret a rae e teue aotroned ar maner-man aman, bep hanter kant vloaz, da ober o furkator hag er bloavez ma teuent e varve atao ar merour, eur pennad goude ma vezent bet gwelet!

— Pe seurt ano en deus ar merour, a zo breman? eme Yvon:

— Anton Kallarek.

— E ano am eus klevet ganto; neuze, hep mar ehel...

— Re strafuilhet omp bet, aotrou Yvon; anez hon divije goulennet diganto perak e teuent evelse ha mateze hon divije berraet o foan.

— Gwella hon eus daa ober eo pedi evito, Tulin, pa n'hon eus ket kredet ober ar pez a leveres.

O daou, gant devosion, e stagjont da bedi evid an Anaon ha kerkent ha ma weljont o devoa tro da vont d'ar ger e kemerjont hent Montroulez.

C'houec'h sizun goude, e klevjont erbedi Anton Kallarek d'an oferenn-bred; lazet e voe gand eul loen yaouank, ar wech kenta ma oa starnet ouz ar c'hae bet o kerc'hat eur guchenn banez er park. Ar c'helouze o mantras; skei a reas evel eun taol war o c'halonou hag an dra-ze ne yeas ket diwarno; an eil hag egile anezo a jomas signac'h, etre ar c'hlenved hag an yec'hed; tregont vloaz a zo abaoe; an Aotrou Yvon a zo bet lazet er bloavez 1914; Matulin a zo beo atao met ne blij ket d'ezan klevet ano eus ar pez en devoa gwelet er c'hoz vaner:

— Eur gwall nozvez oa! emezan.

TINTIN ANNA.

Traou ha traou all

reiz ar c'hantved diveza, eun den
dreus a Vontroulez, an Aotrou A.-L.-M.
a voullas eul leorig bihan graet gantan e-
ano : *Conferansou curius, util hac inte-composet evit amusamant an dud divar ar*
lijadur a rafe marteze da eur re gouzoud
bennak eus ar pez a zo merket el leorig-
bras da gavout en deiz a hirio.

uman enn dibab eus ar goulennou hag eus
ontchou a gaver ennan. Brezoneg truil-
a zo war e dro. Evit chacha ar vez diwar-
eus klasket her gwiska eun draïk bennak
'h.

Piou en deus kavet ar Skritur ?

Lod a lavar ez eo Doue e-unan, pa roas da
an dek Gourc'hemenn eus al Lezenn,
war diou daol vaen. Cadmus, roue Thèba,
Agenor, roue a Phenikia, a zigasas ar
eus ar Phenikia d'ar Gres, wardro ar bloa-
a-raok donedigez J. K.

Petra en deus an heol a deoder ?

Beza en deus wardro tri-c'hant naontek
tost da gant unnek gwech brasoc'h eget
douar. Dre ze e weler ez eo an heol war-
million pevar c'hant mil gwech brasoc'h
douar. Beza eman pevar million leo ha
diouzomp.

Pe geit ema al Loar diouzomp ?

Pemp mil ha pevar-ugent tri c'hant pe-
war 'n ugent peurveuia ; rak a-wechou e
oc'h, hag a-wechou all pelloc'h. Wardro
vech var 'n ugent eo bihannoc'h eget an

Pe geit emedi ar stered diouz an douar ?

N'eus ket gellet her gouzoud da vad ;
ouzoud a rear penaos ar re dosta a zo,
beuta, pevar c'hant mil gwech pelloc'h
heol.

Komzit din breman eus a eur gavadenn

An Tan a voe ar c'henta tra dizoloet
dud. Set ' ama penaos
a Plox, mibien da Akon, eus ar c'hwec'h-
m dud goude hon tad kenta, a oa o vale
ez war lez eur c'hoat bras, pa zigoueas eur
zer ker spontus ma stoke ar gwez bras an
ben, ha dre nerz ar stokadou e krogas an
ur a hini. An daou zen-ze n'o doa biskoaz
amm tan ; setu ma teuas en o spered e
ra-ze eur c'hastiz a-berz Doue. Dont a
n eur ouela fors da lavaret d'o zad ar
pez o doa gwelet. Akon a yeas ganto war al lec'h, ha ne gavjont nemet glaou maro, tomm c'hoaz evelato. Evel pa vije bet kuzuliet gant Doue, Akon a lavaras d'e vugale kemerout daou damm koat sec'h, hag o frotta stard an eil ouz egile, ha kerkent o devoe tan.

Tubal-Kaïn, mag bihan da Gaïn, a voe ar c'henta goveler pe varichal. Heñ eo a gavas an doare da labourat an houarn evit ober benviachou.

Noema, e c'hoar, a gavas an tu da neza ha ober lien.

Er bloaz 515, e oa graet ar c'henta milinou. (Betek neuze e veze malet gant milinou a zorn, anvet braou, hag hon deus gwelet c'hoaz pa oamp bihan).

Er bloaz 830, ar Hollandisien a gavas an horolachou. (An dra-man a dle beza intentet eus an horolachou gant pouezïou ; rak pell a oa, unan euz pennou bras an Turked, Haroun-Al-Raschid, en doa digaset eun horolaj d'an impalaer Charlemagn : unan dre zour oa avad).

Ar c'hleier a voe invantet, tost da Rom, wardro ar bloaz 400.

E 1440 (pe vardro) Yann Gutenberg, soudard alaman, a gavas an doare da voulla lizerennou, da lavaret eo ar Skritur moull.

Eun nebeut goude, eur manac'h a invantas ar poultr.

G. — *Komzit d'in eus a eur gavadenn bennak estreged ar re oc'h eus anvet dija.*

R. — Ar chiffr arabek er bloaz..... 991
Ar c'henta butun, eus Virginia. 1583
Ar paper graet gant pilhou... 1312
Al lunedou..... 1290
An telegraph..... 1792
(Al listri dre dan..... 1807)
(Ar c'henta hent houarn e Frans 1827)
Ar patatez..... 1775
An disc'hlaverien..... 1680
Ar milinou-avel, en Normandi.. 1105
Ar spilhou..... 1540
Ar mouchouerou-gouzoug..... 1636
Ar c'hafe..... 1656
Ar chafe-chikore..... 1771
Ar bloukou ha krochedou..... 1680
Ar goell-bier er bara..... 1680
An taboulinou..... 1147
An nadoziou..... 1545

G. — *Roit d'in da anaout seiz Burzud ar bed.*

R. — (Set ' ama eun diverradur anezo) :

1°. — *Ar Volz kaer* a lakeas Arthemis da ober d'e fried Mansol, e kêr Halikarnas. Ar pez kaer-ze en doa pevar c'hant unnek troatad tro, ha seiz ha tregont troatad uhelder. « Nag a arc'hant troet e mein! » a lavaras unan bennak ouz e welet.

2°. — *Templ Jerusalem,* savet dre urz ar roue Salomon. Ne welet ennan a bep tu nemed aour, arc'hant, mein a dalvoudegez vras. Seiz vloaz e voed oud e zevel.

3°. — *Templ Diana,* eun doueez faos, en Ephes. Bez ' en doa pevar c'hant pemp troatad war nugent a hed, ha daou c'hant ugent a led. Distrujet e voe er bloaz 356 a-raok Jezuz-Krist, gant Erostrat. Henman evit lakaat an dud da gomz diwar e benn, a lakas an tan en templ : pevar c'hant vloaz oad bet oud e zevel

4°. — *Mogeriou Babylon,* savet dre urz Nabuchodonosor, hag o doa seiz troatad ha pevar-ugent a led, tri c'hant hanter-kant troatad a uhelder, hag ugent leo a dro. C'hwec'h karros bras a c'helle tremen warnezo tal-ouz-tal, heb ober dies an eil d'egile.

5°. — *Skeudenn Jupiter,* e Pisa, er Gres, en aour hag olifant, war eun trôn eus an hevelep danvez.

6°. — *Skeudenn Apollon,* e-tal porz Rhod. Ken uhel oa ma tremene al listri, o gweliou displeg, etre e rampou. En arem oa graet, da lavaret eo e kouevr teuzet toueziet gant stean. Distrujet e voe gant eur c'hren-douar, 225 bloaz a-raok Jezuz-Krist.

7°. — *Pikernou* (1) an Ejipt, savet gant ar Pharaoned. Tri a zo anezo. An hini brasa deus chwec'h kant kammed a uhelder, ha seiz kant kammed a led eus peb tu. Eno e veze laket rouaned an Ejipt hag o zud, goude o maro. Dirak ar re-ze eo e lavaras Bonapart : « Soudarded, diwar lein ar pikernou-ze, ez eus pevar mil bloaz o sellet ouzoc'h ! » A-walc'h oa ar c'homzou goullo-ze evit rei nerz-kalon da zoudarded « ar C'haporal bihan ».

G. — *Goude beza diskleriet d'eomp ar Burzudou bras, komzit d'eomp breman eus ar burzudou bihan.*

R. — 1°. — Er c'houezekvet kantvet, Per Alumnus, manac'h italian, a skrivas ar Gredo hag an Aviel diweza, war eun tamm paper, ha n'oa ket brasoc'h eged eun diner.

2°. — Eun den all a ginnigas da Elisabeth, rouanez Bro-Zaoz, eun tamm paper eus ment eun ivin, hag a oa warnan skrivet Gourc'hemennou Doue, ar Gredo, ar Bater, ar miz hag ar bloaz.

3°. — Jerom Faba, belleg italian, a reas eur pez labour, e beuz, hag a skeudenne an oll misteriou eus a Basion Jezuz-Krist, hag a c'helle beza dastumet holl en eur graouenn gelvez. — Graet en doa ivez eur c'haros eus ment eur c'hreunenn winiz, hag e welet ennan eun aotrou hag eun itron, eur mevel o vleina ar c'harroz, ha kezeg oc'h e chacha a-raok.

4°. — Eun den ijinus all en doa graet eur gariolenn olifant hag a c'hellet da guzat dindan diouaskell eur gelienenn.

5°. — Eun aotrou, e Paris, en doa graet eur c'harros hag a oa chachet a-raok gant... c'houenn.

6°. — Paul Colomies a lavar beza gwelet eun aourfebrer e Moulins, hag en doa staget eur c'houanenn beo-buezek gant eur chadenn aour he doa hanter-kant mell hag a boueze nebeutoc'h eget eun hadenn winiz.

G. — *Pe geit e vev peurliesa an anevaled ?*

R. — Ar gwenan a vev.. 1 bloaz
An alc'hweder..... 15 ha 18 —
An azen..... 26 ha 28 —
An ejen..... 19 —
Ar c'hole..... 30 —
Ar vioc'h..... 20 —
An danvadez..... 12 —
Ar gaspern..... 100 ha 150 —
Ar c'haz..... 18 —
Ar c'hi..... 22 ha 28 —
Ar marc'h..... 25 ha 40 —
Ar c'hilhog..... 20 —
Ar yar..... 10 —
Ar vran..... 100 —
An touseg..... ouspenn 100 —
Ar c'hounikl..... 8 ha 9 —
Ar c'had..... 7 hag 8 —
Al louarn..... 15 —
Ar penmoc'h (respet deoc'h) ..... 20 —
Ar filip..... 12 ha 15 —
(An eostig..... 10) —
(Ar voualc'h..... 12) —
(Ar goulm..... 10) —
(Ar goukouk..... 32) —
(Ar perroked..... 100) —
An olifant..... 200) —
(Ar c'hrilh-vor..... 40 hag 50) —
(Ar morvarc'h (baleine) ..... meur a gant vloaz

G. — *Pehini eo roue al Lapoused ?*

R. — An erer (1), abalamour d'e nerz, d'e herr. Diouz a leverer ez euz triwac'h troatad euz eur penn d'ar penn all eus e ziouaskell pa vezont dispak. Beza ez eus hag a gas ganto denved ha zoken bugale da zibri en o neiz. Eun den diwar ar mez a lazas a daoliou mein eun erer hag a ioa o klask samma eur bugel pemp bloaz.

Pa edot o tibaba eur roue evit al laboused, e voe lavaret e vije laket da roue an hini en dije nijet an uhela. Al laouenanig paour en em lakeas ive war ar renk. Allaz, buan e skuizas. Hogen, en e gorfig bihan en deus eun ijin vras. Pa welas n'helle mui heul ar re-all, setu hen oc'h en em lakaat sioulik war gein an erer. Heman, goude nijal kalz uhelloc'h eget ar re all, a zistroas da zellet outo gant disprij, hag a yeas pelloc'h c'hoaz. Abenn an amzer koulskoude e teuas ive da skuiza, hag e lavaras outan e unan : « N'hellan mui ; red eo din diskenn. » Al laouenanig pa glev an dra-ze, a gemer e nij, hag a lavar d'an erer, gant eur vouez goapaüs : « Penaos, lochore 'z ac'hanout, n'out ket evit va heul ? Me ia da vont beteg al loar. » Neuze ec'h en em lakeas adarre war an erer, heb gouzout dare da henman; hag e teujont d'an douar. Al laouenan, kemeret gantan e nij eun nebeud a-raok, ne erruas etouez ar re all nemet an diveza. Hag hen da c'hopal a bouezig e benn : « Din-me ar gounid ! ha c'hoaz n'oun

(1) Pikernou : pyramides.

(1) An erer : l'aigle.

uiz ! » Ne voe ket lakeat da roue, na petra
ıet anvet e voe Roue bihan, e galleg : Roi-
— Alies e vez gwelloc'h ijin eget nerz.
— *Komzit d'in eus eur Breton kalonek ben-*

— Re am befe da ober, ma rankfen henvel
ll Vretoned o deus diskouezet e peb amzer
erz kalon dispar. Ne hanvin nemet nebeut :
noger, Duguay-Trouin, Guichen, Du Couë-
acrosse, Cornic, Surcouf, Bisson, war vor ;
ur d'Auvergne... var zouar. Eur ger ben-
ivar benn Bisson, hag a zo dres ano anezan
ziou-man. Er bloaz 1828, Bisson a oa mestr
ul lestr hag a oa ennan forbaned, da lava-
laëroun-vor, chadennet. En eun taol e sail-
rnan tri lestr preizerien (corsaires), dek den
ugent war bep hini. Bisson n'en doa nemet
zek a dud. Hogen evit-se ne droas ket e
u. Pa welas e sailhe ar forbaned da grapa
estr, ha ne chome gantan nemet nao marto-
lavaras dezo savetei o buhez, rak evitan
a laket en e benn lakaat an tan en e lestr
lha gantan er vann kentoc h eget en em rei
r seurt tud. Mil boan en doe oc'h o lakaat
nti ; holl emezo, e varfjent war eun dro
ı. Prest koulskoudé e tec'hjont holl, hà ne
ıs er bours nemet Bisson hag e loman, Tre-
ı. Heman, kounnaret oud ar forbaned ha
ı zoujans hag a garantez evid e gabiten, a
da vervel gantan Lakaat a ra e zorn en e
ıa Bisson gant an dorn all a laka an tan er
. Kerkent e klevér eun trous spontus : al
ı zo stlapet er vann, bruzunet, ha Bisson a
oueled ar mor: biskoaz ne voe kavet e gorf.
ntin, evel dre virakl, a voe strinket war
an aod, brevet ha mac'hagnet oll. Eno ive
distaolet dek ha triugent eus ar forbaned,
oa bet lazet.
kent ha ma klevas ar ministr ar pez a oa
vezet, e tigemennas da Dremintin mont d'e
pa vije yac'h a-walc'h. Tremintin a yeas
nt ha ma voe pare, ha digemeret e voe evel
alounek. Ar roue a roas d'ezan merkou kaer
vadelez.
oar Bisson he devoe pemp kant skoued
az epad he buez. Bisson a zo bet savet
eur skeudenn en Oriant: ac'hano oa gini-
wiroc'h e vije lavaret oa bet ganet e Gemene).
intin a oa eus a Enez-Vaz.
— *Ha ne 'z eus ket bet ivez merched a galon?*
— Evel evit ar gwazed, em be kalz da hen-
ne gomzin nemed eus a ziou.
bloaz 1522, ar Zaozon o veza kemeret
roulez dre draïtouriaj, a laere hag a laze
ear. Eur plac'h a gampr euz ar Ru Vraz,
et he-unan en ti, a zastumas ganti merc'hed
hag o veza digoret skoutilh ar c'hao, a oa
doun ha leun a zour, e laoskas an nor gour-zigor. Ar Zaozon a zirede a strollad, hag a goueze er c'hao an eil war egile. Ouspenn pevar-ugent a voe beuzet evel-se. Da benn an amzer, an ti a voe kemeret. Ar plac'h a dec'has d'ar c'halatez gant he c'henseurtezed. Ar Zaozon a bignas war he lerc'h, he fakas hag he stlejas war leur-vaen ar ru. Pebez koll, n'eo ket bet dalc'het hano ar plac'h kalonek-se !

Epad m'edo ar Zaozon o laza tud ar Ru-Vraz, an Aotrou Lanlès, beleg-provost 'iliz ar Vur, goude beza prennet an noriou war e lerc'h, a bignas betek garidou an tour ; hag ac'hano, gand eun arkebuz (eur fuzuilh euz an amzer-ze) e tenne start war ar Zaozon. Ar re-man a rankas tec'het betek kaë Treger. Eno ez eus eur feunteun hag a zoug hirio o hano, abalamour ma voe distrujet el lec'h-se eiz kant anezo gant Montroulezis o tistrei diouz foar Wengamp. Dour ar feunteun a voe ruziet gand o gwad.

Kastell Montroulez, kelc'het gand an enebourien, n'en doa mui a vevans. Jeneral an enebourien o c'houzoud edo deuet he zermen da wreg ar gouarner, an itron a Rosampoul, a reas teuler d'ezi a bep seurt meuzou mat. Hogen an itron a lakeas o disteuler er mez, en eur lavaret: « Ar pez a zo mat evit va fried hag evit ar zoudarded, a zo mad a-walc'h evidon-me ivez. »

G. — *Petra eo bividigez ar Vretoned ?*

R. — Ar Vretoned a gar dreist peb tra ar relijion. Digemer mad a reont d'o nesa. A hent all e tamaller da galz e karont re o banne, ha n'int ket kempenn a-walc'h. Ar pez a eston kalz a dud eo gwelet pegen dies oar azezet ouz taol ; evel pa ve dies kavoud eur skaon kempenn evit beza uhel a-walc'h ha tost a-walch ; en doare-ze e c'hellfet lezel ar skudell war an daol, e lec'h he delc'her etre an daouarn. Ar giziou koz a ra ive kalz a c'haou. Set ' ama eun dra etouez kalz traou all. Ne c'hoantaer ket lakaat gwez avalou, gant aoun da veza laeret; hep sonjal penaos amezeg an hini a blantfe gwez avalou, o welet en defe henman kalz gounid, a deufe ive de dro da blanta e-unan ; hag an eil e serr egile o defe ar blijadur da gaout eur banne chistr d'o fred, ha da derri o zec'hed epad labourou rust an eost.

Eur c'hustum louz eo c'hweza ar fri gant ar bizied, hag eva war lerc'h eun all hep skarza ar picher pe ar skudell. An doujans a dleer da Zoue a dlefe miret da skopa en iliz. Ar c'hiz fall da lezel a bep seur loustoniou wardro an ti a zo penn-abeg da galz a glenvejou hervez an oll vedisined. Ober a dlefet skiberiou evit dastum an ed, en aoun a c'hlao, e lec'h o lezel en dram. Nag a gollou a vez graet abalamour n'en em gemerer ket mad a-walc'h war gement-se !

YANN KOSTARREUN.

Kenteliou war al labour-douar

Penaoz miret mat ar gwiniz

An ed, eur wech krazet mat, a vez laket en irc'hier pe daolet, en eur bern, war ar zolier.

An ed a vez laket en irc'hier a rank beza kraz mat rak anez da ze e teufe da louedi ha ne dalvesfe mui netra.

Pa vez ledet an ed war ar zolier, e vez esoc'h o finval, gand ar bal, d'o dizec'ha.

Red eo diouall an ed diouz an amprevaned ha diouz al logod hag ar razed. Kaout a raer kizier en tiegeziou, met alïes e reont muioc'h a zroug eged a vad rak ober a reont o louz etouez an ed; ar gripedou da baka logod a ra tost kement a vad hag ar c'hizier.

Ouz ar razed ez eus chas bihan hag a zo mat kenan.

Mar d'eo laket an ed en irc'hier dero kempennet mat e vezo diaes kenan d'al logod mont ebarz. Postou an arc'h a vezo killet, diouz an traon, gant zing; ha neuze al logod ne vezint ket evit pignat da vont en arc'h.

Daou amprevan a zo hag a ra gaou ouz an irc'hier: an oz [pe ar c'hozan] hag ar minouc'h. Ar c'hozan a zo eur valafenn vihan a nij en abardaez hag epad an noz; ne ra droug ebet dreizan e-unan, met e brenv avat a zebr ar greun en eur o staga gant neudennou henvel ouz re ar gwiad kivnid. N'eo ket dies gwelet ez eus ozed etouez ar gwiniz rak stag e vez ar greun ken etrezo ha gwelet a raer en o zouez, boulou du ha bihan, ha n'int netra ken nemet kaoc'h ar prenv.

Evit miret ouz an amprevaned-ze da ober re en holl a c'haou, gwella a zo da ober eo devi soufr en irc'hier.

Ar minouc'h a zo eun amprevan bihan, kar tost d'ar c'houil; tri milimetr hirder en deus. Beva a ra er goanv e toullou ar mogeriou hag e garanou an irc'hier. En em ziskouez a ra e miz ebrel. Neuze ez a da zofi eur vi e pep greunenn ed. Eiz dervez goude e vez gwelet eur prenv bihan o tont eus ar vi-ze. Ugent-dervez goude eman debret gantan ar c'hreunenn a-bez nemed ar c'hroc'hen. Dofi a ra a-nevez an amprevan-ze en eur c'hreunenn all. Eur barez a ro evelse 6.000 amprevan en eur bloaz.

Evel ouz an ozed, mat eo ivez devi soufr en irc'hier, da laza ar minouc'hed a zo enno, a-raok lakât ed enno.

AR SEGAL

Ar segal a zo eun ed eus ar re dalvoudusa hag esoc'h da gaout kalz eged ar gwiniz. Ar segal a ro eost puilh en douarou dister, skanv ha trezok. En douarou a blij d'ezan, ar segal a ro kement a c'hreun hag ar gwiniz ha muioc'h a golo.

Ar greun segal a zo mat kenan da lakat etouez ar gwniniz da ober bara. Yac'hoc'h eo ar bara segal eged ar bara gwiniz. N'eus netra gwelloc'h d'an dud o devez kaleder-kof eget debri bara brazed.

Ar segal a zo mat ivez da rei d'ar chatal. Malet ha mesket gant dour, (ar bleud hag ar brenn en eun douezenn), e ra mil vad d'ar zaout.

Segal poaz a zo mat da rei d'ar moc'h. Arabad eo rei re a zegal, koulsgoude, er miz diveza a-raok laza ar moc'h lart, rak bouk hag eolek e vefe ar c'hig.

Ar gouennou segal

N'eus ket kement a ouennou segal hag a ouennou gwiniz.

Ar re genta en o zouez eo:

Ar segal Shlonsted a ro eost founnus, kolo hir ha teo: eur ouenn mat tre.

Ar segal meurz, a vez hadet e miz meurz.

Ar segal meurz gwellaet a ro muioc'h a c'hreun hag a golo.

Ar segal rampsel goanv, puilh ha prim.

Ár segal goenv (seigle tempête), eur ouenn segal nes vez graet gant Vilmorin hag hé deus kolo berr, eas da drouc'ha ha da zourna ha ne deu ket da stoka, gwech ebet, koulz lavaret; puilh e greun. Ar segal-man eo ar re wella evid ar re n'o deus ket a c'hoant da gaout kement-se en holl a golo.

Evel evid ar gwiniz, mat eo hada segal dibabet, dre rummajou, (*sélection généalogique*); kalz founusoc'h e vezo an eost. Komzet hon eus c'hoaz diwar an dibab, dre rummajou, p'hon eus komzet eus ar gwiniz.

An dua ne grog ket er segal; n'eus ezomm ebet eta d'o louzaoui a-raok o hada.

Pegoulz hada ar segal ?

Red eo hada ar segal kalz abretoc'h eged ar gwiniz. Ar segal hadet diwezat a ro muioc'h a c'hreun, met suroc'h eo o hada abred. Miz du eo ar gwella miz evit hada ar segal.

Evel evid ar gwiniz arabad eo hada ar segal war an douar nevez troet: gwelloc'h eo gortoz pemzek dervez abarz lakat an had en douar.

Arabad eo hada ar segal pa vez fall an amzer; sec'h e rank beza an douar: « Had da segal en douar poultrek ».

Ar segal n'int ket ken figus hag ar gwiniz hag o hada a c'heller goude n'eus fors pe seurt eost ha zoken segal goude segal; koulgoude, da gaout segal mat eo gwelloc'h o gounid goude boued chatal, — ruta, rabez, karrotez, patatez hag all, — bet tempset mat pe c'hoaz goude melchen.

Temps ar segal

Evel an eostou all, ar segal a dle beza tempset azoare; goude eun eost tempset mat, evel warlerc'h ar boued chatal, 100 lur azot soudek ha 300 lur gaoc'h houarn pe super, dre zervez arat, a zo eun temps mat. Mar d'eo didemps an douar, mat e vezo rei teil d'ezan; met red e vezo avat douara an teil peli a-walc'h a-raok hada evit rei amzer d'an douar d'en em galedi, eun tammig.

Hadet e vez ar segal evel ar gwiniz; koulsgoude, arabad eo o douara re. Evelse n'eo ket mat hada dindan ar bomm; gwelloc'h eo kalz, hada gand an haderez pe gand an dourn ha rei goudeze daou daol freuziou. Pa vez sec'h a-walc'h an douar arabad ankounac'haat d'her c'hrana [rouloucrat], gand eur c'hran [roulouer] pounner.

Pa deu an nevez amzer eo mat freuzia ar segal evel ar gwiniz d'o lakât da ober skourrou ha da laza al louzeier fall a zo en o zouez. Goude an taol freuziou e vezo red krana an douar adarre.

Klenvejou ar segal

Ar segal a vez taget gand ar mergl, met n'int ket ker kizidik hag ar gwiniz.

Ar gwasa klenved a dag ar segal eo ar piger, da lavaret eo eul louedenn savet diwar gebell-tousegi bihan a vev e greun ar segal, o debr hag a lak en o lec'h eur c'horn du henvel a-walc'h ouz ell eur c'hilbog.

Fall eo d'an dud debri bara segal taget gand ar piger ha gwasa pez a zo n'anavezer louzou ebet en e eneb; evit mirout ouz ar c'hlenved d'en em astenn gwella tra a zo da ober eo dastum gand an dourn an tamouezennou pigeret.

An apotikerien a bren an tamouezennou pigeret ha priz brao zoken a lakont enno.

AR C'HERC'H

Eun ed talvoudus kenan eo ar c'herc'h. D'an dud, ar yod kerc'h a zo eur vagadurez eus ar c'henta; gwasa pez a zo ne vez ket graet a-walc'h anezan ken breman. Gwelloc'h, skanfoc'h ha krenfoc'h eo eged ar yod gwiniz du; eun tammig eo diesoc'h da ober ha pelloc'h da aoza ha setu perag e kav gwelloc'h ar merc'hed diegus ober yod gwiniz du eget yod silet. Gaou bras a reont, oc'h ober ar pez a reont, ouz yec'hed holl dud o zi.

Evid ar chatal, an holl a oar peger mat eo rei kerc'h d'ezo.

Ar c'herc'h a en em blij e n'eus fors pe seurt douar; n'o deus ket a aoun rag ar sec'hor; al louzeier fall ne reont ket kement a zroug d'ezo ha d'an edou all; n'eus ket a ezomm da labourat ker mat-se o douar d'ezo ha dont a reont mat a-walc'h e douarou kempennet fall.

Gouennou kerc'h

Diou ouenn gerc'h a zo: ar c'herc'h goanv a vez hadet en diskar amzer hag ar c'herc'h meurz a vez hadet en nevez amzer.

Etouez ar c'herc'h goanv, kerc'h ar vro, anvet c'hoaz kerc'h du-wenn goanv eo ar gwella, nemed en o zouez cz eus c'hoaz meur a zeurt; red eo kemeret eur ouenn dibabet mat.

Kerc'h du ar Beljik ne vez ket gounezet kalz anezo c'hoaz dre aman; kalz duoc'h eo o greun eget re ar c'herc'hou all.

Kerc'h meurz

Kerc'h Sigowo. Kolo hir, krenv ha teo; greun gwenn, teo a-walc'h o c'hroc'hen; gouenn mat hag a ro eostou puilh e douarou tempset a-zoare.

Kerc'h Sieger; eur ouenn gerc'h eo hag a zo deuet diwar eun dibab eus kerc'h Sigowo; n'eo ket ken teo kroc'hen o greun hag hini ar c'herc'h all hag evelse eo gwelloc'h da rei d'ar chatal; rei a ranker d'ezo douarou gwelloc'h ha kempennet pisoc'h eget d'ar c'herc'h Sigowo.

Kerc'h glao aour; greun melen aour; hir a-walc'h o c'holo; eur ouenn vat a-walc'h evit douarou mat.

Kerc'h Schribaux, greun du; graet eo bet ar ouenn-man gand an A. Schribaux, o vriza kerc'h Sigowo ha kerc'h Bri a gomzomp anezo pelloc'hik. Meuleudi a roer d'ar c'herc'h-se met evidoun-me n'oun ket bet gouest tro ebet, da gaout eost mat diwarno ha, war va meno, ne dalvezont netra.

Kerc'h ar Bri; kerc'h du eo ar re-man; n'int ket figus na war o douar, na war o zemps. Stoka a reont buan a-walc'h.

Laket e vez peurliesa kerc'h goude gwiniz ha peurliesa ivez ne vez ket tempset an douar, rag ar c'herc'h trevajou all. Koulskoude mat eo rei; eur guchenn ludu a oar suna ar restachou temps a jom eus dilerc'h an d'ar c'herc'h; daou c'hant lur wano dre zervez arat pe kant lur super ha kant lur azot soudek a zo mat.

Tremp azotek a blij kenan d'ar c'herc'h ha digollet mat e vezoc'h ganto pa deuio an eost.

A-wechou e laker kerc'h warlerc'h melchen: n'eo ket eur c'hiz fall hag eostou mat a daper evelse.

Pegoulz hada ar c'herc'h ?

Ar c'herc'h goanv a c'houlenn beza hadet abred evit ma vezo krenv a-walc'h da herzel ouz ar riou. Miz du eo ar miz gwella da hada ar c'herc'h goanv.

Ar c'herc'h meurz a zo mat ivez o hada abred, adalek an hanter eus a viz c'houevrer betek fin miz meurz.

Hadet e vez alïes a-walc'h ar c'herc'h dindan ar freuziou; ar c'hiz gwella eo a gredan, rak ar brini ne reont ket kement a zroug d'ar c'herc'h ha d'ar gwiniz.

Hadet e vez a-wechou all ar c'herc'h dindan ar bomm, met ar c'hiz-ze ne blij ket d'in rak re zoun e vez laket an had. Gand an haderez e raer labour vat hag eur c'hart nebeutoc'h a had a zo ezomm eget pa hader gand an dourn.

Evel an edou all, mat eo freuzia ha krana ar c'herc'h d'an nevez-amzer, da zilasteza an douar ha da lakât ar c'herc'h da vranka.

A-wechou, pa vez re zrus ar c'herc'h e laker ar zaout warno, e miz c'houevrer pe e miz meurz; n'eo ket eur c'hiz fall, pa ne lezer ket re hir ar chatal warno ha pa ne vez re vouk an douar.

Al louzeier fall a ra nebeutoc'h a zroug d'ar c'herc'h eget d'an eostou all; a-walc'h ha re end-eeun a reont evelato. Gwella a zo da ober eo teurel warno dour trenk soufrek pe gouevr soufrek.

Klenvejou ar c'herc'h

Ar falla klenved a c'hell koueza war ar c'herc'h eo an intr pe ar mergl. Abaoe eun nebeud bloaveziou, ar c'hlenved-se a ra eur gaou spontus. Eul louedenn eo hag a zo graet gant kebell-tousegi munut hag a vev da genta war an evor hag a lamm goudeze war ar c'herc'h. Evit stourm ouz ar c'hlenved-se e vije red diframma an holl evor eus ar c'hoajou, met n'eo ket aes; gwella a zo da ober eo kemeret gouennou kerc'h krenv a-walc'h da herzel ouz ar c'hlenved.

Kerc'h ar vro a zo kizidik tre; kerc'h meurz du a zo ivez; kerc'h Sigowo ha Sieger n'int ket; taget e vezont a-wechou koulskoude.

Anaout a ran e kichen Lokournan-Leon, eun tiegez hag a zo bet gounezet ennan kerc'h ar vro ha n'int ket bet gwall daget gand ar mergl. Kaout a vo graet, sur a-walc'h, gouennou kerc'h krenv a-walc'h da enebi ouz ar vosenn-ze.

OLIER CHEVILLOTTE.

KELEIER AR MIZ

MIECISLAS LEDOCHOWSKI

Relegou ar c'hardinal Ledochowski, maro e Rom, e bloavez kenta ar c'hantved-man, a zo o paouez beza kaset da Bosen.

Miecislas Ledochowski a oa bet ganet e Gorki, er bloaz 1823. Er bloaz 1866 e voe anvet da arc'heskob e Posen, kear-benn ar Pologn, en amzer goz.

E eskopti a oa eun eskopti polonad, nemed e oa bet staget ouz ar Prus, er bloaz 1772, pa voe dismantret ar Pologn ha rannet etre teir rouantelez, hag ar Brusianed ne glaskent nemed eun dra : *lakat tud ar Pologn da zilezel o yez evit komz o hini.*

Urz a deuas eus a Verlin, d'ar vistri-skol da zeski ar gelennadurez kristen, en alamaneg, hag en alamaneg hepken. Ledochowski a enebas hag a c'hourc'hemennas da dud e eskopti kenderc'hel da zeski o relijion, e poloneg, evel m'o devoa graet betek neuze.

Bismark, ar mestr-ministr, pa glevas petra en devoa graet arc'heskob Posen, a yeas e kounnar rus hag a reas e deurel er prizon ; daou vloaz e chomas ennan : 1874-1876. Pa voe lezet da vale, an arc'heskob kalonek a rankas kemeret hent an harlu : mont a eure da Rom, el lec'h ma voe graet d'ezan eun digemer eus ar re gaera : Pi IX her greas kardinal ha Leon XIII hel lakeas, er bloaz 1892, e penn ar Vreuriez karget da skigna ar Feiz.

A-raok mervel en devoa goulennet ma vije kaset e relegou d'e Vro en deiz ma teuje a-nevez da gaout he frankiz... Ar Prus, he deus ranket resteuler he laeradenn, er bloavez 1919 hag ar Pologn a zo a-nevez en he sav. Ha setu perak relegou ar c'hardinal a zo bet kaset da Bosen, er miz tremen, ha douget d'e vez, e kreiz an enoriou hag ar meuleudiou.

An neb a stourm evid e Vro ha goude ma vije trec'het a zo trec'h atao !

EUN ESKOP NEVEZ

Gouarnamant ar Japan a zo o paouez trugarekaat H. T. S. ar Pab da veza bet ar vadelez da henvel da eskob e Nagasaki, eur beleg hag a zo ginidik eus ar vro. An A. Hayasaka, an eskob nevez, a vezo ar c'henta japanad kavet gouest da veza e penn eun eskopti ; sakret eo bet e Rom, e iliz sant Per, gand ar Pab e-unan, d'an 30 a viz Here diweza.

TRABASERIEN STRASBOURG

E miz Meurz diweza, eul leanez, hag a oa oc'h ober skol e Strasbourg, a varve. Eun all, eus an hevelep urz ganti, a voe kaset raktal en he lec'h... Met ar C'houarnamant n'eo ket o klask gwelet leanezed eo ema... Ne baeas ket ar vestrez-skol nevez ha goude an eost, en he lec'h, e kasas diou... diou diouz e zourn... ha n'eo ket leanezed int e c'hellit kredi. An A. 'n Eskob Ruch en deus skrivet d'an A. Poincare, met an Aotrou-man hag a gav amzer da vont da welet kuruni penn ar skrivagner hudur Zola, d'ar Pantheon, ne diz ket respont da eskob an Alzas.

Alzasiz a gouez o meudig en o dourn ; komzou brao a-walch a zo bet lavaret d'ezo... oberou mat eo a c'hedont breman... me gred e rankint chom pell da c'hedal, siouaz !

« Gant habaskder, sioulded ha reizted, e tigoran kent gwella ma c'hellan d'ar *skol unik,* eme Herriot, diouz e du... da lavaret eo d'ar skol a-c'hiz nevez a dle teurel d'an traon kement skol ha skolach kristen a zo er vro.

Mall eo d'ar gristenien digeri o daoulagad... ha stourm pe eman graet ganto.

War an diwezadou, e teu d'eomp ar c'helou en deus skrivet, evelato, pelloc'h, an A. Poincare d'an A. Ruch, da lavaret d'ezan ne zelle ket an dra-ze outan.

KERANNA

Katoliked Eskopti Gwened a zo bet en em vodet e Keranna d'ar 16 a viz Here. 50.000 e oant. An A. Cadic, o c'hannad e Pariz, a gomzas d'ezo e brezoneg. Kas o deus graet o gourc'hemennou d'o breudeur eus an Alsas hag eus al Lorren ha roet o deus da c'houzout d'ezo edont a-du ganto *e kement tra a c'houlennent.*

BADIZIANT

An Aotrou hag an Itron Elies o deus an eurvad da gemenn d'eoc'h ganedigez o mab Gweltas.

Ploueskad, an 22 a viz Gwengolo 1927.

Buhez hir da Weltaz ma ray laouenedigez e dud hag e Vro !

EURED

An A. Binvel eus a Vaden hag an Dimezell Yvona 'n Estour, — merc'h Rener *Bleun-Brug* Gwened, — eus a Bloemeur, a zo bet eureujet e Ploemeur d'an 11 a viz Here diweza.

Bennoz Doue ha santez Anna war an dud nevez !

PERSONED NEVEZ

An A. Cudennec, kure Itron Varia 'r Wir Zikour a zo bet anvet da berson e Loc-Envel er miz tremen. Hen eo oberour « *Dre ar bedenn* » pe « *Jenovefa* » ar pez kaer a zo bet c'hoariet e Montroulez gant Merc'hed Douarnenez d'ar 14 a viz Gwengolo.

An A. Clisson, kure Iliz-veur Landreger a zo bet anvet da berson e Plounerin. En deiz ma voe laket, en e garg, e lennas, e brezoneg, — eun nevezenti, sur a-walc'h, — ar Gredo a dle pep person nevez lenn a-raok kemeret stur e barrez.

An A. Clisson eo oberour *an Ankelc'her* ar pez farsus bet c'hoariet e Montroulez gant c'hoarierien Plougerne d'an 13 a viz Gwengolo.

D'ar bersoned nevez a ra enor da Vreiz, gand o skridou brezonek, Feiz ha Breiz a ginnig he doujans hag he gourc'hemennou !

PAJENNAD BREURIEZ-VEUR AR BREZONEG

Setu aman eun nebeut geriou a zo bet degaset d'eomp gant Loeiz ar Floc'h evit Bro-Leon hag, evit Kerne, gant hol lenner ha kenlabourer mat eus kloerdi Gwened. Trugarez d'ezo!

Yez-Leon:

dibenveza « action de détourner l'attelage au bout d'un champ pour reprendre un nouveau sillon ». Orin ar gerze n'eo ket sklêr a-walc'h. Diouz her gwelout e henvel beza devezet eus *pennvez* a gaver marteze en *a-bennvez* « de propos délibéré ». E Kerne e tistager *a-bennfest* hag e c'hallfe ar ger-ze dont eus *penn* ha *fest*, eur ger koz da lavaret *start* (sellout ouz *Glossaire moyen-breton* an aot. Ernault, pp. 235, 476). Derc'hel, mar plich, d'ober enklask war ar geriou-ze.

klokus « qui a l'oreille paresseuse » a oa bet staget gwechall gand an aotrou Kermarker ouz geriadur bras brezonek-gallek ar Gonideg. Diwar yez Kerne e kemere an aotrou Kermarker ar geriou a stage evel-se ouz ar geriadur. A-bouez eo gouzout — a drugarez da Loeiz ar Floc'h, — e klever *klokus* e Leon ivez. Eur ger eo hag a yo mat da zegemerout er yez lennek.

frelle « occupation » a zo bet rôet gand an aotrou Ernault en e c'heriadurig, pajen 162, hogen evid enez-Vaz hepken. Setu hen astennet d'ar yez Leon ha, da heul, d'ar yez lennek a-bez.

grac'hellet (evit *gwrac'hellet*, furm reiz) « chifonné ». Eur ster (sens) ouspenn da staga ouz ar ger-ze a gaver e geriadurig an aotrou Ernault, pajenn 210.

berr eo e skeuliad « il se trouve à court pour son travail ». Eun doare-lavar eo amprestet digand an dôerien p'en em gavont en o labour diwar o skeul war lein an tôennou.

dispak a zo gantan « il fait des embarras » (evel *digor, digorou, digoradur*).

domani « lent dans ses actes ». Sellout e geriadurig an aotrou Ernault, pajen 88, ar ger *damani*. Mat e ve, d'am meno, digemma etre *damani* « triste » ha « sans entrain, lent dans ses actes » ha *domani* « domaine, domination ».

loua « sentir mauvais ». Ar ger-ze a gaver marteze e *louezae* « punaise » (flêrius e zae). Eur martezead n'eo ken.

Setu aman geriou all degaset ivez gant Loeiz ar Floc'h ha n'anavezan tra diouto. Eun dra vat e ve derc'hel da enklask diwar o fenn, klask ar reiz (genre) anezo ha kuntuilh diwar ziweuz ar bobl frazennou berr ma vezint boaziet enno:

afiet « régulièrement ».

kildre « tormentille ».

romun « déguisé ».

griv « (homme) solide ».

krakou « déchets de bois ».

Roullenvi « godiller » a zo kar, moarvat, da « *polea, paollevia, poulina, polina, poulenvat* ». Sellout ouz geriadurig an aotrou Ernault, pajenn 439.

Kroza « expectorer », *kroz* « crachat de malade » a gaver ivez e *Feiz ha Breiz*, e pennadou ker kentelius ar Medesin, a zo evit *kraost, kraosta*. Sellout ouz geriadurig an aotrou Ernault, pajenn 319.

Rafalet « mis au rebut » a zo anezan eur ger-pobl evel *repetuet* e Treger.

Krabosou a vez graet gantan en doare-lavar *kerzout war e grabosou* « marcher à quatre pattes »; sellout ar geriadurig, pajenn 317. Diwar-benn *parlochou* sellout ouz ar bajenn 443.

Trugarez eur wech c'hoaz da Loeiz ar Floc'h evid e labour ken talvoudek! Ra gendalc'ho gantan!

(*Da genderc'hel*).

Bodadenn Breuriez-Veur ar Brezoneg d'an 13vet a Wengolo e Montroulez

D'ar meurz, 13vet a wengolo, e-kenver kendalc'h ar Bleun-Brug, ez eus bet e Montroulez eur vodadenn eus hor Breuriez-Veur. — Deut d'ar vodadenn : an aotrou Chaloni Uguen, rener evit Bro-Leon, an aotrou abad Goff eus Douarnenez, an aotrounez Ernault, pennrener, Vallée, sekretour, Ropars Hémon, Elies, Even ha Caurel. An aotrou abad Perrot hag an aotrou Gourvil n'o deus ket gallet dont galvet m'edont da vodadennou all. An aotrou Chaloni Guillevic, rener evit Gwened, an aotrou abad Clerc, rener evit Treger, an aotrounez Moal, Bocher, R. Le Roux, Ollivier ha Louet o doa skrivet peb a lizer d'en em zigarezi. Kelou ebet eus hon tenzorier mat, an aotrou De Carné a zo klanv, am eus aon.

Stag eo hor Breuriez, goude reiza an doare-skriva, da zastum ha da reiza geriadur ar yez. Savet e vezo enklaskou, evel ar re a voulomp aman, diwar-benn geriou hor rannyezou n'int ket bet teskaouet c'hoaz. An aotrou abad Goff a enklasko e Douarnenez war geriou ar verdeidi. Goulenn a reomp skoazellha kenlabourerien evid an enklaskou-ze.

Da groueria an eostad geriou e savo an aotrou Ernault eur geriadurig o rei orin ar geriou hag o verka, da heul, o zalvoudegez e-kenver ar yez skrivet. Displega a ra mennad al levrig-se ha diskouez penaos e tleer er seurt studiou en em harpa war skridou ar grenn-amzer. Hor c'henvreudeur, an aotrounez Ollivier ha Gourvil, o deus kavet dournskridou talvoudek-meurbet an Tad Pelleter. Mat e ve furcha adarre da gavout eur Vuhez *sant Gwenole* moulet e lizerennou gotek (gwelet gant Kermarker ha kollet abaoe) ha « Dictionnaire de Coatanlem » (tri levr dournskrid) miret eun hir amzer e kastell Trogriffon e-kichen Montroulez.

Diwar-benn an doare-skriva an aotrounez Goff hag Uguen a zo ali n'eo ket bet embannet a-walc'h reolennou *Emgleo ar Skrivagnerien*. Eul labour eo hag a denn da hini ar yezadur (grammaire). Goulenn a zo, emezo, dreholl d'eul levr-yezadur. Dastumet en deus an aotrou Roparz-Hemon danvez eul levrig-yezadur, nemet n'eo ket peurc'hraet c'hoaz, emezan. Diouz e du, an aotrou Ernault a zo e venoz sevel eul levr « Grammaire historique et raisonnée ». En em glevout a ray gand an aotrou Ropars Hemon evit ma kloto an daou labour. An aotrounez Vallée ha R. Le Roux a embanno hep dale eun « Dictionnaire français-breton ».

Goulenn a ra an aotrounez Ropars Hemon ha Goff ar perag eus reolenn an araogennou (prépositions) : skriva *evit, gant, rak*, hag all, dirag eur gensonenn hag *evid, gand, rag* dirag eur vogalenn. Gwell eo hen ober, a respont an aotrou Ernault, dre n'eo ket an araogennou geriou evel ar re-all. Geriou-harp, adgeriou n'int ken, oc'h en em liamma striz-ha-striz ouz ar geriou a deu war o lerc'h. A-hend-all, eur reolenn eo ha n'eman ket e-touez ar re bouezusa. Hel lezel a heller ma kaver re ziaes.

Meuleudi a rôer ha gourc'hemennou-kalonekaat d'al levriou nevez, dreist-holl da *Brinsezig an Dour*, gant Ropars Hemon. Galvet eo d'ober eur vad dispar. Hen erbedi a reomp start da holl lennerien Feiz ha Breiz.

Sekretour ar Vreuriez-Veur,
F. VALLEE.

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon
Bouteier, dilhajou, mezer, lïen, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.
Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.
TI LE CORRE
an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz liz Sant-Mikael **VREST**.

Goulennit e ti ar marc'hadour ar Zoavon
e galleg « Le Plus Chic »
Hennez eo ar gwella

Entreprises J. PLOUÉ - J. COLLIÈRE
36, rue de Siam BREST — **J. PLOUÉ** — 57, rue de Traverse BREST
Déménagements - Camionnage - Transit - Transports
Cadres - Wagons - Autos Capitonnés
R. C. Brest, 600 — Ad. Tél. Ploué-Brest — Tél. 0-58

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez **LE NOR**
evit hoc'h holl asuransou (ar vuez, an ti, an ezn hag all).
BOUCHÉ-PILLON ha LE GALL, 1, ru Victor-Hugo, e korn ru Baris. (Komzet e vez Breiz)

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iodmor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL**, al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL**, aozet gand an Dr en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez*, ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerné*.

Staliou Neveziou Bras
Aux Galeries Saint-Mar
108 à 112, Rue Jean-Jaurès
KOANTA NEVEZIOU GWELLA PR
Kavet e vez dilhad graet, en avans, ha grae goude kemeret ar vent; dilhad nevez evid a hag ar baotred yaouank.
DREIST EVID AR MEZERACH DU HAG
Evit an dud diwar ar maez

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou
Hadou dibadet eus ar gwella tiez
TI A. HUON
Savet e 1840
L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H
13, Straed Siam — BREST
Télég. AUDREN-GRAINES-BREST — *Téléph. 5-35*
BINVIOU - PESKETA
KERDIN - SIFELL A BEP SEURD
Brezoneg en ti — TI A FIZIANS — R. C. Brest 49

- AUX -
DAMES DE FRANC
95, 97, 99, Straed Siam, BREST
-:- BRASA STALIOU ER VRO
NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIEG
ARREBEURI -:- TRAOUACHOU PA
Ar wella marc'hadourez evid an izelo
Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset b ti gant kirri dre dan.
Tud an ti a oar Brezoneg

Pommad ha Bleud NOELLIN
a bare Ruzderiou ar vugale NEVEZ-C
Ar Pommad Noelline a zo ar gwella louzou o
SPINAC'H AR BRONN
Priz pep louzou, 18 real.
Kaset e vez gand ar fakteur evit 20 real.
STAL-VRAS :
GRANDE PHARMACIE
Foucher et Le Monnier
75, Ru Siam, Brest
BO
pour un Ecu
GRAT
à envoyer au L
NOELLI
75, rue de Si

63vet BLOAVEZ

HA BREIZ

EO

KOSA

KAERA

HA MARC'HADMATA

KANNAD MIZIEK SKEUDENNET

A C'HELL KAOUT

AR VRETONED

IZ a gav dor zigor e kement
:z komzet ennan brezoneg.

Er Bloaz 1927

FEIZ HA BREIZ a vezo kalz kaeroc'h c'hoaz; kreski a raio eus an hanter; e vent a vezo an hini a voe roet d'ezan pa voe krouet, er bloaz 1865, hag a viras epad 19 vloaz.

Digor e vezo n'eo ket hepken *D'AR PEVAR BREUR*, da lavaret eo da vrezoneg Leon, da hini Treger, da hini Kerne ha da hini Gwened, met ivez da hini Bretoned Breiz-Uhel o deus ranket deski brezoneg, nann, siouaz, war barlenn o mammou, met el levriou; daoust da-ze, gwelet a reoc'h, e ouezont en em denna gantan brao bras, hag hep dale Breiziz a ouezo en em glevet eus an eil penn d'egile da Vreiz ha n'o devezo ken etrezo nemed eur feiz, eur yez, eur galon.

FEIZ HA BREIZ a raio *TRO VREIZ;* embann a raio, gant taolennou dispar, studiadennou war hon ilizou-meur, hor chapeliou, hor c'halvariou, hon tenzoriou a bep stumm hag a bep danvez; peadra a vezo gantan da ober eul levr evel ma n'eus ket bet moulet c'hoaz hini ebet ker kaer e brezoneg.

N'eo ket 40 skrivagner eo a skrivo ennan er bloaz 1927, met 50, da nebeuta.

Daoust da-ze e vezo ker marc'had mat ha biskoaz.

Da gemeret en hor moulerez pe en hon tiez-gwerz, diouz an niverenn, ne gousto nemet 4 real hepken.

Da gemeret, diouz ar bloaz, pa ne gemerer nemed eun niverenn hepken, eo 13 lur ha 10 lur hepken, dre bez, pa gemerer da nebeuta 5 niverenn.

KOUMANANTIT DA FEIZ HA BREIZ

HIZIO KENTOC'H EGET WARC'HOAZ

O kas ar priz anezan hag hoc'h adres, dre ar post, d'an A. Georgelin, 4, rue du Château, Brest. C/C 44.40, Rennes.

Kenavo, lennerien vat ha krenvroiz ker, ha bennoz Doue d'eoc'h.

Plougerne, d'an 8 a viz Kerzu 1926.

Y. V. PERROT,
Rener « Feiz ha Breiz ».

ennit,
skignit,
mirit

Feiz ha Breiz
Kannad ar Vretoned

lur er bloaz hepken e teu ar pez,
pa gemerer, da nebeuta, 5 niverenn.

HOR BANNIEL BEO

Ar brezoneg eo banniel beo hor Breiz. Den n'hen nac'h, rak den n'eo gouest d'hen ober, nemet kollet en defe e benn.

D'an holl Vreiziz eta,

Beleien ha tud desket,
Tud yaouank ha tud er gozni,

eo poania, m'o deus c'hoaz eun tamm lorc'h, evit ma chomo ar banniel-ze, sounn, ha skedus, en e zav, ha divrall, daoust d'an amzer ha d'an dud fall.

Breiziz, va c'henvroïz ker, ma fell d'eoch harpa ar brezoneg. evel ma livirit, harpit *Feiz ha Breiz*, ar gelaouenn a ra, gand ar muia, evid e zifenn.

Kemerit hi, bep sul kenta 'r miz. *Bugale*, lennit he *marvailhou*; *yaouankiz*, kanit he *soniou*; *merc'hed*, lakit da dalvezout skridou *Tintin Anna*;

Tud klanv, ha tud yac'h, grit kervez aliou *ar medesin*.

Labourerien-douar, sellit piz ouz pennadou pouezus an A. O. Chevillote; *Barzed*, deskit kenteliou an *A. J. Kerrien*, *Skrivagnerien*, heuliit kelennadurez an *A. F. Vallee*.

Breiziz, lennit buheziou hon tud santel savet gand an *A. Uguen*, ha grit ho Tro Vreiz da heul *G. P.*

Keit ha n'ho po ket laket *Feiz ha Breiz* da veza lennet, dre holl, en dro d'eoc'h, etouez ho kerent hag hoc'h amezeien, arabad eo d'eoc'h kredi ho pefe graet kalz a dra evid ar brezoneg.

Ha koulsgoude, ar brezoneg a rank beza harpet gand ar Vretoned; arabad eo gedal tud ar gouennou all da rei an dourn d'eomp, i hag o deus a-walc'h, da ober, oc'h harpa o yez o-unan.

Bretoned, ma 'z eus eun tamm karantez, en ho kalon, evitho Pro, grit holl eun dra bennak, *er miz-man*, evit skigna muioc'h-mui *Feiz ha Breiz*, er c'heriou ha war ar mêziou!

Eun dra gaer eo gouzout meur a yez, met, eun torfed eo lezel eur yez diavêz da ranna etre diou, en he bro, eur bobl ker kaer hag himi ar Vretoned.

Feiz ha Breiz n'eo nemet 10 lur er bloaz, ar pez, pa gemerer da nebeuta, pemp niverenn.

Piou n'eo ket gouest da gaout gwerz da 5 niverenn, en e barrez pe en e anaoudegez?

Breizad ebet, ma'z eus eur berad gwad breizat, dindan e ivinou.

Ioul hon eus da gaeraat c'hoaz *Feiz ha Breiz*, adalek an niverenn a zeu; evit gellout hen ober roït d'eomp ho skoazell, o tigas d'eomp lennerien nevez a gleiz hag a zehou.

Evit beza servichet, *adalek ar bloaz nevez*, kas an adres hag an arc'hant da; M. Georgelin, Administrateur du *Feiz ha Breiz*, 4, Rue du Château Brest. C/C. 44-40. Rennes a-raok an 19 a viz Kerzu, [illegible] ziwezata, rak *Feiz ha Breiz* miz Genver, a rank beza moulet en deiz-ze evit ma vezo a-bred a-walc'h da zigouezout en holl barreziou abenn Gouel Nedeleg.

Y.-V. PERROT,
Rener Feiz ha Breiz.

N'achetez pas de meubles avant d'avoir visité la

NDE FABRIQUE de MEUBLES

BRETONS, MODERNES, LOUIS XVI et ANCIENS

Maison Louis QUEMENEUR

Fondée en 1905 — Sculpteur Breton

Grand choix de Salles à Manger et Chambres à Coucher en tous genres.

Meubles à l'usage de la Campagne

Magasins de vente et d'exposition : 37, rue Louis-Pasteur, BREST

Usines à Saint-Pierre-Quilbignon

Tud an ti a oar brezoneg.

Une visite s'impose

n par camion-auto

agricoles métalliques

étalliques — Serrurerie d'Art
fer — Toutes pièces forgées et estampées.

BERTHOMIER

Constructeur

ue Jean-Jaurès, BREST Tél. 2-75

magasins — Silos métalliques
er — à fourrages « Gautier »
articulées
monte-plats
aison — *Représentant des Ateliers et Fonderies*
Mesnet, Paris. — *Gustin fils, Paris.*

ts et devis gratuits sur demande.

neaillerie HAUTIN

(Maison fondée en 1880)

s BERTHELOT

SUCCESSEUR

Jean Jaurès et rue Saint-Martin

BREST (FINISTÈRE) R. C. Brest 9848

l choix d'appareils de Chauffage
énage - Éclairage - Articles de Bâtiment
Toiles cirées et Nappes

***Ti kos L'OLLIÉROU* - L'Hostis et Jorde,** deut war e lerc'h
18, 27, Straed Louis-Pasteur - BREST R. C. 1442

Pa ho pezo eun dra bennak da brena, dalc'hit sonj ez eo en hon ti e kavoc'h atò ar muia da joaz dag an trezou neveza e mouchouerou ha tavancherou brodet. *Seiz, mezer ha danvez a bep seurt.*

Dioc'h doare ar varc'hadourez an ti-man a werz gwelloc'h-marc'had eget n'eus forz pehini hall.

Eun eskompt a ugent real dre gant a vez roet e marc'hadourez ha dek dre gant d'ar familhou niverus.

GARAGE CENTRAL

DU RUSQUEC et Cie

17, Straed Jean Jaurès, BREST — Teleph. 0-51

Guerzerien ar merkòu:

DONNET -:- DELAGE
CHENARD-WALCKER -:- ROCHET-SCHNEIDER

Les 7 CV *Chenard-Walcker* et *Donnet* sont des voitures économiques, élégantes et répondant à tous les besoins.

Stock Michelin

Labouradeg stummet eus ar gwella evid aoza mat ha buan an holl girri dre dan
Ar c'hirri chomet a-zac'h war an hent a vez dizac'het ganeomp war ar zul hag ar gouliou

Stal-labour karonserez, Dibrerez ha liverez
R. C. Brest 2529 — Téléphone 25
Ti Frédéric LAURENT
23, 25, 27, Straed an Tour d'Auvergne - LANDERNE
An itron intanvez LAURENT *war e lerc'h*
Dreist evid ar gweturiou skanv war rojou kelc'hiet-gom, Road-Carts ha troterezed, kirri-saoz, gardens.
Rojou kelc'hiet-gom a bep Seurd. Ar Rojou kelc'hiet-houarn a vez lakaet ganeomp da rojou kelc'hiet-gom.

63et BLOAVEZ. — N° 12 — KERZU 1927.

FEIZ HA BREIZ

KELAOUENN VIZIEK GANT SKEUDENNOU

Renet gant Y.-V. PERROT.

KOUMANANCHOU. — Breiz: 13 lur er bloaz. Frans ha broiou stag outi: 15 lur. — Diavez bro: 20 lur.
Skriva da: F. GEORGELIN, administrateur, 4, rue du Château, Brest. — C/C 44,40 Rennes.

TAOLENN AR MIZ

Feiz ha Breiz, p. 233. — Kan ar Pellgent, J. ER BAYON, p. 237. — Klemmou al labourer divroet, J. L'H., p. 238. — Mikael an Nobletz, J. U., p. 240. — Santez Katel, p. 242. — Itron Varia Wir-Zikour, G. P., p. 243. — Kenta kentel ar barz yaouank, J. K., p. 247. — Eur ger diwarbenn ar skoliou, J. U., p. 248. — Labour-douar, O. CHEVILLOTTE, p. 249. — Noz Nedeleg e 1794, p. 251.

SULIOU HA GOUELIOU AR MIZ

4 *a viz Kerzu.* — Eil sul an Asvent. Oferenn ha gousperou ar zul-ze.
8 *a viz Kerzu.* — Ar Werc'hez krouet dinamm. Gouel devosion.
11 *a viz Kerzu.* — Trede sul an Asvent. Oferenn ar zul-ze. Gousperou kenta sant Kaourintin, eskob Kemper.
18 *a viz Kerzu.* — Pevare sul an Asvent. Ober a raer hizio gouel sant Kaourintin, d'an oferenn-bred ha d'ar gousperou.
24 *a viz Kerzu.* — Yun ar Mabig bihan.
25 *a viz Kerzu.* — Ginivelez ar Mabig Jezuz.
62 *a viz Kerzu.* — Sant Stephan, kenta merzer, Gouel devosion.

FEIZ HA BREIZ [1]

O Breiz, douar ar zent koz, douar ar Varzed,
N'eus bro all a garan kement barz ar bed.

Va Breudeur,

Douar ar zent, douar ar Varzed, setu petra eo bet Breiz-Izel gwechall, setu petra a dle chom, unanet e kalonou he bugale, karantez Doue ha karantez ar vro gant he giziou kaer hag ar yez santel o deus komzet o zadou koz.

Komzet hon eus, er mintin-man, eus ar Feiz; goulennet em eus ouzoc'h lakat poan da rei d'ezi, epad an deiz-man a bedenn, eun nerz nevez, rak ne vefec'h ket gwir Vreiziz, ma ne vije ket en ho kalon eur Feiz beo. Evit gouarn ar feiz, gouarnomp karantez 'vit hor bro gant he giziou ha dreist holl gant he yez, rak dillo e vo nac'her e Zoue an hini a zo nac'her e vro. — *Feiz ha Breiz* a zo diou c'hoar.

I. — *Feiz ha Breiz* a zo diou c'hoar; o dispartia a ve o gwannaat o diou ha lies mat o laza. Gouzout mat a reont kement-se, ar re n'o deus er bed-man, lavaret e vefe, nemed eur vicher: mouga ar Feiz e kement lec'h m'her c'havont; evit dont a-benn eus o labour fall, int a en em gemer, da genta penn, ouz ar yez; int a sko er galon, rak kalon ar vro eo ar yez a gomz he bugale hag o deus komzet o zadou koz.

Setu ouspenn 20 vloaz tremenet, eun nac'her, Komb a veze graet anezan, a lakas en e benn distruja ar c'hredennou santel en doa hen nac'het. Goude beza skarzet ar c'houventjou, forbannet menec'h ha leanezed, hen a daolas pled war hor bro. Poan a rae d'ezan gwelet e Breiz-Izel eur

O Breiz, douar ar sent koz, douar ar Varzed
N'euz bro all a garan kement 'barz ar bed.

MEM BRÉDER,

Doar er sent, doar er varhed, chetu petra é bet Breiz Izél gueharal, setu petra a dle chom unanet e kaloneu, he bugale karante Doué ha karanté er vro get hé hizieu kaer hag er ieh santel en des komzet ou zadeu koh.

Komzet hun es, er mitin-men, ag er Fé; goulennet em es genoh lakat poen de hrein dehi, épad en dé-men a beden, un nerh neùè, rak ne vehèh ket guir Breihis, pe ne vehé ket en ou kalon ur Fé biù. Aveit goarn er fé, goarnamb karanté doh hun bro get hé hizieu ha drest ol get hé iéh, rak fonapl e vou renavi d'é Zoue en hani e zou renavi d'é vro. — Fé ha Breih e zou diù hoér.

I. — Fé ha Breih e zou diù hoér; ou disparti e vehé ou goannat ou diù ha liés mat ou lahein. Gout mat e hrant kement-sé, er ré n'en des ér bed-men, hanval e vehé, nameit ur vechér: mougein er Fé é kement leh m'hé havant; aveit donet de ben ag ou fal labour, ind um gemér, de getan pen, doh er iéh; ind e skoa er galon, rak kalon ur vro e zou er iéh e gonz hé bugalé hag en des konzet ou zadeu koh.

Chetu open 20 vlé treménet ur renavi, Komb e oé groeit anehon, e lakas en é benn distruj er hredenneu santél en doé ean nahet. Arlerh en devout skarhet er hovandeu, forbannet menahed ha léannezi, ean e daulas é spi ar hun bro. Poen e hré dehon guélet é Breih-Izél ur fé ken kriù ha

(1) Prezegenn graet gand an A. Breurec, e Retred ar *Bleun-Brug*, d'ar 14 a viz Gwengolo warlene. Ar brezegenn war *Feiz* a gavoc'h e *Feiz ha Breiz* miz gwengolo diweza p. 176.

eiz ker krenv ha ker sounn, ha setu ma tigouezas un deiz, gand ar bersoned hag ar veleien, ar gourc'hemenn da brezeg e galleg: komz brezoneg a oa difennet grons.

Petra ray ar veleien?

Va breudeur, ar Vretoned ne blegont ket. — D'ar zul warlerc'h, yez ar vro a zasonas krenfoc'h eget biskoaz e ilizou Breiz-Izel. Ar veleien o doa komprenet penaos ar pez a venne an nac'her diskar n'eo ket hepken yez ar vro oa, met ivez karantez Doue ha feiz hor gourdadou.

Feiz ha Breiz a zo diou c'hoar... Piou a glask, va breudeur, diskar yez ar vro, ar yez santel o deus komzet sent brudet Breiz-Izel, ar yez santel he deus komzet santez Anna, ar yez santel he deus douget d'an nenv, a rummad da rummad, pedennou ar Vretoned? Piou? An diavezidi; ar Vretoned a nac'h o Breiz; an dud difeiz!

E pe seurt skoliou e klasker disc'hwrizienna a galon ar c'hrouadur ar spered breizad? Er skoliou digristen. Gouzout mat a raer aze penaos Feiz ha Breiz a zo diou c'hoar; gouzout mat a raer penaos laza unan a zo laza eben. Plijet gant Doue ha gant santez Anna rei kement-se da anaout splann d'ar vistri kristen a c'hellfe beza faziet war eun hent fall.

Feiz ha Breiz a zo diou c'hoar.

Va breudeur, mar plij ganeoc'h, deuit da ober eun dro vale, gand ar misioner en deus ar blijadur da brezeg d'eoc'h, dre ar parreziou en deus gwelet abaoe 13 vloaz. — Setu an Argoad gand e goadou didrouz, gand e draoniennou klouar, gand e lanneier melkonius hag e zouarou frouezus ma kresk enno an trevad; setu an Arvor gant e devennou, gant e reier, gand e enezennou, gand e vor glas a zav e vouez, d'an abardaez, evit luskellat Breiz-Izel. Du-hont ha du-man ni a gavo parreziou santel, parreziou kristen eman beo enno feiz hor gourdadou; d'eomp en iliz evid eur mision, eur retred, d'eomp da danva

douster an overennou en eur chapel
eur chapelig didrous, e meziou Breiz Izel!

D'eomp e tiegeziou bugale ar zent. Aze n'eo ket kollet c'hoaz ar giziou koz. Aze e komzer, e peder e yez ar Vretoned. Aze ar spered breizek a zo beo ha yac'h evel ar feiz.

Du-man ha du-hont, e kavan parreziou a zo diverket o ano eus a douez ar parreziou a feiz krenv; parreziou e reseo enno, meur a wech, ar misioner, lizeri hir, skrivet e galleg fall, evit tamall d'ezan ar prezegennou brezoneg en deus graet; evid ar parreziou-ze ar giziou koz a zo re goz. Met, va breudeur, klaskit ar feiz! Ma teuit c'hoaz a-benn d'he c'haout, c'houi a welo ez eo ken truilhek hag ar galleg a gomzer. Ar giziou koz, ar yez, ar spered breizat a zo aet kuit; ar Feiz a zo gwannaet ma neo ket maro; kement-se hag hen a zo ar penn kaos da gement-man? Ne vennan ket hel lavaret, met beza ez eus eun dra ha ne c'hell ket nac'h eun den hag en deus daoulagad evit gwelet: — ar parreziou m'eman ar Feiz o vont war wannaat enno, ar parreziou ma 'z eus, en iliz, da ken sonn, ha chetu arriù un dé, get er personned hag ér véléan, er gourhemen de bredeg é galleg : konz breton e oé dihuennet gronz.

Petra hrei er véléan ?

Mem bredér, er Vretoned ne blégant ket. — Er sul arlerh iéh er vro e zasonnas kriùoh aveit biskoah é ilizieu Breih-Izel. Er véléan en doé konprenet penaus er peh e venné er renavi diskar ne oé ket hembkin iéh er vro, mes eùé karanté Doué ha fé hun gourdadeu.

Fé ha Breih e zou diù hoér...

Più e glask, mem bredér, diskar iéh er vro, er iéh santel en des konzet sent brudet Breiz-Izél, er iéh santel en des konzet santez Anna, er ieh santel en des douget d'en néan, a rumad de rumad, pedenneu er Vretoned ? Più ? En dianvezerion ; er Vretoned renavi ; en dud difé !

E peh skolieu e anséer dihouriennein a galon er hroédur er spered breton ? Er skolieu digrechen. Gout mat e hrér azé penaus Fé ha Breih e zou diù hoér ; gout mat e hrér penaus lahein unan e zour lahein an aral. Plijet get Doué ha get Santez Anna hrein kement-sé d'hanaùein splann d'er vistr krechen e hellehé marsé bout fariet ar er fal hent.

Fé ha Breih e zou diù hoér.

Mem bredér, mar plij genoh, deit d'hobér un dro balé, get er misionér en des er blijadur de bredeg d'oh, dré er parézieu en des guélet a houdé 13 vlé. — Chetu en Argoed get é goedeu didrouz, get é flangenneu kloar, get é lanneu melkonius hag e doareu fréhus ma kresk enné er bléad ; chetu en Arvor get é deùeneu, get é rehiér, get é inizenneu, get é vor glas e saù é voéh d'anderù noz aveit luchennat Breih-Izél. Duhont ha dumen ni e gavou parrezieu santel, parrezieu krechen e ma biù enné fé hun gourdadeu; damb én iliz aveit ur mision, ur retret, damb da danoat,

Doustér en overeneu en ur chapél
Ur chapelig didrouz é mézeu Breih-Izel.

Damb é tiegeheu bugalé er sent. Azé er modeu koh nen dint ket hoah kollet. Azé e konzér, e pedér é ieh er Vretoned. Azé er spered breton e zou biù ha iah el er fé.

Duhont ha dumen, me gav parrezieu e zou diverchet ou hanù a vesk er parrezieu gredus ; ér parrezieu é reseù mar a huéh er misionér lihérieu hir, skriùet en ur fal galleg, aveit temal dehou er predegeu breton en des groeit; aveit er parrezieu sé er modeu koh e zou ré goh. Mes, mem bredér, klasket er fé ! Mar det hoah de ben ag hé havein, hui e huélou é ma ken truhek el er galleg e gonzér. Er modeu koh, er iéh, er spered breton e zou oeit kuit, er Fé en des goanneit ma nen dé ket marù ; kement-sé ha ean e zou ér pen kaus de gement-men ? Ne vennan ket er laret, mes bout e zou un dra ne hel ket nahein un den en des deulegad aveit guélet : — er parrezieu men dé er Fé é monet ar hoannat enné, er parreziou ma zou én iliz, dér sul, kement a lehieu

kaver enno ar giziou divergont deuet a ziavêz bro, eo ar parreziou a zo o trei war ar galleg. Sellet em eus en dro d'in, alies a-walc'h gant melkoni; gwelet em eus gant va daoulagad a Vreizad hag a veleg; war gement-se, n'em eus aoun ebet, den n'am dislavaro!

II. — Feiz ha Breiz a zo diou c'hoar. Va breudeur, lavaret em eus alies a-walc'h an dra-ze; m'hel lavar ha m'hel lavaro. Pa zilezer ar giziou breizat, ar yez da genta penn, en eur barrez, ne 'z eont ket kuit o-unan kaer.

Deuit war va lerc'h da unan bennak eus ar parreziou-ze ha n'eman ket mui enno ken an hevelep yez, an hevelep spered hag an hevelep kalon ha gwechall.

Setu ni én eun tiegez a oa gwechall eun tiegez kristen. — Petra, va breudeur, a ra eun tiegez kristen? ar bedenn ha, dreist pep tra, ar bedenn lavaret war eun dro gand an holl. En tiegez-se, war meziou Breiz-Izel, holl dud an ti, an tad koz hag ar c'hrouadur dister, a en em vode, a groazie o daouarn, hag a bede, holl war eun dro, kent kemeret o diskuiz.

En deiz hizio, an tad koz, an tad, ar vamm hag ar vugale ne gomzont ket mui an hevelep yez: galleg a zo desket d'ar c'hrouadur; red e óa ober evel ar re all! Penaos e vennit c'houi ma vo lavaret ar bedenn, war eun dro, evel gwechall ? Peb unan, diouz e du, a lavar e bater, betek an deiz ma vo ankounac'haet da vat. En tiegez-se ne beder ket mui evel gwechall, hag hen a zo atao, evel gwechall, eun tiegez kristen? Ar garantez evid ar vro hag evit he yez a zo aet kuit ; n'eo ket aet, gant he hent, he-unan kaer.

Setu ni en iliz. Eman an Aotrou person er gador brezeg; e pe yez e prezego hen, e galleg pe e brezoneg? Ma komz e galleg, ar re goz a zo aze hag a zo al lodenn wella eus ar vandenn, ne glevint ket eur ger; kerkoulz e vefe d'ezan komz latin. — Ma komz brezoneg ar bôtred yaouank a zo aze a c'henaouego, a stanko o diskouarn; ar vugale o deus desket o c'hatekiz e galleg ne gomprenint netra.

E pe yez e prezego hen? Paourkez person!!

Da genta penn en deus klasket, o prezeg e galleg hag e brezoneg, rei d'e holl vugale magadur ar spered; met kent pell, hen a skuizo dirak bolontez fall eun toullad penou foll hag avelet.

Eman an Aotrou person er gador-brezeg; selaouomp: komz a ra e galleg... Allas, e pe zouar e kouezo hadenn zantel ar wirionez! An hent a zo digor d'an diouziegez ha d'an denvalijenn. — Ar garantez evid ar vro hag he yez santel a zo aet kuit; n'eo ket aet, gant he hent, he-unan kaer.

Taolomp eur zell war ar barrez. — Yez ar vro a zo aet kuit, ha, war eun dro ganti, ar giziou koz.

Ne gomzer ket mui a vrezoneg; ne venner ket dougen kén, ken nebeut, gwiskamant ar Vretoned Kenavo d'ar c'houefou dantellek; kenavo d'an dillad kaer gand o voulouz ledan ; paourkez Bretoned! yez Bro-C'hall a gomzont, evel e Bro-C'hall e vennont beza gwisket; mez o deus eus o bro. Sellit ar merc'hed yaouank: touzet o deus divergont deit a véz bro, e zou er parrezieu-sé e zou é troein d'er galleg. Sellet em es endro d'ein, liés mat get mèlkoni, guélet em es get mendeulegad a Vreihad hag a veleg; a zivout kement-sé n'em es doujans erbet ma vou hanni e zei d'em difari.

II. — Fé ha Breih e zou diù hoér.

Mem bredér, laret em es liés mat kement-se, m'er lar ha m'er larou. — Pen dé forbannet ér hizieu breton, er iéh de getan pen, ag ur barrez, n'en dant ket kuit en ou unan gaer.

Deit ar me lerh é unan benak ag er parrezieusé é péhani n'en des chet mui, el guéharal, ur memb iéh, ur memb spered ag ur mem kalon.

Chetu ni en un tiegeh e oé guéharal un tiegeh krechen. — Petra, mem bredér, e hra un tiegeh krechen ? er beden hag, a drest pep tra, er beden laret ar un dro get en ol. — En tiegeh-sé, guéharal, pe zisplegé en noz he mantel du ar mézeu Breih-Izél, rah en dud ag en ti, en tad koh hag er hroédur distér, en um dolpé, e joenté ou dehorn, hag e bedé ol ar un dro kent kemér ou repoz. — Hiniù en dé, en tad koh, en tad, er vam hag er vugalé ne gonzant ket mui er memb iéh ; galleg e zou disket d'er hroèdur, rekiz e oé gobér el er réral ! Penaus e vennet hui ma vou laret er beden, ar un dro, el guécharal ? peb unan e lar é bater a kosté, betag en dé ma vou ankoéheit aveit mat. — En tiegeh-sé ne bedér ket mui el guéharal ha éan e zou ataù, el guéharal, un tiegeh krechen ? Er garanté doh er vro ha doh hé ieh e zou oeit kuit ; n'en dé ket oeit en he unan gaer.

Chetu ni en iliz. — E ma en Eutru person ér gadoér bredeg ; é peh iéh e predegei éan, galleg pe breton ? Mar konz é galleg, er ré goh e zou azé, hag e zou er loden guellan ag er vanden, ne gleùeint ket ur gir ; kerklous e vehé dehon honz latin. — Mar konz breton, er bautred iouank, hag a drest ol, er merhed iouank e zou ézé e brei bégeu, e stankou ou diskoarn ; er vugalé en des disket ou katechim é galleg ne gonpreneint nitra. E peh ieh e predegei éan ? Peurkeh person ! !

De getan pen anséet en des, é predeg é galleg hag é breton, rein de ol é vugalé magadur ér spered ; mes kent pèl éan e chuéhou dirak fal volanté un tolpad penneu fol ha aùélet.

E ma en Eutru person er gadoer bredeg ; cheleuamb : konz e hra é galleg... Allas, é peh doan e koéhou haden santel er huirioné! En hent e zou digor d'en diouegeh, d'en tioélded. — Er garanté doh er vro doh hé ieh santel e zou seit huit... nen dé ket oeit get hé hent én hé unan gaer.

Taulamb ur sel ar er barrez. — Ieh e vro e zou oeit kuit, hag, ar un dro geti, er modeu koh.

Ne gomzér ket mui brehoneg, ne vennér ket mui eué goarn guskemant er Vretoned. Kenavo d'er houifeu dantellek; kenavo d'en dillad kaer get ou velouz ledan; peurkeh Bretoned! iéh er vro gal e gonzant, el ér vro gal e vennant bout gusket; méh ou des ag ou bro. Sellet er merhed iouank; touzet ou des ou bleu; chetu ind hantér nuè; un tam

bleo; setu int hanter noaz; eun tamm danvez oketek taolet war o diskoaz; eun tamm danvez envel ouz an hini a c'hrounné gwechall gweleou on tud koz. O daouarn, hizio en deiz, a zo marze gwennoc'h ha flouroc'h eget daouarn ar merhed yaouank a-wechall, met, va breudeur o halon hag hèn a zo ker glan ha ker kaer! Ar giiou-ze ne dalvezont netra da greski ar feiz.

Ne gomzer ket mui a vrezoneg; ne venner ket ui, ken nebeut, en em zidui evel ma rae ar Vreoned a-wechall. E lec'h soniou breizat, ker c'houek a ker brao, klevit ar soniou gallek ha, siouas, eo ket ar re vraoa eo a zo bet digaset d'hor bro; lies mat, c'hoant am eus da lavaret, al liesa, ne lever enno nemet komzou hag a zaotr ar c'henou lavar hag an diskouarn o selaou. — Kement-se e dalv netra da viret ha da greski ar feiz en hor ro!

Gwechall pa zeue daou Vreizad yaouank d'en m unani evid ar vuhez, dre liammou an eured risten, int a bede bepred d'ar banked, teir vreiadez : an onestiz, ar reizted hag ar gompartaiant vat. — E lec'hiou hag a anavezan mat hag zo o trei ouz ar galleg, e kaver penaos an teir reizadez-se a zo breman re goz; pedet e vezont a jom er ger. Re goz ivez an dansou kaer a veze raet gwechall ouz mouez ar biniou hag ar bomard, dindan splannder an heol, dirak an holl. Er salle de bal » e vez graet an traou, hizio en deiz; ze e vez danset etre peder moger, epad nozveiou a-bez, dansou nevez, ha klevet em eus lavaet penaos, el lec'hiou-se, e weler bepred, e mesk n dud yaouank bodet, diou zanserez: an diverontiz hag an hudurnez. Ar giziou breizat a zo aet uit ha kement-se n'eo ket talvezet da netra evit reski ha miret ar Feiz hag an onestiz en hor ro!

El lec'hiou m 'eo aet kuit ar giziou koz ar giiou nevez o deus kemeret o lec'h, ha saotret pep ra... saotret o deus betek an enterramanchou. E e seurt parreziou e chomer e tal dor an iliz epad ervich hag oferenn? E pe seurt parreziou e kleer a-drenv [al laouer] an arched a zouger d'ar vered divizou trouzus kentoc'h eget pedennou? 'eo ket red d''in hel lavaret d'eoc'h; digorit ho aoulagad hag her gweloc'h

Dre an nor, digoret a dammigou, ar garantez evit Breiz, evit he yez, evit he giziou koz a zo aet uit; pa 'z eo bet digoret, en he lamm, na pebez raou diskempenn a zo deuet en o lec'h!! Treiourien d'o Doue, treitourien d'o bro ar re o deus ae digoret.

Breiz, douar ar zent koz, douar ar varzed... Stank int c'hoaz ar re ho kar a greiz kalon; ar re a zo aman ouz va selaou a zo eus ar re-ze. — Plijet gant santez Anna a zo aman he relegou ma ho karint muioc'h-mui, rak ouz ho karet muioc'h mui, muioc'h-mui e karint o Doue.

Evelse bezet graet.

dañné boketeg taulet ar ou diskoé; un tam dañné hanval doh en hani e hroñné guéharal guléeu hun tud koh. Ou dehorn, hiniù en dé, e zou marsé guennoh ha flouroh eit dehorn er merhed iouank a huéharal, mes, mem bredér, ou halon ha éan e zou ker glan ha ker kaer ? Er modeu-sé n'en dint ket aveit kreskein er fé.

Ne gonzér ket mui brehoneg; ne vennér ket mui um zivertis el mar er groe er Vretoned a huéharal. E léh sonneu breton ken dous ha ker braù, kleùet er sonneneu gallek, hag allas, nen dé ket er ré vraùan e zou bet digaset d'hur bro; liès mat, hoant em es de laret, er lièsan, ne gleuér enné nameit konzeu e gousi er bég ou lar hag en diskoarn ou cheleu. — Kement-sé n'en dé ket aveit goarn ha kreskein er Fé en hun bro !

Guéharal pen dé deu Vreihad iouank d'um joentein aveit er vuhé, dré liameu en éred krechen, ind e gouvié berpet d'er chervad ter vreihadez: en onestiz, er reihted hag er gomportemant vat. — E léhieu e hanaùan mat hag e zou é troein d'er galleg é kavér penaus en ter Vreihadez-sé e zou bremen ré goh; kouviet int de chom ér gér. — Ré goh eué er krolleu kaer e oé groeit guéharal doh boéh er binieu hag er bomard, édan splandér en hiaul, dirak en ol. Er « salle de bal » e vé groeit en treu, hiniù en dé; azé e vé krollet étré peder magoér, épad nozieu a-béh, krolleu neué, ha kleuet em es laret penaus ér léhieu-sé e huéler berpet, emesk en dud iouank tolpet, diù goroleréz: en divergondaj hag er bailllardegéh. — Er hustumeu breton e zou oeit kuit ha kement-sé n'en dé ket aveit kreskein ha goarn er Fé hag en onestiz en ur bro... !

Er léhieu m'en dé oeit kuit er modeu koh, er modeu neùé en des kemeret ou léh, en des kousiet pep tra... kousiet ou des betag en intermanteu. — E peh parrezieu e chomér étal dor en iliz épad chervij hag overen? E peh parrezieu e kleùér ardran er leur e zougér d'er véred divizieu trouzus kentoh aveit pedenneu? N'en dé ket rekiz d'ein er laret doh; digoret hou teulegad ha hui e huélou.

Dré en nor, digoret a dammigeu, er garanté doh Breih, doh hé iéh, doh hé modeu koh e zou oeit kuit; pen dé bet digoret, en hé lam, pé sort treu diskonfort e zou deit en ou léh! ! Treiteriou d'ou Doué, treiterion d'ou bro er ré en des hi digoret !

« Breiz, douar ar sent koz, douar ar varzed »... Stank int hoah er ré hou kar a greiz kalon; er ré e zou amen doh me cheleùet e zou ag er ré-se. — Plijet get Santez Anna e zo amen hé relégeu ma hou kareint muioh mui, rak doh hou karein mioh mui, muioh mui é kareint ou Doué.

Evelsé re vou groeit.

Kan ar Pellgent

Ton savet gand an A. Mayet.

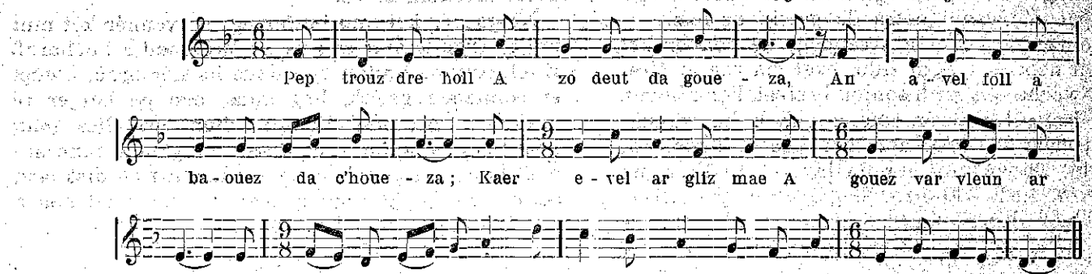

I

Pep trouz dre holl
A zo deut da goueza ;
An avel foll
A baouez da c'houeza ;
Kaer evel ar gliz mae
A gouez war vleun ar c'hae,
Jezuz ' zo diskennet :
War blouz ar c'hraou, hep fae,
Setu Hen astennet.

II

Eur vamm zeder
A vir en e gavel
E gorf tener
Diouz flemm yut an avel ;
Netra kaeroc'h n'eo bet,
Gwelet biskoaz er bed,
Eged ar Mabig fllamm
A weler, en e sked,
Gant ar Werc'hez, e Vamm.

III

An elez c'hlan
Holl a-unan ha krenv
Er vann, a gan
Meuleudi Mab an nenv :
Tud an uhelennou,
A red, a vandennou,
Da welet ar Mab glan
Hervez gourc'hemennou
An Elez, en o c'han.

IV

D'ar Rouaned
Eur steredenn a flamm,
Dal m'eo ganet
Ar Mabig gand e Vamm,
Hag i gant feiz ha mall
O welet kemend all
A red da glask Doue
A dec'h diouz pep hent fall,
Hag a gav o Roue.

I

Ar plouz ur hreu
Ur hreu iein ha digor
D'en aùélieu,
Hemb lukan hag hemb dor,
Ag en néan dichennet
Jézus é zou gañnet.
Kaër èl ur bar é bleù
Chetu ean astennet
Ar plouz ur peur kèh kreu.

II

Ur vam tinèr
En dalh ar hé barlen
Ha, get douster.
Dousig hi er luchen.
Nitra kaëroc'h ér bed
Ne hel ket bout guélet
Eit er hroédur distér
Er hreu-sé luchennet
Dré é vammig tinér.

III

Eled en néan
En noz-hont e ganné
Ou hañ kaëran
E'n inour de Vab-Doué.
En dud ag er mézeu
E zeuhlinas ér hreu
Dirag er hroédur glan
Revé gourheméneu
En Eled ag en néan

IV

Rouanné en doar,
E héli er steren
Deit hemb arvar,
E gav en un o fen
Er hroèdur e glaskant.
En hanaùet e hrant
Aveit ar Roué hemp par
Ha, get fé, é stouiant,
Er Rouanné ag en doar.

J. ER BAYON.

LEMMOU AL LABOURER DIVROET

Gwerz kurunet e Bleun-Brug Keranna

I

Siouaz, petra am eus me graet,
O pellaat diouz va Bro garet?
Petra 'm eus graet, o tilezel
Va Bro hep par, va Breiz-Izel ?
Eno, en eun draoniennn didrous,
En eun ti kuzet er brug rous,
Eno, pell diouz dispac'h ar bed,
Tregont vloaz 'zo ganet oun bet.
Eno, kan flour ar wagenn c'hlas
Va c'henta kousk a luskellas,
Yuadadenn ar barrou-arne,
Eno, d'an noz, am dihune.
El liorz kloz, d'an hanv laouen,
Son an eostig a zelaouen,
Ha, diarc'hen, er prajou gwer,
E korollen war lez ar ster.
E troad ar c'harz, d'ar miziou gor,
E kutuilhen ar bleun digor,
D'an deiziou yen, joa a gaven
O ruza war gein an aven.
Em diouskouarn hag em envor
Eo beo c'hoaz klemm moriou Arvor
Ha kleier Breiz, a-dreuz kant leo,
A zigas d'in c'hoaz o hegleo.
Mouez skiltr ar vombard, d'an eured,
Mouez kaonv ar person, er vered,
Mouez an denved, war ar peurvan,
Holl voueziou va bro a glevan.

II

Siouaz, petra am eus me graet,
O pellaat diouz va Bro garet?
Petra 'm eus graet, o tilezel
Va Bro hep par, va Breiz-Izel ?
Sioul hag abaf evel eun oan,
D'ar c'henta komz sentus e oan,
Ha va mamm d'in, war he barlenn,
Hep poan ebed, a zeskas lenn.
Ato war zao da c'houlou de,
Kevred, an tiad a bede,
Bemnoz-a-raok mont da c'hourvez,
E pedemp Doue a-nevez.
Meur a vreur, meur a c'hoar em boa,
Seul-vui a dud, seul-vui a joa,
Ha va zad d'eomp a lavare :
A vleun, en ti, morse n'eus re.
Dister e oa hor peadra,
Hor c'houezenn a roe d'eomp bara,
Ha, gant va zud, c'hoaz paotrik krenn,
En douarou e labouren.
D'an iliz ez eamp d'ar zuliou,
Ni gave eno kuzuliou
Ha komzou fur ar prezeger
Hon heulie, goudeze, d'ar ger.
Va yez a oa hini va Bro,
Yac'h e oan evel hon dero,
Gouestad e vleunie va c'halon...
Hirio, oun troet da hailhon.

III

Krena a ra va muzellou,
War va dioujod e ruilh daelou,
Pa zeu, war nij, doun em spered,
Ar zotoni vras em eus graet.
Eun deiz eta, deiz a anken,
N'hen ankounac'haïn birviken,
E krogas ar youl fall ennoun
Da vont e ker gand eur mignoun.
Skuiz e oan gant va labour tenn
Ha, diouz lavar eur gazetenn,
E ker, em befe deiziou berr
Ha nebeut a drà da ober.
Ar goustians, ken rust pa flemm,
Am tage gant rebechou lemm,
Ha va c'herent, ken mat ato,
Va aspede da jom ganto.
Strobinellet gant va hunvre
Da veva pelloc'h diere,
E kasen kuit diwar va zro
Mouez va Doue ha mouez va Bro.
Da zeiz ar c'himiad, eur zadorn,
Va zad paour a stardas va dorn,
Met, astennet war he gwele,
Va mamm vat dourek a ouele.
Hogen, hon daou, da galamae,
E tec'hemp, eur c'heneil ha me,
Hag ar morc'hed, gand e gizell,
A dreuze traïtour Breiz-Izel.

IV

Siouaz, petra am eus me graet,
O pellaat diou va Bro garet ?
Petra 'm eus graet, o tilezel
Va Bro hep par, va Breiz-Izel?
D'al lun da noz, wardro nav eur,
E oamp e Pariz, ar ger-veur,
Hag ez aen, gant va c'hamarat,
War al linenn da labourat.
C'houitell raoulet an hent houarn
Bemdez a rege va skouarn
Hag e kaven e oa kaeroc'h
Klemvan ar wagenn war ar roc'h.
Ar marc'h du a stleje an tren
A granche glaou da heul poultren
Ha va zonj a rede d'an od
Ken fresk e hanal ouz va jod.
Tud a bep yez, tud a bep bro
A welen e lec'hiou war-dro,
Met, siouaz, pebez kremm etre
Lavarou Breiziz hag o re.
Divizou lik, komzou hudur
A zistaolent gant plijadur
Hag, a-wechou, da jench c'hoari,
O zeod a zaotre ar vistri.
Eur gopr mat a-walc'h, bep sadorn,
Hep mank, a leunie d'in va dorn,
Buan e teuze, rag e ker
Dibri hag eva a goust ker.

V

Va lojeiz a oa eur gambr striz,
Na pebez mez evit Pariz:
Hag eur zell war va gwele louz
A zave ennoun keuz d'am flouz.
Tremenet em eus daouzek vloaz,
E kreiz ar reuz, e mesk ar gloaz,
Korf hag ene ez oun brevet
Ha gwasket oun gant ar c'hlenved.
O va Breiz, bro goz an drouiziz,
O douar benniget Breiziz,
Ruz gant da vrug, gwenn gant da lann,
Etrezout bemdez e sellan.
Va Doue, ro d'in ar yec'hed,
Ma c'hellin prim ac'han tec'het,
Hag e Breiz klevout, er maeziou,
Kanaouenn lirzin an neiziou,
Ma c'hellin, gant va daou ejenn,
Digeri irvi en dachenn
Ha d'an dournerez adarre
Roi da lounka pennou dare,
Ma c'hellin du-hont a-nevez
Mont da bedi, mont da govez,
Ha da japel santez Anna
Distrei, bep bloaz, da bardona.
Ma c'hellin erfin, hep dale,
Gwelet en dro d'in bugale
Ha, pa zono va eur, em Bro,
E peoc'h digemer ar maro.

J. L'HELGOUACH,
O. M. I.

Pedenn ar Breizadig bihan

d'ar Mabig Jezuz

Mabig Jezuz, ker kaer az kavan
M'az karan
Ha kement az karan
M'hel lavaran
D'it ha d'az Vamm
O mabig flamm !

MIKAEL AN NOBLETZ

Skrid arched plom
Mikael an Nobletz

Cy gist le corps de noble
et vénérable Messire Michel Le
Nobletz, d'heureuse mémoire, en son
vivant prestre et missionnaire apostolique
de la Basse-Bretaigne, lequel mourut au
Conquet en odeur de sainteté le 5 may 1652
âgé de 75 ans, et en l'année 1701 Monse gr
Pierre le Nebou de la Brousse, evesques et
compte de Léon fist tirer ces ossements du
lieu où il avoit esté enterré et les fist met-
tre en sa présence dans ce cercueil de plomb
qui fust ensuitte poze soubz un tombeau de
marbre que la piété des fidèles avoit fait
construire à l'honneur de ce St Prestre
le tout ayant estè prealablement
communiqué à la congrégation
des Rites

Burzudou all

ɔa ket ret mont da Zouarnenez pe da Dremenac'h pe
onk evit kaout grasou dre c'halloud Mikael an No-
. E zilhad, e skeudennou, ar chapeledou a oa bet
ıet ouz e gorf, goude e varo, eur bedenn, a oa awalc'h
kaout grasou dreizan.
I leanez eus Kalvar Raozoun a voe pareet diouz an
enn o tougenn epad nao dervez eun tamm eus sou-
nn Mikael an Nobletz.
rrin Fouquet, gwreg Bourlez, eus Sant Rivoal, a gol-
ıe merc'h, oajet a 6 vloaz, dre eur barrad terzienn.
uec'h eur a oa tremenet abaoe maro ar c'hroudur,
edod o voni d'e zebelia. Neuze ar vamm en em daolas
daoulin hag a bedas kalonek ar misioner santel :
ikael an Nobletz, emezi, servicher bras Doue, n'am
bugel all ebet; dalc'hit d'in va merc'hig, rak her gel-
a rit. » — Piou a lavaro levenez ar vamm hag estlamm
ud a oa eno, pa voe gwelet ar verc'hig o sevel hag
aret: « Me a jomo ganeoc'h, va mammm; pare oun? »
vartoloded, mignoned Mikael an Nobletz, a zo bet
meur a vech saveteet dre e zikour. E kreiz ar bar-
amzer e pedent Mikael d'o diwall, hag an avel, ar
a golle o c'hounnar.

***

Anaoudegez ar Vretoned evit Mikael an Nobletz

ır pennad mat a zo abaoe 1652, abaoe m'eo maro Mi-
an Nobletz, met n'eo ket ha ne vezo ket ankou-
haet gand ar Vretoned. Tud Breiz a gar enori, nann
ken o Sent koz, met ive an dud o deus, e doug ar
ntvejou, grêt vad d'ezo.
omzet hor beus eus ar chapel savet e Douarnenez da
ɔi sant Mikael Arc'hel, patron Mikael an Nobletz. Ar
ɔel a zo koant, bras a-walc'h, furm eur groaz d'ezi:
eur maen e lenner ar geriou-man:

Mre Hie : Paillart : rect : de Ploaré.
Michel : Poullaouec : Fabrique ; 1664.

rao oa ar chapel, ha kalz skeudennou enni. Hirio e
m c'hoaz lod anezo.
alz tud a zo bet o pedi e chapel sant Mikael. Eus
korn a Vreiz e tiredent, hag a-wechou d'ar pardon
eze betek dek mil den. An Tad Maner a veze alies
oc'h ober ar pardoniou-ze. E 1664 e chomas epad miz
mae penn da benn e Douarnenez. E 1665 e teuas adarre,
hag endro d'ezan 40 misioner. Neuze eo e savas pardon
sant Mikael. War e c'houlenn, an aotrou Louet, eskob
Kemper, a roas 40 dervez induljansou da c'hounit, epad
miz mae ha da bep meurs eus ar bloaz, d'ar re a zeufe
da bedi d'ar chapel, da gommunia, d'ar re a lakafe eun
oferenn. — Ar pab Alexandr VII a roas eun induljans
plenier da c'hounit d'ar zul kenta goude gouel Mikael.
E miz mae 1665, p'edo eno an Tad Maner gand e visi-
nerien, e teuas d'ar chapel kant mil perc'hirin; c'houezek
mil a reas eur gofesion jeneral, hag en eun dervez, da
zul an Dreinded e voe 7.500 kommunion.
E Tremenac'h (Plougerne) e voe savet eur chapel all
da zant Mikael Arc'hel e 1707, e kichen logig Mikael an
Nobletz. Eur pardon bras ha kaer a vez eno d'ar zul di-
veza a viz gwenngolo hag eun all, en enor d'ar Galon
Zakr, d'ar pempvet sul goude ar Pantekost. Ar re o deus
c'hoant da welet pardoniou santel, prosesionou kaer, n'o
deus ken nemet mont da Blougerne.
Adsavet eo bet logig Mikael an Nobletz e amzer an ao-
trou Fave, person Plougerne. D'an 21 a vezeven 1891, e
teuas an aotrou Lamarche, eskob Kemper, da venniga an
ti nevez: *ti an aotrou Mikael an Nobletz*, hag e voe eur
gouel bras meurbet. Kalz tud a ziredas, eus a bell zoken.
E Konk, chapel Itron Varia-ar-Wir-Zikour a zo ato en
he zav, ha kalz tud a vez eno o pedi, *e ti Vikael an
Nobletz*.
An iliz parrez e lec'h beza e Lokrist a zo breman e
Konk, eun iliz nevez, bras ha kaer, a zo bet savet eno er
bloaz 1856-58. Ar vered a zo ato e Lokrist.

***

Relegou Mikael an Nobletz

Er bloaz 1701, gand aotre eskob Kastell, dirag eun ni-
ver bras a destou, beleien ha tud lik, e voe tennet korf
Mikael an Nobletz eus bez an aotrouned Halgouet ha la-
keet e bez aotrou Measrioual, e keur iliz Lokrist, e tu an
Aviel. Varnan e voe lakeet ar bez marbr ker kaer a weler
hirio e iliz Konk, varnan skeudenn Mikael daoulinet o
pedi. An dra-ze a voe gret d'ar zul, 26 a vezeven 1701.
O deus sinet: Ambroaz Gall, beleg; F. Koer, beleg; A. du
Mescam; Anna de Kergroadez; Prigent Jozef Mikael de
Kerveny; Visant de Keroullas; Gabriel Million; Eleonora
Jorledan; Anna, ha Mac'harit du Mescam.
E 1855, d'ar bemp a viz kerzu, p'edod o sevel iliz ne-
vez Konk, e voe digoret ar bez adarre araok kas ar re-
legou da Gonk. An aotrou Mercier, person sant Louiz,
Brest; an aotrou Rivoalen, person Plougerne; an aotrou
Le Roux, person Lokournan; an aotrou Daniel Miorcec
de Kerdanet, alvokad, a voe karget eus al labour gand
an aotrou Sergent, eskop Kemper.
N'edont ket heb enkrez. Abaoe 1701 ez oa tremenet
meur a vloaz. Ha chomet oa ar relegou el lec'h m'oant
bet laket?
Dirak kalz testou, beleien ha tud lik, e voe digoret ar
bez. Dindan ar marbr e voe kavet eun arched ploum,
ha var an arched-se skeudenn ar misioner sebeliet. O kas
kuit ar boultrenn, e voe gellet lenn war an arched ar
geriou-man. « Aman eo bet lakeet korf an aotrou Mikael
an Nobletz, beleg ha misioner e Breiz-Izel, maro evel eur
zant e Konk d'an 3 a vae 1652, d'an oad a 75 bloaz. An
aotrou Per Le Nevoux de la Brousse, eskop Kastell, a
roas urz e 1701 da denna an eskern-man eus al lec'h
m'oant bet da genta beziet, ha d'o lakaat en arched ploum-
man dindan ar bez marbr savet evid enori ar beleg san-
tel. Kemennadurez a zo bet kaset da Gongregasion al Li-
dou. »
Ar golo ploum a oa soudet mat var an arched, ha siellet
e pep korn.
E gwirionez, m'oa ket da veza en entremar. Relegou
Mikael an Nobletz a oa eno.
Met, ha n'oant ket deuet da veza poultr ha ludu? Rak
skrivet eo: « Dalc'h sonj, den, out poultr, hag e tistroi
e poultr. »
An testou o doa adarre eun tammig enkrez o welet
digeri an arched ploum. Met laouen e voent o welet ar
pez a jome eus ar c'horf: eur mareau a eskern eus ar
penn, an dionskoaz, an divrec'h, an divesker, an diou-
groazell. Al lienenn m'oant bet dastumet enni, gwenn
gwechall, a oa breman melen.
Ar relegou a voe a-nevez lakeet en arched ploum, hag
a-nevez an arched a voe klozet, soudet ha siellet, kaset
da genta da japel sant Kristof ha da c'houde d'an iliz
nevez. pa voe peurc'hraet. Eno emaint dindan ar bez
marbr.

***

Prosez evit lakaat Mikael an Nobletz e renk an dud eürus

A-dreuz ar bloaveziou ar Vretoned o deus kendalc'het
da gredi eo Mikael an Nobletz eur zant ha da gaout fi-
zians ennan. E Douarnenez, e Konk, e Tremenac'h eo bet
ate pedet.
En eul lizer d'an aotrou Kerdanet (3 ebrel 1832), skri-
vet gand an aotrou du Chatelier, heman a lavar petra
rae, epad ar Revolusion, kement bag nevez a veze grêt
e Douarnenez; en he beach kenta ez ae da steki ouz aot-
chou Konk, hag ar vartoloded, en eur vont, a gane kan-
tikou en enor d'o misioner koz. E Konk, e c'houlennent
e vennoz.
Kendalc'het en deus bete-vreman da skuilh grasou var
dud Douarnenez hag ar re holl o deus e bedet.
Abalamour da-ze ez eus c'hoant e ve lakeet e renk an
dud eürus.
E 1867, 130 beleg eus an eskopti, bodet e Kemper evid
ar retred, a reas eur goulenn d'an aotrou 'n eskob Ser-
gent, evit ma vefe grêt enklask var buhez, vertuziou ha
burzudou servicher bras Doue, Mikael an Nobletz. Met
n'ez eas an traou var araok nemet e 1888, en amzer an
aotrou Lamarche, eskob. Neuze eo e voe hanvet barne-
rien an eskopti karget d'ober an enklask.
Epad daou vloaz e labourjont, o sellet piz ouz an holl
skridou hag o selaou testeni ar re holl a anaveze eun
dra bennak divarbenn Mikael an Nobletz. Eus a bep tu
ar veleien, an dud lik a zeuas da ziskleria o doa atao
klevet lavaret oa Mikael an Nobletz eur zant, en doa grêt
hag a gendalc'he d'ober burzudou.
Er paperiou kaset da Roum e weler testeni an darn
vrasa eus chalonied an eskopti, testeni personed Plou-
gerne, Konk, Douarnenez ha re all. Gwelomp eul loden-
nig eus an traou diskleriet.
Setu aman petra lavar an aotrou Kervella, bet kure e
Plougerne eun hanter-kant vloaz bennak. « Me a zo bet
ganet er bloaz 1822; va zad a oa bet ganet e 1780. E
glevet em eas meur a vech, p'oan bihan, o konta d'in
oa kemeret Mikael an Nobletz evid eur zant gand an holl
e Plougerne. Er c'hloerdi bihan, er c'hloerdi bras, er
misionou, e kement lec'h m'oun bet, em eus ato klevet
komz cus Mikael evel eus eur zant. » Hag e konte ar bur-
zud-man, c'hoarvezet e Plougerne. « Eur paotr bihan,
dek vloaz bennak d'ezan, en doa en em c'hloazet. E dad
e gasas da gaout an aotrou Morvan, medesin Lannilis, a
lavaras edo krog an tetanos ennan hag e teufe dizale ar
maro d'ezan. Ar vamm a redas da feunteun Mikael No-
bletz, e Tremenac'h, ha leun a fizians, a roas da eva d'ar
c'hlanvour eus an dour-ze. Ar paotr a bareas. Ar mede-
sin a c'houlennas diganen eus e gelou divezatoc'h, hag
a voe souezet o klevet oa pare, rak kredi a rae oa maro
abaoe pell mzer. »
Araog an dra-ze, e Plougerne ive, Goulc'han Abguil-
lerm, gloazet o koueza divar varc'h, bet o kaout meur a
vedesin hep beza gwelloc'h, ne c'helle mui labourat. Ober
a reas le da vont da bedi da japel sant Mikael ha da
gas eur gurunenn. Adaleg an deiz-ze e welleas ha dizale
e c'hellas labourat.
Setu aman burzudou all kontet gand eur beleg eus
Plougerne hag a zo beo c'hoaz: Eur paotr, Jakez ar Goff,
ne c'helle ket bale ez vihan, en em lakeas raktal da vale
e chapel Tremenac'h, en deiz ma voe kaset di gand e
gerent.
Eur plac'h yaouank, Jozefin Bars, deuet da veza Leanez
eus Urz ar Spered-Santel, a voe pareet eus eur gwall
glenved, oc'h eva dour kerc'het d'ezi eus feunteun Tre-
menac'h. Ar medesin, goulskoude, en doa diskleriet n'oa
pare ebet eviti. Dre anaoudegez vat he deus kemeret an
hano a Leanez Mickael-Mari.
An aotrou Lamour, person Konk, en deus ive roet da
anaout meur a vurzud:
Yann Gendrot, pesketaer e Konk a voe pareet e 1889
eus eur c'hlenved bras oc'h ober eun naved da Vikael
an Nobletz.
E 1886, Louiza Podeur, he doa droug-sant, a voe pareet
raktal o tont da bedi da vez Mikael an Nobletz. Dimezi
a reas daou pe dri bloaz goude, ha ne gouezas mui.
Eur vaouez eus a Bloumoger, gwreg ar Maze, klanv
bras hag a dlie mervel dizale hervez daou vedesin, a
c'houlennas digant Mikael an Nobletz ar c'hras da jom
e'hoaz eiz vloaz var an douar evit gellout sevel he bu-
gale a oa d'ar mare-ze re yaouank. He goulenn a voe
roet d'ezi; sevel a reas he bugale, met eiz vloaz goude;
deiz evit deiz, e varvas gand ar c'hlenved-se.
E Douarnenez Kristina Godec, intanvez Renot, a zis-
klerias ive beza bet grasou bras dre zikour Mikael an
Nobletz: e 1891, 1892 he deus gwelet bugale d'ezi o pa-
rea en eun doare burzudus goude m'he doa pedet Mikael
an Nobletz. Prometi a rae mont var droad eus Douar-
nenez betek Kok e pelerinaj da bedi e kichen bez Mikael,
hag e veze selaouet he fedennou.
E Enez Sun, d'ar 15 a eost 1899, eur paotr, Gwennole
Miliner, tolet er mor gand eun all, a zistroas, d'ar ger
glebiet holl hag a gouezas klanv. Warnez mervel edo, pa
voe grêt evitan eun naved da Vikael an Nobletz. Ker-
kent e pareas.
Eus a bep tu e teuas tud da ziskleria o doa bet grasou
bras goude pedi Mikael an Nobletz.
Ar varnerien karget eus ar prosez a zibabas ar pez a
gavent kaera, hag e 1891 oa prest n traou da gas da Roum.
D'ar 6 a ebrel 1897, ar Pab Leon CIII a roas aotre da
gregi e prosez servicher *enorus* Doue, Mikael an Nobletz,
beleg ha misioner.
An Iliz a gemer ato he amzer. Ober a ra enklask war-
lerc'h enklask, sellet a ra piz ouz pep tra, ha ne lavar
he ger diveza nemet goude hir amzer a-wechou. Evit san-
tez Jann d'Ark ez eus bet ranket labourat epad ouspenn
30 vloaz. Evit santez Tereza ar Mabig Jezus eo aet buan
an ntraou, rak aman oa burzudou testeniet mat gant me-
desined, ha burzudou nevez c'hoarvezet.
N'eo ket a-walc'h diskleria en deus grêt Mikael an No-
bletz burzudou. Roum a c'houlenn merkou skler, anat,
testou gouiziek. Burzudou Mikael an Nobletz a zo burzu-
dou kaer meurbet, testeniet int bet gant tud poellek. Eve-
lato n'eo ket a-walc'h evit Roum, ma ne vez ket testeni
medesined da heul.
Petra zo d'ober? Setu aman: Pa vezo eur c'hlanvour
dare da vervel, dilezet gand ar vedesined, e erbedi ouz
Mikael an Nobletz gant feiz ha fizians, ober evitan eun
naved, eur pelerinaj da Dremenac'h pe da Gonk pe da
Zouarnenez, ha ma teu da barea, mont raktal da c'hou-
lenn testeni ar vedesined o doa e welet.
Ha neuze, pedomp evit ma plijo gant Doue enori e
zervicher santel. Anez ar bedenn ne c'heller netra. E
1913, Roum he deus diskleriet eo bet miret ar vertuziou
gant Mikael an Nobletz en eun doare-dreist. Ar bazenn
genta eo evit beza savet e renk an dud eürus.
Ma vez eun deiz lakaet Mikael an Nobletz e renk an
dud eürus ha, da c'houde, e renk ar zent, e vezo levenez
e Breiz ha goueliou kaer meurbet.
Met, ha goude ma vefemp maro araog an deiz-ze, e
c'hellomp kredi eman Mikael uhel savet e gloar ar Ba-
radoz. Den ne c'helfe niveri ar re holl a zo er Baradoz,
met eun nebeut hepken a zo lakaet o hano gand an Iliz
var Roll an dud eürus ha var Roll ar zent.
Dalc'homp koun ato eus ar c'henteliou en deus roet
d'e genvroiz Mikael an Nobletz. Kerzomp dre an hent
diskouezet gantan. Greomp fae var an bed, e vadou, e
blijadureziou. Deskomp hor c'hatekiz, hag hen deskomp
d'ar vugale. Karomp ar retrejou ar misionou, tenlomp
hor mad anezo. Dalc'homp d'hor feiz, hor brasa tenzor,
difennomp hor feiz ouz mevelien an drouk-spered, ar
glask he mouga, ha greomp gwella ma c'hellimp evit ma
kendalc'ho da lugerni var hor bro sklerijenn an Aviel.

J. U.

Santez Katell ha Niccolo Toldo

BREMAN EZ EUS 550 VLOAZ. — Katell, (1347-1380), ginidik eus a Ziena, en Itali, unan eus a bemp krouadur war nugent Giacomo di Benincasa, a varvas, gwerc'hez, d'he zri bloaz hag tregont, goude beza laket kalz a vrud da goueza war he ano hag eleiz a zantelez da vleunia war he ene.

Ar seizvet Pab, ginidik eus a Vro-C'hall, a oa war gador sant Per, p'edo en he gwir wella, hag hini anezo, abaoe ar bloaz 1305, n'oa bet a chom e Rom; gwelloc'h e oa ganto beza e Avignon; siouaz, epad an amzer-ze, ker-benn ar bed kristen a oa deuet kement a ziskar enni ma venne koueza en he foull.

An aotrou Doue a zibabas Katell, eur verc'h tregont vloaz, da vont da gaout, evel m'hel lezanve, « ar C'hrist war an douar », a oa Gregor XI e ano neuze, d'e bedi da zizrei da Rom; Gregor, goude beza klevet ar pez a lavare d'ezan merc'h Giacomo di Benincasa, daoust d'e gardinaled, d'e vreur, d'e nied ha d'e dad zoken hag a oa koz, hag e rankas lammat dreist e gorf, evit mont er méz eus e balez, a guiteas Avignon d'an 13 a viz gwengolo 1376; d'ar 17 a viz genver 1377, e oa digemeret e Rom, e kreiz ar brasa enoriou. Ennan e unan, e lavare neuze, diwarbenn Katell, ar pez a lavaro, diwezatoc'h, a c'henou, ar pab Urban VI: « Ar plac'hig-ze a ra mez d'eomp holl! »

Abaoe Gregor XI n'eus bet pab gall ebet ken oc'h azeza war gador sant Per.

Gand ar pennad a lakomp aman e weloc'h pebez kalon vat a vaouez he devoa santez Katell, eur zantez hag a gare hon tud koz hag a lavare diwar o fenn : « Breiziz a dremen atao dre gement toull ma tremen an heol! »

Niccolo Toldo a oa eur skanv-benn a baotr ; graet en devoa eun taol fall ha barnet e oa da veza dibennet a daoliou bouc'hal. Mont a rae anezan e-unan pa lavaret ano d'ezan eus e varo ha gwallgomz a rae eus an Aotrou Doue. Katell a deuas da glevet e pe stuz edo hag ez eas d'e welet en e brizon ha setu aman petra skrive, goude ar maro, da Raymond a Gapoua, he c'hovesour :

« Bet oun o welet an hini em eus lavaret ano anezan d'eoc'h, kentoc'h, ha ker frealzet ha ker laouenaet eo bet ouz va guelet ma en deus asantet kovez. Goulennet en deus ouzin rei va ger d'ezan da jom en e gichen da eur e varo ha graet em eus evel m'em oa lavaret. Diouz ar beure, a-raok an taol kloc'h kenta, oun aet d'e gaout ha raktal e voe laouenaet holl. Her c'has a ris da glevet an oferenn. Komunia a eure, ar pez n'en doa ket graet biskoaz. Soubla a rae e youl da youl Doue ; aoun en doa hepken na vije ket mestr a-walc'h d'ezan e-unan p'en em gavje eur ar c'hastiz hag e lavare d'in : « Gand a ri, chom ganen, ha n'ez ket d'am dilezel ha neuze ez ay mat an traou hag e varvin laouen ! » Hag e tiskuize e galon war va hini. Neuze e klevis evel c'houez vat gand e wad a oa evel toueziet gant va hini a garfen skuilh evit va fried kunv Jezuz. Ar c'hoant-se a greske em ene, hag o welet pegen enkrezet e oa e liviris d'ezan :

« Bez laouen, va breurig paour, rak dizale ez aimp d'an eured a bado da viken ; mont a ri, gwalc'het e gwad Mab Doue, gand ano Jezuz a zalc'hi bepred en da spered ha me az kedo war dachenn ar justis ! »

... Neuze, peb enkrez a yeas eus e galon ; an dristidigez a oa war e dal a droas e levenez ha gand an dudi en devoa e lavare : « Na pebez gras kaer am eus bet evelato, o kaout eur peoc'h ker c'houek, em ene, p'en em gavan war dachenn zantel ar justis ! » Gwelit pebez sklerijenn en doa bet eus an nenv pa lavare e oa santel tachenn ar justis : « Ya, a lavare c'hoaz, krenv ha laouen e vezin, ha me 'gav d'in e rankan gedal mil bloaz all c'hoaz pa ouezan e vezoc'h eno ouz va gortoz! »

Mont a ris eta d'e c'hedal da dachenn ar justis hag e peden evitan ar Werc'hez Vari ha santez Katell, gwerc'hez ha merzerez. A-raok ma oa en em gavet e stouis da lakat va gouzoug war ar piltoz, e tlie lakat e benn warnan, met ne gavis ket ar pez a glasken hag e peden hag ec'h aspeden hag e lavaren : *o Maria !* Youl am oa da gaout diganti ar c'hras da lakat sklerijenn ha peoc'h en e galon epad e amzeriou diweza... Va ene neuze a oa kel laouen, o veza ma ouien e oa roet d'in va goulenn, ma ne welen den, daoust ma oa leun ar blasenn a dud.

« Digouezout a eure pelloc'h, evel eun oan habask, hag, ouz va gwelet, e vousc'hoarzas. Goulenn a reas ouzin ober sin ar groaz warnan. Goude beza roet d'ezan e c'houlenn. e liviris d'ezan gouestadik : « Kea, va breur kunv, dizale, e vezi en eured a bado da viken! En em astenn a eure gant habaskter ; dizelei a ris d'ezan e c'houzoug ha soublet, en e gichen, e komzis d'ezan eus gwad an Oan. Ne deuas eus e c'henou nemed daou c'her : « Jezuz ! », « Katell ! » Hag e serris va daoulagad en eur lavaret : « Me fell d'in! » hag e tigemeris e benn etre va daouarn.

« Raktal e welis an Den Doue a oa e sklerder par da hini en heol... an ene-ze a yeas e gouli e gostez hag ar Wirionez a roas d'in da c'houzout e oa saveteet an ene-ze dre drugarez, dre drugarez hepken, hep dellid ebet eus e berz... »

« Pa voe kaset ar c'horf ac'hano, va ene a danvas eur peoc'h dudius ha kement a c'houez vat a gleven gand ar gwad a oa strinket war va dilhad, ma ne lezis ket her c'has kuit.

« Siouaz ! plac'h reuzeudik a zo ac'hanoun, ne livirin ger ebet ken. Penaos e c'hellin kènderc'hel da veva war an douar-man ? »

Na pebez taolenn gaer : ar pec'her a varv gant keuz d'e bec'hed a zo eur breur kurunet ; santez Katell a garfe beza bet en e lec'h ; en e raok ec'h en em gav, dre nerz ar gwad, etre divrec'h Jezuz hag e gouli e galon.

Ha goude ma n'hon divije evid anaout santez Katell nemed ar bajenn-ze eus he buhez, ne vijemp ket gouest d'en em viret d'he c'harout ha d'he fedi.

Iliz Itron Varia 'r Wir Zikour e Gwengamp

Toutes les fois que la Nationalité bretonne sera mise en question, vous verrez brillet le patriotisme des Guingampais.

S. Ropartz, Guingamp. T. 11, p. 26.

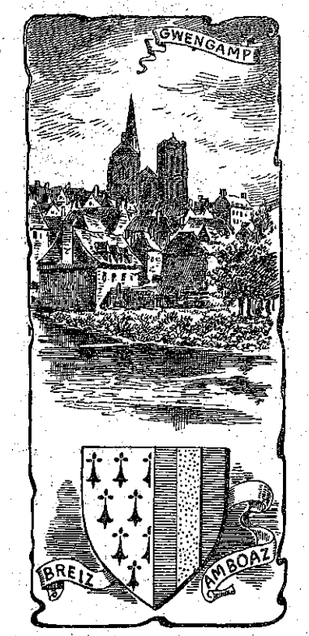

Gwengamp a zo savét e kreiz eun draonienn hinvidik grounnet, abell ha tu ha tu, gant meneziou Bre, Bourvriag ha Mousterus ha tostoc'hik gant roziou Sant Leonard, Montbareil ha Kastell-Pik. Kemerit an hent a geroc'h d'en em gaout enni, iliz an Itron Varia, gant he zouriou uhel, a vezo, atao, kenta tra e paro warnan ho taoulagad ; eun iliz, hounnez, hag a zo eun estlamm gwelet pegen dibradet eo azioc'h mogeriou ledan, kastell krenv, tiez koz, baliou ha liorzou kêr, douret ker brao gant dour an Treo ; pep kristen ha pep breizad a oar ervat eman eno ti karet Itron Varia 'r Wir Zikour, brudet mil bell a zo ha ken darempredet atao breman gand ar bardonerien ha ma oa er c'hantvejou tremenet, endra m'edo ar feiz, en he birvidika, e Breiz.

An iliz-ze ne oa ket bet savet da genta, evit beza iliz parrez ; savet e oa hepken evit beza chapel kastell Gwengamp ; anat a-walc'h eo kement-se pa zeller ouz ar profou a roas dezi an duk Konan IV (1156-1166) hag an dukez Kontanza (1171-1201).

Pemp bali a zo en he diabarz ; e tu an hanter noz he deus daou dour hag a zo chomet da vega hag e kreiz toenn an iliz ez eus eun tour all hag a zo beget hag uhel meurbed, eur gurunennad touribellou en dro dezan.

Evid ober eun hevelep pez kaer eo bet red, a c'hellit kredi, staga meur a-wech d'al labour ; met, ne ouezer ket mat a-walc'h, pe-goulz eo bet graet pep lodenn anezan. Gouzout a raer hepken e lakeas an Duk Charlez Bleiz, — aotrou Gwengamp, dre e wreg, bet lazet e tal Alre, d'an 29 a viz Gwengolo 1364, — sevel chapel an Tenzor ; gouzout a raer ivez eddod o labourat war ar c'heur, er bloaz 1462. Al lodennou all eus an iliz a zo bet savet er XVI[e] kantved ha nevezet pe astennet diwezatoc'h.

Pe zeller ouz ar pez-labour-ze, oc'h en em lakaat dres dirak dor dal tu an hanter-noz e weler an daou dour en o c'haer, tour an holorach hag an tour plat. An tour-man a gouezas en e bouil, er bloaz 1535, evel m'hen doug ar skritell-man a lenner warnan c'hoaz :

La vigille saint André, vers le soir,
L'an mil cinq centz trente et cinq
La grande âme piteuse à voir
Fut de ceste tour qui à terre vint.

met a-benn ar bloaz warlerc'h e oa diazezet adarre maen kenta an tour nevez hag al labour a voe graet ker mat en taol-man, ma n'en deus ket finvet abaoe.

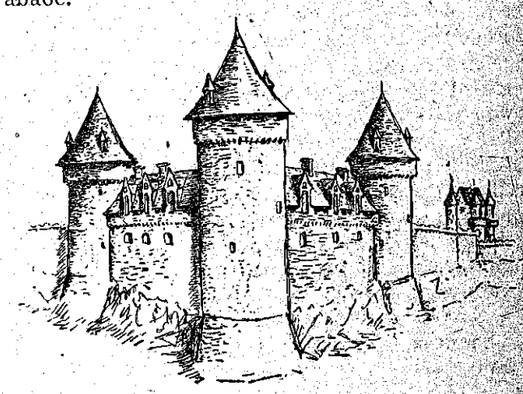

Cl. Demonmter.

Kastell Gwengamp, gwechall

Eun nor dal eus ar re gaera a zo etre an daou dour gand an daouzek abostol en dro d'ezi. Azioc'h an nor e weler diou skeudenn, kizellet en vein, hag eo, war a leverer, skeudennou Yann ar Brosse hag Anna Pisseleu a voe restaolet dezo, leveou Aotroned Penntenvr, o zud koz, gant Frañsez I, roue Frans, er bloaz 1535.

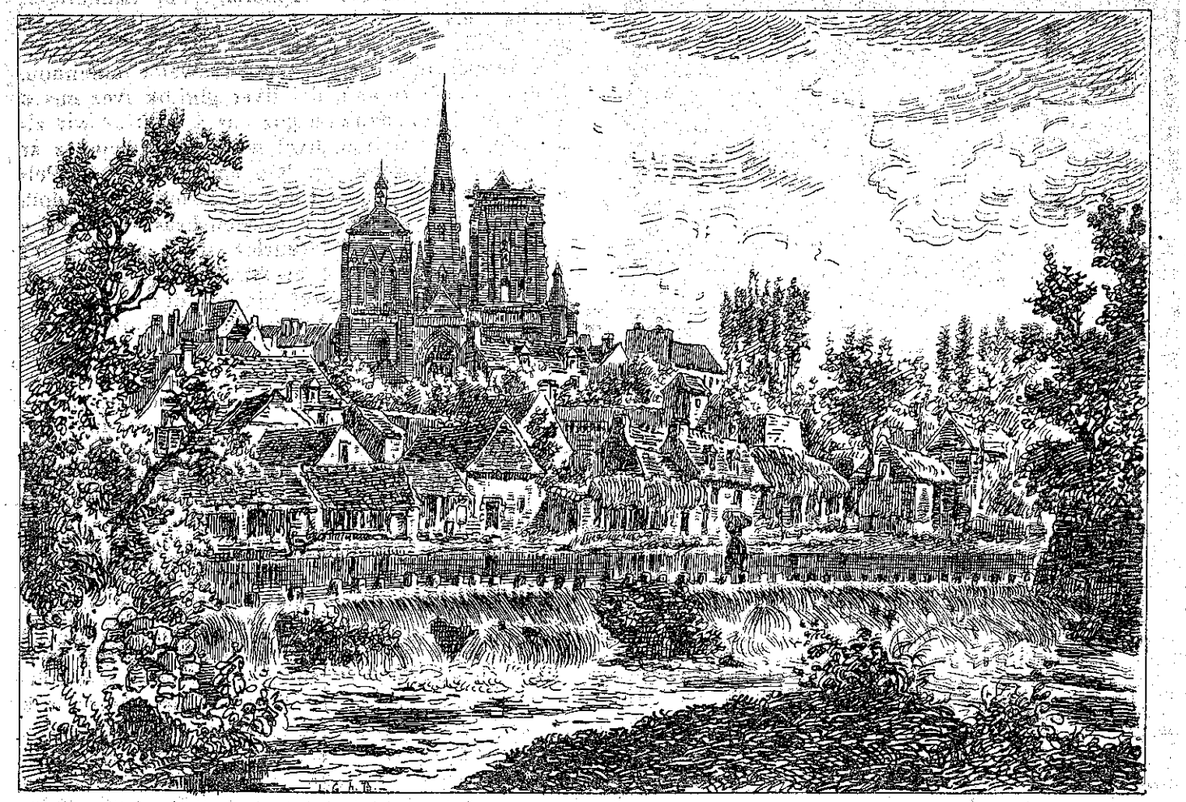

Iliz Itron Varia Wir Zikour e Gwengamp

Gwir Vretoned oa an holl labourerien o deus kizellet an nor gaer-ze hag o anoiou, Yann ar Moal, Jili an Nouezec, Yann ar C'hozic, hag Yvon Auffret, hen diskouez sklêr hag anat.

E tu ar sav-heol, e kaver diou zor-dal, hini santez Janned hag hini Itron Varia ar wir Zikour a arvez gwechall Itron Varia an Halegkoad. Ar porched-se, gant hini Kastell-Paol hag hini Rosporden eo kosa porchedou a zo e Breiz. Eno e kavoc'h atao Kleuniou o teurel o c'houez vat e-harz treid ar werc'hez, goulou o tevi ha tud o pedi.

Itron Varia 'z wir Zikour a zo gwisked d'ezi eur vantell zeiz glas, broudet gant neud aour ha neud arc'hant ; war he fenn e toug eur gouel seiz hag ar gurunenn aour ha perlez bet roet d'ezi gant Pi IX er bloaz 1857. Gwasa pez a zo, ar porched hag a oa digor gwechall a zo bet klozet, er bloaz 1854, gand eur gloued houarn, ha n'he deus stumm gaer ebet ; an daouzek abostol a weler er porched-ze a zo bet graet gand eur Sant Briegad, ar c'hizeller Ogée.

An nor-dal all, hini santez Janned, a zo bet roet an ano-ze d'ezi, evit derc'hel koun, sur a-walc'h, ens ar vaouez kalonek, Janned ar Pentevr, pried Charlez Bleiz, a vevas hag a varvas e Gwengamp, er bloaz 1384.

Ar skeudenn a zo a-zioc'h an nor-ze, daoust ma toug eur gurunenn a zukez, oa Gwerc'hez ar c'helou mat p'eman an ael Gabriel o tont da gemenn d'ezi e vezo Mann da Zoue ; skeudenn an ael, avat, a zo kollet.

En tu all d'an iliz eman dor *an Duked* ; an dos-

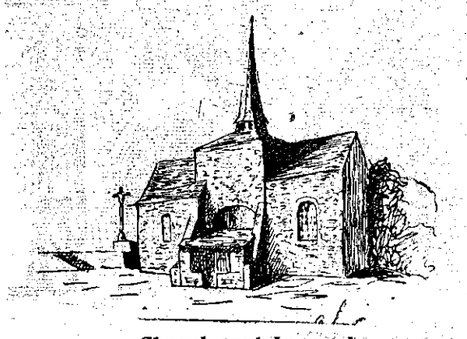

Chapel sant Leonard

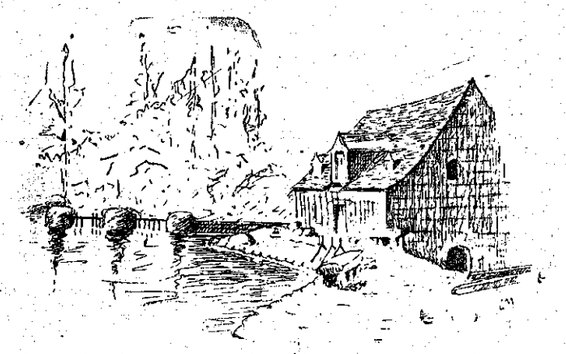

Milin ber, savet gand an Duk Yann V

Itroun Varia Wir-Zikour

dehou c'hoaz eman bez Per Morel, eskob Laundreger, ginidik eus a Wengamp, ha bet sebeliet eno, en bloaz 1401.

E chapel an Anaon e c'heller gwelet taolennou livet gand an Henañ, eul liver ginidik ivez eus a Wengamp, eun daolenn goz eus a L. V. ar wir zikour ha gwer a liou, livet warno kontuniou gwerc'hez an Werc'hez e Gwengamp hag emgann Patrow Trelo loc'h e kavit eun armel goz da virout ar Relegou.

Eur ger bremañ eus ar pardon bras. Gwechall oa e Gwengamp eur vreuriez anvet ar *Vreuriez Wenn*, evit staga, dre ar garantez, tud hanvalek bras ar vro, da lavaret eo, an dud a-vri, an noblans hag ar bobl. An duk Per II e-unan, a oa en he fenn, er bloaz 1456. Eur banniel gaer he devoa ha warnan e oa brodet eur fun, a-deir hag denn gand ar geriou-man dindan, e brezoneg : *Fun tri neud, a vec'h hen torrer*. En amzer man an emgleo gaer a oa gwechall etre tud an tu renk a zo torret e kement lec'h m'en deus gellet an Dispac'h gall sanka ennan e gorn hag abaoe n'eo bet bet tost ken d'an traou mont koulz en dro.

Ar Vreuriez Wenn he devoa ivez eur batronez hag e oa ar Werc'hez hag eur gouel bras d'an 8 a dervez a viz Gouere. Ar pez a zo chomet en e zav eus a zilerc'h ar Vreuriez Wenn eo ar prosesion hag eur zervich vras a vez kanet evit kement hini a zo bet enni, duked, aotroned, beleien, bourc'hizien ha labourerien, hag a oa holl breudeur dirak daoulagad an Aotrou Doue ha re e Vamm zantel.

Ar pardon bras a vez graet bremañ, hep bloaz, d'ar zul kenta a viz gouere ; en derc'hent dionz an noz, e raer eur prosesin hag e weler enni pardonerien a vilierou. Da nav eur, e loc'h ar prosesion a ta oa d'ar c'hastell a oa harpeno. Ouz moger an iliz, en diavèz, ez eus diri da bignat war an dosenn ; an dud aonik arabad eo dezo mont da glask pignat, en hent-se, war an iliz, en aoun da veza mezevennet ha da goueza d'an douar.

An iliz, en he diabarz, a zo tenval ; gwaregeier an tu dehou n'int ket graet tamm ebet war skouer gwaregeier an tu cleiz, met an dra-ze ne ra gaou ebet ouz o braventez. Pa zeller mat ouz ar pilieri, a zoug an tour a zo e kreiz an iliz, hag a voug koulz lavaret ar vali greiz, e weler enno roudou pilieri ha gwaregeier kosoc'h hag a zo eno abaoe an XI^vet kantved. Ar c'heur a zo bet savet etre ar bloaz 1462 hag ar bloaz 1481. An aoter vras, e marbr a liou, a zo eus an XVIII^vet kantved. Dindan ar c'heur ez eus beziou, met n'eo ket gwal aes mont betek enno.

Er chapel genta a gaver en dro d'ar c'heur, en tu dehou, eman bez Rolland Goatgoureden, Senechal Breiz, evit Charlez Bleiz hag Aotrou Lok-Maria, e kichenik Gwengamp. Her gwelet a raer, war e vez, gwisket gant e zilhad houarn. Uheloc'hik, e kaver taolenn ar Basion, war deir banell. En tu

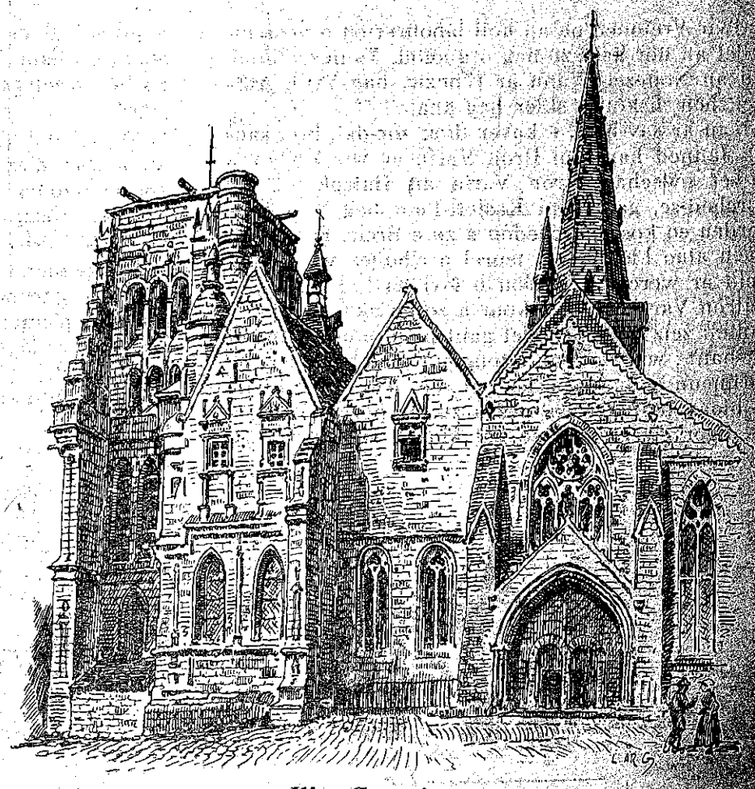

Iliz Gwengamp

da vont da ober tro ker ; biskoaz, n'eo bet chomet hep mont en hent ; gwelet ez eus bet, bloaveziennou, glao o koueza edoug an deiz, evel ma vijed o teurel gant barazou, met abenn an noz e veze dizolo kaer an amzer !

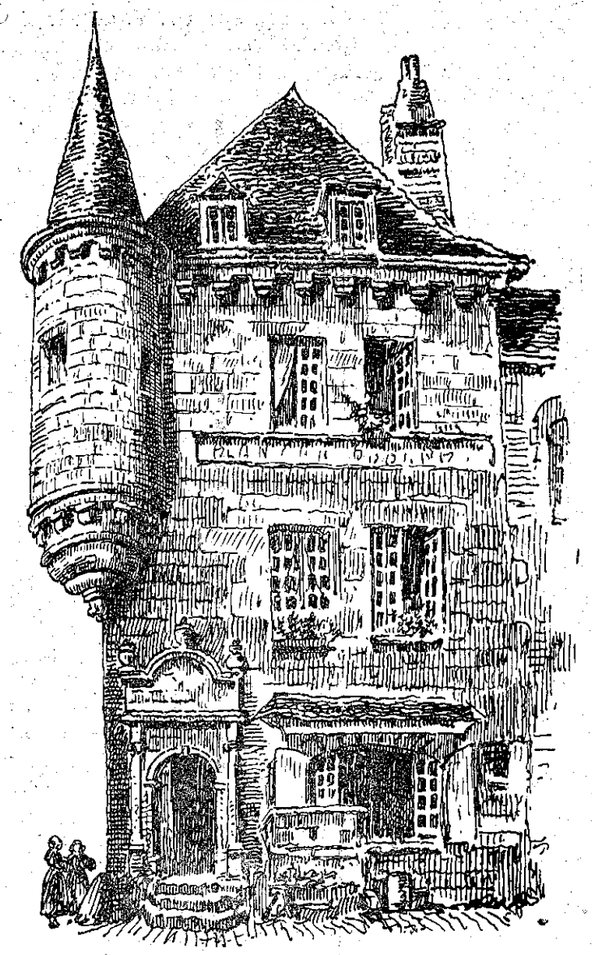

Eun ti hoz stag ouz iliz Gwengamp

Kaer eo gwelet ar bardonerien, peb a c'houlaouenn en o dourn, oc'h ober tro kêr, en eur gana meuleudi Gwerc'hez ar Wir zikour a vez douget gand eur strollad paotred yaouank.

War ar blasenn e vez c'houezet an tan e tri dantad. Eur wech dizro ar prosesion d'an iliz, ar bardonerien a gendalc'h da gana meuleudi ar Werc'hez ha n'en em dennont nemed p'o devez gellet kovez, kaout oferenn ha komunia !

Eur pardon breizat, eur pardon kristen, eur gwir bardon eo c'hoaz pardon Itron Varia ar wir zikour ha c'houez an nenv a glever gantan e pevar c'horn Breiz-Izel.

E tour Gwengamp eman atao ar c'hloc'h bras, bet teuzet gant Guymaïk er bloaz 1568 evit servichout Doue hag Itron Varia Wengamp. Ar c'hloc'h-se a dalv ar boan lavaret ano anezan c'hoaz. Er bloaz 1591, an hugunoded a oa deuet da lakat seziz war Wengamp. Diskaret e oa ar mogeriou, torret an noriou, ha leun ker a zoudarded. An dukez Anna pa glevas ar c'helou-ze a redas dan iliz ha stouet enni war he daoulin noaz e lavaras a vouez uhel :

Ha c'houi 'garfe, Gwerc'hez Vari
Gwelet ho ti da varchosi
Ho sakristeri da gao gwin
Hoc'h aoter vras da daol kegin ?

N'oa ket peurlavaret he fedenn ganti ma oa spount bras e ker gant an holl gleier a oa en em laket da zeni o-unan.

O klevout ar zon, ar prins de Dombes a lavaras d'e floc'h : « Floc'hig bihan, te a zo skanv, pign da lein an tour plat da welet piou a zo o seni ar c'hleier ha ma kaves unan bennak eno, sank da gleze en e galon ! »

Hag ar floc'h d'an tour en eur ganan ; met, kerkent e tiskennas en eur grenan :

Beg an tour plat ez oun me bet
Ha den ebet n'em eus gwelet.
Ha den ebet n'em eus gwelet
Nemed ar Werc'hez venniget
Ar Werc'hez hag he mab, a-vat
'Re ze a zo o vransellat.

Ar prins de Dombes o klevet eun hevelep nevezenti a lavaras raktal d'e zoudarded :

— Sternomp hor c'hezeg ha d'an hent
Ha laoskomp o ziez gand ar zent.

G. P.

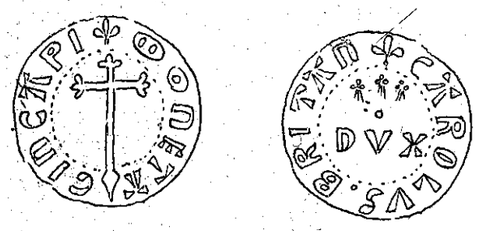

Pezieu Charlez Bleiz

Kenta Kentel ar Barz yaouank [1]

Ar glotenn e brezoneg [2]

Ha reiz eo ar werzoniez vreizek war ar glotennerez ?

En eur lenn an Alighieri eo e tiouanas evid ar wech kenta ar goulenn-ze em spered. O klevet o kana d'an diouskouarn e glotennou c'houek, e glotennou lorc'hus, e teuas d'in ar c'hoant da genveria ganto hor c'hlotennou. Pebez paourentez ! pebez dienez ! Ya, hep mar ebet. Met gwasoc'h zo, a gavas d'in. Ar goulenn man a strinkas dioustu diwar va muzellou : *peur e vez klotenn en itålianeg ?*

Dante hel lavare din fraes; yezaduriou hen displegas d'in diwezatoc'h : *klotenn a vez pa gengan daou c'her adaleg o zaol-mouez.* Dleet eo d'an taol-mouez koueza war ar glotenn ; anez klotenn ebet, nemet treuz-klotennou d'an daoulagad. Klask a ris er yezou all ; hag *holl gwiti bunan* e lavarjont henvel: an taol-mouez a rank koueza war ar glotenn. Ar C'hallaoued a zent ouz an hevelep lezenn ; nemed *e galleg an taol-mouez a gouez atao, war ar zillabenn ziweza.*

Ar brezoneg ne anavez ket ar reolenn-ze. D'an holl, nemed d'eomp-ni « *ez omp, anavezomp* » ; « *gwele, le* » ne genganont ket; d'an holl, nemed d'eomp-ni, seurt klotennou — hag a zo pinvidik eme hor gwerzaouerien, — n'eo ket klotennou int. Ha n'int ket. Perak ? — ar glotenn a rank beza *klevet*, rak d'ar skouarn, n'eo ket d'al lagad eo, e tle plijout ar werzoniez. Hogen d'ar skouarn sillatenn-lost « gwele » a zo evel *mut*, « le », en eneb, a zo eur sillabenn *leun*. Hag en abeg da-ze ne genganont ket muioc'h eget ne ra e galleg « sable » ha « blé ». Da lavaret eo, an taol-mouez a renk ar geriou-ze e daou rumm ha n'hellont ket beza toueziet, e diou ouenn, diou ouenn dishenvelkrenn : gouenn ar geriou toniet war ar zillabenn-lost, gouenn ar geriou toniet war ar zillabenn-bilost; geriou eus eur ouenn ne glotint biken gant geriou eus ar ouenn all ; goulenn a reont geriou eus o gouenn o unan : « *gwele, a wele* » ; « *kantved, a anved* » diouz eun tu ; « *le, re* » ; « *tro, bro* » dious an tu all.

Evit merzout ar wirionez-ze, ne 'z eus nemed distaga a vouez uhel an diou werzenn-man, en eur rei d'ezo an ton a zo dleet :

Da gaerder atao a gânin
Tra vo mouez ha buhez ganin.

Klotennou « pinvidik-mor », eme E. Berthou (*Kevrin Barzed Breiz*, p. 14). Ya ! d'al lagad. D'ar c'hleved, klotenn ebet, pe me c'houlenn beza bouzar war an taol. Lennit pennadou savet war ar patrom-ze, ha me vo souezet ma ne vez ket hegaset buan ho skouarn. Perak? — en eur werzenn, an taol-mouez a gouez war ar zillabenn-bilost, en eben war ar sillabenn lost : diou ouenn dispartiet rik gand ar c'hleved. Ar *voaz eo*, hag hi tra ken, a ra d'eomp kemeret seurt lostou evit klotennou. Kengana 'reomp *evid an daoulagad*, tra ken. Boaz fall, pe e fazi hon diouskouarn, hag e fazi holl varzed ar bed.

Ar bobl he-unan a *zant* an dra-ze. Kant gwech evit kant e treuztonio ar geriou da lavaret : « *ganîn-ganîn* ». Neb en deus klevet kana hor c'hantikou (mac'hagnet spountus ar werzoniez enno) hen anzavo raktal. An abeg n'eo ket diaes da gaout : *anez ne vije ket klevet ar glotenn.*

Evelse 'ta, eul lezenn 'zo, lezenn diazez ar *werzoniez-klotennou* : « ***an taol-mouez a dle pouezа war ar glotenn*** ».

J. KERRIEN.
K. S.

(1) A greiz m'edomp o trei *Kan ar pellgent*, a gavoc'h en niverenn-man, eus a yez Gwened, e yez Leon, hon eus klasket heulia *kenta kentel ar Barz yaouank*, hag adalek ar miz-man, ne voulimp gwerz *nevez* ebet ken, ma n'eo ket heuliet ar gentel-man enni gant he oberour. *Rener Feiz ha Breiz.*

(2) *Ar glotenn* = la rime ; *taol-mouez* = l'accent ; *ar werzoniez vreizek* = la versification bretonne ; *gwerzaouerien* = versificateurs.

Eur ger adarre diwarbenn ar skoliou

E Frans, ar gouarnamant a c'hoanta ober e-unan pep tra, ha n'eo gouest d'en em denna mat gant netra. O veza m'eo marc'hadour elumetez, hon eus falloc'h elumetez eged er broiou all, daoust ma paeomp ker. Kement a zo graet gand ar gouarnamant a goust ato keroc'h, ha n'eo ket souezus. Ar re a zo karget ganton da labourat a lavar evelhen : « Ar gouarnamant eo a baeo. Ma vez koll, n'e ket warnon-me e kouezo. »

Hirio, muioc'h eget biskoaz, e c'hoanta beza e-unan mestr-skol ha diframma ar vugale digant o c'herent. Hen, gouarnamant, ha nann ar gerent, a skolio ar vugale, o zavo, a glasko d'ezo eur vicher. Ar gerent a vezo paet mar bez ret, n'o dezo ken d'ober nemet gwelet o bugale, o kreski, o teski pep seurt traou, o tont da veza alvokaded, medesined, kannaded aman hag ahont, ha marteze ministred ; ha perak unan bennak anezo ne deufe ket da veza prezidant ar Republik ?

Hag ar gerent, lod anezo da vihana, a zo laouen, rak tennet e vezo diwar o c'hein ar garg da zevel o bugale ; hag holl o deus fizians da welet o bugale oc'h en em gaout ato hag e pep lec'h er renk kenta, rak holl e kredont o deus o bugale eur spered lemm gouest da zeski pep tra.

Divezatoc'h o dezo keuz, pa welint petra a c'hoarvezo. N'eo ket kavet c'hoaz an tu da veva gand aer an amzer. Ret eo kaout bara, kig, amann ha traou all. Ret eo kaout dilhad d'en em wiska, ha kant tra all c'hoaz. Eus pelec'h e teuy bara, dilhad, penaos e vezo savet tiez, ma n'eus er vro nemet skraberien paper ?

Ezomm zo eus medisined, alvokaded, notered, gouzout a ran. Met ezomm zo araok pep tra eus labourerien, micherourien, evit ma vezo boued da zebri, ma vezo dilhad, ma vezo tiez, hag an holl draou all a zo ret. Seulvui a vezo a dud o labourat, seul grenvoc'h, seul binvidikoc'h e vezo ar vro.

Ret eo beza skoliet an dra-ze a zo sklear. Met an holl n'o deus ket ezomm da jom 15 hag 20 vloaz er skoliou. Pa vezer bet er skol adalek 7 vloaz betek 15 vloaz, e vez bet amzer da zeski a-walc'h evit en em denna, rak pep hini, goude ma vezo chomet er gear eus ar skol, a c'hell kenderc'hel da studia. Hag anaout a ran kalz tud, n'int bet nemet e skoliou bihan, hag a zo distagellet o zeod kerkouls ha teod ar re a zo bet er skoliou bras. Perak ? O veza m'o deus poaniet, labouret o-unan, ha pinvidikaet bemdez o spered.

Pep seurt deskadurez a zo, ha pep seurt micher ive. Gouzout labourat douar, sevel loened, gouzout ar vicher a gemener, a vansoner, a galvez a zo ken enorus ha gouzout ar vicher a alvokad, a vedesin, a n'eus forz pe vicher all. Ha setu aze eun dra a dleer da ziskleria a vouez uhel en deiz hirio. Rak klevet e vez re alies tud o lavaret d'ar vugale evelhen : « Deskit mat er skol, ha ne jomot ket da labourat douar evel ho tad. C'houi a c'hounezo ho para gant ho pluenn, hag e vezo brao d'eoc'h beza azezet war eur gador epad an deiz e lec'h beza o terri ho korf gant labourou pounner er parkeier. »

Setu klenved ar Frans hirio. Fae a vez graet war al labourerien douar hag ar vicherourien, ha pa vez lavaret eus unan bennak « hennez a zo skrivagner », e kreder beza lavaret eun dra gaer.

Ar c'hlenved a gresko dre al lezennou nevez em aer o vont d'ober diwarbenn ar skoliou. Dastumet e vezo e skoliou ar gouarnamant an holl vugale o dezo diskouezet da zaouzek vloaz kaout eun tammig spered. Evit netra e vezint savet er skoliou, hag ouspenn-ze o c'herent a vezo c'hoaz paet.

Eus pelec'h e vezo tennet arc'hant ? Eus godell ar re a labouro, sklear eo, hag e vezo daou rumm dud evel gwechall. Gwechall, araok ma teuas an Aviel, ez oa sklaved ha tud libr. Niver ar sklaved a oa kalz brasoc'h eget hini an dud libr. Hiviziken e vezo ive e Frans, hag a-berz ar gouarnamant : ar re a labouro gant o fluenn, o dezo labour skanv ; hag ar re all, ar re ne vezint ket bet kavet mat da vont d'ar skoliou bras, hag a vezo taolet war o c'hein ar zammou pounner.

Nann, n'eus fizians ebet da gaout er pez a c'hoanta ober hor gouarnamant.

Ar vugale a zo d'ar gerent ; e kalon ar re-man Doue en deus hadet karantez evid o bugale, ha Doue en deus roet d'ezo ar garg da veilha warno.

Ne c'heller ket mont eneb ar pez a zo bet reizet gant Doue. Ha bep wech ma welit eul lezenn savet gand an dud enep lezennou Doue, lavarit heb aon da fazia : « Al lezenn-ze a zo fall. »

Pegement eo furoc'h gouarnamant ar broiou all ne reont nemet sikour ar gerent da zevel o bugale, e lec'h klask lemmel ar vugale digant o c'herent !

Setu aman petra lavare, n'eus ket pell, ministr an Deskadurez er Hongri : « Ar skol a zell da genta ouz an Ilizou (katolik, protestant, juzeo). Ma z'eo re baour an ilizou evit harpa ar skoliou, ar gommun pe ar gouarnamant o sikouro. »

Ma vije an traou evelse, e pep lec'h, e vije peoc'h ha liberte.

Er Hongri n'emaer ket o klask tregas ouz ar re a c'hoanta digeri skoliou. Evit digeri eur skol, n'eus nemet ober evel m'eo merket el lezenn, rei an deskadurez a zo goulennet, kaout mistri o deus bet eun testeni a ouiziegez, ha lezel eun enseller da zont d'ober eun dro er skol bep an amzer. Ar vistri a gelenn er skoliou libr pe e skoliou ar gouarnamant o deus an hevelep pae, ha mont a c'hellont eus skoliou ar gouarnamant er skoliou libr hag eus ar skoliou libr da re ar gouarnamant. An holl a labour evid ar vro hag a zo paet gand arc'hant ar vro, evel m'eo dleet. Ouspenn-ze, evit paea ar mizou a zo bet o sevel eur skol, e vez c'hoaz bep bloaz resevet arc'hant.

Ar gouarnamant n'en deus nemet eun drederenn eus ar skoliou bihan, hag eus ar skolachou bras en deus nebeutoc'h c'hoaz. Hag ez a mat an traou ; ar vugale hag an dud yaouank a reseo eun deskadurez dispar, o c'hatekiz hag o relijion a zeskont ive, hag e vez graet anezo tud onest, dereat, a garo al labour, a zalc'ho d'an urz vat, a ray enor d'ar vro.

E Frans, hor franmasoned a fell d'ezo beza o-unan mistri er skoliou evit laza e kalon ar vugale ar c'hredennou kristen. Pep tra a vezo desket er skoliou nemet ar pez a zo da lakaat a-raok an holl draou all, me lavar ar c'hatekiz. Ha petra c'hoarvezo ? N'eo ket dies divinout. Ar vugale-ze, an dud yaouank-se, hep feiz, na reiz, ne c'hellint ket beza tud a benn, tud a-urz vat, ne ouezint ket reiza o buhez, hag a-berz hevelep tud n'eus da c'hedal nemet freuz ha dispac'h.

Ra ziwallo ar gerent kristen o bugale. Ra lavarint dispont: « Hor bugale a zo d'eomp. Ni o savo e doujans Doue. Ha ma klaskit o laerez diganeomp, e kavot dirazoc'h tud ha n'o deus ket a aoun rak o skeud.»

J. U.

Kenteliou war al labour-douar

Ar boued-chatal

Komzet hon eus diwarbenn an edou, danvez boued an dud ; breman ez an da gomz d'eoc'h diwarbenn ar boued-chatal ha da genta diwrabenn ar re hag eo ar c'hwrizienn ar pep wella enno, evel: ar beterabez, ar panez, ar ruta, ar garotez, an irvin.

Ar Rabez

Unan eus ar gwella boued a c'heller da rei d'ar chatal epad ar goanv eo ar rabez ; an daouarou mat a ro eostou founnus anezo; daoust ma 'z int eun nebeut dourek e plijont kalz d'an holl chatal, kezeg, saout ha moc'h; ar yer zoken ne vezont ket nec'het evid o lounka.

Ar gouennou rabez. — Meur a ouenn rabez a c'hounezer en hor bro; red eo o dibab hervez an douar.

Rabez viek Barres. (Ovoïde des Barres). Rei a ra eun eost founnus; aes eo da zerc'hel epad ar goanv; re zourek eo, koulsgoude, ha ne roomp ket kalz a ali d'her gounit.

Rabez Ekendorf. Brao int da welet ha n'eus ket kalz a c'hwriziou outo.

Aes int ivez da denna, p'eo gwir n'int ket doun en douar; re zourok int ivez, avat.

Rabez rampsel Mauriak. N'int ket ken dourek hag an diou ouenn hon eus komzet anezo ; rei a reont ivez eost founnus ha n'int ket buan da vreina.

Rabez hanter-sukr gwenn. Henvel a-walc'h int ouz ar rabez gwenn, nemed o deus muioc'h a c'hwriziou; goulenn a reont douarou gwelloc'h; magus kenan int.

Rabez hanter-sukr ruz. Eur ouenn nevez eo ha marteze ar wella eus ar re anavezet betek vreman.

E douarou krenv ha mat eo gwelloc'h gounit rabez da ober alkool (betteraves de distillerie). Gwechall e veze graet sukr gand ar rabez-ze ; abaoe ez eus kavet gouennou gwelloc'h da rei sukr nemet ne roont ket a eostou ker puilh ; ar ouenn goz ne vez mui gounezet nemed evit tenna alkool anezi pe evit rei d'ar chatal. Kalz magusoc'h eged ar rabez all eo rabez ar ouenn-ze; rei a reont dre zervez arat kalz muioc'h a voued eged ar gouennou all, rak, e c'hellit kredi, ne 'z eomp ket da c'hounit rabez evit eosti dour.

Etouez ar rabez-se, ar rabez alkool ruz-wenn (*Betteraves de distillerie à collet rose*) hag ar rabez gwenn dem rus (*betteraves de distillerie à collet gris*) eo ar re wella.

Douarou ha temps

An douarou krenv eo ar re wella evid ar rabez ; tro a zo da gaout rabez mat e douarou hanter-skanv a-bouez tempsa.

Ar rabez a c'houlenn douarou tempset mat; ar gwella temps evito eo an teil hag e kalz tiegeziou e roer an holl deil d'ar boued-chatal.

Ar bizin n'eo ket fall, ken nebeut; met, peurliesa ne dalv ket an teil.

N'eo ket re ugent karrad teil, d'ar rabez, dre zervez arat.

Diaes eo kaout eost founnus tre gant teil hepken; red e vezo lakat ouspenn temps fosfatek ha potasek ; tri c'hant lur super pe gaoc'h houarn ha kant lur potas-klorek a zo talvoudus kenan. Ma laker ouspenn kant lur a azot sodek ne vezo ket kollet o zalvoudegez.

Ar rabez a c'houlenn douar labouret doun, an douna, ar gwella; red eo atao mont betek eun troaad dounder, da nebeuta; an douar a vezo troet ha dourret.

Troet e vez peuliesa an douar, dres a-raok hada, kalz gwelloc'h eo koulsgoude, trei an douar er goanv, goude beza ledet warnan an teil hag al ludu, rak ar rabez a 'z a doun en douar da glask al ludu. An douar troet er goanv a vezo dilezet hag adtroet pe gentoc'h freuzet gand ar rogerez (*extirpateur*) araok hada.

An amzer o trei diou wech an douar a vezo adkavet goudeze, rak kalz nebeutoc'h a louzou a vezo an douar blot a blij d'ar rabez; goude tremen ar rogerez war an douar, mat e vezo her freuza hag her c'hrana [roulouerat] diou wech. Ar c'hran [roulouer] dantek a vezo talvoudus tre aman da gempenn braou an douar.

Pegoulz hada. — Hada a raer ar rabez adalek hanternebrel betek miz mezeven; koulsgoude, ar c'houlz gwella eo etre an deiz kenta hag an dek a viz mae oc'h hada abretoc'h, e vez re yen alies an amzer hag ar rabez o devez poan o tiouan; oc'h hada diweza toc'h, e vez re sec'h an douar ha diaes o lakat da staga, hag ouspenn-ze, n'o devez ket a amzer a-walc'h da greski.

Hadet e vez ar rabez gand an haderez; eur c'hiz fall eo o hada gand an dourn, rak diaes tre int da c'houennat goudeze; 85 santimetr a vezo laket etre pep roudenn; alies e laker ar roudennou re dost an eil d'eben, ar pez a zo fall, rak diesoc'h e vezo ar c'houennerez falloc'h eo c'hoaz o lakat re bell rak neuze ne vezo ket stank a-walc'h ar rabez.

Penaos hada. — Peuliesa e vez hadet ar rabez en eur o zouezia gant ludu. Fall tre eo ar c'hiz-se, rak al ludu a vez kollet p'eo gwir ne vez ket douaret a-walc'h hag alies ivez an had a vez devet gand al ludu. Un dra all a zo c'hoaz da lavaret : ne ouezer ket petra a vez hadet evelse.

Kalz gwelloc'h eo eta hada an had hepken ha lakat al ludu war an douar a-raok e drei.

Evel hon eus lavaret c'hoaz kentoc'h, an haderez gant loaiou eo ar wella ; koulsgoude, p'eo gwir eo ker ker ha ma 'z int an haderezed-ze, e rankan lavaret ez eus haderezed bihan gant palouerou reun hag a labour mat. Madoc, eus a Lok-ronan, en deus graet d'in, diwar eur skouer a roen d'ezan, eun haderez war deir rod hag a labour kalz gwelloc'h eged an haderezed all ha n'eo ket keroc'h egeto.

Hada stank. — Komzomp breman diwarbenn eun dra eus ar re dalvoudusa; atao, koulz lavaret, e laker re nebeut a had en douar; red eo hada, da nebeuta, seiz pe eiz lur had, dre zervez arat; anez da-ze, mae gwech war zek, ne vezo ket stank a-walc'h ar rabez; dister e vezo an eost; a-wechou e vezo red eil hada ha gouzout a rit, eil hada ne dalv netra. Esoc'h eo tenna eget lakat.

O klask espern 20 real, e kolloc'h 100 lur. D'eoc'h hen lavaran, en eur hada seiz lur da nebeuta, dre zervez arat, en douarou labouret mat ha kempennet a-zoare, na re abret, na re zivezat, ne vezo ket red eil hada, eur bloavez war hanter kant. Bep bloaz e kollevan labourerien douar o klemm dre ma 'z eo bet red

o eil hada hag atao e lavaran d'ezo: Met perak hadit ket stank a-walc'h?
– : Hadet em oa stank a-walc'h ma vijent chomet!
– : Ya! ma vijent chomet, met pa n'int ket.
oude ma vezo hadet e vezo kranet (roulouer et) douar da derri ar pouloud ha da starda douar war an had; aman c'hoaz eo mat kaout eur an dantek.

ilezet e vezo ar rabez ken na vo gwelet ar rounou o c'hlasvezi; neuze, a-vat, hag ar c'henta 'r ella, e vezo red o c'houennat hag o rouesaat.

r c'houennerez. — Difre eo c'houennat gand ar ouennerez dre loen, rak darn anezo a c'houenn ek peder ha zoken c'houec'h roudenn dioc'htu evelse e div eur holorach e vez c'houennet eun vez arat.

r rouesaat. — Pa vez ar rabez teir deliennet eo ll o rouesaat. Atao, koulz lavaret, ec'h en em ger, re zivezat, gand an tamm labour-ze hag e vez eraet kalz an eost. Hag arabad eo rouesaat evel ra kalz o lezel bodou bihan aman hag a-hont; nann eo o lakat a-unanou, ha nann a ziouiou pe a dei-, eun troatad etre pep rabezenn. Ar rabez laos-a re a ra muioc'h a zroug ouz ar rabez all eged louzeier fall. Mar d'eo bet rouesaet ar rabez gant raerien, red eo d'ar penn-tiegez, tremen e-unan, ar park da denna ar re a zo chomet a re, hep toz, an eil c'houennadur, evel ma vez graet alïes. houennet e vez, ar rabez, diou wech, peurliesa; gwech e vefe mat hen ober zoken, ma 'z eus tro.

r strev. — Alïes, e miz eost pe e miz gwengolo, ez kutuilhet an deliou rabez d'ober boued-chatal; c'hiz eo eus ar re falla, rak kutuilh an deliou a ouz korf ar rabezenn da greski hag ar streo rabez o eur boued dister kenan d'ar chatal. Koulsgoude, echou e vez red hen ober, pa n'eus netra all da d'ar zaout; gwelloc'h eo c'hoaz dizelienna ar rabez t lezel ar chatal da vervel gand an naon.

n tenna. — Tennet e vez ar rabez e miz here pe iz du; arabad o zenna re abret, rak kreski kalz a nt en diskar amzer; arabad gortoz re ziwezat, ken eut, rak ar skourn a ra droug d'ezo; goude ar nzek a viz here eo eman ar c'houlz gwella, a gav ı, da gregi d'o zenna.

Tennet e vez ar rabez gand ar bal tri biziek pe id ar rastell. Evidon-me setu aman penaos e ran; libenna a ran da genta gand ar fals ha goudeze zennan gand ar rastell; arabad kredi e rafe an llou graet enno gand ar rastell kement-se a c'haou o: biskoaz n'e 'm eus o gwelet o vreina.

Strev rabez a vez roet a-wechou d'ar chatal; eur ed dister eo; m'ho peus boued chatal a-walc'h, ent all, laoskit i, war ar park; eun temps mat eo evid ar gwiniz a deuio goude.

Evit karga ar rabez er c'hirri e kemerer firc'hier vechou; buanoc'h graet eo evelse hag ar rabez toul-gand ar forc'h ne vreinont ket kentoc'h eged ar all.

Ar skourn avat, a ra a-wechou droug d'ar rabez; re a jom en douar, gant o deliou n'o devez ket a oug, met ar re a zo dizeliennet a zo kizidik tre. r ho peus aoun rak ar skourn pe rak ar reo, kasit d'ar gêr ar rabez ho pezo tennet epad an deiz pe nebeuta, grit berniou bihan ganto, er park, ha oït i, gand an deliou.

Er gêr, ar rabez a vezo berniet pe el lab, pe el leur; ma chomont er mêz, e vezo red o gelei mat gant gouzer d'o miret ouz ar skourn.

Ar Panez

Setu aman eur boued talvoudus ha n'eo anavezet, koulz lavaret, nemed e Breiz.

Ar panez a zo mat d'ar c'hezeg; kement a nerz a roont d'ezo hag ar c'herc'h; lavaret a raer e roont droug-lagad d'ezo, met eun dra ziaes da gredi eo kement-se.

Mat int ivez d'ar zaout hag an amann graet diwar zaout hag a zo bevet gant panez a zo mat kenan.

Mat in ivez d'ar moc'h, pe ez kriz pe ez poaz; o rei a c'heller ez kriz d'ar banved (gwizi hag o deus moc'h bihan) pe d'ar moc'h bihan o sevel, goude o zri miz; a-raok o rei d'ar moc'h a zo o larda eo red o foazat.

Ar panez a deu da ger a-walc'h; met da welloc'h marc'had e teufent koulskoude, da 1ª — ma vefe hadet ar panez diwezatoc'hik, pa vez tommet an douar; neuze e tiouanfent kentoc'h ha ne vefent ket goloet ker buan gand al louzeier fall.

D'an IIª ma vefent hadet, a roudennou, gand an haderez; kalz aesoc'h e vefent da c'houennat ha da denna.

D'an IIIª ma vefe kavet gouennou panez berroc'h, tefoc'h, hag o defe o fennou, eun tammig er mêz eus an douar, evel ar pastounadez [ar garotez].

C'hoant am eus da ober eun dra bennak er bloazman, evit gwelet ha me a c'hello kroui eur ouenn nevez, oc'h ober eun dibab etouez an had panez. P'eo gwir ne vez gounezet panez, koulz lavaret, nemed e Breiz, arabad eo gortoz e vefe graet al labour-se d'eomp gand ar varc'hadourien had gall. An dibabse a vezo eul labour pell hag a bado epad meur a vloaz.

Olier CHEVILLOTTE.

Respont da unan eus hon lennerien
E. J. eus a Blonéour-Trez

Ar c'haoc'h houarn a zo unan eus an tempsou fosfatek gwella evit hor bro, p'eo gwir ez eus raz ebarz; ar super n'eo ket fall ken nebeut; mat kenan eo rei an daou demps a-gevred; goude melchen, 200 lur gaoc'h houarn ha 100 lur super a vije eun temps mat, a gav d'in.

An temps, dal ma vezo skuilhet war ar park, a vezo goloet gand eun taol freuziou, rak an tempsou fosfatek a c'houlenn beza douaret evit gellout ober vad; met, pa vezer o tempsa d'ar gwiniz, arabad eo douara re en holl an temps, rak gwriziou ar gwiniz ne 'z eont ket doun.

Ar gwiniz « Goldendrop » a zo eur ouenn vat; ledan eo o deliou hag, en hent-se, e vougont al louzeier fall kement hag ar segal. Koulsgoude, en douarou mat, e lec'h ma stok ar gwiniz-se e rofen ali da c'hounit ar « Vilmorin 23 », eur ouenn nevez hag a ro eostou eus ar re truilha betek aman. Ar re o deus bet hadet ar gwiniz-se a ro kalz a veuleudi d'ezo; met, goulenn a reont douarou mat hag a vo labouret ha tempset a-zoare.

Kervasdoue, 20 a viz du 1927.
O. C.

NOZ NEDELEG E BREIZ ER BLOAZ 1794

I

An dra-man, bugale, a dremene epad an Dispac'h bras, p'edo ar veleien vat dindan guz, e deiziou strafuilhus ar bloaz 1794.

Ar veleien, n'oa ket bet falvezet ganto toui e sentjent kentoc'h ouz ar C'houarnamant eged ouz ar Pab, o devoa kemeret hent an harlu darn anezo ha darn all a oa dibennet. Unanig bennag hepken a oa chomet er vro, aman hag a-hont; tremen a raent an deiz, o kousket, er c'hoajou pe el lanneier; pa deue an noz, daou chouan, dindan o armou a deue d'o c'hlask hag ez aent, dre an hentchou distro, da gas o sakramanchou d'an dud klanv. Bale a raent didrouz; o daoulagad skler evel daoulagad kaz a wele a-bell hag eun tammig poultr a veze atao en o fuzuilhou.

Bez e oa unan eus ar veleien vat-se hag a oa kuzet en eur brouskoad; tri pe bevar diegez diwardro her mage; den, avat, n'hel loje rak hen ober, eur wech, a oa a-walc'h evit beza barnet raktal d'ar maro. Pa veze ezomm anezan ez aet etrezek e doull kuz, hag ec'h en em laket da zrevez kan ar gaouenn, pe hini ar vran, pe hini ar goukoug, herve ar zakramant a c'houlenned. Ar beleg a ouie raktal petra c'heded digantan hag, hep lavaret ger, e kerze, didrousa ma c'helle, etrezek ar re a oa deuet d'e glask.

Ha setu m'oa digouezet yun ar Mabig bihan; tri dervez a oa, e weled an dud o kuzulikat ha pa deuas an noz, war ar mêz, ne oa nemet tenvalijeun ha sioulder, evel e kreiz ar gouezeri. Koulskoude da unnek eur, daoust ma n'oa ket savet al loar c'hoaz, e c'helled gwelet, ouz sklerder ar stered, tud daou ha daou, pe dri ha tri, oc'h en em zila dre douez ar gwez sabr. Eur paotr saout a zouge gant evez, etre e zivrec'h, tamolodet en eur pallenn tomm, eur bugel bihan daou viz.

An avel a zourre hag an erc'h a goueze; ar gwez, d'an distera ma vezent hejet, a strake gant ar skourn; met ouz traon ar c'hoad, dindan eur bern reier estlammus, e oa eur c'heo; hag an dud a yea enni da glask eun tamm andor.

E goueled ar c'heo, war eun daol vaen, — eul letarn, gant goulou war enaou, e pep penn anezi, — e welet dilhad oferenna eus ar re baoura, eur c'halur staen, eur vuredad zour hag eur vuredad win. E tu an Aviel e oa eul levr oferenn goloet gand eun tamm mezer louc'het; e tu an Abostol edo ar bugel bihan en e vailhurou; pebez skeudenn vev ha kaer eus ar Mabig Jezuz a rae ar bugel-ze, er c'heo-ze, da genver noz Nedeleg!

Ar beleg hag a oa c'hoaz gantan e zilhad paotr saout, a oa o vont d'o zenna evit lakat e gamps hag e gazulenn, pa zigouezas e dor ar c'heo, eur c'houeriad vaouank, mor-livet, fuilhet e vleo, eur fuzuilh gantan ouz e skoaz.

Ar wazed tenval o fenn, a yeas d'e gaout hag a stardas d'ezan, e zourn:

— Doue m'az miro Desgrand! emezo a vouez izel.

II

Desgrand a oa eur paotr yaouank ugent vloaz ha n'oa ket bet falvezet gantan mont da zoudard. E dad hag e vamm a oa tec'het ne ouiet ket e pe lec'h; o madou a oa bet perc'hennet gand ar C'houarnamant; Desgrand n'oa ket evit klevet ano nag eus tud nag eus traou an Dispac'h.

Berr ha teo evel eun dervenn, Desgrand a oa eun paotr goenv; netra n'helle her skuiza; beva a ra evel eur c'haz gouez; en noz, e kouske e frailh eur roc'h; epad an deiz e veze o redet ar *Re C'hlas*, o devoa eun aoun spountus araozan. Eur c'hristen oa eus ar re wella ha dont a rea da glevet ofërenn an hanter noz ha da gerc'hat plomm.

An holl, gwazed ha merc'hed, a bede kalonek. Ar beleg, kenta tra a reas, a voe badezi ar paotrig bihan, anvet *Frimaire*, war rollou an ti-ker ha Yann Vadezour, adalek neuze, war rollou an iliz. Hag an oferenn a zeraouas. An avel, e beg ar gwez, a gendalc'he da yudal hag ar c'hoad da voudal. Edo ar beleg o lenn an Aviel pa deuas, beteg an aoter, c'hoarzadennou tri zoudard glas, a oa en o sav, e dor ar c'heo, tri gall eus ar gompagnunez parizianed a oa o kelc'ha ar c'hoad; an dieu c'houlaouenn a voe mouget raktal.

— A! setu aman eun neiziad razed iliz, avat eme ar c'henta.

— : En em jachit, ac'halesc, dre gaer, eme an eil, ha dillo, pe anez...

Den ne lavaras grik. N'oa ket aes en em ganna eno; eul lazerez spountus e vije bet ha bez' e oa eno merc'hed hag eur bugel.

— Mil gurun! eme an trede, setu aman avat pe tra eo tapa al lern en o zoull!

Ar zoudarded c'hlas all, o klevet an trouz, a oa diredet warzu ar c'heo; eur c'helc'h a raent e tal e zor; dastumet o devoa eun toullad keuneud ha c'houezet eun tantad; an avel a gasas ar moged dioutan war ar gristenien geiz; n'oant ket evit padout ken; unan a zaou a rankent da ober pe jom eno ha beza mouget pe goueza etre daouarn ar *Re C'hlas*: ar beleg o bennigas hag ez ejont en mêz: ar re holl a oa bet en oferenn hanter-noz a oa tapet.

Nann! unan a oa ha n'oa ket bet tizet: Desgrand. Evel eul loen gouez, ha n'eo ket evid ober ken, e oa aet war e c'hourvez, hag e c'henou harp ouz an douar, e klaske tenna e halan, gwella ma c'helle, en aoun da veza mouget gand ar moged teo a leune ar c'heo. Birvi a rae e wad ennan gand ar gounnar.

Klevet en devoa e genvroïz o vont kuit hag ar zoudarded gall oc'h ober goap anezo. Mont a eure warzu an aoter ha klask a eure, gand e zourn, ur denvalijenn, ar c'halur staen. Hag hen d'ar red mar goue, warzu an tantad, mall gantan kaout aer yac'h ar menez. Neuze, war e zaoulin e kichen an tan, heb eur ger, e kemeras eul loa, e teuzas ar c'halur, hag e voulas unnek boled. Bep wech ma

taole unan d'an douar e rea sin ar groaz warni. Ha goude beza graet e labour, ar paotr yaouank a jomas da zelaou ha didrouz, dre hentchou ha ne garfe ket ar bleiz mont dreizo e tec'has ac'hano...

III

Tri dervez goude, edo soudarded Pariz o pignat eur c'hrec'h, o redet ar vro, na petra 'ta, da welet ha ne gavfent ket eur beleg bennak. Er penn a-raok, o fringal, o safari hag o c'hoarzin, edo adarre tri vrabanser noz Nedeleg. An erc'h lugernus, dindan bannou an heol, a wigoure loet a ginvi louet, a oa e kreiz ar c'hoad, evel eun tarz leun a eionenn e kreiz ar mor; war he c'hern, skanv evel eur gwinver, eun den a voe gwelet hag eun tenn a voe klevet gand ar ger-man da heul : Nedeleg ! Ar c'henta eus an tri vrabanser gall a gouezas war an hent. — Nedeleg ! eun tenn all hag an eil brabanser a voe ledet war an erc'h. Diou youc'hadenn, diou luc'hedenn, daou gorf maro !

An trede, penn follet, a c'hourvezas war an hent. Ar zoudarded all a redas warzu ar roc'h. Desgrand, ha n'oa ket evit karga e fuzuilh, a lammas ac'hano, en eun tenn; den n'her c'havas. Ar Re-C'hlas a dec'has strafuilhet; o daou varo a jomas el lec'h ma oant kouezet.

An trede ne grede ket mui mont eus e di. Aoun en devoa mantrus ha terzien a voa kroget ennan. Ugent dervez a oa edo adrenv peder moger ha ne grede ket zoken lakat e fri er prenestr da zellet er mêz ; ne veze goulou ebet gantan morse ; eun nozvez, o sellet ouz kleuz e liorz, e chomas a-ban da zellet ouz eur prenv glas a wele o lugerni etouez ar geot ; souezet oa o welet eun hevelep prenv e miz Genver ; digeri a eure goustad e stalafou, hag e soublas, gouestadik da zellet gwelloc'h.

Eur youc'hadenn skrijus : Nedeleg ! a voe klevet ha kerkent eun tenn a skoas ar zoudard glas en e vruched. Ar prenv glas n'oa nemed eun tamm fosfor laket war ganol ar fuzuilh evit gellout beza barrek da denna ganti eünoc'h a-ze. Hini eus mevelien an ti ne zibrennas an nor da glask redet warlerc'h an tenner : re a aoun a oa 'roazan.

An hini glazet a varvas da c'houlou-deiz, en eur lavaret, heb e anaoudegez : Nedeleg ! Nedeleg ! Nedeleg !

IV

Desgrand a zo marvet d'e vloaz ha pevar ugent e ti hag e gwele e dadou koz. Eun den kaer oa gand e vleo gwenn, eun den habask, evel eun oan ; lezanvet e oa gand an holl Nedelog. Pell a oa ne rea netra ebet ken nemed chedenn chapeledou.

Mervel a eure en e wele ; eno edo e fuzuilh, a ispilh ; n'en doa graet netra ganti tri ugent vloaz a oa ; harp outi en doa eur groaz koad gand eur yalc'h e vire enni eiz eus an unnek boled en devoa graet gant kalur staen noz Nedeleg 1794.

TAOLENN 1927

KANAOUENNOU

Kan noz ar pellgent 2
Ar Gwennilied 83
Eun deiz ma kerzen 123
Va merc'h Janned 123
Fall zimezet 144
Va zi bihan 222
Kan ar pellgent 237

MARVAILHOU

Pegeit a zo etre ar yen hag an tomm 3
Kemennadurez an hini varo 13
Tri denzor ar ramps Goulafrus 42
Na baradoz nag ifern 58
An tri beur 84
Ar c'honandoned diweza 103
Moueziou ar bed all 118
Ar c'haz ar c'hilhog hag ar skeul 140
Hor breudeur tramor ha ni 179
An diaoul hanvet da berson 199
Miaoulig 207
Ar gador roet ha kaset en dro 223
Eur weladenn 224
Traou ha traou all 226
Noz Nedeleg 1794 251

CHAPELIOU HAG ILIZOU BREIZ

I. V. ar Goz Yeodet 27
Montroulez 154
Lanmeur 159
Lokronan 183
Sant Herbod 203
I. V. Kallot 214
I. V. Wir Zikour 243
Bleun-Brug 65, 153 217
Mikael an Nobletz, 14, 38, 56, 86, 106, 126, 134, 168, 186, 194, ... 240

TRO VREIZ

Kemper 6
Kastell-Paol 32
Lanndreger 51
Sant-Brieg 74
Sant-Malo 94
Dol 114
Gwened 136
Labour-douar, 44, 67, 88, 110, 128, 146, 188, 229, 249
Wardro ar re glanv, 19, 46, 69, 90, 109, 130, 145, 190
Pajennad Breuriez-Veur a brezoneg, 21, 71, 92, 112, 132, 152, 172, 192 232

TRAOU HA TRAOU ALL

Dismantr, 15, 40, 60, 81, 121, 143 170
J. P. Calloc'h 37
Pep hini e dra 49
Nedeleg Pinot 50
Pedog, 62 98
Gand ar Pab atao 73
Klemmon an Aotrou Doue 78
Etre kreisteiz ha teir eur 79
Savet eo eus a varo da veo 80
Doue da genta 93
Kement-se atao 111
Dastumit ar bruzun 113
Mesk ar sklavaj 124
Koll ha digoll 125
Kelc'hou-studi Leon 147
An D^r Cornic 157
Ar Gonfirmasion e Enez Sizun 162
Sivi Plougastell 163
An dilhad kaer 166
Galvadenn da Vreiziz 174
An teodou beo 175
Feiz 176
Goude tenvalijenn 197
Feiz ha Breiz 233
Ar breizad divroet 238
Santez Katell 242
Kentel genta ar barz yaouank 247

Berniou traou chomet eus a zilerc'h an Amerikaned, ar C'hallaoued hag ar Zaozon

Bouteier, dilhajou, mezer, lïen, meubl, gweleou, pallennou, linseliou, golc'hejou, matalasennou, hag all.

Ar varc'hadourez a brenot a vezo kaset d'eoc'h d'ho kêr.

TI LE CORRE

an ti a zo oc'h ober korn etre ar **ru Branda** hag ar **ru Victor-Hugo**, harp ouz iliz Sant-Mikael **VREST**.

Goulennit e ti ar marc'hadour ☛ *ar Zoavon* ☚ e galleg « Le Plus Chic »

Hennez eo ar gwella !

Entreprises J. Ploué - J. Collière

36, rue de Siam BREST — **J. PLOUÉ** — 57, rue de Traverse BREST

Déménagements - Camionnage - Transit - Transports

Cadres - Wagons - Autos Capitonnés

R. C. Brest, 600 — Ad. Tél. Ploué-Brest — Tél. 0-88

Evit beza asuret mat, en em adresit d'ar gompagnunez "LE NORI

evit boc'h holl asurançou (ar vioz, an tan, ar hag all).

BOUCHE-PILLON ha LE GALL, 4, ru Victor-Hugo, 4 e korn ru Baris. (Konzet e voe Brezo

Klanvourien !

An efedusa eus al louzeier da grenvaat ha da buraat ar gwad eo al louzou diwar iod-mor ha raz-eskern. Hogen eus an holl louzeier diwar iod-mor ha raz-eskern — stank an niver anezo — ar reisa hag an efedusa dre ma teu war-eeun eus ar bezin-mor hag an eskern fresk eo, hep mar a-wel d'an holl, an **ULMINUCINE MOREUL**, al louzou galloudek-dreist, anavezet dre-holl e Breiz hag en deus saveteet kement a vuheziou prizius.

Mammou tiegez, ha d'eoc'h bugale blinik, disliw, fall da grenvaat ha diwezat da greski, pe merc'hed diaes d'ezo dont d'o oad-krenn,

Maouezed digouezet gant tro an oad, na droiatit ket da gemer an **ULMINUCINE MOREUL**, aozet gand an D^r en Apotikerez Th. MOREUL, *loreet gand Akademi ar Medesinerez*, ar pez a ro testeni war e ouiziegez. Kasit ho kwad, ho skopadennou, ho troaz d'ar *Grande Pharmacie* MOREUL, *Landerne*.

Staliou Neveziou-Bras

Aux Galeries Saint-Mart

108 à 112, Rue Jean-Jaurès

KOANTA NEVEZIOU GWELLA PRE

Kavet e vez dilhad graet, en awans, hag graet goude kemeret ar vent; dilhad nevez, euzh ar vro hag ar baotred yaouank.

DREIST EVID AR MEZERAGH DU HAG A

Evit an dud diwar ar maez.

- AUX -

DAMES DE FRANCE

95, 97, 99, Straed Siam, BREST

-:- BRASA STALIOU ER VRO -:-

NEVEZIOU -:- DIANKACHOU-TIEGEZ

ARREBEURI -:- TRAOUACHOU PARI

Ar wella marc'hadourez evit an izela

Ar marc'hadourez prenet a vezo kaset be ti gant kirri dre dan.

Tud an ti a oar Brezoneg

Hadou potach ha brouskon, hadou bleuniou

Hadou dibadet eus ar gwella tïez

TI A. HUON

Savet e 1840

L. AUDREN, DEUT WAR E LERC'H

17, Straed Siam — BREST

Télég. AUDREN-GRAINES-BREST — *Téléph. 5-35*

BINVIOU - PESKETA

KERDIN - SIFELL A BEP SEURD

Brezoneg en ti — TI A FIZIANS — R. C. Brest 49

Pommad ha Bleud NOELLIN

a bare Ruzderiou ar vugale NEVEZ-CA

Ar Pommad Noellino a zo er gwella louzou ouz

SPINAC'H AR BRONNC

Priz pep louzou, 18 real.

Kaset e vez gand ar fakteur evit 20 real.

STAL-VRAS

GRANDE PHARMACIE

Foucher et Le Monnier

75, Ru Siam, Brest

BON

pour un Echan

GRATU

A envoyer au Lab

NOELLIN

75, rue de Siam